

**Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА
В КОНТЕКСТІ НАСТУПНОСТІ
ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**Збірник матеріалів
VIII Міжнародної науково-практичної
Інтернет-конференції
(наукове електронне видання)**

Випуск 13

Вінниця 2024

УДК 373.2/.3(100)(06)

А 43

Рекомендовано до друку вченою радою факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол №11 від 23.04.2024 року)

Редакційна колегія:

Іщенко Л.В.	доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Карук І.В.	доктор філософії, старший викладач кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Колеснік К.А.	доктор філософії, доцент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Колосова О.В.	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Кривошея Т.М.	кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського (<i>заступник голови редакційної колегії</i>)
Кушнір А.О.	кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри початкової освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Олійник Н.А.	кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри початкової освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Пахальчук Н.О.	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського (<i>голова редакційної колегії</i>)
Петришина Т.Ю.	асистент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Стахова І.А.	доктор філософії, доцент кафедри початкової освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського
Шикиринська О.В.	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

Рецензенти:

Акімова О.В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Перетяга Л.С., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

А 43 Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 26-27 березня 2024 р.) / за ред. Н.О. Пахальчук, Т.М.Кривошеї; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця, 2024. Вип. 13. 422 с.

A 43 Actual problems of the teacher's creative person forming in the context of continuity of preschool and primary education: Collection of the International Scientific Internet Conference (Vinnytsia, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, 26-27 March 2024) / ed. N. Pakhalchuk, T. Kryvosheya; Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Faculty of Preschool and Primary education. Vinnytsia, 2024. Issue 13. 397 p.

До збірника включені наукові статті з актуальних проблем професійно-творчої підготовки педагогів у контексті завдань реалізації наступності дошкільної та початкової освіти, які підготовлені викладачами і студентами України та зарубіжжя у межах наукового співробітництва.

Матеріали збірника адресовані викладачам і студентам ЗВО, педагогічним працівникам початкової школи та закладів дошкільної освіти, а також усім, хто цікавиться питаннями навчання й виховання дітей.

The collection includes scientific articles on actual issues of professional and creative training of teachers in the context of the tasks of implementing the continuity of preschool and primary education, prepared by teachers and students of Ukraine and the foreign countries within the framework of scientific cooperation.

The publication is oriented on lecturers and students of universities, teachers of primary school and institutions of preschool education, and everyone who is interested in problems of education and upbringing of children.

Статті публікуються в авторській редакції.

УДК 373.2/.3(100)(06)

А 43

© Авторський колектив Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ПЕРСПЕКТИВНОСТІ Й НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	10
Андрєєва Яна. Професійна компетентність як фактор розвитку творчої діяльності педагога.....	10
Бакай Світлана. Логіко-математичний аспект дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку за мотивами байок Григорія Сковороди.....	12
Бойко Анна. Креативні технології формування англійської комунікативної компетентності молодших школярів в позаурочній діяльності.....	14
Вихованець Вероніка. Творчість у контексті обдарованості особистості.....	17
Даценко Галина. Шляхи формування мовленнєвої компетентності старших дошкільників на заняттях з навчання грамоти.....	19
Івахова Віталіна. Розвиток творчих здібностей молодших школярів.....	22
Фірко Віталіна. Психолого-педагогічні основи готовності дітей дошкільного віку до навчання читанню.....	25
Цаплюк Олександр. Забезпечення наступності в полікультурному вихованні дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку через реалізацію творчого потенціалу педагога.....	27
Шевчук Мар'яна. Розвиток графомоторних навичок та дрібної моторики у дітей старшого дошкільного віку як один із напрямів підготовки їх до навчання в школи.....	30
 РОЗДІЛ 2. ТВОРЧА АКТИВНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКТИВНОЇ ОСВІТНЬОЇ СТРАТЕГІЇ.....	 34
Баштанікова Андріана. Використання діяльнісного підходу на уроках української мови в молодших школярів.....	34
Бернацька Наталія. Формування творчої особистості майбутнього вчителя в педагогічній спадщині О. Захаренка.....	37
Болотюк Діана. Роль гурткової роботи у формуванні мовно-літературної компетентності молодших школярів.....	40
Василюк Алла. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання арт-терапії.....	43
Вечерко Крістіна. Роль мистецтва в розвитку емоційного інтелекту молодших школярів.....	46
Волошен Оксана. Методичні основи розвитку творчої активності молодших школярів у процесі художньої діяльності.....	48
Груданова Наталія. Розвиток дослідницьких умінь молодших школярів у процесі навчання.....	50
Дем'яник Марія. Соціальна компетентність учнів початкової школи як педагогічна проблема.....	53
Дробаха Лілія. Розвиток мовленнєвої компетентності дітей молодшого шкільного віку під час читання.....	56
Дрозд Олександра. Мовленнєва діяльність як засіб формування комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку.....	59
Івасик Ангеліна. Художньо-творчий розвиток учнів початкових класів засобами петриківського розпису.....	61
Ілійчук Любомира. Педагогічна творчість у професійній діяльності вчителя початкових класів як запорука якісної реалізації освітнього процесу в Новій українській школі.....	63
Ільчук Тетяна. Художньо-ігрова взаємодія вчителя та дітей як засіб творчої	

самореалізації.....	65
Імбер Вікторія, Воронюк Анжела. Реалізація інформатичних проєктів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».....	67
Колосова Ірина. Формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів в умовах сьогодення.....	69
Комарчук Анастасія. Особливості розвитку soft skills молодших школярів у Новій українській школі.....	73
Коняга Ганна. Фінансова грамотність молодших школярів як ключова компетентність НУШ.....	75
Левандовська Юлія. Використання онлайн-сервісів для формування цифрової грамотності майбутніх учителів початкової школи на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням).....	78
Леснік Марія. Шляхи патріотичного виховання молодших школярів у сучасній початковій школі.....	81
Лінкевич Анна. Розвиток творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку в процесі художньої діяльності.....	84
Лучко Людмила. Основні підходи та принципи в організації інтерактивного навчання молодших школярів у початковій школі.....	87
Лущик Марія. Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням).....	89
Любчак Людмила, Федчишина Ангеліна. Етика вчителя як фактор соціально-психологічного розвитку молодшого школяра.....	92
Люльчак Іванна. Мотиви вивчення української мови як засіб формування комунікативних умінь молодших школярів.....	95
Мальов Сергій. Формування естетичної компетентності дітей в контексті наступності дошкільної та початкової освіти.....	98
Маринчук Тамара. Творчий розвиток дітей молодшого шкільного віку в процесі вивчення засобів музичної виразності.....	101
Поплавська Алла. Використання інтерактивних методів навчання на уроках «мистецтва» в початковій школі.....	103
Проц Марта. Технології фахової підготовки творчої особистості вчителя початкової школи.....	106
Римар Ольга. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів в умовах Нової української школи.....	109
Синявська Анна. Особливості використання рідної мови як засобу національно-патріотичного виховання учнів початкових класів	112
Сінькевич Олеся. Особливості патріотичного виховання молодших школярів в умовах сьогодення.....	114
Слободянюк Юля. Психологічні засади формування лексичної компетентності учнів початкової школи.....	116
Смертюк Вікторія. Передумови виникнення булінгу в шкільному середовищі початкової школи.....	119
Соболь Ганна. Особливості формування читацької компетентності молодших школярів.....	121
Сологуб Юлія. Вплив мистецтва на формування патріотичних почуттів дітей.....	123
Філіппович Аліна. Актуальні питання формування мотивації до навчання в учнів початкової школи.....	126
Шмагальська Юлія. Методика формування культури мовлення вчителів початкових класів НУШ на заняттях із української мови за професійним спрямуванням	128
Шостак Надія. Розвиток мовлення молодших школярів на уроках української мови в 4 класі засобами творчих вправ.....	130

РОЗДІЛ 3. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ ПІДГОТОВКИ ТВОРЧИХ ПЕДАГОГІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	133
Барановський Юрій. Розвиток уявлень про цінності засобами музичного мистецтва ...	133
Басюк Наталія. Формування у майбутніх учителів початкової школи вмінь вираження емоцій засобами образотворчого мистецтва.....	135
Białas Marcin. Twórcza działalność nauczyciela – teoretyczna i praktyczna próba umotywowania.....	137
Горбатюк Ольга. Розвиток емоційного інтелекту засобами бандурного мистецтва	140
Драбинюк Сніжана. Стратегії підготовки фахівців початкової освіти до ефективної імпліmentaції європейської політики полімовності в новій українській школі	142
Kikinezhdі Oksana. Current aspects of preparing creative teachers in higher education: the egalitarian paradigm.....	146
Ковшар Олена. Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у вимірі нових освітніх реалій.....	150
Малиш Яна. Сучасна система оцінювання мовленнєвої компетентності здобувачів початкової освіти Німеччини.....	152
Шикиринська Олександра, Ягодіна Людмила. Використання ресурсу Classtime в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.....	154
 РОЗДІЛ 4. СТВОРЕННЯ ВІДКРИТОГО ЗЕЛЕНОГО СЕРЕДОВИЩА І ЗАХОДІВ ДЛЯ ДІТЕЙ НА СВІЖОМУ ПОВІТРІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР ТА УКРАЇНСЬКІ ТРАДИЦІЇ.....	158
Баранова Ірина, Вербська Анастасія. Рухова активність дітей дошкільного віку на заняттях з фізичної культури як умова формування здорового способу життя	158
Бірюкова Антоніна. Організація фізкультурно-оздоровчої діяльності дітей старшого дошкільного віку у взаємодії здо та родини: досвід України та ЄС	161
Годованчук Вікторія, Кобялко Ольга. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності на свіжому повітрі	163
Громченко Кароліна. Відмінність європейського і українського зеленого середовища для дітей дошкільного віку.....	167
Лопатюк Валентина. Екскурсія як засіб розвитку мовлення в дітей старшого дошкільного віку.....	169
Пилявець Ольга. Методика організації праці в природі: впровадження закордонного досвіду в закладі дошкільної освіти та початковій школі.....	172
Шкеринда Юлія. Впровадження мистецтва на заняттях із фізичного виховання старших дошкільників.....	174
Шкляр Наталія. Використання рухливих ігор у процесі формування фізичних якостей дошкільників.....	177
Якимчук Наталія. Особливості організації ігрових ситуацій у роботі з розвитку мовлення дітей дошкільного віку на свіжому повітрі.....	179
 РОЗДІЛ 5. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ.....	182
Багно Світлана. Екологічна нра як засіб комунікації дітей старшого дошкільного віку з однолітками.....	182
Басистюк Оксана. Використання екологічних ситуацій у роботі з молодшими школярами.....	185
Венжик Людмила. Тенденції розвитку екологічної освіти в країнах Європейського Союзу.....	187
Глушик Ольга. Екскурсія як засіб формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.....	189
Дацків Ольга. Наступність в екологічному вихованні старших дошкільників і	

першокласників засобами казки.....	192
Зиза Вікторія. Екологічна освіта учнів у країнах Європи.....	194
Іщенко Людмила. Наступність в екологічному вихованні старших дошкільників і першокласників.....	197
Капуста Дар'я. Організація дослідницько-експериментальної роботи дітей на екологічній стежині.....	200
Клебан Іванна, Мельник Дар'я. Осередок природи як засіб формування екологічної компетентності молодших школярів.....	202
Куркова Олена. Інноваційні підходи до формування основ естетико-екологічного виховання старших дошкільників.....	205
Мартинюк Анастасія. Зміст і структура природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.....	208
Марусич Анна. Екологічне виховання молодших школярів засобами емпатійних завдань.....	211
Никончук Наталя, Сорокатиюк Лілія. Використання мовно-мовленнєвих завдань і вправ екологічного спрямування на уроках української мови.....	214
Новікова Альона. Спостереження за природою як засіб екологічного виховання дітей..	217
Олійник Наталія. Формування екологічної культури студентів.....	220
Шандурська Діана. Особливості екологічного виховання дітей в закладі дошкільної освіти.....	221

РОЗДІЛ 6. СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ У СЕРЕДОВИЩІ РІЗНОМАНІТТЯ ТА ІНКЛЮЗІЇ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ.....

Абліцова Олена. Казкотерапія як засіб соціальної інтеграції дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.....	224
Бурдужа Людмила. Особливості впровадження методу «рівний-рівному» під час соціальної профілактики дитячої безпритульності.....	227
Гранюк Вікторія. Інклюзивна література як засіб виховання толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами.....	229
Гребінченко Дар'я. Формування основ фінансово-економічної грамотності дітей старшого дошкільного віку.....	232
Данилюк Зоя. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.....	235
Кирста Наталія. Підготовка дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення до навчання в школі.....	238
Колосова Олена, Антонюк Ольга. Використання педагогічних технологій у розвитку дітей з порушенням опорно-рухового апарату.....	240
Кошелева Наталя. Досвід Австрії у процесі розбудови системи інклюзивної освіти.....	244
Марченко Інна. Особливості підготовки дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення до навчання грамоти в умовах інклюзії.....	246
Нахалова Ольга. Формування позитивного світосприйняття у дітей дошкільного віку в умовах воєнного часу.....	250
Острянюк Тетяна. Психологічна безпека особистості учня як фактор розвитку його творчого потенціалу в умовах інклюзивного навчання.....	251
Притолуко Ольга. Розвиток креативного мислення дітей старшого дошкільного віку....	253
Хромченко Аліна. Краєзнавство як засіб розвитку патріотичних почуттів старших дошкільників.....	256

РОЗДІЛ 7. ТВОРЧИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ ДИТИНИ.....

Андрійців Орест. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами музичного мистецтва.....	260
Блажко Олена. Роль казки у вихованні дітей середнього дошкільного віку.....	262

Боднар Олена. Ігрова діяльність як засіб стимулювання пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.....	266
Бородій Ольга. Використання технології сендплей у процесі формування сенсорно-пізнавальної компетентності дітей середнього дошкільного віку.....	268
Боролюк Марина. Художньо-мовленнєва компетентність дітей старшого дошкільного віку як предмет наукового дослідження.....	271
Власюк Анастасія. Формування комунікаційних навичок у старших дошкільників засобами сюжетно-рольових ігор.....	273
Вусик Настасія. Українські народні іграшки як засіб національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку.....	276
Граб Оксана. Естетичний розвиток дітей дошкільного віку засобами музики.....	280
Герасимчук Аліна. Особливості розвитку мовленнєвої творчості дітей передшкільного віку в ігровій діяльності.....	282
Гошовець Наталія. Національно-патріотичне виховання дітей передшкільного віку засобами краєзнавства.....	285
Гринчак Тетяна. Особливості розвитку фонематичного сприймання у дітей молодшого дошкільного віку.....	288
Громлюк Юлія. Особливості формування в дітей старшого дошкільного віку уявлень про форму предметів.....	290
Дейнеко Валентина. Використання технології «Логіки Світу» у формуванні логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку.....	294
Дмитренко Марина. Формування у дітей старшого дошкільного віку мистецько-творчої компетентності засобами проектної діяльності.....	297
Дука Тетяна. Формування пізнавального інтересу до природного довкілля у дітей дошкільного віку засобами мнемотехніки.....	298
Загородня Тетяна. Інноваційний підхід до формування мистецької компетентності дітей дошкільного віку в процесі музично-творчої діяльності.....	301
Зінченко Анастасія. Арт-терапія як стимулюючий інструмент розвитку творчості у дітей.....	304
Каменєва Ірина, Вацьо Михайло. Шляхи забезпечення психічного здоров'я дітей дошкільного віку засобами музичного мистецтва.....	306
Карнаух Леся. Особливості впливу батьків на формування почуття захищеності в дітей дошкільного віку.....	309
Kaskiw Ludmiła, Szykryńska Oleksandra. Wychowanie pracowitości dzieci w wieku przedszkolnym jako problem pedagogiczny.....	311
Кабанюк Катерина. Заняття з фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку в ЗДО.....	314
Кислиця Ольга. Проблема формування пізнавального інтересу дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.....	316
Коваленко Ольга, Ємець Альона. Залучення дошкільників до вивчення віршів: сучасні прийоми і типові методичні помилки вихователів у процесі їх використання....	319
Ковтун Тетяна. Дидактична гра як засіб пізнавального розвитку дитини дошкільного віку.....	321
Корж Наталія. Інтегровані заняття в закладі дошкільної освіти: сутність та методика проведення.....	325
Кривошея Тетяна, Солоненко Вікторія. Розвиток логічного мислення дітей старшого дошкільного віку в процесі формування елементарних математичних уявлень.....	328
Кудельська Марія. Засади національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку.....	331
Кучер Альона. Вплив театралізованої гри на розвиток творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку.....	333
Люта Діана. Дитячий фольклор як засіб розвитку емоційно-почуттєвої сфери дитини...	336

Магдаль Ангеліна. Формування елементарних математичних уявлень у дітей старшого дошкільного віку засобами гри	340
Марчій-Дмитраш Тамара. Використання українських народних казок у моральному вихованні дітей старшого дошкільного віку в сучасних ЗДО.....	343
Матвєєва Анастасія. Формування у дітей старшого дошкільного віку уявлень про величину предметів.....	346
Мачинська Наталія. Дошкільна освіта – підґрунтя розвитку та самореалізації особистості дитини.....	350
Мацюк Анастасія. Взаємозв'язок між емоційним інтелектом та іншими видами розвитку дитини дошкільного віку.....	351
Мельник Юлія. Конструювання як засіб формування дослідницької компетентності дітей середнього дошкільного віку.....	354
Новіцька Тетяна. Розвиток пізнавального інтересу до математики у дітей дошкільного віку як проблема дослідження.....	357
Онищенко Тетяна. Емоційно-виразне мовлення дітей дошкільного віку.....	359
Охріменко Олена. Шляхи формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку.....	361
Патратій Зореслава. Чинники розвитку креативності дитини дошкільного віку.....	363
Пилипенко Любов. Формування соціальних навичок дітей старшого дошкільного віку в процесі групової діяльності.....	366
Пилипенко Дар'я. Аналіз сучасних інструментів формування соціально-фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку.....	369
Присяжна Єлизавета. Конструювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку.....	371
Розторгуєва Ольга. Формування естетичної культури у дітей старшого дошкільного віку засобами народної пісні.....	374
Романченко Дар'я. Розвиток творчої уяви дітей старшого дошкільного віку в процесі театралізованої ігрової діяльності.....	377
Савчук Анастасія. Моральне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.....	380
Санду Аліна. Роль сюжетно-рольової гри у становленні гуманних взаємин дітей дошкільного віку.....	382
Сієнко Дар'я. Використання прийомів мнемотехніки для розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників.....	385
Степаненко Світлана. Використання комп'ютерних технологій для розвитку критичного мислення дітей старшого дошкільного віку.....	387
Страшевська Катерина. Особливості розвитку мистецької діяльності дітей старшого дошкільного віку.....	390
Сулейманова Ілона. Роль ТРВЗ у творчому розвитку дітей дошкільного віку.....	392
Тодосієнко Наталія. Розвиток творчого самовираження дітей дошкільного віку засобами зображувальної діяльності.....	395
Фірко Крістіна. Народні рухливі ігри в системі фізичного виховання дітей дошкільного віку.....	398
Хіміч Вероніка. Рухлива гра на свіжому повітрі як засіб розвитку мовлення старших дошкільників.....	400
Цаплінська Анна. Співпраця між дошкільним закладом та сім'єю в контексті розвитку мовлення дітей дошкільного віку.....	403
Черната Інна. Зміст та завдання морально-етичного виховання дітей середнього дошкільного віку.....	405
Шайденко Тетяна. Збагачення лексики дітей старшого дошкільного віку в процесі бесід із діалогічним навантаженням.....	409
Шокал Світлана. Особливості використання казки у формуванні соціальної	

компетентності дітей старшого дошкільного віку.....	411
Шостак Марина. Особливості формування медіаграмотності дітей старшого дошкільного віку.....	414
Ягнич Анна. Формування основ національно-патріотичних почуттів дітей середнього дошкільного віку засобами народознавства.....	416
Яцюк Діана. Формування естетичної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами художнього мистецтва.....	419

РОЗДІЛ 1.
ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ
ПЕРСПЕКТИВНОСТІ Й НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
ТА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА

Яна Андрєєва, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: Г.І. Дудчак, кандидат педагогічних наук, доцент
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія (Україна)

THE PROFESSIONAL COMPETENCE AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF
CREATIVE ACTIVITY OF A TEACHER

Yana Andreeva, master's student
Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкривається сутність поняття «професійна компетентність педагога». Здійснюється аналіз багатоаспектних визначень професійної компетентності педагога. Визначається вплив професійної компетентності педагога на організацію творчої діяльності.*

***Ключові слова:** професійна компетентність педагога, структура професійної компетентності, творча діяльність.*

***Abstract.** The article reveals the essence of the concept of «professional competence of a teacher». The analysis of different definitions of professional competence of an educational specialist has been carried out. The influence of the teacher's professional competence on the organization of creative activity is determined.*

***Key words:** professional competence of a teacher, structure of professional competence, creative activity.*

Нині особливо актуальною є організація творчої продуктивної діяльності в закладах освіти, оскільки це пов'язано з формуванням творчої, високоморальної, обдарованої особистості дитини. Тому в умовах духовно-культурного відродження, демократизації та гуманізації суспільства й освіти необхідні кардинальні зміни в діяльності закладів, які спрямовані на розвиток творчої особистості здобувача освіти, створення сприятливих умов для його самореалізації в освітньому процесі та навчальній діяльності. Дослідження науковців свідчать, що ефективність організації творчої діяльності в освітньому процесі залежить від професійної компетентності педагога.

У педагогіці цю категорію розглядають або як похідний компонент від загальнокультурної компетентності (Н. Ничкало), або як рівень готовності педагога (С. Сисоєва). Професійна компетентність педагога – це багатофакторне явище, що включає систему теоретичних знань педагога та способів їх застосування в конкретних педагогічних ситуаціях, ціннісні орієнтації педагога, а також інтегративні показники його культури (мова, стиль спілкування, ставлення до себе й власної діяльності та ін). З точки зору С. Сисоєвої, педагогічна компетентність – системне явище, сутність якого полягає у системній єдності педагогічних знань, досвіду, властивостей та якостей педагога, які дозволяють ефективно здійснювати педагогічну діяльність, цілеспрямовано організовувати процес педагогічного спілкування, а також передбачають особистісний розвиток та вдосконалення педагога [5].

Професійна компетентність учителя початкових класів обумовлена якістю професійної освіти та охоплює систему професійних знань, умінь, професійно-значущих особистісних якостей, що забезпечують успішну педагогічну діяльність [1]. На думку І. Зязюна у структурі професійної компетентності вчителя початкової школи визначають наступні компоненти: змістовний (знання), діяльнісний (уміння), особистісний

(самосвідомість), соціальний (суспільна значущість професійної діяльності). У діяльнісному компоненті професійної компетентності автор розкриває групи педагогічних умінь: гностичні, проектно-конструкторські, організаторські, комунікативні та дослідні, опис яких представлено у загальному вигляді та не відображає особливості професійної діяльності вчителя початкової школи [3].

О. Дубасенюк у структурі професійної компетентності вчителя початкової школи обґрунтовує такі компоненти професійної компетентності, як-от: методологічна, психолого-педагогічна та предметна компетентність. Причому ієрархія зазначених компетентностей така, що методологічна компетентність, на думку авторки, є ключовою, психолого-педагогічна – базовою та предметною – спеціальна компетентність [2].

Аналізуючи напрацювання науковців, цінними є наступні компоненти у структурі професійної компетентності вчителя початкових класів: психолого-педагогічна, предметна, методична та особистісна компетентність. Психолого-педагогічна компетентність для вчителя початкової школи є основою його професійної діяльності. Учитель закладає фундамент для вивчення багатьох навчальних предметів і формує світосприйняття, ставлення до себе, до навколишнього, до освітньої діяльності, визначає соціальні чинники розвитку. Предметна компетентність учителя початкової школи характеризується наявністю знань та умінь у необхідних для вчителя початкової школи предметних галузях та вміннях ними оперувати. Методична компетентність характеризується знанням сучасних методів, форм, засобів, прийомів, технологій навчання та виховання у початковій школі, умінням їх творчо застосовувати.

Особистісна компетентність обумовлена розвитком особистісних функцій вчителя початкової школи (мотиваційної, рефлексивної, орієнтаційної, творчо-перетворюючої); високим рівнем емпатії; володінням вміннями самоосвіти та саморозвитку, готовністю здійснювати професійно-педагогічну діяльність [4; 6]. Науковець О. Дубасенюк до структури професійної компетентності педагога початкової школи включає: педагогічну спрямованість, особливості гуманістичного педагогічного світогляду, систему професійних інтеграційних знань та навичок, систему діагностико-управлінських професійних дій [2].

Отже, ключовим аспектом організації творчої діяльності педагога є професійна компетентність вчителя початкової школи, що включає усвідомлення педагогом своїх педагогічних можливостей, особливостей учнів, їх розвитку, вимог соціуму. Таке концептуальне усвідомлення визначає професійну гнучкість педагога у використанні педагогічних технологій, методик, що дозволяють успішно реалізувати основну мету навчання – створити умови для розвитку особистості молодшого школяра.

Модернізація структури професійної компетентності вчителя початкової школи полягає у розробці динамічної, процесуальної складової професійної підготовки, характеристиці професійного зростання, професійних змін, як мотиваційних, так і діяльнісних.

Список використаних джерел

1. Гриценко Л. І. Професійна компетентність педагога: традиції і новації. *Витоки педагогічної майстерності. Сер.: Педагогічні науки*. 2011. № 8 (2). С 35-42.
2. Дубасенюк О. А. Креативний підхід до професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів. *Креативна педагогіка*. 2015. № (4). С. 23-28.
3. Ликтей Л. М. Педагогічна майстерність І.Зязюна як концептуальна ідея теорії і практики професійної підготовки вчителя-майстра. *Імідж сучасного педагога*. 2018. № 2 (179). С. 20-22.
4. Романюк Н. С. Креативні підходи формування професійної компетентності педагога. *Педагогічний пошук*. 2017. № 4. С. 47-50.
5. Сисоєва С. Розвиток порівняльної професійної педагогіки в Україні: освітологічний контекст. *Освітологія*. 2018. № 7. С. 49-58.
6. Шмиголь І. Сутність та структура професійної компетентності педагога. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2011. № 4 (1). С. 197-204.

**ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ТА
МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА МОТИВАМИ БАЙОК
ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ**

Світлана Бакай, кандидат педагогічних наук, доцент
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди (Україна)

**LOGICAL AND MATHEMATICAL ASPECT OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL
AND PRIMARY SCHOOL AGE BASED ON THE FABLES
OF HRYHORIY SKOVORODA**

Svitlana Bakai, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У даних матеріалах надається науково-творча авторська розробка вивчення логіко-математичного аспекту через завдання та задачі для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку за мотивами збірки «Байки Харківські» Григорія Сковороди.*

***Ключові слова:** логіко-математичні завдання та задачі, діти дошкільного та молодшого шкільного віку, байки Григорія Сковороди.*

***Abstract.** These materials provide a scientific and creative author's development of the study of the logical and mathematical aspect through tasks and tasks for children of senior preschool and primary school age based on the collection «Kharkiv Fables» by Hryhoriy Skovoroda.*

***Key words:** logical and mathematical tasks and problems, children of preschool and primary school age, fables by Hryhoriy Skovoroda.*

Питання математичного розвитку та формування елементарних математичних уявлень у дітей в закладах дошкільної освіти регулюється концептуальними положеннями Національної доктрини розвитку освіти в Україні, Законом України «Про дошкільну освіту», Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, який спрямований на розвиток і формування математичних уявлень і здібностей, логічного мислення, розумової активності, кмітливості, креативності дітей дошкільного віку, Програмами розвитку дошкільників, у яких вмотивовано стратегічні завдання щодо формування логіко-математичних уявлень у дитини дошкільного віку [1].

Зазначимо, що узагальненим результатом навчання і виховання за освітньою лінією БКДО «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» є математична компетенція, яка передбачає: виявлення інтересу до математичних понять, усвідомлення і запам'ятовування їх; розуміння відношення між числами і цифрами, склад числа з одиниць і двох менших (у межах десяти); обізнаність зі структурою арифметичної задачі; вміння розв'язувати задачі та приклади на додавання і віднімання в межах десяти [1].

Ідея створення такого навчального матеріалу для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку виникла не випадково. Вивчаючи багатогранну спадщину видатного українського філософа й педагога, музиканта й поета, просвітителя XVIII століття Григорія Сковороди, його філософські, педагогічні, поетичні твори та архівні документи, неодноразово переконуємося, що будь-який його напрям практичної діяльності, його філософія, теорії, висловлювання, листи до учнів та сучасників дуже тісно пов'язані із нашим сучасним життям. У 2021 році організацією ЮНЕСКО Г. Сковорода був визнаний одним з п'яти мудреців людства. Дійсно, неймовірна мудрість та визначний розум у сковородинівських рядках. Сучасне покоління малюків необхідно долучати до вивчення української багатовікової історичної, культурної спадщини. Тому, звертаючись до жанру *байки*, ми осучаснюємо її у процесі вивчення математики з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку.

Байка може бути універсальним засобом виховання дітей. Вона має виховний, освітній і розвиваючий потенціал і дуже цінна для педагогів. Предметом розповіді в ній служать незвичайні, дивовижні події, сюжет дуже простий, а її персонажі (тварини, пташки, комахи), такі знайомі дітям і протилежні один одному, бо кожен з них має свій характер та певну життєву поведінку [2].

Динамічність сюжету байки, швидку зміну подій можна використати при ознайомленні дітей з такими математичними поняттями як простір, час, кількість, величина, що в практиці ЗДО застосовується не в повній мірі, а в початковій школі такий матеріал вже дуже потрібен.

Розглядаючи наочні, яскраві матеріали-картинки, малюки, начебто перебувають поруч зі своїми улюбленими героями з казок або мультиків, вони можуть фантазувати нові сюжети, діалоги, змінювати пори року тощо. Отже, розглянемо завдання та задачі для малюків: 1 байка «Пси» та 7 байка «Орел та Сорока». Кожна байка відповідає її змісту, а герої (персонажі) приймають участь у вирішенні певних завдань.

У байці «Пси» діти: 1. Знаходять 10 відмінностей та розв'язують задачі, а саме:

1. У будинку 4 кімнати, 2 кімнати з'єднали разом і зробили з них одну велику кімнату. Скільки кімнат стало в будинку?
2. Корм для собак продають розфасованим у пакети по 1кг, 2кг, 3кг. Господар купив 6 кг корму в 3 пакетах. Скільки кілограмів корму було в кожному пакеті?
3. У Пса 4 лапи. Скільки всього лап у двох псів?

У байці «Орел та Сорока» діти зможуть весело порахувати комашок-сонечок, знайомитися та назвати геометричні фігури, а також знову знайти вірні рішення задач, зокрема:

1. Сорока з Орлом ловили сонечок. 5 сонечок зловив Орел і 4 сонечка впіймала Сорока. Скільки сонечок вони зловили разом?
2. Сорока та Орел засперечалися, хто з них кращий літун. Вирішили так: хто довше зможе літати без перерви, той і переміг. Хто ж із них виявився переможцем, якщо Орел літав 4 години, а Сорока - 60 хвилин?
3. Відстань від скель до міста 9 км. Сорока пролетіла 3 км назустріч Орлу. Скільки кілометрів має пролетіти Орел, щоб зустріти Сороку?

Ознайомлюючись, разом з вихователем чи вчителем з такими матеріалами, діти, начебто граючись пізнають важливі складові з логіко-математичного розвитку, що робить заняття чи уроки більш доступними для сприйняття дитини.

Крім того, така форма роботи за матеріалами байок Г. Сковороди, надає вихователям та вчителям моделювати та творчо підходити до підготовки занять, знаходити нові завдання й нескладні задачі в рамках конкретної наочної картинки, задавати додаткові питання з даної теми, створювати нову історію з певними персонажами, а також на інших заняттях малювати цих героїв (використовувати природний матеріал, пластилін тощо).

Такі заняття більш тісно приближують дитину та дорослого, зближує батьків і дітей, надають позитивного, гармонійного стану дитині та певні результати у навчанні.

Упевнена, що такий матеріал буде дуже корисним, бо діти черпають безліч інформації: перші уявлення про час і простір, про зв'язок людини з природою, з предметним світом тощо. Це дозволяє дітям відчувати хоробрість і стійкість, побачити добро і зло, жадібну й пихату людину порівняти з вихованою та порядною особистістю. Такі заняття з математичних уявлень можуть бути й певним виховним уроком життя дитини!

Таким чином, сподіваємося, що педагоги закладів дошкільних установ та вчителі початкових класів із задоволенням будуть користуватися певним наочним матеріалом, плекатимуть інтерес дітей до математичних знань засобами змісту байок Григорія Сковороди та знайдуть свій творчий підхід у вивченні та використанні даного матеріалу у своїй практичній освітній діяльності.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти): Наказ МОН України від 12.01.2021 № 33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція». URL: <http://surl.li/qjxo> (дата звернення: 20.10.2022).

2. Бакай С.Ю. Пізнай себе... з дитинства!». Літературно-художнє видання для освітян навчальних педагогічних закладів вищої та середньої освіти. Харків. 2021. 36 с.

CREATIVE TECHNOLOGIES FOR DEVELOPING PRIMARY SCHOOL STUDENTS' ENGLISH COMMUNICATIVE COMPETENCE IN EXTRACURRICULAR ACTIVITIES

Anna Boiko, PhD, Senior Researcher

Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine

КРЕАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анна Бойко, кандидат педагогічних наук, старший дослідник

Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук (Україна)

Abstract. *The article deals with the creative technologies for developing primary school students' English communicative competence in extracurricular activities through creating supportive environments for creative self-expression.*

Key words: *creativity, self-expression, extracurricular activities, primary school students, English communicative competence.*

The issue of creative self-expression of preschoolers and primary school students in extracurricular activities, as well as the creation of appropriate pedagogical conditions for each child's personal development, is being actualized.

English professor K. Robinson, in his work «Out of Our Minds: The Power of Being Creative» emphasizes that all people have different innate abilities. However, education does not allow children to reveal their talents fully. In that case, most of them will and do not know «who they are and who they can become because today's human communities depend more than ever on a

diversity of talents» [5, p.122]. In addition, when it comes to realizing one's potential, it is essential to understand two goals: first, the scale and variety of the individual's abilities, and secondly, to create conditions for their implementation. After all, when people find the right means for self-expression, they reveal their true creative abilities and achieve success. Helping children discover their creative talents is the surest way to bring out the best in them.

According to studies by Ukrainian Academician I. Bekh, the main goal of modern education is the education of a spiritually mature personality with stable values. To achieve this goal, educators should form a unity of knowledge, experiences, and behavior in a growing personality concerning one or another moral and spiritual values, provided that «such relationships are cultivated around students and in such a combination that can create a value structure in them in the form of their needs, interests, inclinations, and precisely the content in which society is interested» [2, p. 61].

The same scientific views belong to O. Semenov, who proposes organizing a directed educational process for preschoolers, ensuring the individual's creative self-expression. The scholar emphasizes that in «the educational process through extracurricular activities, pedagogical interaction with an adult based on subjective relations, participating in a children's creative association, where he can identify themselves among their peers in the creative process as a subject, is significant for identification objects. This is how children can perceive the joint result and personal contribution to it as an individual achievement, success, and this increases their self-esteem and becomes a powerful incentive for further advancement in creative development» [1, p. 228-229).

Moreover, O. Komarovska notes that the task of the educational process is not so much the organization of external influences as the awakening of the child's initiative in mastering the space for the realization of the opportunities laid in it, in revealing the ability to select them for oneself [4, p. 240].

In this way, the support of creative self-expression of children of primary school age was carried out based on the principles of humanistic psychology: supporting students' every idea; creating a climate of mutual trust and mutual assistance; ensuring independence in choice and decision-making with the ability to control personal development.

Based on our research, it was determined that the reason for the low level of creative self-expression of primary children's in extracurricular activities is children's insufficient awareness of themselves, their inclinations and aptitudes; lack of adequate means of self-expression; the gap between the desire to achieve the goal of creative self-expression, and the unwillingness and practical inability to realize it in creative activity; adults not taking into account the interests of children, imposing on them groups in which children have no desire to express themselves; parents taking over the functions of creative self-expression of the child's personality; low level of training of teachers of out-of-school education institutions for creative self-expression of children, taking into account modern realities and opportunities [2].

For successful creative self-expression, preschoolers and primary school students need to be aware of self-confidence, necessary support from the family, and the environment's attitude towards them. Therefore, for the maximum children's creative self-expression in extracurricular activities, it is necessary to create conditions in which the child would have the opportunity to: feel one's individuality and uniqueness; present one's successes; overcome failures; evaluate creative activity adequately, trying to balance the difference between self-evaluation and evaluation from people around; cooperate with parents who are involved in creative activities.

The author's program «Creative Self-Expression Workshop of Primary School Students» aimed to implement creative techniques for working with primary school students to ensure effective learning and mastery of ways of expressing their thoughts, feelings, and experiences in creative activities. The evaluation of work with children according to this program occurred according to developed criteria and corresponding indicators of children's creative self-expression in extracurricular activities.

Tasks of the program:

1. To form a system of knowledge for children about themselves and encourage them to self-discovery, creativity and its importance in human life, and socially acceptable ways of creative self-expression.

2. To instill in children a valuable attitude toward the world around them, people, and themselves, to respond constructively and own themselves in social interaction, and to stimulate the desire for creative self-expression.

3. To develop the ability to act consciously in a situation of choice, be confident in oneself, and feel one's individuality and dignity.

4. To promote improving English communication skills in cooperation and co-creation with peers and adults.

The developed program also included the interaction of parents and teachers to promote children's creative self-expression and reveal their individuality in creative activity.

The abovementioned program for developing schoolchildren's creativity in extracurricular activities was based on the following ideas: orientation towards the natural development of the child's emotional sphere at a given age and sociocultural stage grounded on children's experience; the priority of its needs, goals, and development values; creating the necessary conditions for children's independent creative development of emotional self-regulation and relationships with the world and themselves and for each child to make emotionally and personally significant life choices.

Extracurricular activities included sketches, exercises, and developmental games corresponding to children's age-based characteristics. The main types of activities were games (role-playing, storytelling), musical-rhythmic activities, singing, and theatrical-drama (elements of communicative situations). The following blocks represent the structure of classes: cognitive, emotional-value, and behavioral-practical. A set of extracurricular activities has a structured system of tasks united by one theme for achieving educational and developmental aims.

Each communicative game involved fantasy (thoughts, images), feelings (emotions), and movement so that through the mechanism of their functional unity, the child learned to arbitrarily influence each element of this triad (thoughts, feelings, movement). The content is structured into three modules: «I Get to Know Myself and the World of Creativity», «I Express Myself in Creative Activities», and «I Change Myself through Creativity».

The first module «I Get to Know Myself and the World of Creativity» contained creative technologies to obtain information about the world of children's thoughts, feelings, and experiences. At this stage of the work, various creative technologies were used, such as short stories, creating fairy tales, drawing, and communicative situations. The purpose of the module was to define and understand facts and events in their sequence, encouraging children to reflect on reality and to learn about their thoughts, feelings, and experiences.

The content of the second module «I Express Myself in Creative Activities» included games and tasks in English based on the principle of the unity of cognitive, emotional-value, and behavioral-practical components. They included elements of training, art pedagogical technologies, game-based activities, etc. The purpose of this module was to encourage primary school students to express all their knowledge and experiences through creative activity. The third module «I Change Myself through Creativity» presents a set of games and exercises to activate the mechanisms of self-education. Stories and fairy tales were used to encourage children to master their feelings, thoughts, and actions, and manage, and dispose of them. The research covers some aspects of the investigated problem. One further prospect of the research is the study of technologies for developing children's English communicative competence for blended and online learning.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Психологічні джерела виховної майстерності. Київ: Академвидав, 2009. 248 с.

2. Бойко А. Е. Педагогічні умови творчого самовираження молодших школярів у закладах позашкільної освіти: дис. ... канд. пед. наук за спец. 13.00.07. Інститут проблем виховання НАПН України, Київ, 2021.

3. Комаровська О. А. Художньо обдарована особистість: сутність, реалії, розвиток. Івано-Франківськ, НАІР, 2014. 412 с.
4. Робінсон К. Освіта проти таланту. Сила творчості. Львів: Літопис, 2017. 256 с.
5. Семенов О. С. Формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника у позашкільному навчальному закладі. Луцьк: ПВД Твердиня, 2017. 520 с.

ТВОРЧІСТЬ У КОНТЕКСТІ ОБДАРОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Вероніка Вихованець, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Ю.В. Бондар, доктор філософії (PhD), старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

CREATIVITY IN THE CONTEXT OF PERSONAL GIFTEDNESS

Veronika Vykhovanets, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Розкрито поняття «творчість» з позиції філософії, психології, педагогіки. Наголошено на ролі творчого потенціалу в характеристиці обдарованої особистості. Показано, що розвиток творчо обдарованої особистості залежить від творчого вчителя, який має бути готовим до даного виду професійної діяльності.*

***Ключові слова:** творчість, обдарованість особистості, діагностика творчої обдарованості, творчий учитель.*

***Abstract.** The concept of «creativity» is revealed from the standpoint of philosophy, psychology, pedagogy. The role of creative potential in the characteristics of a gifted personality is emphasized. It is shown that the development of a creatively gifted personality depends on a creative teacher, who must be ready for this type of professional activity.*

***Key words:** creativity, personality giftedness, diagnostics of creative giftedness, creative teacher.*

Оскільки саме творчі люди створюють нове, неповторне у всіх сферах людського життя, суспільної діяльності, то проблема творчості стала однією з найактуальніших як у теорії, так і у практиці.

Слово «творчість» в останні десятиліття найбільш широко використовується фахівцями в різних сферах, а також пересічними громадянами, водночас, як свідчить практика, не завжди коректно. Звідси важливим є правильне трактування й розуміння поняття творчості.

Творчість є одним із видів людської діяльності, яка вирізняється своєю прогресивністю, особистою і суспільною значущістю, а результат її характеризується новизною й оригінальністю. Слово «творчість» походить від слова «творити», створювати щось нове. Займається творчістю особистість, яка вмотивована, прагне досягти поставленої мети. Складниками творчості виступають новизна, цінність отриманих результатів, високий рівень мотивації.

Поняття творчості є предметом розгляду філософії, психології, педагогіки та інших галузей знань. З позиції філософії, творчість є процесом людської діяльності, що створює якісно нові матеріальні й духовні цінності. «Творчість – продуктивна діяльність за мірками свободи та оновлення, коли зовнішня детермінація людської активності змінюється внутрішньою самовизначеністю. Елементи творчості притаманні людській діяльності взагалі, але як окремих різновид діяльності творчість характеризується продукуванням нових результатів» [8, с. 630]. Звідси можемо зробити висновок, що творчість употужнює суспільний прогрес. Варто згадати, що філософи розглядають творчість у двох іпостасях: як діяльність, внаслідок якої створюються нові суспільно значущі цінності, оригінальні

продукти діяльності; як самореалізацію особистості через розвиток її мотивації до творчої діяльності.

А. Василюк трактує творчість (creativity) як «процес людської діяльності в створенні нових і оригінальних витворів, визнаних у даному часі як суспільна цінність. Творчість може проявлятися в кожній галузі людської діяльності однаково як у науковій чи мистецькій, так і в організаційній, технічній, продуктивній чи виховній» [2, с. 21].

В. Моляко, аналізуючи творчість з позиції сучасної психології, наголошує, що під творчістю розуміють процес створення чогось нового для даного суб'єкта. Тому творчість більшою чи меншою мірою доступна кожному й не є сферою діяльності обраних [3]. З огляду на це, однією з першочергових проблем педагогіки є розвиток творчих здібностей особистості, прилучення кожного до творчого процесу, вироблення умінь долати стереотипи, продукувати нові, нестандартні ідеї, творчо переосмислювати набутий досвід. Завдання творчого розвитку особистості відображені в Законі України «Про освіту», Національній доктрині розвитку освіти в Україні, Концепції Нової української школи.

Державні освітянські документи спрямовують на творчий розвиток особистості, розкриття її здібностей і можливостей, створення сприятливих умов для самореалізації. Особливої уваги потребують творчо обдаровані, талановиті діти, адже обдарованість є комплексною проблемою, яка об'єднує інтереси держави, суспільства й окремої особистості. Без належного сприяння і підтримки обдарованість може не бути вчасно виявленою, може загубитись і навіть загинути, що буде відчутною втратою і для держави, і для суспільства, і, безумовно, для даної особистості. З огляду на це Концепція «Нова українська школа» акцентує увагу на тому, що пріоритетом реформи шкільної освіти є створення належних умов для розвитку талановитих, творчо обдарованих дітей. В. Ушмарова, відомий дослідник проблем обдарованості особистості та підготовки вчителя до роботи з обдарованими учнями, дає таке визначення цій категорії дітей: «обдаровані учні початкової школи – це учні молодшого шкільного віку, обдарованість яких ідентифіковано професійно підготовленими фахівцями на підставі ознак, що характеризують високий рівень виконання того чи іншого виду діяльності» [6, с. 36]. Вона неодноразово наголошувала, що обдаровані діти мають неабиякий творчий потенціал.

Оскільки прогресивний поступ суспільства передбачає постійне творче зростання, подолання стереотипів, прийняття нестандартних рішень, то розвиток творчих здібностей учнів, особливо творчо обдарованих дітей є першочерговим завданням педагогічних працівників, закладів освіти, батьківської громадськості. Підготовка молоді до реалізації творчого потенціалу є доволі складною психолого-педагогічною проблемою. Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», будучи першим професійним стандартом в Україні, затвердженим на національному рівні, серед провідних професійних компетентностей учителя початкових класів визначає «здатність до врахування при створенні освітнього середовища індивідуальних потреб учнів, в тому числі й обдарованих дітей» [5, с. 23]. Розкриття та розвиток творчих здібностей, талантів і можливостей кожної дитини, формування її дослідницького потенціалу, умінь творчо мислити, самостійно шукати рішення актуальних проблем має здійснюватися на засадах особистісно-орієнтованої моделі освіти та принципу дитиноцентризму.

Особливо важливою є роль учителя у становленні творчої особистості обдарованої дитини молодшого шкільного віку, оскільки для розвитку творчої обдарованості учнів необхідні творчо працюючі вчителі, а педагоги часто демонструють недостатній рівень підготовки до даного виду діяльності.

На цьому наголошують ряд дослідників. Так, науковці зауважують, що «основою розвитку суспільства є висока професійна компетентність кожної особистості, яка включає творчу складову. А оскільки особистісне становлення людини відбувається перш за все в школі, то значною мірою визначається загальною культурою, духовністю та творчістю педагога. Принципово нові вимоги до вчителя висувуються в умовах упровадження Нової української школи, адже організація навчально-пізнавальної діяльності будується на

постійному русі, експериментуванні і, звичайно, на творчості. Звідси здатність педагога організовувати навчальну роботу з вирішенням творчих завдань, вияв ініціативи, самостійності є новим професійним орієнтиром у роботі вчителя» [4, с. 251].

Ю. Бондар, проєктуючи роботу вчителя з обдарованими молодшими школярами, зазначає: «До педагога, який працює з обдарованими молодшими школярами, висувається ряд вимог, зокрема: творчість, відповідальність, прагнення до змін, постійний саморозвиток, самовдосконалення та впровадження інновацій в освітній процес» [1, с. 252]. Особливо важливим є розвиток суб'єктності педагога в контексті роботи із творчо обдарованими учнями.

Розвиток творчої обдарованості особистості має розпочинатись з її діагностики. Основними методами вивчення творчості, на думку відомого українського дослідника психології творчості В. Моляко, є методи спостереження, самоспостереження, метод вивчення продуктів діяльності учнів, анкетування, тестування, експериментальні методи [3]. Діагностика і цілеспрямоване формування творчо обдарованої особистості мають базуватися на глибоких знаннях її властивостей, творчих рис її характеру, а саме таких як: сміливість думки, схильність до ризику; уява та фантазія; проблемне бачення; вміння долати інерцію мислення; здатність виявляти суперечності; вміння переносити знання і досвід у нові ситуації; незалежність; гнучкість та альтернативність мислення; здатність до самоорганізації та самоуправління тощо.

Таким чином, творчість є необхідною складовою формування особистості в умовах сучасної освітньої системи. Особливої уваги потребує творчо обдарована особистість, здатна творити, продукувати нове, неповторне, суспільно значуще. Розвиток творчої особистості, зокрема дитини молодшого шкільного віку, вирішальною мірою залежить від творчо працюючого вчителя, який ще у період навчання у закладі вищої педагогічної освіти має спеціально готуватись до даного виду професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. Особливості роботи вчителя з обдарованими молодшими школярами. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 71, том 1. С. 251-256.
2. Василюк А. Педагогічний словник-лексикон: Англо-український. Українсько-англійський. Ніжин: Вид. НДУ ім. М. Гоголя, 2004. 154 с.
3. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. Житомир: Вид-во Рута, 2006. 320 с.
4. Кіт Г.Г., Демченко О.П. Готовність майбутнього вчителя до організації творчої навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах НУШ. *Нова українська школа: початок реформ: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 березня 2020 року* / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2020. С.251-255.
5. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: Наказ від 23 грудня 2020 р. № 2736. URL: <file:///C:/Users/Dim/Downloads/f502781n16.pdf> (дата звернення: 09.03.2024).
6. Ушмарова В.В. Формування готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями в системі неперервної педагогічної освіти: монографія. Харків: Видавець Рожко С. Г., 2016. 400 с.
7. Філософський енциклопедичний словник / гол. ред. В.І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ НА ЗАНЯТТЯХ З НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

Галина Даценко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.М. Коваленко, кандидат педагогічних наук, доцент

WAYS OF FORMING SPEECH COMPETENCE IN SENIOR PRESCHOOL STUDENTS DURING LITERACY LESSONS

Datsenko Halyna, master's student

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Стаття присвячена актуальній проблемі формування мовленнєвої компетентності дітей у контексті реалізації завдань перспективності й наступності між дошкільною і початковою ланками освіти. Обґрунтовується необхідність застосування комплексного підходу до розвитку мовлення дошкільників на заняттях з навчання грамоти.*

Ключові слова: *дошкільники, мовленнєва компетентність, комплексний підхід, навчання грамоти.*

Abstract. *The article is dedicated to the topical issue of the children's speech competence formation in the context of the implementation of tasks of perspective and continuity between preschool and elementary education. The necessity of applying a comprehensive approach to the development of preschoolers' speech in literacy classes is substantiated.*

Key words: *pre-school students, speech competence, comprehensive approach, teaching literacy.*

Сучасна школа вимагає від випускника закладу дошкільної освіти ефективної розумової, аналітичної та цілісної діяльності, розвинених моральних та волевих якостей. Перехід дитини з дитячого садка до школи є для неї важливим періодом життя, що передбачає не лише зміну середовища розвитку, але й відповідний процес самоусвідомлення, зустріч з новими реаліями та відкриттям для себе нових можливостей. Одні діти цей перехід сприймають з піднесеним настроєм, відчуттям чогось нового на життєвому шляху, інші навпаки – відчують ностальгію за звичним життям у дитячому садку, що спричиняє стресові стани. Тому в закладі дошкільної освіти важливо створити передумови, що сприятимуть у подальшому прискоренню процесу адаптації дітей до навчання в школі.

Найбільші можливості щодо реалізації цього завдання надають заняття з навчання грамоти. Їх проведення передбачає не лише набуття старшими дошкільниками початкових загальнонавчальних умінь і навичок (уміння слухати, відповідати на запитання, виконувати запропоновані завдання, правильно тримати ручку чи олівець тощо), а й формування в них якісно нового ставлення до власного мовлення. На заняттях з навчання грамоти діти вдаються до його аналізу і дізнаються про те, що мовлення складається з речень, речення – зі слів, слова – зі складів, а склади – зі звуків. Набуті в дошкільному віці уміння виділяти з мовного потоку речення, слова, здійснювати складовий і звуковий аналіз слів створюють основу для успішного навчання в першому класі – опанування навичок читання і письма. У той же час на заняттях з навчання грамоти важливо приділяти значну увагу розвитку в дітей навичок усного мовлення, комунікативних умінь. Розв'язання цього завдання має забезпечуватися на основі впровадження комплексного підходу до мовленнєвого розвитку дітей.

Як зазначається в Базовому компоненті, одним із пріоритетних напрямів дошкільної освіти є формування в дітей мовленнєвої компетентності, що визначається як «здатність дитини продукувати свої звернення, думки, враження тощо в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних та невербальних засобів. Мовленнєва компетентність об'єднує фонетичний, лексичний, граматичний, діалогічний, монологічний складники та засвідчує їх взаємозалежність і взаємозумовленість» [1, с. 18].

Враховуючи те, що для дітей дошкільного віку провідним видом діяльності є ігрова, надзвичайно важливо на заняттях з навчання грамоти максимально використовувати дидактичні ігри, спрямовані на формування всіх складових мовленнєвої компетентності.

Наведемо приклади ігор, які можна використовувати на заняттях з навчання грамоти з різною дидактичною метою:

а) дидактичні ігри на закріплення звуковимови, розвиток фонематичного слуху та інтонаційної виразності мовлення: «Вгадай, хто покликав?», «Який звук загубився?», «Закінчи слово», «Добери картинку», «Ланцюжок слів», «Прикрасимо ялинку», «Упіймай звук» тощо;

б) дидактичні ігри, спрямовані на збагачення й активізацію словникового запасу: «Відгадай слово», «Четверте зайве», «Скажи навпаки», «Назви одним словом», «Кожному майстрові – свій інструмент» тощо;

в) дидактичні ігри на формування граматичної правильності мовлення: «Що переплутав художник?», «Куди покласти?», «Один – багато», «Де сховалися гриби?» «Склади речення», «Що змінилося?», «Назви лагідно», «Що було, що буде», «Кому що потрібно» тощо;

д) дидактичні ігри на розвиток зв'язного мовлення: «У крамниці іграшок», «Розмова з другом», «Опиши картинку», «Лісова газета» тощо.

Залучення дітей до ігрової діяльності на заняттях з навчання грамоти стимулює їхню мовленнєву активність, оскільки викликає бажання говорити навіть у мовчазних і сором'язливих дітей.

Важливим засобом мовленнєвого розвитку дошкільників є художня література, використання якої з одного боку дозволяє розвивати фонематичний слух, удосконалювати звуковимову й виразність мовлення; збагачувати словниковий запас; оволодівати граматичною будовою рідної мови; вступати в діалог, відповідаючи на запитання за змістом прочитаного, і під час відтворення реплік персонажів в іграх драматизацій; опанування навичок монологічного мовлення під час переказу художніх творів і залучення до творчої діяльності (складання власних розповідей) на основі літературного зразка тощо; з іншого боку систематичне ознайомлення дітей з художньою літературою стимулює виникнення інтересу до книги, до друкованого слова, а згодом і до самостійної читачької діяльності. Тому використання художніх творів має бути обов'язковою складовою занять з навчання грамоти.

Отже, упровадження комплексного підходу до мовленнєвого розвитку на заняттях з навчання грамоти є важливою передумовою формування в дошкільників мовленнєвої компетентності. Комплексний підхід залишається провідним і в початковій школі, що дозволяє забезпечити наступність у розв'язанні завдань мовленнєвого розвитку дітей між дошкільною і початковою ланками освіти. Мовленнєвий розвиток молодших школярів здійснюється на рівні вимови, лексичному, граматичному рівнях і на рівні тексту. Тому розпочата в дошкільному закладі цілеспрямована робота з розвитку мовлення стане надійним підґрунтям для подальшого удосконалення мовленнєвих навичок у початковій школі, дозволить першокласникам швидше адаптуватися до умов шкільного навчання й отримувати задоволення від навчальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти): Наказ МОН України від 12.01.2021 № 33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція». URL: <http://surl.li/qjxo> (дата звернення: 20.10.2022).

2. Богуш А.М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Харків: Ранок, 2013. 192 с.

3. Гавриш Н. Мовлення дитини. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання*. 2021. № 3. С. 3-8.

4. Коваленко О.М., Спіфанова Т.В. Мовленнєві ігри для дошкільників. Навчаємо в русі. Харків: Вид. група «Основа», 2011. 239 с.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Віталіна Івахова, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.А. Олійник, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPING THE CREATIVE ABILITIES OF YOUNGER STUDENTS

Vitalina Ivakhova, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** В статті розкриваються особливості розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку. Автор статті розкриває та аналізує психолого-педагогічні умови розвитку творчості у дітей.*

***Ключові слова:** творчі здібності, молодші школярі, творчість, креативність.*

***Abstract.** The article reveals the peculiarities of the development of creative abilities of primary school children. The author of the article reveals and analyses the psychological and pedagogical conditions of the development of creativity in children.*

***Key words:** creative abilities, primary school children, creativity, creativity.*

Ми живемо в епоху інформаційного суспільства, коли інформаційні технології охоплюють усі сфери життєдіяльності людини. І як результат цього – зростання творчої продуктивної діяльності, яка вимагає від людини продуктивності мислення, творчого підходу до розв'язання важливих проблем. Слід відзначити, що людині яка має творчий склад розуму набагато легше змінити свою професійну діяльність й відповідно знайти творчу «родзинку» в будь-якій іншій справі, захопитися будь-якою роботою і досягнути високої продуктивності праці. Сьогодні значна увага приділяється підготовці молодого покоління до творчої діяльності в усіх сферах життя суспільства. Головну мету вбачають у тому, щоб зробити акцент на виховання активної та творчої особистості, такої, що усвідомлює глобальні проблеми людства, готової брати участь у їх розв'язанні. У зв'язку з цим змінюється функція школи у вихованні ініціативних, активних, творчих особистостей.

Розвиток творчих здібностей є одним зі способів мотивації учнів у процесі опанування знаннями. Концепція Нової української школи спрямована на те, щоб дати можливість усім без винятку школярам проявити свої можливості, здібності та весь свій творчий потенціал. Важливим у процесі навчання є творчі можливості учнів, однак особливе значення має все ж таки формування саме творчого мислення в школяра, оскільки саме в цьому періоді закладаються основи навчальної та усвідомлено керованої творчої діяльності. Тому однією з актуальних проблем початкового навчання, що потребує своєчасного розв'язання, є розвиток творчих здібностей молодших школярів.

Молодший шкільний вік – період накопичення знань. Початкова школа є базою для того, щоб закладати основні прийоми розумової діяльності, формувати розумові дії, тому важливо розвивати творче мислення саме починаючи з молодшого шкільного віку. Успішне формування у молодших школярів творчих здібностей можливе за умови врахування педагогом основних особливостей дитячої творчості та вирішення основних завдань у розвитку творчих здібностей. Розвиток творчих здібностей нероздільний від формування виконавських умінь і навичок [4, с. 9]. Що більш різнопланові й досконаліші вміння та навички учнів, то багатша їхня фантазія, реальніші їхні задуми й складніші завдання можуть виконувати діти. Творчість, як зауважує С. Сисоєва, це «створення якісно нових, невідомих раніше духовних або матеріальних цінностей. Творчість характеризує не тільки соціально значущі відкриття, а й ті, які людина робить для себе. Елементи творчості проявляються в дітей у грі, праці, навчальній діяльності, де має місце прояв активності, самостійності думки, ініціативності, оригінальності суджень, творчої уяви» [5, с. 110].

На основі аналізу проведених експериментальних досліджень серед основних здібностей людини було виокремлено важливу творчу здібність, яка характеризується

здатністю до продукування принципово нових ідей та входить у структуру обдарованості як незалежний чинник. Така здібність була названа креативністю (творчістю). Розвиток творчих здібностей, як зауважують науковці, можливий при створенні належних умов, що сприяють їхньому формуванню [2, с. 123]. Відповідно аналізу наукових розвідок, можемо виділити такі умови:

1. *Змінена роль учня.* Передбачає що учень стає активним учасником освітнього процесу та має змогу самостійно обирати форму навчання з метою задоволення своїх власних інтересів та потреб.

2. *Психологічне комфортне середовище.* Створення комфортного психологічного середовища, яке б сприяло розвитку здібностей, а саме: стимулювання та мотивація дітей до творчої діяльності, віра в сили й можливості дітей, безперечне прийняття кожного учня, повага до потреб, інтересів, думок кожної дитини, винятком становить зауваження та засудження. Негативні емоції (стан тривоги, страху, невпевненості у власних силах та інші) негативно відображаються на результаті творчої діяльності, особливо це стосується дітей молодшого шкільного віку, оскільки їм притаманна підвищена емоційність.

Важливим є сприятливий психологічний клімат в учнівському колективі, якому сприяє створена атмосфера доброзичливості, турботи, довіри та вимогливості до кожного.

3. *Внутрішня мотивація до навчання.* Важливість внутрішньої мотивації до навчання є запорукою творчості, високою самооцінкою, впевненістю у своїх силах. Адже тільки тоді пізнавальні потреби, бажання дитини, її інтереси не тільки до знань, а й до самого процесу пошуку, емоційне піднесення слугуватимуть надійною гарантією того, що велике розумове навантаження на учнів не призведе до перевтоми й піде на користь дитині [1, с. 12].

4. *Педагогічна коректна допомога дитині.* Уважна, доброзичлива допомога (а не підказка) дорослих. Слід дати дитині самій прийняти рішення, а не вирішувати за неї.

5. *Поєднання різноманітних форм роботи.* Поетапне виконання різних форм роботи на уроці (фронтальних, групових, індивідуальних).

6. *Міжпредметність.* У процесі розв'язання творчих завдань необхідно використовувати знання з різних галузей. І що складніше завдання, то більше знань слід застосувати для його розв'язання.

8. *Самостійність виконання творчого завдання.* Самостійне розв'язання дитиною завдань, що вимагають максимального напруження сил. Творчі завдання мають бути складні, але посильні для дітей, а також стимулювати до творчості.

9. *Урізноманітнення творчих завдань, за змістом, та за ступенем складності.*

10. *Послідовність та систематичність розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку.* Не систематична творча робота негативно відобразатиметься на розвитку творчості у дітей.

Слід відзначити, що формувати та розвивати творчість у дітей необхідно в урочний та позаурочний час. У початковій школі одним з позитивних прийомів, що активно впливають на пізнавальну діяльність учнів, та має емоційне забарвлення – творча ігрова діяльність. Саме гра створює в учнів позитивний емоційний настрій, сприяє працездатності, покращує загальну працездатність, дає змогу багаторазово повторити один і той самий матеріал без монотонності та нудьги, домогтися кращого запам'ятовування матеріалу. Наприклад, на уроках математики пропонуються різні типи завдань і задач: складання тестів, кросвордів, віршів математичного характеру, синквейнів. А також пропонується розв'язати задачі з не сформульованим питанням, задачі на кмітливість.

Дітям подобаються завдання на розвиток логіки. Процес розв'язування, пошуку правильної відповіді, базується на зацікавленості задачею. Під час таких вправ учні поступово опановують уміння самостійно знаходити вирішення завдання. Такі завдання розвивають розумову активність, ініціативність, творче ставлення до навчального завдання, допомагають зберегти інтерес до навчання, до математики [4, с. 10].

Саме творчі завдання на уроках сприяють збагаченню словникового запасу учнів, розширюють їхній кругозір. Вони несуть у собі величезний емоційний заряд, розв'язують не

тільки навчальні та розвивальні завдання, а й виховують якості творчої особистості: ініціативність, наполегливість, цілеспрямованість. Прикладом може бути те, що на уроці читання вчителю доречно використати такі прийоми роботи: складання загадок у віршах, складання оповідань, читання тексту у ролях із заданою інтонацією (сумно, весело, байдуже, суворо, доброзичливо); постановка уривків п'єс, інсценізація невеликих оповідань і віршів [2, с. 8]. Прийом драматизації формує відтворювальну уяву, при цьому текст сприймається набагато видовищніше.

Розвиваючи творчість у дітей на уроках української мови під час написання творів першочергове значення відводиться вільним висловлюванням дітей. Деякі твори передбачається писати на основі власних спостережень і вражень.

Урок «Я досліджую світ» є ефективним засобом розвитку мовлення дітей, його логіки, послідовності, образності, виразності. Можна виокремити такі відмінності творчої розповіді від простого відтворення тексту підручника:

- творча розповідь включає передачу власної індивідуальної думки школяра з приводу конкретної події або об'єкта навколишнього світу;
- зміст творчої розповіді виходить за рамки досліджуваного в класі матеріалу, учень використовує в розповіді знання, набуті ним у самостійній діяльності;
- тема творчої розповіді часто «приховує» проблему, вимагає від оповідача міркування, вгадування, висловлення припущення, творчого роздуму [6, с. 414].

Ця вправа дає можливість для розвитку творчих здібностей учнів. Адже важливою складовою розвитку творчих здібностей є вміння учня самостійно приймати рішення, думати, міркувати, фантазувати та вміти робити умовисновки. Наприклад, при вивченні теми «Світ очима географа», дітям пропонується пофантазувати й розповісти як вони уявляють світ з погляду географа. Розвиток творчої уяви дитини, у молодшого школяра через досвід який вона отримує в процесі накопичення знань. Отримання та накопичення знань, умінь та досвіду є передумовою тільки для розвитку та формування творчої уяви, а для творчих здібностей загалом. Творчі здібності та творчий потенціал закладені та існують у кожній дитині. Оскільки творчі здібності розвиваються в діяльності, дітей необхідно заохочувати до різноманітних видів творчої діяльності в урочний та позаурочний час, а участь у творчому процесі для дитини є способом формування власної особистості.

Список використаних джерел

1. Воронюк І. В. Психологічні особливості реалізації творчого потенціалу молодших школярів: автореф. дис. канд. психолог. наук: спец.19.00.07. Київ: Нац. пед.ун-т ім. М. П Драгоманова, 2003. 20 с.
2. Дабіжа Л., Комарівська Н., Любчак Л. Інтегровані уроки читання та мистецтва як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія: збірник наукових праць. 2021. Вип. 66. С. 7-12.
3. Демченко О. П., Лазаренко Н. І., Любчак Л. В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Том 86. №6. С. 123-143. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/4570/1947>.
4. Імбер В., Олійник Н. Педагогічні умови розвитку креативності молодших школярів на уроках математики засобами дидактичних ігор. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. № 9-10. С. 10-14.
5. Сисоєва С. О. Творчий розвиток учнів у контексті особистісно орієнтованого навчання. *Гуманітарні науки*. 2001. № 1. С. 110-118
6. Kolesnik K., Oliinyk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imbek V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. 2023. Vol. 22. №. 2. P. 413-431.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ ЧИТАННЮ

Віталіна Фірко, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівний: К. В. Мнишенко, асистент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського(Україна)

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FUNDAMENTALS OF THE READINESS OF PRESCHOOL CHILDREN TO LEARN TO READ

Vitalina Firko, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Розглядаються ключові аспекти, необхідні для успішного вивчення читання, зокрема розвиток мовлення, підготовка руки та очей до читання. Важливою є також методика розвитку слухового аналізу та звукового сприймання мови, яка становить основу для формування навичок читання у дітей. Аналізуються основні принципи та підходи до підготовки дітей дошкільного віку до навчання читанню з метою забезпечення їхнього успішного старту у навчальному процесі.

Ключові слова: готовність дошкільників, навчання читанню, розвиток мовлення, підготовка руки та очей до читання, слуховий аналіз, звукове сприймання, педагогічні методики, успішний старт у навчанні.

Abstract: The article is devoted to the psychological and pedagogical foundations of preschool children's readiness to learn to read. Key aspects necessary for successful learning to read are considered, including speech development, hand and eye preparation for reading. Also important is the method of developing auditory analysis and sound perception of speech, which forms the basis for the formation of reading skills in children. The main principles and approaches to the preparation of preschool children for learning to read are analyzed in order to ensure their successful start in the educational process.

Key words: readiness of preschoolers, learning to read, speech development, hand and eye preparation for reading, auditory analysis, sound perception, pedagogical methods, successful start in education.

Психолого-педагогічні основи готовності дітей дошкільного віку до навчання читанню мають вирішальне значення у формуванні успішної освітньої траєкторії дитини. Особливу увагу слід звертати на період дошкільного віку, оскільки саме на цій стадії формується фундаментальна база для подальшого успішного навчання. З раннього віку діти починають проявляти певні здібності та інтерес до мовленнєвих процесів, включаючи читання. Важливою складовою успішного оволодіння читанням є розвиток мовлення, розширення словникового запасу, вміння розрізняти звуки та звукові комбінації. Психологічний аспект також важливий – дитина повинна мати достатній рівень розвитку пам'яті, уваги, мислення. Педагогічний процес має спиратися на індивідуальні особливості кожної дитини, враховувати її темпи розвитку та інтереси. Гра, творчість, ігри з мовленнєвим спрямуванням – це ефективні методи, які стимулюють інтерес до читання та сприяють його успішному оволодінню [2, с. 159].

Важливою складовою готовності до навчання читанню є також підтримка з боку батьків. Вони мають створювати сприятливу атмосферу для розвитку мовлення, читання, регулярно читати дитині казки та інші літературні твори, спілкуватися з нею на різні теми.

Розглянемо більш детально основні аспекти психолого-педагогічних засад готовності дітей дошкільного віку до навчання читанню.

– Розвиток мовлення: основою читання є мовленнєва компетентність. Для успішного оволодіння читанням дитина повинна мати розвинену мовленнєву здібність. Важливо сприяти розвитку словникового запасу, розширювати кругозір дитини, розвивати її вміння виражати думки й ідеї.

– Розвиток мислення та уваги: читання вимагає від дитини уваги та концентрації, а також уміння аналізувати і синтезувати інформацію. Тому важливо розвивати у дітей аналітичні та синтетичні здібності, а також вдосконалювати їх увагу та зосередженість.

– Розвиток пам'яті: читання включає в себе процес запам'ятовування символів та їх звуків, а також збереження змісту прочитаного. Тому важливо розвивати у дітей пам'ять, використовуючи різноманітні методики та вправи.

– Стимулювання інтересу до читання: важливо створювати у дітей позитивне ставлення до читання. Це можна зробити за допомогою цікавих історій, казок, загадок, ігор, а також заохочувати самостійне вивчення літератури.

– Врахування індивідуальних особливостей: кожна дитина унікальна, тому важливо враховувати її індивідуальні особливості, темп розвитку, ступінь підготовленості до читання. Індивідуальний підхід дозволяє ефективніше розвивати навички читання.

У психолого-педагогічних засадах готовності дітей дошкільного віку до навчання читанню важливою є не лише структурована методика навчання, але й турботлива увага до психологічних та індивідуальних потреб кожної дитини. Розуміння цих основ допомагає педагогам та батькам ефективно підготувати дітей до подальшого успішного навчання читанню. Такий підхід дозволяє кожній дитині розвиватися відповідно до її індивідуальних потреб і здібностей. Інтеграція різноманітних методів та стратегій навчання, а також урахування психологічних особливостей дітей, сприяє формуванню стійкого інтересу до читання та позитивного ставлення до навчання загалом [1; 5; 6; 7; 8 та ін.].

Важливою складовою процесу готовності дошкільників до читання є інтеграція сучасних технологій. Використання комп'ютерних програм, планшетів, ігрових додатків може зробити навчання читання цікавішим та ефективнішим для дітей, особливо для тих, хто вже відчуває привабливість до цифрових засобів. Крім того, важливо створити в домашньому середовищі атмосферу, що сприяє читацькій активності. Регулярне читання книг, спільне обговорення прочитаного, організація літературних вечорів – це лише деякі з методів, які можуть збагатити читацький досвід дитини та підтримати її інтерес до читання.

Важливою складовою готовності дітей до навчання читанню є стимулювання їхньої творчої уяви та уяви. Читання різноманітних літературних творів сприяє розвитку фантазії та творчого мислення дітей. Педагоги можуть пропонувати дітям завдання на творче переосмислення прочитаного матеріалу, наприклад, написання власних казок або продовження історій [1, с. 72].

Крім того, важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини при плануванні навчального процесу. Деякі діти можуть виявити особливий інтерес до певних жанрів літератури або видів читання, тому варто стимулювати їх самостійний вибір та дослідження. Необхідно також враховувати різний темп розвитку дітей. Деякі можуть швидко засвоювати навички читання, тоді як іншим потрібен більший час та підтримка. Важливо створити індивідуальний підхід до кожної дитини, дозволяючи їй розвиватися власним темпом та на своєму рівні. Важливо підкреслити роль активного взаємодії з дитиною в цьому процесі. Відкритий діалог, підтримка та заохочення з боку дорослих допомагають зберегти мотивацію та інтерес дитини до читання. Педагоги та батьки мають бути готові відповідати на запитання, обговорювати та аналізувати прочитане разом з дітьми, щоб сприяти їхньому розвитку.

Також важливо звертати увагу на позитивний психологічний клімат в навчальному середовищі. Підтримка, емоційна безпека та відчуття комфорту створюють оптимальні умови для ефективного навчання та розвитку дітей. Дитина повинна відчувати, що її зусилля оцінюються та цінуються, незалежно від результатів [5, с. 79]. Отже, психолого-педагогічні основи готовності дітей дошкільного віку до навчання читанню становлять складний, але важливий процес. Інтеграція різноманітних методів, створення стимулюючого середовища та індивідуальний підхід допомагають забезпечити успішний розвиток читацьких навичок у кожної дитини. Тільки завдяки спільним зусиллям педагогів, батьків та інших дорослих

можна забезпечити оптимальні умови для формування позитивного ставлення до читання та розвитку літературної культури у молодого покоління.

Список використаних джерел

1. Адаптація дітей до навчання у школі в діяльності психологічної служби: методичні рекомендації / за наук. ред. В.Г. Панка. Київ: Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2013. 102 с.
2. Богуш А.М. Підготовка дітей до школи у вимірі дошкільної зрілості. *Педагогічні науки*. 2015. Вип. 67. С. 158-163.
3. Коваль Т., Комарівська Н., Колеснік К. Український дитячий фольклор (матеріали для вивчення з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку): навчально-методичний посібник. Вінниця: ВДПУ, 2024. 142 с.
4. Колеснік К., Лапшина І. Стимулювання у майбутніх педагогів інтересу до дитячої книги й читання. *Українська дитяча література: здобутки й перспективи розвитку*: збірник статей / упор. Лапшина І.М., Віннічук А.П. Вінниця, 2023. Вип. 5. С. 7-12.
5. Кріпака С.В. Підготовка дитини до школи. *Підготовка дітей до школи як педагогічна проблема: матеріали обласної онлайн-конференції*. Кропивницький: КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського», 2017. С. 75-80.
6. Koval T., Kolesnik K., Grab O. Ukrainian folk song creativity as a means of education of younger school students in the conditions of the new ukrainian school. *Viae Educationis: Studies of Education and Didactics*. 2023. Vol. 2, № 2. P. 19-24. URL: [ve602.pdf \(marszalek.com.pl\)](https://ve602.pdf(marszalek.com.pl)).
7. Пахальчук Н. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування естетичного досвіду молодших школярів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінниц. держ.пед.ун-т імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2008. 20 с.
8. Lazarenko N., Kolomiiets A., Kolesnik K. Peculiarities of Organization of Group Interaction of Preschool Children in the Process of Game-Experimentation. *Preschool Education: Global Trends*. 2022. №2. P. 123-138. URL: <https://preschool-journal.com/index.php/journal/article/view/16>.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ РЕАЛІЗАЦІЮ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕДАГОГА

Олександр Цаплюк, асистент кафедри дошкільної та спеціальної освіти
Криворізький державний педагогічний університет (Україна)

ENSURING CONTINUITY IN MULTICULTURAL EDUCATION OF PRESCHOOL AND ELEMENTARY SCHOOL CHILDREN THROUGH THE IMPLEMENTATION OF THE TEACHER'S CREATIVE POTENTIAL

Oleksandr Tsaplyuk, Assistant Professor of Preschool and Special Education Department
Kryvyi Rih State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкрито особливості забезпечення принципу наступності в полікультурному вихованні між дошкільною та початковою ланками освіти, а також роль в цьому процесі реалізації творчого потенціалу педагога.

Ключові слова: наступність, полікультурне виховання, освітній процес, творчий потенціал педагога.

Abstract. The article examines the specifics of ensuring the principle of continuity in multicultural education between preschool and primary education levels, as well as the role of realizing the creative potential of the educator in this process.

Key words: continuity, multicultural education, educational process, creative potential of the educator.

У сучасному освітньому контексті питання забезпечення наступності в полікультурному вихованні дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку набуває актуальності зокрема як елемент міграційної політики держави, проблем реінтеграції деокупованих територій тощо. Полікультурне виховання на основі знань, сформованої поваги та любові до власного народу, його культури, звичаїв, атрибутики, спрямоване на розвиток толерантності, взаєморозуміння та готовності до спілкування у різноманітних мовленнєвих ситуаціях з представниками інших народів. Таким чином, враховуючи специфіку означеної діяльності, вважаємо за доцільне здійснити науковий пошук ефективних чинників, спрямованих на активізацію творчого потенціалу педагога, як основи комплексного підходу до полікультурного виховання. Реалізація комплексного підходу передбачає відбір педагогічних умов до кожного етапу освітнього процесу, зокрема організаційного, змістового, мотиваційного, процесуального, контрольного, управлінського.

Завдання полікультурного виховання перетинаються в державних стандартах дошкільної та початкової освіти в межах формування мовленнєвої та соціально-громадянської компетентності, які орієнтують нас на розвиток ціннісного ставлення до розмаїття культур, вміння взаємодіяти та комунікувати в полікультурному середовищі [1, с. 2]. Керуючись принципом якісного переходу змін від загального до часткового, завдання направлені на реалізацію означених компетентностей в освітньому процесі теж набуватимуть полікультурної спрямованості не одразу. Так, залучення дітей до активної участі в громадському житті через різноманітні проекти, трудове виховання тощо спочатку спрямоване на формування загальної поваги до оточуючого світу та людей в ньому; спеціально створені комунікативні ситуації також спочатку акцентовані на розвиток активного словника, елементів невербальної комунікації, загальноморальний розвиток, утвердження елементарних загальнолюдських цінностей, основ етики, лише згодом набувають полікультурної конотації. І саме поглиблення тенденцій до цілеспрямованого та контрольованого переносу загальних новоутворень на часткові (ті, що стосуються саме полікультурного виховання) вважаємо елементом наступності між дошкільною та початковою ланками освіти. Виділимо основні критерії наступності в полікультурному вихованні дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку (табл. 1).

Таблиця 1

№	Критерій	Характеристика критерію
1	Когнітивний розвиток	поступове розширення здатності до аналізу, синтезу, оцінки інформації, її розуміння, що є основою появи та подальшого екстраполявання уявлень про загальнолюдські цінності, норми моралі та власну культуру на інші культури
2	Континуїтет змісту	поступові зміни та ускладнення освітнього середовища, методів, засобів педагогічних впливів, наступність тем тощо
3	Мовленнєвий розвиток	розширення пасивного та активного словників, навичок невербального спілкування, комунікації у прив'язці до ситуації та ін.
4	Сприяння взаємодії та співробітництву	поступове ускладнення соціальних активностей та комунікацій дітей на основі когнітивного та мовленнєвого розвитку
5	Стимулювання культурної творчості	розвиток уяви та творчих здібностей дітей у вираженні та інтерпретації культурних елементів та символів
6	Формування міжкультурних уявлень	поява уявлень про традиції, звичаї, мову представників різних національностей їх спільне та відмінне
7	Поява та подальше поглиблення основ полікультурної вихованості	емоційно-ціннісне ставлення до власної культури та повага і толерантність до зразків інших культур

Перший критерій є стрижневим для всіх інших, починаючи з другого критерію відбувається логічне розширення та поглиблення змісту підготовки дітей до сприйняття культурного розмаїття, кожен подальший критерій є надбудовою до попереднього, їх продовженням. Така взаємозумовленість та багатокомпонентність полікультурного виховання породжує потребу в ефективній комбінації форм, методів, засобів педагогічної діяльності, креативної діяльності педагога на кожному етапі освітнього процесу.

Розглянемо основні аспекти активізації та реалізації творчого потенціалу педагогів для забезпечення поданих критеріїв, що зустрічаються в психолого-педагогічній літературі. Визначаючи творчу діяльність як процес створення нового на основі реконфігурації, комбінації елементів вже наявних знань, умінь, уявлень, підходів, поділяємо думку С. Яланської про те, що це поняття номінує найвищий рівень професіоналізму педагога, передбачає таке оперування мінливими педагогічними умовами, яке дозволить максимально підвищити якість освітнього процесу загалом, та забезпечити досягнення конкретної педагогічної мети та завдань до неї [6, с. 24]. Як зазначає авторка, активізацію та розвиток творчого потенціалу педагога доцільно здійснювати в межах тренінгової програми. Така програма має включати обов'язкову розробку спеціального середовища, в якому будуть реалізовуватись етапи діагностики та мотивації до професійного становлення, творчо-пошуковий та діяльнісний етапи, як практичний аспект програми, а також корекційний та впроваджувальний етапи, що слугуватимуть основою для аналізу проведеної роботи та планування подальшої. Реалізацію цих етапів забезпечено діагностичним опитувальником та матеріалами діагностико-мотиваційної бесіди (діагностичний та мотиваційний етап), психолого-педагогічним тренінгом, творчим проєктом та воркшопом (творчо-пошуковий та діяльнісний етап), психологічним квестом, діловою грою, евристичною бесідою (корекційний та впроваджувальний етап) [6, с. 43].

В контексті професіоналізації педагога творчу педагогічну діяльність досліджувала Т. Гера. На думку дослідниці, уся сукупність навичок організації творчого процесу породжує відчуття індивідуальності, конгруентності і має трансформуватись в особистісну якість, в універсальну евристику педагога [3, с. 114]. Активізацію та розвиток творчої активності педагогів авторка також бачить через систему тренінгу. Науковою основою побудови тренінгу є поєднання педагогічних та психологічних впливів і виділення педагогічної креативної психології. Науковим методом означеного підходу є аналіз педагогічного процесу через його синтез. Так, через керування педагогічними умовами в звичних, стандартних елементах педагогічної взаємодії виокремлюються нові зв'язки, властивості, що, на думку авторки, забезпечує неперервність педагогічної творчості [3, с. 116].

На роль побудови методичної роботи в закладі освіти, як чинника розвитку творчості педагога, вказує Л. Гекало. Вона зазначає, що мотиваційним аспектом розвитку творчості тут виступає виділення педагогом суперечності між завданнями, зусиллями спрямованими на їх досягнення та фактичним результатом, а методичне керівництво має здійснюватись саме в контексті спільного аналізу таких суперечностей та напрацювання шляхів їх вирішення [2, с. 66]. Таке керівництво має сприяти появі потреби творчого саморозвитку у педагога. Е. Кокарева досліджуючи механізми творчого саморозвитку студентів зазначає, що їх основа лежить в площині евристичного навчання, діяльність викладача (наставника) зводиться до загального керівництва, наставництва (наприклад спільне визначення форм та методів евристичного навчання згідно з майбутнім фахом, надання методичної допомоги, консультацій, спільне обговорення результатів), а всі елементи розвитку творчого потенціалу покладаються на самих студентів [5, с. 12].

Згідно з дослідженням В. Навіцкене та ін., спостерігається значна кореляція творчої активності та креативності педагога з рівнем розвитку особистісно-комунікативної компетентності та її впровадженням в педагогічну діяльність. Критеріями комунікативної компетентності науковці називають риторичні навички, вміння викликати інтерес аудиторії, ефективність передачі знань, чіткість викладу та вміння підтримки контакту. Творчий вияв в комунікації полягатиме в інтуїтивній оцінці та врахуванні реакції здобувачів освіти, на

основі чого будуть змінюватись підходи, методи подачі матеріалу, розставлені певні акценти тощо, а сама подача матеріалу полягає не в утвердженні фактів і концепцій, а в проблемному викладі, піддаванні сумніву тої чи тої інформації. Вияв особистісної компетентності включає як ціннісні параметри так і параметри професіоналізму [7, с. 55].

Отже, згідно з точками перетину завдань полікультурного виховання в державних стандартах дошкільної та початкової освіти нами була виділена низка критеріїв забезпечення наступності. Кожен новий критерій детермінований попереднім, цим продиктована потреба розвитку творчості педагогів, як вищого вияву педагогічної майстерності, вміння ефективного керівництва педагогічними умовами, як чинниками покращення освітнього процесу в цілому і конкретних педагогічних завдань зокрема. Аналіз досліджень з теми педагогічної творчості дозволив засвідчити, що провідними елементами в стимуляції та розвитку творчого потенціалу педагогів науковці вважають спеціально створене середовище, тренінгові програми, ефективну методичну роботу, створення умов для творчого саморозвитку, розвиток особистісно-комунікативної компетентності. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у виділенні всієї сукупності умов реалізації творчого потенціалу в полікультурному вихованні, їх аналізі та експериментальному дослідженні.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти): Наказ МОН України від 12.01.2021 № 33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція». URL: <http://surl.li/qjxo> (дата звернення: 20.10.2022).
2. Гекало Л. Розвиток творчого потенціалу педагога. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. 2013. Вип. 123(2). С. 63-66.
3. Гера Т. Активізація творчих ресурсів педагога у процесі його професіоналізації. *Психологія і суспільство*. 2012. № 2. С. 112-123.
4. Державний стандарт початкової освіти: Постанова КМУ № 87 від 21.02.2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.03.2024).
5. Кокарева Е. Евристичне навчання як засіб творчого саморозвитку майбутніх педагогів: автореф. дис. ... канд. пед.наук: 13.00.09. Тернопіль, 2012. 19 с.
6. Яланська С. Психологія розвитку педагогічної творчості: навч. посіб. Полтава: ПП Шевченко, 2015. 114 с.
7. Navickienė V., Sederevičiūtė-Pačiauskienė Ž., Valantinaitė I., Žilinskaitė-Vytienė V. The relationship between communication and education through the creative personality of the teacher. *Creativity Studies*. 2019. 12(1). P. 49-60. URL: <https://doi.org/10.3846/cs.2019.6472>.

РОЗВИТОК ГРАФОМОТОРНИХ НАВИЧОК ТА ДРІБНОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ПІДГОТОВКИ ЇХ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛИ

Мар'яна Шевчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. А. Козлюк, кандидат педагогічних наук, доцент

Рівненський державний гуманітарний університет (Україна)

DEVELOPMENT OF GRAPHOMOTOR SKILLS AND FINE MOTOR SKILLS IN CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE AS ONE OF THE DIRECTIONS OF THEIR PREPARATION FOR SCHOOL

Mariana Shevchiuk, master's student

Rivne State University of Humanities (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається особливості розвитку графомоторних навичок та дрібної моторики у старших дошкільників як необхідна умова їх готовності до навчання в школі. Автор аналізує погляди українських науковців на означену проблему.

Ключові слова: розвиток графомоторних навичок, розвиток дрібної моторики, підготовка до школи.

Abstract. The article considers the peculiarities of the development of graphomotor skills and fine motor skills in older preschoolers as a necessary condition for their readiness to study at school. The author analyzes the views of Ukrainian scientists on this problem.

Key words: development of graphomotor skills, development of fine motor skills, preparation for school.

Підготовка до навчання грамоти та опанування навичками писемного мовлення, як свідчить практика, залишається одним із складних і важких етапів для дітей, які приходять до першого класу. Через неготовність руки дитини до письма процес формування навичок письма буде для дитини проблемним та нецікавим. Через відсутність базису для опанування писемним мовленням дитина позбавлена можливості усвідомлено освоїти навички письма, без яких неможливе подальше навчання. Українські науковці Л. Биковець, М. Вербенко, С. Гозак, І. Деснова, С. Луців, Н. Маліновська та інші доводять, щоб опанувати письмом, у дитини мають бути розвинені графомоторні навички, що залежать від якості розвитку дрібних рухів пальців, кистей рук, тренованості м'язів, точності та координації рухів, а також від рівня сформованості психічних процесів (уваги, зорової та рухової пам'яті, просторових уявлень).

З дітьми старшого дошкільного віку необхідно проводити цілеспрямовану роботу з формування графомоторних навичок як необхідної умови підготовки до школи, а також спеціальні ігри та вправи на розвиток великої та дрібної моторики, просторового орієнтування.

Одним із чинників психологічного базису для розвитку вищих психічних функцій у дітей є розвиток великої (або загальної) та дрібної (або ручної) моторики.

С. Гозак та М. Вербенко констатують, що для успішного оволодіння графомоторними навичками у дитини мають бути сформовані такі функції як дрібна моторика, зорове сприймання, просторове орієнтування. Недосконалість однієї з цих функцій ускладнює оволодіння графомоторними навичками, письмом та низкою інших навчальних та трудових навичок [2]. Спрямованість підготовки до школи передбачає також роботу зі зміцнення моторики рук, розвитку координації рухів кисті рук та пальців.

Як відзначає С. Луців, для дітей з низьким рівнем розвитку графомоторних навичок характерна наявність синкінезій, тонічних рухів, слабкості м'язів, невміння раціонально розподіляти зусилля м'язів, незручність рухів, недостатня сформованість праксису. Такі діти з важко у подальшому освоюють техніку письма. Через недосконалість моторики під час навчання математики відчують труднощі у роботі з рахунковими паличками, лінійкою. Ідентичні проблеми виявляються у процесі ручної праці, малювання. Низький рівень розвитку графомоторних навичок гальмує набуття предметних дій, отже, і оволодіння орієнтуванням у світі [4].

Л. Биковець акцентує увагу на тому, що розвиток графомоторних навичок залежить від якості дрібних рухів пальців, кистей рук, тренованості м'язів, точності та координації рухів, а також від рівня сформованості психічних процесів уваги, зорової та рухової пам'яті, просторових уявлень. Тому з дітьми старшого дошкільного віку важливо проводити цілеспрямовану роботу з формування графомоторних навичок, а також практикувати ігри та вправи на розвиток великої та дрібної моторики [1].

Як слушно зауважує Н. Маліновська, для проведення ігор та вправ з розвитку графомоторних навичок необхідно забезпечити просторово-розвивальне середовище, обладнане різноманітними дрібними предметами (гудзики, намистинки, камінці, зерна, горішки, скріпки канцелярські, кнопки) та різними коробками, банками, лотками для їх

розкладання, вільними катушками для намотування на них ниток, мотузок, тяганини, дощечками та іграшками-шнурівками з багатьма отворами для зшивання та вишивання шнуром, різними видами застібок (гачки, гудзики, шнурки, блискавки, сліпи), наборами мотузок та стрічок різної довжини та товщини для зав'язування та розв'язування вузлів, плетіння кісок, зав'язування бантів, пластмасових або дерев'яних паличок, різнокольорових прищіпок, різних видів мозаїки, конструкторів, пазлів [5].

Для формування тонко координованих графічних рухів С. Гозак та М. Вербенко пропонують використовувати такі вправи: штрихування в різних напрямках з різною силою натиску і амплітудою руху руки; розфарбовування аркуша в різних напрямках з обмеженням і без обмеження поверхні, що зафарбовується; обведення малюнка за контуром, копіювання;

- малювання по опорних точках; домальовування зображень, малювання за клітинами та на іншій обмеженій поверхні, графічні диктанти; викладання ниток за контуром різних зображень, які нанесені або вирізані з оксамитового паперу [2].

На думку С. Луців, кінезіологічні вправи підвищують стресостійкість, синхронізують роботу півкуль головного мозку, а також покращують інтелектуальну діяльність, сприяють покращенню пам'яті та уваги [4]. У процесі роботи з розвитку графомоторних навичок, як зазначає Л. Биковець, розвивається сила руки, її спритність, переключення з одного виду рухів на інший, також увага, окомір, зорова пам'ять, посидючість, охайність, уява, образне мислення, підготовка руки до письма [1]. За словами Н. Маліновської, з цією метою використовуються різні види діяльності, що прямо чи опосередковано сприяють розвитку тактильно-рухових відчуттів: ліплення з глини, пластиліну, тіста; аплікація з різного матеріалу (папір, тканина, пух, вата, фольга); аплікаційне ліплення (заповнення рельєфного малюнка пластиліном); конструювання з паперу (оригамі); малювання пальцями, шматочком вати, паперовим «пензликом»; ігри з великою та дрібною мозаїкою, конструктором (металевим, пластмасовим, кнопковим); сортування бобів, квасолі, гороху, а також перебір круп (пшоно, гречка, рис); збирання пазлів; складання контурів предметів з паличок спочатку більших розмірів, а потім дрібніших (стіл, будинок, трикутник, машина); сортування дрібних предметів (камінчики, гудзики, жолуді, намистинки, фішки, черепашки), різних за величиною, формою, матеріалом [5].

На думку І. Деснової, дуже добре себе зарекомендувала й різноманітна предметна діяльність, що поєднується з навичками самообслуговування, що також сприяє розвитку графомоторних навичок. Зокрема, це імітаційні рухи для кистей рук, миття рук перед їжею, струшування води з пензлика, полоскання білизни, надягання рукавичок, погладжування кішки [3]. Для покращення рухливості пальців, розвитку їх сили та гнучкості, поліпшення почерку, зниження фізичної втоми та морального напруження під час підготовки до школи С. Луців пропонує застосовувати пальчикові ігри та масаж «активних точок» на пальцях та долонях [4]. Отже, здійснення різносторонньої та систематичної роботи з розвитку графомоторних навичок забезпечує результативність підготовки дітей до систематичного навчання в початковій школі. Достатній рівень розвитку графомоторних навичок дає дитині стартову можливість належним чином панувати письмом як ще один вид мовленнєвої діяльності. Розвиток графомоторних навичок відбувається шляхом присвоєння дитиною досвіду графічних рухів у процесі виконання різних видів штрихування, під час зображувальної діяльності, розфарбовування, копіювання зображень, обведення точкових та пунктирних контурів, продовження орнаментів, проведення ліній в лабіринтах тощо.

У роботі з розвитку графомоторних навичок виникають передумови для удосконалення багатьох психічних процесів. Таким чином, з дітьми старшого дошкільного віку необхідно проводити цілеспрямовану роботу з формування графомоторних навичок, а також спеціальні ігри та вправи на розвиток великої та дрібної моторики, просторового орієнтування.

Список використаних джерел

1. Биковець Л.Л. Вплив рухів пальців рук на розумовий та мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку. *Таврійський вісник освіти*. 2018. № 2. С. 124-131.

2. Гозак С.В., Вербенко М.М. Вплив чинників внутрішньошкільного середовища на формування графомоторних навичок у дітей 5-8 років. *Довкілля та здоров'я*. 2015. Вип. 3 (58). С. 66-69.
3. Деснова І.С. Використання пальчикових ігор у процесі розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку. *In The 5th International scientific and practical conference «World science: problems, prospects and innovations»* (January 27-29, 2021). Toronto, 2021. P. 488.
4. Луців С. Забезпечення наступності у підготовці руки до письма дітей старшого дошкільного віку та учнів першого класу. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2018. № 4. С. 192-199.
5. Маліновська Н.В. Гра як засіб формування навичок письма у дітей передшкільного віку. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2019. № 2. С. 26-31.

РОЗДІЛ 2.

ТВОРЧА АКТИВНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКТИВНОЇ ОСВІТНЬОЇ СТРАТЕГІЇ

ВИКОРИСТАННЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Андріана Баштанікова, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Л.К. Свиріпа, викладач-методист

Комунальний заклад Львівської обласної ради «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича» (Україна)

USE OF THE ACTIVITY APPROACH IN UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS FOR JUNIOR SCHOOL CHILDREN

Andriana Bashtanikova, bachelor's student

Municipal institution of the Lviv regional council «Brody Markiyan Shashkevych professional pedagogical college» (Ukraine)

***Анотація.** В статті розкриваються особливості використання діяльнісного підходу на уроках української мови з молодшими школярами. Також представлені методи та прийоми, які можна використовувати на уроках з дітьми.*

***Ключові слова:** діяльнісний підхід, методи, прийоми.*

***Abstract.** The article reveals the features of the use of the activity approach in Ukrainian language lessons with younger schoolchildren. Methods and techniques that can be used in lessons with children are also presented.*

***Key words:** activity approach, methods, techniques.*

У сучасному освітньому середовищі у зв'язку із розвитком суспільства, прогресом новітніх технологій змінюється все, зокрема удосконалюється підхід до навчання задля мотивації активної діяльності учнів. Початкова школа ставить перед собою завдання не лише передавати знання, але й залучати учнів до процесу активного отримання цих знань. Саме тоді учні будуть більш зацікавлені та краще сприйматимуть, усвідомлюватимуть новий матеріал. Використання діяльнісного підходу на уроках української мови в молодших класах проявляється як один із ключових методів, спрямованих на розвиток комунікативних та мовленнєвих навичок молодших школярів.

Діяльнісний підхід передбачає активну участь учнів у різноманітних мовленнєвих ситуаціях, спрямованих на вивчення нового матеріалу, виконання завдань, які пропонує вчитель як фасилітатор, а учні виступають як активні учасники комунікації. Цей підхід допомагає молодшим школярам не лише вивчати мову, а й розвивати вміння використовувати її в практичних ситуаціях із повсякденного життя, що робить навчання більш ефективним та захопливим.

У процесі використання діяльнісного підходу вчителі створюють сприятливу для здобувачів освіти атмосферу, навчальні осередки для розвитку мовних навичок, де учні можуть експериментувати з виконанням завдань, спілкуватися, комунікувати та виражати свої думки. Це сприяє не лише вивченню мови, але й формуванню умінь адаптуватися до різних комунікативних ситуацій, вміти дискутувати та відстоювати свою думку, домовлятися про розподіл обов'язків при спільній роботі у групах чи командах.

Хочемо запропонувати до введення у навчальний процес такі сучасні прийоми застосування діяльнісного підходу, що створюють атмосферу невимушеності, комфорту, посилюють увагу до ведення активного сприймання інформації учнями. Наприклад, метод драматизації та театралізації (прийом "Перевтілення"). Подаємо проблемну картинку, на якій показано ситуацію спілкування друзів, а саме їх різні погляди на одну і ту саму річ. Діти не

можуть вирішити, куди піти погуляти: перший хлопчик хоче йти в зоопарк, а другий у парк розваг, тому відбувається суперечка.

Цікавою, на наш погляд, є вправа «Круглий килим». (У поданій інтерпретації можна виконати під час ранкового кола у рубриці «Обмін інформації»).

Питання, які вчитель, як ведучий, має поставити:

- Хто спілкується?
- Для чого вони спілкуються?
- Де спілкуються?
- Як вони розмовляють? А чому?
- Як ви думаєте, чи можна вирішити їхню суперечку? (так\ні)
- Ті, хто думає, що не можна, чому ви так думаєте?
- А ті, що думають, що можна, то як це вирішити?

Проводити вправу потрібно фронтально (тобто одночасно із всім класом). Також можна на прикладі цього кола зробити «читацьке коло», де діти самостійно б підходили крутили колесо та відповідали на запитання за змістом твору. Наприклад: про що йдеться у творі? Хто головні герої? Чого вчить нас цей твір? Яка частинка запам'яталася найбільше?

Доречним, на наш погляд, є використання вправи «Морський бій».

Діти повинні об'єднатися у команди, наприклад, по рядах та обрати капітанів. Вчителька дає капітанам листочки із написаним словом (для всіх команд, це слово однакове). Вони називають слово, до якого їхня команда повинна на одному листочку дібрати й записати якнайбільше схожих слів. Згодом команди по черзі називають по одному слову і викреслюють його, якщо в інших команд є таке саме слово, то вони його теж викреслюють зі списку. Перемагає та команда, в якій залишилися не названі слова.

Це завдання зручно, використати при проведенні етапу «Актуалізації опорних знань» з метою, щоб повторити, пригадати знання учнів з теми та налаштувати на подальшу роботу на уроці. Тут не так важлива перемога, але ця вправа створює суперництво у класі та мотивує дітей, тому на етапі «Мотивації навчальної діяльності» вона також буде актуальною. Основне методичне значення цієї вправи полягає у збільшенні словникового запасу учнів та розумінні сенсу нових слів, бо це відбувається саме тоді, коли капітани по черзі називають слова, адже у цей момент всі учні класу мають можливість почути від своїх однокласників нові слова, у командах думають про їх значення. І словниковий запас поповнюється, розширюється адже школярі намагаються відібрати слова, які найважче вгадати, щоб перемогти.

Вправа «Карусель». Можна використовувати на етапі закріплення вивченого матеріалу. У каруселі написані імена дійових осіб підбраного твору, який вивчали учні, кожна дитина крутить колесо і відповідно до того, що їй випаде, вона йде у ту чи іншу команду. Завдання гри - захистити інтереси особи, яка вам дісталася шляхом моделювання ситуацій. Тобто, кожна команда захищає свого героя і одночасно вчиться комунікувати з однокласниками, дискутувати, відстоювати свої інтереси, активно мислити, наводити аргументи.

Вивчення української мови в початковій школі – це не лише набір правил та традиційних вправ із підручників, хоч і це важливо, але й творчий процес, спрямований на розвиток мовленнєвих навичок та культуру мовлення у молодших школярів. Один із ключових методів, що допомагає досягти цієї мети, – це «Щоденні п'ять» на уроках української мови. Це короткий, але важливий етап уроку, який спрямований на активізацію мовленнєвої діяльності учнів та розвитку зв'язного мовлення. Ця практика охоплює в себе п'ять хвилин на початку кожного уроку, протягом яких учні мають змогу вільно висловлювати свої думки на будь-яку тему, розповідати про свої враження та досвід. Під час «Щоденних п'ять» учитель створює комфортну атмосферу, де кожен учень відчуває себе важливим та особливим. Це дозволяє дітям вільно виражати свої думки, розвивати навички спілкування та навички аргументації.

Крім того, «Щоденні п'ять» стимулюють інтерактивність та взаємодію між учнями, оскільки вони можуть коментувати та доповнювати виступи один одного, обмінюватися ідеями та досвідом, знаходити спільні інтереси.

У результаті - це стає не лише часом для розвитку, але й можливістю для поглибленого знайомства з українською мовою та культурою, а також сприяє формуванню впевненості в собі та вмінню виражати свої думки у класі, не боятись осуду інших.

Доречним та змістовним є також «Квест» - це не лише гра, це виклик для розуму, де потрібно використовувати логіку, кмітливість та спритність, щоб пройти через всі визначені вчителем відповідно до рівня розвитку і знань учнів свого класу перешкоди, щоб в результаті досягти мети.

У квестах важлива не лише сама мета, але й шлях її досягнення, все залежить від креативності учнів, вчитель не повинен ставити чітких рамок. Під час подорожі кожен зустрічає нових персонажів, діти читають текст, вирішують складні головоломки, якщо потрібно, то розшифровують слова, розбирають їх чи знаходять спільнокореневі слова, а також розгадують сховані загадки та підказки під час вивчення усної народної творчості, отже, все залежить від того, яку тему учні вивчають на даному уроці. Технологія сприяє розвитку креативності, навичкам командної роботи та вмінню працювати в умовах обмежених ресурсів і активно, через дію, засвоювати новий матеріал.

Усвідомлюємо, що ключовим елементом є індивідуальний підхід. Наприклад, у рамках проєкту «Друкарня» учні беруть на себе різні ролі: одні створювали макети обкладинок, інші придумували зміст, а ще інші керували процесом та презентували проєкт. Усі проєкти виявилися успішними, кожен учень відчував себе залученим у процесі, а цікавість до власної створеної книги гарантувала зацікавленість у навчанні, особистісному розвитку, особливо у навичках читання. Саме ігри допомагають розслабитися, зменшити стрес й адаптуватися, що виникає інколи від зміни умов навчання чи зміни підходу. Тому для молодших школярів важливо, щоб перехід від ігор до навчання був плавним та послідовним.

Зараз у багатьох підвищується усвідомлення, що ігри з цеглинками *LEGO* стають улюбленою частиною уроку, враховуючи те, що вони є у кожному класі, забезпечені державою. *LEGO* не лише розважають учнів, але й сприяють розвитку різних навичок, включаючи пам'ять, творчість та дрібну моторику (складання літер із цеглинок у першому класі чи відповіді на питання зі стабільною відповіддю способом підійманням цеглинок певного кольору).

Діяльнісний підхід виходить за межі звичайної гри, дозволяючи учням залишатися дітьми, але при цьому активно навчатися та розвивати навички. Навчання через гру сприяє швидкій адаптації до шкільного середовища, налагоджує комунікацію та розвиває навички командної роботи вже на початковому етапі навчання.

Вдалий урок - це не лише творчість учителя на ґрунті професійної підготовки, а й вияв його культурного та педагогічного кругозору, обізнаності у різних сферах життя, особистісних якостей, гуманності, постійної турботи про розвиток дітей та виховання майбутнього свідомого й розвинутого покоління для нашої держави. Тому саме вчитель як людина, яка багато часу проводить з учнями, враховуючи їх індивідуальні особливості, з метою ефективного навчання підбирає ті інноваційні методи та прийоми, які пов'язані із життям, досвідом і діяльністю дітей.

Дані методичні рекомендації, на нашу думку, можуть бути використані для учнів початкової школи, а також для студентів та вчителів НУШ з метою формування мовленнєвих умінь та навичок здобувачів початкової освіти, розвитку зв'язного мовлення шляхом діяльнісного підходу до навчання.

Використання діяльнісного підходу на уроках української мови у молодших школярів є ефективним інструментом для розвитку мовленнєвих навичок. Цей підхід сприяє активній участі учнів у процесі навчання та розвитку їх комунікативних здібностей, що є ключовими компонентами успішного вивчення рідної мови.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М., Дубовик С. Формування дослідницьких умінь на уроках української мови. *Учитель початкової школи*. 2019. № 9. С. 3-6.
2. Большакова І., Пристінська М. Українська мова та читання: підруч. для 4 кл. закл. загал. серед. освіти: у 2-х ч. Ч. 2. Харків: Вид-во «Ранок», 2021. 131с.
3. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти, розроблені під керівництвом Р. Б.Шияна. 3-4 класи / уклад. А.В. Лотоцька. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 240 с.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ О. ЗАХАРЕНКА

Наталія Бернацька, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Ю. В. Бондар, докторка філософії (PhD), старша викладачка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF THE CREATIVE PERSONALITY OF THE FUTURE TEACHER IN THE PEDAGOGICAL HERITAGE OF O. ZAHARENKA

Natalia Bernatska, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті висвітлено прогресивні погляди О. Захаренка на формування творчої особистості майбутнього педагога. Зокрема, звернуто увагу на умови для творчої самореалізації майбутнього учителя. Окреслено основні сфери професійно-творчої самореалізації педагога. Описано вимоги до особистості вчителя. Висвітлено рекомендації для майбутніх педагогів.*

***Ключові слова:** майбутній учитель, творчість, О. Захаренко, професійна підготовка, освітній процес.*

***Abstract.** The article highlights the progressive views of O. Zakharenko on the formation of the creative personality of the future teacher. In particular, attention was paid to the conditions for creative self-realization of the future teacher. The main spheres of the teacher's professional and creative self-realization are outlined. The requirements for the personality of the teacher are described. Recommendations for future teachers are highlighted.*

***Key words:** future teacher, creativity, O. Zakharenko, professional training, educational process.*

Нова українська школа потребує нового вчителя, який мислитиме і діятиме творчо, буде генератором змін, впроваджуватиме інновації в освітній процес. Відповідно, вагомого значення набуває проблема професійної підготовки майбутнього педагога. Зокрема, в Концепції «Нова українська школа» зазначається головна місія нової школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти й можливості кожної дитини, на основі партнерства між учителем, учнем і батьками [6]. З огляду на це, вчитель має стати другом дитини, порадником, ініціативною особистістю. Задля вирішення окреслених завдань, вагомого значення набуває звернення до педагогічної спадщини минулого, зокрема, ідей О. Захаренка, який був зачинателем педагогіки співробітництва та на практиці реалізував ідею школи-родини.

Дослідженням прогресивних ідей О. Захаренка займалися багато науковців, серед яких варто відзначити Л. Березівську, Т. Бондаренко, Л. Даниленко, Т. Завгородню, С. Захаренка, О. Крутенко, А. Кузьмінського, С. Мукомел та інших. Зокрема, наукові розвідки Л. Березівської спрямовуються на вивчення принципу індивідуального підходу до учнів у творчій спадщині О. Захаренка; Л. Даниленко зосереджує увагу на інноваціях у педагогічній спадщині О. Захаренка; Т. Завгородня у своїх напрацюваннях висвітлює проблему виховання особистості в колективі у педагогічній спадщині О. Захаренка; С. Захаренко приділяє увагу

родинному вихованню, ролі сім'ї у формуванні особистості в педагогічних ідеях О. Захаренка.

Мета дослідження полягає у висвітленні поглядів педагога-новатора О. Захаренка на формування творчої особистості майбутнього вчителя.

О. Біда, Л. Прокопенко підкреслюють те, що О. Захаренко був сам дуже творчою особистістю, компетентним та відповідальним, вмів творчо конструювати освітній процес, впроваджуючи нові технології, методи та прийоми. З огляду на це, важливого значення надавав підготовці висококваліфікованих кадрів, наголошувати на вчителів для початкової школи, адже, на думку педагога-новатора, це мають бути виняткові люди – творчі, досвідчені, відповідальні, оскільки в їхніх руках знаходиться майбутнє країни. Науковиці зауважують, що в Сахнівській школі працювали лише педагоги вищої й першої категорії, які прагнули якомога раніше розпізнати та розкрити задатки, здібності дитини та трансформувати їх в талант і геніальність [1, с. 17].

Серед важливих умов для творчої самореалізації майбутнього педагога, створених О. Захаренком, В. Хрипун відзначає наступні:

- можливість майбутнього вчителя розкрити свій творчий потенціал;
- підтримка, стимулювання студентів, створення для них ситуації успіху;
- ефективна організація власного саморозвитку;
- наявність внутрішньої потреби в професійно-творчій самореалізації;
- високий розвиток професійно-творчих здібностей майбутнього вчителя для самореалізації [11, с. 81–82].

Основними сферами професійно-творчої самореалізації педагога, які реалізовувалися в Сахнівській школі під керівництвом О. Захаренка, були наступні: духовно-творча, практично-творча, інтелектуально-творча, організаційно-творча, мистецько-творча, комунікативно-творча, науково-творча [11, с. 82].

Нам імпонують погляди В. Мотрича, який наголошує на тому, що для О. Захаренка щастя вчителя полягало насамперед у творчій праці – фізичній та розумовій, якою має займатися весь педагогічний колектив, учні. Поділяємо позицію науковця, що під час проведення практичних, лабораторних занять з педагогіки в закладі вищої освіти варто розкривати таємниці творчості за О. Захаренком, які мають надзвичайно важливе значення у формуванні особистості майбутнього вчителя [9, с. 306]. Серед таємниць творчості майбутнього педагога, виокремлених О. Захаренком, відзначимо такі: конспект уроку; звичка знаходити нестандартні рішення в будь-якій ситуації; свобода вибору форм і методів; демократизація навчання в поєднанні з турботою про здоров'я, високою вимогливістю; розпізнання, підтримка, розвиток природної обдарованості задля досягнення найвищого рівня творчості в конкретній галузі; стимул та мотивація. Підтримуємо думку педагога-новатора, що «без творчого вчителя не може бути ні нової школи, ні нового суспільства, ні вільної України. Творчість як прояв новизни в створенні духовних і матеріальних цінностей, потребує свободи та підтримки» [3, с. 56].

О. Захаренко підкреслював, що задля того, щоб стати творчим учителем, необхідно зробити дитяче життя цікавим, змістовним: «Тоді прийде очікуваний успіх і ви дістанете справжню насолоду від педагогічної праці» [5, с. 78]. Погоджуємося з О. Захаренком стосовно того, що тільки творчий учитель може отримати задоволення від обраної професії: «Школу без творчого пошуку не люблять діти, обминають батьки» [4, с. 5].

Наголосимо на тому, що до особистості майбутнього педагога О. Захаренко став цілий ряд вимог, серед яких відзначимо наступні:

- творчість, креативність;
- турбота про всебічний розвиток дитини;
- пізнання духовного світу кожної дитини;
- безумовна любов до дітей;
- залучення дитини в життя інших людей, починаючи з рідних, близьких;
- усвідомлення неповторності кожного учня;

- повага до особистості школяра;
- розуміння дитини;
- розвиток почуття власної гідності [10, с. 38].

Погоджуємо з Н. Побірченко в тому, що учитель у школі має бути старшим товаришем, наставником, порадиником, надійною підтримкою в життєвих ситуаціях. В. Кузь зауважує, що О. Захаренком була сформульована формула Авторської школи, яка актуальна наразі в Новій українській школі [8, с. 19]: «У школі учню має бути, як в батьківській хаті. До школи він має бігти, а не йти, знаючи, що в школі він пізнає радість відкриття своєї сутності в цьому мінливому світі. У школі його не образять, на нього не гримнуть, а порадять, підтримають, дадуть можливість розкрити себе, свою творчу обдарованість» [4, с. 17].

О. Захаренко наголошував на необхідності залучення майбутніми вчителями учнів до різних видів творчої діяльності в позакласній роботі, завдяки якій розвивається креативність та емоційність кожного школяра. Саме завдяки гуртковій роботі, на переконання О. Захаренка, учитель зможе виявити та розвинути здібності дитини: «Тоді дитяча душа заспіває, забринять струни серця. Особистість учня стане готовою до високого польоту. Так з'являться письменники, поети, художники, різьбярі, теслярі, математики» [3, с. 32].

О. Крутенко зазначає, що майбутнім педагогам варто вчитися підтримувати дитячу захопленість і зацікавленість незвичайними справами. Зокрема, в Сахнівській школі вчителі пропонували школярам змайструвати повітряну кулю, створити обчислювальні машини, сконструювати «розумні двері» з кодовим замком, відкрити який можна було, розв'язавши математичні задачі. Саме така діяльність, як зауважує науковиця, сприяла виникненню захоплення різноманітними науками такими, як астрономія, математика, фізика [7, с. 19].

Зазначимо, що педагогічний колектив Сахнівської школи намагався реалізувати гуманну педагогічну стратегію формування особистості, в основі якої була покладена творчість усіх учасників освітнього процесу – педагога, учнів, батьків. Педагог надавав важливого значення педагогічному спілкуванню вчителя з учнем, яке сприяє створенню відповідних умов для творчості та творчої діяльності. На думку О. Захаренка, «школа – це маленька держава, яка не може існувати без ідеї задуму, що захоплює всіх: дітей, учителів, батьків. Ідея завжди – безперервна. Вона існує постійно і, зрозуміло, притаманна всім. Якщо така ідея зникає, а не народжується нова, школа зупиняється у своєму розвитку, у ній безцільно жити, у ній немає прогресу» [4, с. 17].

Наголосимо й на тому, що педагог постійно закликав вчителів підвищувати свій професійний рівень, що обумовлено змінами практики шкільного навчання і виховання, розвитком психології.

У кожному майбутньому вчителеві, як стверджує Н. Орлова, О. Захаренко бачив творчу, духовно багату людину. Важливими професійними рисами, які мають бути в майбутнього педагога О. Захаренко вважав прагнення до праці, творчість, жадобу до знань, багате духовне життя. Справжній учитель, – підкреслював директор, – має проводити гарні, інноваційні, творчі, змістовні уроки, пройняті високими гуманними та патріотичними почуттями. Директор Сахнівської школи стверджував, що «поганий учитель підносить істину, а гарний вчить її знаходити» [4, с. 3–4]. Сам педагог намагався завжди так проводити уроки, щоб внутрішньою потребою учнів стало осмислення нового матеріалу.

Важливими для нашого дослідження є рекомендації для майбутніх учителів, висвітленні в працях О. Захаренка:

- не примушувати дітей під час навчальної діяльності, а надавати свободу вибору;
- зацікавлювати школярів змістом навчальних предметів, використовуючи дитячу допитливість;
- активно залучати школярів до позакласної діяльності;
- запроваджувати систему трирівневого оцінювання знань [7, с. 19].

Отже, О. Захаренко наголошував на необхідності підготовки творчого майбутнього педагога, адже без творчого вчителя не може бути творчого учня та нової школи. Саме

вчитель має створювати атмосферу відкриття, радості від пізнання, організовувати освітній процес динамічно, цікаво, використовуючи нестандартні форми проведення навчальних занять, інноваційні технології, методи та прийоми.

Список використаних джерел

1. Біда О., Прокопенко Л. О. А. Захаренко про роль учителя в самореалізації учня. *Рідна школа*. 2010. № 3. С. 17-19.
2. Бондар Ю. Методичні засади формування загальнолюдських норм гуманістичної моралі в учнів початкової школи. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 5-6 квітня 2017 р.)* / за ред. О.А. Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. Вип. 6. С. 83-88.
3. Захаренко О. А. Поради колезі, народжені в школі над Россю. *Освіта України*. 2005. № 59-60. 92 с.
4. Захаренко О. А. Поспішаймо робити добро. Черкаси, 1997. 28 с.
5. Захаренко О. А. Слово до нащадків. Київ : СПД Богданова А. М., 2006. 213 с.
6. Концепція Нової української школи : ухвал. рішенням колегії МОН від 27 жовт. 2016 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 03.03.2024).
7. Крутенко О. Актуалізація педагогічної спадщини Олександра Захаренка у Контексті Нової української школи. 2017. № 7-8. С. 18-20.
8. Кузь В. Школа О. А. Захаренка – школа самореалізації: матеріали Всеукраїнських педагогічних читань. Черкаси, 2004. 168 с.
9. Мотрич В. О. Захаренко про важливий аспект формування професійної майстерності майбутніх учителів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2012. № 6, ч. 1. С. 304–308.
10. Побірченко Н. С. В. О. Сухомлинський та О. А. Захаренко: діалог через роки і відстані. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2009. № 53. С. 33-40.
11. Хрипун В. І. Професійно-творча самореалізація педагога: досвід О. А. Захаренка і сучасність. *А. Макаренко, В. Сухомлинський, О. Захаренко: естафета гуманної педагогіки*. 2012. С. 78–83.

РОЛЬ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ У ФОРМУВАННІ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Болотюк Діана, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. І. Лазаренко, докторка педагогічних наук, професорка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE ROLE OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN FORMING LANGUAGE AND LITERARY COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN.

Diana Bolotiuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У даній статті розкривається роль гурткової роботи у формуванні мовно-літературної компетентності молодших школярів, пропонуються конкретні форми організації занять гуртка мовно-літературного спрямування.

Ключові слова: молодші школярі, гурткова робота, мовно-літературна компетентність.

Abstract. *This article explores the role of extracurricular activities in forming the language and literary competence of younger schoolchildren, offering specific forms of organizing extracurricular activities in the language and literature direction.*

Key words: *younger schoolchildren, extracurricular activities, language and literary competence*

Гурткова робота є важливою формою роботи з молодшими школярами, у процесі організації якої здійснюється стимулювання активного навчання учнів, розвиток ключових компетентностей, творчих здібностей, навичок критичного мислення, спілкування та прийняття рішень. Сприяння взаємодії однолітків у процесі гурткової роботи може позитивно вплинути на успішність навчання, готуючи учнів до роботи поза межами класу.

Гурток (секція, клуб, творче об'єднання) – основна традиційна форма реалізації змісту позашкільної освіти і виховання учнів як у процесі вивчення окремого навчального предмета чи їх сукупності, так і різноманітних інтегрованих курсів у межах навчальних програм, затверджених МОН України чи адаптованих навчальних програм [5].

А. Макаренко основні свої ідеї відносно ролі гурткової роботи виклав у праці «Методика виховної роботи». Автор відзначав, що поділ дітей у гуртки та клуби повинен бути добровільним, з правом виходу із них будь-коли. Проте, і в гуртках, і в клубах повинна бути дисципліна, не можна припускати плинності складу. Видатний педагог пропагував створення бібліотечних, драматичних, літературних, модельних, планерних, стрількових, фізкультурних, хорових, а також гуртків образотворчого мистецтва, бо якою дитина буде у гуртковій роботі, в грі, такою у житті [6, с. 9].

Оскільки, робота гуртків ґрунтується насамперед на добровільності, спільності інтересів, спрямованості на певний вид навчальної та практичної діяльності, педагог має використовувати цікаві та сучасних форм роботи, засоби активізації пізнавальної активності учнів. Як показує практика, значна кількість гуртків організовується педагогами у процесі вивчення окремого навчального предмету чи їх сукупності [1, с. 32]. Спеціально підготовлені фахівці, які враховують психолого-педагогічні особливості організації гурткової роботи з учнями молодшого шкільного віку, використовують інформаційно-комунікаційні технології, електронні освітні ресурси, мають всі можливості розвивати у процесі такої роботи творчі здібності учнів, їх таланти [2].

У педагогічному словнику С. Гончаренка зазначено, що «позакласна робота у школі – це складова частина навчально-виховної роботи, одна з форм організації дозвілля учнів» [3, с. 154]. Залучення учнів до гурткової роботи сприяє формуванню навичок ефективної співпраці в різноманітних групах, здатності приймати правила під час організації змагань, адекватно оцінювати власні досягнення та радіти успіхам інших.

Гурткова робота мовно-літературного спрямування з учнями молодшого шкільного віку має свої особливості. Визначимо переваги роботи молодших школярів у групі та їх досягнення у процесі означеної форми роботи задля успішного формування мовно-літературної компетентності:

- саморегуляція і саморефлексія;
- спілкування та управління часом;
- управління проєктами та розв'язання спірних питань;
- формування критичного мислення та емоційного інтелекту;
- прийняття рішень;
- висловлення припущень та формування висновків.

У процесі організації гурткової роботи варто підтримувати високий рівень самостійності молодших школярів, розвивати їх здатність до порівняння та оцінювання власної та чужої позиції. Педагогу необхідно акцентувати увагу на комунікативне та доцільне використання гуртківцями слів в усному та писемному мовленні. Гурткова робота має вагомe значення у формуванні мовно-комунікативної компетентності молодших

школярів. Роль гурткової роботи полягає у залученні всіх наявних аспектів для кращого засвоєння матеріалу:

1. Використання поглибленої мовленнєвої практики. Молодші школярі мають постійну змогу набувати навичок спілкування між собою, публічних виступів, розв'язання конфліктних ситуацій;

2. Заохочення школярів до читання. У літературних гуртках відбувається стимулювання учнів до читання, адже є можливість враховувати інтереси та побажання дітей, вподобання щодо вибору літературних творів;

3. Розвиток критичного мислення. Аналізуючи прочитану літературу, в молодших школярів розвиваються здібності до критичного мислення. Ця здатність формується під час аналізу сюжету твору, головних героїв та їх характеру.

Для ефективного формування мовно-комунікативної компетентності молодших школярів у процесі гурткової роботи можна використовувати:

1. Літературний вечір на тему «Творчими стежками Лесі Українки» та ін. Організація літературних вечорів з демонстрацією творів письменників, сприяє розвитку емпатії, мовлення та здобуття навичок публічного виступу.

2. Конкурс скоромовців «Спритний». Вивчення скоромовок допомагає розвивати артикуляційні навички молодших школярів. Такий вид діяльності сприяє розвитку правильної та чіткої вимови учнів, а також швидкості та плавності мовлення.

3. Груповий літературний проєкт на тему «Веснянки мого краю». Участь молодших школярів у різних видах проєктів залучає дітей до активної комунікації в групі та вирішення спільних завдань, що сприяє підвищенню рівня знань та розвитку творчого мислення.

4. Творчий майстер-клас на тему «Емоційна гра слів». Проведення акторських майстер-класів допомагає розвивати мовленнєві навички та відображати емоції у відповідних ситуаціях.

Переважає більшість науковців та педагогів практиків вказують на те, що вагомим позитивним ефектом гурткової роботи є запровадження такого методичного прийому, як «створення ситуації успіху», в основі якого лежить особистісно-орієнтований підхід до організації гурткової роботи. Ситуація успіху досягається тоді, коли учні самостійно визначають свої безпосередні здобутки. З практичної точки зору для створення ситуації успіху, керівник гуртка має дати практичну можливість кожній дитині відчути радість досягнення перемоги, усвідомити свої здібності та повірити у власні сили.

Отже, групова робота, яка є основою роботи гуртків, є цінним інструментом навчання, якщо вона реалізована продумано та стратегічно. Розв'язувати потенційні проблеми та створюючи позитиву атмосферу співпраці, педагоги надають молодшим школярам важливі навички та знання, які виходять далеко за межі класної кімнати.

Список використаних джерел

1. Брижак Н. Ю. Методика гурткової та клубної роботи в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах. Навчальний посібник. Київ: Логос, 2017. 123 с.

2. Демченко О.П., Лазаренко Н.О., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Том 86. №6. С.123-143.

3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 373 с.

4. Кравчук-Літвін Н. О. Гурткова робота: методичні рекомендації URL : <https://school3sarny.e-schools.info/pages/gurtkova-robota-metodichn-rekomendats> (дата звернення: 15.03.2024).

5. Кудлай О. В., Носовець Н. М. Гурток як форма організації позаурочної роботи учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2015. Вип. 124. С. 174-177.

6. Олійник Н. А., Трачук Н. М. Праксеологічні аспекти професійної діяльності педагога. *Академічні студії*. Серія «Педагогіка». Луцьк: Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. 2021. № 3, ч. 1. С. 75-83.

7. Методичний путівник керівника гуртка сучасної школи та позашкільця». Ч. 1. / укладач С. Б. Пітко Львів: ЛОППО, 2019. 35 с.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ

Алла Василюк, докторка педагогічних наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS TO USE ART THERAPY

Alla Vasylyuk, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Здійснено аналіз змістових характеристик поняття «арттерапія». Вказано особливості організації та змісту арттерапевтичної підготовки майбутніх вчителів. Окреслено умови успішності арттерапевтичної роботи.

Ключові слова: професійна підготовка, арттерапія, арттерапевтичні техніки.

Abstract. An analysis of the content characteristics of the concept of «art therapy» was carried out. Features of the organization and content of art therapy training for future teachers are indicated. The conditions for the success of art therapy work are outlined.

Key words: professional training, art therapy, art therapy techniques.

Прискорення темпу сучасного життя, більша інформаційна насиченість, техногенність, погіршення екологічного та соціального клімату та російсько-українська війна негативно впливають на емоційний стан людей. Зростає їхня тривожність, напруга й дратівливість. Разом з тим, надмірна інтенсифікація навчання також негативно впливає на здоров'я як учнів, так і їх вчителів. Спостерігається ігнорування природних, вікових та індивідуальних особливостей учнів, що знижує рівень їх психічних та фізіологічних функцій, погіршує самопочуття; низький рівень психологічної, педагогічної та валеологічної культури педагогів, їх функціональна неграмотність у питаннях охорони та зміцнення здоров'я. Вирішення перелічених вище проблем можливе через включення артпедагогіки та основ арттерапії до змісту психолого-педагогічної освіти студентів, а також до системи підвищення кваліфікації вчителів.

У науково-педагогічній літературі словосполучення «арттерапія» інтерпретується як турбота про емоційне самопочуття та психологічне здоров'я особистості, групи та колективу засобами різноманітної художньої діяльності. Говорячи науковою мовою, арттерапія в освіті – це системна інновація, яка характеризується: комплексом теоретичних та практичних ідей, нових технологій; різноманіттям зв'язків із соціальними, психологічними та педагогічними явищами; відносною відособленістю з інших складових педагогічної дійсності; здатністю до інтеграції та трансформації [1, с. 16].

Слід зазначити, що сам феномен арттерапії досліджується вченими у різних контекстах. Зокрема, у технологічному контексті арттерапія вирішує терапевтичні, розвивальні, корекційні, реабілітаційні та виховні завдання, тобто може цілеспрямовано транслюватися як у процесі професійної підготовки вчителя, так і вбудовуватися у систему позакласної виховної роботи у школі. До компонентів технологічного рівня арттерапії можна віднести:

– аксіологічний (введення людини у світ цінностей, супровід та допомогу у виборі особистісно значущої системи ціннісних орієнтацій);

- діяльнісно-творчий (розвиток різноманітних способів художньої діяльності, творчих та комунікативних здібностей);
- особистісний (самопізнання, саморегуляція, особистісне зростання, прагнення самоактуалізації, розвиток рефлексії);
- когнітивний (отримання знань зі сфери образотворчого мистецтва, способів творчої діяльності, знань про людину, її емоції, темперамент, стилі взаємодії, способи реагування).

Організація арттерапевтичної підготовки майбутніх вчителів, особливо в педагогічних коледжах та педагогічних університетах, відбувається завдяки розробленим викладачами спецкурсів. Зокрема, практикується викладання дисциплін у формі авторських теоретичних («Артпедагогіка», «Педагогічні основи арттерапії», «Арттерапія: теорія та практика») та практичних («Технологія арттерапії у роботі з дітьми», «Арттерапевтичні технології в початковій школі», «Педагогічні технології інклюзивного навчання») курсів. Також навчання студентів основ арттерапії може здійснюватися на факультативах, майстер-класах, під час волонтерської практики на рівні поглибленого вивчення теорії та опановування основними техніками.

На теоретичних заняттях аналізуються такі питання, як: феномен арттерапії, історичні джерела її виникнення; теоретико-методичні та практичні аспекти компонентів структури сучасних арттерапевтичних розробок; механізми та особливості проведення арттерапевтичного процесу, зокрема з учнями з ООП; чинники психотерапевтичного впливу в арттерапії; види арттерапії та їхній вплив на розвиток творчого потенціалу молодших школярів; специфіка проведення індивідуальної та групової арттерапії; причини шкільної дезадаптації та шляхи її діагностики засобами арттерапії; питання теорії та методики проведення терапевтичних технік (методи арттерапії у корекції емоційних станів). Наводяться схеми аналізу групової динаміки та міжособистісних відносин, які можуть застосовуватися студентами у їхній практичній діяльності.

Високий рівень підготовки студентів досягається за умови, якщо теоретичний курс гармонійно пов'язаний із системою практичних занять, що моделюють арттерапевтичний процес. Таким чином студенти вчать підбирати види та форми арттерапії адекватно до ситуації, що склалася (ізотерапії, фототерапії, танцювально-рухової терапії, музикотерапії, пісочної терапії, казкотерапії, лялькотерапії, ігротерапії, кольоротерапії та ін.), використовувати корекційно-терапевтичний вплив методів арттерапії [4]. У ході практичних занять студенти знайомляться із різними типами уроків як однією із форм арттерапії. Напр., уроком, що включає форми арттерапії у педагогічну діяльність учителя; уроком, який включає форми арттерапії у діяльність учнів. Особлива увага приділяється структурі артуроків, серед яких відрізняють: театралізований, діалог культур, заочна подорож, урок-п'єса, урок-концерт та ін. Разом з тим, на практичних заняттях повинні проводитися тренінги по розвитку комунікаційних умінь та креативності мислення майбутніх педагогів. Під час проходження педагогічних практик студенти випробовують різні арттерапевтичні методики й набувається цінний досвід роботи з молодшими школярами.

Слід зазначити, що важливою педагогічною умовою є створення спеціального освітнього середовища, спрямованого на забезпечення творчого формування й розвитку особистості студента. При цьому мають бути враховані соціально-психологічні особливості конкретного студента, його потенційні можливості, стиль і манера спілкування тощо.

Для створення креативного освітнього середовища важливо враховувати:

- особистісно зорієнтований підхід у підготовці майбутніх педагогів, у процесі якого особистість є головною метою та вищою цінністю освіти;
- мотиваційну спрямованість особистості кожного студента (постановку конкретних цілей і планування дій);
- актуальність, новизну, доступність, цікавість, складність вивчених дисциплін і спецкурсів, можливість їх застосування на практиці;
- використання педагогічних інновацій (напр., нових форм, методів і технологій навчання);

- переважання діалогічних форм навчання над монологічними;
- використання елементів інтегративної арттерапії (використання творів мистецтва, фотографій, особливого музичного супроводу) для активізації пізнавального інтересу;
- структурування навчального матеріалу, розподіл його на блоки – модулі, можливість самостійного опрацювання матеріалу на платформі Мудл (Moodle) [5, с. 163].

Включення арттерапії до системи педагогічної освіти дозволяє поєднувати заняття та власне терапевтичний процес. У творчій атмосфері арттерапевтичної роботи спонтанно та природно проявляється індивідуальність кожного студента. Важливим і цінним є те, що студенти не лише можуть отримувати необхідні знання та засвоювати інноваційну технологію роботи з дітьми, а й глибше пізнавати власний внутрішній світ, вчитися розуміти, приймати себе та інших. Отриманий корисний досвід стає джерелом для особистісного та професійного зростання майбутніх педагогів, взірцем для вибудовування гуманних відносин з учнями та їх батьками. Комплексний підхід у підготовці майбутніх вчителів до використання арттерапії сприяє формуванню у них необхідних компетентностей як складової їхньої професійної майстерності [2; 3].

Слід зазначити, що для отримання спеціалізації арттерапевта найбільше підходить спеціальність «Початкова освіта», оскільки саме до змісту освіти вчителів початкових класів включено природничі та психолого-педагогічні дисципліни, а також курси художнього циклу та основ медичних знань. Їхня сукупність найкраще створює інтердисциплінарну основу для підготовки до арттерапевтичної роботи. Доцільність цієї спеціалізації визначається наявними в освітній системі проблемами. Зокрема, потребою застосування корекційної, реабілітаційної та психотерапевтичної технологій позакласної роботи у початковій школі та групах продовженого дня. Арттерапевтична робота застосовна з метою адаптації дітей до школи або подолання конфліктів у класі. А також – через потребу шкіл та позашкільних закладів у спеціальній роботі з учнями з особливими освітніми проблемами, дітьми біженців та переселенців.

Отже, майбутній учитель повинен бути психологічно готовим до імпровізацій, знати основи педагогічної майстерності та вміти застосовувати її на практиці, розвивати педагогічний смак, формувати власний стиль професійної діяльності й руйнувати звичні стереотипи у взаємовідносинах з учнями та їх батьками. Задля такої діяльності педагогу важливо володіти основами режисерських умінь, а також мати музичну та хореографічну підготовку, розуміти образотворчу продукцію, бути спроможним до адекватних інтерпретацій [6]. Відтак, підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання арттерапії є міждисциплінарною, яка включає педагогіку, психологію, фізіологію, культурологію, мистецтвознавство та ін. Усе це сприятиме здійсненню артпедагогічного задуму – звернення до внутрішнього світу дитини, залучення її до освітнього процесу з педагогом «на рівних», розвитку індивідуальності, креативності як учнів, так і своєї власної, формування потреби в самопізнанні, самовихованні та саморозвиткові. Оскільки однією з найважливіших ролей сучасного вчителя є підтримка дітей у важкому процесі пошуків різних можливостей та шляхів розвитку (особливо в умовах загальної деморалізації та інтелектуальної кризи).

Список використаних джерел

1. Василюк А. Педагогічний словник-лексикон. Англо-український. Українсько-англійський. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя. 2004. 154 с.
2. Василюк А. Про роль ключових компетентностей у сучасній освіті. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород, 2014. № 31. С. 44-46.
3. Василюк А. Нові підходи до компетентностей учителів. *Нова українська школа: початок реформ*: зб. тез доповідей II Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 27 бер. 2020 р. / за заг. ред. Л. В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2020. С. 240-243.

4. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навч.-метод. посібник для студентів закладів вищої педагогічної освіти / уклад.: А. Василюк, Ю. Бондар, А. Хіля; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2020. 168 с.

5. Сорока О. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання арт-терапевтичних технологій. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 7 (51). С. 156-165.

РОЛЬ МИСТЕЦТВА В РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Крістіна Вечерко, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. С. Казьмірчук, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE ROLE OF ART IN THE DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE OF YOUNG SCHOOL STUDENTS

Kristina Vecherko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** В статті розкривається значення мистецтва в розвитку емоційного інтелекту учнів початкової школи. Окрім того описано різні види мистецької діяльності та їх вплив на емоційну сферу початківців.*

***Ключові слова:** мистецтво, емоційний інтелект, молодший школяр.*

***Abstract.** The article reveals the importance of art in the development of emotional intelligence of primary school students. In addition, various types of artistic activities and their impact on the emotional sphere of beginners are described.*

***Key words:** art, emotional intelligence, younger schoolboy.*

Протягом XX століття у світі відбулися кардинальні зміни в освіті, зокрема мова йде про світове визнання емоційного інтелекту як важливої й необхідної складової успішного життя людини. Якщо раніше школа намагалася наповнити дитину знаннями, тобто розвинути ерудицію, логічний інтелект, то на сьогодні численні дослідження науковців переконують в тому, що людині для того, щоб бути успішною в житті вкрай важливо мати сформовані навички: розуміти власні емоції, керувати ними, розуміти емоції інших людей, відповідно вміти проявляти емпатію, а також вміти керувати емоціями інших людей.

У житті людини емоції відіграють важливе місце, дуже часто невміння керувати власними емоціями призводить до непоправних дій, доленосних вчинків. Емоції є щохвилинно у житті людини. Від емоцій залежить настрій, працездатність, соціальне, психічне і духовне здоров'я людини. Емоційна компетентність формується впродовж усього життя, проте розпочинати цей тривалий процес необхідно якомога раніше, принаймні з молодшого шкільного віку, оскільки він являє собою сенситивний період розвитку особистості [6, с. 616].

Демонстрація та вираження власних почуттів для дітей кожного віку має свої характерні особливості прояву. Саме тому педагогу необхідно розуміти яким чином він може допомогти дитині вміло керувати емоціями, що дозволяє підтримувати хороші стосунки між дорослими та дітьми, як налагодити психологічну атмосферу в навчальному середовищі для формування особистості учнів, їх успішності та якості навчання.

Яка ж діяльність вчителя, здатна найкраще ознайомити учнів з емоціями? Педагоги знаходять рішення в мистецтві. Засоби мистецтва мають вагомий вплив на свідомість особистості, її інтелектуальну та емоційну сфери. Л. П. Дабіжа зазначає: «Мистецтво – це

своєрідний камертон суспільства, універсальний спосіб мислення, що здатний синтезувати істину, добро й красу, стимулює творчі здібності та мислення особистості, навчає рефлексії та самовираженню через художню діяльність» [1, с. 28]. Живопис, музика й танець, допомагає молодшим школярам виражати свої емоції та знаходити способи для заспокоєння. Емоційний стан молодших школярів напряму залежить від того, що вони відчують, спостерігають та відтворюють. Саме тому використання кольорів, ритму й рухів дозволяє позитивно впливати на емоційний інтелект учнів.

Літературний твір, художнє слово має неабиякий вплив на емоційну сферу дитини. Т.Котик стверджує: «Високохудожні літературні твори є потужним джерелом розвитку емпатії, викликаючи почуття співпереживання через уявне проживання разом з літературним героєм усіх подій його непростого життя... Під час ознайомлення з новими творами мистецтва продовжують розвиватися й естетичні почуття, зокрема під впливом поетичних творів. Ритмічність поезії, її милозвучність, виразність, образність викликають емоційне ставлення до віршів» [3, с.15].

Музична діяльність спроможна пробудити в молодшого школяра найглибші емоції, ознайомити з ними, вгамувати негативні емоції та розкрити позитивні. Музичні твори здатні навіть без слів передати емоції. Імпровізація з музичними інструментами дозволяє учням виражати свої почуття через звуки та ритм. «Естетичні емоції тісно пов'язані з моральними: надихають до високих прагнень, утримують від негативних учинків. Отже, естетичні емоції є одним з вагомих чинників виховання моральності у школярів» [3, с.14].

Образотворча діяльність відіграє важливу роль в емоційному вихованні молодших школярів. Учні навчаються виражати емоції та почуття через образи та форми. «...Образотворче мистецтво – це зміст уявлень людини про світ у тій формі, яку дає їй реальне почуттєве сприйняття дійсності» [1, с.30].

Особливе місце в розвитку емоційного інтелекту молодших школярів займає театральна діяльність. Акторська гра допомагає вивчати емоції та сприяє контролю емоційної поведінки. Для того, щоб бездоганно зіграти роль обраного персонажа, важливо зрозуміти і визначити якими емоціями, поведінкою та почуттями він володіє. У процесі підготовки та демонстрації театрального дійства, читанні творів та декламуванні віршів учні засвоюють зразки правильного, емоційно забарвленого мовлення, вживають різноманітні типи висловлювань для вирішення різних комунікативних ситуацій, використовуючи вербальні та невербальні засоби виразності. Отримані знання, уміння та досвід учні переводять з ігрової діяльності в реальне життя. Казьмірчук Н.С., Жовнич О.В., Стахова І.А. у своїх дослідженнях доводять, що «театралізована діяльність сприяє розвитку soft skills, які об'єднують в собі креативність, емоційний інтелект, уміння презентувати себе, уміння управляти інформацією та уміння розпоряджатися часом» [2, с. 24].

Арт-терапія. Практична психологія виділяє напрям арттерапії, в якому фахівці надають допомогу різноманітними засобами мистецтва: музики (музикотерапія), танцю (танцювально-рухова терапія), малювання, ліплення, мандала, казкотерапія тощо. Ці засоби теж позитивно впливають на розвиток емоційної сфери.

Кожен вид мистецької діяльності має неповторну емоційну цінність, свої специфічні особливості та своєрідний вплив на особистість молодшого школяра. Використання вчителями початкових класів засобів мистецтва сприятиме розвитку емоційного інтелекту молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Дабіжа Л. П. Використання синтезу мистецтв у навчанні та вихованні школярів. *Наукові записки вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*. – Серія «Педагогіка і психологія». Вінниця, 2006. Вип. 17. С. 28-31.
2. Казьмірчук Н. С., Жовнич О. В., Стахова І. А. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. 2020. №61. С. 23-30.

3. Котик Т. М. Методологічні засади періодизації становлення і розвитку педагогічних наук та досліджуваних проблем і явищ. *Освітні обрії*. 2020. Т. 50. № 1. С. 13-17.
4. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.google.ru/search?newwindow=1&client=opera&ei=PnsQX>.
5. Сабол Д.М. Розвиток емоційного інтелекту школярів засобами мистецтва. *Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології: матер. Чотирнадцятої Міжнар. наук.-творчої дист. конф.*, 23.10.2020 р. Київ: НАКККиМ, 2020. С. 56-58. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/37101/1/D_Sabol_KSDtPOvUNUSh_IPO.pdf.
6. Олійник Н. А., Франчук Н. Л. Оцінка психоемоціонального стану і тривожності першокурсників. *Перспективи та інновації науки*. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина». 2024. № 1(35). С. 616-625.
7. Пахальчук Н. Мистецький тренінг у системі фахової підготовки вчителя початкових класів. *Мистецтво та освіта*. 2008. № 1. С. 18-24.
8. Хілія А. Використання елементів арт-терапії у роботі вчителя початкової школи та вихователя закладу дошкільної освіти (теоретичний аспект). *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VII школа методичного досвіду): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 21-22 листопада 2018 року*. Вінниця: ФОП Корзун Д., 2018.

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Оксана Волошен, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л. В. Старовойт, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE DEVELOPMENT OF CREATIVE ACTIVITY OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN THE PROCESS OF ARTISTIC ACTIVITY

Oksana Voloshen, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються методичні основи розвитку творчої активності молодших школярів у процесі художньої діяльності. Автор розглядає умови розвитку творчої активності молодших школярів у процесі художньої діяльності.

Ключові слова: творча активність, художня діяльність, творчість.

Abstract. The article reveals the methodological foundations of the development of creative activity of younger schoolchildren in the process of artistic activity. The author considers the conditions for the development of creative activity of younger schoolchildren in the process of artistic activity.

Key words: creative activity, artistic activity, creativity.

Розвиток креативності та формування творчої особистості – складні та суперечливі процеси. Як показують теоретичні та експериментальні дослідження, розвиток креативності потребує комплексних заходів і специфічних умов. Це визнання безумовної цінності особистості. Необхідно зрозуміти, що ця особистість, у всіх її проявах, має цінність сама по собі. Звичайно, таке ставлення стає відвертим тоді, коли ми відчуваємо її потенціал і знаємо її в усіх її аспектах. Важливо, щоб дитина відчувала свою захищеність, щоб поступово зрозуміла, що може бути сама собою. Могла спробувати поводитися нестандартно, пропонувати нові підходи до різних ситуацій.

Включення дітей у різні види діяльності, що дозволяє робити свій вибір, давати оцінки; виявити, розвивати організаторські та творчі здібності забезпечує вільний обмін думками, дозволяє висловлювати судження, ставлення до позиції інших, робити висновки [1]. Слід пам'ятати, що вчитель не повинен нав'язувати думок, вони формуються у вільній дискусії, шляхом доведення (чи заперечення) того, чи іншого підходу (підходів) до розв'язання поставленого педагогічного завдання.

Важливою умовою розвитку творчої активності молодших школярів у процесі художньої діяльності є організація діяльності молодших школярів на вищому рівні складності, де під час виконання проблемних, пошукових завдань переважає виконання творчих робіт [2]. Це сприятиме формуванню здатності передбачати, висловлювати свої думки, ідеї та захищати їх.

У процесі художньої діяльності слід забезпечувати систематичне створення ситуацій вибору, можливості здійснювати свій вибір. Ця умова знаходить своє місце у досвіді педагогів-новаторів, співробітництва. Одна з ведучих ідей педагогіки полягає в тому, що необхідно завжди надавати дитині можливість діяти відповідно до її сил і допомагати їй тільки там, де в неї не вистачає сил, поступово послаблюючи допомогу з віком дитини [6]. Таким чином, у межах освітнього процесу учневі надаються широкі можливості для здійснення самостійного вибору.

Реалізація цих умов передбачає формування особливої особистісно-розвивальної моделі освітнього процесу, в якій особливе місце у розвитку творчої активності особистості у процесі художньої діяльності займають творчі завдання. Їх можна систематизувати й поділити на 4 типи:

1 тип завдання, спрямовані на формування здатності бачити проблему (постановка проблемних запитань до певної навчальної, виховної життєвої ситуації);

2 тип – завдання, спрямовані на формування незалежних оцінних суджень: (самостійне оцінювання підходів, ідей, систем; самостійне оцінювання об'єкта або суб'єкта).

При використанні завдань даного типу слід враховувати психологічні особливості оцінювання, що пов'язано із самою особистістю. Джерело оцінювання у творчій діяльності (діях) знаходиться в самій особистості. Для творчої особистості цінність її дій, діяльності, їх результатів залежить не від похвали чи критики інших, а встановлюється нею самою. Це не значить, що дитина нехтує думкою інших або не бажає її зрозуміти. Це значить, що основа оцінювання – всередині особистості, в реакції власного організму і в її особистій оцінці знахідки, нового [5].

3 тип – завдання, спрямовані на формування гіпотетичного мислення: удосконалення способу, прийому, підходу; удосконалення об'єкта навколишньої дійсності (суб'єкту); формування гіпотези розв'язання певної проблеми, використання певного підходу.

4 тип – завдання, спрямовані на розвиток фантазії, уяви: особистісний опис об'єктів навколишньої дійсності; особистісний опис героїв тексту, суб'єктів виконання й об'єктів; – рольове перевтілення; ілюстрування виховного впливу, системи виховання.

Розвиток творчої активності молодших школярів у процесі художньої діяльності може базуватися на різноманітних методичних підходах. Важливо створити у дітей атмосферу, де вони відчують себе вільними виражати свої ідеї та емоції через мистецтво [3]. Це можна зробити шляхом проведення майстер-класів з різних видів мистецтва, стимулювання творчого мислення через питання та завдання, що спонукають до роздумів та уяви. Важливо навчити дітей бачити красу у навколишньому світі, а також виявляти та цінувати красу в їхніх власних творіннях. Це можна робити шляхом спільних прогулянок у природі, художніх екскурсій, обговорення картин та інших художніх творів. Вчителі повинні створити комфортну та інклюзивну атмосферу, де діти можуть експериментувати та виражати свою

творчість без страху перед критикою або порівнянням з іншими. Важливо використовувати різноманітні інтерактивні методи, такі як групова робота, рольові ігри, драматизація, щоб стимулювати творчу активність та співпрацю між учнями [4]. Вчителі повинні розпізнавати та підтримувати індивідуальні обдарування кожної дитини у мистецтві, сприяючи їхньому подальшому розвитку через індивідуальні та групові проєкти. Ці методичні підходи допомагають створити умови для творчого розвитку молодших школярів у процесі художньої діяльності, що сприяє їхньому особистісному зростанню та самовираженню.

Таким чином, розвиток творчої активності молодших школярів – це процес стимулювання їхньої здатності виражати свої думки, ідеї та емоції у творчій формі через різноманітні види мистецтва та художню діяльність. Це не просто про навчання дітей малювати або музикувати, це про розвиток їхньої уяви, креативного мислення, уміння виражати себе та виходити за межі стандартних рамок. Процес творчості допомагає дітям розкрити свій унікальний потенціал та зрозуміти себе краще. Він сприяє формуванню самосвідомості, віри у власні сили та підвищенню самооцінки. Мистецтво надає дітям можливість думати ширше та виходити за межі загальноприйнятих шаблонів. Вони навчаються шукати нестандартні рішення, розвиваючи тим самим своє креативне мислення. В ході спільної творчої діяльності діти навчаються спілкуватися, співпрацювати, виражати свої думки та слухати інших. Це сприяє розвитку емпатії, толерантності та інших соціальних навичок. Мистецькі заняття допомагають дітям розвивати навички малювання, музики, танцю, акторської майстерності та інших видів мистецтва. Це сприяє формуванню їхніх талантів та здібностей у цих областях. Робота над творчими проєктами спонукає дітей аналізувати свої власні творчі рішення, виявляти їх переваги та недоліки, а також шукати способи їх вдосконалення. Отже, розвиток творчої активності молодших школярів не лише сприяє їхньому художньому розвитку, але й має вагомe значення для загального особистісного зростання та самореалізації.

Список використаних джерел

1. Бровчак Л. С. Розвиток творчих здібностей і вмінь дітей у процесі мистецької діяльності. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»*. Вінниця, 2018. С. 50-55.
2. Ліхницька Л. М. Самовираження молодших школярів засобами мистецтва як спосіб усвідомлення себе і світу. *Подільський науковий вісник. Науки: економіка, педагогіка*. 2019. №2(10). С. 65-75.
3. Масол Л., Гайдамака О., Белкіна Е., Калініченко О., Руденко І. Методика навчання мистецтва у початковій школі: посіб. для вчителів. Харків: Веста: Вид-во «Ранок», 2016. 256 с.
4. Старовойт Л. В. Гра як засіб розвитку творчої індивідуальності учнів. *Учитель початкової школи*. 2020. № 3-4. С. 38-39.
5. Brovchak L., Starovoit L., Likhitska L. Pedagogical Conditions for Creative and Artistic Development of Children of Senior Preschool Age by Means of Art. *New Educational Review*. 2018. Vol. 52. No. 2. P. 206-217.
6. Starovoit L.V. Pedagogichni umovy tvorchoho rozvytku molodshykh shkolyariv u protsesi trudovoho navchannya. *Naukovi zapysky – Scientific notes*. 2010. P. 261-266.

РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Наталія Груданова, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л. В. Любчак, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF RESEARCH SKILLS OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS

***Анотація.** У статті піднімаються питання розвитку дослідницьких умінь молодших школярів у процесі навчання. Відстоюються ідеї використання активних методів навчання у формуванні в учнів умінь аналізувати, робити висновки та вирішувати проблеми самостійно. Стверджується думка про те, що розвиток дослідницьких умінь допомагає учням стати активними учасниками освітнього процесу.*

***Ключові слова:** дослідницькі вміння, молодші школярі, навчальний процес, активні методи навчання.*

***Abstract.** The article raises the issue of the development of research skills of junior high school students in the process of learning. The idea of using active learning methods in the formation of students' ability to analyze, draw conclusions and solve problems independently is advocated. It is argued that the development of research skills helps students become active participants in the educational process.*

***Key words:** research skills, younger students, educational process, active learning methods.*

У сучасному світі, де швидко змінюються технології та знання, освіта стає ключовим фактором успіху для кожної людини. Однак, необхідно розуміти, що навчатися вміє не лише той, хто запам'ятовує велику кількість фактів, але й той, хто може самостійно аналізувати інформацію, вирішувати проблеми та робити висновки. Розвиток дослідницьких умінь молодших школярів у процесі навчання відіграє ключову роль у формуванні активної та компетентної особистості.

Перш за все, дослідницькі вміння сприяють розвитку критичного мислення. Під час проведення досліджень або розв'язання проблемних завдань учні навчаються аналізувати інформацію, визначати її достовірність та значущість. Вони навчаються ставити запитання, шукати відповіді та формулювати власні висновки, що сприяє розвитку їх когнітивних здібностей.

Дослідницькі проєкти також сприяють розвитку творчого мислення у дітей. Під час вирішення завдань, які вимагають нетривіального підходу та нестандартних рішень, школярі навчаються думати незалежно та творчо. Вони виховуються в дусі пошуку нових ідей та можливостей [1].

Розвиток дослідницьких умінь сприяє формуванню в учнів навичок саморегуляції та самостійності. Працюючи над дослідницькими проєктами, діти навчаються планувати свій час, ставити перед собою мету та визначати шляхи досягнення результату. Вони вчаться бути відповідальними за свої дії та вирішення проблем.

Не менш важливим є й той факт, що розвиток дослідницьких умінь формує у дітей позитивне ставлення до навчання. Вони переконуються, що здатні досягати успіху та розв'язувати складні завдання. Це підвищує їхню мотивацію та інтерес до навчання, що, в свою чергу, сприяє покращенню їхніх академічних результатів [2].

Розвиток дослідницьких умінь у молодших школярів може бути здійснений за допомогою різноманітних методів, які стимулюють їхню цікавість, творчість та активність.

До ефективних методів розвитку дослідницьких умінь молодших школярів науковці відносять: метод проєктів, інтерактивні методи, методи розвитку критичного мислення, ігрові методи дослідницького спрямування, науково-пошукові та ін.

Проєктне навчання. Задачі та проєкти, що передбачають дослідження, можуть стати основою для розвитку дослідницьких умінь учнів. Діти можуть працювати над проєктами, які вимагають збирання та аналізу даних, формулювання гіпотез, проведення експериментів тощо.

Практичні вправи та експерименти. Діти навчаються найефективніше, коли вони можуть самі спробувати щось нове, експериментувати та діяти. Виконання практичних вправ

та проведення експериментів під час уроку допомагає учням отримати конкретний досвід та зрозуміти принципи, на яких базується певне явище або процес [3].

Групова робота. Використання інтерактивних методів навчання передбачає взаємодію з чимось (груповою роботою) або з чимось (комп'ютером чи іншим електронним пристроєм). Робота в групах сприяє розвитку комунікативних навичок учнів, а також навчає їх співпраці та колективному розв'язанню проблем. Діти можуть обмінюватися думками, допомагати один одному та спільно розв'язувати завдання.

У процесі навчання формування в учнів навичок постановки запитань, які спонукають дітей до дослідження та пошуку відповідей, допомагає розвивати їхні дослідницькі вміння. Важливо підтримувати цікавість учнів до вивчення нового матеріалу та стимулювати їхню пізнавальну активність і самостійність [8].

Використання сучасних технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних, веб-ресурсів, мультимедійних матеріалів тощо, можуть бути ефективними інструментами для розвитку дослідницьких умінь учнів [7]. Вони дозволяють швидко знаходити та обробляти інформацію, створювати презентації та виконувати інші завдання, що вимагають розвитку умінь досліджувати. Уміння активно досліджувати світ навколо себе, ставити запитання, шукати відповіді та формулювати власні висновки робить процес навчання більш цікавим та стимулюючим для учнів [4].

Дослідницькі завдання допомагають учням розвивати навички аналізу, оцінки та критичного мислення. Вони навчаються не лише запам'ятовувати факти, але й розуміти їх сутність, ставити питання та робити висновки. Працюючи над дослідницькими завданнями, діти навчаються самостійно планувати свою роботу, встановлювати цілі та дотримуватися графіка. Це сприяє формуванню в них навичок самоконтролю та саморегуляції. Дослідницькі проекти стимулюють творчість учнів, оскільки вони вимагають нестандартного підходу та новаторських ідей. Діти навчаються бачити проблеми з різних боків та шукати неочікувані рішення. Розвиток дослідницьких умінь в молодших школярів готує їх до вимог сучасного світу, де важливі не лише знання, але й вміння аналізувати інформацію, приймати обґрунтовані рішення та працювати в команді.

Розвиток дослідницьких умінь молодших школярів у процесі навчання є важливою складовою сучасної освіти. Цей процес не лише сприяє успішному засвоєнню навчального матеріалу, але й формує ключові навички, необхідні для подальшого особистісного та професійного розвитку [5].

По-перше, розвиток дослідницьких умінь сприяє формуванню активної та самостійної особистості. Учні, які навчаються досліджувати та аналізувати інформацію, стають більш впевненими в собі та своїх здібностях.

По-друге, розвиток дослідницьких умінь сприяє формуванню критичного мислення та аналітичних навичок. Учні навчаються критично оцінювати інформацію, ставити запитання та шукати відповіді на них, що робить їх більш обізнаними та компетентними.

По-третє, розвиток дослідницьких умінь сприяє формуванню творчого мислення та інноваційного підходу до вирішення проблем. Учні навчаються думати творчо, шукати нестандартні рішення та втілювати свої ідеї в життя.

Отже, розвиток дослідницьких умінь молодших школярів у процесі навчання є надзвичайно важливим аспектом сучасної освіти.

Список використаних джерел

1. Андреев В. І. Евристичне програмування навчально-дослідницької діяльності. Київ: Вища школа, 1981. 240 с.
2. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства у початкових класах: навчальний посібник. Київ: Веселка, 2018. 334 с.
3. Белікова О. Навчальні екскурсії з природознавства у 1-4 класах. *Початкова школа*. 2017. № 9. С. 16-20.
4. Василенко Л., О. Осмоловський. Досвід застосування проектів. *Шлях освіти*. 2018. № 2. С. 6.

5. Голуб Г. В., Чумакова О. В. Метод проєктів як технологія формування ключових компетентностей учнів. Львів: Профі, 2019. 235 с.

6. Кіт Г.Г., Тополіюк Ю.В. Організація ігрової діяльності дослідницького спрямування на уроках НУШ. *Навчання через гру в освітньому просторі України; досвід, виклики, ідеї та рішення: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (18-19 березня 2021 року, м. Запоріжжя): електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*. 2021. Випуск №1 (43).

7. Demchenko O., Bondar Y., Shykyrynska O., Komarivska N., Lyubchak L., Stakhova I., Dabizha L. Development of youth's creative abilities schoolchildren by byod technology. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference*. 2022. Volume I. P. 341-350.

8. Lapshyna I., Lyubchak L., Franchuk N. Formation of Communication Culture of Schoolchildren in the Process of Group Work at the Lessons of Primary School. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Rpoceedings of the International Scientific Conference*. 2020. Volume III. P. 328-341. URL : <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/>

СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Марія Дем'яник, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.С. Казьмірчук, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

SOCIAL COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Mariia Demianyk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті обґрунтовано важливість розвитку соціальної компетентності учнів початкової школи. Розкрито поняття «соціальна компетентність», визначено соціальні навички, аспекти соціальної компетентності та показники їх сформованості в молодшому шкільному віці.

Ключові слова: соціальна компетентність, соціальні навички, молодші школярі.

Abstract. The article substantiates the importance of the development of social competence of primary school students. The concept of "social competence" is revealed, social skills, aspects of social competence and indicators of their formation in primary school age are defined.

Key words: social competence, social skills, primary school pupils.

Сучасне суспільство динамічне і мінливе, а це своєю чергою вимагає від людей сформованості високого рівня соціальної компетентності. На жаль, досвід війни наочно показав, що людина має бути готовою до кардинальних змін у житті, вміти підлаштовуватися і виживати в абсолютно нових й незвичних для неї умовах, зайняти достойну нішу у соціумі, формувати свою думку, відстоювати її та презентувати себе. Усі ці навички є складовими соціальної компетентності. Соціальна компетентність є однією з ключових, які формуються у молодшому шкільному віці. Згідно Державного стандарту початкової освіти, соціальна компетентність передбачає здатність дитини проявляти повагу до оточення, бути толерантною, вміти конструктивно співпрацювати, співчувати та діяти в конфліктних ситуаціях, зокрема пов'язаних з різними проявами дискримінації, знати, розуміти й дотримуватися правил поведінки і спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах, мати спроможність діяти в умовах невизначеності та багатозадачності [2].

Проблема формування соціальної компетентності молодших школярів у педагогічній літературі не є новою. Першим, хто досліджував проблему соціальної компетентності був В.

Уайт ще у 1950-х роках. Він вважав, що соціальна компетентність – це здатність людини ефективно взаємодіяти з оточенням. Іншими словами, це вміння налагоджувати контакт, підтримувати спілкування, вибудовувати стосунки, досягати взаєморозуміння, вирішувати конфлікти, адаптуватись до нових соціальних умов [4, с.134].

На думку Н. Бібік соціальна компетентність включає вміння жити в суспільстві та дотримуватися соціальних норм і правил; виокремлення, ідентифікація, фіксація та аналіз різноманітних проблем тою мірою, в якій вони перетинаються з усією системою соціальних відносин у людському суспільстві [9, с.3].

О. Проценко трактує соціальну компетентність як важливу якість для дітей молодшого шкільного віку, що означає набуття певного обсягу знань і формування вмінь та навичок, пов'язаних з індивідуальною та груповою взаємодією в соціумі [7, с. 452].

Українська педагогиня Н. Мойсеюк дала чітке визначення соціальної компетентності як якості особистості, необхідної для продуктивної діяльності в певній сфері. Ця думка є ключовою для розуміння важливості розвитку соціальної компетентності у молодших школярів, адже вона виступає фундаментом для успішного функціонування дитини в соціумі [3, с. 223].

Узагальнюючи наведені різними вченими визначення соціальної компетентності, ми вважаємо, що соціальна компетентність учня початкової школи - це здатність дитини до успішної взаємодії з соціальним середовищем.

Вчитель початкових класів має бути обізнаний з змістом усіх складових компонентів соціальної компетентності, зокрема:

1. Емоційний інтелект: розвиток самосвідомості та самоконтролю, розпізнавання та розуміння емоцій інших людей, прояв емпатії та співчуття, вміння керувати своїми емоціями та поведінкою;

2. Комунікативні навички: вміння активно слухати та розуміти співрозмовника, висловлювати свої думки та почуття чітко та лаконічно, встановлювати та підтримувати контакт з іншими людьми, використовувати вербальні та невербальні засоби спілкування;

3. Навички співпраці: вміння працювати в команді, розподіляти відповідальність та делегувати повноваження, вирішувати конфлікти конструктивно, досягати спільних цілей;

4. Соціальні норми та правила: ознайомлення з правилами поведінки в різних соціальних ситуаціях, розуміння та прийняття соціальних норм, вміння діяти відповідно до прийнятих правил;

5. Адаптація до нових умов: вміння знаходити спільну мову з однолітками та дорослими, включатися в нове середовище, розв'язувати проблеми та долати труднощі.

В основі формування соціальної компетентності лежить формування соціальних навичок. Докторка філософії Айлін Кеннеді-Мур описує три ключові процеси, що формують основу соціальних навичок:

1. Спостереження (вловлювання соціальних сигналів, спостереження за поведінкою інших дітей).

2. Мислення (інтерпретація поведінки, передбачення та стратегії).

3. Дія (позитивна взаємодія, подолання бар'єрів).

Усвідомлення і дотримання цих трьох ключових етапів допоможе ефективніше розвивати соціальні навички у дітей [5, с. 153].

Дослідивши характеристики молодшого шкільного віку у психолого-педагогічній літературі, ми можемо стверджувати, що молодший шкільний вік це період, коли суспільне життя стає соціально значущим для дитини. У цьому віці закладається низка особистісних утворень важливих для побудови діалогу, засвоєння норм і правил спілкування, поведінки, дитина вчить мовленнєвий етикет, вчиться враховувати емоційний стан співрозмовника, пізнає особисті якості, що проявляються при взаємодії з оточуючими [6, с. 67].

У цей період у дитини розвивається мотивація до соціально-значущої діяльності, зокрема прагнення до успіху, або страх невдачі. Вчитель повинен створювати для дитини ситуацію успіху, з метою формування позитивної основи соціальної взаємодії. За такої мотивації

дитина стає активною і налаштована на досягнення конструктивних, позитивних результатів. У випадку, коли дитина уникає соціальної діяльності через страх скоєння помилки, невдачі, покарання в неї складається негативний досвід соціально-значущої діяльності. Від того, який соціальний досвід набуде молодший школяр залежить подальша поведінка людини в соціумі.

У цьому віці формується здатність до самооцінки. Самооцінка є центральним утворенням особистості і стає регулятором поведінки, тому в умовах НУШ вчитель на кожному уроці проводячи рефлексію формує навички самооцінки, навчає робити це усвідомлено і нешаблонно [Error! Reference source not found., с. 34].

Впродовж усього молодшого шкільного віку формується новий тип відносин з оточенням. Діти засвоюють соціальні норми, у них з'являється порівняння у категорії погано-добре, вони втрачають безумовну орієнтацію на дорослого і зближуються з однолітками. Дитина вчиться вести конструктивний діалог, відрізнати свою думку про себе від думки інших людей. Молодший школяр має готовність до опанування навичками конструктивної поведінки у проблемних ситуаціях [8, с. 134]. Усі ці психологічні особливості мають стати орієнтиром для педагога, який працює з учнями початкових класів, щоб ефективно формувати соціальну компетентність підростаючої особистості.

Ми можемо стверджувати, що молодший школяр володіє соціальною компетентністю, якщо він:

- розуміє правила та норми поведінки в суспільстві, обираючи правильні орієнтири для власної поведінки; чітко знає свої права та обов'язки;
- шанобливо ставиться до думки інших людей, вміє враховувати їхні бажання;
- вміє відстоювати свою позицію; проявляє толерантність та емпатію у стосунках з іншими людьми;
- вміє налагоджувати позитивні взаємини як з однолітками, так і з дорослими;
- вміє знаходити адекватні рішення в конфліктних ситуаціях;
- вміє контролювати та регулювати свою поведінку;
- з оптимізмом ставиться до труднощів, вміє мобілізуватися для їх подолання;
- гідно приймає поразку; вміє узгоджувати свої бажання з можливостями та вимогами;
- володіє мовленнєвим етикетом;
- вміє за потреби звернутися до людей за допомогою;
- вміє обґрунтовано сприймати та оцінювати свої особистісні якості [8, с. 90].

Отже, період навчання дитини в початковій школі відіграє важливу роль у формуванні всіх життєво важливих ключових компетентностей, серед яких соціальна посідає одне з чільних місць. Особливість цієї компетентності полягає в тому, що людина є соціальною істотою і не може жити поза соціумом. Тому перед вчителем початкових класів стоїть важливе і водночас непросте завдання – закласти основи соціальної компетентності, формувати соціально активну особистість, яка буде успішною в подальшому житті.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти. *Початкова школа*. 2010. №9. С. 1-4.
2. Коваленко В.В. Формування соціальної компетентності молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій: посібник / за наук.ред. проф.М. П. Лещенко. Київ, 2017. 192 с.
3. Державний стандарт початкової освіти: затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>.
4. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посіб. 5-е вид., допов. і переробл. Київ, 2007. 656 с.
5. Музика Д.В., Олійник Н.А. Специфіка формування соціальної активності у молодших школярів: The 1 st International scientific and practical conference «Modern research in Word Science» (April 17-19, 2022). Lviv, 2022. P. 703-708.
6. Шпеко А.А. Форми і методи розвитку соціальних навичок молодших школярів. Інноваційна педагогіка. Одеса, 2021. Вип. 34, т. 1. С. 152-156.

7. Сороколат А. О., Сошенко С. М. Психологічні особливості соціально-комунікативної компетентності педагогічних працівників. *Сімдесят другі економіко-правові дискусії*. 2023. С. 191.

8. Проценко О. В. Соціальна компетентність молодших школярів як предмет наукових досліджень. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. Запоріжжя, 2014. Вип. 35 (88). С. 451-457.

9. Комарівська Н., Колеснік К., Казьмірчук Н., Імбер В. Підготовка вчителя початкових класів до морального виховання молодших школярів. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2023. № 67. Р. 87-95.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГОВІКУ ПІД ЧАС ЧИТАННЯ

Лілія Дробаха, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.Л. Тодосієнко, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)

DEVELOPMENT OF SPEAKING COMPETENCE OF EARLY SCHOOL-AGED CHILDREN WHILE READING

Liliya Drobakha, master's student Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості формування мовленнєвої компетентності молодших школярів під час читання, засобу творчого розвитку особистості дитини, що підтверджує необхідність розвитку навичок читання в освітньому процесі початкової школи. Автор статті презентує прийоми використання розвитку навички читання задля формування мовленнєвої компетентності молодших школярів.

Ключові слова: мовленнєва компетентність, навички читання, молодший шкільний вік.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the formation of speech competence of younger schoolchildren during reading, a means of creative development of the child's personality, which confirms the need for the development of reading skills in the educational process of primary school. The author of the article presents methods of using the development of reading skills for the formation of speaking competence of younger schoolchildren.

Key words: speech competence, reading skills, primary school age.

У світлі сучасних концепцій розвитку освіти, в умовах гуманізації та демократизації суспільства зростає соціальна роль всебічно розвиненої особистості – носія нових ціннісних орієнтацій, для якої притаманні високий рівень духовності й загальної культури. Особливого значення в цьому процесі набуває початкова школа. У молодшому шкільному віці в учнів відбувається формування ціннісного ставлення до всього оточення – природи, культури, також до людей і самого себе; розвивається мовлення, мислення, формується інтерес до мови, поезії та літератури. Відбувається залучення до мистецтва, літературних форм та художньо-творчої діяльності, формуються етичні ідеали, естетичні смаки, почуття відповідальності за збереження культурних надбань суспільства, цілісне світосприймання. Такі завдання відображені в основних концептуальних положеннях розвитку педагогічної освіти, зокрема в таких нормативних державних документах, як Закон України «Про освіту», «Концепція розвитку педагогічної освіти», «Стратегія національно-патріотичного виховання», Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої освіти та інших інструктивних документах МОН України.

Літературне читання є базовим предметом в початковій школі, за допомогою якого вирішуються не тільки вузько предметні, але і загальні завдання для всіх предметів гуманітарного розвитку молодшого школяра. Враховуючи особливості становлення особистості у молодшому шкільному віці, педагоги та психологи важливого значення надають розвитку багатьох якостей дітей, в тому числі і якостей читання. Впевнене володіння навичкою читання є одним з основних умов успішності дітей у навчанні. Кожна діяльність школяра базується на читанні – правильному, усвідомленому, швидкому. Тому, опановування учнем високою технікою читання, підвищення рівня літературного розвитку молодших школярів – важливе завдання, що стоїть перед учителем. Особливої актуальності це набуває зараз, коли в сучасному світі альтернативою книзі стали телевізор і комп'ютер. Тому проблема формування навичок та якостей читання молодших школярів є важливою, сучасною й актуальною в освітньому процесі початкової школи.

Низка видатних педагогів та психологів, письменників досліджувала виховне та розвивальне значення розвитку мовлення та навичок читання дітей молодшого шкільного віку, ця проблема розглядалась як у працях класиків педагогіки, так й у працях сучасних дослідників і педагогів-практиків. Як свідчить аналіз науково-методичних джерел, проблема формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів не є новою. Значний внесок у її розроблення зробили В. Бадер, М. Бунаков, Ф. Буслаєв, Л. Варзацька, М. Вашуленко, В. Борецький, І. Гудзик, О. Джежелей, А. Каніщенко, І. Карук, Г. Кіт, К. Колеснік, Н. Комарівська, Г. Коваль, Т. Ладиженська, Н. Лисенко, М. Львов, К. Пономарьова, О. Савченко, О. Хорошковська та ін. Саме такі актуальні завдання відображені в основних концептуальних положеннях, зокрема в таких нормативних державних документах, як Закон України «Про освіту», «Концепція розвитку педагогічної освіти», «Нова українська школа», «Стратегія національно-патріотичного виховання» та інших інструктивних документах МОН України, де визначені гуманістичні ідеали розвитку сучасної педагогічної освіти. Отже, особливого значення в процесі творчого розвитку особистості дитини набуває початкова школа, зокрема, «наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку» [2, с. 349].

«Формування духовно багатой людини, яка глибоко розуміє твори мистецтва, має високо розвинуті естетичні смаки, відчуває красу навколишнього світу і прагне до творчого перетворення дійсності за законами прекрасного. Це характерно для молодшого шкільного віку, у період активного розвитку мислення» [6, с. 242]. Отже, «виховання у молоді національного характеру мислення, патріотизму, моральності, естетичної самосвідомості, духовного розвитку дітей та юнацтва. Становлення уявлень особистості про світ, стосунків людей, про себе починається у молодшому шкільному віці одночасно з розвитком почуттів і моральних якостей. Воно є основою моральної спрямованості особистості визначають її подальше життя» [4, с. 134]. Важливим завданням сучасної педагогіки є формування у молодших школярів мотиваційної основи до розвитку навичок читання у процесі позакласної роботи на основі принципу природовідповідності навчання і виховання; реалізація системного підходу до формування читацької компетентності дітей молодшого шкільного віку у процесі позакласної роботи з опорою на набутий досвід; залучення молодших школярів до творчої діяльності з літературного читання на основі співтворчості вчителя й учнів. Літературне читання є базовим предметом в початковій школі, за допомогою якого вирішуються не тільки вузькопредметні питання, але і загальні завдання для всіх предметів гуманітарного розвитку молодшого школяра; розробляється методика реалізації педагогічних умов формування якостей читання дітей молодшого шкільного віку у процесі позакласної роботи;

Впевнене володіння навичкою читання є одним з основних умов успішності дітей у навчанні. Читання – рецептивний вид мовної діяльності зі сприйняттям та розумінням письмового тексту – входить у сферу комунікативно-суспільної діяльності людей і забезпечує в ній одну з форм (письмове) спілкування. Метою читання є отримання та переробка інформації. Діяльність школяра – базується на читанні й опанування учнем

високою технікою читання, підвищення рівня літературного розвитку молодших школярів – важливе завдання. Актуальним це є в сучасній початковій освіті, коли «формування навичок читання молодших школярів постає дуже важливою проблемою» [5, с. 144].

Читання – це один із видів мовної діяльності, тісно пов'язаний як з вимовою, так і з розумінням мови. Це й українські народні казки, й твори різних сучасних авторів, що навчає дітей, розвиває, додає, збагачує словниковий запас, вдосконалює знання, уміння, практичні навички, додає життєвого досвіду; покращує загальне самопочуття, розвиває емпатію, уяву, фантазію; знизити тривожність, сфокусуватися на моменті тут і зараз, і навіть покращує сон.

За дослідженнями інституту майбутнього 49% респондентів зазначили, що читання – це спосіб зберегти себе, врівноважити свій психологічний стан, особливо під час війни. Друковані книжки щодня читають лише 8%, кілька разів на тиждень – 16%, електронні та аудіо книжки – відповідно 4% та 11%. Український інститут книги впровадив в Україні національний тиждень читання, цього року він відбувся з 04 по 10 грудня – об'єднує між собою читачів, видавців, письменників, книгарів зі всієї країни та світу. Ця Всеукраїнська акція має за мету консолідацію українського суспільства навколо книги та читання, популяризації читання у світі. За даними досліджень Українського інституту книги, читання книжок посідає 9 місце серед щоденної діяльності.

Отже, з психолого-педагогічної думки читання є процесом, що складається з техніки читання і розуміння при читанні. Розуміння під час читання співвідноситься з технікою читання як ціль і засіб. Розуміння під час читання є процесом проникнення сутності тексту шляхом встановлення між елементами зв'язків; один з видів розумової діяльності людини. Читач не просто отримує готову інформацію, він порівнює значення прочитаного зі своїм досвідом, наявною інформацією та знаннями.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої освіти / Міністерство освіти і науки України. 2016. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Кривошея Т. М. Наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині Я. А. Коменського. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка*: збірник наукових праць. 2009. № 28. С. 349-354.
3. Концептуальні засади реформування середньої освіти / Міністерство освіти і науки України. 2016. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
4. Мальов С. В. Виховання патріотичних почуттів дітей молодшого шкільного віку в процесі формування естетичної компетентності. *Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд*: зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 134-138.
5. Петришина Т. Ю. Роль вихователя в контексті перспективності й наступності дошкільної освіти та початкової школи. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: зб. матер. VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2022. Вип. 11. С. 144-146.
6. Тодосієнко Н. Л. Педагогічне значення українського фольклору у патріотичному вихованні дітей молодшого шкільного віку. *Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд*: зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 242-247.

МОВЛЕННЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Олександра Дрозд, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.Л. Тодосієнко, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

SPEECH ACTIVITY AS A MEANS OF FORMING THE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF CHILDREN OF YOUNGER SCHOOL AGE

Oleksandra Drozd, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються шляхи і напрями формування комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку засобом мовленнєвої діяльності, що підтверджує необхідність широкого застосування її в освітньому процесі початкової школи. Автор статті презентує прийоми використання різних методів і прийомів формування комунікативної компетентності дітей.

Ключові слова: комунікативна компетентність, мовленнєва діяльність, молодший шкільний вік, освітній процес початкової школи.

Abstract. The article reveals the ways and directions of forming the communicative competence of children of primary school age by means of speech activity, which confirms the need for its wide application in the educational process of primary school. The author of the article presents methods of using various methods and methods of forming children's communicative competence.

Key words: communicative competence, speech activity, primary school age, educational process of primary school.

На початку ХХІ століття відбулася зміна пріоритетів в освітній галузі України, що значно вплинула на реформування мовної освіти та культури. Так, мовлення набуває особливого значення як засіб комунікації. Йдеться про активне впровадження в освітній процес державної мови, визнання стратегічним завданням виховання мовленнєвої компетентності особистості, яка вміє комплексно застосовувати вербальні (мовні) й невербальні (позамовні) засоби з метою комунікації. Це певні уміння налагодити спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, орієнтуватися в ситуації мовлення, проявляти активність, ініціативність або стриманість у спілкуванні; показати культуру мовленнєвої комунікації.

Отже, «важливого значення набуває осмислення питань виховання, формування культури особистості; виховання у молоді національного характеру мислення, патріотизму, моральності, естетичної самосвідомості, духовного розвитку дітей та юнацтва. Становлення уявлень особистості про світ, стосунків людей, про себе починається у молодшому шкільному віці одночасно з розвитком почуттів і моральних якостей. Воно є основою моральної спрямованості особистості визначають її подальше життя» [3, с. 134]. «Формування духовно багатой людини, яка глибоко розуміє твори мистецтва, має високо розвинуті естетичні смаки, відчуває красу навколишнього світу і прагне до творчого перетворення дійсності за законами прекрасного. Це характерно для молодшого шкільного віку, у період активного розвитку мислення» [6, с. 242]. Зазначимо, що в цей час активно розвивається і мовна компетентність, «підґрунтя розвитку комунікативної компетентності дітей закладається як у дошкільному, так і особливо формується у молодшому шкільному віці» [5, с. 144].

Концептуальні положення, що становлять основу зазначеної проблематики, визначаються вимогами нормативно-правових документів: Закон України «Про освіту», «Концепція розвитку педагогічної освіти», «Нова українська школа», «Стратегія національно-патріотичного виховання», освітніми програмами розвитку дітей молодшого

шкільного віку, спрямованими на модернізацію початкової освіти, оновлення її змісту й форм, вдосконалення методів і технологій розвитку дітей, навчання рідної мови, розвитку культури мовлення та мовленнєвого спілкування, формування комунікативної компетентності. Отже, особливого значення в процесі розвитку особистості дитини набуває початкова школа, зокрема, «наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку» [2, с. 349].

Проблему розвитку комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку досліджувала низка вітчизняних та зарубіжних науковців, класиками наукової думки й сучасними вченими в різних аспектах: психологічному (Г. Леушина, Т. Піроженко, І. Синиця); психолінгвістичному (І. Зимняя); лінгвістичному (Т. Ладиженська, Л. Мацько, М. Плющ, Л. Щерба); педагогічному (Е. Короткова, Н. Орланова, О. Ушакова); лінгводидактичному (А.Богущ, М. Вашуленко, Н. Гавриш, Т. Донченко, В. Мельничайко, М. Пентиліук).

Організація системної роботи з розвитку комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку з урахуванням діяльнісного й індивідуально-особистісного підходів, використання комунікативного потенціалу різних видів роботи з дітьми й створення різноманітного динамічного предметно-ігрового середовища – ігрової діяльності, лінгвістичних завдань, сюжетно-рольових ігор, діалогічного мовлення має теоретичне і практичне значення. Ознайомлення з результатами аналізу теоретичних засад проблеми формування комунікативної компетентності молодших школярів і практичним досвідом засвідчило, що існують певні труднощі, які виникають у дітей при складанні оповідань, за малюнком, низкою малюнків; переказі художніх творів; виконанні творчих завдань.

Отже, компетентність – це надбання самої особистості. Це характеристика, яка визначає якісний рівень, засвоєння внаслідок навчання, знань, умінь навичок та здатності застосувати їх на власному досвіді. Компетенція пов'язана з видом діяльності, тоді як компетентність – з особистістю, з її внутрішніми здібностями та якостями. Таким чином, компетентність – це набута, динамічна характеристика особистості, що допомагає успішному входженню в життя сучасного суспільства; інтегрований результат, що передбачає зміщення акцентів з накопичення нормативно визначених знань, умінь, навичок до формування і розвитку в особистості здатності практично діяти, застосовувати досвід успішної діяльності в певній сфері.

У загальному розумінні «комунікація» (від лат. communico – повідомлення, зв'язок, спілкування) тлумачиться як ознака конструктивної взаємодії людей у процесі отримання інформації. «Комунікативна компетентність» – здатність встановлювати й утримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність вмінь, умінь і навичок, що забезпечують спілкування. Вона визначає складові комунікативної компетентності: орієнтування у різних ситуаціях спілкування; спроможність ефективно взаємодіяти з оточенням; адекватна орієнтація людини в самій собі; готовність і вміння будувати контакт з людьми; знання, вміння і навички конструктивного спілкування; внутрішні ресурси, необхідні для побудови комунікативної дії. Можна визначити параметри комунікативного розвитку молодшого школяра: ступінь засвоєння норм та цінностей, прийнятих у суспільстві; ступінь володіння правилами та навичками взаємодії з дорослими і однолітками; розвиненість самостійності та саморегуляції; рівень розвитку соціального та емоційного інтелекту; рівень розвитку емпатії. Отже, комунікативна компетентність являє собою цілісне, інтегративне, психічне утворення, що визначає ефективність спілкування. Найпоширенішими структурними компонентами комунікативної компетентності визначають комунікативні знання, комунікативні здібності й комунікативні вміння. Комунікативна компетентність – це вміння досягати комунікативної мети завдяки комплексному використанню мовленнєвих форм і невербальних засобів.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої освіти / Міністерство освіти і науки України. 2016. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compessed.pdf>.

2. Кривошея Т. М. Наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині Я. А. Коменського. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка*: збірник наукових праць. 2009. № 28. С. 349-354.

3. Мальов С. В. Виховання патріотичних почуттів дітей молодшого шкільного віку в процесі формування естетичної компетентності. *Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд*: зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 134-138.

4. Пахальчук Н. Мистецький тренінг у системі фахової підготовки вчителя початкових класів. *Мистецтво та освіта*. 2008. № 1. С. 18-24.

5. Петришина Т. Ю. Роль вихователя в контексті перспективності й наступності дошкільної освіти та початкової школи. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : зб. матер. VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2022. Вип. 11. С.144-146.

6. Тодосієнко Н. Л. Педагогічне значення українського фольклору у патріотичному вихованні дітей молодшого шкільного віку. *Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд*: зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 242-247.

ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПISY

Ангеліна Івасик, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л. В. Старовойт, кандидатка педагогічних наук, доценка, завідувачка кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ARTISTIC AND CREATIVE DEVELOPMENT OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS BY MEANS OF PETRYKIVKA PAINTING

Angelina Ivasyk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано поняття про художньо-творчий розвиток дітей молодшого шкільного віку, який є невід'ємною частиною їхнього загального розвитку. Розкрито художній потенціал петриківського розпису як невичерпного джерела натхнення та самовираження дітей.

Ключові слова: петриківський розпис, художньо-творчий розвиток, молодші школярі.

Abstract. The article analyzes the concept of artistic and creative development of primary school children, which is an integral part of their overall development. The article reveals the artistic potential of Petrykivka painting as an inexhaustible source of inspiration and self-expression for children.

Key words. Petrykivka painting, artistic and creative development, junior schoolchildren.

Петриківський розпис відіграє велику роль в збереженні та популяризації української культури. Поширення петриківського розпису сприяє зміцненню впевненості в собі та гордості за власну культуру, дає можливість розвивати творчі здібності та художнє чуття. Вивчення цього мистецтва сприяє розвитку творчого мислення, уяви та самовираження через малювання, стимулює розвиток художньої інтуїції та сприяє формуванню художньо-образного мислення [1, с. 8].

Не буде помилкою сказати, що кожна дитина народжується з творчим талантом. Перші кроки у складний і багатогранний світ мистецтва багато в чому залежать від того, хто знаходиться поруч з дитиною. Світ мистецтва безмежний. Це відкриття на все життя, а не на день чи рік. Тому обов'язок педагогів, розвивати у дітей художні почуття і виховувати любов до мистецтва і краси, які є важливими якостями для людини. Візуальні образи, створені мистецтвом, запам'ятовуються і залишаються в пам'яті надовго, вони збагачують наш емоційний світ і вчать сприймати життя більш яскраво [4]. Витоки творчих здібностей людини закарбовані ще в дитинстві. Зважаючи на специфіку дитячої художньої творчості, необхідно навчитися керувати її виразними особливостями та розробити шляхи пробудження і розвитку дитячої креативності. Поняття розвитку дитячої творчості стосується якісних змін, які відбуваються в пізнавальній діяльності дітей у результаті розвитку навичок і вмінь у художній діяльності.

Метою занять з петриківського розпису є введення учнів у чарівний світ народного мистецтва, ознайомлення з технікою виконання декоративних елементів, основами композиції та колориту, формування уявлень про симетрію, ритм і колір, розвиток естетичних почуттів, стимулювання творчого зростання та самовираження. Вивчення техніки петриківського розпису в початковій школі забезпечує необхідні умови для виявлення та розвитку творчих здібностей учнів, мотивує їх до пізнавальної образотворчої діяльності.

Значення українського народного розпису полягає в естетичному та художньому вихованні учнів. Багато вчених, методистів, художників та мистецтвознавців вивчали та аналізували український народний розпис. Їхні рекомендації зазвичай зводяться до двох варіантів. Один - вільна імпровізація, негайне малювання фарбами, інший – виконання підготовчого малюнка і цілого ряду підготовчих вправ. Перед початком виконання вправ необхідно розглянути закономірності створення декоративної композиції, зрозуміти мету і завдання декоративного малювання, намалювати серію ескізів і попрацювати над пошуком кольору. Цей розділ знайомить з мистецтвом петриківського розпису - славною сторінкою в історії української культури. Петриківський розпис доступний для всіх дітей шкільного віку завдяки своїй простоті, виразності, яскравості кольорів та імпровізаційності [3, с. 18].

У роботі з учнями дуже важливо дотримуватися дидактичного принципу «від простого до складного». Тому варто, починати з найпростіших елементів розпису і поступово переходити до створення композиції [5]. Пояснюючи принципи роботи, словесні пояснення слід підкріплювати показом готової роботи та послідовності її виконання. Навчання зображувальної діяльності сприяє формуванню таких видів розумової діяльності, як аналіз, синтез, порівняння та узагальнення. У процесі спостереження, розглядаючи предмети та їх частини перед тим, як описати їх, діти навчаються розрізняти форму предмета та його частин, величину та розташування частин всередині предмета, колір. Щоб ідентифікувати об'єкти різної форми, їм потрібно порівняти їх і знайти відмінності. Водночас діти навчаються порівнювати предмети і явища, визначати їхні спільні та відмінні риси, об'єднувати об'єкти за схожими ознаками [2, с. 37].

Таким чином, петриківський розпис є одним з основних засобів самовираження в молодшому шкільному віці. Уроки малювання розвивають дитину в цілому і вводять її у творчий процес, що є найважливішим. Тільки в малюванні діти звільняються від своїх обмежень, тому що воно є найдоступнішою формою художньої творчості з усіх видів. Маючи дуже обмежені художні інструменти для розвитку своїх ідей, діти покладаються на свій творчий інстинкт, а ще малювання стимулює розумову діяльність, прискорює розвиток

просторового мислення та уяви, розвиває розумові здібності, спостережливість і почуття гармонії.

Список використаних джерел

1. Петриківський декоративний розпис: підручник. Дніпро: ЛІРА, 2017. 220 с.
2. Старовойт Л. В. Гра як засіб розвитку творчої індивідуальності учнів. *Учитель початкової школи*. 2020. № 3-4. С. 38-39.
3. Ткачук О. В. Методика художнього навчання: навчальний посібник для здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр, художньо-графічних факультетів, педагогічних закладів освіти. Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2019. 244 с.
4. Brovchak L., Starovoi L., Likhitska L., Todosienko N. Pedagogical potential of the arts complex in the process of the formation of aesthetic perception of junior pupils. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*. 2020. Volume III. P. 97-108
5. Starovoi L.V. Pedagogical conditions of creative development of younger students in the course of labor training. *Naukovi zapysky – Scientific notes*. 2010. P. 261-266.

ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ЗАПОРУКА ЯКІСНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Любомира Ілійчук, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна)

PEDAGOGICAL CREATIVITY IN THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF A PRIMARY SCHOOL TEACHER AS A GUARANTEE OF QUALITATIVE EDUCATIONAL PROCESS IMPLEMENTATION IN NEW UKRAINIAN SCHOOL

Liubomyra Iliichuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Анотація. У статті визначено сутність та особливості педагогічної творчості у контексті забезпечення якості освіти в умовах Нової української школи. Охарактеризовано основні закони педагогіки творчості в системі професійної діяльності вчителя початкових класів ЗЗСО, підвищення його професійної компетентності і педагогічної майстерності.

Ключові слова: педагогічна творчість, педагогічна діяльність, якість освіти, вчитель початкових класів, Нова українська школа.

Abstract. The article defines the essence and peculiarities of pedagogical creativity in the context of ensuring the quality of education in the conditions of the New Ukrainian School. It characterizes the main laws of the pedagogy of creativity in the system of professional activity of the primary school teacher, focusing on the improvement of their professional competence and pedagogical skill.

Key words: pedagogical creativity, pedagogical activity, quality of education, primary school teacher, New Ukrainian School.

Одним із важливих показників динамічного розвитку сучасного суспільства є розбудова й модернізація системи освіти, яка викликана необхідністю підвищення якості освіти та створення умов для творчої реалізації кожної особистості, розвитку її потенційних можливостей і здібностей. Безумовно, успішне реформування освіти значною мірою залежить від професійної компетентності вчителя, рівня його загальної культури та освіти, професійних і особистісних якостей, сформованих компетентностей, соціальної активності й громадянської позиції, а також здатності до творчої педагогічної діяльності та спілкування. Не випадково, Концепція Нової української школи [1, с. 11] ключовою умовою забезпечення

якісної організації освітнього процесу визначає умотивованого вчителя, який має свободу творчості й прагнення до професійного розвитку й самовдосконалення. Відтак важливим фактором успішних реформ і необхідним ресурсом для потенційного розвитку держави та суспільства виступає професійно-творчий розвиток сучасного вчителя.

Педагогічна творчість є своєрідною формою професійної діяльності, яка спрямована на вирішення сучасних викликів у галузі освіти, підвищення професійної культури педагога та його активної пошукової діяльності. За своєю суттю вона підпорядковується певним педагогічним законам – об'єктивним зв'язкам між завданнями, змістом, методами, формами і технологіями освітнього процесу, а також його результатами, які проявляються у якісній зміні знань, умінь, компетентностей та результатів навчання здобувачів освіти, їхніх поглядів, переконань і поведінки. Схарактеризуємо деякі з них [4, с. 85]: закон педагогічної розвиваючої взаємодії – визначає концептуальне розуміння творчості як взаємодії, яка веде до розвитку, й зумовлює реалізацію особистісно орієнтованого навчання, гуманізацію і демократизацію освітнього процесу;

✓ закон фасилітаційного режиму педагогічного впливу – окреслює об'єктивну реальність, яка властива процесу формування творчої особистості, що здійснюється за умов сприятливого психолого-педагогічного середовища, необхідного для стимулювання творчої активності особистості, полегшення психологічних бар'єрів творчості;

✓ закон взаємозумовленості розвитку суб'єктів освітнього процесу – відображає концептуальні ідеї теорії творчості з огляду на те, що процес творчості дозволяє реалізувати творчі можливості кожного індивіда, впливаючи на його результат, який виражається не лише у створенні продуктів творчості, але й у зміні самого суб'єкта творчості;

✓ закон неперервної творчої реалізації та самореалізації особистості – відбиває концепцію життєтворчості кожної людини у контексті того, що творчі можливості реалізуються впродовж усього життя, а сама творчість є вагомим чинником самореалізації особистості як засобу самоствердження, самовираження та саморозвитку.

Вище означені педагогічні закони окреслюють необхідність розробки психолого-педагогічних концепцій особистісного самовдосконалення педагога та його залучення до творчого процесу саморозвитку, що забезпечує реалізацію основної мети професійної діяльності вчителя, визначеної професійним стандартом за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» [3] у площині формування у здобувачів освіти ключових компетентностей і світогляду, розвитку творчих, інтелектуальних та фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації і навчання впродовж життя. У цьому контексті педагогічна творчість вчителя початкових класів, його здатність до розробки та втілення оригінальних й ефективних методів і підходів до організації освітнього процесу безпосередньо впливають на якість освіти. Все це дає змогу визначити основні ознаки педагогічної творчості, до яких належать глибокі та всебічні знання, їх критичне осмислення й усвідомлення, здатність до розроблення новаторських методик, інноваційних технологій, форм і засобів навчання та їх оригінальне поєднання і впровадження в освітній процес, прагнення до постійного самовдосконалення та самоосвіти, варіативність у педагогічній діяльності, вміння шукати альтернативні шляхи вирішення освітніх проблем. Неабиякого значення у цьому контексті набуває здатність до самооцінки та формування індивідуального стилю професійної діяльності вчителя, що базується на накопичених знаннях, інтуїції та педагогічному досвіді [2, с. 136].

Отже, професійно-творчий розвиток вчителя початкових класів підпорядковується законам педагогіки творчості, які окреслюють об'єктивні зв'язки між завданнями, змістом, методами, формами та технологіями освітнього процесу та його результатами, й визначають у своїй сукупності якісну реалізацію освітнього процесу в сучасній початковій школі. За цих умов у процесі педагогічної творчості відбувається всебічний розвиток здобувачів освіти, що є ключовою метою професійної діяльності педагога, і водночас засобом творчого розвитку самого вчителя, підвищення рівня його педагогічної майстерності й формування професійної

компетентності. Все це є запорукою і важливим індикатором підвищення якості освіти в умовах Нової української школи.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа: poradnik dla vchytel'ia / pid zag. red. Bibik N. M. Kyiv: TOB «Vydavnychyi dim «Plyady», 2017. 206 s.
2. Остапенко Л. В., Нарожна Н. І. Педагогічна діяльність і педагогічна творчість. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 4 (211). С. 133–140.
3. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 р. № 2736.
4. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.

ХУДОЖНЬО-ІГРОВА ВЗАЄМОДІЯ ВЧИТЕЛЯ ТА ДІТЕЙ ЯК ЗАСІБ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Ільчук Тетяна, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л. В. Старовойт, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ART-PLAY INTERACTION BETWEEN TEACHER AND CHILDREN AS A TOOL OF CREATIVE SELF-REALIZATION

Tetiana Ilchuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості художньо-ігрової взаємодії як чинника творчої самореалізації особистості. Автор розглядає принципи та прийоми організації художньо-ігрової взаємодії та специфіку творчої самореалізації.

Ключові слова: взаємодія, художня гра, творчість, самореалізація.

Abstract. The article reveals the peculiarities of artistic and game interaction as a factor of creative self-realization of the individual. The author examines the principles and methods of organizing artistic and game interaction and the specifics of creative self-realization.

Key words: interaction, artistic play, creativity, self-realization.

Розбудова державності в Україні зумовлює необхідність творчої участі в цьому процесі всіх членів суспільства. Творча активність, ефективні стимули розвитку та реалізації основні фактори, що впливають на рівень втілення нових ідей, задумів, цільових орієнтацій. Процеси демократизації та гуманізації суспільства створюють можливість вибору шляхів життєдіяльності його членів, забезпечують сприятливі умови для творчості кожного [4]. Саме тому в сучасних умовах відродження суспільства заклади освіти потребують нових форм роботи, що зумовлюють формування і розвиток суспільно активної, творчої особистості, створюють умови для її самореалізації.

Потреба формування соціально активної особистості стимулює появу нових, нестандартних форм педагогічної взаємодії. Однією з таких форм є художня гра засіб розвитку творчого потенціалу особистості. Педагогу слід пам'ятати, що художньо-ігрова діяльність продовжує посідати важливе місце в житті молодших школярів і слід враховувати цю особливість у своїй педагогічній праці. Адже без постійної співтворчості з дітьми продуктивний педагогічний процес неможливий. Найоригінальніші рішення забезпечують педагогічний ефект лише у тому випадку, коли є співтворчість з вихованцем [5].

Спільна діяльність і тривале спілкування з вихованцем, їх співпраця і співдружність з метою досягнення спільного художньо-ігрового задуму це і є те середовище, в якому

розвивається особистість дитини й особистість педагога. У кожній художній грі є свій виховальний і розвивальний потенціал, який потрібно вдумливо реалізовувати.

Не можна забувати, що художня гра легко поєднується з будь-якою іншою діяльністю, емоційно наповнюючи її новим, творчим змістом. У художній грі діти є найбільш активними. Відбувається складний процес мобілізації усіх розумових здібностей молодших школярів, стимулюється розвиток їхньої уваги, уяви, пам'яті [2]. Художня гра сприяє формуванню «комплексу довільності» - уміння контролювати себе, бути здатним на тривалі, вольові та інтелектуальні зусилля.

Художня гра сприяє розвитку найвищих форм спілкування емпатії та рефлексії. Під емпатією розуміємо здібність відчувати психічні стани інших людей, здатність до співпереживання та емоційної ідентифікації з іншими. Рефлексію тлумачимо як самозаглиблення, звернення до власного внутрішнього світу. Завдяки наявності таких характеристик як емпатія та рефлексія, гра є універсальним засобом творення найвищих чеснот особистості співчуття, співпереживання, самовдосконалення. Художня гра породжує ту мову, якою з дитиною можна спілкуватися невимусовно, на рівних.

У процесі розробки художньої гри слід потурбуватися про створення ігрового самоуправління, яке б забезпечувало виконання дітьми передбачуваних форм поведінки. Ми пропонуємо вчителю дотримуватися таких принципів під час планування художньо-ігрової діяльності: аналіз творчого потенціалу художньої гри; визначення шляхів забезпечення творчого характеру художньої гри через коефіцієнт залучення учасників до процесу її створення та проведення. Залежно від цього визначають умови гри (місце, час, кількість учасників).

Турбота про збереження художньо-ігрової ситуації один із творчих обов'язків педагога. Саме цей компонент викликає найбільші утруднення під час організації гри й тому стимулює вчителя до постійного творчого пошуку. Пропонуємо ряд основних умов збереження стійкого інтересу у дітей до художньої гри: виконання самим педагогом певної ігрової ролі, що дає можливість безпосередньо контролювати процес перебігу художньої гри; використання умовної ігрової термінології; використання елементів колективного змагання між малими групами; переведення всіх видів педагогічного впливу в художньо-ігрову форму (вимога, заохочення, покарання тощо).

Дотримання цих умов дасть можливість педагогу на тривалий час зберегти ігрову атмосферу, активізувати діяльність дітей [3]. Таким чином, художньо-ігрова взаємодія між вчителем та дітьми може бути потужним засобом для творчої самореалізації як для учнів, так і для вчителя. Для цього вчителю варто створити середовище, де кожна дитина відчувається вільною виражати свої думки та ідеї. Це може включати організацію художніх проєктів, ігор, театральних постановок, де діти можуть розкривати свій творчий потенціал [1]. Вчителю варто заохочувати дітей виражати свої думки та почуття через різноманітні художні форми, цьому сприятиме створення умов для спільної творчої діяльності, де діти працюють разом для досягнення спільних цілей. Це сприяє розвитку навичок співпраці, комунікації та творчого мислення. Вчителі повинні розуміти потреби та інтереси кожної дитини та надавати можливості для їхнього особистого творчого розвитку. Це може включати надання індивідуальних завдань, проєктів або рекомендацій для розвитку конкретних творчих навичок. Художньо-ігрова взаємодія не лише збагачує освітній процес, але й допомагає кожній дитині виявити свій творчий потенціал та досягнути особистої самореалізації.

Список використаних джерел

1. Ліхницька Л.М., Старовойт Л.В. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. 2021. Випуск 67. С. 85-93.
2. Мальов С. В., Тодосієнко Н. Л. Впровадження інноваційних педагогічних технологій в естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку. *Мат-ли III Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна наука та освіта: стан, проблеми, перспективи»*

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» за ініціативою Навчально-наукового інституту торгівлі, обслуговуючих технологій та туризму. Луганськ. 2023. С. 178-180.

3. Старовойт Л. В. Гра як засіб розвитку творчої індивідуальності учнів. *Учитель початкової школи*. 2020. № 3-4. С. 38-39.

4. Brovchak L., Starovoit L., Likhitska L. Pedagogical Conditions for Creative and Artistic Development of Children of Senior Preschool Age by Means of Art. *New Educational Review*. 2018. Vol. 52. №2. P. 206-217.

5. Starovoit L.V. Pedagogichni umovy tvorchoho rozvytku molodshykh shkoliariv u protsesi trudovoho navchannya. *Naukovi zapysky – Scientific notes*, 2010. P. 261-266.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНФОРМАТИЧНИХ ПРОЄКТІВ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Вікторія Імбер, кандидатка педагогічних наук, доцентка,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна),
Ангела Воронюк, учителька початкової школи
Лаврівської гімназії, Вінницького району (Україна)

IMPLEMENTATION OF IT PROJECTS AT THE LESSONS OF THE INTEGRATED COURSE «I EXPLORE THE WORLD»

Viktoriia Imber, PhD in pedagogical sciences, associate professor,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)
Angela Voronyuk, primary school teacher of the
Lavrivka gymnasium, Vinnytsia region (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості реалізації інформатичних проєктів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Автор описує етапи роботи над проєктом, а також форми реалізації інформатичних проєктів у початковій школі.

Ключові слова: інформатичні проєкти, молодші школярів, інтегрований курс «Я досліджую світ».

Abstract. The article reveals the features of the implementation of IT projects at the lessons of the integrated course "I explore the world". The author describes the stages of work on the project, and forms of implementation of IT projects in primary school.

Key words: IT projects, primary school children, integrated course "I explore the world".

Реалізація інформатичних проєктів на уроках інтегрованого курсу "Я досліджую світ" є актуальною та важливою для підготовки учнів до життя в сучасному інформаційному суспільстві. Актуальність теми визначається кількома факторами. В. Імбер зазначає, що у сучасному світі інформаційні технології відіграють ключову роль у всіх сферах життя. Використання комп'ютерів, програмного забезпечення та Інтернету стає необхідним для успішної роботи учнів у майбутньому [2].

Активне навчання та залучення: Інформатичні проєкти надають можливість активно залучати учнів до навчального процесу. Вони стимулюють творче мислення, самостійність та співпрацю, що сприяє ефективному засвоєнню матеріалу.

Інтеграція з іншими предметами: Уроки «Я досліджую світ» часто включають в себе елементи різних наукових дисциплін, таких як науки про природу, історія, географія тощо. Інформатичні проєкти дозволяють інтегрувати ці різні аспекти та навички, роблячи навчання більш цікавим і змістовним.

Підготовка до майбутньої роботи: Знання та навички в галузі інформатики є важливими для успішної кар'єри в сучасному світі. Інформатичні проєкти на уроках "Я

досліджую світ" допомагають учням отримати практичні навички, які можуть бути корисними в майбутньому.

Реалізація інформатичних проєктів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» може стати ефективним інструментом для залучення учнів до активного навчання та стимулювання їх інтересу до вивчення різних предметів. Ось кілька ідей щодо можливих інформатичних проєктів:

Створення презентацій: Учні можуть створювати презентації на теми, які вони вивчають у рамках курсу «Я досліджую світ». Вони можуть використовувати програми для презентацій, такі як PowerPoint або Google Slides, для створення ілюстрацій та тексту, які демонструють їхні знання про тему.

Вебсайти досліджень: Учні можуть працювати у групах, щоб створити вебсайти з результатами своїх досліджень з різних тем курсу. Вони можуть використовувати онлайн-будівники вебсайтів, такі як Wix або Weebly, для створення вебсторінок з інформацією, графіками та ілюстраціями, щоб поділитися своїми відкриттями з іншими.

Відеопроєкти: Учні можуть створювати відеопроєкти, що включають відеозаписи досліджень, експериментів та презентацій на теми, які вони вивчають. Вони можуть використовувати програми для відеомонтажу, такі як iMovie або Adobe Premiere Pro, для створення професійно виглядаючих відео.

Інтерактивні ігри та вправи: Учні можуть розробляти ігри або інтерактивні вправи, які допоможуть їм перевірити свої знання та розуміння з різних тем курсу. Вони можуть використовувати онлайн-платформи для створення ігор, такі як Scratch або Code.org, для створення своїх ігрових проєктів.

Аналіз даних та візуалізація: Учні можуть використовувати програми для аналізу даних, такі як Microsoft Excel або Google Sheets, для обробки даних та створення візуалізацій, таких як діаграми та графіки, що допоможуть їм краще зрозуміти результати своїх досліджень.

Ці інформатичні проєкти можуть допомогти учням не лише закріпити свої знання з різних предметів, але й розвинути навички інформатики та творчого мислення.

Структура інформатичного проєкту для молодших школярів може бути спрощеною, щоб врахувати їхні особливості та рівень розвитку. На думку О. Онопрієнко, О. Кондратюк при підготовці проєкту варто дотримуватись загальної структури:

Визначення теми проєкту: Оберіть тему проєкту, яка буде цікавою та зрозумілою для молодших школярів. Наприклад, це може бути проєкт на тему природи, тварин, моїх улюблених книг або іграшок.

Постановка завдання: Опишіть мету проєкту та завдання, які потрібно виконати. Наприклад, це може бути створення презентації про обрану тему або малюнки з використанням комп'ютерних програм.

Збір інформації: Допоможіть дітям зібрати інформацію про обрану тему. Це може включати читання книг, перегляд відео, розпитування експертів або дослідження в Інтернеті.

Розробка матеріалів: На основі зібраної інформації допоможіть дітям розробити матеріали для проєкту, такі як текст, малюнки, фотографії або відео.

Створення презентації або іншого продукту: На цьому етапі діти можуть скласти презентацію за допомогою додатків, таких як PowerPoint або Google Slides, або створити ілюстровану книгу, аудіопрезентацію або інше творчу доповідь.

Підготовка до презентації: Допоможіть дітям підготуватися до презентації, включаючи тренування виступу перед класом, підготовку питань для аудиторії та підготовку матеріалів для показу.

Презентація проєкту: На завершальному етапі дозвольте дітям представити свій проєкт перед класом або батьками. Підтримуйте їх і вітаєте з досягненнями [3].

Ця структура може бути адаптована залежно від конкретних потреб та можливостей учнів. Головна мета полягає в тому, щоб надати дітям можливість творчого вияву та розвитку навичок інформатики через цікаві та захоплюючі проєкти.

Практична реалізація інформатичних проєктів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» може відбуватись у таких формах:

Створення ілюстрованої презентації: Задайте учням завдання створити презентацію на обрану ними тему з курсу «Я досліджую світ», де вони поєднують текстові матеріали з ілюстраціями, фотографіями або відео. Це може бути презентація про історичні події, географічну область, екосистему, наукове дослідження тощо.

Виконання вебдослідження: Поділіть учнів на групи та доручіть кожній з них провести дослідження з певної теми, використовуючи Інтернет. Наприклад, вони можуть розповісти про історію певної культури, географічну область, або вивчити тему науки. Після цього кожна група може представити результати свого дослідження класу віджимчив презентацію або веб-сайт.

Створення графіків та діаграм: Попросіть учнів виконати дослідження та зібрати дані на певну тему, наприклад, кількість населення в різних країнах, рівень забруднення, розподіл рослинності тощо. Потім вони можуть використати програми для створення графіків, діаграм або інфографік, щоб візуалізувати отримані дані та проаналізувати їх.

Розробка відеопроєктів: Попросіть учнів створити відеопроєкти, в яких вони демонструють результати своїх досліджень, експериментів або презентацій. Вони можуть використовувати монтажні програми для створення відео, додавання анімації, графіки та інших ефектів, щоб зробити свої проєкти цікавішими та зрозумілішими.

Розробка ігор та симуляцій: Задайте учням завдання розробити ігри або симуляції, які демонструють певні концепції або процеси з їх досліджень. Наприклад, вони можуть створити гру про екологічні проблеми або імітацію експедиції до історичного місця.

Використання практико-орієнтованих проєктів допоможуть учням поглибити своє розуміння та зацікавлення в темах, які вони вивчають у рамках курсу "Я досліджую світ", і розвивати їхні інформативні навички.

Список використаних джерел

1. Імбер В. І. Підготовка майбутніх учителів з використанням засобів мультимедіа. *Наукові записки Ніжинського Державного Університету імені М. Гоголя*. Серія: Психолого-педагогічні науки. 2005. №4. С. 104-106.
2. Імбер В. І. Вплив мультимедійних засобів навчання на формування навчального середовища. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Випуск 10. Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. Київ-Вінниця: Вінниця, 2006. С. 317-321.
3. Олійник Н., Григораш Д. Моделювання розвитку пізнавальних інтересів учнів початкової школи з використанням методу проєктів: матер. конф. VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами», 2023. Вінниця. С. 257-258.
4. Проєкти в початковій школі: тематика та розробка занять / упоряд. О. Онопрієнко, О. Кондратюк. Київ: Шкільний світ, 2007. 128 с.
5. Тягло О.В., Цимбал П.В. Проєктні технології: особливості впровадження у початковій школі. *Початкове навчання та виховання*. Харків: Вид. група «Основа», 2008. №19-21.

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Ірина Колосова, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. С. Казьмірчук, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF HEALTH CARE COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN TODAY'S CONDITIONS

Iryna Kolosova, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито актуальність формування здоров'язбережувальної компетентності учнів початкової школи в умовах сьогодення, обґрунтовано необхідність цілеспрямованого систематичного і комплексного підходу до прищеплення молодшим школярам навичок здорового способу життя і ставлення до здоров'я, як до найвищої цінності, виокремлено і презентовано організаційно-педагогічні умови ефективного формування здоров'язбережувальної компетентності учнів початкової школи.

Ключові слова: здоров'язбережувальна компетентність, молодші школярі, здоров'я, організаційно-педагогічні умови, здоровий спосіб життя.

Abstract. The article reveals the relevance of the formation of health care competence of primary school students in today's conditions, substantiates the need for a purposeful, systematic and comprehensive approach to instilling in younger schoolchildren the skills of a healthy lifestyle and attitude to health as the highest value, organizational and pedagogical conditions are highlighted and presented effective formation of health-saving competence of primary school students.

Key words: health care competence, younger schoolchildren, health, organizational and pedagogical conditions, healthy lifestyle.

Зміни у соціально-політичному та економічному житті нашого суспільства створюють нові вимоги до виховання молодого покоління. У сучасному світі спостерігається небувале збільшення кількості функціональних порушень, гострих та хронічних соматичних захворювань, вроджених вад розвитку та інших медичних проблем серед дітей. Що особливо хвилює, це зростаюча кількість дітей із розладами психіки та поведінки, що призводить до зменшення кількості здорових малюків [5, с.77].

Україна визнає здоров'я як найвищу цінність людини та здійснює заходи на різних рівнях для забезпечення цього права. Існують закони і нормативно-правові акти, що визначають здоров'язбережувальну стратегію в системі освіти. Вони передбачають здоровий спосіб життя, фізичну культуру, профілактику захворювань, а також сприяють формуванню позитивної мотивації у дітей та дорослих щодо здорового способу життя.

Згідно Державного стандарту початкової освіти [2] учні повинні набувати не лише знання, а й формувати компетентності, які допомагатимуть їм досягати власні цілі, розуміти та керувати власними емоціями, своєю поведінкою, оцінювати ризики, дбайливо ставитися до власного здоров'я, як до найвищої цінності, а також з повагою ставитися до здоров'я інших людей.

У сучасній освіті формування здоров'я учнів здійснюється на основі різних підходів, включаючи компетентнісний. Здоров'язбережувальна компетентність включає в себе розуміння дітьми здоров'я та здорового способу життя, усвідомлення його важливості, взаємозв'язок організму людини з природним і соціальним середовищем, розвиток різних складових здоров'я та дбайливе ставлення до нього.

Сучасна освіта ставить перед собою низку важливих завдань, включаючи широке впровадження здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховний процес, створення сприятливої атмосфери для учнів, формування у свідомості дітей цінності здоров'я та життя, розвиток навичок безпечної поведінки й підтримки загального культивування здоров'я [1, с. 94].

Найважливішим періодом у встановленні основ здорового способу життя є молодший шкільний вік. Відповідно до Концепції "Нова українська школа," завдання вчителя початкових класів полягає в досягненні максимального розвитку кожної дитини, збереженні її унікальності, розкритті її потенційних здібностей та створенні умов для її духовного,

інтелектуального та фізичного вдосконалення. Вчителю важливо бути фасилітатором у збереженні фізичного здоров'я учня, а також сприяти розвитку його соціального, психологічного та духовного здоров'я.

Проте сама школа, без підтримки батьків, не може забезпечити успішне формування цієї компетентності. Партнерська взаємодія двох найважливіших у житті дитини інституцій дозволяє краще розібратися в індивідуальних потребах та стані здоров'я кожної дитини, реалізувати особистісно-орієнтований підхід у навчанні та вихованні, ефективно впроваджувати здоров'язбережувальні технології, тим самим розвивати та удосконалювати здоров'язбережувальну компетентність учнів [4, с.87].

Формування здоров'язбережувальної компетентності у молодших школярів відбувається завдяки підготовці та проведенню різноманітних освітньо-виховних, оздоровчих та профілактичних заходів, а також пронизує усі навчальні дисципліни. Цей тривалий процес ґрунтується на принципах гуманізації, диференціації та психологізації в освітньому процесі, сприяючи комплексному розвитку учнів у фізичному, психологічному та емоційному аспектах.

Для ефективного формування здоров'язбережувальної компетентності вчителю початкових класів необхідно створювати комфортне освітнє середовище. Це середовище повинно відповідати ряду вимог, зокрема:

1.Зміст освіти: включає стандарти освіти, навчальні плани, методи навчання та зміст навчальних предметів, які сприяють формуванню знань та навичок з питань здоров'я та здорового способу життя.

2.Матеріально-технічне забезпечення: включає наявність необхідного обладнання для занять фізичною культурою, санітарно-технічного обладнання та інфраструктури, яка сприяє здоров'ю.

3.Навчально-методичне забезпечення: освітні програми та методичні матеріали, спрямовані на формування здоров'язбережувальної компетентності учнів.

4.Міжособистісна взаємодія: враховує співпрацю всіх учасників освітнього процесу, зокрема, вчителів, учнів та їхніх батьків.

5.Стан фізичного та психічного здоров'я учасників освітнього процесу: визначається за допомогою індексів здоров'я, зниження рівня захворюваності та підвищення емоційного тону.

Відповідність цим критеріям дозволяє створити сприятливе освітнє середовище для формування здоров'язбережувальної компетентності учнів.

Формування сприятливого середовища в Новій українській школі передбачає вдосконалення різних аспектів діяльності навчального закладу наступними шляхами:

1. Створення безпечного освітнього простору для учнів, що включає організацію раціонального харчування, проведення медичних оглядів та оздоровчих процедур, контроль за режимом руху, моніторинг показників здоров'я молодших школярів, регулювання фізичних, розумових і емоційних навантажень учнів, а також створення комфортних умов для їхнього емоційного самопочуття. Також важливо забезпечити психологічний та педагогічний супровід учнів.

2. Формування здоров'язбережувальної компетентності учнів повинно відбуватися систематично, цілеспрямовано, а також інтегрувати знання про здоров'я та здоровий спосіб життя в інші предмети, які вивчаються в початковій школі, такі як українська мова і читання, фізична культура, математика, мистецтво та інші.

3. Використання різноманітних інноваційних здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховний процес початкової школи. Вчителі повинні впроваджувати методики та підходи, спрямовані на зміцнення здоров'я та формування здорового способу життя серед учнів.

4. Спрямовання роботи шкільної психологічної служби на збереження та зміцнення здоров'я учнів. Психологи повинні працювати над психоемоційним станом учасників навчального процесу, який може впливати на їхнє здоров'я.

5. Постійний моніторинг процесу здоров'язбережувальної роботи, тобто важливо відстежувати ефективність заходів і програм, спрямованих на підтримку здоров'я учнів та покращення їхнього фізичного й психічного стану [6, с.90].

Важливо створювати спеціальні умови для формування здоров'язбережувальних компетентностей дитини, які охоплюють не лише знання, але й створення життєвих ситуацій, де діти набуватимуть практичних навичок та вдосконалюватимуть вміння вести здоровий спосіб життя. Навчальний процес має бути орієнтованим на розвиток мотивації учнів щодо дотримання здорового способу життя та гігієнічних навичок. Однак, не завжди навчальна програма охоплює ці аспекти комплексно, і ця проблема потребує інтегрованого підходу та посиленого впливу на мотиваційну сферу учнів.

Проаналізувавши наявну науково-педагогічну літературу з даної проблеми, ми виокремили організаційно-педагогічні умови, які на нашу думку, є дієвими і сприятимуть якісному формуванню здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів у сучасній початковій школі.

Першою організаційно-педагогічною умовою є реалізація аксіологічного підходу до формування здоров'язбережувальної компетентності учнів початкової школи, що передбачає:

- створювати життєві ситуації й наповнювати навчально-виховний процес позитивними прикладами здорового способу життя та власної поведінки, спрямованої на збереження та покращення здоров'я;
- виховувати учнів у дусі загальнолюдських цінностей;
- сприяти формуванню в учнів негативного ставлення до асоціальної поведінки.

Другою організаційно-педагогічною умовою є стимулювання активної рольової позиції молодших школярів у процесі формування здоров'язбережувальної компетентності через набуття навичок здорового способу життя. Для цього необхідно:

- створювати належні умови для організації навчально-виховного процесу та оздоровчої роботи;
- розробити предметно-розвивальне середовище, яке мотивуватиме дитину до розвитку особистості дитини;
- змінювати різні види діяльності як на уроках, так і в позаурочний час відповідно до віку учнів, забезпечуючи їм право на рухову активність;
- активізувати участь у спільній діяльності всіх зацікавлених осіб у формуванні компетентності.

Третьою організаційно-педагогічною умовою є забезпечення організаційно-методичного базису для належної реалізації формування здоров'язбережувальної компетентності, що передбачає:

- спеціальну підготовку вчителів початкових класів для здійснення цілеспрямованої роботи, щодо виховання у дітей культури здоров'я;
- використовувати у власній педагогічній практиці креативні методи й техніки надання знань у галузі охорони здоров'я;
- проводити консультації та спільну роботу з батьками щодо питань здоров'я і здорового способу життя учнів;
- забезпечувати систематичне, безперервне і послідовне навчання в процесі формування компетентності.

Отже, реформування освіти в сучасних умовах спрямоване на формування в учнів такої життєво важливої компетентності, як здоров'язбережувальна. У період війни це питання стає ще більш актуальним. Вчителі початкових класів мають бути готові до використання різноманітних здоров'язбережувальних технологій, щоб допомогти дітям впоратися зі станом тривожності, зняти емоційну напругу, подолати горе. Молодші школярі мають великі можливості для формування здоров'язбережувальної компетентності, оскільки цей вік є сенситивним для розвитку та удосконалення важливих життєвих навичок і здібностей пов'язаних зі здоровим способом життя.

Список використаних джерел

1. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*. 2022. №1(24). Р. 91–101.
2. Державний стандарт початкової освіти: Постанова Кабінету міністрів України від 24.07.2019. №688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>.
3. Казьмірчук Н.С. Педагогіка партнерства як запорука ефективної підготовки майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills учнів початкової школи. *Партнерство в освіті та соціальній роботі: сучасні виклики та перспективи: матеріали міжвузів.наук-практ конф.* Хмельницький: ПП «А.В.Царук», 2022. С. 86-90.
4. Олійник Н. А., Трачук Н. М. Праксеологічні аспекти професійної діяльності педагога. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. Вип. 3, ч. 1. С. 75-84.
5. Пахальчук Н., Грошовенко О., Голук О. Оновлення традиційної методики проведення фізкультурного заняття з дошкільниками та молодшими школярами. *Publishing House «Baltija Publishing»*. 2021. С. 88-92.
6. Lazarenko N., Kolomiets A., Kolesnik K. Peculiarities of Organization of Group Interaction of Preschool Children in the Process of Game-Experimentation. *Preschool Education: Global Trends*. 2022. №2. URL: <https://preschool-journal.com/index.php/journal/article/view/16>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Анастасія Комарчук, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І. А. Стахова, докторка філософії (PhD), доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Anastasia Komarchuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Abstract. *the article reveals the concept of «soft skills», focuses attention on the features of the development of soft skills in primary school, in particular, reveals the methods of dramatization, involving students in teamwork, performing creative tasks, etc.*

Key words: *soft skills, younger schoolchildren, theatricalization, creativity.*

Ukraine's European integration path involves a number of reforms in the field of education, especially in elementary school. The dynamic processes taking place in society show that thorough knowledge is not enough for successful life realization, because it is important for them to fully reveal their inner potential, creatively approaching the solution of any tasks; working diligently and persistently with others to achieve a set goal; boldly step forward, taking responsibility for everything that happens around; confidently overcome difficulties, achieving the maximum results of their activities. Theatrical activities are of great importance for the development of soft skills of younger schoolchildren. It opens up wide opportunities for personal development, allows you to try yourself in different fields and roles, develop creatively, and produce original ideas and solutions.

The relevance of the development of soft skills of younger schoolchildren is covered in the National Doctrine of the Development of Education of Ukraine in the XXI Century, the Law of Ukraine «On Education», «State Standard of Primary Education», «Concept of a New Ukrainian School».

The basics of soft skills development were studied by leading philosophers, psychologists, and teachers. Peculiarities of the childhood period, as a productive stage of personality formation,

were studied by a number of leading psychologists: O. Zaporozhets, L. Bozhovich, G. Lublinska, S. Hall. The issue of the development of soft skills was actively covered in the works of such teachers as: L. Stepanova (the influence of soft skills on the development of personality), O. Zhovnych, N. Kazmirchuk, I. Stakhova (organization of the theater of nature as a means of developing flexible skills of younger schoolchildren), K. Koval (developed soft skills as a sign of success of a modern citizen), T. Kozhushkina (formation of soft skills through personal interaction). The programs and textbooks of the New Ukrainian School (I. Bolshakova, G. Ostapenko, O. Savchenko, R. Shiyan) focus on the development of soft skills of younger schoolchildren.

In the pedagogical constitution of Europe, it is determined that the individual must grow progressively, develop his skills and abilities, creatively realize himself in society [8, c. 15]. The state standard of primary education indicates the need for value development of the younger schoolboy, his personal development and draws attention to the development of soft skills as one of the effective conditions for this [1]. A Fortune 500 company, together with Stanford University, conducted a study and determined that individuals with well-developed soft skills gain significant career growth. The American Association of Colleges has established that 25% of hard skills are needed by an individual for professional realization and 75% of soft skills [9]. In his research, K. Koval offers the following classification of soft skills:

- individual personality qualities (ability to think critically, tune in to the positive, clearly set a goal and work towards its achievement, focus on the final result);
- communication skills (ability to express one's opinion clearly and succinctly, to communicate politely and tolerantly, to pay attention to the cultural and national characteristics of the interlocutor);
- managerial qualities (ability to work in a team, lead it, take responsibility for decisions made by the team, work not only on one's own development, but also on the development of all team members, create a favorable environment for work, orientate in time and space and regulate their actions) [4, p. 27].

The development of soft skills of students will be facilitated by the integration of various types of arts, which are permeated with theatrical art, namely: recitation of poems, subject-practical activities (painting, sculpting, making scenery for performances, listening to music, psychological exercises), which will allow to get rid of internal fears and complexes before speeches in general, etc.

It will be effective for students to use games-dramatizations and games-imitation based on the plots of Ukrainian folk tales («Cat and Rooster», «Sister Fox», «Cryvenka Duck», «Grandfather's Daughter and Grandmother's Daughter», «Kotegoroshko») and fairy tales of countries of the world («In search of happiness», «The rich man and the poor man»). Games based on the author's fairy tales «Painted Fox», «Cinderella», «Thingme», «The Ugly Duckling», «Little Red Riding Hood», etc. are very popular among younger schoolchildren. Moreover, such games can become a full-fledged stage of each lesson. It is appropriate to offer children with special educational needs at least once a week to participate in director's games, that is, to independently create a story for the game. The organization of theatrical events, production of plays in honor of the celebration of Theater Day, Fairy Tale Day, etc., will be of great importance for students.

Lessons using self-created different types of theater will be of great value for the development of students' soft skills: finger theater, tap theater, shadow theater, nature theater, soft toy theater, table theater, flannel theater, etc. Visiting the theater (puppet, amateur, stage) will be useful for the development of soft skills of children with special educational needs, in particular their creative worldview, communication with famous actors who can be invited to school, attending master classes, etc.

In his methodical piggy bank, a primary school teacher should have an arsenal of theatrical performances for staging, plays, entertainment, holidays, thematic projects, sketch exercises, non-verbal communication exercises, story-role games that can be staged using various types of theaters.

The use of theatrical art for the development of children's soft skills allows you to perform a number of basic tasks at once: productive speech development of younger schoolchildren,

development of theatrical performance skills, formation of social competence, etc. Under the condition of competent guidance and teacher's instructions, it is possible to launch the mechanisms of creative development of children with special educational needs, to contribute to their formation, personal growth and development of their soft skills.

Therefore, the development of children's soft skills is a complex and long-term process, which is based on the active and persistent activity of the teacher, the use of various methods and techniques, in particular – theater activities. It allows to fully reveal the potential of each child, to find his place in the school team today and in social life in the future.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>.
2. Жовнич О., Стахова І. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця. 2021. Вип. 10. С. 479-483.
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Коваль К.О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного університету*. 2015. С. 27
5. Комарівська Н.О. Зарубіжна література для дітей. Хрестоматія: навч. посібник. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2018. 696 с.
6. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія*: зб. наук. праць. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100-106.
7. Лапшина І.М., Комарівська Н.О. Використання елементів сучасних інноваційних технологій у формуванні інтересу до дитячої літератури у дітей дошкільного віку. II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті». Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 44-48.
8. Kolesnik K., Oliinyk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imbek V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. 2023. Vol. 22, № 2, pp. 413-431. URL: <https://ijlter.org/index.php/ijlter/article/view/6935>.
9. Педагогічна Конституція Європи. Преамбула. *Вища освіта України*. 2013. № 3. С. 111-116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2013_3_17.
10. Welldone. Що таке Soft Skills? В чому різниця Soft і Hard Skills? 2017. URL: <https://www.welldone.org.ua/shho-take-soft-skills-v-chomu-riznitsya-soft-i-hard-skills/>.

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ НУШ

Ганна Коняга, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. С. Казьмірчук, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FINANCIAL LITERACY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS AS A KEY COMPETENCE OF NUSH

Hanna Koniah, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкрита сутність фінансової грамотності молодших школярів як ключова компетентність НУШ. Презентовано результати проведеного констатувального експерименту, який мав на меті дослідити реальний стан реалізації наскрізної ключової компетентності у практику початкової школи, ставлення вчителів початкових класів та батьків щодо потреби у навчанні фінансовій грамотності учнів початкової школи, а також наявний передовий педагогічний досвід.

Ключові слова: фінансова грамотність, молодші школярі, компетентність, навчання, констатувальний експеримент.

Abstract. The article reveals the essence of financial literacy of junior high school students as a key competence of NUS. The results of the conducted ascertainment experiment, which aimed to investigate the real state of implementation of end-to-end key competence in primary school practice, the attitude of primary school teachers and parents regarding the need for financial literacy training of primary school students, as well as the existing advanced pedagogical experience, are presented.

Key words: financial literacy, younger schoolchildren, competence, training, ascertainment experiment.

Світ змінюється швидко і нові запити суспільства відображаються у реформах сфери освіти. Законом України «Про освіту» передбачено побудову освітнього процесу з урахуванням формування низки компетентностей, які потрібні здобувачеві освіти насамперед у житті. Однією з найцікавіших і найперспективніших, на наш погляд, є підприємливість та фінансова грамотність як «наскрізні» загальнонавчальні вміння та навички. Початкова школа – це той стартовий майданчик, який є сприятливим для позитивного втручання в розвиток дитини і набуття життєвих навичок, зокрема таких як фінансова грамотність.

Фінансова грамотність є однією з ключових компетентностей, які важливі в житті людини, і на які зорієнтована Нова українська школа. Формування фінансової грамотності молодших школярів передбачає розвиток готовності брати відповідальність за власні рішення та дії, навички організації власної діяльності для досягнення поставленої мети, усвідомлення моральних та етичних цінностей ефективної співпраці, вміння висувати креативні ідеї, презентувати та аргументувати власну точну зору. Ключова компетентність «Підприємливість та фінансова грамотність» червоною лінією проходить через оновлені програми навчальних дисциплін початкової школи [1, с.18].

Проаналізувавши наявну науково-методичну літературу з проблеми дослідження, хочемо зазначити, що ним займаються такі дослідники: Г.Ю. Кучерова [4], Д.В. Радзішевська, Л.С. Захаркіна, М.П. Катериніна, В. Корнівська, Т. Кізима, Л. Зюман, Т. Смовженко та ін. Проте, більшість літератури спрямована на подолання фінансової неграмотності дорослого населення, або молоді. Що стосується початкової школи, то методичної літератури недостатньо.

Вивчаючи дане питання нами було проведено констатувальний експеримент, який мав на меті дослідити, як в сучасних умовах реалізується наскрізна лінія «Підприємливість і фінансова грамотність», чи готові вчителі до формування в учнів фінансової компетентності, чи є якісь проблеми та позитивні зрушення у цій площині.

У межах констатувального експерименту ми проаналізували десяток чинних підручників з «Математики» та інтегрованого курсу «Я досліджую світ» для учнів третього класу у двох частинах. Отже, можемо констатувати, що вони мають обмежені можливості щодо формування фінансової грамотності учнів початкової школи, оскільки не містять життєвих практичних завдань, спрямованих на розширення власного фінансового досвіду. У зв'язку з цим вчителю, щоб виконати вимоги Державного стандарту початкової освіти [2] і типових освітніх програм, потрібно самостійно підбирати необхідні ефективні та дієві ігри, вправи, завдання, ситуації, щоб формувати у дітей дану компетентність.

Аналізуючи наявний передовий педагогічний досвід формування фінансової компетентності молодших школярів, хотіли б зупинитися на досвіді однієї з приватних шкіл міста Вінниці. Фінансова компетентність у закладі формується за допомогою методу хвильового занурення: у розрізі однієї теми упродовж місяця вивчаються аспекти з різних галузей; як результат учасники освітнього процесу захищають свої проекти, презентують думки та ідеї, що не відірвані від життя, а якраз повністю стосуються реалій школяра. Формування фінансової грамотності відбувається наскрізно на всіх уроках: шляхом підбору відповідних текстів, наприклад, про таких відомих людей, як Ілон Маск, його відкриття, криптовалюту та сучасні тенденції в цілому; які наслідки мають технологічні процеси, які ресурси для цього використовують, чи є вони відтворюваними. У рамках формування цього наскрізного вміння у другому циклі навчання здобувачі освіти створюють свій власний стартап.

Вивчення фінансової грамотності у школі розбито на дванадцять тем, які реалізуються упродовж року, таким чином, що діти опановують одну тему щомісяця. Працюють за окремим курсом зі спеціально розробленою програмою згідно з темами хвильового занурення: викладачі школи намагаються підсилити кожен виучуваний тему з погляду фінансової грамотності. Наприклад, під час вивчення хвилі «Україна» вчителі підводять учнів молодшої школи до теми символіки країни, і одного із її гастрономічних символів – борщу; здобувачі освіти збирають продуктовий кошик, роблять економічні розрахунки та складають бюджет [3, с.89]. Варто зазначити, що результат такої діяльності складно оцінювати, адже показники сформованості будуть наповнюватися і розширюватися з кожним роком, проте показником ефективної роботи для вчителів та адміністрації є зацікавленість дітей, вони прагнуть дізнатися більше з теми фінансів, підприємливості, економіки, вчать проєктувати власний бюджет, аналізують бюджет сім'ї, взаємодіють у групах та презентують свої ідеї [3, с.87].

Наступним етапом констатувального експерименту було дослідження реальної картини обізнаності вчителів початкової школи з проблемою формування фінансової грамотності молодших школярів. З цією метою нами було проведено опитування серед педагогів декількох вінницьких ліцеїв. Ми провели анкетування серед 32 респондентів, та отримали такі результати: 85% вчителів розуміють сутність і необхідність формування даної ключової компетентності, та лише 41% цілеспрямовано працюють над її формуванням. Вчителі вказують на недостатню кількість часу, відведеного на розвиток фінансової грамотності у календарно-тематичному плануванні, недосконале методичне забезпечення з цієї проблеми, а також (15%) на невпевненість у власній готовності щодо формування фінансової грамотності учнів.

Задля ефективного розвитку фінансової компетентності у дітей необхідно активно взаємодіяти не лише зі здобувачами освіти, а також з їхніми батьками. З цією метою на наступному етапі констатувального експерименту ми провели анкетування серед батьків третьокласників щодо усвідомлення ними необхідності формування даної ключової компетентності вдома.

Проаналізувавши результати анкетування, ми можемо констатувати, що думка батьків неоднозначна: 75% батьків вважають дану ключову компетентність важливою та необхідною, 25% ж відсотків опитуваних не вбачають роботу з формування підприємливості та фінансової грамотності у цей період важливою, «переносячи» момент вивчення на середню і старшу школу. Крім цього, про фінансовий розвиток дітей у сім'ї близько половини сумніваються у власному рівні фінансової грамотності і спроможності сформувати її у власних дітей, «переадресовують» це завдання на заклад освіти.

Таким чином, проаналізувавши чинні навчальні підручники з математичної освітньої галузі та інтегрованого курсу «Я досліджую світ», взявши до уваги передовий педагогічний досвід, здійснивши діагностику рівня обізнаності вчителів початкової школи щодо формування ключової компетентності, думку батьків, щодо необхідності формування фінансової грамотності зазначаємо, що формування ключової компетентності на сьогодні

здійснюється недостатньо. Підручники містять інформацію про історію виникнення грошей, обіг грошей між державами, знайомлять дітей з грошовими одиницями та їх купюрами України та інших держав, проте життєвих завдань та ситуацій для формування навичок користування грошима дуже мала кількість. Анкетування вчителів показало, що робота з формування ключової компетентності здійснюється рідко і фрагментарно, у зв'язку з недостатньою кількістю потрібного методичного матеріалу, відсутністю запланованого часу хоча б у рамках декількох навчальних дисциплін. Це все доводить потребу у розробці нових підходів впровадження методики формування фінансової компетентності молодших школярів у сучасну початкову школу.

Отже, сучасний світ неможливий без фінансів, бюджету, валютного обігу, тому виникає нагальна потреба у підготовці дітей до щоденного розумного користування ними. Молодший школяр, як правило, має кишенькові гроші, вчиться користуватися коштами, створювати власний бюджет, через те формування фінансової грамотності потрібно розпочинати саме у початковій школі, щоб поступово, систематично і цілеспрямовано формувати цю ключову компетентність [5, с.85]. Питання успішного економічного розвитку є важливим для нашої країни, тому завдання школи готувати фінансово грамотну молодь, якій будувати економічно-розвинену країну.

Список використаних джерел

1. Бичова І. Б., Миколаєва Л.Ю., Степаненкове А.В. Особливості формування фінансової грамотності у дітей. Проблеми сучасної педагогічної освіти. 2019. URL: <https://amosov.org.ua/index.php/naukovi-materiali/osoblivosti-formuvannja-finansovoi-gramotnosti-u>.
2. Державний стандарт початкової освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>.
3. Казьмірчук Н. С. Педагогіка партнерства як запорука ефективної підготовки майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills учнів початкової школи. *Партнерство в освіті та соціальній роботі: сучасні виклики та перспективи*: матеріали міжвузів.наук-практ конф. (Хмельницький, 22 лютого 2022 року). Хмельницький: ПП «А.В.Царук», 2022. С. 86-90.
4. Кучерова Г. Ю. Шляхи розвитку фінансової культури населення. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Сер.: Економіка і менеджмент*. 2013. №2. С. 125-131.
5. Олійник Н. А., Трачук Н. М. Праксеологічні аспекти професійної діяльності педагога. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. Вип. 3, ч. 1. С. 75-84.
6. Повод Т. Фінансова грамотність населення як пріоритетна умова успішного розвитку держави. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2021. Т. 1.(9). С. 84-90.

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-СЕРВІСІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)

Юлія Левандовська, здобувачка ступеня фахової передвищої освіти
«фаховий молодший бакалавр»

Науковий керівник: Р. Р. Галицька, кандидатка філологічних наук, старша викладачка
КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича» (Україна)

THE USE OF ONLINE SERVERS FOR THE FORMATION OF DIGITAL LITERACY OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN UKRAINIAN CLASSES LANGUAGES (BY PROFESIONAL DIRECTION)
Levandovska Yulia junior bachelor

Анотація: у статті розкриваються особливості формування цифрової грамотності майбутніх вчителів початкової школи. Метою статті є огляд різних онлайн-сервісів, які можуть бути використані під час роботи вчителями початкової ланки на уроках української мови.

Ключові слова: цифрові технології, цифрова компетентність, цифрова грамотність, онлайн-сервіси.

Abstract: the article reveals the features of digital literacy formation of future primary school teachers. The purpose of the article is to review various online services that can be used by elementary school teachers in Ukrainian language classes.

Key words: digital technologies, digital competence, digital literacy, online services.

Гарантією успіху Нової української школи є широке використання онлайн-сервісів у освітньому процесі закладів вищої освіти. Тому, проблема професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів передбачає озброєння його компетентностями, що дозволять системно використовувати онлайн-сервіси у власній професійній діяльності.

У контексті навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», яка входить до циклу загальної підготовки майбутніх педагогів, особливого значення набуває засвоєння студентами теоретичних знань із певної теми. Забезпечити рівний доступ до освіти й неперервність освітнього процесу під час війни можливо лише за допомогою онлайн-сервісів. Вивчення та дослідження використання онлайн-сервісів в освітньому процесі може допомогти закладам вищої освіти здійснити найкращий вибір онлайн-ресурсів та інструментів для освітніх потреб, забезпечуючи доступ до найсучасніших технологій і засобів навчання, а також забезпечити можливість швидко адаптуватися до нових викликів сьогодення[4, с.63].

При виборі онлайн-сервісів для асинхронного навчання потрібно враховувати рекомендації Міністерства цифрової трансформації України.

Так, до асинхронних засобів навчання відносяться такі цифрові сервіси:

- групи в соціальних мережах: Facebook, Instagram;
- оцінювання знань: Google Forms, Classtime, Testorium тощо;
- сервіси для створення презентацій (слайд-шоу та відео): PowerPoint, Canva, Prezi, Beautiful.ai та ін.;
- месенджери: Viber, Messenger, Telegram, WhatsApp тощо;
- хмарні сервіси: OneDrive, Google Диск, YouTube тощо;
- модульні системи управління навчанням (LMS): Moodle, ATutor, Прометей тощо;
- дошки для обговорень: Padlet, Google Jamboard;
- електронна пошта.

Цифрові сервіси використовуються для покращення освітнього процесу, а саме: дистанційного навчання, спілкування та співпраці, оцінювання знань. Цифрові сервіси для оцінювання (Classtime, Google Forms, Testorium тощо) допомагають викладачам оцінювати знання студентів, використовуючи онлайн-тестування та інші інструменти.

Хмарні сервіси (Google Диск, YouTube, OneDrive тощо) допомагають організувати освітній процес, забезпечуючи широкий доступ до навчальних матеріалів та інших ресурсів. Навчальний матеріал може зберігатися в хмарному середовищі. За допомогою хмарних сервісів забезпечують спілкування та співпрацю між студентами й викладачами. Викладачі закладів вищої педагогічної освіти за допомогою YouTube готують навчальний відеоматеріал для заняття та зберігають його на платформі, надаючи доступ студентам. Використання вище згаданих сервісів можливе лише за наявності якісного інтернету.

Месенджери (WhatsApp, Messenger, Viber, Telegram) та групи в соціальних мережах (Facebook, Instagram) допомагають в організації навчання, забезпечуючи доступ до різних матеріалів, лекцій, відеоуроків, завдань, тестів тощо. Навчальні матеріали можуть

зберігатися в онлайн-бібліотеках, на платформах для навчання (Google Classroom, Moodle та ін.) чи в закритих групах у соціальних мережах (Instagram, Facebook). За допомогою месенджерів та груп здобувачі вищої освіти співпрацюють, спілкуються, обмінюються ідеями й використовують для різних форматів навчання: очного, дистанційного чи змішаного. Також за допомогою таких онлайн-сервісів підтримують освітній процес. У Viber та Telegram студенти роблять й зберігають свої нотатки.

Цифрові сервіси для створення презентацій (Canva, Prezi, Beautiful.ai, PowerPoint та ін.) допомагають в організації онлайн-навчання і очного навчання. Викладачі за допомогою презентацій наочно представляють складний матеріал за допомогою простих графічних засобів, підвищуючи зацікавленість до предмета при вивченні нової теми чи повторенні навчального матеріалу. А також, використання презентацій під час навчання дозволяє здобувачам вищої освіти краще сприймати матеріал, активізувати творчу діяльність, розвивати пізнавальну активність, уміти аналізувати та порівнювати.

Інтерактивні дошки (Trello, Canva, Google Jamboard, Padlet) є корисним онлайн-інструментом для організації та підтримки навчання, зокрема в дистанційному форматі, забезпечуючи спілкування та співпрацю між студентами та викладачами або між студентами в групах.

Електронна пошта використовується для комунікації між викладачами та студентами.

Модульні системи управління навчанням (LMS) (Moodle, ATutor, Prometheus та ін.) використовуються для створення та розміщення навчального матеріалу: відеоуроки, презентації та різні завдання. Крім того, LMS використовуються для проведення тестування та оцінювання знань здобувачів, надання зворотного зв'язку, відстеження успішності студентів. Здобувачі вищої освіти також мають постійний доступ до навчальних матеріалів, які розміщено на платформі дистанційного навчання[4, с.70 – 71].

У Новій українській школі, як показує досвід, змінилися принципи навчання. Принцип «знати, як навчатися протягом життя та стати конкурентоздатним та самореалізованим» замінює принцип «знати все», який був раніше актуальним. Також принцип «запам'ятовування» поступово втрачає сенс через розвиток інтернету як глобального джерела інформації.

У наш час зростає обсяг навчального матеріалу, необхідного для засвоєння. Це спричинює потребу пошуку продуктивних шляхів організації та управління процесом навчання, засобів контролю, засвоєння знань, а також пошуку резервів підвищення якості освіти. Це стосується й підготовки майбутніх вчителів початкових класів. В умовах інноваційних змін у системі освіти та впровадження в освітній процес сучасних інформаційно-комунікаційних технологій важливим є забезпечення високої якості професійної підготовки здобувачів вищої освіти та формування у них базових та предметних компетентностей, особливе місце серед яких займає цифрова компетентність [3, с. 196-197].

Цікавим є визначення дослідниці А. Колісніченко, котра стверджує, що цифрові технології – це сукупність методів, засобів і прийомів, що використовуються для добору, обробки, зберігання, представлення, передавання різноманітних даних і матеріалів, потрібних для підвищення ефективності різних видів діяльності. [1, с. 123].

Онлайн-сервіси є продуктивним інструментом та засобом організації навчання в умовах розвитку суспільства та цифрової трансформації освіти. Адже, інформаційні технології відкривають широкий доступ до найрізноманітніших джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи здобувачів вищої освіти, дозволяють втілювати інноваційні форми та методи навчання та виховання. Досвід показує, що застосування інформаційних технологій у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів створює технологічний прогрес у методиці навчання, організації та практичній реалізації освітнього процесу на всіх рівнях системи освіти; підвищує рівень загальної та професійної культури, цифрової грамотності, полегшує процеси пояснення і контролю, налагоджує та розвиває співпрацю, сприяє самореалізації та самоствердженню майбутніх фахівців [3, с. 225].

Тому в добу цифрових технологій постала потреба у використанні онлайн-сервісів у процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів. Необхідність використання онлайн-сервісів в освітньому процесі є актуальною з огляду на об'єктивну вимогу в розв'язанні суперечностей між традиційним уявленням про методичний супровід освітнього процесу і запитамі сучасного українського суспільства, що можна розв'язати за допомогою поєднання традиційної методики та інформаційних технологій в освітньому процесі закладів вищої освіти. На актуальності цієї проблеми наголошують сучасні українські науковці. Так, зокрема О.Саган підкреслює необхідність «використання переваг організації «розумного» простору, мобільних додатків, вибір відкритих ресурсів, в тому числі освітніх, стало реаліями для всіх вікових категорій: від дошкільного віку до людей третього віку» [2, с. 435-440].

Отже, використання онлайн-сервісів для формування цифрової грамотності майбутніх вчителів початкової школи на уроках української мови займає важливе місце. Для підвищення цифрової компетентності необхідно застосовувати цифрові сервіси в усіх сферах життя, а саме: для спілкування та співпраці в повсякденному житті; для викладання та навчання. Під час освітнього процесу за допомогою цифрових технологій та інформаційних ресурсів можна створювати освітній контент, співпрацювати та спілкуватися, оцінювати знання й надавати зворотний зв'язок, здобувати цифрову освіту. Тому, щоб досягти очікуваного результату, майбутні вчителі повинні володіти інформаційно-цифровою компетентністю та цифровою грамотністю, сформованість яких сприятиме підвищенню ефективності навчально-виховного процесу в закладах освіти.

Список використаних джерел

1. Колісниченко А. Впровадження цифрових технологій у процес навчання англійської мови: перешкоди на шляху до успіху. *Іноземна мова у професійній підготовці спеціалістів: проблеми та стратегії*: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернетконференції. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. С. 123-125.
2. Саган О.В. Цифрова дидактика реалії та перспективи. *Актуальні проблеми фахової підготовки сучасного педагога*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (9-10 листопада 2020, м. Херсон). Херсон, 2020. С. 435-440.

ШЛЯХИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Марія Леснік, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. С. Казьмірчук, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

WAYS OF PATRIOTIC EDUCATION OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN THE MODERN PRIMARY SCHOOL

Mariia Lesnyk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито актуальність патріотичного виховання підростаючого покоління в умовах сьогодення, виокремлено шляхи патріотичного виховання молодших школярів, розкрито основні завдання та організаційні форми й методи для реалізації цих шляхів, зосереджено увагу на особливостях організації волонтерської діяльності у початковій школі та залученні до неї молодших школярів.

Ключові слова: молодші школярі, шляхи патріотичного виховання, волонтерська діяльність, організаційні форми і методи.

Abstract. The article reveals the relevance of patriotic education of the younger generation in today's conditions, identifies ways of patriotic education of younger schoolchildren, reveals the

main tasks and organizational forms and methods for implementing these ways, focuses attention on the peculiarities of organizing volunteer activities in primary school and involving younger schoolchildren in it.

Key words: *younger schoolchildren, ways of patriotic education, volunteer activity, organizational forms and methods.*

Сьогодні народ України переживає надзвичайно складний період – відстоює суверенітет і територіальну цілісність своєї держави, її незалежність від загарбників. Російсько-українська війна впливає на всі процеси в державі, й на освіту також. Ми переконані, що серед виховних напрямів найбільш актуальним є патріотичне виховання, адже саме воно закладає основу для формування національної свідомості сучасних і майбутніх поколінь. На жаль, до сьогоднішнього часу українська освіта не мала переконливого, дієвого україноорієнтованого досвіду щодо патріотичного виховання дітей та молоді. До недавніх часів боялися взагалі терміну «національний», а «патріотичне виховання» реалізовувалося винятково в етнонародному або неорадянському вимірі.

Узагальнюючи сучасні розвідки науковців ми вважаємо, що патріотичне виховання – це складова національного виховання, головною метою якого є становлення самодостатнього патріота України, готового до виконання громадянських і конституційних обов’язків, який успадкував духовні й культурні надбання українського народу, увібрав в себе досягнення високої культури взаємин у сім’ї та суспільстві, сповнених поваги, турботи, любові до людей. Патріотичне виховання сприяє єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави.

Ми переконані в тому, що лише цілісна, комплексна й систематична діяльність з патріотичного виховання у закладах освіти, починаючи із ЗДО і закінчуючи ЗВО, яка пронизує і навчальний процес, і позаурочну діяльність, і при цьому включає в охоплюють використання сучасних освітніх технологій може дати позитивний результат. Ми визначили такі дієві **шляхи патріотичного виховання молодших школярів:**

➤ Формування в учнів основ патріотизму засобами навчальних дисциплін школи І ступеня.

Основні завдання даного шляху: розширити рівень знань та уявлень про Україну (державну і народну символіку, рідну мову, свята, традиції й звичаї); сформувати усвідомлення своєї приналежності до українського народу, відповідальність перед своєю нацією.

Організаційні форми та методи роботи: бесіди, конкурси, вікторини, брейн-ринги патріотичного змісту, виховні життєві ситуації, «хвилинки добра», особливості змісту кожної навчальної дисципліни, навчальні проекти.

➤ Формування базових якостей патріотичної вихованості молодших школярів у процесі позаурочної роботи.

Основні завдання: викликати у дітей почуття любові, співпереживання до членів своєї сім’ї, поваги до старших членів родини, а також рідної школи, вулиці, міста, народу, людства; любов до Вітчизни, відданість, гордість за її минуле й сучасне.

Організаційні форми та методи роботи: патріотичні розповіді та бесіди, акції милосердя, ігри-подорожі, ігри патріотичного спрямування, творчі години та свята, конкурси, вікторини, усні журнали, родинні свята, заняття краєзнавчого/народознавчого гуртка, зустрічі з народними майстрами, екскурсії на виставки народних майстрів, до краєзнавчого музею і т.д.

➤ Використання проєктної технології у процесі патріотичного виховання молодших школярів.

Основні завдання: утвердження у свідомості та почуттях учнів патріотичних цінностей, гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства; готовність служити Батьківщині, формування активної громадянської позиції; набуття патріотичного досвіду.

Організаційні форми та методи роботи: міні-повідомлення, навчально-інформаційні, дослідницькі та практико-зорієнтовані проекти, написання листів та створення малюнків захисникам Вітчизни, зустрічі з нашими військовослужбовцями – захисниками України.

➤ Впровадження в освітній процес школи I ступеня інформаційно-комунікативних технологій, без яких неможливе навчання сучасних дітей.

Основні завдання: залучення учнів до пошукової діяльності спрямованої на збереження історичної пам'яті свого краю, пам'яток культури, вшанування визначних осіб регіону.

Організаційні форми та методи роботи: патріотично-просвітницька робота, вебквести патріотичного спрямування, відеоподорожі, відеоекскурсії.

➤ Використання волонтерської діяльності як засобу патріотичного виховання молодших школярів.

Основні завдання: збудження у дітей почуття емпатії, поваги до оточуючих людей, утвердження у свідомості учнів потреби в допомозі людям, яким вона необхідна.

Організаційні форми та методи роботи: бесіди, акції милосердя, благодійні ярмарки, організація театралізованих дійств і їх презентація у госпіталях, лікарнях, центрах реабілітації, сиротинцях і т.д.

У нашій статті хочемо дещо більше зупинитися на волонтерській діяльності, адже волонтерство є відносно новим явищем у діяльності загальноосвітніх навчальних закладів. Для школи це новий вид діяльності як для керівників, так і для вчителів, учнів, їхніх батьків. На сьогодні, у період російсько-української війни волонтерська діяльність захопила велику кількість людей, які перебувають як в Україні, так і за її межами. Учні початкової школи мають можливість спостерігати як до волонтерської діяльності долучаються їхні батьки, родичі та знайомі, і бути активними учасниками волонтерського руху. Діти на сьогодні, як ніколи, є вмотивованими, як вчителями, так і своїми батьками до прояву людяності, співпереживання й надання допомоги передусім військовим, які захищають нашу Батьківщину, а також тим нужденним, які її вкрай потребують.

Вчителям важливо пояснювати учням, а також показувати на власному прикладі, що слова потрібно підкріплювати вчинками, зокрема, паралельно зі словами «я вдячний нашим захисникам» варто підкріпити волонтерською діяльністю, наприклад, передавши на передову військовим листи, малюнки, вірші та оповідання, смаколики, які зробили власноруч. На разі ми бачимо, що більшість шкіл України долучаються до проведення благодійних ярмарків.

Сфери діяльності можуть бути різними, тобто в наш час потребують допомоги тварини, які проживають в зоопарках, ті тварини, які залишилися без господарів, через те, що вони або загинули, або змушені були покинути свої домівки. Крім того, потребують волонтерської допомоги люди похилого віку, які залишилися теж сам на сам зі своїми проблемами і не можуть їх подолати через стан здоров'я, брак коштів.

Волонтерська діяльність приносить вигоду усім, як людям для кого вона організована, так і для людей, які до цієї діяльності долучаються, адже це дає можливість відчувати себе потрібним і корисним, здатним допомогти іншим, знайти нових друзів, а також отримати неоціненний емоційний відгук за зроблену добру справу.

Патріотичне виховання молоді стане реальним лише тоді, коли буде організовуватися цілеспрямовано, систематично і комплексно, із залученням органів влади, громадськості, закладів освіти та сім'ї. Ми вважаємо, що дотримання шляхів формування патріотичного виховання, які презентовані у цій статті, сприятиме достатньому рівню патріотичної вихованості молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Комарівська Н., Колеснік К., Казьмірчук Н., Імбер В. Підготовка вчителів початкових класів до морально-нормального виховання молодших школярів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вінниця, 2023. 67. С.87-95.

2. Казьмірчук Н., Поліхун Р. Національне виховання майбутніх учителів початкових класів засобами декоративно-прикладного мистецтва. *Інклюзивна освіта як індивідуальна*

траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю /За ред.. О.А.Голук. Вінниця: Меркьюрі-Поділля, 2019. Випуск 2. С. 61-66.

3. Козубавська І., Козубовський Р. Участь молодших школярів у волонтерській діяльності. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2019. Вип 1(44). С.71-73.

4. Олійник Н. А., Трачук Н. М. Праксеологічні аспекти професійної діяльності педагога. *Академічні студії. Серія «Педагогіка».* 2021. Вип. 3, ч. 1. С. 75-84.

4. Kolesnik K., Oliinyk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imbek V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research.* 2023. Vol. 22, №. 2. P. 413-431.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анна Лінкевич, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.Л. Тодосієнко, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF CREATIVE SKILLS CHILDREN OF YOUNGER SCHOOL AGE IN THE PROCESS OF ARTISTIC ACTIVITY

Anna Linkevich, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості художньої діяльності як засобу творчого розвитку особистості дитини, що підтверджує необхідність широкого застосування мистецтва в освітньому процесі початкової школи з метою вдосконалення творчих здібностей та формування загальної естетичної культури молодших школярів. Автор статті презентує прийоми використання різних видів мистецтва з дітьми.

Ключові слова: художня діяльність, мистецтво, творчі здібності, молодший шкільний вік.

Abstract. The article reveals the peculiarities of artistic activity as a means of creative development of a child's personality, which confirms the need for wide application of art in the educational process of primary school in order to improve creative abilities and form the general aesthetic culture of younger schoolchildren. The author of the article presents methods of using various types of art with children.

Key words: artistic activity, art, creative abilities, primary school age.

Одним з найбільш пріоритетних напрямів реформування сучасного національного виховання, постає забезпечення можливостей духовного самовдосконалення, формування як інтелектуального, так і культурного потенціалу особистості, як визначено у Державній Національній програмі «Освіта» Україна XXI століття. Значну роль в цьому процесі відіграє мистецтво, зокрема, візуальне, яке в образно-кольоровій формі узагальнює та відображає емоційний досвід й естетичне ставлення особистості до життя; розвиває та розкриває психолого-педагогічні основи формування естетичного відношення дітей до різних видів мистецтва у процесі художньо-творчої діяльності.

Як особливий спосіб образного засвоєння навколишнього світу, складова духовного життя людини і усього суспільства мистецтво відіграє важливу роль як невід'ємна складова загальної культури народу. У напрямі розвитку сучасних концепцій освіти, в умовах гуманізації та демократизації суспільства поступово зростає соціальна роль всебічно

розвиненої особистості, як нового важливого носія ціннісних орієнтацій суспільства, для якої притаманні високий рівень культури та духовності. Також, в теперішніх умовах освітнього простору зростає і вагомість розробки питань з наряду формування естетичної культури, навчання й виховання підростаючого покоління, молоді.

Отже, особливого значення в процесі творчого розвитку особистості дитини набуває початкова школа, зокрема, «наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку» [2, с. 349]. Зростає роль візуального та музичного мистецтва як вагомого засобу творчого розвитку і виховання дитини, що підтверджує необхідність широкого застосування мистецької діяльності дітей в освітньому процесі початкової школи, що вдосконалює і розвиває творчі здібності та формує загальну естетичну культуру молодших школярів. Відбувається залучення дітей до мистецької творчості, художньо-творчої діяльності, формуються естетичні ідеали, естетичні смаки, почуття розуміння відповідальності за збереження культурних надбань суспільства, цілісне світосприймання і ставлення до культурних надбань. У молодшому шкільному віці в учнів початкової школи відбувається формування ціннісного ставлення до всього навколишнього світу та навколишнього середовища – природи, традицій, культури, до людей, до себе; формується й самооцінка, й прагнення до самовираження, інтерес до мистецтва, творчості, поезії та літератури. Саме такі актуальні завдання відображені в основних концептуальних положеннях, зокрема в таких нормативних державних документах, як Закон України «Про освіту», «Концепція розвитку педагогічної освіти», «Нова українська школа», «Стратегія національно-патріотичного виховання» та інших інструктивних документах МОН України, де визначені гуманістичні ідеали розвитку сучасної педагогічної освіти.

Парадигма, що актуалізує проблему творчого розвитку у дитини в різних сферах життєвої діяльності творчого розвитку заявлена Національною доктриною розвитку освіти України в XXI столітті. В ній наголошується на особливій важливості створення належного розвивального середовища, сприятливого для актуалізації творчого потенціалу учнів. В Законі України про культуру поняття «мистецтво» тлумачиться як «мистецтво – творча художня діяльність у сферах: літератури, поезії, музики, образотворчого мистецтва; активна творча діяльність» [1, с. 145]. У багатьох сучасних дослідженнях містяться важливі новітні методологічні підходи щодо сучасного реформування освітнього процесу. Розкриття сутності сил особистості дитини, розвиток особистості дитини, виявлення та розвиток творчої активності є одним з пріоритетних напрямків сучасної педагогічної науки, який розглядають науковці В. Кремень, Л. Лук'янова, Н. Ничкало. Передбачається реалізація потреби дитини в активності, передусім у творчій ініціативі, що зумовлює важливість і актуальність проблеми творчого розвитку дітей молодшого шкільного віку.

Психолого-педагогічний аспект творчого розвитку особистості розробляють І. Бех, І. Зязюн, О. Кононко, О. Сухомлинська. У роботах Л. Березовської, В. Зарицької, Л. Середюк підкреслюється, що чинником розвитку зростаючої особистості дитини є її участь у багатьох видах творчої діяльності. Дослідженням творчих здібностей займалися багато відомих педагогів та психологів таких, як В. Гагаріна, Н. Бабіч, Т. Дуткевич, Г. Кіт, Н. Олійник, Л. Суботіна. Значне місце в сучасних працях педагогів та діячів освіти відводиться дослідженням творчих здібностей та ролі мистецтва, мистецької діяльності специфічних методів та прийомів, розвитку емоційно-естетичного відношення до художньої діяльності та образотворення, що є складною та багатогранною проблемою і які здійснювали сучасні дослідники: А. Коваль, О. Пеклун, Л. Ткаченко. Формування естетичної культури постає предметом дослідження багатьох представників різних галузей науки: естетики – І. Степаняк, Г. Шингаров; мистецтвознавства – О. Костюк; психології – С. Наumenко; педагогіки – Г. Ващенко; естетичного виховання особистості – Л. Масол, О. Поліщук, О. Половіної, О. Рудницької.

Відомо, що художня діяльність – це особливий вид активності людей, що є унікальним, традиційним й інноваційним напрямом і способом в його ставленні до культури. Художня діяльність охоплює поєднання різних видів мистецтва і складається з трьох

напрямів діяльності: знайомство з художнім твором; отримання задоволення та інформації про твір; аналіз та інтерпретація художнього твору. Естетичне ставлення до світу передбачає насамперед збудження позитивних почуттів у дитини, які поступово трансформуються у властивості особистості. Естетична творчість уявляє собою творчість за законами краси, а художня діяльність – творчість за законами добра і справедливості. «Формування духовно багатой людини, яка глибоко розуміє твори мистецтва, має високо розвинуті естетичні смаки, відчуває красу навколишнього світу і прагне до творчого перетворення дійсності за законами прекрасного. Це характерно для молодшого шкільного віку, у період активного розвитку мислення» [4, с. 242]. Таким чином, художньо-естетична діяльність є шляхом до розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку.

Отже, «важливого значення набуває також осмислення питань художньо-естетичного виховання, формування естетичної культури особистості; виховання у молоді національного характеру мислення, патріотизму, моральності, естетичної самосвідомості, духовного розвитку дітей та юнацтва. Становлення уявлень особистості про світ, стосунків людей, про себе починається у молодшому шкільному віці одночасно з розвитком почуттів і моральних якостей. Воно є основою моральної спрямованості особистості визначають її подальше життя» [3, с. 134].

Таким чином, художня діяльність постає найвищою формою естетичної діяльності людини. Адже естетичною діяльністю може займатися майже кожна людина, але не кожному вдається опанувати художню діяльність. Отже, мистецька діяльність є проявом найвищого рівня творчості. Образотворча діяльність – «художня діяльність, яка сприяє формуванню здібностей і творчому відтворенню, самовираженню особистості дитини молодшого шкільного віку» [5, с. 84]. Це діяльність інтерпретатора, яка є достатньо своєрідною і самостійною: художня, художньо-продуктивна, образотворча, музична. От чому слід розвивати творчі і художні здібності дітей в процесі навчання й виховання мистецтвом, як в навчальній, так і позакласній роботі з естетичного виховання молодших школярів. Художня діяльність має за мету створення, зберігання функціонування та передачу духовних цінностей людства, вона є особливою здатністю особистості людини створювати художні цінності та сприймати їх. Основна значущість мистецтва полягає в тому, що воно позитивно впливає на творчий розвиток особистості, смаки, інтереси, ідеали та почуття молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої освіти / Міністерство освіти і науки України. 2016. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compessed.pdf>.
2. Кривошея Т. М. Наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині Я. А. Коменського. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка*: збірник наукових праць. 2009. № 28. С. 349-354.
3. Мальов С. В. Виховання патріотичних почуттів дітей молодшого шкільного віку в процесі формування естетичної компетентності. *Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд*: зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 134-138.
4. Тодосієнко Н. Л. Педагогічне значення українського фольклору у патріотичному вихованні дітей молодшого шкільного віку. *Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд*: зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 242-247.
5. Starovoit L. Psychological and pedagogical aspects of preschoolers creative development in the process of creative labor training. *Zbior artykułow naukowych. Konferencji*

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ТА ПРИНЦИПИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Людмила Лучко, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. Л. Франчук, кандидатка педагогічних наук, старша викладачка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

MAIN APPROACHES AND PRINCIPLES IN THE ORGANIZATION OF INTERACTIVE EDUCATION OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN PRIMARY SCHOOL

Lyudmila Luchko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано сутність інтерактивного навчання. Обґрунтовано основні підходи та принципи в організації інтерактивного навчання молодших школярів. Виокремлено рекомендації педагогам щодо впровадження інтерактивних методів навчання в початковій школі.

Ключові слова: інтерактивне навчання, організація інтерактивного навчання, молодші школярі, початкова школа.

Annotation. The article analyzes the essence of interactive learning. The main approaches and principles in the organization of interactive learning of younger schoolchildren are substantiated. Recommendations for teachers regarding the implementation of interactive teaching methods in elementary school are highlighted.

Key words: interactive learning, organization of interactive learning, younger students, primary school.

Упровадження концепції Нової української школи потребує активізації інноваційних процесів, спрямованих на модернізацію змісту, форм і методів навчання молодших школярів, розробку й апробування нових освітніх технологій в освітньому процесі початкової школи. Глибокі трансформації, що мають місце в системі освіти України, потребують використання на уроках інтерактивних технологій, що базуються на взаємодії, діалозі, моделюванні ситуацій, вільному обміні думками та підтримці успіху, що стимулює пізнавальну активність учнів та підвищує рівень засвоєння знань.

Інтерактивне навчання – це процес, у якому відбувається активний діалог між учасниками освітнього процесу з метою досягнення взаєморозуміння, спільного вирішення навчальних завдань та розвитку особистісних якостей учнів. У процесі інтерактивного навчання учні стають активними учасниками навчання, розвивають критичне мислення, комунікативні навички та здатність до співпраці [2, с. 57].

Освітній процес організований таким чином, що всі учасники активно включені в процес пізнання, формують висновки, досягають певних результатів, де кожен робить свій індивідуальний внесок, обмінюється знаннями, ідеями та методами діяльності.

Організація інтерактивного навчання в початковій школі сприяє зацікавленому та активному засвоєнню нових знань учнями, набуттю необхідних життєвих навичок та вмінь, сприяє формуванню ключових компетентностей та формуванню ключових компетентностей, визначених у Державному стандарті початкової освіти.

Ефективність організації інтерактивного навчання молодших школярів у початковій школі залежить від компетентності педагогів у дотриманні принципів та особливостей упровадження інтерактивних методів та технологій. Основними принципами реалізації інтерактивного навчання є:

– **принцип активності:** кожен учень повинен брати активну участь у спілкуванні та взаємодіяти з іншими для досягнення поставлених цілей;

– **принцип відкритого зворотного зв'язку:** усі учні повинні висловлювати свої думки, ідеї чи заперечення стосовно поставлених завдань. Зворотний зв'язок дозволяє дізнатися, як їхнє спілкування сприймається іншими та розвиває уміння аналізувати власну манеру спілкування;

– **принцип експериментування:** учні активно шукають нові ідеї та шляхи вирішення завдань, що сприяє розвитку творчості й ініціативи;

– **принцип довіри в спілкуванні:** організація групового простору спрямована на створення довірливого середовища, де учні можуть відчувати взаємну повагу та довіру;

– **принцип рівності позицій:** учитель повинен діяти нарівні з учнями, намагаючись не нав'язувати своїх думок; у свою чергу, кожен учень отримує можливість узяти на себе роль організатора чи лідера [7, с. 24].

Для ефективного використання інтерактивних технологій в освітньому процесі початкової школи педагогу доцільно: давати завдання учням для попередньої підготовки (прочитати, продумати, виконати самостійні підготовчі завдання); поступово використовувати інтерактивні технології навчання, поки учні та сам педагог не звикнуть до них; не зловживати, безмірно використовуючи лише інтерактивні технології; ретельно планувати й обмірковувати етапи уроку та певний вид інтерактивної технології; у процесі інтерактивних вправ давати учням час на обдумування завдання; після виконання інтерактивних вправ обов'язково проводити ґрунтовне обговорення за підсумками [3, с. 4].

Впровадження інтерактивних технологій у сучасну початкову освіту повинно базуватися на гуманістичних принципах та визначатися суб'єкт-суб'єктним підходом у взаємодії вчителя з учнями. Цей процес передбачає дотримання ряду правил: створення позитивної та доброзичливої атмосфери для спілкування; надання кожній дитині свободи висловлювання та поведінки в різних видах діяльності; висловлювання взаємних оцінок і суджень дорослого та дитини в різних ситуаціях без порівнянь, звинувачень й образ; уміння терпимо вислухати будь-які відповіді, запитання, ідеї чи рішення учасників взаємодії під час інтерактивних вправ [1, с. 8].

Упроваджуючи інтерактивні технології в освітній процес початкової школи, учитель має всіляко спонукати молодших школярів до активності, свідомо обмежуючи свою участь доречними лаконічними висловлюваннями. Варто будувати освітній процес так, щоб учні не лише дослухалися до вчителя, а й висловлювали свою думку, прагнули її довести, переконливо аргументувати, не боячись ні власної помилки, ні критики дорослого.

Упроваджуючи інтерактивні технології навчання, доцільно дотримуватися певних критеріїв до їх відбору, а саме, відповідно до: цілей уроку, етапності уроку, часових рамок уроку, логіки освітнього процесу, компетентності педагога в технології, вікових та інтелектуальних можливостей молодших школярів.

Інтерактивне навчання ґрунтується на діалозі. Теми бесід, обговорень, дискусій повинні спиратися на особистому досвіді дітей, їхніх знаннях і уявленнях про навколишнє життя. Спілкування повинно відбуватися в невимушеній, вільній та партнерській формі, яка включає обмін репліками, запитаннями, поясненнями, указівками, оцінками тощо. Толерантне ставлення вчителя до кожної дитини сприяє їхньому зближенню, стимулює дітей ділитися своїми думками, враженнями та переживаннями, що в свою чергу сприяє розвитку їхньої комунікативної компетентності та підтримує пізнавальний інтерес до навчання.

У процесі організації інтерактивного навчання важливо використовувати мовленнєві ситуації, спрямовані на розвиток навичок домовлятися, уміння ставити питання співрозмовнику, дотримання правил мовленнєвого етикету, висловлення співчуття та обґрунтування власної точки зору. Для застосування цього методу можна використовувати наочність: спеціально підібрані сюжетні картинки, серії зображень, ілюстрації та інше.

Важливим аспектом в організації інтерактивного навчання молодших школярів є поділ класу на групи, урахування особистих якостей та лідерських умінь учнів, використання

інформаційних та методичних матеріалів, візуальних допоміжних засобів для кращого засвоєння матеріалу [6, с. 5].

В організації інтерактивного навчання педагог повинен усвідомлювати, що учень і вчитель є рівноправними та рівнозначними учасниками освітнього процесу, де вони разом визначають цілі та засоби діяльності, спільно прогнозують результати навчання. Учитель виступає в ролі організатора процесу навчання, координатора роботи груп, фасилітатора дискусій та інших аспектів. Отже, реалізація інтерактивного навчання в початковій школі буде ефективною при врахуванні педагогом вікових особливостей молодших школярів, компетентності у виборі інтерактивних технологій, заохоченні та мотивації дітей до комунікативної діяльності, ретельній підготовці педагога до впровадження інтерактивних технологій, не зловживанні ними, умінні педагога вислухати дитину, дати їй можливість та час сформулювати думку, проведенні рефлексії.

Список використаних джерел

1. Вікторенко І. Л. Інноваційні технології навчання молодших школярів у контексті реформи початкової освіти. *Молодий вчений*. 2019. № 9. С. 8-13.
2. Горват М. В. Інтерактивне навчання як педагогічна технологія. *Наука та освіта: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі*. 2016. № 7. С. 57-58.
3. Дошковський П. Інтерактивне навчання. *Початкова школа*. 2019. № 44. С. 1-33.
4. Колеснік К., Комарівська Н., Стахова І., Присяжнюк Л. Значення спільної діяльності для розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Випуск 17. 2022. С.127-138. URL: <http://profped.ddpu.edu.ua/>
5. Lapshyna I., Lyubchak L., Franchuk N., Vasylyuk A., Komarivska N. Development of Diamonological Competence of Future Primary School Teachers in the Process of Professional Training. *Society. Integration. Education*. Rpoceedings of the International Scientific Conference. Volume I. May28th-29th, 2021. P. 395-405.
URL: <http://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/view/6298/5012>.
6. Новиченко О. З досвіду використання інтерактивних технологій. *Початкова освіта*. 2017. № 41. С. 4-15.
7. Подплітьона І. М. Педагогічні умови використання інтерактивних технологій в початковій школі. Херсон: ХДУ, 2020. 64 с.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)

Марія Лущик, здобувачка ступеня фахової передвищої освіти
«фаховий молодший бакалавр»

Науковий керівник: Р. Р. Галицька, кандидатка філологічних наук, старша викладачка
КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича» (Україна)

PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF PRIMARY GRADES AT UKRAINIAN LANGUAGE CLASSES (PROFESSIONAL GUIDANCE)

Maria Lushchyk, Junior Bachelor of Professional Pre-Higher Education
Brody Professional Pedagogical College named after Markiyan Shashkevych (Ukraine)

Анотація: У статті розкриваються особливості підготовки майбутніх вчителів початкових класів на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням). Метою статті є аналіз підготовки майбутніх вчителів початкових класів, та формування компетентностей, які вони здобувають на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням).

Ключові слова: заняття з української мови (за професійним спрямуванням), майбутні вчителі, мовна компетентність, методична компетентність.

Abstract: The article reveals the peculiarities of the training of future primary school teachers in Ukrainian language classes (with a professional focus). The purpose of the article is to analyze the training of future primary school teachers and the formation of competencies that they acquire in Ukrainian language classes (professionally oriented).

Key words: classes in the Ukrainian language (for professional orientation) (classes in UMZPS), future teachers, language competence, methodical competence.

В нелегкий час сьогодення, мова, якою ми спілкуємось має велике значення. Вона є не лише засобом комунікації, а й одним із найважливіших символів спільного духовного багатства нашого народу, важливою складовою нашої ідентичності та спадщини. Основна мета викладання української мови в початковій школі полягає в розвитку мовної культури та грамотності мовлення, як усного, так і писемного, серед майбутніх поколінь. Це завдання є особливо важливим в контексті теперішнього світу, де збереження мовної ідентичності несе в собі стратегічне значення.

У сучасному світі, де роль освіти визначає майбутнє суспільства, професія вчителя набуває важливого значення. Особливо це стосується вчителів початкових класів, які забезпечують перші кроки дитини у світ знань та відкривають перед нею шлях до успішного майбутнього. Однак, для досягнення максимального ефекту в освітньому процесі, вчителі початкових класів повинні мати якісну підготовку, особливо у сфері викладання рідної мови. Саме тому, питання професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) не втрачає своєї актуальності та є досить важливим у контексті сучасної освітньої парадигми.

Метою курсу «Методика навчання української мови (за професійним спрямуванням)», згідно з програмою Міністерства освіти й науки України, є підвищення рівня загальномовної підготовки, мовної грамотності, комунікативної компетентності студентів, практичне опановування основами офіційно-ділового, наукового, розмовного стилів української мови, що забезпечить професійне спілкування на належному мовному рівні [1]. Також всебічний розвиток як педагогів-фахівців та забезпечення їхньої готовності до викладання української мови в початковій школі. Основні завдання професійної підготовки включають: 1) опановування майбутніми вчителями системою знань та методичних прийомів, необхідних для ефективного викладання української мови; 2) розвиток комунікативних вмінь та навичок мовлення, спрямованих на формування мовної компетентності; 3) формування у вчителів педагогічної майстерності та вміння адаптувати навчальний матеріал до індивідуальних потреб кожного учня; 4) ознайомлення з інноваційними технологіями викладання мови, зокрема використання різноманітних інтерактивних вправ та ігрових методів.

Зміст підготовки майбутніх вчителів містить такі компоненти: 1) загальноосвітній, до якого входить цикл дисциплін суспільно-політичного й культурно-освітнього спрямування; 2) спеціально-предметний, який передбачає вивчення дисциплін зі спеціальності з урахуванням дидактичних і методичних вимог, що свідчить про компетентнісний підхід у підготовці педагогічних кадрів; 3) психолого-педагогічний компонент поділяється на теоретичні дисципліни психолого-педагогічного циклу й педагогічну практику в школі [2].

Професійна підготовка вчителів початкових класів на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) передбачає використання комплексного підходу, що охоплює як теоретичні знання, так і здобуття практичних навичок. Основні напрями такої підготовки включають вивчення методик навчання української мови в початковій школі, що є основою для подальшої роботи, теорію мови, а також практичні заняття з організації освітнього процесу та використання сучасних педагогічних технологій.

Не менш важливу роль у формуванні професійної компетентності відіграє практична підготовка вчителів початкових класів на заняттях з УМПС. Основні аспекти цієї підготовки включають ознайомлення з мовним матеріалом, практичне опановування основними стилями

мовлення та тренування у використанні набутих знань за допомогою практичних та семінарських занять, як основа діяльнісного підходу. Крім того, можливість участі у науково-практичних семінарах та конференціях сприяють розширенню кругозору майбутніх вчителів та використанню передового педагогічного досвіду.

Серед переліку професійних компетентностей вчителя початкових класів, мовно-літературна компетентність стоїть на першому місці, що говорить про її колосальну значущість. Отже, можна стверджувати що один із ключових аспектів професійної підготовки вчителів на заняттях з УМПС – досконале знання рідної мови.

Також професійна підготовка майбутніх вчителів початкових класів у сфері викладання української мови вимагає наявності ряду ключових компетентностей:

1. Мовні та мовленнєві компетентності:

Володіння мовою: Українська мова є підґрунтям усіх навчальних предметів, які вивчаються у початковій школі. Вона є основою для подальшого успішного вивчення інших предметів і є ключем до розуміння навчального матеріалу в цілому.

Граматична компетентність: Розуміння основних граматичних структур української мови та здатність пояснювати граматичні правила у доступній для розуміння формі та створювати відповідні вправи для закріплення навичок.

Фонетична компетентність: Розрізнення звуків та їх відповідностей до правопису та вимови. Також майбутні вчителі освоюють навички викладання правильної звуковимови та інтонації в українській мові на рівні початкової школи, виявляють та коригують помилки в мовленні учнів.

Лексична компетентність: Розуміння важливості розвитку словникового запасу учнів на рівні початкової школи, вивчення нових слів та їх застосування у різних мовленнєвих ситуаціях.

Комунікативна компетентність: Означає здатність майбутнього вчинення початкових класів ефективно взаємодіяти з учнями та іншими учасниками освітнього процесу, створювати комфортну атмосферу в класі. Це включає уміння правильно використовувати мовні засоби, враховувати контекст та специфіку комунікативної ситуації.

2. Методичні компетентності: Майбутні вчителі повинні ознайомитись із різноманітним арсеналом методів та підходів до викладання мови та вміти на практиці їх застосовувати для ефективного засвоєння матеріалу.

3. Соціокультурні компетентності:

Підтримка української мовної ідентичності: Вчителі повинні сприяти формуванню позитивного ставлення до рідної мови як символу національної ідентичності та культурного надбання нашого народу.

Розуміння культурного контексту: Вони повинні мати глибоке розуміння культурного контексту, в якому використовується українська мова, і вміти відображати це в освітньому процесі.

Отже, ефективна підготовка майбутніх вчителів початкових класів на заняттях з української мови є ключовою для забезпечення якісної освіти в Україні. Вчителі, які мають глибокі знання мови та професійні навички, здатні створити сприятливу атмосферу для навчання та розвитку мовної компетентності, мовленнєвих навичок учнів. Їхня робота сприяє формуванню у молодого покоління повноцінних громадян, здатних чітко і зрозуміло висловлювати свої думки та ідеї, а також впевнено користуватися українською мовою в різних сферах життя. Для досягнення цих цілей необхідно акцентувати на практичних аспектах викладання мови та використання інноваційних методик. Саме тому, підготовка майбутніх вчителів початкових класів на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) відіграє важливу роль у системі освіти.

Список використаних джерел

1. Максимець О. М. Українська мова (за професійним спрямуванням). Конспект лекцій. Мелітополь: ФО-П Однорог Т. В., 2019. 222 с.

2. Спіцин Є, Хміль Т. Особливості професійної підготовки вчителів початкових класів у зарубіжних країнах. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Педагогіка», 2(12), 54–62. URL: <https://doi.org/10.17721/2415-3699.2020.12.13>.

ЕТИКА ВЧИТЕЛЯ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Людмила Любчак, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)
Ангеліна Федчишина, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

TEACHER'S ETHICS AS A FACTOR OF SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL DEVELOPMENT OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Lyudmila Lyubchak, Candidate of Pedagogy, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
Angelina Fedchyshyna, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості впливу педагогічної етики на соціально-психологічний розвиток молодших школярів. Автори доводять взаємозв'язок між дотриманням учителем етичних норм та формуванням соціальних навичок у дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: педагогічна етика, етичні вимоги, молодший школяр, соціально-психологічний розвиток, моральні якості, soft skills.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the impact of pedagogical ethics on the social and psychological development of younger schoolchildren. The authors prove the relationship between the teacher's observance of ethical norms and the formation of social skills in children of primary school age.

Key words: pedagogical ethics, ethical requirements, junior high school student, socio-psychological development, moral qualities, soft skills.

Сучасні умови розвитку суспільства, війна, яку розв'язала росія проти нашої країни, ще більше підтверджують обґрунтованість позицій науковців, які показником гуманістичної сутності освіти визначають людиноцентричний підхід. Як ніколи стає актуальним положення про те, що основою успішного розвитку кожної держави завжди були і є люди, їх рівень освіти, вихованості, моральності. Гуманізм, демократизація, свобода особистості, навіть у таких складних умовах, залишаються провідними завданнями розбудови українського суспільства та висуюють найвищі вимоги до моральної свідомості особистості.

Древньогрецький філософ Арістотель науку, що вивчає етичні чесноти, назвав етикою. Терміни «етика» і «мораль» часто ототожнюють, але вони мають різне значення: етикою називають одну з філософських наук, а мораллю – реальні процеси, які вивчає ця наука. М. Торфул визначає етику як науку, яка досліджує мораль, є своєрідною теорією моралі, що з'ясовує її сутність, природу, походження, історичний розвиток, місце в системі суспільних відносин, сутність та особливості моральної свідомості, моральних відносин, досліджує суспільно-політичні, психологічні механізми, завдяки яким реалізуються моральні норми, судження, оцінки [6, с. 9]. Науковці підкреслюють, що етика має особистісну цінність, однак зовнішній вияв робить її цінністю соціальною.

Людинознавча природа учительської праці та її різнобічність зумовлюють особливу роль особистих якостей учителя, серед яких любов до дітей є найважливішою. В.

Сухомлинський писав, що влада педагога над особистістю учня дуже велика, і вона має бути мудрою [5]. Гуманність учителя проявляється у його природній поведінці, ненав'язливості виховних впливів, відсутності готових висновків та оцінок моральних ситуацій. Натомість привчання учнів до розмірковування, висловлення власних думок та почуттів, виховання на позитивних прикладах, почуттях і враженнях сприяють соціально-психологічному розвитку особистості.

І. Зязюн педагогічну етику, як нормативну основу вчительської професії, характеризує як відображення загальнолюдських стосунків, сутність морально-психологічної сторони діяльності вчителя, професійну особливість його поведінки у взаєминах з усіма учасниками освітнього процесу [2]. На думку О. Савченко, у стосунках між учителем та учнями має утверджуватися людська гідність кожної дитини незалежно від того, які в неї є навчальні успіхи, а отже бачити в ній спочатку людину, а потім уже учня [4, с. 61].

Не останню роль у соціально-психологічному розвитку молодшого школяра відіграє сформованість у вчителя практичних навичок моральної та психологічної культури спілкування. Дотримання етичних норм педагогічного спілкування дозволяє підвищити рівень духовності учнів, поліпшити їх психічне здоров'я, надає приклад культури взаємодії та взаєморозуміння між людьми як у ході спільної діяльності, так і в міжособистісних стосунках [3]. Учні молодшого шкільного віку, в силу своїх психологічних особливостей, відчують потребу особистого контакту з учителем на уроці та поза його межами, прагнення дістати схвалення, підтримку своїх дій. Тому педагогу варто приділяти увагу кожній дитині, звертатися до всіх учнів, називаючи ім'я, підтримувати голосом, поглядом, жестом, таким чином демонструвати спілкування «на рівних», скоротити дистанцію між учителем та учнями.

Учителю початкових класів варто знати та дотримуватися у своїй діяльності найпоширеніших етичних вимог у ставленні до особистості: визнання людських прав, повага до всіх об'єктів спілкування, педагогічний оптимізм, розуміння душевного стану дитини, емпатійне ставлення до вихованців, ненасильницьке формування потрібних якостей, прагнення підняти авторитет учня, виявлення інтересу до справ і потреб кожної дитини та ін. Потреба молодших школярів у прояві вчителем високих моральних якостей визначається відповідними віковими особливостями цього періоду: сенситивністю даного віку до формування моральних норм життя шляхом наслідування поведінкових моделей дорослих і особливо вчителя, емоційною залежністю від учителя, визнання його авторитету та безмежною довірою до нього та ін. [7].

Молодший шкільний вік є періодом життя, коли закладається підґрунтя соціального розвитку – відбувається становлення духовних цінностей, ставлення до оточення, досвід просоціальної поведінки [1, с. 53]. Саме тому вже на етапі навчання у початковій школі в учнів мають формуватися основи soft skills – м'яких навичок, які також називають надпрофесійними. Такі навички дозволяють дітям адаптуватись до різних життєвих ситуацій, успішно взаємодіяти з іншими людьми та бути максимально ефективними. Від дотримання педагогом норм педагогічної етики великою мірою залежить рівень сформованості у молодших школярів м'яких навичок та їх соціального розвитку. Вважаємо, що формування soft skills буде ефективним за умови врахування учителем таких важливих аспектів:

- відповідність методів за засобів впливу віковим та індивідуальним особливостям;
- дотримання у стосунках з учнями принципів педагогіки партнерства;
- поетапності роботи над формуванням м'яких навичок;
- систематичності використання педагогом завдань для групової та колективної роботи.

Робота в команді позитивно впливає не лише на рівень навчальних досягнень молодших школярів, а й на їх соціально-психологічний розвиток, коли вчитель звертає увагу на атмосферу доброзичливості і підтримки під час групової взаємодії, показує приклад поваги думки всіх членів групи. Якщо при груповій роботі діти негативно ставляться одне до

одного, виявляють неповагу, то така групова діяльність не сприяє їхнім досягненням у навчанні та міжособистісній взаємодії.

Вважаємо за доцільне окреслити умови розвитку «soft skills» здобувачів початкової ланки освіти: учителю необхідно поділяти завдання на осяжні етапи (великі проєкти та завдання завжди можна розділити на етапи та підетапи); цілі, які ставляться перед учнями, мають бути досяжними, а саме, при організації будь-якої комунікації має бути чітко сформульована мета; необхідною умовою якісного формування та розвитку soft skills є можливість підведення підсумків виконаної роботи на певному етапі, адже зворотний зв'язок допоможе учням розвиватися і не повторювати помилки; слід формувати в учнів звички, що не дратуватимуть оточуючих і допоможуть створити безпечну психологічну зону, мінімізувати стрес і почуватися комфортно у соціальній площині життєдіяльності; варто систематично дбати про розвиток ерудиції молодших школярів за допомогою літератури, музики та інших засобів, завдяки чому підвищується не лише загальна ерудиція дитини, а й виховуються її моральні якості.

Важливим аспектом формування м'яких навичок в учнів є належний рівень готовності до цього учителів. У професійному стандарті вчителя передбачено емоційно-етичну компетентність, володіння якою дасть учителю змогу формувати наскрізні уміння в учнів. Так, зміст цієї компетентності передбачає здатність усвідомлювати особисті відчуття та почуття, потреби, керувати власними емоційними станами, здатність до усвідомленої, конструктивної й екологічної взаємодії з учасниками освітнього процесу, здатність усвідомлювати й поцінювати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі.

Таким чином, хочемо відзначити, що на формування моральних якостей молодших школярів, їх емоційної сфери, соціальних навичок впливає емоційно-оцінювальне ставлення вчителя до дитини, дотримання ним педагогічного такту, прояв емоційної зрілості, емпатія та інші складові його педагогічної етики.

Список використаних джерел

1. Більська І. В., Олійник Н. А. Структура та поняття соціальної компетентності молодшого школяра. матеріали. *The 1 st International scientific and practical conference «Modern research in world science»* (April 17-19, 2022). SPC «Sci-conf.com.ua». Lviv, 2022. Р. 689-703.
2. Горлова А.В. Використання освітнього потенціалу медіа в процесі соціалізації молодших школярів. *Підготовка сучасного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах розбудови Нової української школи*: збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції. Херсон: ТОВ «Борисфен-про», 2018. С. 53-55. URL : <https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx.pdf?id=703bd3cc-5ce1-482d-9f3e-0fa6480f90bf>.
3. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посіб. Київ: МАУП, 2000. 312 с.
4. Комарівська Н.О., Любчак Л.В., Дабіжа Л.П. Культура мовлення і спілкування як складові фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*: збірник наукових праць. Серія: Педагогіка і психологія. 2023. Випуск 73. С. 63-68.
5. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової школи: посібник для вчителів і методистів початкового навчання. Київ: Богданова А.М., 2009. 226 с.
6. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю. Вибр. тв.: у 5 т. Київ: Рад. школа, 1976. Т. 2. С. 419-668.
7. Торфул М.Г. Етика: навчальний посібник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2005. 416 с.
8. Хоружа Л.Л. Етичні основи реалізації завдань неперервної освіти людини. *Сучасна початкова освіта: вектори розвитку*. 2012. С. 288-294. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33686526.pdf>.

МОТИВИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Іванна Люльчак, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. І. Лазаренко, докторка педагогічних наук, професорка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FEATURES OF THE FORMATION OF READING COMPETENCE YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Ivanna Lulchak, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито поняття «комунікативні уміння». Представлено результати опитування молодших школярів щодо основних мотивів вивчення української мови учнями початкової школи.

Ключові слова: комунікативні уміння, мотиви вивчення української мови, молодші школярі.

Abstract. The concept of «communicative skills» is revealed in the article. The results of a survey of junior high school students regarding the main motives for learning the Ukrainian language by primary school students are presented.

Key words: communicative skills, motivations for learning the Ukrainian language, younger schoolchildren.

Наладити комунікацію з молодшими школярами сьогодні вкрай не просто. Зважаючи на дистанційне навчання, велику роль гаджетів у освітньому процесі, використання штучного інтелекту, діти мало спілкуються між собою. Або ж часто їхня комунікація відбувається за допомогою онлайн розмов у соціальних мережах, чатах. Саме тому педагогові важливо максимально звернути увагу на формування комунікативних умінь школярів. Сприятиме цьому процесу активна мотивація учнів до вивчення мови, їхнє бажання дозволить глибоко опанувати мову, правильно її вживати, вільно комунікувати у різних ситуаціях.

У типових освітніх програмах Р. Шияна та О. Савченко наголошено на розвитку комунікативних умінь молодших школярів у мовно-літературній освітній галузі, а також говориться про формування позитивних мотивів вивчення мови. Процес формування комунікативних умінь органічно поєднується з розвитком діалогічного та монологічного мовлення, розвитком навичок аудіювання, говоріння, читання та письма, розвитком зв'язного мовлення молодших школярів тощо [5; 7]. Формуючи комунікативні уміння. Л. Тригуб та І. Власенко трактують комунікативні уміння «як здійснення опосередкованої та безпосередньої взаємодії, уміння грамотно і правильно пояснювати свою думку та адекватно сприймати ту інформацію, що передає партнер у процесі спілкування. Розвиток комунікативних умінь зумовлений особистісними новоутвореннями не тільки у сфері інтелекту, але й у сфері особистісних характеристик, що мають особливе значення для професійної діяльності» [6, с. 137]. К. Пономарьова виокремлює такі групи комунікативних умінь:

I група – комунікаційні (мовленнєві). Основні з них: чітко, зрозуміло та змістовно висловлювати свою думку; підбирати вдалі аргументи для обґрунтування власної думки; знаходити мовленнєвий підхід до різних співрозмовників, переконувати їх у своїх позиціях; доводити власну точку зору; аналізувати власні та чужі висловлювання; чітко робити висновки, опираючись на інформацію отриману з письмових чи усних джерел.

II група умінь – перцептивні (уміння сприймати). До них належать уміння: сприймати на слух інформацію, аналізувати її, виокремлювати підтекст та формувати здатність розшифровувати чужу міміку та жести, а також володіти власною; бути емпатійним до

чужого мовлення, тактовним у своїх висловлюваннях; здійснювати самоаналіз власної мовленнєвої діяльності.

III група умінь – інтерактивні (уміння взаємодіяти в процесі спілкування). Ця група умінь охоплює такі як: вільно спілкуватися, бесідувати, обговорювати різні ситуації; етично вести розмову; ставити чіткі та конкретні запитання; володіти навичками ораторського мистецтва; розв'язувати конфліктні ситуації шляхом мовленнєвого діалогу тощо [4, с. 12].

Зважаючи на праці І. Максименко та Т. Шепетенко, можемо стверджувати, що поняття «комунікативні уміння» та «комунікативна компетентність» багато в чому перегукуються, так автори наполягають на тому, що комунікативні уміння – це інтегральна особистісна якість, яка базується на чіткому та логічному висвітленні своїх думок, здатності спілкуватися на різні теми, вести монолог та включатися в діалог, використовувати у своєму мовленні засоби виразності [3].

На формування комунікативних умінь учнів впливають мотиви вивчення української мови. У своєму дослідженні ми провели опитування молодших школярів 3-Б класу КЗ «Вінницький ліцей №8» ВМР. Результати опитування представлені у таблиці 1.

Таблиця 1.

Мотиви вивчення молодшими школярами української мови

№	Учень (иця)	Мотиви
1.	Назар Р.	знати рідну мову – це обов'язок кожного громадянина, тим більше, що за неї віддавали і віддають життя тисячі людей.
2.	Ілля С.	той, хто росте на українській землі, має знати українську мову, це громадянський обов'язок.
3.	Вероніка П.	у моїй сім'ї українська мова вважається цінністю, тому я її вивчаю.
4.	Влад Д.	з рідною мовою я познайомився ще з малечку, коли мама мені співала колискові та читала казки, я – українець і обов'язково знатиму свою рідну мову.
5.	Аріна Л.	я ніколи не надавала великого значення мові, проте після війни, коли ми виїхали за кордон, я опинилася спочатку в Польщі, потім в Німеччині, усі розмовляли на чужій, незрозумілій мені мові, і тоді я по справжньому зрозуміла цінність мови.
6.	Макар Ж.	любов до мови мені привила з дитинства ще моя бабуся.
7.	Ліна П.	не можна жити в країні та не знати мови.
8.	Альона М.	в школі та на гуртках я вивчаю три мови (англійську, польську та німецьку), проте по-справжньому люблю тільки українську.
9.	Максим Т.	українська мова – це урок, де я вивчаю рідну мову, я хочу мати великі знання.
10.	Тимур В.	моя мова дозволяє мені пізнати цілий світ, я не можу її не любити.
11.	Микола К.	наша мова – дзвінка та милозвучна, вона захоплює всіх, хто нею спілкується.
12.	Влада Ж.	я – українець, живу в Україні, я пишаюся нашими героїчними людьми, я вивчаю нашу солов'їну мову.
13.	Аліна М.	дуже круто вміти спілкуватися українською мовою.
14.	Мирослава Т.	я пишаюся нашою мовою....
15.	Карина П.	у майбутньому я хочу стати вчителькою, тому старанно та наполегливо вивчаю мову, щоб потім навчати своїх учнів.
16.	Андрій Б.	українською мовою спілкувалися відомі поети, письменники, культурні діячі, діячі спорту, науки, тому я також спілкуватимуся нашою мовою.
17.	Олег В.	справжній українець має знати українську мову, по іншому просто не може бути.
18.	Ася Д.	наша мова – найкраща, я її люблю і поважаю, і коли виросту, буду її захищати.

19.	Максим Т.	я дбатиму про свою мову, вивчатиму її, спілкуватимуся українською, бо без цього ніяк для кожного українця.

Аналіз відповідей учнів початкової школи засвідчив, що всі молодші школярі прагнуть вивчати рідну мову, проте ними керують різні мотиви: для 8 (42,1%) учнів – патріотичні, для 6 (31,6%) – національні, для 3 (15,8%) – комунікативні, для 2 (10,5%) – мотив престижу.

У ході дослідження ми звернули увагу на те, що школярі переймаються складною військовою ситуацією в Україні, вони хвилюються за рідну мову та прагнуть її вивчити якнайкраще. Пропонуємо вірш Альони М. (9 років) про рідну мову:

«Люблю свою мову, молюся за неї,
За гори, річки, за все навкруги,
За все, що Україною зветься,
за кожен куточок моєї землі».

Карина П. (9 років) своє ставлення до мови виразила у малюнку (рис. 1).

Рис. 1. Творча робота Карини П. (9 років).

Опрацьовуючи відповіді молодших школярів, можемо визначити, що їм подобається милозвучність мови, її дзвінкість, те, що наша мова має багату історію. Діти пишаються українською мовою, прагнуть її вивчити, самостверджуючись та проявляючи свою національну ідентичність.

Отже, процес розвитку комунікативних умінь молодших школярів – це складна, довготривала, цілеспрямована робота педагога, яка унеможливиться без внутрішнього бажання самих учнів вивчати рідну, українську мову. Дитяча мотивація стане основою не тільки для формування комунікативних умінь, а й комунікативної компетентності.

Список використаних джерел

1. Лазаренко Н. Культура мовлення викладача як невід’ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство). 2016. Вип. 23. С. 36-42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2016_23_10.
2. Лапшина І.М., Комарівська Н.О. Використання елементів сучасних інноваційних технологій у формуванні інтересу до дитячої літератури у дітей дошкільного віку. *II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті»*. Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 44-48.
3. Максименко І.Г., Шепеленко Т.Л. Теоретико-методичні засади формування комунікативних умінь студентів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. URL: <https://bit.ly/3LvsGwc>.
4. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2020. 88 с.
5. Савченко О.Я. Типова освітня програма для 3-4 класів закладів загальної середньої освіти. Київ, 2018. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf>.

6. Тригуб Л.П., Власенко І.В. Комунікативні навички та вміння для ефективного вивчення англійської мови самостійно. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Філологія*. 2019. №40. Т. 2. С. 137-140.

7. Шиян Р.Б. Типова освітня програма для 3–4 класів закладів загальної середньої освіти. Київ, 2018. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Shiyana.pdf>.

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ В КОНТЕКСТІ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Сергій Мальов, концертмейстер, здобувач ступеня вищої освіти
«доктор філософії»

Науковий керівник: Н. Л. Тодосієнко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF AESTHETIC COMPETENCE OF CHILDREN IN THE CONTEXT OF THE FOLLOWING OF PRE-SCHOOL AND PRIMARY EDUCATION

Serhii Malov, accompanist,
recipient of the higher education degree «Doctor of Philosophy»
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** В статті розкриваються особливості формування естетичної компетентності дітей молодшого шкільного віку в умовах освітнього процесу початкової школи з метою формування загальної та естетичної культури молодших школярів. Автор статті презентує засоби формування естетичної компетентності дітей молодшого шкільного віку.*

***Ключові слова:** естетична компетентність, мистецтво, молодший шкільний вік.*

***Abstract.** The article reveals the peculiarities of the formation of aesthetic competence of children of primary school age in the conditions of the educational process of primary school with the aim of forming the general and aesthetic culture of primary school children. The author of the article presents the means of forming the aesthetic competence of children of primary school age.*

***Key words:** aesthetic competence, art, primary school age.*

У контексті реформування сучасної освіти в Україні головним завданням є визначення ефективних методів виховання підростаючого покоління. Особлива увага приділяється проблемі впровадження співробітництва всіх суб'єктів підготовки, зосереджуючись на інноваційних методах, моделях і технологіях, які забезпечили б підготовку науково-педагогічних кадрів. Крім того, особлива увага приділяється розробці та дослідженню способів впровадження цих ідей у традиційні форми освітнього процесу. Ідея людиноцентризму, яка полягає в тому, щоб зосередитися на розвитку особистісних рис людини через творчу та ефективну роботу, є відображенням в освіті та педагогіці.

Забезпечення формування естетичного ставлення до дійсності, формування ідеалів і смаків у дітей молодшого шкільного віку є важливою проблемою сучасного суспільства. Таким чином, останнім часом науковці створюють нові можливості для отримання передового досвіду в галузі гуманітарних наук і мистецтва. Це сприяє відновленню рівноваги між розвитком творчості та найсучаснішими досягненнями в науці та освіті.

Поставлена мета визначила наступні завдання: проаналізувати безпосередні виклики, що постали перед Україною; показати, як прогалини у навчанні і вихованні сприяють виникненню глобальних суспільних проблем; довести, що відчуття причетності до національної естетичної культури є необхідною складовою патріотизму; наголосити на значенні естетичного підходу до виховання. В умовах модернізації української освіти

виникає потреба у підготовці активної, естетично розвинутої особистості. Згідно нового базового закону «Про освіту», концепції Нової української школи з часу в умовах модернізації української освіти виникає потреба у підготовці активної, естетично розвинутої особистості. Згідно нового базового закону «Про освіту», концепції Нової української школи з вересня 2018 року розпочалося впровадження нового змісту освіти, який заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості в суспільстві. Такі завдання відображені в основних концептуальних положеннях розвитку педагогічної освіти, зокрема в таких нормативних державних документах, як, «Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах», Закон України «Про освіту», «Концепція розвитку педагогічної освіти», «Концепція сучасної мистецької школи», «Стратегія національно-патріотичного виховання», «Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року» та інших інструктивних документах МОН України.

Розвиток естетичної свідомості молодших школярів – це розвиток естетичного ставлення до навколишньої реальності та світу мистецтва, емоцій, почуттів, потреб, смаків і ідеалів. Це цілеспрямований, організований процес формування естетичного та художнього відображення у свідомості предметів і явищ мистецтва, природи та навколишнього середовища, що впливає на органи почуттів і ставлення до прекрасного як у матеріальному, так і в духовному світах. Інтелектуальне та духовне становлення молодшого школяра забезпечується формуванням естетичного ставлення до дійсності.

Актуальність проблеми дослідження полягає в тому, що багато суперечностей виникають у практичній діяльності щодо майбутніх можливостей естетичного виховання молодших школярів у сучасній школі. Це вимагає якісно нових змін як цілісного педагогічного процесу. Пошук ефективних шляхів оптимізації процесу естетичного виховання учнівської молоді здійснювали сучасні дослідники: естетичного ставлення у дітей дошкільного віку займалися М. Грибанова, В. Григоренко, молодшого шкільного віку – І. Барановська, Р. Добровольська, Т. Голінська, І. Гриценко, Л. Старовойт, Н. Тодосієнко, О. Ущипівська; естетичного виховання особистості – Л. Масол, О. Поліщук, О. Половіної, О. Рудницької.

Сучасна школа вимагає кардинальних змін як до цілісного педагогічного процесу, так і його складових, зокрема мотиваційних, змістових, процесуальних та інших структурно-системних компонентів освіти. Є необхідність впровадження нових методів, ідей і моделей, крім існуючих традиційних методів формування естетичної компетентності в учнів молодшого шкільного віку. Традиційні методи мають певну фрагментарність, роздільність і часову ізольованість.

Величезним потенціалом для успішної реалізації цього завдання постає естетичне виховання. Воно закладає в дитячому віці основоположні цінності, орієнтири, переконання, які в майбутньому визначатимуть життєву позицію і стратегію поведінки дорослої людини, громадянина. Оновлення всіх зазначених компонентів потребує зміни методології навчання, переходу з суто інформаційних, репродуктивних форм навчання на проблемно-пошукові, індивідуально-диференційовані, особистісно орієнтовані з акцентом на індивідуалізацію навчальних планів і програм. Отже, особливого значення в процесі творчого розвитку особистості дитини набуває початкова школа, зокрема, «наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку» [2, с. 349].

Інноваційно-орієнтована система естетичного виховання спрямована на розвиток естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку та підготовку їх до нових мистецьких і художніх діяльностей. Основна відмінність цієї моделі полягає в тому, що вона спрямована на підготовку дитини до життя в сучасному динамічному суспільстві, що дозволяє їй розвиватися як активного учасника змін і інновацій, здатного до ініціативи та виконання естетичних інновацій. «Розвиток особистості як суб'єкта інноваційної діяльності на діяльнісному, особистісному та соціальному рівнях забезпечуватиметься за допомогою

комплексної стратегії інноваційного розвитку» [4, с. 144], щоб реалізувати цю творчу модель.

Отже, формування естетичної компетентності в учнів молодшого шкільного віку, процес естетичного виховання є могутнім чинником позитивного впливу на особистість, розвитку в ній кращих людських якостей, формування суспільно-політичних тенденцій, гуманістичного розвитку суспільства. Оптимізація естетичного виховання молодших школярів у руслі викликів сучасності, формування естетичної компетентності у молодших школярів потребує, насамперед, наукового аналізу та застосування інноваційних підходів та новітніх художньо-педагогічних технологій до формування естетичних поглядів і переконань.

Зокрема, в освітній системі потрібно привести до дії величезний потенціал естетичного виховання у його світоглядному і ціннісному значенні. «Формування духовно багатой людини, яка глибоко розуміє твори мистецтва, має високо розвинуті естетичні смаки, відчуває красу навколишнього світу і прагне до творчого перетворення дійсності за законами прекрасного. Це характерно для молодшого шкільного віку, у період активного розвитку мислення» [5, с. 242]. Таким чином, художньо-естетична діяльність є шляхом до розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку. «Естетична діяльність сприяє формуванню здібностей і творчому відтворенню, самовираженню особистості дитини молодшого шкільного віку» [7, с. 84]. Отже, «важливого значення набуває також осмислення питань естетичного виховання, формування естетичної культури особистості; виховання у молоді національного характеру мислення, патріотизму, моральності, естетичної самосвідомості, духовного розвитку дітей та юнацтва. Становлення уявлень особистості про світ, стосунків людей, про себе починається у молодшому шкільному віці одночасно з розвитком почуттів і моральних якостей. Воно є основою моральної спрямованості особистості визначають її подальше життя» [3, с. 134]. Основна значущість формування естетичної компетентності полягає в позитивному впливі на творчий розвиток особистості дитини, смаки, інтереси, ідеали і почуття молодших школярів.

Отже, звертаючись до вищесказаного, можна зробити наступний висновок, що формування естетичної компетентності в учнів молодшого шкільного віку розвиває ціннісне світосприймання шляхом залучення школярів до художньої культури, до світу, формує естетичне ставлення до дійсності у молодших школярів, виховує почуття, здатність до рефлексії, творчого мислення, діалогу (міжособистісного і міжкультурного), розширює світоглядні межі. «Відродження національної культури та побудова національної школи вимагає нового підходу до виховання молоді. Нова концепція музично-естетичного та духовного виховання повинна опиратися на кращі зразки українського національного фольклору, виховувати любов до народних українських традицій, до рідної землі та історії наших предків. Вона сприяє формуванню основних компонентів духовного світу молоді, національній самосвідомості та патріотичного мислення» [5, с. 242].

В результаті здійсненого аналізу, слід зазначити, що естетичне виховання – це потужний чинник в наступності дошкільної та початкової освіти, а відчуття причетності до національної культури має бути усвідомлене як один з найважливіших його компонентів.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої освіти / Міністерство освіти і науки України. 2016. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compessed.pdf>.
2. Кривошея Т. М. Наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині Я. А. Коменського. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка: збірник наукових праць*. 2009. №28. С. 349-354.
3. Мальов С. В. Виховання патріотичних почуттів дітей молодшого шкільного віку в процесі формування естетичної компетентності. *Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд: зб. матер. міжвузівської науково-*

практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 134-138.

4. Петришина Т. Ю. Роль вихователя в контексті перспективності й наступності дошкільної освіти та початкової школи. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : зб. матер. VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2022. Вип. 11. С.144-146.

5. Тодосієнко Н. Л. Педагогічне значення українського фольклору у патріотичному вихованні дітей молодшого шкільного віку. *Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд*: зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 242-247.

6. Akimova, O. Creative thinking as a philosophical category. *Proceedings of the Summer Science Symposium «Science and policy — Dialogue in Europe»*. Tallinn, 2016. August. P. 13-18.

7. Starovoit L. Psychological and pedagogical aspects of preschoolers creative development in the process of creative labor training. *Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika.Współczesne tendencje w nauce i edukacji»*. Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. P. 84-87.

ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЗАСОБІВ МУЗИЧНОЇ ВИРАЗНОСТІ

Тамара Маринчук, старша викладачка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

CREATIVE DEVELOPMENT OF CHILDREN OF YOUNGER SCHOOL AGE IN THE PROCESS OF LEARNING MEANS OF MUSICAL EXPRESSION

Tamara Marinchuk, senior teacher

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості формування творчого розвитку дітей молодшого шкільного віку засобами вивчення засобів музичної виразності. Автор презентує методичні прийоми та підходи до застосування вивчення засобів музичної виразності з дітьми, залучення учнів до творчого процесу.

Ключові слова: музична діяльність, музичне мистецтво, творчий розвиток, молодший шкільний вік, засоби музичної виразності.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the formation of the creative development of children of primary school age by means of studying the means of musical expressiveness. The author presents methodical techniques and approaches to the use of learning means of musical expressiveness with children, involving students in the creative process.

Key words: musical activity, musical art, creative development, younger school age, means of musical expression.

Інноваційно-орієнтована система естетичного виховання спрямована на розвиток естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку та підготовку їх до нових напрямів мистецької й художньої діяльності. Основна відмінність цієї моделі полягає в тому, що вона спрямована на підготовку дитини до життя в сучасному динамічному суспільстві, що дозволяє їй розвиватися як активного учасника змін і інновацій, здатного до ініціативи та виконання естетичних інновацій. Розвиток особистості як суб'єкта інноваційної діяльності на діяльнісному, особистісному та соціальному рівнях забезпечуватиметься за допомогою комплексної стратегії інноваційного розвитку, щоб реалізувати цю модель.

Основною метою загальної середньої освіти є створення сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу та здібностей кожної людини, щоб досягти успіху в житті. Одним із пріоритетних сучасних напрямків реформування основ національного виховання визначено забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення, формування інтелектуального та культурного потенціалу особистості в Державній Національній програмі «Освіта» Україна XXI століття, «Стратегії національно-патріотичного виховання» та інші інструктивні документи МОН України. Основні концептуальні положення сучасної педагогічної освіти, містяться в таких державних документах, як Закон України «Про освіту» та, «Концепція розвитку педагогічної освіти» та визначають саме ці актуальні цілі.

Психологічний та педагогічний аспект концепції творчого розвитку особистості розробляють сучасні дослідники І. Бех, І. Зязюн, О. Кононко, Л. Суботіна, О. Пеклун, Л. Ткаченко, з мистецької педагогіки та естетичного виховання особистості - Л. Артемова, Л. Масол, Е. Печерська, О. Рудницька. Розвиток творчої активності, розкриття, виявлення творчого потенціалу є одним з пріоритетних напрямків сучасної педагогічної науки, який розглядають науковці В. Кремень, Л. Лук'янова, Н. Ничкало. *Це формування внутрішнього світу особистості, мислення й сприймання, емоцій та почуттів, визначає систему естетичних цінностей. Реалізація педагогічного потенціалу мистецтва завжди була засобом духовного та емоційного розвитку дітей в процесі вивчення засобів музичної виразності твору мистецтва: ритм, темп, характер, мелодія та інші. З цього питання в системі освіти присвячені роботи Т. Добровольської, Л. Комісарової, І. Левченко, Л. Назарової, О. Щолокової.*

Використання мистецтва в процесі вивчення засобів музичної та художньої виразності стимулює розвиток у молодших школярів пізнавальних, креативних здібностей, здатність до творчості. Творчий розвиток є тривалим процесом, у ході якого проходить встановлення і формування естетичного сприймання, естетичних ідеалів, цінностей, смаку, воно пов'язане з освоєнням поняття прекрасного і потворного і здійснюється різноманітними шляхами та методами й у різних формах. Відбувається формування у дітей розуміння засобів музичної виразності та розвиток й накопичення естетичних уявлень та образів у творах, які вивчаються.

Творчий розвиток дітей та естетичне ставлення до світу, природи та мистецтва передбачає насамперед збудження почуттів у дитини, які поступово трансформуються у властивості особистості. Це ставлення формується головним чином в процесі вивчення засобів музичної та художньої виразності творів мистецтва. Естетична творчість уявляє собою творчість за законами краси, а художня діяльність – творчість за законами добра і справедливості. Отже, в процесі творчого розвитку особистості дитини особливого значення набуває початкова школа, зокрема, «наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку» [2, с. 349]. «Формування духовно багатой людини, яка глибоко розуміє твори мистецтва, має високо розвинуті естетичні смаки, відчуває красу навколишнього світу і прагне до творчого перетворення дійсності за законами прекрасного. Це характерно для дошкільного віку, у період активного розвитку мислення» [6, с. 242].

Отже, «важливого значення набуває також осмислення питань художньо-естетичного виховання, формування естетичної культури особистості; виховання у молоді національного характеру мислення, патріотизму, моральності, естетичної самосвідомості, духовного розвитку дітей та юнацтва. Становлення уявлень особистості про світ, стосунків людей, про себе починається одночасно з розвитком почуттів і моральних якостей. Воно є основою моральної спрямованості особистості визначають її подальше життя» [3, с. 134]. Таким чином, «музична діяльність є особливою здатністю особистості дитини створювати естетичні цінності» [7, с. 188].

Музика позитивно впливає на творчий розвиток, смаки, інтереси та почуття дітей. Музична творчість є доступною формою світосприйняття, яка включає відтворення різноманітних жанрів, осягнення сутності потреб у красі та творче самовираження. Високого рівня художні твори минулого і сьогодення формують і поглиблюють свідомість людей,

зберігають соціальну пам'ять країни та допомагають молодому поколінню бути причетним до історії свого народу. Музика традиційно розглядається як засіб пізнання та вираження емоційного світу людини, а молодший шкільний вік найбільш підходить для музично-естетичного виховання. Це також дозволяє активізувати творчий розвиток під час вивчення засобів музичної виразності та організувати інсценізації українських народних пісень у виховній практиці молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / під. наук. керівн. Піроженко Т. О., авт. кол.: Байер О. М., Безсонова О. К., Брежнєва О. К., Гавриш Н. В., Загородня Л. П. та ін. 2021. 38 с.

URL:

https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

2. Кривошея Т. М. Наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині Я. А. Коменського. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка*: збірник наукових праць. 2009. № 28. С. 349-354.

3. Мальов С. В. Виховання патріотичних почуттів дітей молодшого шкільного віку в процесі формування естетичної компетентності. *Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд*: зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 134-138.

4. Рудницька О. П., Миропольська Н. Е. Критерії музично-естетичного розвитку дітей. *Початкова школа*. 1985. № 3. С. 38-43.

5. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти. посібник для вчителів і методистів початкового навчання. 2-ге вид. Київ: Богданова А. М., 2009. 226 с.

6. Тодосієнко Н. Л. Педагогічне значення українського фольклору у патріотичному вихованні дітей молодшого шкільного віку. *Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд*: зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 242-247.

7. Тодосієнко Н. Л., Маринчук Т. Т. Формування естетичного сприймання у молодших школярів засобами вокально-естетичної творчої діяльності. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник. наук. праць Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2019. Вип. 53. С.188-193.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ «МИСТЕЦТВА» В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Алла Поплавська, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: М. В. Вацьо, заслужений працівник культури України, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USING INTERACTIVE TEACHING METHODS IN THE LESSONS OF AN INTEGRATED ART COURSE IN PRIMARY SCHOOL

Alla Poplavska, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості використання інтерактивних методів навчання на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» в Новій українській школі. Описано значення інтерактивних технологій та методологія їх використання.

Ключові слова: інтерактивні технології, методи інтерактивного навчання, інтегрований курс, мистецтво.

Abstract. The article reveals the peculiarities of using interactive teaching methods in the lessons of the integrated course "Art" in the New Ukrainian School. The importance of interactive technologies and the methodology of their use are described.

Keywords: interactive technologies, methods of interactive teaching, integrated course, art.

Реформування змісту освіти та становлення ідей Нової української школи вимагає від учителя впроваджувати нові методи та форми роботи на уроках різних дисциплін. Це також стосується й дисциплін мистецького спрямування.

У сучасних умовах навчання мистецької освіти, вчителю необхідно використовувати різноманітні методи й технології, які можуть включати особистісно зорієнтовані підходи, колективні методи, ігрові елементи, інтегративні методи, творчо-стимулюючі завдання, емоційно-регулюючі практики, проблемно-моделюючі вправи, а також перцептивно-аксіологічні методи, які можуть бути виконані як у вербальній, так і у невербальній формі [3, с. 222].

Серед нетрадиційних форм організації навчання є інтерактивні технології. Інтеракція, тобто співробітництво та діалог, передбачає взаємодію між всіма членами колективу, задля спільної колективно-творчої справи [4, с. 10]. Інтерактивне навчання, на думку О. Пометун і Л. Пироженко, – це специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має передбачувану мету – створити комфортні умови навчання [4, с. 12]. Кожен учень відчуватиме свою успішність та інтелектуальну спроможність в процесі залучення до інтерактивної роботи, методи якої створюють умови для активної взаємодії. Головний принцип таких методів полягає у сприянні міжособистісній взаємодії учнів. Основою цих педагогічних технологій є спілкування, яке є формою активності та психологічного контакту між учасниками, де вони обмінюються інформацією, впливають один на одного та досягають взаєморозуміння. Спілкування може бути вербальним і невербальним.

Тому постає питання: наскільки важливим є використання даних методів на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво»? Дійсно, методика інтерактивного навчання дозволяє ефективному засвоєнню інформації та її відтворенню. Розглянемо можливі методи використання інтерактивних технологій навчання на уроках «Мистецтва» у початковій школі.

Інтерактивні педагогічні методи передбачають різні форми взаємодії між учнями під час навчання, включаючи роботу в парах, трійках, малих і великих групах, де співпраця здійснюється на засадах кооперації (співробітництво на добровільному обміні думок і досягнення єдиною цілю).

Одним з методів кооперації є метод проєктів, за допомогою якого учні набувають знання, уміння і навички у процесі планування і виконання практичних завдань, які розроблені за системою від легкого до складного. Наприклад, протягом підготовки та представлення проєкту «Колірні гама» чи «Стилі музики», крім того, що діти «здобувають» інформацію самостійно, до того ж дослідницькі завдання сприяють розвитку їх нестереотипного мислення і бачення, стимулюють активність, самостійність, захопленість власною працею.

Різні типи художніх проєктів можна поділити за домінуючим видом діяльності, такими як інформаційний, дослідницький, практично-творчий і ігровий. Ці проєкти можуть бути реалізовані як індивідуальні, групові або колективні. Однією зі захоплюючих форм є створення дизайнерських проєктів, таких як «Місто майбутнього», «Будинок моєї мрії», «Одяг для казкового героя».

Ще одним з чільних методів є «Мозковий штурм», який являє собою процес вільного генерування багатьох ідей на певну тему без першочергового їх оцінювання. Ця методика особливо доцільна на уроках сприймання мистецтва, коли діти намагаються висловити свої емоції та враження від твору мистецтва, розкрити його зміст і основну ідею автора.

Колективна творча робота об'єднує учнів у спільному творчому завданні, де кожен з них виконує свій фрагмент або елемент роботи. Прикладами такої колективної роботи можуть бути створення декоративних розписів для великих килимів у народному українському стилі, де кожен учень відповідає за свій унікальний фрагмент твору [3, с. 223-224].

Робота в малих групах і парами є важливою складовою на уроках мистецтва, оскільки вона сприяє розвитку навичок творчого спілкування та співпраці. В цьому форматі учні вчаться працювати разом над спільним завданням, що стимулює їх до спільної творчості.

Під час роботи в групах учні генерують художньо-творчі ідеї, спільно розв'язати проблеми та діляться своїми враженнями. Учитель об'єднує учнів у малі групи, розподіляє завдання відповідно до потреб проєкту чи уроку, визначає час для виконання роботи та організовує презентації груп для обговорення результатів [3, с. 224].

Ситуативні ігри, сюжетно-рольові ігри, інсценізації та навчальні ігри - це різновиди методів навчання, які використовуються на уроках мистецтва та інших предметах для активного залучення учнів та стимулювання їх навчальної активності. Вони допомагають учням краще розуміти матеріал, розвивати креативність та критичне мислення. На уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» діти можуть відтворювати танці національних меншин, створювати ательє, створювати музичну групу, представляти художні галереї власних робіт тощо.

Технологія інтерв'ю, мікрофона, анкети та опитування є ефективними інструментами для залучення учнів до активного обговорення та висловлення власних думок. Використання цих методів дозволяє кожному учневі швидко висловити свою думку, відповідаючи на запитання усно або письмово. На уроці на тему «Мистецтво навколо нас», проведення анкетування типу «Чи знаєш ти мистецтво?» може допомогти вчителю зрозуміти рівень знань та інтересів учнів щодо мистецтва.

Технологія арт-терапії відіграє важливу роль у вихованні та розвитку учнів, а також у підтримці їхнього психічного стану. Ця технологія містить в собі використання мистецтва як засобу самовираження та взаєморозуміння. Елементи арт-терапії, такі як функціональна музика, функціональний колір, живопис та ліплення, можуть допомогти учням виявити свої почуття, розвивати творчість та сприяти психологічному добробуту [3, с. 225].

Одним із методів педагогічного спілкування, який сприяє розвитку учнів уважності до художніх творів і їхнього розуміння, є фасилітована дискусія. Цей метод передбачає колективне обговорення проблеми з використанням запитань, що скеровують. В процесі такої дискусії учні навчаються ретельно спостерігати за змістом творів мистецтва, аналізувати їх і розуміти різноманітність образів, а також розвивають здатність до висловлення власних думок. Для ефективного використання цього методу в навчальній практиці можна застосовувати різноманітні методичні прийоми. Через проникнення дитини не тільки у внутрішній світ автора, а й у власний; вона зможе зрозуміти важливість і значення створення того чи іншого музичного, чи художнього твору мистецтва.

З метою розвитку уяви та асоціативно-образного мислення роботу з картинами-пейзажами доцільно супроводжувати музично-поетичними аналогами та художніми творами. Наприклад, Соната Бетховена та вірші Лесі Українки (музика: Світла та містична, з мелодійними переливами, що відображають красу природи та таємничість нічного неба; поезія: емоційна та лірична, з використанням образів природи та символів, що відображають внутрішні переживання та пошук гармонії), Симфонія «Літа» Вівальді та поезія Т. Шевченка (музика: жвава та енергійна, з яскравими мелодійними лініями, що відображають рух і життєву енергію; поезія: емоційно насичена, з використанням метафор і образності, яка передає почуття втрати, самотності та надії) тощо.

Ефективною формою інтерактивного навчання на уроках мистецтва є використання інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ), які дозволяють дитині всебічно розвивати свої природні та творчі здібності (фантазію, художню уяву; асоціативне сприйняття і

мислення на основі художнього і музичного матеріалів, розуміння поняття ритму в природі та мистецтві).

Головна мета вчителя – допомогти учню піднятися на новий рівень розвитку, стати гармонійною особистістю, бути фізично здоровою, соціально реалізованою, з сильною волею, одухотвореною інтелектом, чітко знати мету в житті [2, с. 23-24].

Отже, завдяки інтерактивним методам навчання молодші школярі з цікавістю і підвищеною мотивацією разом здатні здобувати інформацію і використовувати в житті, на відміну від звичних репродуктивних методів навчання

Список використаних джерел

1. Карук І. В. Пізнавально-дослідницька діяльність з дітьми раннього дошкільного віку. Молодий вчений. 2019. № 5.2 (69.2). С.136-139.
2. Кобук О. А., Степанюк А. В. Використання інтерактивних методів навчання на уроках музичного мистецтва: методична розробка. Луцьк. 2019. 27 с.
3. Папп Б. Ф. Використання інтерактивних технологій на уроках «Мистецтва» в умовах реалізації концепції Нової української школи. *Інноваційні дослідження та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті*: зб. тез доп. учасників Міжнар. наук.-практ. конф. до 30-річчя Приват. вищ. навч. закл. «Міжнар. економ.-гуманітар. ун-т ім. акад. Степана Дем'янчука». Рівне, 2023. С. 222-225.
4. Пометун О, Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ. 2004. 192 с.
5. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі. Харків, 2006. 256 с.

ТЕХНОЛОГІЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Марта Проц, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

TECHNOLOGIES FOR CREATIVE PERSONALITY FORMATION IN ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS

Marta Prots, Candidate of Pedagogy, Associate Professor

Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито особливості формування творчої особистості майбутнього вчителя початкової школи за допомогою використання педагогічних технологій в освітньому процесі. Описано використання технології проблемного навчання, технології розв'язання винахідницьких задач, ігрових технологій.

Ключові слова: майбутній вчитель початкової школи, педагогічна технологія, творча особистість.

Abstract. The article discusses the peculiar aspects of fostering creativity in future elementary school teachers using pedagogical technologies in the educational process. Specifically, the use of problem-based learning technology, the inventive problem solving technology, and game technologies is described.

Keywords: training elementary school teachers, pedagogical technologies, creative personality

Модернізація системи вищої освіти в Україні зорієнтована на формування свідомої, ініціативної, активної, творчої особистості. Такий підхід зумовлює необхідність застосування поруч із традиційними нових, інноваційних методів, форм, засобів та технологій організації освітнього процесу майбутнього педагога, підготовки його до професійної діяльності.

Сучасне покоління дітей потребує переосмислення концепції змісту освіти та підходів до навчання. Так, школа потребує фахівця нового покоління – творчого, креативного, який

гнучко змінює ролі від вчителя-ментора, коуча, спостерігача до фасилітатора, тьютора, модератора, агента змін...

Саме творчий підхід до освітньої діяльності є запорукою успішної професійної діяльності у початковій ланці освіти.

Сучасні державні освітні нормативно-правові документи підтверджують важливість професійної творчої діяльності у фаховій підготовці майбутніх учителів, зокрема, Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років (2014), Закон України «Про освіту» (2017), Концепція розвитку педагогічної освіти (2018), Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020) та інші.

Особливості підготовки майбутніх учителів початкової ланки освіти до професійної діяльності розкрито у наукових розвідках Н. Бібік, О. Біди, В. Бондаря, О. Будник, О. Демченко, О. Кобрій, Л. Коваль, С. Мартиненко, Н. Мачинської, С. Мірошник, Н. Ничкало, О. Савченко, О. Сороки, Л. Хомич, Л. Хоружої, О. Цюняк, О. Ярошинської та інших.

Особливості фахової підготовки майбутніх учителів до творчої професійної діяльності висвітлені у наукових дослідженнях Н. Гузій, С. Доценко, Ю. Карпової, В. Мамігонова, С. Сисоевої та інших.

Творчу особистість вчителя визначаємо як фахівця, який професійно займається педагогічною діяльністю, яка спрямована на постійне розв'язання незчисленного ряду освітніх задач (ситуацій) в мінливих обставинах, під час яких педагогом формуються професійні компетентності, виробляються й втілюються в процес взаємодії з дітьми оптимальні для даної ситуації не стандартизовані педагогічні рішення.

Педагогічна творчість зазвичай містить елементи новизни, що найчастіше пов'язано не стільки з продукуванням прийомів освітнього процесу, скільки з певною їх модернізацією [2, с. 78].

Модернізація в першу чергу стосується переорієнтації цілей освітнього процесу з навчального компонента на особистість здобувача освіти передбачає і реалізацію таких складових їх фахової підготовки до майбутньої педагогічної діяльності:

- особистісно-гуманітарна орієнтація (особистісно зорієнтований підхід) всієї системи організації освітнього процесу;
- системне (цілісне) бачення професійно-педагогічної діяльності здобувачів освіти;
- системне та своєчасне діагностування рівня розвитку творчої активності здобувачів освіти та впливу результатів діагностики на зростання їхнього професіоналізму;
- спрямування усіх сучасних дидактичних засобів на розвиток творчого стилю діяльності й активної позиції майбутнього фахівця у навчальній діяльності;
- оволодіння методикою творчої роботи й з'ясування основних засад професійно-творчої праці сучасного педагога;
- розвиток професійно-педагогічних здібностей, фахових компетентностей і впровадження в освітній процес педагогічного моніторингу [1, с. 230].

Для розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя початкової школи рекомендуємо використовувати освітні технології в освітньому процесі: технологію проблемного навчання, технологію розв'язання винахідницьких задач, ігрові технології та інші.

Проблемне навчання (Problem-Based Learning) – це метод навчання, у якому реальні складні проблеми, життєві та професійні ситуації використовуються як освітній інструмент [3, с. 91]. Проблемне навчання можна реалізувати у будь-якому освітньому компоненті, але для цього, звичайно ж, педагогу потрібно додатково попрацювати творчо. Як зазначає Н. Щокіна, під час проведення проблемної лекції викладач пропонує для розгляду здобувачам освіти проблемну ситуацію, створюючи пізнавальну суперечність (утруднення) і, у ході міркування, розкриває перед студентами можливі шляхи розв'язання навчальної проблеми.

Таким чином, проблемний виклад навчального матеріалу спонукає до активізації навчально-пізнавальної діяльності, сприяє підвищенню рівня зацікавленості освітнім компонентом, розвиває аналітичне мислення. Окрім того, під час семінарських і практичних занять проблемне навчання можна реалізувати цілою технологією, включаючи систему методів і прийомів, у ході застосування яких знання, уміння, навички та компетентності формуються в результаті мисленнєвої діяльності з розв'язання проблемних питань, ситуацій і задач розв'язанням проблемних завдань. Істотною ознакою проблемного запитання є прихована суперечність [4], яка відкриває можливість отримати нестандартні відповіді. До прикладу: «Педагогічні задатки присутні з народження чи набуті в процесі розвитку?», «Яри риси мають бути притаманні особистості, для того, щоб стати сучасним успішним педагогом?».

Технологія розв'язання винахідницьких задач, створена Г. Альтшуллером, зорієнтована на розвиток системного мислення та творчих здібностей. Основне її завдання – створити середовище, сприятливе для розв'язання проблеми різного рівня складності з використанням винахідницьких завдань. Під час практичних занять пропонуємо студентам завдання різних видів та складності:

1) завдання, під час розв'язання яких використовують призначені для цього засоби. Для розв'язання завдання цього рівня можна використати стратегії інтерактивного навчання метод побудови асоціацій, ведення дискусії тощо. Важливо, щоб результат обговорення та пошуку рішень не вплинув на запропоноване завдання;

2) завдання, розв'язання яких вимагає певної видозміни об'єкта. На цьому етапі можна застосувати інтерактивний метод мозковий штурм, під час якого, з-поміж різних пропозицій, варіантів розв'язання проблеми обираємо один або кілька оптимальних;

3) завдання, розв'язання яких приховане серед сотень неправильних, оскільки об'єкт, що вдосконалюється, має бути значно змінений. Для реалізації цього етапу варто застосувати міждисциплінарні зв'язки;

4) завдання, у процесі розв'язання яких об'єкт, що вдосконалюється, змінюється повністю;

5) завдання, розв'язання яких досягається зміною всієї технічної системи, до якої належить об'єкт, що вдосконалюється. Кількість проб і помилок за таких обставин зростає до сотень тисяч і мільйонів [3, с. 97]. В даній технології використовують різні методи: мозковий штурм, асоціювання, метод Фокальних об'єктів, моделювання маленькими чоловічками тощо.

У сучасній практиці професійної підготовки успішно використовують ігрові технології навчання, які значною мірою впливають на позитивну самореалізацію особистості студентів, розвиток творчих навичок, креативності, що значно підвищує якість навчання і є важливою «рушійною силою» загального розвитку. Безумовно, опановування ігровими технологіями на різних освітніх компонентах професійного циклу освітньої програми відкриває нові можливості для застосування цих технологій у практиці професійної діяльності.

Зазначимо, що важливе значення для збагачення досвіду творчої діяльності майбутніх учителів початкової школи відіграє різноманіття освітніх компонентів освітньої програми у закладах вищої освіти. Зокрема, для розвитку творчого потенціалу здобувачів вищої освіти спеціальності «Початкова освіта» з використанням педагогічних технологій у Львівському національному університеті імені Івана Франка пропонуємо вивчення дисциплін: «Педагогічні технології у початковій школі», «Педагогічна творчість», «Основи креативного мислення», «Діяльнісний підхід у початковій школі» та інші.

Таким чином, під час процесу формування творчої активності на перший план виходять способи та шляхи освітньої діяльності, відтак, знання стають вторинним продуктом професійного становлення під час підготовки учителя початкової школи. Завдання полягає в тому, щоб створити освітнє середовище для здобувачів освіти, яке б насамперед допомагало оперувати засвоєними знаннями, уміннями й компетентностями як інструментом розвитку їхнього професійного вигляду, професійного «Я».

Список використаних джерел

1. Білоус О.С. Системний підхід у формуванні творчої активності майбутнього педагога. *Вісник дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки.* 2015. № 1 (9). С. 227-232.
2. Інноваційна діяльність вчителя: термінологічний словник / за заг. ред. О.І. Огієнка. Київ, 2016. 120 с.
3. Цюняк О.П., Довбенко С.Ю. Педагогічна інноватика: навч.-метод. посібник. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М., 2019. 190 с.
4. Щокіна Н. Б. Проблемне навчання у підготовці майбутніх викладачів. *Педагогічна освіта і наука в умовах класичного університету: традиції, проблеми, перспективи:* зб. наук. пр. / НАПН України, Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Жешувський ун-т (Польща). Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. Т. 1. С. 296-303.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Ольга Римар, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. С. Казьмірчук, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN THE CONDITIONS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Olga Rymar, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті обґрунтовано важливість розвитку емоційного інтелекту учнів початкової школи для їх життя, продемонстровано тісний зв'язок емоційного інтелекту з нововведеннями у сучасну початкову школу з впровадженням НУШ, зокрема з компетентнісним, діяльнісним, особистісно-орієнтованим, інтегрованим та комунікативним. Презентовано ряд порад вчителям, які сприяють ефективній реалізації усіх інновацій реформи початкової школи.

Ключові слова: емоційний інтелект, учні початкової школи, компетентнісний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, комунікативний та інтегрований підхід.

Abstract. The article substantiates the importance of the development of emotional intelligence of elementary school students for their lives, demonstrates the close connection of emotional intelligence with innovations in modern elementary school with the introduction of the National School of Education, in particular with competence, activity, personality-oriented, integrated and communicative. A number of tips for teachers are presented, which contribute to the effective implementation of all innovations of the primary school reform.

Key words: emotional intelligence, primary school students, competence, activity, person-oriented, communicative and integrated approach.

Зважаючи на нові умови розвитку суспільства, відбувається зміна його потреб. Це, своєю чергою, спричиняє зміни дидактичних підходів до змісту освіти. На основі нового змісту освіти й нових досягнень таких наук, як психологія та педагогіка, було розроблено Концепцію Нової української школи [4, с. 31]. Вже починаючи з 2004 навчального року, педагогічні працівники планомірно почали впроваджувати нові підходи у зміст початкової освіти. Концепція Нової української школи зазначає, що навчальний процес молодших школярів ґрунтується на декількох підходах: компетентнісному, особистісно зорієнтованому, діяльнісному та комунікативному. У даному документі не вказано, який з цих підходів має

пріоритетне значення, тому нам необхідно так побудувати навчально-виховний процес, щоб вони перепліталися один з одним.

Втілення особистісно зорієнтованого підходу характеризується такими очікуваними результатами, як здобуття школярами важливих особистісних рис: відповідальність за свої вчинки, позитивне мислення, толерантне ставлення до людей, саморозвиток, тобто саме тих здібностей, які наявні в людини з високим рівнем емоційного інтелекту. Особистісно зорієнтований підхід тісно переплітається з компетентнісним, адже саме компетентнісний підхід скеровує освітній процес на розвиток тих чи інших корисних знань та вміння їх використовувати у повсякденному житті [1, с. 43].

Ми вважаємо, що вчителю початкових класів варто змінити акценти, зокрема у рамках формування емоційного інтелекту учнів початкової школи, і сконцентрувати їх на таких моментах:

1. Основна увага має приділятися таким поняттям, як користь, цінність знань і можливість їх використання у вирішенні життєвих ситуацій.
2. Запроваджувати форми, методи й прийоми інтерактивного навчання з метою отримання школярами досвіду продуктивної взаємодії один з одним.
3. Мотивувати школярів творчо використовувати власні знання та вміння, сміливо виражати власну думку.
4. Формувати умови, що сприятимуть самостійній учнівській навчальній діяльності для здобуття необхідної інформації, зокрема пов'язаної з чужими емоціями та поведінкою людей.
5. Стимулювати дітей до прояву ініціативи, оцінювати власні вчинки та поведінку, розуміти відповідальність за наслідки своїх вчинків [6, с. 90].

Втілення компетентнісного підходу у розвитку емоційного інтелекту учнів початкової школи характеризується такими очікуваними результатами, як: уміння вчитися, керуючись своїми емоційними цілями, спроможність уміло спілкуватися в різноманітній діяльності, соціальна, здоров'язбережувальна та загальнокультурна компетентності, надзвичайно важливим елементом яких є емоційний інтелект; ініціативність, яка характеризується «можливістю здійснювати вплив як на свої, так і на чужі емоції, задля ефективної партнерської співпраці, та підприємливість, яка є гарантією лідерських навичок» [5, с. 45].

Варто зазначити, що підґрунтям успішного розвитку кожної з компетентностей дитини є емоційний інтелект, адже він покращує засвоєння учнями знань у різних видах діяльності: навчальній, пізнавальній, дослідницькій, творчій, ігровій, самостійній, мисленнєвій, інтерактивній, читацькій, комунікативній, пошуковій, як для розвитку особистого досвіду, так і для успішного життя в суспільстві.

Паралельно з компетентнісним підходом надзвичайно важливим нововведенням у реформуванні НУШ є використання в навчальному процесі початкової школи діяльнісного підходу. Він забезпечує взаємодію дітей з оточуючими людьми, що своєю чергою сприяє розвитку емоційного інтелекту учнів початкової школи. Адже емоційний інтелект формується та розвивається лише в діяльності. Саме на практиці дитина може пізнати величезний світ емоцій, розширити та збагатити власний емоційний досвід, спостерігаючи за собою та людьми, які оточують, аналізувати їх поведінку, формулювати власні висновки, вчитися розпізнавати й приборкувати ті емоції, які вирують всередині себе.

Своєрідність діяльнісного підходу в навчанні молодших школярів і формуванні емоційного інтелекту вирізняється у таких видах роботи:

- добір необхідних вербальних і невербальних засобів задля його реалізації;
- застосування вербальних і невербальних засобів для досягнення поставленої мети у найрізноманітніших видах діяльності;
- поліпшення уяви, уміння передбачати результат власної діяльності, самоконтроль і самооцінювання;
- проведення рефлексії після виконання певної роботи.

Втілення діяльнісного підходу характеризується такими очікуваними результатами, як можливість здобувати знання у ході самостійної навчальної діяльності та виконувати для цього все необхідне.

Іще одним підходом, зазначеним у Концепції НУШ, є комунікативний підхід. Він допомагає формувати в школярів уміння ефективно користуватися мовою у процесі пізнавальної та комунікативної діяльності, формувати в дітей життєвий досвід, уміння обмінюватися думками, власними емоціями та почуттями під час міжособистісної взаємодії. Даний підхід може бути реалізований у таких напрямках роботи:

- організація ситуацій спілкування для того, щоб діти навчилися вирішувати різного роду проблемні ситуації;
- покращення мотивації виражати власні думки та емоції, беручи до уваги їх інформативність і користь;
- опанування вмінь накопичувати, аналізувати та систематизувати мовний матеріал для формування вмінь виражати емоції та почуття за допомогою слів;
- покращення уміння керувати власними та чужими емоціями, використовуючи слова;
- розвиток інтелектуальних і творчих навичок, з метою поліпшення самоконтролю та поведінки. Такі підходи у Новій українській школі, як особистісно зорієнтований, компетентнісний, діяльнісний і комунікативний, передбачають «оформлення освітнього простору так, щоб розвивати в молодших школярів розуміння того, як саме отримані знання можна застосовувати в різноманітних життєвих ситуаціях» [2, с. 23].

І все це неможливе без реалізації комунікативного підходу, адже людина – це істота соціальна, весь час перебуває в різних за складом колективах, тому їй вкрай необхідно вміти займати та відстоювати відповідну нішу в соціумі, співіснувати в колективі, а це неможливо без навичок емоційного інтелекту.

У Концепції НУШ також затверджено перехід школи І ступеня на рівень використання міжпредметної інтеграції, що допомагає розвитку етичних засад у дитини. Ця інтеграція має бути наскрізною та реалізовуватися в ході вивчення усіх предметів.

Формування емоційного інтелекту, враховуючи інтегрований підхід, має такі особливості в організації навчання:

- використання змісту, який взятий з різних освітніх галузей в межах однієї теми. Це допомагає сформувати у дітей ціннісне ставлення до того чи іншого предмета або явища, розвинути пізнавальний інтерес і мотивацію до навчання. Наприклад, для ознайомлення з певними особливостями краю, допоможе дослідницька діяльність, спілкування з природою, літературне читання, українська мова, інсценізація, малювання.

- впровадження знань, умінь і навичок у суміжних дисциплінах. До прикладу, слухання музики та образотворче мистецтво допоможуть відтворити наявні емоції після прослуховування та будуть сприяти не лише розвитку творчості, але й розумінню, як емоції спонукають до діяльності;

- вивчення однієї теми з різних сторін. До прикладу, для кращого засвоєння поведінкових норм необхідно проаналізувати різні за емоційним забарвленням комунікативні ситуації й на цій основі показати вплив емоцій та настрою на здоров'я та особливості спілкування дітей.

- інтегрований підхід до різного роду діяльності. Це може бути ігрова та навчальна діяльність, діяльність з живопису, співу, інсценізації, танцю, тобто це відбувається в той час, коли учні активно взаємодіють один з одним.

Мета інтегрованого навчання – формувати у дитини цілісну картину світу. Структура інтегрованого уроку залежить від його мети та завдань, обумовлюється змістом навчання, особливостями діяльності учнів і батьків. Організація різних типів діяльності дітей у школі залежить від їхнього віку, ступеня підготовки та розвитку.

Таким чином, щоб реалізувати вимоги Державного стандарту у Новій українській школі з приводу формування емоційного інтелекту молодших школярів, вчителю необхідно брати до уваги такі аспекти:

- під час вивчення усіх предметів необхідно надавати перевагу спілкуванню на уроках, роботі в тимчасових групах, активній діяльності;
- ефективним засобом діалогового навчання є інтегровані уроки, під час проведення яких у різноманітних видах діяльності розвивається емоційний інтелект;
- на уроках широко використовувати проблемні ситуації, які пов'язані із реальним життям дитини, залучаючи їх до ґрунтового аналізу, формулювання власних ідей та їх презентації.

Отже, Нова українська школа зосереджена на підготовці дитини до сучасного мінливого і далеко непередбачуваного життя, адже ми маємо уже досвід війни, коли багатьом українцям прийшлося починати своє життя з самого початку. Наскрізною ниткою крізь усі інновації проходить нагальна необхідність у розвитку емоційного інтелекту учнів початкової школи, як запоруки успіху в житті.

Список використаних джерел

1. Казьмірчук Н., Яковишина М. Вивчення емоційної культури майбутніх учителів початкових класів. *NewInception*. 2020. № 2. С. 41-48.
2. Кежковська І., Котик Т. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів як обов'язковий результат Нової української школи. *Освітні обрії*, 2020. № 2 (51). С. 20-26.
- 3.. Коваль Н., Шпіца Р. Розвиток емоційного інтелекту учнів початкової школи в контексті мистецької освіти. *Педагогічні науки*, 2021. № 11 (99) С. 197-200.
4. Концепція нової української школи / за заг. ред. М. Грищенка. Київ: Основа, 2016. 40 с.
5. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект: концептуалізація феномена, основні функції: монографія. Київ: Вища школа, 2003. 126 с.
6. Комарівська, Н., Колеснік, К., Казьмірчук, Н., Імбер, В. Підготовка вчителя початкових класів до морального виховання молодших школярів. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2023. №67. Р. 87-95.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РІДНОЇ МОВИ ЯК ЗАСОБУ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Анна Синявська, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: А. О. Кушнір, кандидатка педагогічних наук, старша викладачка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE FEATURES OF USING THE NATIVE LANGUAGE AS A MEANS OF NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Anna Synyavska, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядаються особливості використання рідної мови як ефективного засобу національно-патріотичного виховання учнів початкових класів. Виділяються ключові аспекти, що допомагають у формуванні національної свідомості та патріотичних почуттів.

Ключові слова: рідна мова, національно-патріотичне виховання, початкові класи, освіта, Україна.

Abstract. The article discusses the features of using the native language as an effective means of national-patriotic education of primary school students. Key aspects that help in shaping national consciousness and patriotic feelings are highlighted.

Keywords: native language, national-patriotic education, primary school, education, Ukraine.

Мова – це не лише засіб спілкування, але й духовний код нації, у якому закарбовано її багатовікову історію, культуру, традиції та менталітет. Саме рідна мова стає основою формування національної самосвідомості та патріотичних почуттів у дітей

У початковій школі закладаються фундаментальні основи для розвитку особистості, тому важливо використовувати цей період для виховання юних патріотів своєї країни. Рідна мова відіграє в цьому процесі ключову роль, адже вона:

Єднає покоління: Завдяки мові діти мають можливість доторкнутися до мудрості предків, успадкувати їхні знання та досвід. Вивчення фольклору, народних казок, легенд та переказів формує у дітей зв'язок з минулим, розуміння свого коріння та приналежності до українського народу.

Формує національну свідомість: Ознайомлення з українською літературою, поезією, творами видатних письменників збагачує духовний світ дітей, знайомить їх з історичними подіями, героями та символами України. Це сприяє розумінню цінностей українського народу, його прагнення до свободи та незалежності.

Виховує почуття любові до Батьківщини: Рідна мова наповнює душу дитини любов'ю до рідного краю, його мальовничої природи, традицій та звичаїв. Вивчення української мови дає можливість дітям глибше пізнати свою країну, відчути гордість за її багату історію та культурну спадщину.

Розвиває мовленнєві навички: Вивчення рідної мови сприяє розвитку граматичної правильності, багатства словникового запасу, вміння чітко та лаконічно висловлювати свої думки. Це робить дітей більш впевненими у собі, комунікабельними та готовими до успішного навчання та самореалізації.

Використання рідної мови як засобу національно-патріотичного виховання має ґрунтуватися на наступних принципах:

- **Доступність та послідовність:** Навчання має бути організовано таким чином, щоб діти з різним рівнем підготовки могли повноцінно засвоювати знання з української мови.
- **Цікавість та емоційність:** Використання ігрових форм роботи, цікавих текстів, візуальних матеріалів, пісень та віршів робить процес навчання більш захоплюючим та емоційно насиченим.
- **Зв'язок з життям:** Вивчення рідної мови має бути тісно пов'язане з реальним життям дітей, їхніми досвідом та переживаннями.
- **Повага до особистості:** Важливо створити атмосферу довіри та взаєморозуміння, де кожна дитина буде відчувати себе комфортно та мати можливість висловити свою думку.

Використання рідної мови як засобу національно-патріотичного виховання у початкових класах дає можливість:

1. Сформувати у дітей стійку національну самосвідомість та почуття патріотизму.
2. Виховати любов до рідної мови, культури та традицій українського народу.
3. Розвинути мовленнєві навички та збагатити словниковий запас дітей.
4. Підготувати дітей до успішного навчання та самореалізації в житті.

Отже, рідна мова відіграє ключову роль у формуванні національної самосвідомості та патріотичних почуттів у дітей. Важливо використовувати різноманітні форми та методи роботи з рідною мовою, щоб зробити процес навчання цікавим, емоційно насиченим та пов'язаним з реальним життям дітей. Рідна мова – це духовний скарб нації, який ми повинні берегти та передавати наступним поколінням. Виховання юних патріотів України – це наше спільне завдання, яке ми можемо виконати, використовуючи багатство та красу рідної мови.

Список використаних джерел

1. Богданович М. В. Національно-патріотичне виховання молодших школярів на уроках української мови. *Початкова школа*. 2018. №4. С. 32-35.

2. Гончаренко С. У. Рідна мова як засіб формування національної свідомості молодших школярів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2020. №2(80). С. 45-49.

3. Ковальчук Г. О. Національно-патріотичне виховання учнів початкових класів засобами мови та літератури. *Педагогічна майстерність*. 2017. №2. С. 25-30.

4. Патріотичне виховання учнів початкових класів: Методичний посібник. авт.-упоряд. О. В. Савченко. Харків: Вид. група «Основа», 2018. 144 с.

5. Українська мова та література в початкових класах: навчально-методичний посібник. авт.-упоряд. Н. С. Вашуленко. Київ: Видавництво «Грамота», 2019. 224 с.

6. Ніколаєнко С.М., Шинкарук В.Д., Рудень Д.М., Сопівник Р.В., Сопівник І.В., Петрів Г.В., Кушнір А.О., Мойсєєв В.В. Давидова О. П. Програма виховання студента: «Фахівець, громадянин, патріот». Київ: Компрінт, 2005. 548 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Олеся Сінькевич, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. С. Казьмірчук, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FEATURES OF PATRIOTIC EDUCATION OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN TODAY'S CONDITIONS

Olesya Sinkevich, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито актуальність патріотичного виховання молодших школярів у сучасній початковій школі, проілюстровано необхідність використання сучасного мистецтва, яке унаочнює події сьогодення, запропоновано імена сучасних поетів, письменників та художників, творчість яких можна використовувати у початковій школі.

Ключові слова: патріотичне виховання, молодші школярі, сучасне мистецтво.

Abstract. The article reveals the relevance of patriotic education of younger schoolchildren in modern primary school, illustrates the need to use modern art that visualizes today's events, suggests the names of modern poets, writers and artists whose works can be used in primary school.

Key words: patriotic education, younger schoolchildren, modern art.

Актуальність патріотичного виховання зумовлена процесом становлення України як суверенної демократичної держави. Беручи до уваги останні події, які відбулись в нашій державі («Революція гідності», криваві події на Майдані, окупація Російською Федерацією Криму, повномасштабна російсько-українська війна), проблема патріотизму і патріотичного виховання молоді сьогодні набуває загальнодержавного масштабу. Це підтверджують державні документи: Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [29], Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») [19], Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді [3], в яких визначені мета та основні завдання виховання в особистості любові до Батьківщини, усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина-патріота [28, с. 134].

Процеси й події, що відбуваються сьогодні в Україні, вимагають від сім'ї та школи особливої уваги до проблеми патріотичного виховання саме дітей молодшого шкільного віку. Нині, як ніколи, потрібні нові підходи, умови й шляхи виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості, які б відповідали реаліям сьогодення.

На вчителя початкових класів покладена велика відповідальність за формування справжнього громадянина нашої держави, який передусім має бути її патріотом. Не викликає ні у кого сумніву в тому, що виховати іншу людину спроможний лише той, який має високий рівень вихованості. Отже, вчитель має бути справжнім патріотом своєї держави, адже лише тоді він може своїм зразковим прикладом володіння української мови, залюбленості та поваги до народних звичаїв і традицій своєї Батьківщини, шанобливого ставлення до рідного міста, своєї школи, поваги до людей старшого покоління і т.д.

Проте ми уже два роки живемо в умовах воєнного стану, самовіддано борючись з ворогом і захищаючи територіальну цілісність та незалежність нашої Батьківщини. Війна внесла корективи у життя всіх українців і вимагає нових підходів до формування якісно нового покоління людей, які підійматимуть з руїн нашу Україну. Це покоління розумних, всебічно розвинених, культурних, які не просто люблять свою Батьківщину, знають її історію, мову і традиції, а пишаються тим, що вони належать до нації незламних, нескорених і самовідданих українців, а також діють, тобто роблять усе те, щоб країна процвітала, зростала, ставала справжньою Європейською перлиною. Розуміємо, що мають відбутися кардинальні зміни у свідомості суспільства, зокрема про те, що захищати свою Батьківщину є честю, яка випадає не кожному, нести звання воїна-захисника – отримувати повагу та вдячність від кожного українця.

Усі люди по-різному сприймають цю страшну війну: для когось це втрата найрідніших людей і втрата сенсу життя, для когось – це втрата домівки, рідного міста, друзів, для когось – це переїзд і адаптація у новій країні, де все чуже і незнайоме, для когось – це життя в постійній небезпеці, де бачити смерть входить у звичку, для когось – це життя в постійній тривозі за свою рідну людину, яка виконує свій обов'язок – захищає свою сім'ю, своє місто, свою країну від ворога. Тому не може бути єдиних методичних рекомендацій і порад щодо патріотичного виховання в умовах війни. Ми переконані в тому, що виховання справжнього патріота саме на часі, проте його потрібно здійснювати вкрай обережно, толерантно, терпеливо, враховуючи особисті обставини кожної дитини, проте ця робота має бути систематичною, організованою і цілеспрямованою.

Ми вважаємо, що дієвим засобом патріотичного виховання молодших школярів є сучасне мистецтво, яке народжене у період війни. Це сучасні літературні твори, музика, роботи сучасних художників, фотографів, а також кінематограф. Вчителю потрібно бути в курсі усього нового, що відбувається в мистецтві й вплітати його у різні навчальні дисципліни початкової школи. Сучасне мистецтво - це миттєва реакція людей на те, що відбувається сьогодні. Тому воно є актуальним саме зараз.

Дуже часто уявлення дітей про авторів художніх чи поетичних, чи прозових творів полягає в тому, що вони уже померли, також у них формується комплекс меншовартості. Тому вчитель має знайомити дітей з сучасними поетами, письменниками, митцями, які живуть у нашому місті, ходять по наших вулицях, так само як і ми, переживають події, проте вміють обрамлювати свої думки у словесну форму і презентувати їх на папері. Пропонуємо ознайомити учнів 3-4 класів з творчістю Сергія Жадана, зокрема з твором «Інтернат», Вікторії Амеліни («Синдром листопада»), Христини Лукашук («Казка про майдан») та інших.

Знайомимо дітей з сучасним музичним мистецтвом, адже вони люблять слухати музику, а досконалий музичний смак виховувати потрібно поступово і цілеспрямовано.

Вчитель не може оминати образотворче мистецтво. Зараз багато художників на полотні відображають українське сьогодення. Хотіли б виокремити творчість художниці з Миколаєва Вікторії Наумової, яка створила серію картин і зуміла передати долю кожного українського міста в образі жінки, яка опинилася в умовах війни. Ці картини, можна використовувати на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» і «Я досліджую світ», коли учні подорожують Україною, знайомлячись з усіма областями нашої держави, наочно карбуючи їх.

Дієвими, на нашу думку, у формуванні патріотизму учнів початкової школи будуть завдання, які спонукатимуть їх самостійно добирати приклади із сучасних творів мистецтва, а також створювати вірші, картини, пісні.

Отже, в умовах сьогодення надзвичайно актуальним постало питання формування справжнього патріота України починаючи з початкової школи. Патріотичне виховання має реалізовуватися не лише в рамках інтегрованого курсу Я досліджую світ, зокрема в межах громадянської та історичної освітньої галузі, а пронизати всю навчально-виховну роботу початкової школи. Ми переконані, що дотримання вище висвітлених педагогічних умов забезпечить гарний старт у формування патріотичної вихованості учнів початкової школи.

Список використаних джерел

1.Зубцова Ю. Є. Формування патріотичних якостей молодших школярів у взаємодії школи та сім'ї: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 – теорія і методика виховання. Київ, 2012. 21 с.

2. Казьмірчук Н.С. Національне виховання студентів вищих педагогічних навчальних закладів засобами декоративно-прикладного мистецтва. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2011. №34. С. 305-308.

3. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: Додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16. 06.2015 р. № 641 URL: rnpri.edu.ua/ua/files/vr/npvdm16062015.doc.

4. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні від 13.01.2018 р. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2018/01/KONTSEPTSIYA-ROZVYTKU-GROMADYANSKOYI-OSVITY-V-UKRAYINI.pdf>

5. Kolesnik K., Oliinyk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imbek V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. International Journal of Learning, Teaching and Educational Research/ 2023. Vol. 22, № 2, P. 413-431. URL: <https://ijlter.org/index.php/ijlter/article/view/6935>.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Юля Слободянюк, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. Л. Франчук, кандидатка педагогічних наук, старша викладачка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PSYCHOLOGICAL PRINCIPLES OF FORMATION OF LEXICAL COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Yulia Slobodianyuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У сучасній лінгводидактичній науці система початкового навчання мови націлена на вирішення ключових завдань, зокрема, успішної участі учнів у мовно-мовленнєвій діяльності. Особливе значення в розвитку мовлення має засвоєння лексичних знань, що включає активізацію словникового запасу та вивчення лексичних та стилістичних норм. Лексика відіграє важливу роль у комунікативному опануванні мови, і програма початкової школи передбачає вивчення лексикології одним з основних завдань опанування української мови.

Ключові слова: розвиток мовлення, лексична компетентність, словниковий запас, мовна культура, початкові класи, соціально-психологічні аспекти мовного розвитку.

Abstract. In modern linguistic and didactic science, the system of initial language learning is aimed at solving key tasks, in particular, the successful participation of students in speech and language activities. Of particular importance in the development of speech is the assimilation of

lexical knowledge, which includes the activation of the vocabulary and the study of lexical and stylistic norms. Vocabulary plays an important role in the communicative acquisition of language, and the primary school curriculum includes the study of lexicology before other language components.

Key words: *speech development, lexical competence, vocabulary, language culture, elementary grades, socio-psychological aspects of language development.*

На сучасному етапі розвитку лінгводидактичної науки система початкового навчання мови спрямована на розв'язання найважливіших завдань. Досягнення цього завдання вимагає не лише засвоєння молодшими школярами базових мовних знань і вмінь, а насамперед успішної участі учнів у навчальній мовно-мовленнєвій діяльності на уроках. Особливе значення в розвитку мовлення молодших школярів має засвоєння лексичних знань і формування на їх основі відповідних умінь і навичок. Знання лексичних понять є основою для засвоєння лексики. Вивчення лексики активізує словниковий запас учнів, збагачує їхнє мовлення новими словами, засвоює лексичні та стилістичні норми.

Загальновідомо, що лексика відіграє важливу роль у комунікативному опановуванні мови. Мовна програма типової української початкової школи включає розділи, присвячені аналізу елементів лексикології та вивченню слів, які є основними одиницями словникового запасу. Особливістю вивчення лексики в початковій школі є те, що воно рідко ґрунтується на вивченні конкретних закономірностей мови та не має твердої теоретичної бази. Слід зазначити, що лексикологія є важливою складовою української програми початкової школи та вивчається перед словотвором, морфологією й синтаксисом, оскільки молодші школярі повинні спочатку ознайомитися з лексичним багатством мови. Такий підхід забезпечує зіставлення лексичних і граматичних явищ української мови та допомагає молодшим школярам набутти системних лінгвістичних знань. Опрацьовуючи лексикологічний компонент, учні можуть розвивати інтерес до вивчення української мови загалом, звертати увагу на значення слів та їх використання у власній мовленнєвій діяльності, формувати вміння добирати відповідні слова для точного вираження своїх думок та розвивати мовний слух. Вивчення лексики в початковій школі має практичне значення, оскільки сприяє розширенню знань учнів про мову, формуванню в них уявлення про слово як мовну одиницю та збагаченню їхнього словникового запасу, особливо в молодших класах.

Опановування словом для дитини – це активний і цілеспрямований процес вживання слова відповідно до його значення, стилістичних особливостей, сполучуваності з іншими словами та вміння спілкуватися і висловлювати свої думки, використовуючи багатство української лексики. Об'єктом лексикології є слово. У початковій школі учні знайомляться зі словами як носіями значення, назвами предметів та одиницями, що мають певну словотвірну структуру і можуть змінюватися. Вивчення лексики забезпечує системний підхід до засвоєння лексичних понять і створює необхідні умови для цілеспрямованого опановування словниковим складом мови. Вивчаючи розділ мовознавства «Лексикологія», учитель може показати учням «різноманітність лексичних відношень і зв'язків між словами», що, своєю чергою, сприяє формуванню словникового запасу [2].

Освітня реформа «Нова українська школа», запроваджена Міністерством освіти й науки України, зумовлена вимогами часу й була позитивно сприйнята не лише владою та європейськими партнерами, а й українським суспільством у цілому. Концепція Нової української школи передбачає системну трансформацію, головною метою якої є досягнення нової, якісної освіти на всіх рівнях. Формула Нової української школи передбачає нову роль учителя, який має стати агентом змін та мотиватором для безперервного професійного зростання [5].

У контексті вимог Нової української школи – переходу від знаннєвої до компетентнісної освітньої парадигми – актуальним є питання формування мовної й мовленнєвої компетентностей у дітей молодшого шкільного віку. На основі аналізу лексичних, психологічних і лінгвістичних джерел розглядаються поняття «мова» та

«мовлення». До основних психологічних процесів, які слід враховувати при формуванні мовних і мовленнєвих умінь і навичок дітей молодшого шкільного віку належать увага, уява, мислення, пам'ять, сприймання та осмислення, психічні особливості (почуття, емоції), особистісне відчуття мови та досвід спілкування в реальному та віртуальному просторі. Зміст поняття «мовне чуття» визначено як здатність використовувати мовні засоби в комунікативних ситуаціях на основі емоцій та інтуїції. Виокремлено такі види уваги: мимовільна, довільна та після довільна; види мислення за ступенем новизни та оригінальності (репродуктивне та продуктивне); за способом та формою діяльності (наочно-дійове, наочно-графічне, словесно-логічне (абстрактне) [5].

Науковців об'єднує одна спільна позиція щодо необхідності збільшення та збагачення словникового запасу дітей молодшого шкільного віку. З огляду на реформування початкової школи, освітній процес має бути спрямований на всебічний розвиток особистості дитини, відповідно до її вікових та індивідуальних особливостей. Загальнокультурні та морально-етичні цінності, компетентність з основних предметів, життєві та соціальні навички сприяють формуванню академічної успішності дитини. Саме тому інноваційні технології, які відповідають потребам сучасного суспільства, повинні широко використовуватися в освітньому процесі. Інноваційна освітня технологія – це ефективний спосіб організації освітнього процесу на сучасному рівні. Це певна схема або система поведінки вчителя та учня, яка призводить до досягнення конкретних цілей. Таким чином використання інноваційних технологій сприяє не лише особистісному розвитку учнів, а й формуванню їхніх словникових навичок. Адже це новий підхід до навчання, який не лише активізує роботу дітей, а й формує в них бажання пізнавати невідоме [1].

Отже, формування лексичної компетентності учнів початкової школи є ключовим етапом у процесі їхнього мовного розвитку. Вивчення психологічних особливостей учнів допомагає врахувати їхні індивідуальні потреби та особливості в процесі формування лексичної компетентності. Учитель відіграє важливу роль у формуванні лексичної компетентності учнів, адже тільки компетентний педагог може створити стимулювальне навчальне середовище, де учні отримують необхідну підтримку та мотивацію для активного вивчення мови. У забезпеченні успішного формування лексичної компетентності ефективними є різноманітні методи та прийоми навчання, такі як інтерактивні вправи, ігрові методики та використання сучасних засобів навчання.

Список використаних джерел

1. Бурденкова А. І. Формування лексичної компетентності молодших школярів засобами інноваційних технологій: кваліфікаційна робота студентки психолого-педагогічного факультету групи ПНП-м-13/ наук. керівник Н. І. Білоконна. Кривий Ріг, 2018. 89 с.
2. Дубовик С. Формування лексикологічних умінь учнів на уроках української мови в початковій школі. *Молодий вчений*. Київ. 2021. №3 (91). С. 203-207.
3. Лазаренко Н. І. Збагачення словника молодших школярів прикметниками. *Початкова школа*. 1999. №1. С. 14-17.
4. Сіранчук Н.М. Методична система формування лексичної компетентності молодшого школяра на уроках української мови як інноваційна педагогічна технологія. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Педагогічні науки: збірник наукових праць. Миколаїв: МНУ імені В.О.Сухомлинського, 2017. Вип. № 2 (57). С. 461-465.
5. Романовська Д. Психологічний супровід освітнього процесу в контексті Нової української школи. *Український вимір: міжнародний збірник науково-педагогічних, методичних статей і матеріалів з України та діаспори*. 2019. №16. Київ, 2019. С. 253-257.
6. Lapshyna I., Lyubchak L., Franchuk N., Vasylyuk A., Komarivska N. Development of Diamonological Competence of Future Primary School Teachers in the Process of Professional Training. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Rpoceedings of the International Scientific Conference. 2021. Volume I. P. 395-405. [URL: http://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/view/6298/5012](http://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/view/6298/5012)

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ БУЛІНГУ В ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Вікторія Смертюк, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л. В. Любчак, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського(Україна)

PREREQUISITES FOR THE EMERGENCE OF BULLING IN THE SCHOOL ENVIRONMENT OF AN ELEMENTARY SCHOOL

Victoria Smertyuk, master`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються передумови виникнення булінгу у навчально-виховному колективі молодших школярів. Акцентовується увага на профілактичних заходах щодо запобігання насиллю для збереження психологічного здоров'я учнів початкової школи.

Ключові слова: булінг, початкова школа, передумови виникнення, профілактика.

Abstract. The article reveals the prerequisites for the occurrence of bullying in the educational and educational team of younger schoolchildren. Emphasis is placed on preventive measures to prevent violence in order to preserve the psychological health of primary school students.

Key words: bullying, elementary school, prerequisites for occurrence, prevention.

У сучасному світі надзвичайно гостро постає питання булінгу, як насилля в цілому. В останні роки булінг все частіше починає проявлятися вже з перших днів перебування дитини у школі, проблема дитячого насильства у школах стає все більш актуальною. Увага до проблеми шкільного насильства сформувалася в 1990-х роках, після ряду трагічних суїцидів серед дітей молодшого шкільного віку. З того моменту проблема булінгу отримала безпрецедентну увагу з боку засобів масової інформації та стала предметом активних наукових досліджень.

Одне з найбільш актуальних завдань, яке ставиться в сучасній системі освіти, полягає у створенні й підтримці безпечного середовища [1]. Варто відзначити, що у даному контексті поняття «безпека» має на увазі під собою не стільки технічну оснащеність і заходи, пов'язані з охороною учнів, скільки створення комфортної психологічної атмосфери у шкільних колективах. Почуття захищеності безпосередньо впливає не тільки на загальний психоемоційний стан учнів, але також є запорукою успішного розвитку. Виконання зазначеної задачі передбачає необхідність розгляду різних підходів до вивчення характеру взаємовідносин між учасниками освітнього процесу. Взаємини в колективі можуть бути джерелом або підтримки, або ж загрози, надаючи, таким чином, вплив на виникнення відчуття «безпеки» або «небезпеки» освітнього середовища [7].

Булінг (bulling, від англ. Bully – забіяка, хуліган), визначається як навмисне цькування. Важливо розуміти, що цькування відрізняється від сварки, конфлікту чи непорозуміння декількома чинниками: це відбувається систематично, у різних видах та формах насилля, (економічний, фізичний, сексуальний, психологічний чи кібербулінг), стосовно однієї й тієї ж особи; цькування має злий та свідомий умисел, коли метою кривдника є заподіяння фізичної чи психологічної шкоди; зазвичай жертвою насилля стає та особа, яка є більш вразливою психологічно, фізично чи економічно, так виникає владний дисбаланс; кривдник не визнає своєї провини та не розкаюється перед жертвою [3; 4].

Конфлікти у стосунках молодших школярів трапляються досить часто, адже учні цього віку ще не набули навичок міжособистісної взаємодії. Вони не несуть у собі злого умислу, не є систематичним явищем, часто бувають випадковими; владний баланс не фігурує у конфліктних ситуаціях. В. Кравченко стверджує, що конфлікт не спрямований на пригнічення соціального статусу, фізичних можливостей, релігійних вподобань, пригнічення морального здоров'я та ментального розвитку [3].

На сьогодні виявити перші прояви булінгу в шкільному середовищі важко, адже зазвичай буллери обирають такі місця для цькування, де важко буде вчителю чи іншим працівникам закладу освіти прослідкувати та проконтролювати дії буллерів. До цих місць входять туалети, роздягальні, сходи, коридори, їдальня чи подвір'я. Дуже часто дитина може зазнавати цькування і поза межами школи – дорога додому чи школи, загальні екскурсії чи прогулянки, у власному дворі або по дорозі на додаткові гуртки чи заняття [5].

З появою новітніх технологій булінг перейшов на новий рівень – кібербулінг. Кібербулінг – це булінг із застосуванням цифрових технологій, він може проявлятися на різноманітних платформах передавання повідомлень (месенджерах), ігрових платформах та соціальних мережах. Кібербулінг містить: розповсюдження очорнювальних фото та відео матеріалів, які знімалися без дозволу жертви, або без її відома, надсилання погроз, шантажування, поширення інформації від імені жертви тощо [3; 6].

Дослідження засвідчують, що найчастіше жертвами стають діти, які мають: занижений рівень інтелекту, проблеми у навчанні (або ж навпаки, високий рівень інтелекту і високі досягнення у навчанні); виокремлення учителем певної учениці/учня серед інших; особливості у зовнішності (веснянки, руде волосся, великі вуха, незвична форма голови та ін.); проблеми зі здоров'ям (проблеми з опорно-руховим апаратом, відсутність кінцівок, заїкання, порушення мовлення, особливості зовнішності, які одразу впадати в око); інший колір шкіри; погано розвинені гігієнічні навички (дитина носить брудний одяг, відчувається неприємний запах, погано одягнена) [2].

У зв'язку з сьогодишньою ситуацією в Україні, коли щоденно вся країна здригається від масованих обстрілів країни-терориста – росії, неймовірно стрімко зростають жертви мирного населення, в їх числі й діти. За даними Офісу Генпрокурора, ювенальні прокурори повідомляють, станом на 6 лютого 2024 року, в Україні від російської агресії загинуло 523 дитини від 0 до 17 років, та понад 2017 отримали поранення з різним ступенем важкості. Діти отримали багато поранень, які заважають їм повноцінно жити, попри обставини, навіть такі діти можуть бути жертвами булінгу. Мотивацією до булінгу стають: самоствердження, боротьба за владу чи увагу, помста, нейтралізація суперника, задоволення садистських потреб (окремих осіб) та ін.

Пропонуємо наступні профілактичні заходи в школі для запобігання булінгу:

1. Контроль учителів за поведінкою дітей, взаєминами між дітьми (на перервах, у дворі школи, у місцях відпочинку тощо).
2. Систематична робота вчителя-класовода керівника з налагодження конструктивних взаємин у класному колективі. Проведення класних години та інших форм виховної роботи з теми «Мобінг, булінг», можливо за участю практичного психолога.
3. Показ власного прикладу безоцінкових висловлювань дорослих щодо особистості дитини, а також вимога застосування безоцінкових суджень від учнів.
4. Припинення будь-яких проявів глузування, насилля, цькування і просто нетолерантного ставлення дітей один щодо одного у класі.
5. Розроблення спільно з учнями правил поведінки у класі й чітке їх дотриманням.

Отже, учитель початкових класів має здійснювати систему психолого-педагогічних заходів щодо попередження булінгу:

- Ознайомлення учасників освітнього процесу з нормативно-правовою базою та що регулюється документами щодо превенції проблеми насилля в освітньому середовищі.
- Проведення зустрічей, круглих столів, семінарів, тренінгів із залученням представників правоохоронних органів, служб соціального захисту, медичних установ та інших зацікавлених організацій.
- Запровадження програми правових знань у формі гурткової, факультативної роботи.
- Організація роботи гуртків, факультативів із психології.
- Створення інформаційних куточків для учнів із переліком організацій, до яких можна звернутися у ситуації насилля та правопорушень.

- Проведення батьківських зборів як форми організації спільної діяльності батьків, учителів, практичного психолога та соціального педагога, яка передбачає їх спілкування з метою обговорення актуальних питань навчання і виховання, ухвалення рішень.

- Організація та проведення консультацій як форми роботи з батьками, яка передбачає надання фахівцями психологічної служби допомоги батькам із різних проблем родинного виховання.

- Запровадження практики систематичного проведення педагогічного консилиуму як форми спілкування учнів, учителів, фахівців психологічної служби навчального закладу та батьків, метою якої є цілісне, різнобічне вивчення особистості учня, вироблення єдиної педагогічної позиції; визначення головних напрямів удосконалення виховного процесу зусиллями вчителів, батьків, самого учня; тренінги спілкування, методики опановування аутотренінгом.

У виникненні булінгу є ряд причин, на які обов'язково потрібно звертати увагу батькам та педагогам. Тільки спільна робота всіх учасників освітнього процесу допоможе розв'язати таку важливу і складну проблему налагодження конструктивних взаємин між дітьми.

Список використаних джерел

1. Запобігання та протидія насильству: методичні рекомендації. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 18.05.2018 № 1/11-5480. С. 25-32.

2. Кібербулінг – що це та як його зупинити? URL: <https://www.unicef.org/Ukraine/cyberbullying>.

3. Кравченко І.В. Профілактика булінгу в роботі з дітьми молодшого шкільного віку. 2022. С. 15. URL: <https://www.google.com/search?q>.

4. Курс лекцій: булінг (цькування) як явище, його форми та учасники / Тілікіна Н.В., Гольцберг К.О., Мельниченко А.А. URL: <https://nupp.edu.ua/uploads/files/0/main/deps/ps/buling/module1/buling-iakiavische.pdf>.

5. Про булінг в шкільному середовищі та протидію булінгу в ліцеї. URL: <http://2school.in.ua/pro-buling-u-shkilnomu-seredovyshti-ta-protidiyu-bulingu-v-litseyi/>

6. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід: методичний посібник / Андрєєнкова В.Л., Мельничук В.О., Калашник О.А. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с.

7. Lapshyna I., Lyubchak L., Franchuk N. Formation of Communication Culture of Schoolchildren in the Process of Group Work at the Lessons of Primary School. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume III. May 22th-23th, 2020. P. 328-341. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Ганна Собо́ль, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. І. Лазаренко, докторка педагогічних наук, професорка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FEATURES OF THE FORMATION OF READING COMPETENCE YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Anna Sobol, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкрито зміст поняття «читацька компетентність», запропоновано низку прийомів для формування читацької компетентності молодших школярів.*

Ключові слова: читацька компетентність, учні початкової школи, уроки літературного читання.

Abstract. The article reveals the meaning of the concept of «reading competence», suggests a number of techniques for the formation of reading competence of younger schoolchildren.

Key words: reading competence, primary school students, literary reading lessons.

Читання виступає активним засобом пізнання світу, воно дозволяє розширити дитячий кругозір, творчо переосмислювати дійсність, набувати соціального досвіду. Процес читання активізує усі мисленнєві операції школярів. Проте сьогодні гаджети заповнили великий відсоток життя учнів, вони витісняють книги, пропонуючи легший спосіб отримання інформації. Тим самим інформаційно-комунікаційні технології гальмують процеси розвитку уяви, творчих здібностей, логічного мислення молодших школярів. Питання формування читацької компетентності учнів сьогодні є одним з актуальних, воно висвітлюється у Державному стандарті початкової освіти, типових навчальних програмах, низці методичних рекомендацій для педагогів. У своїх працях його розглядали Т. Білявська, І. Большакова, О. Вашуленко, І. Козак, Н. Комарівська, І. Лапшина, О. Савченко.

Читацька компетентність – це інтегрована якість особистості, що базується на знанні літературних творів, розумінні їхньої моралі; здатності робити висновки з прочитаного та переймати досвід; розуміти літературні терміни, орієнтуватися в жанрах літературної творчості тощо [5]. Молодших школярів необхідно зацікавити дитячою книжкою, стимулювати внутрішній інтерес до пізнання нового. Читаючи твір, учням важливо вдумуватися в його зміст, ставити навідні питання, визначаючи мотиви вчинків героїв [4, с. 44].

У своїх наукових працях В. Головка наголошує на тому, що читацька компетентність реалізується через наступні функції: *пізнавальну* (учень вивчає навколишній світ, краще засвоює прояви різних моральних якостей, вчиться орієнтуватися у тематиці та жанрах творів; знайомиться з авторами творів, їхнім літературним та біографічним шляхом); *розвивальну* (у школяра розвивається логічне та творче мислення, уява, фантазія, пам'ять, увага, волюні якості, до того ж різні мисленнєві операції); *комунікативну* (у дитини розвивається словниковий запас, якості читання (швидкість, свідомість, виразність, правильність), діалогічне та монологічне мовлення, здатність чітко, логічно та зрозуміло висловлювати свою думку); *самоосвітню* (у школяра формується потреба у нових знаннях, які він шукає у книзі) [2].

Під час класного читання молодшим школярам, на думку Т. Білявської, доречно пропонувати читання ланцюжком, коли діти читають твір по одному реченні; хорове читання, коли учні разом вголос читають текст; вибіркове читання, коли текст читає одна дитина з класу, а решта слідує [1, с. 23]. Окрім того, діти можуть читати у дійових ролях як бджілки, як жабки, як музиканти, як диригенти тощо. У роботі зі школярами можна використовувати роботу в контексті технології «Щоденні 5» та пропонувати читання для себе, для цього школярі можуть обирати книгу з класної бібліотеки чи приносити з дому, зручно вмошуватися в осередку читача та читати протягом визначеного часу. Читаючи для когось, діти об'єднуються у невеликі групи та по черзі читають визначений твір, важливо читати правильно, швидко, виразно та свідомо, щоб потім разом можна було переказати зміст прочитаного. На уроках літературного читання доречно використовувати читацькі щоденники [6]. У ході позакласного читання можна пропонувати дітям читати надворі за ідеями В. Сухомлинського, читати за допомогою лупи, читати в парах тощо.

На нашу думку, для формування читацької компетентності молодших школярів необхідно:

- свідомо, правильно та виразно читати літературний твір;
- звертати увагу на емоції та почуття закладені автором, це дозволить школярам правильно інтонувати та покращить виразність мовлення;

- важливо уважно опрацьовувати біографії поетів та письменників, звертати увагу на їхні життєві обставини, вибір, який вони робили, умови, в яких писали твори;
- у класі необхідно обладнати осередок читача, мати невелику бібліотеку;
- дітям імпонуватиме перегляд буктрейлера перед початком вивчення твору;
- разом з молодшими школярами можна організувати буккросинг;
- для узагальнення вивченого учням доречно пропонувати створювати мудборди та ментальні карти;
- читацький щоденник, розроблений на новий лад, дозволить детальніше опрацьовувати твори;
- використовувати інтерактивні, проєктні, ігрові, евристичні технології, а це дозволить покращити аналіз літературних творів;
- молодшим школярам імпонуватиме розігрування сюжетно-рольових ігор, ігор-інсценізацій, ігор-драматизацій за змістом прочитаних літературних творів.

Ми вважаємо, що у педагогічному арсеналі вчителів мають бути уроки-проєкти, уроки-літературні цікавинки, уроки поетичної творчості, уроки-інсценізації, інтерактивні уроки літературного читання, уроки творчі дослідження, які можна часто проводити, працюючи над новими літературними творами. Окрім того, доречно організувати віртуальні екскурсії, наприклад до музеїв відомих літераторів, працювати з дітьми на різних інтерактивних платформах, запрошувати на тематичні вечори відомих поетів та письменників тощо. Учнім цікаво буде створювати розвороти журналів, власні міні-книжечки, які вони зможуть наповнювати оригінальними завданнями, нотатками, фразами відомих класиків.

Таким чином, можемо стверджувати, що процес формування читацької компетентності є складним та динамічним, він потребує великих зусиль вчителів, використання різних прийомів, які швидко б змінювалися. Формування читацької компетентності молодших школярів сприятиме розвитку дитячого кругозору, цілісної картини світу, творчих здібностей, уяви та фантазії, формуванню ціннісних орієнтацій, соціокультурного досвіду.

Список використаних джерел

1. Білявська Т. Методика навчання літературного читання: навчально-методичний посібник. Миколаїв: СПД Румянцева, 2017. 109 с.
2. Головка В.А. Сутність читацької компетентності молодших школярів. URL: <http://kppordgu.do.amdocsmaterianaukovo-praktichnojiinternetkonfer.pdf>.
3. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100-106.
4. Лапшина І.М., Комарівська Н.О. Використання елементів сучасних інноваційних технологій у формуванні інтересу до дитячої літератури у дітей дошкільного віку. *II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті»*. Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 44-48.
5. Савченко О.Я. Типова освітня програма для 3-4 класів закладів загальної середньої освіти. Київ, 2018. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Savchenko.pdf>.
6. Щоденні 5. URL: <https://naurok.com.ua/post/schodenni-5-priyomi-rozvitkupisma-i-chitannya-v-odniy-metodici>.

ВПЛИВ МИСТЕЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДІТЕЙ

Юлія Сологуб, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л. С. Бровчак, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE INFLUENCE OF ART ON THE FORMATION OF PATRIOTIC FEELINGS IN CHILDREN

Yuliia Solohub, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті автор розкриває виховний потенціал мистецтва. Акцентує на важливості формування патріотичних почуттів дітей у процесі мистецької діяльності.

Ключові слова: мистецтво, патріотичні почуття, виховання.

Abstract. In the article, the author reveals the educational potential of art. Focused attention on the importance of the formation of patriotic feelings of children in the process of artistic activity.

Key words: art, patriotic feelings, education.

Патріотичне виховання в освіті є одним із ключових напрямів виховної діяльності, спрямованим на формування патріотичних почуттів, громадянської свідомості та активного громадянства серед молодого покоління. Освіта в цьому контексті відіграє важливу роль у створенні середовища, де діти можуть засвоювати та розвивати патріотичні цінності, які повинні бути вбудовані у всі аспекти освітньої діяльності. Патріотичне виховання в освіті сприяє формуванню активних, свідомих та відповідальних громадян, які готові приносити користь своїй країні та брати активну участь у її розвитку.

Патріотичне виховання є систематичним процесом формування у дітей певних цінностей, переконань, знань і навичок, які сприяють розвитку почуття приналежності до власної країни, готовності захищати та просувати її інтереси. Патріотичні почуття – це особисті емоційні реакції, пов'язані з прив'язаністю, гордістю, любов'ю та відчуттям приналежності до власної країни. Ці почуття можуть виявлятися через повагу до національних символів, готовності допомагати країнам, бажанні сприяти розвитку країни тощо.

Патріотичне виховання спрямоване на створення умов для розвитку патріотичних почуттів у дітей. Це може бути досягнуто через різноманітні методи та засоби, включаючи освіту, мистецтво, культурні заходи, спорт тощо. Патріотичні почуття виникають як результат патріотичного виховання, але вони є особистими та внутрішніми. Діти можуть виявляти різний ступінь патріотичних почуттів залежно від їхньої особистої ідентичності, досвіду та умов навколишнього середовища [2].

Мистецтво має важливе значення в патріотичному вихованні через свою здатність надихати, викликати емоції та передавати історію та культуру країни. Мистецтво у всіх своїх формах – живопис, скульптура, фотографія – може відображати красу країни, її пейзажі, архітектурні шедеври та інші унікальні аспекти. Це допомагає дітям розвинути почуття гордості та приналежності до своєї культури та нації.

Через мистецтво діти можуть вивчати історію своєї країни, традиції та цінності. Художній образ може бути потужним засобом передачі історичних подій та культурного спадку. Мистецтво може надихати дітей на творчість та самовираження. Шляхом створення власних творів вони можуть виражати свої почуття та ідеї, пов'язані з патріотизмом та любов'ю до своєї країни [1]. Мистецтво відображає різноманіття культур та поглядів, що сприяє розумінню та поваги до різних груп людей і національностей у межах країни.

Усі ці аспекти мистецтва сприяють формуванню у дітей почуття патріотизму, приналежності та гордості до їхньої країни та культури. Мистецтво допомагає їм розуміти, цінувати та підтримувати спадщину своєї нації, а також активно взяти участь у її розвитку та процвітанні.

Формування патріотичних почуттів засобами мистецтва може бути успішним за умови використання певних педагогічних стратегій та методик. Педагог повинен створити заохочувальне та інклюзивне середовище, де діти можуть відчувати себе комфортно та вільно виражати свої почуття та ідеї через мистецтво [5].

Педагог може залучати дітей до активних форм діяльності, таких як творчі проекти, театралізовані вистави, музичні концерти та інші види мистецької творчості, які дозволяють їм активно виявляти свої почуття та думки. Важливо використовувати інтерактивні методи навчання, такі як обговорення, групова робота, рольові ігри тощо, які дозволяють дітям взаємодіяти між собою та спільно вирішувати завдання.

Важливо сприяти розвитку творчих навичок та надихати дітей на самовираження через мистецтво. Педагог може створити умови для творчого процесу, який дозволить дітям вільно виражати свої почуття та думки. При цьому варто враховувати індивідуальні особливості кожної дитини та намагатися забезпечити оптимальні умови для її розвитку через мистецтво [3]. Педагог може поєднувати мистецький та науковий підходи до вивчення патріотичних тем, щоб сприяти глибшому розумінню та відчуттю прив'язаності до своєї країни. Використання цих педагогічних умов дозволить створити ефективну освітню програму, спрямовану на формування патріотичних почуттів засобами мистецтва.

Зауважимо, що існує багато різних форм роботи, які можуть сприяти формуванню патріотичних почуттів засобами мистецтва, серед них проведення творчих проєктів, які передбачають створення мистецьких робіт (живопис, скульптура, музика, література тощо), які відображають національні символи, традиції, історію або героїв країни. Цікавими формами роботи є організація та відвідування виставок, присвячених національній культурі, історії, традиціям та досягненням країни, проведення конкурсів та фестивалів мистецтва, де учасники можуть виразити свою творчість та відчуття національної гордості через свої роботи, проведення театралізованих вистав та перформансів, які відображають важливі події, історію або культурні аспекти країни [4].

Важливою формою роботи є організація та участь у музичних заходах, концертах та музичних виставах, де виконуються національні пісні, мелодії та твори відомих композиторів країни, створення театральних постановок, які розкривають важливі історичні події, легенди, культурні особливості та цінності країни, проведення літературних вечорів, на яких читають та обговорюють твори національних письменників, які відображають культурні та історичні аспекти країни. Ці форми роботи створюють можливості для вираження та сприйняття мистецьких творів, що сприяє формуванню патріотичних почуттів учасників. Крім того, вони сприяють розвитку творчих та критичних мисленнєвих навичок, а також сприяють комунікації та єдності серед учасників заходів.

Таким чином, за допомогою мистецтва можна відтворити та відобразити красу, історію, культуру та традиції своєї країни, що сприяє формуванню глибокого відчуття приналежності та гордості за рідний народ. Крім того, мистецтво створює можливості для самовираження, творчості та ідентифікації, що є важливими аспектами розвитку особистості. Такі форми роботи, як творчі проєкти, виставки, конкурси, театралізовані вистави та інші, створюють сприятливі умови для спільної діяльності та співробітництва, що сприяє зміцненню громадянської свідомості та соціальної єдності. Отже, мистецтво є важливим і ефективним засобом патріотичного виховання, який сприяє формуванню та підтримці патріотичних почуттів дітей.

Список використаних джерел

1. Бровчак Л. С. Розвиток творчих здібностей і вмінь дітей у процесі мистецької діяльності. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»*. Вінниця. 2018. С. 50-55.
2. Бровчак Л. С., Ліхницька Л. М., Старовойт Л. В. Особливості пізнання простору й часу в дошкільному віці як передумова успішного навчання дитини у школі. *Молодий вчений*. № 5.2 (69.2), травень, 2019. С. 110-115.
3. Ліхницька Л. М. Самовираження молодших школярів засобами мистецтва як спосіб усвідомлення себе і світу. *Подільський науковий вісник. Науки: економіка, педагогіка*. 2019. №2(10). С. 65-75.
4. Старовойт Л.В. Використання творчих завдань у процесі предметно-перетворювальної діяльності дітей. *Збірник матеріалів VI Всеукраїнської науково-*

практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 27 квітня 2023 р.) / за заг. ред. О.П. Демченко. Вінниця, 2023. Вип. 5. С.172.

5. Brovchak L., Starovoit L., Likhitska L. Pedagogical Conditions for Creative and Artistic Development of Children of Senior Preschool Age by Means of Art. *New Educational Review*. 2018. Vol. 52. №2. P. 206-217.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Аліна Філіппович, здобувачка вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: А. О. Кушнір, кандидатка педагогічних наук, старша викладачка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна).

CURRENT ISSUES OF FORMING MOTIVATION FOR LEARNING AMONG PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Alina Filippovych, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Анотація. В статті розкриті актуальні питання формування мотивації до навчання в учнів початкової школи. Наведені напрями формування мотивації до навчання в умовах НУШ молодших школярів.

Ключові слова: мотивація, навчання, навчальна діяльність, особистість, напрями.

Abstract. The article reveals topical issues of forming motivation for learning among primary school students. The directions of formation of motivation for learning in the conditions of NUSH of younger schoolchildren are given.

Keywords: motivation, training, educational activity, personality, directions.

На сьогодні навчальна мотивація молодших школярів НУШ передбачає встановлення положень мотивації на момент приходу дитини на школу вперше. Цей період розвитку дитини орієнтується те що, що він вперше перебуває у новій важливої соціальної ролі, важливої як йому самого, але й соціуму.

Відомо, що наприкінці дошкільного віку у кожної дитини формується стійка мотивація до навчання у шкільному житті. Фахівці у галузі психології визначають, що ця нова особистісна освіта є як «внутрішньою позицією школяра» [1, с. 32]. Дана позиція встановлюється у визначенні потреби дитини ходити до школи, носити шкільну форму та шкільне приладдя, включитися в нову діяльність вчення, зайняти змістовно-нове для нього становище серед оточуючих. Ця потреба створює суб'єктивну готовність до школи. На рівних умовах з цим є об'єктивна готовність до школи – рівень знань та вмінь, з якими дитина приходить до школи.

Дослідження демонструють, що в сучасної дитини, що йде перший раз до школи, суб'єктивна готовність може знижуватися через розповіді інших дітей про труднощі, з якими можна зустрітися в шкільному житті, а ще через те, що прагнення вчитися певною мірою задовольняється в дитячому саду. З іншого боку, об'єктивна готовність стає вищою через загальне зростання культури, використання інтернету та телебачення. Ступінь поінформованості сучасних дітей значно вищий [2, с. 34]. Таким чином, у дитини семи років у сучасному світі рівень суб'єктивності готовності до шкільного життя стає нижчим, а рівень об'єктивності готовності збільшується, що за підсумком ускладнює процес майбутнього формування мотивації до початкової школи.

При переході з ЗДО до школи дитина перебуває у новій соціально-важливій ситуації розвитку. Безпосередньо у центрі цієї ситуації перебуває вчитель. Саме у молодшому шкільному віці провідною діяльністю стає навчальна, дана форма активності, спрямована, як правило, на самого себе. Головну роль відводиться мисленню у молодшому шкільному віці.

Як правило, закінчується перехід від наочно-подібного мислення до словесно-логічного мислення. У більшості дітей простежується збалансованість різних видів мислення та сприйняття. У кожному віці вони розуміються по-різному, наприклад, у віці від 2 до 5 років відбувається перерахування предметів, зображених на картині, у віці 6-9 років – вже з'являється опис картини, у віці 9-10 років здійснюється відтворення та переказ побаченого [3, с. 46].

Перш ніж досліджувати процеси формування позитивної мотивації навчальної діяльності, необхідно розкрити сутність навчальної діяльності молодшого школяра.

У науковій та психолого-педагогічній літературі термін «навчальна діяльність» найчастіше замінюють на слова «вчення», «засвоєння знань», «навчання», коли всі ці поняття відображають у собі різні змісти та різні аспекти навчального процесу. І тому потрібно розмежовувати дані поняття, тому, що їхнє заміщення може нести за собою негативні наслідки для організації навчального процесу. У педагогічній енциклопедії «вчення» розуміється як вид діяльності, що допомагає засвоєнню суспільно-історичного досвіду. У разі «вчення» є синонімом поняття «навчання» і «засвоєння» [3, с. 49]. Такий підхід визначає цей процес як психологічний процес за своєю природою.

Говорячи про оцінювання сенсу та важливості навчальної діяльності, ми встаємо на позицію автора, який говорив, що як особлива форма соціальної активності суб'єкта аналіз навчальної діяльності може бути обмежений аналізом процесу засвоєння. Навчальна діяльність включає не тільки передачу знань, умінь і навичок іншим поколінням [4, с. 86].

Наступна відмінність навчальної діяльності з інших видів діяльності у тому, що результатом навчальної діяльності перестав бути ні матеріальний, ні інтелектуальний продукт. Учень з допомогою вчителя використовує наукові поняття, трактує їх, вивчає, не вносячи у своїй жодних змін у теорію. Зміни відбуваються у разі особистість школяра, його розвиток та ерудицію. У зв'язку з цим школяр отримує можливість організовувати свою навчальну діяльність та пояснювати процеси та механізми, що відбуваються в освітньому процесі [4, с. 87].

Молодший шкільний вік відрізняється тим, що дитина вперше входить до навчальної діяльності. Мотивація навчальної діяльності в дітей віком молодшого шкільного віку може розвиватися у різних напрямках, наприклад: 1) широкі пізнавальні мотиви, саме прояв інтересу до знань, можуть до середини віку змінюватися на навчально-пізнавальні мотиви, саме до способів придбання знань; 2) мотиви самоосвіти видаються у формі додаткового інтересу до джерел знань; 3) широкі соціальні мотиви виходять розвиток від загального розуміння соціальної значущості вчення до більш усвідомленого визначення причин необхідності навчання; 4) вузькі соціальні мотиви виражаються у бажання дитини отримати схвалення від вчителя. У найзагальнішому вигляді у молодших школярів присутні мотиви співробітництва та колективної роботи [5, с. 33].

Розуміння дітей молодшого шкільного віку навіть вони навчаються у школі досить невиразні та розмиті. Найчастіше їх відповіді стосуються стандартних фраз, наприклад, «для того, щоб уміти читати та писати», «бути розумним, багато знати». Уточнюючі питання на ці висловлювання часто заводять дітей у положення, в якому вони не можуть відповісти на ці питання, найбільш тямущі припускають можливість знайти хорошу і цікаву роботу в майбутньому. Ця перспектива через свою віддаленість не може здаватися стійким стимулом для вчення [5, с. 34]. Навчальна діяльність у молодшому шкільному віці активізується декількома різноманітними мотивами, які утворюють, зрештою, взаємозалежну систему.

Таким чином, навчальна мотивація розглядається як функція, наслідок особливим чином організованої й сформованої навчальної діяльності, а проблема формування мотивації учіння значною мірою зводиться до формування навчальної діяльності здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Горобець, Т. П. Особливості мотивації навчання школярів в умовах війни: педагогічний погляд. *Педагогіка і психологія розвитку*. 2020. № 6. С. 30-37.

2. Житник, Т. П. Психологічні аспекти мотивації навчання дітей в умовах війни. *Психологія особистості і соціальна психологія*. 2020. № 6. С. 34-41.
3. Петренко, М. П. Психологічні аспекти мотивації навчання школярів в умовах війни: аналіз досвіду.» *Психологія освіти*. 2020. № 3. С. 44-51.
4. Приходько Л. А., Ройко Л. Л. Особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи із застосуванням технологій дистанційного навчання. *Математика. Інформаційні технології*. Освіта. 2021. С. 86-90.
5. Шаповал, Т. В. Психологічні аспекти мотивації навчання школярів в умовах війни: аналіз досвіду. *Психологія навчання*. 2021. №1. С. 32-39.

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НУШ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ.

Юлія Шмагальська, здобувачка ступеня фахової передвищої освіти
«фаховий молодший бакалавр».

Науковий керівник: Р. Р. Галицька, кандидатка філологічних наук, старша викладачка
КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича» (Україна)

METHODS OF FORMING THE CULTURE OF SPEECH OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL IN UKRAINIAN LANGUAGE CLASSES FOR PROFESSIONAL PURPOSES.

Yuliia Shmahalska, Junior Bachelor of Professional Pre-Higher Education.
Brody Professional Pedagogical College named after Markiyan Shashkevych (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості методики формування публічного мовлення учителів початкових класів НУШ на заняттях української мови за професійним спрямуванням. Автор статті розкриває основну проблематику теми.

Ключові слова: публічні виступи, культура мовлення, курс української мови за професійним спрямуванням, формування компетентностей.

Abstract. The article reveals the features of the methodology for the formation of public speech of primary school teachers of the New Ukrainian School in Ukrainian language classes for professional purposes. The author of the article reveals the main problems of the topic.

Key words: public broadcasting, speech culture, Ukrainian language course for professional purposes, formation of competencies.

Розвиток незалежної Української держави впливає на основні принципи національної системи освіти, зокрема на освітньо-виховні та науково-методичні засади. Оновлення змісту навчання є ключовим у процесі реформування освіти в Україні та передбачає адаптацію до потреб сучасного суспільства. Виникає необхідність впровадження нової мовної освіти як частини системи професійної освіти. Вона має сприяти розвитку комунікативної компетенції особистості, яка здатна використовувати свій творчий потенціал на користь держави. Цей процес може бути реалізований через впровадження навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» [2, с. 9].

Актуальність і недостатня розробленість даної теми зумовили мету статті – дослідити та описати методику формування публічного мовлення учителів початкових класів НУШ на заняттях з української мови за професійним спрямуванням.

Мова та слово є важливими показниками загальної культури особистості, вони відображають рівень інтелекту та мовної грамотності людини. За словами відомого українського мовознавця та перекладача В. Радчука: «Слово - візитна картка віку, професії, соціального стану людини». Культура мови формується та удосконалюється під час спілкування, особливо під час виконання професійних обов'язків. Вона проявляється у

вмінні користуватися професійною мовою, висловлюватися правильно, чітко, логічно та майстерно використовувати мовні засоби залежно від мети та ситуації спілкування. Усі ці аспекти регулюються мовознавчою наукою - культурою мови.

Дослідивши та проаналізувавши дослідження та публікації із цього питання можна зробити висновок, що проблему культури мовлення вчителів досліджувало безліч відомих науковців, а саме: О. Біляєв, В. Мельничайко, Р. Непийвода, Л. Паламар, С. Богдан, Н. Бабич, Л. Варзацька, О. Голік, Ю. Барабаш, І. Вихованець, Б. Головін, А. Капська, Г. Сагач, Л. Мацько). До дослідження цієї проблеми долучитись також і відомі мовознавці: О. Пономарів, О. Синявський, І. Чередниченко, Б. Антоненко-Давидович, В. Коломієць, П. Одарченко, Р. Будагов, С. Єрмоленко, В. Пасинок, М. Пилинський [3].

Висока культура мовлення особистості значною мірою залежить від того, наскільки вона орієнтована на важливі риси бездоганного мовлення. Основними критеріями комунікативної культури є: правильність, змістовність, логічність, багатство, точність, виразність, доречність і доцільність [2, с. 68].

Правильність мовлення передбачає відповідність літературним нормам, що є ключовою характеристикою культури мовлення. Вона охоплює орфоепію, орфографію, лексику, морфологію, синтаксис, стилістику, пунктуацію та словотворення. Змістовність вимагає глибокого розуміння теми та основної думки висловлення, детального ознайомлення з інформацією на цю тему, повного розкриття теми та уникнення зайвого. Ця характеристика також пов'язана з лаконічністю, яку можна трактувати крилатим висловом: «Говоріть так, щоб словам було тісно, а думкам просторо». Послідовність, або логічність, є важливим критерієм бездоганності мовлення. Для того, щоб висловлювання було послідовним (логічним), необхідно спочатку скласти план або тези, які мають внутрішню логічну зв'язаність та вмотивованість, що відповідає законам логіки. Точність у великій мірі залежить від глибини знань та ерудиції особистості, а також від активного словникового запасу. При висловленні власних думок важливо використовувати слова, які найкраще відповідають змісту. Точність означає правильний вибір слів, уважність, глибоке розуміння відтінків значень синонімів, правильне використання фразеологізмів та чіткість синтаксично-сміслових зв'язків у реченнях. Багатство мовлення полягає у розмаїтті мовних засобів для вираження думок у межах відповідного стилю. Лексичні, фразеологічні, словотворчі, граматичні та стилістичні ресурси мови додають різноманітності та багатства мовленню. Виразність досягається шляхом виділення найважливіших моментів у висловлюванні та розкриття особистісного ставлення до теми. Доречність і доцільність мовлення залежать від розуміння ситуації спілкування, інтересів та настрою адресата.

Під час навчання та виховання студентів, кожен викладач повинен бути прикладом та підтримувати ідею, що мовна культура кожної особи, зокрема студентів, повинна стати опорою для вираження незалежності думки та розвиненості людських почуттів. Враховуючи вимоги сучасного суспільства, які визначені у Державному стандарті початкової освіти, викладачам класичного коледжу постало завдання забезпечити, щоб кожен студент опанував засобами комунікативної компетентності. Комунікативна компетентність – вміння використовувати мовні засоби для ефективної комунікації. Ця здатність полягає в умінні використовувати різноманітні мовні засоби (слова, вислови та інше) та базується на знаннях і готовності людини використовувати їх адекватно та відповідно до ситуації. Сформував комунікативну компетентність та підтримати ідею мовної культури педагога, викладач може безпосередньо на заняттях української мови за професійним спрямуванням.

Останнім часом студентська лексика все більше насичується «зниженими» лексичними одиницями, які можуть поєднуватися з різними стилістичними варіантами, такими як молодіжний жаргон, жаргон злочинців, музикантів, комерсантів чи комп'ютерний жаргон. Однак це не завжди можна пояснити тим, що ці жаргонізми використовуються для експресивного найменування професійних об'єктів. Тому робота над культурою мовлення сучасного студента є важливою виховною діяльністю, яка допомагає молодим людям усвідомити, що культура мовлення є не лише елітарною прикрасою, але й життєвою

необхідністю для суспільства. Педагог несе відповідальність не лише за якісне виконання своєї роботи, але й за духовний клімат у колективі, який побудований на спілкуванні через слово. Тому мовлення вчителя повинно бути змістовним, правильним і літературним; точним, логічним, розмаїтим, адекватним, емоційним та образним.

Важливо зазначити, що процес вивчення особливостей культури мовлення залежить не лише від педагога, але й від студента, його індивідуальних здібностей, бажання вчитись та пізнавати щось нове. Аналіз проблеми показує, що ключовими аспектами формування культури мовлення у педагогів є розуміння та повага до рідної мови, бажання постійно розвивати та поглиблювати свої знання; зацікавленість та увага до мови та власного мовлення зокрема; вміння використовувати різні функціональні стилі мовлення (з розумінням їх позитивних та негативних аспектів для педагогічної діяльності); усвідомлення взаємозв'язків мовної системи, структури мовлення та екстралінгвістичних аспектів; увага до змін у мовних нормах, які відображені у нових словниках та правописних посібниках; критичне та творче ставлення до писемного та усного мовлення, порівняння його з прийнятими нормами та практикою визнаних авторитетів (письменників, викладачів); створення в освітньому середовищі атмосфери підтримки як до мовлення викладачів, так і до мовлення студентів. Оскільки культура мовлення є важливою складовою професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до практичної діяльності, формування та вдосконалення цієї культури слід розглядати як один із ключових аспектів сучасної освіти.

Отже, культура педагогічного спілкування визначається як складова професійної компетентності вчителя, що містить вміння ефективно спілкуватися. Вона залежить від особистісного комунікативного потенціалу педагога та його професійної комунікативної підготовки, спрямованої на розвиток умінь і навичок, необхідних для успішної взаємодії з учнями. Високий рівень комунікативних здібностей вчителя є важливим показником готовності до педагогічної взаємодії з учнями, що включає перцептивні, інтерактивні та комунікативні компетенції. Культура педагогічного спілкування та високий рівень комунікативних здібностей педагога є важливим показником готовності вчителя до педагогічної взаємодії з учнями. Процес професійного спілкування як двостороння взаємодія потребує від учителя умінь встановлювати контакт з учнями, забезпечувати позитивний емоційний настрій, зацікавлювати молодших школярів у процесі опанування навчальних предметів, переконувати й захоплювати їх своїми ідеями, задумами.

Список використаних джерел

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення, 1990. 232 с.
2. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник 2-ге вид., виправ. і доповнен. Київ: Алерта, 2011. 696 с.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 4 КЛАСІ ЗАСОБАМИ ТВОРЧИХ ВПРАВ

Надія Шостак, здобувачка ступеня фахової передвищої освіти
«фаховий молодший бакалавр»

Науковий керівник: Л. К. Свиріпа, викладач-методист

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича» (Україна)

DEVELOPMENT OF SPEECH OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN IN UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS IN GRADE 4 THROUGH CREATIVE EXERCISES

Nadiia Shostak, Junior Bachelor of Professional Pre-Higher Education

Brody Professional Pedagogical College named after Markiyan Shashkevych (Ukraine)

***Анотація.** У статті досліджується вплив творчих вправ на розвиток мовлення молодших школярів під час уроків української мови в 4 класі. Автор розглядає практичні*

методи використання творчих завдань для покращення комунікативних навичок та мовної культури учнів.

Ключові слова: мовлення, молодші школярі, українська мова, творчі вправи, розвиток, уроки.

Abstract. The article explores the impact of creative exercises on the development of speech among younger students during Ukrainian language lessons in the 4th grade. The author examines practical methods of using creative tasks to develop students' communicative skills and language proficiency.

Keywords: speech, younger students, Ukrainian language, creative exercises, development, lessons.

Сьогодні традиційне навчання вже неефективне: учень повинен бути у центрі освітнього процесу. Чи зможе він успішно опанувати шкільну програму залежить від його активної участі на уроці, вміння логічно аргументувати свої думки, вільного спілкування з учителем та однокласниками. Як зазначав англійський учений і педагог Кен Робінсон у своїй книзі «Освіта проти таланту», «Нинішні системи освіти не розраховані на сучасні виклики. Вони були створені, щоб задовольнити потреби минулого століття. І реформа тут не допоможе – їх треба трансформувати» [1, с. 30].

Ключовим завданням вчителя, що має на меті формування соціально адаптованої дитини, – розвиток мовлення молодших учнів. *Розвивати мовлення* – означає вчити школярів правильно і доцільно, відповідно до норм літературної мови користуватися всім арсеналом мовних засобів у процесі побудови зв'язних висловлювань [2, с. 312]. Отже, потрібно не лише навчити дітей використовувати мову, але й навчити їх правильно використовувати її.

Один із засобів, спрямованих на розвиток мовлення учнів початкових класів та організацію освітнього процесу, – це використання творчих вправ та завдань. Застосування подібної системи вправ під час уроків української мови можна пояснити тим, що українська мова, на відміну від точних наук, таких як математика чи фізика, вимагає не лише знання фактів, але й створення власних висловлювань, вміння передавати свої думки та ідеї. Такі творчі вправи становлять важливу складову у процесі вивчення української мови, оскільки сприяють розвитку учнів. Однак, при використанні творчих завдань, необхідно враховувати певні критерії, такі як систематичне використання, відповідність педагогічним цілям, адаптація до вікових та індивідуальних особливостей учнів, різноманітність форм організації навчання (групова, індивідуальна тощо) та взаємозв'язок з іншими методами та формами навчання. Без врахування цих критеріїв ефективність використання творчих завдань в освітньому процесі може бути неефективним. Також важливо враховувати правильну послідовність при виконанні творчих вправ. Можна виділити три ключові етапи.

На першому етапі встановлюємо та розв'язуємо творче завдання, де учні лише виконують інструкції вчителя. Під час цього етапу діти глибоко досліджують загальні поняття, які треба «оживити» в уяві. Важливо, щоб вони були наочними та доступними для сприйняття дітьми. Вірші, оповідання та казки допомагають втілити ідею та зробити її зрозумілою та захопливою для маленьких учнів. Водночас на цьому етапі формується розуміння. На другому етапі вчитель надає завдання, пропонуючи дітям самостійно знайти вирішення. На третьому етапі учні отримують творчі завдання та власноруч формулюють проблему, шукають її вирішення, проходячи усі етапи пошуку, які приводять їх до висновків.

Аналізуючи підручники Нової української школи, можна виділити такі творчі вправи для розвитку мовлення:

- *«Розповідь за картинкою»* – ця вправа розвиває уяву та розуміння тексту, стимулює мовлення та допомагає учням описувати події та дії. *Приклад:* «Розглянь малюнок. Розкажи про ситуацію спілкування в бібліотеці. Склади діалог між бібліотекаркою і дітьми; між дітьми» [3, с. 23].

- *«Письмо для себе»* – ця вправа допомагає учням розвивати навички конструювання повних і змістовних речень, а також розширює їх уявлення про сюжет. *Приклад:* написати

«Яким ти уявляєш своє майбутнє?» [3, с. 21], «Чому важливо ставитися до всіх з повагою?» [4, с. 57].

- *«Точка зору»* – вправа допомагає учням розвивати свою здатність розглядати та аналізувати питання з різних позицій. *Приклад:* «Розкажи про шоколадну фабрику “Вонка” спочатку від імені Віллі Вонки, а потім – від імені Чарлі. Порівняй розповіді. Як ти гадаєш, що змінилося? Чому?» [4, с. 14].

- *«Театралізуємо»* – вправа допомагає учням розігрувати різні сценарії та розвивати вміння виражати емоції та відчуття через слова та дії.

Також доречно навести вправи з власного досвіду та їх ефективність:

- *«Малюнок-опис»* – ця вправа допомагає розвивати вміння учнів спостерігати, формулювати свої думки та використовувати різноманітний словник. *Приклад:* Показати учням малюнок та попросити їх розповісти про те, що вони бачать на ньому, використовуючи різні описові слова.

- *«Розшифруй аббревіатуру»* – вправа сприяє розвитку уміння вгадувати значення слів за їхніми скороченнями або аббревіатурами, а також розширює знання учнів про різні терміни та скорочення. *Приклад:* Подати учням аббревіатуру (наприклад, Л.Г. – літературний герой) і попросити їх вгадати, що це може означати.

- *«Діалог-рольова гра»* – ця вправа допомагає учням вчитися виражати свої думки та ідеї в усній формі, а також розвиває навички спілкування та сприйняття інших думок. *Приклад:* Розділити учнів на пари або невеликі групи та надати їм сценарій для діалогу, який вони повинні відіграти, наприклад, діалог між продавцем та покупцем у магазині.

- *«Казкова переробка»* – вправа розвиває креативність та вміння переосмислювати відомі сюжети. *Приклад:* Запропонувати учням переписати відому казку, змінивши сюжет, персонажів на новий лад.

- *«Імпровізація»* – вправа розвиває креативність, вміння швидко мислити та адаптуватися до нових обставин. *Приклад:* Подати учням несподівану ситуацію (наприклад, «Ви потрапили на пікнік, а потім почалася злива») та попросити їх вигадати та відіграти коротку сценку, яка відобразить їхню реакцію на цю ситуацію.

- *«Словесна мозаїка»* – збагачує, розширює, доповнює, розвиває лексичний запас та граматику. Учні повинні скласти речення або оповідання, використовуючи задані слова або фрази.

Ці вправи створюють не лише ефективне середовище для розвитку мовлення, а й надихають учнів на творчий процес та активну взаємодію у мовленнєвій діяльності.

Отже, розвиток мовлення молодших школярів на уроках української мови у 4 класі за допомогою творчих вправ є важливою складовою процесу навчання. Ці вправи сприяють стимулюванню мовної активності учнів, розширенню їхнього словникового запасу, вдосконаленню граматичних навичок та розвитку їхнього креативного мислення. Використання театральних прийомів, імпровізації та інших творчих методів дозволяє створити комфортну та цікаву атмосферу на уроці, де кожен учень може вільно висловлювати свої думки та ідеї. Результатом такого підходу є не лише покращення мовленнєвих навичок учнів, але і їхня більша зацікавленість у процесі вивчення української мови. Тому використання творчих вправ на уроках української мови є ефективним засобом досягнення мети – розвитку мовлення учнів молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел

1. Робінсон Кен. Освіта проти таланту. Сила творчості. Львів: Видавництво «Літопис», 2017. 256 с.
2. Вашуленко М. С. Методика навчання української мови в початковій школі: навч.-метод. посіб. для студ. вищих закл. Київ: Літера ЛТД, 2011. 364 с.
3. Большакова І. О., Пристінська М.С. Українська мова та читання: підручник для 4 класу загальної середньої освіти: у 2-х ч. Ч.1. Харків: Видавництво «Ранок», 2021. С. 128.
4. Большакова І. О., Пристінська М.С. Українська мова та читання: підручник для 4 класу загальної середньої освіти: у 2-х ч. Ч.2. Харків: Видавництво «Ранок», 2021. С. 128.

РОЗДІЛ 3.

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ ПІДГОТОВКИ ТВОРЧИХ ПЕДАГОГІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

РОЗВИТОК УЯВЛЕНЬ ПРО ЦІННОСТІ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Юрій Барановський, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Одеська національна музична академія імені А.В. Нежданової (Україна)

Науковий керівник: І.Г. Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF IDEAS ABOUT VALUES BY MEANS OF MUSICAL ART

Yurii Baranovskyi, bachelor's student

Odesa A.V. Nezhdanova National Music Academy (Ukraine)

Анотація. В статті порушується питання виховної сили музичного мистецтва. Розглядається феномен «цінності» як культурний еталон, взірєць, котрий мотивує та визначає способи досягнення потреб та інтересів, поведінку та розвиток людини. На прикладах музичних творів показано здатність музики формувати цінності та смаки, викликати емоційні переживання та усвідомлювати значимість української історії, традицій, культури.

Ключові слова: музика, мистецтво, цінності, емоції, переживання.

Abstract. The article raises the question of the educational power of musical art. The phenomenon of "value" is considered as a cultural standard, a model that motivates and determines the ways of achieving needs and interests, behavior and human development. The examples of musical works show the ability of music to shape values and tastes, to evoke emotional experiences and to realize the significance of Ukrainian history, traditions, and culture.

Keywords: music, art, values, emotions, experiences.

Феномен «цінності» – одне з найбільш складних понять у науці. Його досліджують вчені філософи, психологи, педагоги, соціологи, мистецтвознавці. В довідковій літературі знаходимо, що «цінності» – це те, що визначає позитивну чи негативну значимість будь-якого об'єкту, нормативну, оцінну сторону явищ суспільної свідомості» [5, с. 651]. Поняття «цінності» застосовують задля характеристики значущості явищ буття, предметів для окремої людини чи суспільства. Цінності – це те, що важливо для людини, родини, країни, тощо. Вартість цінностей визначають переконання та почуття людини, які виникають як реакція на відповідність певним взірцям, ідеалам, зразкам, ідеалам.

Цінності мають особистісний (всі ми різні) чи суспільний характер (можуть бути спільними для групи людей, для суспільства чи всіх жителів планети). Людські цінності бувають матеріальні (майно, предмети) та духовні (уявлення, явища, вимоги); етичні (моральні) та естетичні. Цінностями є життя, здоров'я, знання, досконалість, гуманність, батьківщина, рідний дім, сім'я, природні та соціальні блага, результати діяльності, культурна спадщина, норми та правила поведінки, еталони краси, тощо. Цінності – це той культурний еталон, взірєць, котрий мотивує та визначає способи досягнення потреб та інтересів, поведінку та розвиток людини. Важливим завданням сьогодення є виховання покоління українців, котрі усвідомлюють цінність власної історії свого народу, культури, мистецтв, з повагою та любов'ю ставляться до рідної природи, домівки, традицій, тощо.

Універсальним засобом формування ціннісних орієнтацій та світоглядних уявлень є музичне мистецтво, що має єдину для всіх народів планети музичну мову та зберігає пам'ять людства у всій її цілісності. За словами І. Барановської «універсальність мистецтва зумовлює спосіб його існування: воно існує в самій людині, як міра його таланту, і поза людиною, як

живе сприймання продуктів творчості (художніх творів)» [1; 2; 3; 4]. Твори музичного мистецтва віддзеркалюють цінності минулого та сучасного, розкривають еволюцію та динамічність буття від переживання до знання, від підсвідомого до свідомого через видове, жанрове, стильове різноманіття музичного мистецтва. Не випадково вчені (О. Щолокова, Н. Мозгальова, Л. Масол, Т. Коваль, Н. Казьмірчук, О. Граб) вважають музичні твори особливим видом духовного освоєння дійсності за законами краси. Музика здатна цілісно впливати на особистість за допомогою художніх образів, гармонічному поєднанні звуків, що всмоктують у себе всі суперечності часу та весь досвід мистецтва, закарбовують їх у своєму тексті та несуть наступним поколінням [1; 2; 3; 4].

Виховна сила музики в тому, що вона спонукає людей до переживань, заглиблення в емоції. Музичний твір, що викликав емоційні переживання трансформує їх в ціннісне, глибинно-особисте ставлення, переконання, знання та досвід. Музика не випадково визнана ефективним засобом просвітництва та художньо-творчого спілкування. Вплив музики на свідомість є цілісним, оскільки здатен трансформувати погляди, смаки, світогляд, характер світосприйняття, переконання (досвід композитора-творця), тим самим розширюючи рамки особистого життєвого простору людини (сприймаючи та переживаючи музику композитора, робить цей досвід своїм) через власні переживання. В цьому полягає цінність музичного мистецтва. Внаслідок слухання, сприйняття, осмислення музичних творів перед людиною розкривається духовний світ краси та гармонії, людина набуває духовно-естетичний досвід через знання музичної мови, засобів музичної виразності, віднайдені інтерпретації, художньо-образні сюжети, тощо. Наприклад, коли чуєш, як сопілка грає народні мелодії, мимоволі впізнаєш милі серцю співзвуччя та ритмічні одиниці. Звуки сопілки здатні передати той унікальний ментальний колорит, настрій, що схований в рухах та поступках мелодії української пісні чи танцю.

Звучання «Запорозького маршу» Є. Адамцевича у виконанні оркестру підіймає дух, мобілізує, бадьорить. Цей твір, написаний сліпим бандуристом Євгеном Адамцевичем, відомий сьогодні в оркестровій обробці Василя Гуцала. Уособлюючи в собі героїчну історію українського війська та його боротьбу за волю народу цей козацький марш нікого не залишає байдужим. Він піднімає настрій, глибоко чарує душу. Під його ритми впевнено карбують крок воїни української армії та флоту на військових парадах. Його звуки підіймають дух наших воїнів, що боронять сьогодні рідну землю від російських загарбників.

Як підсумок зазначимо, що наведені вище приклади вказують, що музика тісно пов'язана з емоційно-почуттєвою сферою людини, здатна впливати на наше сприйняття, формувати цінності та смаки.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Мистецтво – джерело поліхудожньої освіти й виховання особистості. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VII школа методичного досвіду)*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 21-22 листопада 2018 року. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю. 2018. С. 14-20.
2. Барановська І.Г., Романишина Д. Шляхи формування ціннісного ставлення до батьківщини дітей старшого дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва. *The 12th International scientific and practical conference "Scientific research in the modern world"* (September 21-23, 2023). Toronto, 2023. P.315-320.
3. Kazmirchuk N., Baranovska I., Mozgalova N., Shcholokova O., Podorozhnyi V. Methodological aspects of teacher training for theatrical activities with pupils. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference 2021. Volume I, P. 235-247. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/issue/view/154/showToc>
4. Коваль Т.В., Граб О.Д. Розвиток творчої особистості майбутнього педагога засобами народного музичного мистецтва. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя : КПУ, 2021. Вип. 74. 216 с. Т. 2. С. 211-215.
5. Філософський словник соціальних термінів. Київ. 2005. 651 с.

ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ВМІНЬ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Наталія Басюк, кандидат педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка (Україна)

FORMATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS' SKILLS OF EXPRESSING EMOTIONS THROUGH FINE ARTS

Natalia Basyuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Zhytomyr Ivan Franko State University (Ukraine)

Анотація. У статті розкривається досвід Житомирського державного університету імені Івана Франка у формуванні у студентів спеціальності «Початкова освіта» вмінь безпечно виражати власні емоції засобами образотворчого мистецтва.

Ключові слова: емоції, вміння, образотворче мистецтво, майбутній вчитель початкової школи, емоційний інтелект

Abstract. The article reveals the experience of Zhytomyr Ivan Franko State University in forming the ability of students majoring in «Elementary Education» to safely express their emotions through visual arts.

Key words: emotions, skills, visual arts, future primary school teacher, emotional intelligence

Важливою ознакою високого рівня професійної майстерності педагога є сформованість умінь управляти емоціями. Ця група вмінь відноситься до категорії емоційного інтелекту, що є важливим складником емоційно-етичної компетентності вчителя початкової школи. Для того, щоб освітній процес був результативним, учитель має вибудовувати педагогічні дії на позитивних емоціях і почуттях. Емоційна забарвленість навчального матеріалу викликає уважне сприйняття й міцне запам'ятовування нових знань молодшими школярами. Уміння вчителя емоційно, образно висловлювати свої думки, його схвилюваність, захопленість темою заохочують дітей до навчання, мотивують їх до подальшого вивчення й дослідження. Власним емоційним станом педагог впливає на розум і серце своїх учнів, торкаючись їхніх думок, почуттів і волі. У цьому процесі задіюються його акторські здібності, уміння управляти власними емоціями, використовувати невербальні засоби спілкування – жести, міміку, тембр голосу. Усе це робиться для того, щоб можна було керувати увагою й емоціями вихованців, впливати на їх свідомість.

Інтенсивна комунікація, індивідуальний підхід до кожного, емоційна насиченість освітнього процесу здатні емоційно виснажити педагога, негативно позначитись на його здоров'ї і психологічному благополуччі. Внутрішній емоційний дисбаланс педагога проявляється зовнішньо у роздратуванні, почутті втоми, гніву, підвищеній тривожності, втраті співчуття у ставленні до учнів. У подальшому це стане причиною неефективного прийняття рішень. Пригнічений емоційний стан педагога позначається на його взаєминах з учнями і на морально-психологічній атмосфері в класі. Важливим механізмом протистояння емоційному й професійному вигоранню слугують засоби екологічного вираження емоцій, тобто такі засоби, які б не завдавали шкоди іншим. Ознайомити майбутніх фахівців початкової ланки освіти з основними інструментами запобігання емоційному вигоранню та сформувати у них вміння виражати власні емоції за допомогою творчих засобів – одне з важливих завдань на етапі професійної підготовки.

У Житомирському державному університеті імені Івана Франка здобувачі освіти, що навчаються за спеціальністю «Початкова освіта», вже з першого курсу детально знайомляться з поняттям «емоції», природою їх виникнення і видами, з яких структурних компонентів складається емоція, чому виникають негативні емоції і яке значення емоцій в освітньому процесі. Цьому сприяють навчальні дисципліни психолого-педагогічного циклу, насамперед «Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Психологія», «Вікова та педагогічна

психологія», «Теорія та методика виховання у початковій школі». Так, зокрема, на заняттях зі «Вступу до спеціальності» студенти пригадують педагогічні ситуації з власного шкільного життя, підбирають конфліктні ситуації з літератури, аналізують відеоситуації, в яких учителю не вдається справитися з власним емоційним станом і до яких наслідків це призводить. Також майбутні педагоги дізнаються про здатність розуму впливати на інтенсивність прояву емоцій, практикують техніки саморегуляції власного емоційного стану. На практичних заняттях з «Теорії та методики виховання у початковій школі» розглядаються питання про те, як учителю правильно поводитись з дітьми, у яких батьки загинули на війні чи перебувають у зоні бойових дій, як говорити з учнями про їхні почуття й емоції, як нормалізувати емоційний стан учнів та вчителя під час повітряної тривоги й перебування в укритті. Це підводить здобувачів вищої освіти до думки про необхідність роботи над розвитком власної емоційної сфери й емоційного інтелекту зокрема.

Студенти дізнаються, що прагнення приховати або замаскувати негативні емоції, витіснити зі свідомості незручні думки та почуття негативно позначається на психіці і фізичному здоров'ї людини. Це впливає на її вчинки, призводить до непорозуміння і конфліктів з оточуючими. Невиражені емоції викликають душевний біль. Виникає психологічний дискомфорт з важкими та болісними наслідками. Емоції нікуди не зникають, вони залишаються необробленими. Стимування ж навпаки посилює негативну дію емоції. Зокрема, спроби придушити у собі гнів закінчуються тим, що він наростає й «закипає» під маскою спокою. Якщо не дати йому виходу, постійне накопичення енергії гніву починає руйнувати людський організм.

У процесі навчання майбутні вчителі початкової школи знайомляться з альтернативними способами вираження емоцій. Найбільш сприятливим інструментом тренування і вираження власних емоцій безпечним способом є мистецтво: живопис, музика, театр, танець, поезія. Саме мистецтво допомагає людині зрозуміти власні емоції, звільнитись від емоційного напруження, сприяє рефлексії й самопізнанню. Образотворче мистецтво – ефективний спосіб вирішити окреслену проблему.

За допомогою фарб, форми, композиції та інших художніх елементів можна передати широкий спектр емоцій: радість, горе, печаль, тривогу, захоплення. Художнє зображення емоцій допомагає краще усвідомити «соціальні явища та міжособистісні стосунки, увійти в емоційний світ інших людей, розвивати власний емоційний інтелект» [1]. Під час занять здобувачі вищої освіти споглядають репродукції картин відомих українських і світових художників, добирають твори живопису, які б передавали певну емоцію, співвідносять емоції, зображені художником, з власним емоційним станом. Виконуючи творчі завдання, вони мають можливість пізнати себе, розділити з однокласниками свої переживання. Цікавим творчим завданням є завдання «оживити» певну картину. Використовуються картини О. Кульчицької «Діти на леваді», А. Куїнджі «Чумацький тракт», Я. Вермеєра «Дівчина з перлинною сережкою» та інші. Суть цього завдання полягає в тому, щоб «вживу» відобразити події та емоції, зображені на художньому полотні, використовуючи арсенал театральних жестів. Позбутися страхів, образ та інших негативних емоцій допомагають вправи «Намалюй емоцію», «Якого кольору радість», «Перетвори злочку в добряка». Зміст другої вправи – домалювати персонажу веселу деталь, яка перетворить його з розлюченого чудовиська в кумедну і добру істоту, засмученого зробити веселим. Виконання вправ у студентській групі завжди супроводжується сміхом і створює гарний настрій.

Виникненню позитивних емоцій і стабілізації емоційного стану сприяє ознайомлення майбутніх вчителів початкової школи з різноманітними техніками, що мають місце в образотворчому мистецтві. Серед них – техніка плямографія, малювання квачиком, піпеткою, зубною щіточкою, мильними бульбашками, малювання по мокрому папері, пальчикове малярство тощо.

Малювання – це свого роду художня медитація. Воно допомагає розслабитися, виплеснути назовні негативні емоції, думки, усунути страхи. Через малюнки студенти вчаться давати вихід емоційним переживанням, позбавлятися негативних емоцій. На

практичних заняттях студенти влаштовують сеанси антистресової арт-терапії за допомогою неусвідомленого малювання каракулями, кружечками, крапочками, паличками, повторюваними візерунками. В результаті виходять чудові композиції у техніках дудлінг, зентангл, зенмандала. До речі, відомий швейцарський психоаналітик і психолог К. Юнг щоденно практикував замальовки у техніці мандала, спостерігаючи динаміку змін у власному психоемоційному стані. Основне в таких антистресових малюнках – не результат, а сам процес малювання, сама дія, яка має лікувальний ефект. Після проведених вправ особистість відволікається від проблем та переживань, відпочиває, акумулює свої внутрішні сили, набуває гармонії, немовби оновлюється.

Таким чином, образотворче мистецтво є ефективним засобом, щоб упоратися з важкими переживаннями. Воно заспокоює мозок, звільняє розум від негативних думок, що спричиняють емоції. Ознайомитися з його можливостями і навчитись використовувати з метою вираження власних емоцій – ключове завдання на шляху професійного зростання майбутнього вчителя початкової школи.

Список використаних джерел

1. Зорко А. Є. Художні прийоми емоційної виразності у батальному живописі: композиція. *Вісник Національної Академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2023. № 3. С. 149–153.

TWÓRCZA DZIAŁALNOŚĆ NAUCZYCIELA – TEORETYCZNA I PRAKTYCZNA PRÓBA UMOTYWOWANIA

Marcin Białas, doktor habilitowanych nauk społecznych, profesor w Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku (Polska).

CREATIVE ACTIVITY OF THE TEACHER - THEORETICAL AND PRACTICAL ATTEMPT TO MOTIVATE

Marcin Białas, habilitated doctor of social sciences, professor at the Academy of Physical Education and Sport. Jędrzej Śniadecki in Gdańsk (Poland).

Abstrakt. *Nuczyciel XXI wieku zmaga się z wieloma trudnościami. Jedne wynikają z sytuacji geopolitycznej świata (wojny, ataki teoretyczne, globalizacja, zapotrzebowanie na dobrze wykwalifikowanego pracownika). Drugie dotyczą samych uczniów, którzy z jednej strony są autsajderami, samotnikami, nierzadko osobami uzależnionymi, a z drugiej osobami bez wizji własnej przyszłości z tendencjami do autoagresji. W takich warunkach może odnaleźć się tylko twórczy nauczyciel, który poprzez zastosowanie niestandardowych, oryginalnych metod diagnozy i pracy jest w stanie udzielić uczniom wsparcia w samodzielnym odkrywaniu przez nich wiedzy, nabywaniu umiejętności i kompetencji społecznych przy jednoczesnym ich wzmacnianiu jako wartościowych i potrzebnych społeczeństwu osób.*

Słowa kluczowe: *twórczy nauczyciel, talent pedagogiczny, edukacja w XXI wieku, diagnoza ucznia, optyka patrzenia na ucznia.*

Abstract. *The 21st century teacher struggles with many difficulties. Some result from the geopolitical situation of the world (wars, theoretical attacks, globalization, demand for a well-qualified employee). The second concerns the students themselves, who on the one hand are outsiders, loners, often addicts, and on the other hand, people without a vision of their own future and tendencies to self-aggression. In such conditions, only a creative teacher can thrive who, through the use of non-standard, original methods of diagnosis and work, is able to support students in their independent discovery of knowledge, acquisition of skills and social competences, while strengthening them as valuable and necessary people in society.*

Key words: *creative teacher, pedagogical talent, education in the 21st century, student diagnosis, perspective on the student.*

Powszechnie wiadomo, że zawód nauczyciela należy do najstarszych na świecie. Prapoczątki tej profesji przypadają na okres rozwoju myślenia naukowego i filozoficznego, datowany na przełom VII i VI w przed Chrystusem. Świadczy o tym rozwój wielkich cywilizacji: Egiptu, Babilonii, Indii, Asyrii czy Chin, które to cechowały się wysokim poziomem kultury, umiejętnościami i technologiami, oraz wielką potrzebą przekazania swojego dorobku następnym pokoleniom.

Jednak w ścisłym tego słowa znaczeniu nauką zajmowali się starożytni Grecy i to właśnie nim przypisuje się dokonanie istotnego przełomu, polegającego na: przetwarzaniu istniejącego zbioru wiedzy, podejmowania się prób jej systematyzacji, dalszego rozwoju nauki czy też przekazywania (dzielenia się) posiadaną wiedzą z innymi. Już wówczas pierwszych nauczycieli (*paidagogosów*) cechowało twórcze podejście do swoich służebnych obowiązków. Przecież ich rola nie ograniczała się wyłącznie do pomocy w przyswajaniu wykładów, wspólnym odrabianiu lekcji, czy też towarzyszeniu swoim podopiecznym przy grach i zabawach. Ich twórczy charakter ujawniał się bowiem także we wdrażaniu młodzieńców do odpowiednich postaw, udzielaniu im porad, czy też pomocy w dokonywaniu wyborów, co niewątpliwie wskazuje na ich myślenie holistyczne, perspektywiczne i niestandardowe podejście do wykonywanej profesji. Podobnie jak edukacja starożytnych rzymian, której to nazwa (łac. *ars educandi*) – sztuka wychowania, wskazywała wprost na twórczy pierwiastek tejże usługi [1].

Współcześnie nauczycielami są osoby legitymujące się wyższym wykształceniem. Posiadające wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne niezbędne do wykonywania swoich zawodowych obowiązków, i które to Uniwersytet (łac. *universitas magistrorum et scholarium*) potwierdza stosownym dyplomem magistra (łac. *mistrza*). Jawiącego się jako osoba przewyższająca innych swoimi umiejętnościami, biegłością w danej dziedzinie, uczącą innych, będąca dla kogoś wzorem do naśladowania, której pedagogiczny talent jest niezbędny do wykonywania swojego zawodu. Może on mieć zarówno charakter wrodzony, wskazujący wówczas na charyzmatycznego geniusza o nieprzeciętnej osobowości, pociągającego za sobą swoich uczniów. Nauczyciela – «artystę» – «tworzącego dzieła sztuki – swoich uczniów». Jak i na nauczyciela, którego talent został nabyty w toku jego zawodowej pracy. Wskazujący na jego pracowitość, rzetelność, sumienność, ale także i na pomysłowość, otwartość na nowe, gotowość do zmian czy innowacyjność. Taki nauczyciel jawić się będzie jako „rzemieślnik” dla którego wychowywanie i edukowanie uczniów staje się dziełem jego życia.

Współcześnie wykonywanie tego zawodu nie jest zadaniem łatwym. Tłem pracy nauczyciela w XXI wieku są, z jednej strony wojny, masowe mordy, ataki terrorystyczne, wskazując na niewyobrażalny zakres ludzkich tragedii. Z drugiej strony ma on do czynienia z nasilającą się tendencją globalizacyjną, potrzebą integracji państw, światowych gospodarek rynkowych, potrzebą współzależności społeczeństwa, prężnym i postępującym rozwojem naukowo-technicznym, a co się z tym wiąże z rodzącym się zapotrzebowaniem na wysoko wykwalifikowanych pracowników – specjalistów, których to właśnie on ma wykształcić.

W XXI wieku, zmienił się także obraz ucznia, z którym nauczyciel zobowiązany jest pracować. Z jednej strony jawi się on bowiem jako odbiorca płytkiej „zramboizowanej” kultury popularnej, chętny do szybkiego życia, użycia, zużycia, przymierzania różnych masek i ról, często uzależniany od narkotyków, alkoholu, komputera czy telefonu. Z drugiej strony ukazujący się jako osoba o kruchej naturze, nierzadko autsajder, samotnik, bez wizji przyszłości, swoich życiowych planów, osoba o słabej kondycji psychicznej, coraz częściej myśląca a także podejmująca próby samobójcze [2].

Biorąc to pod uwagę przed współczesnym nauczycielem stoi niełatwe zadanie – wyedukowanie człowieka «pełnomocnego». To właśnie tu musi ujawnić się twórczy charakter jego profesji. Bowiem w edukacji XXI wieku nie chodzi o to by uczeń dużo wiedział, umiał na pamięć, interesował się wszystkim, miał wszechstronną wiedzę, znał definicje i wzory, umiał odtwarzać schematy, ponadto miał wielu «znajomych», którzy lajkują jego wpisy w mediach

społecznościowych, był zachowawczy, traktował swojego idola (np. piosenkarza, piłkarza, aktora) jako wartość, koncentrował się wyłącznie na swojej fizyczności (sprawności, wyglądzie).

W edukacji XXI wieku ważne jest żeby uczeń wiedział dobrze, rozumiał, wykorzystywał zdobytą wiedzę w praktyce, rozwijał swoje talenty, a przez to rozszerzał swoją specjalistyczną wiedzę, wynikającą z jego zainteresowań i pasji, był kompetentny do rozwiązywania nowych, trudnych zadań a przy tym miał wielu przyjaciół i był zdolny do solidarnego z nimi współdziałania, był świadomy swojej własnej wartości, był zdolny do wartościowania i dokonywania świadomych wyborów, a przy tym i odpowiedzialny, akceptujący siebie takim jaki jest i był silny także pod względem psychicznym, odporny na napotykaną trudności.

Natomiast nauczyciel XXI wieku ma po prostu przestać nauczać. Jego zadanie winno koncentrować się na udzielaniu pomocy uczniom w samodzielnym odkrywaniu przez nich wiedzy, nabywaniu umiejętności i kompetencji społecznych przy jednoczesnym ich wzmacnianiu jako wartościowych i potrzebnych społeczeństwu osób. Talent pedagogiczny nauczyciela XXI wieku ma mu pomóc w odkryciu talentów swoich uczniów.

Odkrycie talentu uczniów możliwe jest przez ich poznanie, dokonane dzięki adekwatnej diagnozie. Ta nie wymaga wielu skomplikowanych metod. Wystarczy np. twórcze zaadaptowanie metody Design thinking (autorstwa Davida M Kelley), aby podczas rozmowy z uczniem, jego obserwacji nauczyciel odpowiedział sobie na następujące pytania: co ten uczeń mówi? co robi? co słyszy? co widzi? co myśli? co czuje? czego dotyczą jego bolączki i frustracje? jakie ma motywacje? itp. Uzyskane w ten sposób odpowiedzi pozwolą nauczycielowi nakreślić obraz ucznia, z którym pracuje, umożliwiając mu z jednej strony jego głębsze poznanie, z drugiej natomiast dające mu fundament do twórczej z nim pracy [3].

Twórcza praca nauczyciela opierać się również winna na przyjęciu przez niego specyficznej optyki patrzenia na ucznia. Tutaj pomocna może okazać się Teoria warstwicowa (autorstwa Stefana Kunowskiego). Umożliwiająca nauczycielowi metaforyczne spojrzenie na swojego wychowanka w perspektywie poszczególnych warstw (fizycznej, psychicznej, społecznej, kulturowej, duchowej), składających się na jego byt. Rozpoznanie w nich zachodzących (ilościowych i jakościowych) zmian, charakterystycznych dla każdego ucznia, stanowić może dla nauczyciela podpowiedź, w jakim kierunku winno zmierzać jego wsparcie, tak aby nie tylko przeciwdziałać zachodzącemu w nich regresowi, ale i umożliwić ich progres [4].

Niestandardowe, pomysłowe – twórcze podejście wykorzystywane w pracy utalentowanego nauczyciela. Jego wszelkie twórcze aktywności mogą przyczynić się do ofiarowania współczesnemu uczniowi adekwatnej pomocy, niezbędnej w jego wszechstronnym rozwoju - ku doskonałości. Jawiąc się jako jego zdolność do wychowania nowych i wartościowych osób („uczeń jako dzieło”). Nauczyciel bowiem, jak twierdzi amerykańska pedagoga Beverly Conklin, jest to ktoś wyjątkowy, kto potrafi wykorzystać swój talent, pomysłowość, dobroć i dociekliwy umysł do wypracowania rzadkiej umiejętności zachęcania swoich uczniów do myślenia, marzenia, poznawania, próbowania i działania.

Bibliografia

1. Marrou H. Historia wychowania w starożytności. Wyd. Aletheia, 2023.
2. Białas M. Nauczyciel wobec zagrożeń i nadziei współczesności. W: Pedagogika Tom VI. Kształcenie pedagogów – strategie, koncepcje, idee «Nauczyciel – zwód czy powołanie». Część I Konteksty pedentologiczne. Red. J. Piekarski, L. Tomaszewska, M. Szymańska. Płock: Redakcja naczelna Wydawnictwa PWSZ w Płocku, 2007, S. 265-274.
3. Kelly D. Twórcza odwaga. Otwórz się na Design Thinking. Warszawa: Wyd. MT Biznes, 2019.
4. Kunowski S. Wartości w procesie wychowania. Oficyna Wydawnicza «Impuls», 2023.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЗАСОБАМИ БАНДУРНОГО МИСТЕЦТВА

Ольга Горбатюк, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Одеська національна музична академія імені А.В. Нежданової (Україна)

Науковий керівник: І.Г. Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE BY MEANS OF BANDURA ART

Olga Gorbatyuk, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті зроблено огляд еволюційних етапів розвитку бандурного мистецтва: від мистецтва слов'ян-музикантів до сучасного бандурного мистецтва. Доведено, що сила та дух бандурного мистецтва не згасла. Сучасні молоді виконавці успішно популяризують авторську музику, перекладають на інструмент світові хіти, зберігаючи унікальне звучання та українську автентичку. Емоції та почуття, що викликає звучання бандури – захоплення аудиторії майстерністю, підняття настрою, спонукання до роздумів, віра в переможне майбутнє.

Ключові слова: музика, бандурне мистецтво, емоції, музична творчість

Abstract. The article reviews the evolutionary stages of bandura art development: from the art of Slavic musicians to modern bandura art. It has been proven that the power and spirit of bandura art has not faded. Modern young performers successfully popularize original music, translate world hits to the instrument, preserving their unique sound and Ukrainian authenticity. Emotions and feelings evoked by the sound of the bandura - delighting the audience with skill, lifting the mood, encouraging reflection, believing in a victorious future.

Keywords: music, bandura art, emotions, musical creativity.

Бандура – музичний інструмент, який має давню славу історію та відзначається унікальною конструкцією та звучанням. Завдяки діяльності талановитих слов'ян-музикантів, кобзарів (А. Шут, С. Яшвин, О. Вересай, Ф. Холодний, С. Гошовий, А. Ладжа, А. Никоненко, І. Стрічка, Г. Хоткевич, Т. Пархоментко, М. Кравченко, Г. Кожушко та багато ін.) бандурне мистецтво розвивалось, удосконалювалось, зберігало та несло історичні знання та традиції серед людей. Їх багатогранна вокально-музична творчість сприяла збереженню самобутньої культури українського народу, вона стала важливим чинником в розумінні історичного контексту становлення української музики на тлі боротьби українців за свободу та незалежність. В усі часи свого існування кобзарське (бандурне) мистецтво було виразником прагнень і стремлінь українського народу. Мандруючи Україною народні музиканти бандуристи, кобзарі, лірники були своєрідними засобами інформації, оскільки розносили новини та зберігали традиції. Через пісні та думи вірні хранителі живої української історії музиканти сповіщали про все коло життєвих насущних інтересів, плекали любов та небайдужість до Батьківщини, прославляли відважність славетність минулих подвигів, і водночас, надихали ніжністю жіночої та материнської любові. Вони пробуджували національну свідомість і глибоко національні почуття українців, мали живу силу духу та життя [1].

Український поет Т. Шевченко високо цінував творчість українських бандуристів-кобзарів. Він писав: «Вичитав, що в Гомера немає нічого схожого на наші історичні думи-епопеї, як наприклад, думи «Іван Коновченко», «Сава Чалий», «Олексій Попович Пирятинський» або «Втеча трьох братів з Азова», «Самійло Кішка» та їх й не перелічити! І всі вони так піднесено прості і прекрасні, що якби воскрес сліпець хіоський та прослухав би хоча б одну з них від того ж, як і він сам, сліпця-кобзаря або лірника, то розбив чи вдрузки

свій луб'янець, названий лірою, і пішов би міхоношею до самого бідного нашого лірника» [4, с. 36]. Недаремно одна з найвідоміших книг поезій Т.Г. Шевченко має назву «Кобзар».

Сьогодні дух та сила бандурного мистецтва не згасла. Звичайно, сучасні типи бандур значно відрізняються від своїх старовинних попередників. В музично-педагогічній практиці відомі харківський та київський типи, проте перевага залишається за інструментами конструкції Ігоря Скляра та Володимира Герасименка (київський тип). Унікальний звук та естетика цього інструменту дозволили самобутньому бандурному мистецтву вийти на новий рубіж розвитку. Сьогодні, коли українці самовіддано боронять свої кордони та захищають свою незалежність бандурне мистецтво уособлює та впевнено несе культурно-емоційний код українців. Популяризація та відродження відбуваються, на переконання Х. Петринки, через «переосмислене трактування української автентики у сучасній ретроспективі у поєднанні із сучасним і популярним звучанням, що виражається через використання візуальної та діджиталізованої презентації мистецького продукту для охоплення широкої глядацької аудиторії» [3].

Сучасний етап розвитку бандурного мистецтва тісно пов'язаний ім'ям Ярослава Джуся, бандуриста, який зі сцени популярного талант-шоу «Україна має талант» (2010 р.) здивував та зацікавив широку аудиторію глядачів, унікальним виконанням композиції «Світові хіти» («Nothing Else Matters» Metallica, «Yesterday» Beatles, «We are the champion» Queen тощо), куди увішли популярні мелодії всесвітньо відомих, знайомих великому колу глядачів композицій [3]. Пізніше, в прямому ефірі музикант звернувся до почуттів публіки, виконавши у супроводі нонету «Мелодію» українського композитора Мирослава Скорика. Подібно до виконання автентичних дум, героїчних пісень, де оспівуються трагічні події минулого, виступ Я. Джуся та нова інтерпретація музичного твору «Мелодія» торкнувся найтонших граней душі аудиторії, оскільки ця композиція асоціюється в українців з трагічними подіями – з пам'яттю про жертви Голодомору. Головний посил бандурної музики залишився незмінним, хоча презентація аудиторії зазнала видозмін відповідно до вимог сучасності.

Ця подія стала поштовхом для активізації діяльності молодих бандуристів, які зруйнували міф про «застарілість» бандурного мистецтва. Марина Круть, Анастасія Войтюк, Георгій Матвій, В&В Project та ін. успішно популяризують авторську музику та створюють композиції, тематика, гармонія, композиційна форма, тексти, музичне оформлення яких цікаві молодій аудиторії. Музиканти успішно перекладають на бандуру популярні світові та українські композиції (кавер-версії), які поєднують у собі акустичні особливості інструменту, українську автентичність з сучасними ритмами та електронним звучанням.

Українці сьогодні перебувають у стані постійного стресу та напруги. Питання розвитку емоційного інтелекту є важливим та актуальним. Емоції – це свідчення, важливе джерело інформації про особисті (людські) цінності. Вміння розуміти та керувати своїми емоційним станом є необхідним під час навчання, будь-якої діяльності чи відпочинку. Емоційна чутливість, емоційна саморегуляція, емоційна стійкість – це інтегральні властивості особистісної ідентичності, які потрібні для успішного буття та життєдіяльності [1; 2].

Емоції та почуття, що викликає професійне сучасне бандурне виконавство сприяють розумінню та усвідомленню настрою, характеру подій, про яке розповідає музичний твір, викликають здатність інтерпретувати його зміст та ідентифікувати власні емоції та почуття. Популяризація та поширення власної творчості не тільки дозволяє молодим бандуристам коло поціновувачів бандурного мистецтва та української культури, а й формує в слухачів емоційний інтелект на основі української ментальності та ідентичності.

Список використаних джерел

1. Барановська І.Г., Мозгальова Н.Г. У країну творчості через світ народного мистецтва. 2010. 134 с.

2. Мозгальова Н.Г., Барановська І.Г. Емоційно-інтелектуальний потенціал у розвитку творчої особистості вчителя музики. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*. 2019. Вип. 1-2 (13-14). С. 119-127.

3. Петринка Х. Сучасне бандурне мистецтво як уособлення культурного коду українців. *Наукові записки Львівської національної музичної академії імені М.В. Лисенка*. 2023. Вип 49. С. 28-40.

4. Українське кобзарство: методико-біографічні матеріали. КЗ КОР «Київська обласна бібліотека для юнацтва». Київ, 2020. 45 с.

5. Чорноіваник В., Барановська І.Г. Активізація емоційно-почуттєвої сфери дошкільників засобами візуального мистецтва. *Наукові записки: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво»*. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2019. С. 195-199.

СТРАТЕГІЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДО ЕФЕКТИВНОЇ ІМПЛІМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ПОЛІМОВНОСТІ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Сніжана Драбинюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: А. В. Василюк, доктор педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

STRATEGIES FOR TRAINING PRIMARY EDUCATION SPECIALISTS FOR THE EFFECTIVE IMPLEMENTATION OF THE EUROPEAN POLICY OF MULTILINGUALISM IN THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Snizhana Drabyniuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються причини необхідності підтримки європейського полімовного вектора в Україні. Автор статті презентує стратегії підготовки фахівців початкової освіти до ефективної імпліmentaції політики полімовності в Новій українській школі.

Ключові слова: європейська політика полімовності, молодші школярі, підготовка фахівців початкової освіти, полімовний театр.

Abstract. The article reveals the reasons for the need to support the European multilingual vector in Ukraine. The author of the article presents strategies for preparing primary education specialists for the effective implementation of multilingualism policy in the New Ukrainian School.

Key words: European policy of multilingualism, junior schoolchildren, training of primary education specialists, multilingual theater.

На сучасному етапі суспільного розвитку Україна зберігає статус кандидата у члени Європейського Союзу, але все ще залишається відокремленою від ЄС своїм мовним бар'єром. Порівняно з іншими країнами Європи Україна хоч і багатонаціональна держава, проте значно відстає в готовності громадян вільно спілкуватися (в усній/письмовій формі) на широке коло тем іноземними мовами з носіями цих мов, в тому числі й англійською мовою (визнається в ЄС як *lingua franca* та *lingua culturalis*), яку президент В. Зеленський наразі прагне закріпити в офіційному статусі України як одну з мов міжнародного спілкування, звернення до інституцій ЄС [5].

Зауважимо, що євроінтеграційні прагнення України передбачають, зокрема, і визнання європейських стандартів у сфері мовної політики. Як відзначає В. Гаманюк у своїй монографії, мовна політика є відносно новим поняттям у європейській освітній політиці, проте насправді вона є складовою суспільного життя, а також системи освіти і, не в останню чергу, через те, що багатомовність супроводжувала розвиток людства та появу державності з

самого початку [2, с. 91]. Загалом ЄС у мовній сфері дотримується стратегії мультилінгвізму. Згідно з даними М. Яцимирської, мовна політика ЄС має дві основні мети: збереження й захист мовного розмаїття в ЄС, включаючи й мови мігрантів та національних меншин і підтримку вивчення принаймні двох домінуючих іноземних мов (причому одна з них, як правило, англійська), крім рідної/державної (української) [6, с. 318]. Можемо твердити, що фундаментальна ідея ЄС – співіснування різних відмінностей у культурі, звичаях, традиціях та мові.

Такий вектор щодо знання мов Україні важливо підтримувати з кількох причин. *По-перше*, це мовний сектор в епоху інформатизації, який надає доступ до інформації та ресурсів, які можуть бути недоступними виключно на рідній мові. *По-друге*, це відкриті можливості для туризму і культурно-освітнього обміну, швидка адаптація мігрантів до нового комунікативного середовища. *По-третє*, ключові мовні компетенції здатні задовольнити потреби сучасної економіки в умовах глобалізаційних змін, підвищують конкурентоспроможність фахівців на ринку праці та особливо актуальні у нинішній період цифрових трансформацій, розширюють можливості для міжнародного співробітництва з метою допомоги Україні під час спрямованої на неї масштабної агресії росії, а згодом і в її відбудові, адже є сполучною ланкою між народами. *По-четверте*, вивчення іноземних мов водночас сприятиме розвитку міжкультурної толерантності та взаєморозуміння, що важливо для побудови позитивних взаємовідносин, запобіганню виникнення конфліктів. *По-п'яте*, знання кількох мов допоможе розвинути здатність до багатозадачності, когнітивні здібності, покращить пам'ять та увагу.

Отже, багатомовність це необхідність, яка йде пліч-о-пліч з глобалізованим світом. Недарма Програма дій Європейського Союзу в сфері навчання впродовж життя робить особливий наголос на полімовності і відносить цей мовний напрям загалом до міжсекторальної частини, тобто тієї, що пронизує всі етапи освіти. Йти в ногу з сучасним світом це значить виховувати багатомовних людей. Важливо, щоб українські освітні політики, науковці, вчителі та кандидати на посаду вчителів перейняли підхід європейської багатомовної освіти.

У робочому документі ЄС «Language learning at pre-primary school level: Making it efficient and sustainable» зазначено, що деякі основи європейської політики полімовності мають бути імплементовані ще у дошкільних закладах, використовуючи для цього ігри [7]. Результатом сенсibilізації дошкільників до іноземних мов має стати забезпечення принципу наступності дошкільної та початкової освіти. Доведено, що чим пізніше починається вивчення другої мови, тим довший період занурення потрібен для успішного оволодіння другою мовою. Як позитив, саме молодший шкільний вік буде найбільш оптимальним періодом для навчання кількох іноземних мов, оскільки діти на цьому етапі швидше засвоюють нову інформацію та розвивають мовні навички. Оскільки відсутні будь-які рекомендації щодо послідовності введення іноземних мов, то мови залишають за собою відкритий вибір.

Головною умовою ефективної імпліmentaції політики полімовності у Новій українській школі є наявність у фахівців початкової освіти відповідних педагогічних навичок і знань, грамотності з мов навчання (МН) і готовності викладати ними. Саме тому метою педагогічних ЗВО визначена підготовка високоосвіченого фахівця й творчого працівника, здатного до роботи в багатомовному інформаційному просторі. Про це свідчать державні нормативні документи, зокрема закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Нова рамкова стратегія щодо багатомовності (Eine neue Rahmenstrategie für Mehrsprachigkeit), Національна доктрина розвитку України в XXI столітті, Національна програма вивчення та популяризації іноземних мов «Speak Global – Go Global», Вайльбурзька Заява – Багатомовність та європейський вимір, а також Концепція «Нової української школи», де серед ключових компетентностей виокремлено високий рівень спілкування вчителя та учнів іноземними мовами.

Вважаємо, що сформувати багатомовну особистість може лише той вчитель, який сам є такою особистістю. Від вчителя залежить більше, ніж від навчального матеріалу, при чому як у позитивному, так і у негативному сенсі. Однак, здійснивши аналіз досліджень науковців [1; 3; 8], ми дійшли висновку, що існує тенденція до низьких очікувань стандарту щодо підготовки вчителя. До того ж занадто мало педагогів, які б могли передати студентам знання та навички, необхідні для багатомовного навчання. В результаті цього майбутні вчителі не отримують належної підготовки у ЗВО, почуваються не впевненими у собі, професійно неготовими. Слід погодитися і з тим, що розвиток у них компетенцій для навчання багатомовного читання й письма загалом часто є недостатнім. Відсутній комунікативний потенціал, тобто психологічні властивості і можливості, набуті завдяки взаємодії з іншими людьми; комунікативні можливості подальшого розвитку. Зокрема недостатньо розвинена комунікативна компетенція, що впливає зі здатності вчителів бути емпатичними та рефлексивними щодо власних переконань, культурних та соціальних відмінностей [10, с. 25]. Особливо бракує навчання вчителів сучасним європейським методикам вивчення іноземних мов. Більшість властивостей, установок і педагогічних вмінь кожного вчителя, як зазначає А. Василюк, «формується тільки під час його педагогічної діяльності (й залежить від типу школи, його професійних потреб, оточуючих умов, мотивації тощо)» [1, с. 62].

В цьому контексті слушною видається думка Ради Європи, що «упередження, брак досвіду та компетенцій може призвести до того, що вчителі неправильно приписуватимуть низьку продуктивність когнітивним здібностям або недостатнім зусиллям» [10, с. 23]. Як вказують вчені, «система іншомовної підготовки педагогічних кадрів диктується в умовах євроінтеграції, тому має відповідати вимогам сучасної цивілізації українського суспільства, логіці й методології сучасної педагогічної науки; базуватися на теоріях розвитку культури особистості й суспільства; органічно інтегруватися у загальну теорію навчання; давати можливість розв'язувати культурологічні, соціологічні, психологічні й педагогічні проблеми» [8, с. 1-2].

Розглянемо кілька стратегій підготовки майбутніх фахівців початкової освіти з урахуванням уже наявного українського та європейського досвіду професійної освіти.

Мовна підготовка: Відповідно до принципів дидактики багатомовності, вивчення кожної іноземної мови у педагогічних ЗВО має бути розширене та поглиблене. Навчальні програми з мовної підготовки повинні бути спрямовані на забезпечення високого рівня знань іноземних мов у вчителів початкових класів і передбачати викладання тією ж іноземною мовою на основі інтегративного підходу, оскільки цьому сприяють ряд чинників (скорочення аудиторного навантаження, відсутність дублювання співзвучних тем, формування міжпредметних асоціативних зв'язків та ін.). Вони можуть включати професійні курси лігвістичного спрямування, міжнародні обміни досвідом, співпрацю з носіями мови тощо. Підкреслимо, що бажаного ефекту можна досягти лише за умов контакту з іноземною мовою не лише як навчальною дисципліною, а як з автентичним засобом комунікації [2, с. 148]. Є. Громов та А. Коломієць звертаючись до досвіду Польщі, пропонують розробляти та впроваджувати в Україні навчальні курси за методикою *blended learning* (змішане навчання) з використанням сучасних ІКТ [8, с. 10]. Це безсумнівно трудомісткий процес, що вимагає значних ресурсів, а також ґрунтовних знань в області *on-line-інструментів*, проте вченими доведено, що таке навчання здатне позитивно впливати на рівень іншомовної компетентності фахівців. В основу вивчення іноземних мов доцільно покласти теорію педагогічного спілкування, оскільки згідно переконань дослідників [8, с. 7], вона спрямована на розвиток пізнавальної активності студентів.

Методична підготовка: Фахова підготовка майбутнього вчителя іноземних мов включає не тільки вивчення загально педагогічних дисциплін, але й методику викладання іноземної мови, з урахуванням тієї цільової групи, на яку вже під час навчання орієнтується студент. Так, навчання фахівців повинно передбачати ознайомлення з провідними новітніми європейськими методиками викладання іноземних мов, адаптованими під особливості

навчання у молодшому шкільному віці. Це може включати вивчення ігрових методик, інтерактивних занять, використання технологій у навчанні (наприклад у Польщі активно використовують «case-study», «flipped classroom technology», «project-based learning technology», «task-based learning and teaching», «content and language integrated learning technology» [8]; у Німеччині – «контактну педагогіку», інформаційно-комунікаційні технології [2]) тощо. Зокрема заслуговує пильної уваги для переймання ідей досвіду полімовний театр Швейцарії [9]. Використання такого театру у навчанні дає можливість забезпечувати одну з найважливіших базових навичок – вільне та виразне читання драматизованих текстів на різних мовах, предметах і рівнях (так званих сценаріїв театру читців), що покращує точність та автоматизацію розпізнавання слів, а отже й швидкочитання, і не менш важливу компетентність в усному та писемному мовленні, яка широко затребувана всіма на ринку праці. У полімовному театрі не важливі реквізити, костюми та декорації, їх практично не використовують. Учні не завчають своїх ролей чи текстів, тому що ефект залежатиме лише від того наскільки добре вони читають. Зазвичай цей театр працює двома-трьома мовами. Сюди входять також і мови мігрантів. Перед тим як учні розпочнуть працювати над сценою читацького театру, вчитель слугує для них зразком, а отже знайомить їх із змістом і мовою тексту, читаючи його вголос кількома мовами. Відповідно майбутнім фахівцям недостатньо вивчити лише одну іноземну мову для того, щоб самостійно ефективно використовувати полімовний театр для учнів. Однак, вони можуть об'єднуватися з іншими мовними консультантами та співпрацювати. Крім того, важливими рисами вчителів у процесі використання полімовного театру, на думку О. Демченко, має бути гнучкість, тобто здатність до імпровізації, відкритість до нових ідей, розвинена уява [3, с. 469].

Практична підготовка: Важлива не лише висока професійна компетентність у лінгвістичній галузі, а й прояв творчої активності. Саме тому однією з обов'язкових форм організації навчання, крім групової роботи, є самостійна діяльність студентів, яка передбачає індивідуалізоване навчання, тобто самостійне виконання поставлених перед ними завдань, спрямованих на закріплення знань та навичок, формування здібностей до саморозвитку, самопізнання, самонавчання та професійне самовдосконалення (самоосвіта, вправлення у моделюванні та проєктуванні (ігри, дидактична поезія, лінгвістичні казки, гумор та загалом фольклор), виконання практичних завдань, спеціально підібраних вправ, робота з дітьми). Працюючи вже з учнями в школі вчителі повинні виступати в ролі «культурних посередників», допомагати дітям почуватися комфортно та пишатися своєю багатомовною ідентичністю, а також усвідомлювати когнітивні переваги, притаманні багатомовності [10, с. 27].

Отже, вищенаведені стратегії, на наше переконання, допоможуть забезпечити новому поколінню вчителів початкових класів необхідні фахові знання, навички і компетенції для ефективної імпліmentaції європейської політики полімовності у Новій українській школі. До того ж посприяють їхній академічній мобільності. Водночас наголосимо, що важливо більше зосереджуватися на особистих потребах та індивідуальному розвитку вчителів. У них має бути сформована мотивація до вільного володіння кількома європейськими мовами та визначені конкретні цілі. Вивчення ними іноземної мови не повинно обмежуватися лише у закладах вищої освіти, а тривати упродовж всього життя. Доречною також буде регулярна оцінка та аналіз результатів мовного навчання для вдосконалення стратегій підготовки цих фахівців та досягнення бажаних мовних цілей їхніх майбутніх учнів.

Список використаних джерел

1. Василюк А. Обрис нової української школи і сучасна місія вчителів. *Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи*: зб. матеріалів XIX Міжнарод. наук.-практ. інтернет-конф., 2 жовтня 2018 р. Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 19. С. 99-104.
2. Гаманюк В. А. Іншомовна освіта Німеччини у контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів: теорія і практика: монографія. КІП ДВНЗ «КНУ». Кривий Ріг: Видавничий дім. 2012. 377 с.

3. Демченко О. Європейські орієнтири у підготовці майбутніх педагогів до використання театру в соціально-виховній роботі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 467-471.

5. Постанова Верховної Ради України «Про прийняття за основу проекту Закону України про застосування англійської мови в Україні» № 3493-IX від 22.11.2023 року.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3493-IX#Text>

6. Яцимирська М. Мовна політика Європейського Союзу. *Вісник Львівського університету*. Серія Журналістика. 2019. Випуск 45. С. 316-322.

7. Commission staff working paper - Language learning at pre-primary level: making it efficient and sustainable - A policy handbook. Brussels. 2011.

URL: <https://education.ec.europa.eu/document/commission-staff-working-paper-language-learning-at-pre-primary-level-making-it-efficient-and-sustainable-a-policy-handbook>

8. Gromov I., Kolomiets A. Foreign Language Training of Teachers in the Conditions of European Integration: Ukrainian and Polish Experience. 2020. 24 p.

URL: https://www.researchgate.net/publication/378403411_Foreign_Language_Training_of_Teachers_in_the_Conditions_of_European_Integration_Ukrainian_and_Polish_Experience

9. Kutzelmann S., Massler, Ute Sprach - und Fachgrenzen überwinden: Die didaktische und strategische Konzeption des Fortbildungscurriculums zur Leseförderungsmethode Mehrsprachiges Lesetheater. Handbuch zu Theorie und Praxis. Opladen; Berlin; Toronto: Verlag Barbara Budrich 2017. S. 168-179.

10. Preparing Teachers for Diversity: the Role of Initial Teacher Education. Final Report to DG Education, Youth, Sport and Culture of the European Commission. / Public Policy and Management Institute (PPMI). Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. 113 p.

CURRENT ASPECTS OF PREPARING CREATIVE TEACHERS IN HIGHER EDUCATION: THE EGALITARIAN PARADIGM

Oksana Kikinezhdi, Doctor of Sciences in Psychology, Professor

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (TNPU)

Анотація. У статті розкриті актуальні питання підготовки нової генерації педагогів до створення егалітарно-освітнього середовища для дітей та молоді в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Виокремлено психолого-педагогічні умови становлення егалітарної особистості майбутніх фахівців, подано її визначення. Розроблено інноваційні технології для здійснення психолого-педагогічного супроводу творчо-професійного становлення майбутніх педагогів у закладі вищої освіти на засадах рівноправ'я статей в умовах сучасних викликів євроінтеграції.

Ключові слова: гендерна освіта, особистісно-егалітарний підхід, егалітарна особистість, гендерно-справедливе середовище, творчий вчитель.

Abstract. Psychological and pedagogical conditions for the development of an egalitarian personality in future professionals have been identified, and its definition is provided. The meaning of the concept of "egalitarian personality" has been defined. Innovative techniques of psychological and pedagogical support of the professional formation of future teachers based on gender equality have been developed.

Keywords: gender education, egalitarian personality, personal-egalitarian approach, gender-equitable environment, creative educator.

The identification of mechanisms and conditions for the formation of an egalitarian personality of a creative teacher as a key figure of the New Ukrainian School, finding effective mechanisms of gender socialization and implementing gender-education innovative technologies in higher education institutions, becomes a urgently needed problem today in accordance with current state documents (The National Strategy for Safe and Healthy Educational Environment in the New Ukrainian School, the State Strategy for Ensuring Equal Rights and Opportunities for Women and Men for the period up to 2030, the Strategy for Gender Equality Implementation in Education until 2030), etc.

The relevant task is to find effective ways of training creative pedagogical personnel for creating an egalitarian-educational, safe, non-discriminatory environment for children and youth, relevant to the principles of parity and comparability of sexes, in which the full personal development is ensured, regardless of sex, age, ability, race, culture, religion, ethnicity etc., the "future life trajectory of a person" (V. Kremen). Refrain sounds the words of the Great Benefactor, humanist teacher Vasyl Sukhomlynsky «The upbringing of real men and real women begins with the formation of civic qualities of personality» [9, p. 556].

The complications of implementing the gender approach in the field of education are primarily associated with the stereotyping of public consciousness, the feminization of pedagogical collectives, the insignificant representation of male educators in them, and so forth. Acquisition of gender competencies by higher education seekers is an important determinant in their future pedagogical activity, since it becomes the key to successful realization of the pedagogy of partnership in the context of the philosophy of the New Ukrainian School and the «Child-Friendly School» concept, the combination of which at the level of educational institution provides the integration of the key components of the New Ukrainian School: student learning based on the development of life skills (competency approach), teacher training, creating a favorable safe and child-friendly educational environment, effective self-government (planning, participation and partnership) [1, p. 12].

So, the topic is about the design and implementation of egalitarian-educational technologies, relevant in their key parameters to the democratic system of universal human values, aimed at forming an egalitarian personality of the creative teacher, which defined the goal of the article.

In the context of the continuity of pre-school and pedagogical education, the preparation of a competent, motivated, competitive teacher and the creation of a new educational safe environment as a school of self-realization and self-actualization of the personality is a priority task of reforming national education. The President of National Academy of Educational Sciences of Ukraine, V. Kremen emphasizes: «The culture of child centrism and innovation should determine all the activities of the modern teacher both at school and beyond» [6, p. 412 – 413]. It is about recognizing the intrinsic value of childhood, personality-oriented learning and education in the anthropological paradigm, a systemic approach to the gender socialization of the child based on humanism and democracy.

An important task in building a new Ukrainian school is the formation of a system of universal values in students - moral-ethical (dignity, honesty, justice, care, respect for life, respect for oneself and others) and socio-political (freedom, democracy, cultural diversity, respect for the native language and culture, patriotism, respectful attitude towards the environment, respect for the law, solidarity, responsibility) [7]. Sofia Rusova, the founder of the national pre-school education, noted: «The new school sets as the main goal to awaken, give expression to the independent creative abilities of the child» [8, p. 54]. According to the director of the Institute of Educational Problems of NAES of Ukraine, I. Bekh, «the purpose of developing education lies in creating external and internal conditions for building an individual trajectory of valuable-meaningful self-determination of the personality, which serves as an orienting basis for its conscious behavior in the natural and sociocultural world» [2, p. 9].

The first teacher should be a «fully functioning» organizer of creative-developing, safe, friendly environment for discovering the unique «I» of each child, regardless of his or her gender. In the joint activity and dialogue of the teacher with the child in the elementary school, the

«personality of the future» is «born» as an active and creative subject of activity (G. Ball, M. Boryshevsky, N. Bibik, T. Hovorun, H. Kostyuk, V. Kravets, S. Maksimenko, R. Pavelkov, Yu. Prikhodko, O. Savchenko, V. Tatenko, T. Tytarenko et al.).

Long-term experience in researching gender issues, coupled with familiarity with the experiences of foreign countries, have afforded us with the opportunity to shape our own vision for the further institutionalization of gender educational mechanisms within the national school system. The foundations of the egalitarian model for an educator are informed by the main ideas of humanistic psychology, the «gender matrix» of our national pedagogical heritage, and the integration of competency-based, action-oriented, personality-oriented, gender-oriented, and their variant - personality-egalitarian approaches.

The broadening of a «gender» vision of educational problems by future educators during educational work was based on the principles developed within the personality-egalitarian approach. Its main principles include: the scientific and objective nature of gender knowledge as the primary foundation for debunking stereotypes; an understanding that learning is age-appropriate for children, adolescents, and youth; a positive attitude and tolerance towards genders and in inter-gender communication; reliance on individual life experience and critical reflection on assimilated directives on «living within a gender»; subjective position (actor position) as a condition for activating egalitarian self-determination and self-reflection in educational dialogue; overcoming gender stereotypes; equal value of «male» and «female» principles in the analysis of didactic material; refusal of the strategy to marginalize the feminine as lesser valuable. Empirically, it has been proven that under these conditions, this model ensures the creation of an egalitarian educational environment in higher education institutions, the activation of youth self-determination in matters of gender culture, the development of gender sensitivity and tolerance of future educators [3; 5; 10].

The gender knowledge of a teacher involves concepts of: bipolar gender construct (polarization of masculinity-femininity as a rigid definition of gender roles in patriarchal culture); androcentrism as a tradition of female subordination and male dominance; egalitarian (partnership) gender construct; sexism as a prejudicial and stereotyped attitude; open discrimination as practicing different curriculum for boys and girls; concealed discrimination as an imposition of gender stereotypes in the content of educational materials; stereotypical idea of gender among higher education seekers.

We consider the egalitarian personality of a future teacher as a subject of self-creation, open, self-sufficient, gender competent personality, who adheres to the principles of equality and parity of genders in personal and professional life implementation [4].

The «gender matrix» of Ukrainian pedagogical thought is a methodological basis for modern standards of gender equality, expansion of the egalitarian worldview of future teachers. Classical educators emphasized the social necessity for educational institutions to propagate values of social gender equality, the importance of their «investment» into the content of the educational process of the preschool institution, primary school, and so on (V. Sukhomlynsky, H. Vashchenko, S. Rusova, A. Makarenko, K. Ushinsky, etc.) (table 1).

Table 1

Gender profile of humanistic pedagogy

1. There are no gender-specific types of human activity, mastering any kind of occupation depends on individual interests, abilities, and motivation for activity.
2. A woman and a man play equally significant roles in the family and child upbringing.
3. Girls and boys, women and men have equal opportunities in mastering work skills and career growth.
4. In educating children, we should proceed from the thesis of equal abilities, opportunities of genders, and their life scenarios for the future: almost all professions can be pursued by both girls and boys.

5. It is unacceptable to discriminate against children based on gender in different areas of life, games, education, future plans, etc. - girls and boys have a lot in common and not much different.

6. It is important to promote friendly coexistence of genders in education - girls and boys can be friends and respect each other, they must receive equivalent education based on the fulfillment of the same social roles, inclusion in common types of activities.

The implementation of a personal-egalitarian approach as a gender discourse is a determinant of the expansion of the cultural-creative mental space and partnership interaction of all subjects of the education process of the New Ukrainian School and the formation of an egalitarian personality of a creative teacher in higher education institutions, as evidenced by the experience of developing and implementing integrated educational courses and training programs. In particular, the purpose of studying the academic discipline «Gender Socialization of a Preschool Child» is the formation of gender competence in higher education students as a component of professional and key life competence, which includes:

- the ability to apply an acquired system of knowledge about regularities and socio-psychological determinants of gender socialization,
- the ability to know the characteristics of mental development and personality formation of a child at the stage of preschool childhood,
- possession of the specificity of educational and upbringing influences on the child's gender development in the conditions of reforming national education;
- the ability based on knowledge and skills to create a gender-fair and non-discriminatory educational environment in preschool institutions in the context of egalitarian paradigm,
- practical mastery of knowledge about the main directions of educators' and parents' work for effective psychopedagogical support of the child and activation of her creative potential in the process of gender socialization.
- the ability to solve specific theoretical and practical tasks in the conditions of New Ukrainian School according to state and European standards of quality of education, society needs, improvement of psychopedagogical skills and their use in professional activity.

All of the above constitutes the content of effective preparation of future educators for promoting equity and parity of sexes, creating an egalitarian educational environment, safe and child-friendly. Purposeful implementation of gender education in a broader context of civic personality growth will contribute to the affirmation of values of the Ukrainian national idea, particularly such components as sovereignty, democracy, prosperity, diligence, responsibility, and the idea of gender equality as a guarantee of democratic changes in society and a condition for the life realisation of the growing personality of a new generation of Ukrainian citizens, its democratic worldview, to live together in equality and dignity, peace and harmony in a united Europe.

Список використаних джерел

1. Безпечна і дружна до дитини школа в контексті реформи «НУШ» / В. Пономаренко, Т. Воронцова, О. Сакович та ін. Київ: Алатон, 2020. 64 с.

2. Бех І. Д. Особистість у контексті орієнтирів розвивального виховання. *Інноватика у вихованні*. 2015. Випуск 1. С. 7–13.

3. Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. проф. О. Кікінежді. Тернопіль: Стереарт, 2014. 884 с.

4. Кікінежді О. Становлення егалітарної особистості майбутнього педагога: історія, здобутки та перспективи діяльності кафедри психології. *Humanitarium*. Переяслав (Київ. обл.); Ніжин (Чернігів. обл.): Лисенко М. М., 2020. Том. 43, вип. 1: Психологія. С. 7-22. URL: <https://doi.org/10.31470/2308-5126-2019-43-1-7-22>

5. Кравець В., Кікінежді О., Василькевич Я. Формування гендерно-справедливого середовища у закладах освіти України: євроінтеграційний контекст. *Новий колегіум* :

науковий інформаційний журнал. Харків : Колегіум, 2023. № 1-2 2023 (110). С. 15-23. DOI :10.30837/пс. 2023.1-2.15. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/28692>

6. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ: Педагогічна думка, 2009. 520 с.

7. НУШ: освітній простір. URL: <https://sites.google.com/site/pocatkovaskolandovgopoluk/nus-osvitnij-prostir>

8. Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ: Освіта, 1996. 304 с.

9. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 томах. Київ, 1976. Т. 1. 654 с.

10. Kravets V. Kikinezhdi O., Zhyrska H. Theory and Practice of Preparing a Future Teacher to the New Ukrainian School: a Gender Perspective. *Theory and Practice of Future Teacher's Training for Work in New Ukrainian School*: monograph / edit. I. F. Prokopenko, I. M. Trubavina. Prague : OKTAN PRINT s.r.o., 2020. P. 21–35.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ВИМІРІ НОВИХ ОСВІТНІХ РЕАЛІЙ

Олена Ковшар, доктор педагогічних наук, професор,
Криворізький державний педагогічний університет (Україна).

TRAINING OF FUTURE EDUCATORS OF PRE-SCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS IN THE DIMENSION OF NEW EDUCATIONAL REALITIES

Olena Kovshar , Doctor of Pedagogical Sciences, professor, Kryvyi Rih State
Pedagogical University

Анотація. Автор порушив проблему подолання освітніх втрат у сучасній освіті. Основним завданням в подоланні освітніх втрат убачаємо в створенні індивідуальної освітньої траєкторії, тьюторській підтримки здобувачів, партнерської взаємодії з роботодавцями.

Ключові слова: освітні втрати, індивідуальна освітня траєкторія, перебудова освітнього процесу, нові методи навчання.

Abstract. The author raised the problem of overcoming educational losses in modern education. We consider the main task in overcoming educational losses to be the creation of an individual educational trajectory, tutoring support for students, and partnership interaction with employers

Key words: educational losses, individual educational trajectory, restructuring of the educational process, new teaching methods

Сучасна освіта потребує компетентних та вмотивованих педагогів, які спроможні впроваджувати в освітній процес ефективні освітні технології та інструменти з подолання освітніх втрат здобувачів. Складні умови освітнього процесу в освіті, починаючи з дошкільної освіти, загальної, вищої освіти, освітні втрати, які є на кожній ланці освіти поставили нові завдання в організації освітнього процесу.

Освітні втрати – це прогалини у знаннях і навичках, які виникають у здобувачів під час освітнього процесу у порівнянні зі стандартами освіти та очікуваними результатами навчальних здобутків [3]. Освітні втрати можуть виникати з різних – як індивідуальних, так і системних – причин. Серед них: здоров'я, війна, пандемія, надзвичайні ситуації природного характеру. Значний вплив також накладається на освітні втрати, зумовлені у 2020-2021 роках пандемією COVID-19. Окрім безпосередньої зупинки освітнього процесу, що мав місце у всій країні після 24 лютого 2022 року, а також обмежень дистанційного навчання, на виникнення освітніх втрат можуть впливати також інші чинники: бойові дії та окупація; повітряні тривоги; виїзд здобувачів за кордон; переїзд у межах України; відключення

електроенергії; руйнування значної частини закладів освіти [2, с. 7]. Сучасна вища освіта стоїть перед проблемою як в умовах воєнного стану надати здобувачам загальні, спеціальні професійні компетентності відповідно стандартам вищої освіти.

Актуальність впровадження нових підходів в організації освітнього процесу є вимогою часу. Давньогрецький філософ Арістотель вказував, що освіта є щитом, який захищає нас у важкі часи. Тому, у такий складний період воєнного часу Україні необхідні кваліфіковані кадри для відбудови держави. В Криворізькому державному педагогічному університеті на початку 2023/2024 навчального року було проведено дослідження, щодо якості організації освітнього процесу підготовки майбутніх педагогів-вихователів. Студенти найскладнішими випробуваннями під час навчання визначили: відсутність електроенергії – 45%, відсутність інтернету – 40%, повітряні тривоги – 60%, зміни у психологічному стані, як у студентів, так і викладачів – все це спричиняє освітні втрати у програмних результатах навчання здобувачів освіти і відповідно якості освіти. Тож найперше завдання усіх освітян, ні в якому разі не зупиняти освітній процес, підготовку кваліфікованих кадрів, забезпечити якість організації освітнього процесу, зберегти життя і здоров'я студентів, викладачів у складних умовах воєнного часу.

Сьогоднішні умови потребують від науково-педагогічних працівників нових підходів в організації освітнього процесу підготовки майбутніх вихователів, а саме: створення методичної системи підтримки індивідуальної освітньої траєкторії кожного студента для усунення прогалин; оновлення технологій навчання; тьюторська підтримка у здобутті неформальної освіти; партнерська взаємодія з роботодавцями, методистами, директорами закладів дошкільної освіти, щодо удосконалення практичних навичок; спеціальних професійних компетентностей, які потребує сучасних вихователів.

Освітній омбудсмен України зазначає, що створення компенсаційних механізмів подолання освітніх втрат передбачає: оцінку освітніх потреб (діагностичне оцінювання на різних рівнях освіти з метою виявлення прогалин у засвоєнні здобувачами знань і навичок, організаційно-педагогічних проблем та вироблення управлінцями й педагогами стратегій їх відновлення та ефективного функціонування як на рівні конкретного закладу освіти, так і освітньої системи загалом); коригування змісту та технологій навчання (ущільнення навчальних програм з метою актуалізації освітнього процесу на ключових питаннях, засвоєння яких забезпечує досягнення результатів навчання, визначених освітніми стандартами, використання методів адаптивного навчання, що передбачає максимальне врахування освітніх потреб здобувачів); підготовку педагогів до реалізації стратегії компенсування освітніх втрат та їхню методичну підтримку; забезпечення психологічно-емоційної підтримки здобувачів освіти (створення комфортних умов для повернення учнів до повноцінного освітнього процесу, усунення подальших негативних впливів) (Освітній омбудсмен України, 6 жовтня 2022).

Отже, аналіз особливостей організації вітчизняної освіти в умовах воєнного стану показав необхідність пошуку практичних механізмів компенсації освітніх втрат, пов'язаних передусім із безпековою ситуацією, усунення чинників, що викликають освітні втрати (підтримка безпечного освітнього середовища, відновлення освітньої інфраструктури тощо); максимально враховувати освітні потреби здобувачів, роботодавців, а також умови, в яких відбувається навчання.

Список використаних джерел

1. Міністерство освіти і науки України. (09.05.2022). МОН презентувало проєктні пропозиції для вирішення нагальних проблем української освіти у воєнний та післявоєнний періоди. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-prezentovalo-proyektni-propoziciyi-dlya-virishennya-nagalnih-problem-ukrayinskoyi-osviti-u-voyennijta-pislyavoyennij-periodi>.

2. Топузов О. Світові тенденції та вітчизняні перспективи в освіті. *Український педагогічний журнал*. 2023 № 1. С.5-13.

3. Як надолужити освітні втрати? (3 січня 2023). *Український центр оцінювання якості освіти*. URL: <https://testportal.gov.ua/yak-nadoluzhyty-osvitni-vtraty/>.

СУЧАСНА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ

Яна Малиш, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К. Ю. Петрик, кандидат педагогічних наук, доцент

Бердянський державний педагогічний університет (Україна)

THE MODERN SYSTEM OF SPEAKING COMPETENCE ASSESSMENT OF PRIMARY EDUCATION STUDENTS IN GERMANY

Yana Malysh, master's student

Berdyansk State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості оцінювання мовленнєвої компетентності молодших школярів Німеччини. Автори статті описують ключові складові ефективної системи оцінювання.

Ключові слова: початкова школа, рівень знань, мовленнєва компетентність, оцінювання, Німеччина.

Abstract. The article reveals the peculiarities of evaluating the speaking competence of younger schoolchildren in Germany. The authors of the article describe the key components of an effective evaluation system.

Key words: primary school, level of knowledge, speech competence, assessment, Germany.

У сучасному світі, де комунікація є ключовим умінням, розвиток мовленнєвої компетентності має провідне значення для подальшого особистісного та професійного зростання. Особливої актуальності набуває порівняльний аналіз системи оцінювання мовленнєвої компетентності в Україні та Німеччині, оскільки це дозволить ідентифікувати кращі практики та залучити їх для вдосконалення власної системи освіти. Такий дослідницький підхід є необхідним для забезпечення високої якості освіти та підготовки молодого покоління до викликів сучасного світу.

Питання шкільної освіти та оцінювання досягнень учнів у Німеччині частково висвітлено у працях Н. Сергєєвої, Л. Писаревої, Х. Даурової, Н. Михайлової, Д. Кипнис, А. Кипнис. З огляду на актуальність та недостатню дослідженість проблеми, мета статті полягає у характеристиці особливостей сучасної системи оцінювання мовленнєвої компетентності молодших школярів у Німеччині.

Одним із основних уроків в початковій школі Німеччини є вивчення рідної мови. Мова має фундаментальне значення для когнітивного, емоційного та соціального розвитку дітей. Завдання навчання німецької мови в початковій школі – дати учням базову мовну освіту, аби вони могли діяти в реальних умовах, реагуючи на виклики часу та могли зорієнтуватися у майбутніх життєвих ситуаціях. Ключовою ідеєю є мотивація здобувачів початкової освіти свідомо використовувати мову, і таким чином надати учням змогу розвинути базові сприйнятливі та продуктивні навички тексту та мовлення. Це є необхідною умовою для їхнього академічного успіху – не лише в початковій школі, але й у подальшій освітній діяльності та самостійному навчанні протягом усього життя. Уроки німецької мови розширюють навички молодших школярів з точки зору повсякденного спілкування, навчання читання та письма, мовної творчості та виразності, соціальних і демократичних дій, а також щодо рефлексивного застосування мови та розумного використання засобів масової інформації.

Провідне і визначальне місце у формуванні особистості займає проблема об'єктивного оцінювання знань учнів початкових шкіл Німеччини. Зазначимо, що велику увагу в процесі оцінювання приділено індивідуалізації та орієнтації на молодшого школяра та його можливості. Тому оцінки диференційовані. У більшості федеральних земель на етапі вступу до школи успішність учнів контролюється, виключно, вербально, використовуються як усні, так і письмові оцінні судження, які характеризують процес навчання і відображають

кількісний і якісний його результати. У 3-х і 4-х класах – з оцінками, якщо шкільна комісія не вирішила інакше [1, с. 19].

За результатами дослідження умов освітнього середовища Німеччини М. Гончарук зробила висновок, що у німецьких закладах освіти дієвими виявилися такі інструменти формувального оцінювання та взаємодії вчителя й учнів: «Перехрестя», «П'ять пальців», «Лінія думок», «Чотири кути», «Питання-крапка», «Душ компліментів», «Три картки» та ін. [4].

Окрім описаних інструментів, результативними вважаємо й інші методи. Зокрема, шкала самооцінювання у вигляді чотирирівневого стовпчика з поміткою досягнення самого учня та паралельною поміткою вчителя. Самооцінювання для початківців є мотиваційним, тому використання смайликів, долоньок, цеглинок Lego також приносить позитивні результати.

Оцінка успішності з предмета німецька мова базується на очікуваних компетентностях, описаних у навчальній програмі для предмета німецька мова [3, с. 14]. Вони стосуються наступних чотирьох основних напрямків викладання німецької мови: говоріння та слухання/аудіювання, письмо, читання – робота з текстами та медіа, дослідження та використання мови.

Критерії оцінювання з розвитку мовлення молодших школярів включає такі напрями:

- говоріння та слухання/аудіювання: словниковий запас, що відповідає віку [3, с. 30]; чітка артикуляція; граматично правильні конструкції речень; обґрунтування власної думки; представлення себе відповідно до ситуації та ролі;

- письмо: написання власних висловлювань, відповідно до теми та типу тексту (опис, розповідь, міркування);

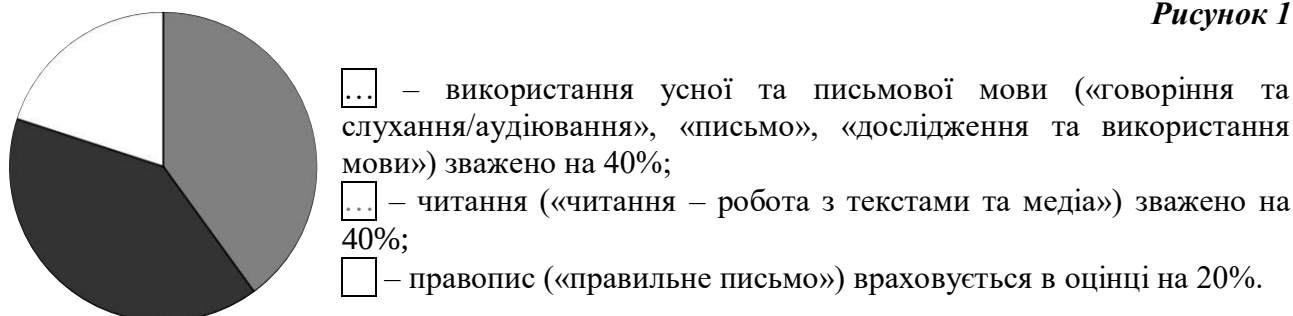
- правильне письмо: перевірка та виправлення текстів; застосування введених орфографічних правил і стратегій; робота зі словником; написання текстів за планом; правильне списування;

- читання – робота з текстом та медіа: осмислене читання; читання з наголосом, паузами, підвищенням/зниженням голосу, відповідною інтонацією; розуміння почутих і побачених матеріалів ЗМІ;

- дослідження та використання мови: розрізнення частин мови; дослідження мовних засобів; аналіз текстів; виконання основних операцій зі словами та реченнями, спілкуватися металінгвістично.

Кожен з перелічених вище основних видів мовленнєвої діяльності навчального плану включається у загальну оцінку з німецької мови (див. рис. 1):

Рисунок 1

Сфера оцінювання «інші досягнення в класі» фіксує розвиток навичок учнів у класі шляхом усних, письмових і практичних досягнень. Тому всі здобутки молодших школярів враховуються при оцінюванні. Процес розвитку компетентності в області оцінювання «інші досягнення в навчанні» визначається як шляхом безперервного спостереження протягом навчального року, так і шляхом вибіркової перевірки. Як ефективність оцінюються не тільки результати, але й зусилля та прогрес у навчанні.

Сфера оцінювання «інші досягнення в навчанні» включає, серед іншого:

- усні внески (наприклад: діалог у драматичній п'єсі, декламація віршів, оформлення аудіосценізації, презентація книги, презентація з цифровою підтримкою тощо);

– письмові внески (наприклад: щоденниковий запис літературного персонажа, серіалізація історії, стаття в енциклопедії, пояснювальне відео, інформаційний плакат про автора, запис у блозі, читацький щоденник, коментар на письменницькій конференції тощо).

Отже, наприкінці навчання в початковій школі Німеччини у здобувачів оцінюють рівень володіння рідною мовою. Основна мета перевірки знань учнів з німецької мови полягає у здатності комунікувати, обговорювати прочитане, як усно, так і письмово, і головне – обґрунтовувати свою думку. Рівень знань з предмету забезпечує написання диктанту та творів. Проте підґрунтям для оцінювання успішності є всі досягнення учнів. Це включає в себе усну участь, перевірку навчальних цілей, короткі тести, роботу в класі, письмову роботу на щоденних уроках, а також індивідуальний прогрес у навчанні та готовність докласти максимум зусиль задля отримання програмового результату. До перспективних напрямів подальшого наукового пошуку можна віднести питання порівняльного аналізу змісту, форм та методів формування мовленнєвої компетентності здобувачів початкової освіти у Німеччині та Україні.

Список використаних джерел

1. Entwurf Richtlinien – Bildungs- und Erziehungsgrundsätze für die allgemeinbildenden Schulen in Nordrhein-Westfalen.

URL:

https://www.schulentwicklung.nrw.de/lehrplaene/upload/RiLi2023/Entwurf_RiLi_VerbBtlg_2023_08_18.pdf (Entwurf Verbändebeteiligung, 18.08.2023).

2. Gaupp N. Kompetenzfeststellungsverfahren für Jugendliche – Erprobung des Europäischen Sprachenportfolios : Wissenschaftliche Texte. München : Deutschen Jugendinstitut. 2007. 54 с.

3. Lehrpläne für die Primarstufe in Nordrhein-Westfalen. URL : https://www.schulentwicklung.nrw.de/lehrplaene/upload/klp_PS/ps_lp_sammelband_2021_08_02.pdf (Heft Nr. 2012, RdErl. d. Ministeriums für Schule und Bildung vom: 01.07.2021)

4. Гончарук М. В. Feedback-культура як індикатор успішності у німецькій початковій школі. *Czasopismo «JęzykPolskijakoDrugi»*. 2017. № 4. С. 97–109.

ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСУ CLASSTIME В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ

Олександра Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна),
Людмила Ягодіна, вихователь–методист закладу дошкільної освіти «Baby Best», керівник підрозділу початкової освіти Вінницького приватного закладу освіти «Best School» (Україна).

USE OF THE CLASSTIME RESOURCE IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF THE PRE-SCHOOL EDUCATION INSTITUTION

Oleksandra Shykyrynska, Candidate of Pedagogy, Associate Professor Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Lyudmila Yagodina, teacher-methodologist at the «Baby Best» preschool education institution, head of the primary education department of the Vinnytsia private educational institution «Best School»

***Анотація.** В статті розглянуто особливості використання ресурсу Classtime в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, що дозволяють педагогові мінімізувати витрати часу на підготовку, проведення, перевірку та зберігання результатів; отримати миттєвий зворотний зв'язок та візуалізацію результатів, рівень розуміння та прогресу всіх дітей у реальному часі; формувати навички спільної роботи, взаємодопомоги, спільної*

радості від результату та спільної роботи над помилками, що особливо цінно в умовах дистанційного навчання.

Ключові слова: ресурс Classtime, старші дошкільники, дистанційне навчання.

Abstract. The article examines the features of using the Classtime resource in the educational process of a preschool education institution, which allow the teacher to minimize time spent on preparation, conducting, checking and storing results; get instant feedback and visualization of results, level of understanding and progress of all children in real time; to form the skills of joint work, mutual assistance, joint joy at the result and joint work on mistakes, which is especially valuable in the conditions of distance learning.

Key words: Classtime resource, older preschoolers, distance learning.

Проблема якісної оцінки набутих компетентностей та рівня розвитку дітей дошкільного віку завжди була актуальною. Особливо загострилася ця проблема під час пандемії, а потім воєнного стану України та пов'язаного з цим переходу багатьох закладів дошкільної освіти на дистанційну форму навчання [5]. Зазначимо труднощі, з якими більшою чи меншою мірою стикаються вихователів дитячих садків під час оцінювання рівня компетентності дітей в певній галузі. По-перше, це підготовка індивідуальних для кожної дитини завдань (розробка завдань та їх друк, ламінування, що пов'язано з матеріальними витратами). По-друге – перевірка, що потребує певних часових витрат. Також варто зазначити, що перевірка рівня компетентності дошкільника в певній галузі значно ускладнюється за умов дистанційного навчання. Зазначених труднощів вдається уникнути з використанням ресурсу Classtime.

Першою перевагою є універсальність ресурсу щодо різних вікових груп: його з успіхом можна використовувати у всіх ланках освіти – від дошкільної до післядипломної. Така особливість визначає доцільність його використання у освітньому процесі закладу дошкільної освіти, оскільки дозволяє мінімізувати наявність у завданнях тексту, натомість є можливість подавати як у самому завданні, так і у варіантах відповіді зображень чи відео [1].

Даний ресурс дозволяє миттєво оцінювати навчальні досягнення дітей, мінімізуючи витрати зусиль та часу на підготовку, проведення та перевірку завдань. Педагог має можливість вибрати кілька типів завдань: з однією правильною відповіддю, декількома правильними відповідями, «правда-неправда», варіант, коли пропонується дати відповідь текстом, набравши її з клавіатури, завдання на відповідність та інші. Також можна перемішати як самі питання, так і варіанти відповідей, створивши таким чином унікальний тест для кожної дитини без тимчасових витрат – програма робить це автоматично. Якщо використовуємо даний ресурс для визначення рівня сформованості певних компетентностей дітей дошкільного віку, то доцільно обирати варіанти з однією або декількома правильними відповідями та не перемішувати запитання. Справа в тому, що, оскільки дошкільники ще не вміють читати, саме запитання зачитує вихователь. А це означає, що всі діти мають виконувати певне завдання одночасно.

Іншими перевагами ресурсу Classtime є компактність та простота інтерфейсу, доступ до загальної бібліотеки тестів, налаштування тестових завдань (часу проходження дитиною тесту, кількості балів за завдання, часткового оцінювання, кількості спроб та інше).

Таким чином, для того, щоб провести оцінку результатів навчання, викладач повинен створити (або взяти із загальної бібліотеки) завдання, надати користувачам унікальний код або посилання для такого опитування (в ресурсі це опитування називається «сесією»), отримати результати, які він може бачити у реальному часі та поділитися з учасниками тестування результатами, які можна зберегти в електронному варіанті та за необхідності роздрукувати.

Значною перевагою даного ресурсу є те, що дозволяє об'єднати учасників освітнього процесу навіть в умовах дистанційного навчання. Така можливість з'являється завдяки командним іграм, база яких створена розробниками та поповнюється користувачами-власниками преміум-акаунту. Дуже велику цінність така можливість має у здійсненні

формувального оцінювання дітей дошкільного віку, оскільки доповнює таку діяльність ігровими елементами, коли діти бачать на екрані результат спільних зусиль. Досить цінним є нове налаштування, що зявилося нещодавно. Наразі є можливість автоматичного озвучування запитання та варіантів відповідей чоловічим або жіночим голосом. Також, за бажанням можемо обрати одну із 17 мов, серед яких є і українська.

Варто зазначити, що ресурс Classtime є умовно безкоштовним, однак, оскільки створений саме для педагогів, дозволяє отримати преміум акаунт, запросивши колег до роботи в даному ресурсі або пройшовши сертифікацію, тобто безкоштовно.

В рамках даної публікації розглянемо, що ж потрібно зробити вихователю для того, щоб почати користуватися можливостями даного ресурсу. Для початку потрібно зробити три кроки – зареєструватися, створити питання та провести сесію (опитування).

Щоб зареєструватися, достатньо перейти на посилання Classtime.com, натиснути «вхід вчителя» і система пропонує зареєструватися за допомогою Google, Facebook, Microsoft або за допомогою e-mail та пароля. Потрібно зробити зручний для вас вибір, дотримуватися підказок і зареєструватися. Після реєстрації користувач потрапляє до бібліотеки, де має можливість керувати своїми питаннями або вибирати із загальнодоступної бібліотеки. Для того, щоб створити свою групу питань/завдань, потрібно натиснути праворуч угорі «Нова група питань», дати цій групі назву та створювати запитання. Натискаємо «Нове питання», створюємо свої питання та вибираємо їх тип. Також є можливість виставити будь-яку кількість балів за це питання. На рис. 1. можна побачити, як виглядає сторінка результатів у викладача.

Налаштування

Закінчити

УЧНІ ОНЛАЙН 0 / 10

Деактивувати усі питання

Припинити надання відповідей та Показати рішення учням

Сортувати за Алфавітом

Дії

100%

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	

Рис. 1. Вигляд результатів опитування у Classtime для педагога

Приклад використання даного ресурсу у роботі з дітьми дошкільного віку можна переглянути за посиланням <http://surl.li/tjhzs>. Ресурс Classtime ми з успіхом використовуємо в закладі дошкільної освіти «Baby Best» та приватному закладі освіти

«Best School» впродовж року як в індивідуальній, так і у фронтальній роботі з дошкільниками [8;9].

На факультеті дошкільної та початкової освіти імені Валентини Волошиної в процесі опанування здобувачами вищої освіти навчальної дисципліни «Створення комп'ютерно-орієнтованого простору в закладі освіти» ми знайомимо студентів з особливостями даного ресурсу, вони реєструються в ньому, створюють опитування та здійснюють їх апробацію за допомогою стейкхолдерів, яких запрошуємо на практичні та лабораторні заняття [2; 4; 6].

Отже, підсумуємо. Використання ресурсу Classtime дозволяє педагогові мінімізувати витрати часу на підготовку, проведення, перевірку та зберігання результатів; отримати миттєвий зворотний зв'язок та візуалізацію результатів, рівень розуміння та прогресу всіх

дітей у реальному часі; формувати навички спільної роботи, взаємодопомоги, спільної радості від результату та спільної роботи над помилками, що особливо цінно в умовах дистанційного навчання.

Список використаних джерел

1. Вишківська В.Б., Шикиринська О.В. Організація самостійної роботи майбутніх вихователів ЗДО в умовах дистанційного навчання. *Scientific Collection «InterConf»*. Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference «Scientific Research in XXI Century» (October 16-18, 2020) in Ottawa, Canada. Kyiv: SPC InterConf, 2020. P. 41-45.
2. Іщенко Л. В. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку творчого потенціалу дітей 5-6 років. *Науковий вісник Ужгородського університету Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. Випуск 1 (42). 2018. С. 82-87.
3. Любчак Л.В., Кривошея Т.М. Використання інтерактивних технологій навчання у фаховій підготовці майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу. *Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи»: зб. матеріалів XIV Міжнарод. наук.практ. інтернет-конф., 7 листопада 2017 р. Переяслав-Хмельницький, 2017*. Вип. 14. С. 93-98.
4. Пахальчук Н. Використання мультимедійних технологій у підготовці студентів до фізичного виховання дошкільників. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи* / ред. кол.: Побірченко Н.С. (гол. ред.), Коберник О.М. та ін.; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т ім. П.Тичини. Умань, 2014. №8. С. 132-137.
5. Шикиринська О.В. Створення майбутніми вихователями інтерактивних вправ у сервісі Learningapps за умов дистанційного навчання. «Science and Global Studies»: Abstracts of scientific papers of VII International Scientific Conference (Prague, Czech Republic, April 15, 2021) / Financial And Economic Scientific Union, 2021. 60–63.
6. Шикиринська О.В. Інноваційні підходи у формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти в контексті євроінтеграційних процесів. *Підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах інтеграції України в європейський освітній простір*: Колективна монографія. Вінниця, 2023. 150-158 с.
7. Шикиринська О., Петришина Т. Особливості науково-методичного забезпечення у закладах дошкільної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. Вінниця: ТОВ «Друк плюс». Випуск 69. С. 100-107.
8. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference*. 2022. Volume I. P. 404-414.
9. Khilya A., Kolosova O., Sarancha I., Kazmirchuk N. Psychological and Pedagogical Readiness of Students for Professional Activities in an Inclusive Environment. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference*. 2020. Volume 1. P. 363-373.

РОЗДІЛ 4.
СТВОРЕННЯ ВІДКРИТОГО ЗЕЛЕНОГО СЕРЕДОВИЩА І ЗАХОДІВ ДЛЯ ДІТЕЙ
ПРОСТО НЕБА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР ТА УКРАЇНСЬКІ ТРАДИЦІЇ

РУХОВА АКТИВНІСТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Ірина Баранова, кандидат медичних наук, доцент

Вінницький національний медичний університет ім. М.П. Пирогова (Україна)

Анастасія Вербська, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

MOTOR ACTIVITY OF PRESCHOOL CHILDREN IN PHYSICAL EDUCATION
CLASSES AS A CONDITION FOR THE FORMATION OF A HEALTHY LIFESTYLE

Iryna Baranova, Candidate of Medical Sciences, Associate Professor

National Pirogov Memorial Medical University (Ukraine)

Anastasia Verbska, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** В статті розкриваються особливості рухової активності дітей дошкільного віку на заняттях з фізичної культури як умови формування здорового способу життя. Акцентується увага на важливості систематичних фізкультурних занять для розвитку фізичних якостей, зміцнення здоров'я та його складових.*

***Ключові слова:** здоровий спосіб життя, рухова активність, фізична культура, профілактика захворювань, виховання здоров'язбережувальної поведінки.*

***Abstract.** The article reveals the peculiarities of motor activity of preschool children in physical education classes as a condition for the formation of a healthy lifestyle. Attention is focused on the importance of systematic physical education for the development of physical qualities, strengthening health and its components.*

***Key words:** healthy lifestyle, physical activity, physical culture, disease prevention, education of health-saving behavior.*

Проблема формування уявлень про здоровий спосіб життя у дітей дошкільного віку є однією з актуальних проблем сьогодення, враховуючи збільшення частоти захворювання серед цієї вікової групи та зростання чисельності дітей з проблемами здоров'я. Збереження та зміцнення здоров'я, а також профілактика захворювань вимагають сприяння виробленню в дошкільників потреби дотримуватися здорового способу життя. Дошкільний вік – найбільш сприятливий для формування основ здорового способу життя. У цьому віці відбувається розвиток важливих особистісних якостей, закладаються основи здоров'я, розвиваються рухові вміння та навички, що є вирішальним для подальшого фізичного, психічного, духовного і соціального здоров'я [7]. Тому необхідно навчити дітей дошкільного віку практичних навичок здоров'я, допомогти оволодіти ними, виховати бажання піклуватися про своє здоров'я та дотримуватись правил здорового способу життя, а також заохотити до занять фізичною культурою та спортом.

Необхідною умовою формування основних структур і функцій організму дітей дошкільного віку – є рухова активність. Вона є не лише засобом пізнання світу, але й є невід'ємною частиною всебічного розвитку та виховання дошкільників [1, с. 8].

Рухова активність відіграє важливу роль у життєдіяльності та гармонійному розвитку особистості. Вона залежить від різноманітних чинників, таких як організація фізичного виховання, індивідуальні потреби та особливості індивіда, тип нервової системи, мотивація до занять, а також доступність спортивного обладнання та місць для відпочинку [5, с. 30].

Згідно з О. Федько, рухова активність є ключовою ознакою здорового способу життя

особистості [10]. Дослідник вважає, що серед різних аспектів здорового способу життя, значну роль відіграє обсяг фізичної активності, що включає у себе різноманітні фізичні вправи. Дані про рухову активність, які включають інформацію про присутність або відсутність, об'єм та тип фізичних навантажень, відіграють важливу роль у визначенні рівня рухової активності дітей [2, с. 115-116].

Ефективно організована рухова активність у дошкільному віці створює сприятливі умови для здорового розвитку організму та зміцнення здоров'я у дорослому житті. Вона включає в себе виконання різних рухів та рухових дій.

Ця активність виховує у дітей усвідомлене ставлення до власного здоров'я, формує бажання його підтримувати й зміцнювати, а також сприяє формуванню навичок здорового способу життя та безпечної поведінки. Рухова активність допомагає дітям відкривати світ і власні можливості, дозволяє пізнавати своє тіло.

Під терміном «рухова активність» розуміється сукупність рухів, які можна свідомо регулювати та контролювати, і які базуються на умовно-рефлекторних механізмах. Ці рухи виявляються у розвитку рухових навичок і фізичних якостей, які можуть бути як генетично обумовлені, так і формуються внаслідок потреб і мотивів. Рухова активність також виражається у прагненні дитини до підтримки життєвої рівноваги між її організмом та навколишнім середовищем [3, с. 407].

Рухова діяльність має позитивний вплив на розвиток опорно-рухового апарату дитини, сприяє покращенню функціонування головного мозку, внутрішніх органів та органів дихання. Регулярні заняття фізичною культурою сприяють удосконаленню загальної моторики, координації рухів, покращенню мисленнєвих процесів та стимулюють інтерес до рухової активності. Фізичні вправи також підвищують стійкість організму до захворювань, включаючи простудні та інфекційні захворювання. Але необхідно чітко встановлювати межі для рухової активності дошкільників, оскільки як недостатня, так і надмірна активність можуть негативно впливати на їхній організм.

Основними у процесі формування, закріплення і вдосконалення рухових умінь і фізичних якостей є заняття з фізичної культури [12, с. 3]. Систематичні заняття сприяють покращенню базових рухових навичок, фізичних якостей, зміцнюють опорно-руховий апарат і позитивно впливають на емоційно-вольову сферу дітей дошкільного віку [8; 9].

Під час організації занять з фізичної культури важливо враховувати індивідуальні, вікові та анатомо-фізіологічні особливості дитячого організму. Це допомагає створити ефективний навчальний та розвиваючий процес для дошкільників.

Ключовим фактором у забезпеченні рухової активності дітей дошкільного віку, який сприяє формуванню основ здорового способу життя в межах занять з фізичного виховання – є фізкультурні заняття на свіжому повітрі. Такі заняття можуть проводитися у різних місцях, таких як ігрові або спортивні майданчики, зелені зони ЗДО або парків. Фізичні вправи, виконані на свіжому повітрі, сприяють підвищенню імунітету дітей та адаптації їх організму до змін у довкіллі. [6].

Заняття з фізичної культури на свіжому повітрі мають за мету покращення здоров'я дошкільників, шляхом розвитку їх рухливості, вдосконалення моторики та фізичних якостей, зокрема, витривалості. Це сприяє поліпшенню функцій серцево-судинної та дихальної систем, підвищує загальну працездатність і сприяє зміцненню здоров'я. Відкритий простір дозволяє дітям засвоювати рухові уміння швидше, збільшує амплітуду та інтенсивність рухів, що у свою чергу дозволяє поступово збільшувати фізичні навантаження [4].

Заняття з фізичної культури можна класифікувати залежно від поставлених педагогічних завдань на наступні категорії:

1. Заняття ознайомлення з новим матеріалом. Педагог демонструє нові рухи, пояснює способи їх виконання, а діти виконують рухи під його керівництвом.

2. Заняття вивчення нового матеріалу. Педагог надає пояснення стосовно нових вправ, показує їх виконання, виправляє помилки, оцінює якість виконання.

3. Заняття закріплення та удосконалення техніки виконання вправ. На цих заняттях

удосконалюються навички основних рухів, спрямовані на формування вмінь та навичок, а також проводиться перехід на підсвідомий контроль за їх виконанням.

4. Заняття мішаного типу. Під час вивчення нового матеріалу діти одночасно вдосконалюють техніку виконання вправ, які вони вже вивчали раніше.

5. Контрольні заняття. Спрямовані на виявлення рівня володіння дітьми основними рухами, оцінку якості їх виконання та визначення результативності роботи проведеної протягом певного періоду.

Важливо правильно та ефективно організувати заняття з фізичної культури. Тому наводимо різні способи організації дітей, під час навчання основних рухів на заняттях з фізичної культури:

1. Індивідуальний спосіб: кожна дитина виконує рухи самостійно, а інші спостерігають за нею. Цей спосіб доречний під час ознайомлення з новим рухом.

2. Фронтальний спосіб: усі діти виконують однакові рухи одночасно. Це дозволяє швидко повторити та удосконалити багато рухів.

3. Поточний спосіб: діти виконують однаковий рух по черзі. Цей спосіб дозволяє педагогу надавати індивідуальну допомогу та зауваження.

4. Груповий спосіб: діти об'єднані у групи, кожна з яких виконує своє завдання. Потім групи міняються місцями.

5. Змінний спосіб: кілька дітей виконує один рух одночасно. Це допомагає педагогу легше контролювати навантаження та допомагати дітям.

6. Колове тренування: діти виконують вправи по «станціям», які розташовані по колу. Цей спосіб спрямований на комплексний розвиток рухових умінь та фізичних якостей [12, с. 6].

При організації занять з фізичної культури важливо застосовувати різноманітні методи і прийоми, спрямовані на збереження і зміцнення всіх складових здоров'я, формування у дітей дошкільного віку здоров'язбережувальної компетентності, розвиток рухових умінь і навичок, а також на покращення фізичних якостей. Необхідно також виховувати в дітей стійкий інтерес до рухової активності та бажання дотримуватись здорового способу життя [11].

Отже, рухова активність та заняття з фізичної культури є невід'ємною складовою повноцінного розвитку дітей дошкільного віку. Вони не лише сприяють фізичному здоров'ю, а й впливають на психічний стан та емоційний розвиток. Правильно організовані заняття з фізичної культури допомагають формувати в дітей основні фізичні якості, зміцнюють їхній опорно-руховий апарат та підвищують імунітет.

Важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, а також їхні вікові та анатомо-фізіологічні характеристики при організації занять з фізичної культури. Це допоможе забезпечити оптимальний рівень навантаження та уникнути травматичних ситуацій.

Список використаних джерел

1. Богініч О. Педагогічні умови підвищення рухової активності дітей 4-5 років на заняттях з фізичної культури: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 1997. 28 с. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/31150/100310752.pdf?sequence=1>)

2. Висоцька М. Рухова активність – основа здорового способу життя. *Вісник Інституту розвитку дитини (додаток): матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих учених «Дитинство. Освіта. Соціум»* / укл.: Загарницька І., Гальченко В., Левінець Н. Київ, 2015. Вип. 6. С. 115-117.

3. Грицюк С. Рухова активність як засіб подолання розумової втоми солодших школярів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 2 (36). С. 402-411. URL: <https://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/2493/1/Rukhova%20aktyvnist.pdf>

4. Гаращенко Л. Фізкультура на повітрі: здоров'язберігаючий підхід. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2521/1/L_Garashchenko_%20PSE_5_849_PED_PI.pdf.

5. Значення рухової активності дітей та підлітків / Сидорук І., Євтух М., Зарічанська Л., Гірак А. Рівне, 2020. № 7. С. 29-34.
6. Організація рухової активності дошкільників, як підґрунтя здорового способу життя URL: <https://vseosvita.ua/library/organizacia-ruhovoi-aktivnosti-doskilnikiv-ak-pidgruntta-zdorovogo-sposobu-zitta-11588.html>
7. Поліщук О. Формування у дітей старшого дошкільного віку компетентності про здоровий спосіб життя. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. Вип. 47. С. 242. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/47/40.pdf.
8. Пахальчук Н. О. Виховання почуття ритму в дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку засобами ботмерівської гімнастики. *Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології*. 2015. № 7 (51). С. 332-340.
9. Пахальчук Н. Формування естетичного досвіду дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання. *Реалізація ідей В.О. Сухомлинського в практиці роботи сучасної початкової школи: збірник матеріалів педагогічних читань*. Вінниця: Ландо ЛТД, 2015. Вип. 10. С. 8–11
10. Федько О. Основні принципи забезпечення здорового способу життя. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2010. № 5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=134>
11. Консультація: «Способи організації дітей на фізкультурному занятті: здоров'язбережувальний підхід. URL: <http://surl.li/dlhvb>
12. Ніколіна Т. Фізичне виховання дошкільників. Старша група: навчальна книга. Тернопіль: Богдан, 2010. 120 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ВЗАЄМОДІЇ ЗДО ТА РОДИНИ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА ЄС

Антоніна Бірюкова, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. О. Пахальчук, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ORGANIZATION OF PHYSICAL AND HEALTHY ACTIVITIES OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE IN THE INTERACTION OF SCHOOL AND FAMILY: THE EXPERIENCE OF UKRAINE AND THE EU

Antonina Biriukova, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості організації фізкультурно-оздоровчої діяльності у взаємодії закладу дошкільної освіти та родини дітей старшого дошкільного віку. Автор статті презентує педагогічні прийоми організації фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Ключові слова: фізкультурно-оздоровча діяльність, здоровий спосіб життя, індивідуально-диференційований підхід.

Abstract. The article discusses the features of organizing physical education and health activities in collaboration between preschool educational institutions and families of older preschool children. The author of the article presents pedagogical techniques for organizing physical education and health activities.

Key words: physical education and health activities, healthy lifestyle, individualized approach.

Фізкультурно-оздоровча діяльність для дітей старшого дошкільного віку є важливим елементом їхнього фізичного, психічного та соціального розвитку. Вона сприяє формуванню

здорового способу життя, розвитку фізичних навичок та координації рухів, покращенню самопочуття та збільшенню емоційного благополуччя.

Аналіз наукової літератури [1; 3; 4 та ін.] дозволив виявити фактори, які мають вирішальний вплив на участь дітей у заняттях фізичною культурою: особистий приклад для наслідування, ціннісні орієнтації батьків, спільна діяльність з дітьми та фізична грамотність тощо. Особливого значення набуває педагогічна взаємодія закладів дошкільної освіти та родин, яка може призвести до позитивних результатів у фізичному вихованні та розвитку особистості дітей. Тому робота педагогічних колективів спрямована на надання кваліфікованої допомоги батькам у формуванні та збереженні здоров'я дітей, на підвищенні фізичної грамотності родин тощо [1].

Показниками фізичного здоров'я дитини є рівень морфофізіологічного розвитку (відсутність відхилень в анатомічній будові тіла, правильне функціонування всіх органів та систем, їх розвиток та ріст). Ці антропометричні та біометричні показники підтверджуються за віком і служать як показники розвитку: включаючи ріст, масу тіла, об'єм грудної клітки, функції серця, легенів, травлення та виділення, стан опорно-рухового апарату, поставу, стан шкіри, рівень гостроти зору, нюху, слуху та смаку [5]. Одним із пріоритетних напрямків у вихованні дітей дошкільного віку є зміцнення здоров'я та сприяння загальному фізичному розвитку. У контексті даного дослідження особливого значення набувають наукові праці, які доводять, що дошкільний період є відповідальним для забезпечення фізичного та морального здоров'я людини та створює оптимальні умови в процесі зміцнення фізичного здоров'я [2].

Ідея взаємодії, особливо в контексті соціально-сімейного впливу на дітей, набула значного розвитку в Україні та за кордоном. Взаємодія у освітньому процесі це взаємообумовлена контактна система, єдність соціальних, психологічних і виховних зв'язків, у якій соціальні фактори визначають результати педагогічної взаємодії, психологічні фактори забезпечують механізм її реалізації, а виховні – створюють результати навчальної взаємодії. Створення дошкільного простору із залученням сім'ї як середовища для розвитку особистості є одним із перспективних напрямків розвитку дошкільної системи України [6].

Особливо важливою є педагогічна взаємодія закладу дошкільної освіти та сім'ї, в результаті якої можна досягти позитивних результатів як у фізичному вихованні, так і в особистісному розвитку дитини. Діти дошкільного віку характеризуються природною руховою активністю. Цей факт є передумовою для створення перспектив міцної інтеграції спортивної культури дітей. Т. Проніна зазначає, що вирішальний вплив на підвищення інтересу до фізкультурно-оздоровчої діяльності дітей мають особисті приклади батьків, ціннісні орієнтації, спільна діяльність з дітьми, спортивні навички та фізична грамотність, у тому числі правильна оцінка культурно-виховного впливу спорту, де діти беруть участь у фізичних змаганнях [6]. На думку науковців [1; 2 та ін.], в процесі фізичного виховання ефективним способом формування емоційного кола дітей дошкільного віку є метод змагального заняття, який сприяє швидкості рухової реакції, зростанню м'язової сили, вдосконаленню координації рухів, підвищенню здатності до сприйняття, відтворення рухів і формування моторики. Сучасні форми взаємодії ЗДО з родиною – це способи організації спільної діяльності та спілкування. Основою всіх видів форм взаємодії ЗДО з родинами є встановлення довірливих взаємин між дітьми, батьками і педагогами, об'єднання їх в єдину команду, виховання потреби ділитися одне з одним своїми проблемами та спільно їх розв'язувати тощо.

С.Бабук підкреслює, щоб бути здоровим, потрібно оволодіти мистецтвом збереження і зміцнення здоров'я. Цьому мистецтву й повинно приділятися якомога більше уваги, як в закладі дошкільної освіти, так і в сім'ї. Тільки в дошкільному віці найсприятливіший час для формування правильних звичок, які в поєднанні з навчанням дошкільників методам зміцнення та збереження здоров'я можуть призвести до позитивних результатів [1]. Завдання зміцнення здоров'я дошкільників вимагає спланованої та систематичної педагогічної

діяльності як з боку дошкільного закладу, так і з боку сім'ї. Розвиток здорового способу життя серед дітей передбачає активну участь батьків, створення сімейних традицій фізичного виховання та оздоровлення. Одним із ключових аспектів реалізації цієї мети є залучення батьків до спільних ініціатив з педагогами. Це передбачає не просто спостереження батьків за процесом виховання, а активну участь у ньому, що включає їх у різноманітні активні програми. Лише через поєднання зусиль ЗДО та родини можна досягти позитивної динаміки в збереженні та зміцненні здоров'я дітей [4].

Співпраця ЗДО та сім'ї передбачає спільні визначення цілей діяльності, планування майбутньої роботи, розподіл сил і засобів відповідно до можливостей кожного учасника, спільний контроль і оцінку результатів роботи, а потім і прогнозування нових цілей, завдань і результатів. На думку науковців, фізичне виховання на свіжому повітрі є важливим компонентом фізкультурно-оздоровчої діяльності дітей старшого дошкільного віку. Фізичні вправи на свіжому повітрі сприяють розвитку моторики, координації рухів, силових та аеробних вмінь у дітей. Групові рухливі ігри просто неба сприяють формуванню навичок співпраці, командної роботи та взаємодопомоги серед дітей. Фізична активність на свіжому повітрі сприяє загальному фізичному, психічному та соціальному розвитку дитини, покращує її здоров'я та забезпечує гармонійний розвиток [3]. Враховуючи важливість фізичного виховання на свіжому повітрі, співпраця між закладом дошкільної освіти та родиною може сприяти ефективній організації та проведенню фізкультурно-оздоровчих заходів, які сприяють всебічному розвитку дітей старшого дошкільного віку. Таким чином, виникає належна потреба у створенні нової моделі комунікації закладу дошкільної освіти з сім'єю, побудованого на взаємодії «вихователь-дитина-сім'я».

Список використаних джерел

1. Бабюк С. М. Вплив фізичного виховання у сім'ї на формування фізичної вихованості дітей 5-6 років. *Педагогічна освіта: теорія і практика*: зб. наук, праць. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д. Г., 2010. Вип. 4. С. 237-241.
2. Кривошея Т. М. Наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині Я. А. Коменського. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка*. 2009. № 28. С. 349-354.
3. Пахальчук Н. О., Мируха Г.М., Романенко О.І. Педагогічні умови активізації рухової активності дітей. *Молодий вчений*. 2019. № 5.2 (96.2). С. 72-75.
4. Пахальчук Н. О. Виховання почуття ритму в дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку засобами ботмерівської гімнастики. *Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології*. 2015. № 7 (51). С. 332-340.
5. Пахальчук Н. Формування естетичного досвіду дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання. *Реалізація ідей В.О. Сухомлинського в практиці роботи сучасної початкової школи*: збірник матеріалів педагогічних читань. Вінниця, 2015. Вип. 10. С. 8-11.
6. Проніна Т. В. Формування здорового способу життя дитини дошкільного віку в сучасних умовах – основний напрям реалізації Базового компонента дошкільної освіти в Україні. *Логопед*. 2020. № 11. С. 10-15.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СВІЖОМУ ПОВІТРІ

Вікторія Годованчук, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Ольга Кобялко, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К.А. Колеснік, докторка філософії, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

SPEECH DEVELOPMENT OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE IN THE PROCESS OF PLAY ACTIVITIES IN THE FRESH AIR

Viktoriia Hodovanchuk, master's student

Olha Kobialko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито особливості розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності на свіжому повітрі. Зроблено дефінітивний аналіз понять «мовлення», «ігрова діяльність». У статті описано рухливі ігри, які сприятимуть мовленнєвому розвитку старших дошкільників.

Ключові слова: мовлення, розвиток мовлення, ігрова діяльність, свіже повітря, діти старшого дошкільного віку.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the speech development of older preschool children in the process of play activities in the fresh air. A definitive analysis of the concepts of «speech» and «game activity» was made. The article describes mobile games that will contribute to the speech development of older preschoolers.

Key words: speech, speech development, game activity, fresh air, children of older preschool age.

Однією з ключових проблем у сучасній дошкільній лінгводидактиці є розвиток мовлення дітей дошкільного віку. Це питання стає актуальним через пріоритети, визначені Національною доктриною розвитку освіти в Україні в ХХІ столітті, Законами України «Про освіту» та «Про дошкільну освіту», Базовим компонентом дошкільної освіти. Ці документи спрямовані на модернізацію дошкільної освіти, оновлення змісту, вдосконалення форм, методів і технологій навчання української мови, а також розвиток культури мовлення та мовленнєвого спілкування дітей з однолітками та дорослими.

Проблемі розвитку мовлення дітей дошкільного віку присвячені теоретичні та практичні дослідження відомих науковців: А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Калмикова, Г. Калмиков, К. Колеснік, Н. Комарівська, І. Лапшина, Т. Піроженко та ін.. Вплив гри на освітній процес дітей розкрито в роботах Л. Артемової, В. Захарченко, Н. Луцан, Л. Любчак та ін. Дослідники наголошують на важливості проведення цілеспрямованої роботи з розвитку мовлення дошкільників як на заняттях, так і у повсякденному житті.

У Базовому компоненті дошкільної освіти в освітньому напрямі «Мовлення дитини» зазначено, що діти дошкільного віку «здатні продукувати свої звернення, думки, враження в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних і невербальних засобів [1, с. 18].

С. Гончаренко розглядав мовлення як процес спілкування людей між собою за допомогою мови [3, с. 534]. У тлумачному словнику зазначено, що мовлення – це процес добору і використання засобів мови для спілкування з іншими членами певного мовного колективу [2, с. 131].

На думку К. Колеснік і Л. Любчак, гра є незамінним джерелом всебічного розвитку дітей і займає важливе місце в системі розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників. У дитячих іграх виявляється глибокий зв'язок між національною культурою народу та його мовою, а також взаємозв'язок між пізнанням, спілкуванням та активною діяльністю дитини, що є основою мовленнєво-ігрової діяльності. Ігрова та мовленнєва діяльності взаємозалежні між собою, адже використовуючи їх у комплексі, можна отримати високий рівень мовленнєвих досягнень [5].

Ігрова діяльність на свіжому повітрі є формою активності, де результатом є сам процес гри, характерний для дітей дошкільного віку. Саме на відкритому повітрі діти мають можливість експериментувати зі словами та звуками в природних умовах, що сприяє активному та природному процесу навчання.

Ігрова діяльність на свіжому повітрі сприяє комплексному розвитку дітей старшого дошкільного віку, включаючи розвиток мовлення. Саме на відкритому повітрі діти мають можливість експериментувати зі словами та звуками в природних умовах, що сприяє активному та природному процесу навчання. В ігровому процесі діяльності на свіжому повітрі діти спілкуються, спостерігають навколишній світ, виражають свої думки та емоції. Це сприяє розвитку мовлення через такі аспекти:

- розширення словникового запасу: у процесі гри на свіжому повітрі діти вивчають нові слова, пов'язані з навколишнім середовищем;
- удосконалення граматичних навичок: взаємодія з однолітками та дорослими під час ігор на свіжому повітрі допоможуть дітям вчитися правильно будувати речення та використовувати мовні конструкції;
- розвиток мовленнєвої культури: ігрова діяльність стимулює дітей висловлювати свою думку, слухати інших, слідувати правилам спілкування.

Для розвитку мовлення старших дошкільників на свіжому повітрі педагоги використовують різні види ігор:

1. Рухливі ігри. Ці ігри відіграють важливу роль у всебічному розвитку дітей дошкільного віку. Вони сприяють не лише збагаченню рухового досвіду дитини, а й впливають на їхній розумовий розвиток. З дітьми старшого дошкільного віку доцільно проводити на свіжому повітрі такі рухливі ігри як «Ми веселі діти», «Птахи й зозуля», «Чия ланка швидше збереться», «Море хвилюється», «Каруселі», «Карасі й щука», «Шпаки», «Ведмідь і бджоли», «Курочка й горошини» та ін.

Наприклад, рухлива гра «Каруселі» для дітей старшого дошкільного віку.

Мета: удосконалювати навички ходьби по колу, бігу в різних напрямках, дотримуючись правил безпеки; розвивати загальну вправність, швидкість реакції, уміння діяти за сигналом, мовлення; виховувати увагу, організованість, рішучість.

Матеріали: обручі, мотузок.

Хід гри: Посередині майданчика вихователь кладе на землю зв'язаний у вигляді кола шнур. Це «карусель». Діти граються, ходять, бігають, стрибають, танцюють. За сигналом вихователя «На каруселі!», діти піднімають шнур із землі та починають ритмічно ходити по колу, промовляючи:

Карусель спочатку тихо

Завертілась нам на втіху.

Потім усе пішло кругом –

І бігом, бігом, бігом!

Після слів «Бігом, бігом, бігом!» діти починають бігти. Коли вихователь дасть команду «Кругом!», вони на ходу швидко беруть шнур другою рукою та біжать у протилежний бік.

Вихователь і діти:

Тихше, тихше не спішіть,

Каруселі зупиніть!

Раз-два, раз-два,

Уже закінчилася гра!

Рух каруселі поступово вповільнюється, а після останніх слів діти зупиняються. Вони разом кладуть шнур на землю й розбігаються майданчиком. Гра повторюється.

2. Народні ігри є невід'ємною складовою життя дитини в сучасному закладі дошкільної освіти та важливим джерелом засвоєння загальнолюдських цінностей. Використання народних ігор допоможе вихованцям засвоїти перші елементи грамотності шляхом вивчення напам'ять віршів, скоромовок та лічилок. Зі старшими дошкільниками варто проводити на свіжому повітрі такі народні ігри як «Птахи», «Кози», «Котики», «Рак-неборак», «Бобер», «А ми просо сіяли», «Бери коня» та ін.

Наведемо приклад народної гри для старших дошкільників «Рак-неборак».

Мета: розвивати рівновагу, координацію рухів, окомір, спритність; виховувати сміливість, обережність, увагу, почуття гумору, любов до народної творчості.

Хід гри: діти кладуть дошку одним кінцем на колоду, другим – на землю, по черзі бігають, або ковзаються на ній і співають:

А я рак-неборак,

Цівки суче.

Суконька-рибонька

Догори скаче,

То в гору, то в долину.

Переможе той, хто пробіжить і не зіскоче. Хто зіскоче чи впаде, з гри вибуває.

3. Хороводні ігри сприяють всебічному розвитку дітей, привчають до спільних дій у колективі, загачують лексику, розвивають мовлення та виховують почуття дружби, поваги. Хороводні ігри супроводжуються текстом пісні, де на першому плані – слова, а на другому – нескладні рухи.

У роботі з дітьми старшого дошкільного віку на свіжому повітрі необхідно проводити такі хороводні ігри як «Бджілка», «Качечка», «Шевчик», «Голубка», «Перепілочка», «Розлилися води», «Ми діти по гриби ходили» та ін.

Наведемо приклад хороводної гри для старших дошкільників «Розлилися води».

Мета: учити дітей ходити по колу, тримаючись за руки; формувати вміння співвідносити рухи та слова хороводу; викликати в дітей позитивні емоції; виховувати зосередженість.

Хід гри: діти йдуть по колу то в один, то в інший бік, співаючи:

Розлилися води, на чотири броди.

Гей! Діти-квіти, весна-красна, зілля зелененьке.

Хлюп-хлюп, хлюп-хлюп, хлюп-хлюп, хлюп-хлюп.

На останній рядок діти роблять руками хвилю.

Діти співають:

Що в першому броді зозуленька кує.

Гей! Діти-квіти, весна-красна, зілля зелененьке.

Ку-ку, ку-ку, ку-ку, ку-ку.

На останній рядок діти нахиляються вперед і звуконаслідують голос зозулі.

Діти співають:

Що в другому броді соловейко щебече.

Гей! Діти-квіти, весна-красна, зілля зелененьке.

Тьох-тьох, тьох-тьох, тьох-тьох, тьох-тьох.

На останній рядок діти хитають головою, звуконаслідуючи голос соловейка.

Далі діти співають:

Що в третьому броді сопілонька грає

Гей! Діти-квіти, весна-красна, зілля зелененьке.

Ду-ду, ду-ду, ду-ду, ду-ду.

Діти йдуть по колу і співають:

Зозуленька кує, бо літечко чує!

За бажанням дітей гра повторюється.

Отже, ігрова діяльність на свіжому повітрі є одним із найефективніших засобів розвитку мовлення та мислення дошкільників. Під час гри діти відчують радість та задоволення, що є ключовими факторами для сприйняття мови та розвитку їхньої самостійної мовленнєвої активності. Гра сприяє розвитку всіх аспектів мовлення – від словникового запасу до вміння правильно будувати складні речення.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти): Наказ МОН України від 12.01.2021 № 33 «Про затвердження Базового компонента

дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція». URL: <http://surl.li/qjxo> (дата звернення: 20.10.2022).

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 000. / авт. і голов. ред. В.Бусел. Київ: Перун, 2004. 1425 с.

3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.

4. Колеснік К., Комарівська Н., Стахова І., Присяжнюк Л. Значення спільної діяльності для розвитку мовлення дітей. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Вип.17(2). Слов'янськ, 2022. С. 127-138.

5. Любчак Л.В., Колеснік К.А. Методика організації ігрової діяльності: практикум. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 115 с.

6. Пахальчук Н.О., Грошовенко О.П., Демченко О.П., Колеснік К.А. Організація фізкультурно-оздоровлювальної діяльності дітей на основі казок В.Сухомлинського. С91 Moderní aspekty vědy: XVIII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. Str. 184-196.

ВІДМІННІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО І УКРАЇНСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Кароліна Громченко, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Т. Ю. Петришина, асистентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DIFFERENCES OF EUROPEAN AND UKRAINIAN GREEN ENVIRONMENTS FOR PRESCHOOL CHILDREN

Karolina Gromchenko, bachelor's student

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubinsky (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається значення зеленого середовища для формування природничо-екологічної компетентності. Розкрита відмінність між європейським і українським зеленим середовищем, який створений для дітей дошкільного віку.

Ключові слова: дитячий садок, зелене середовище, європейський стиль, український стиль.

Abstract. The article unravels the importance of a green environment for the formation of natural and ecological competence. The difference between the European and Ukrainian green environment created for preschool children is revealed.

Key words: kindergarten, green environment, European style, Ukrainian style.

Створення сприятливого середовища для розвитку, навчання та виховання дітей є досить актуальною проблемою в наш час. Формування екологічної свідомості, бережливого ставлення до природи є одним із завдань природничо-екологічної компетентності, яке вказане у Базовому компоненті дошкільної освіти [1, с. 12]. Саме за допомогою зеленого середовища це можна здійснити.

Зелене середовище націлене на створення умов для гармонійного поєднання освіти та екологічного виховання, де діти отримують не лише знання, але й ціннісні орієнтири, які спонукають їх дбати про навколишнє середовище [5, с. 345]. Це забезпечує в дітей дошкільного віку вміння аналізувати та вирішувати екологічні проблеми, здатність використовувати набуті знання у повсякденному житті.

Об'єктами зеленого середовища є зелені осередки, парки, ліси, спеціальні дитячі майданчики та інші природні місця для активного відпочинку. Європейський стиль зеленого середовища полягає в тому, що у садочку увагу дошкільників привертають більше сприйняттям, спостережливості, сприймання і мало часу приділяють для теоретичного

матеріалу [7, с. 33]. Якщо уважно подивитися і вивчити їхню манеру розроблення і дизайну, то можна сказати, що це працювали люди з професійними якостями, як декоратори і флористи, оскільки все гарно доглянуте.

Одним з способів реалізації природничо-екологічної компетентності в зеленому середовищі є ігри, екскурсії, практичні завдання, спостереження, досліди т. д. Використання ігор для дітей дошкільного віку, для них дуже цікаво, весело і пізнавально. Здебільшого вони слугують для узагальнення і закріплення знань, отриманих раніше і також ми знаємо, що ігри – це основна лідируюча діяльність у дітей до 6 (7) років. Дидактичні ігри більш створенні для перевірки того, що дошкільники знають і на якому рівні, і також ще плюс доповнити до їхньої «скарбнички» знань.

Самі екскурсії треба планувати заздалегідь і подумати, чи треба гід для неї, чи сам вихователь проведе її. Провідник зазвичай треба для віддаленої екскурсії, тобто десь виїхати за межі міста, чи закритий парк. Вихователь проводить сам екскурсію із підготовленістю і раніше проходженою стежиною, знати і підготувати дітей, як поводити себе під час подорожі. Цю форму проведення на зеленому середовищі, можна застосовувати, як і для нових знань (ознайомлення), так і узагальнення. Також, для дітей сформується жива наочність про природу, оскільки вони самі це побачать. Розвивається пам'ять, уява, зображувальні характеристики, емоції, саме ставлення до зеленого середовища і т. д.

Практичні завдання – це те що мріють не тільки діти, а ще й дорослі. Ця форма дуже цікава, мабуть вона на другому місці після ігор. Адже, практика – це те що можна торкнутися, використати і отримати масу задоволення. Цей вид можна поєднувати з багатьма іншими методами і формами роботи, наприклад з екскурсією: пішли діти з вихователями для подорожі у ліс, ознайомилися, провели бесіди (тобто, що підготував педагог), знайшли галявину чи певне місце і зробили пікнік, і після цього зазвичай – прибрати, оскільки чемні і виховані люди так роблять, і наголосити на цьому дітям.

Спостереження і досліди, не менш цікаві для дошкільників. Адже вихователю – не треба пояснювати «на пальцях» якісь певні явища чи процеси. Дошкільники можуть самі в цьому брати участь. Здебільшого цю форму використовують для отримання знань і ознайомлення. Цією формою можна дослідити, як проростає насінина, спостерігати за погодою, за видами хмар у природі, досліджувати явища у природі через експерименти, властивості якогось об'єкта і т. д. Вони потрібні для того, щоб розвивати у дошкільників уявлення про природу і об'єкти, взаємозв'язок в екології. Також розвивається пам'ять, мислення. Можна зазначити, що це дуже хороша наочність.

Європейські країни активно розвивають інфраструктуру для формування рухових навичок у дітей дошкільного віку в природному середовищі. Наприклад: в Швеції створені спеціальні дитячі майданчики в парках, де діти можуть гратися і виконувати фізичні вправи. в Нідерландах активно реалізуються проекти створення зелених осередків, де діти мають займатися спортом і можливість грати. Україна також розвиває інфраструктуру для розвитку рухових навичок дітей в природному середовищі. Наприклад: у місті Дніпро існує більше десяти спортивних майданчиків для дітей в зелених осередках міста [2, с. 63]. У місті Київ розроблено проекти створення зелених осередків, де діти можуть грати і займатися спортом [2, с. 64]. Крім того, українські дошкільні та початкові навчальні заклади активно використовують зелені осередки для проведення ігор та фізкультурних занять та на свіжому повітрі.

Отже, європейський досвід свідчить, що навчання у зеленому середовищі може сприяти фізичному розвитку, розвитку соціальних навичок, творчого мислення та загального самопочуття дітей. Таке середовище може стимулювати дитячу уяву та допомагати їм розвивати творчість та інноваційність, що може бути корисним у майбутньому. Україна також розвиває інфраструктуру для розвитку рухових навичок дітей в природному середовищі. Ми можемо перейняти європейський досвід, але й потрібно берегти свої звичаї та традиції.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Під. наук. керівн. Піроженко Т. О., авт. кол-в: Байєр О. М., Безсонова О. К., Брежнєва О. К., Гавриш Н. В., Загородня Л. П. та ін. 2021. 38 с.

URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 19.03.24).

2. Воробйова О. М. Екологічна освіта молодших школярів. *Початкова школа*. 1998. Вип. 6. С. 63–64.

3. Гузь А. М. Всеосвіта. Куточок природи у ЗДО. URL: <http://surl.li/omqjc> (дата звернення: 19.03.24 р.)

4. Електронний ресурс «Facebook», URL: <http://surl.li/rsthl> (дата звернення: 19.03.24).

5. Карук І. В. Гра-експериментування як засіб розвитку дослідницької активності дошкільників. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 20. С. 142-146.

5. Мельник Н. М. Європейський досвід виховання дітей в зеленому середовищі. Розділ IV. Історичні та порівняльні аспекти духовно-інтелектуального виховання і навчання. Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в ХХІ столітті. С. 345-348.

URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1863771> (дата звернення: 19.03.24).

6. Яришева Н.Ф. Методика ознайомлення дітей з природою. 1993. 50 с.

ЕКСКУРСІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Валентина Лопатюк, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К.А. Колеснік, докторка філософії, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

EXCURSION AS A MEANS OF SPEECH DEVELOPMENT IN PRESCHOOL CHILDREN

Valentyna Lopatiuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито особливості розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку під час екскурсії. Здійснено дефінітивний аналіз понять «мовлення», «екскурсія». Авторками виділено педагогічні вимоги щодо підбору системи вправ для розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку. У статті описано дидактичні ігри та вправи, які сприятимуть мовленнєвому розвитку старших дошкільників.

Ключові слова: мовлення, розвиток мовлення, екскурсія, діти старшого дошкільного віку.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the speech development of older preschool children during the excursion. A definitive analysis of the concepts of «speech» and «excursion» was carried out. The authors highlight the pedagogical requirements for the selection of a system of exercises for the development of the speech of older preschool children. The article describes didactic games and exercises that will contribute to the speech development of older preschoolers.

Key words: speech, speech development, excursion, children of older preschool age.

Заклад дошкільної освіти виступає першою й відповідальною ланкою в загальній системі освіти. У центрі уваги освітнього процесу знаходиться дитина – мовленнєва особистість, яка потребує системного розвитку мовленнєвої та комунікативної компетентностей. Оволодіння українською мовою для дітей дошкільного віку є однією з найважливіших навичок у його дитячому житті. Добре розвинене мовлення дитини визначає її здатність до ефективного спілкування з однолітками та дорослими, взаєморозуміння в різних ситуаціях життєдіяльності, її соціального адаптування, успішного навчання та

самовираження. Тому питання розвитку мовлення в дошкільників має особливу актуальність і важливість для їхнього загального розвитку.

Проблемою розвитку мовлення дітей займаються такі дослідники як А. Богуш, Н. Гавриш, К. Колеснік, Н. Комарівська, І. Лапшина, Т. Пироженко та ін. На їхню думку, основним завданням вихователя є навчити дошкільників вільно володіти діалогічним і монологічним мовленням, інтонаційними засобами виразності, дбати про мовленнєву досконалість [3, с. 128].

На сьогоднішній день велика увага приділяється пошуку та впровадженню ефективних методик розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Ці методики спрямовані на формування системи мовленнєвих навичок та умінь, розвиток діяльнісних характеристик мовлення та підвищення рівня мовленнєвого розвитку.

Для того, щоб мовлення дитини розвивалося належним чином, важливим є її різноманітний сенсорний досвід, який вона отримує завдяки сприйняттю різних об'єктів навколишнього світу, природи, соціальних взаємодій та ігор.

Екскурсія є однією із форм роботи для ознайомлення дітей з природою та засобом розвитку мовлення. Під час екскурсії дошкільники збагачують словниковий запас, а саме отримують систематизовані знання про різні об'єкти живої та неживої природи. Важливим аспектом є ретельна підготовка вихователя до проведення екскурсії: домовитись з керівництвом установи про екскурсію; продумати, де й як розмістити дітей; вибрати шлях, яким будуть йти діти; дібрати загадки, прислів'я, вірші та інший навчальний матеріал, провести інструктаж з техніки безпеки.

Для підбору системи вправ для розвитку мовлення дітей дошкільного віку варто дотримуватися ряду педагогічних вимог:

1. Підбирати вправи необхідно відповідно до помилок, які допускають діти у своєму мовленні.
2. Вправи мають мати чітко визначену мету та ігрове завдання, наочний матеріал.
3. Вправи мають стимулювати мислення дітей, адже мислення й мовлення взаємопов'язані процеси.
4. Вправи мають бути пов'язані із життєвим досвідом дошкільників.
5. Жвавий характер проведення вправ (цікаво та захоплююче для дітей).

Під час екскурсій з метою розвитку мовлення в дітей необхідно організовувати активні форми роботи (дидактичні ігри, ігрові вправи, рухливі ігри, фізкультхвилинки тощо), що супроводжуються відповідним художнім матеріалом.

Дидактичні ігри, які використовує вихователь, орієнтовані на закріплення програмного матеріалу, надання вихованцям можливості проявити активність та грамотну позицію щодо об'єктів природи. Дидактичні ігри можуть бути різноманітними. Наприклад, «Хто де живе?»; «Хто що їсть?», «З якого дерева листочок?»; «Літає, бігає, стрибає»; «Живе - неживе»; «Що спочатку, що потім?» та ін.

Наприклад, під час екскурсії до лісу можна використовувати дидактичну вправу «Який вітер-вітерець?». Дошкільники стають у коло, а вихователь з м'ячем – у центрі. Потім педагог кидає м'яч комусь із дітей, пропонує назвати слово-ознаку, яка характерна для вітру. Дошкільник називає слово та кидає м'яч тому, хто стоїть поруч [5, с. 60].

Слова для довідки: Слабкий, легенький, сильний, потужний, теплий, холодний, лагідний, зимовий, весняний, літній, осінній, вчорашній, нічний, ранковий, денний, вечірній, морський, льодяний, сирий,

Гра триває, доки всі діти не назвуть слова-ознаки. Проте одне й те саме слово двічі називати не можна. У ході гри педагог може допомагати дошкільникам навідними запитаннями. Наприклад: Вітер часто пустує: зриває перехожим капелюхи, розвіває їм шарфи. Тож він який? (Пустотливий). Який вітер віє вранці? (Ранковий).

Дидактична гра «Чий, чия, чие?». Мета гри: навчити утворювати присвійні прикметників від іменників. Дітям пропонується розповісти про житло тварин за допомогою малюнків підказок. Алгоритм завдань для гри:

Ведмідь живе в барлозі. То чий це барліг? (*Ведмежий барліг*).

Білка живе у дуплі. Чиє дупло? (*Біляче дупло*).

Лисиця живе в норі. Чия нора? (*Лисяча нора*).

Засєць живе під кушем. Чия хатка? (*Заяча хатка*).

Вовк живе у лігві. Чиє лігво? (*Вовче лігво*).

Також у ході екскурсій варто використовувати ігри-імпровазації. Наприклад: «З насіння – дерево». Дошкільники мають прожити розвиток рослини, перевтілюючись у насіння, обіграють зростання квітки, куща або будь-якої іншої рослини. Діти уявляють та мають емоційно відчувати себе цією рослиною.

Під час екскурсії педагогові важливо підтримувати активність усіх дітей, використовуючи різноманітні прийоми, що стимулюватимуть пізнавальний інтерес. Наприклад, дошкільникам необхідно поставити питання про те, що вони бачать, що їм сподобалося, що для них є незрозумілим, що їх зацікавило тощо.

У ході екскурсії найголовнішим є правильна постановка запитань під час розглядання об'єктів. Вихователь має використовувати різні типи запитань:

– **репродуктивні** (наприклад: Якого кольору? Якої форми? Що робить? Чим пахне? Як рухається?);

– **пошукові** (наприклад: Де пташки знаходять воду?, Чому лелеки відлітають у теплі краї, а горобчики залишаються?, Чому дерева не падають?).

Дослідники вважають, що пошукові запитання в старшій групі мають переважати. Адже сам процес пошуку відповіді спонукає старших дошкільників мислити, аргументувати власну думку. Але слід пам'ятати, що вихованці не завжди можуть знайти правильну відповідь на запитання. У таких випадках педагогові необхідно пояснити незрозумілі дітям запитання.

Під час бесід можна використовувати ситуації, які пробуджуватимуть гуманні почуття в дітей та розвивається зв'язне мовлення. Наприклад: вихователь пропонує подумати, про що може розповісти зламана гілочка; про що хотів би попросити підсніжник; чому дерева ображаються на людей.

Із дітьми старшого дошкільного віку варто застосовувати **ігрові прийоми** змагального характеру. Наприклад: «Хто перший побачить ялинку та підбіжить до неї», «Хто назве найбільше ознак зими?», «Хто назве найбільше асоціацій з квіткою» тощо.

Під час екскурсії прийом порівняння відіграє важливу роль. Це дає можливість сформувати в дітей чіткі уявлення про об'єкти природи, які розглядаються. Дошкільники вчать порівнювати об'єкти:

– за відмінністю (наприклад, чим відрізняється сосна від ялинки);

– за схожістю (наприклад, що спільного у лисиці й білки).

Це допомагає виділити певні зв'язки, які існують у природі, розвивати зв'язне мовлення, збагачувати словниковий запас, формувати граматичну правильність мовлення.

Під час проведення екскурсії важливо використовувати художнє слово та малі фольклорні жанри (загадки, прислів'я, приказки та ін.). Вони допомагають створювати певні образи тих об'єктів, які розглядають вихованці.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти): Наказ МОН України від 12.01.2021 № 33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція». URL: <http://surl.li/qjxo> (дата звернення: 20.10.2022).

2. Коваль Т.В. Розвиток творчої особистості майбутнього педагога засобами народного музичного мистецтва. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VI школа методичного досвіду)*: мат. Всеукр. науково-практичної конф. з міжн. участю. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2016. С. 245-248.

3. Колеснік К., Комарівська Н., Стахова І., Присяжнюк Л. Значення спільної діяльності для розвитку мовлення дітей. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Вип.17(2). Слов'янськ, 2022. С. 127-138.

4. Пахальчук Н.О., Грошовенко О.П., Колеснік К.А. Європейський досвід організації рухової активності дітей. *Moderní aspekty vědy: XVI. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Instituts.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Instituts.r.o.*, 2022. P. 377-389.

5. Сухар В.Л. Розвиток мовлення. Конспекти комплексних занять. Старша група. Харків: Вид-во «Ранок», 2010, 208 с.

6. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O. Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. Society. Integration. Education Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II, May 28 th - 29th, 2021. P. 729-743.

7. Lazarenko, N., Kolomiiets, A., Kolesnik, K. Peculiarities of Organization of Group Interaction of Preschool Children in the Process of Game-Experimentation. *Preschool Education: Global Trends*. 2022. №2. P. 123-138.

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ В ПРИРОДІ: ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛИ

Ольга Пилявець, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Т. Ю. Петришина, асистент кафедри дошкільної освіти
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE METHOD OF ORGANIZING WORK IN NATURE: IMPLEMENTATION OF ABROAD EXPERIENCE IN AN INSTITUTION OF PRE-SCHOOL EDUCATION AND PRIMARY SCHOOL

Olga Pyliavets, bachelor`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості впровадження закордонного досвіду організації праці в природі з дошкільниками та молодшими школярами. Розглядаються приклади використання закордонного досвіду в українських закладах дошкільної освіти та початкових школах.

Ключові слова: праця в природі, організація праці в природі, заклад дошкільної освіти, початкова школа.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the implementation of foreign experience in organizing work in nature with preschoolers and younger schoolchildren. Examples of the use of foreign experience in Ukrainian preschools and primary schools are considered.

Key words: work in nature, organization of work in nature, preschool education institution, primary school.

Актуальною проблемою сучасності є виховання в дітей свідомого ставлення до довкілля та організація праці в природі в закладах дошкільної освіти та початковій школі. В сучасному світі, діти все більше надають перевагу онлайн-іграм та перегляду мультиків, ніж прогулянці та спостережень за природою. У Законі України «Про дошкільну освіту» йдеться, що виховання у дітей свідомого ставлення до природи є одним із ключових завдань тому, що саме в цей період дитина починає виокремлювати себе з довкілля, у неї формуються основи морально-екологічних позицій, відчуття емоційної близькості зі світом живої природи та закладаються основи екологічного світогляду [1, с. 360].

Науково-педагогічні основи організації праці в природі у закладах освіти описані у фундаментальних творах педагогів-класиків Я. Коменського, Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Ф. Фребеля, М. Монтессорі, С. Русової та інших [9, с. 3]. Також, цю проблему у своїх працях розглядали А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій, С. Лозинська В. Сухолинський [7] та ін. Усі вони наголошували на важливості організації праці в природі, як можливості всебічно розвивати дитину, прививати любов та шанобливе ставлення до природі, становлення особистості та набуття і розвиток необхідних в майбутньому соціальних навичок

На сьогоднішній день праця в природі найкраще організовано в «лісових садочках» – це постійне перебування на природі, догляд за територією садочка: загортання листя, прибирання гілячок, збирання хмизу, висадження квітів і розсади, виготовлення шпаківень, взимку – розчищення снігу та майстрування годівничок. Тому в багатьох країнах запроваджено «лісову дошкільну освіту», тобто дошкільні заклади знаходяться в лісах, парках та заповідниках, що допомагає дітям ближче знайомитися з навколишнім світом природи, який нас оточує [1].

Ідея «лісових садочків» зародилася в Скандинавії, звідти перейшла до Німеччини, потім до Данії, Великобританії, Чехії та інших країн. В Україні лісові садочки є в Львові, Боярці, Києві та Івано-Франківську. У всіх цих країнах лісові садочки сприймають по різному, але і в них є деякі спільні риси:

- Діти майже постійно перебувають на вулиці незалежно від погоди.
- У цих садочках немає жорсткої освітньої програми – діти самі обирають активності та діяльність.
- Важливим є прикладне навчання, адже діти отримують знання з власного досвіду.
- Більше ризику в дитячій діяльності (під час ігор діти використовують молотки, цвяхи, навчаються готувати їсти та розводити багаття, лазять по деревах).
- Розуміння довкілля та власної відповідальності за нього [3].

Організація праці в природі за кордоном загалом направлена не на навчання, а на становлення особистості. Діти, які відвідують лісові садочки, у порівнянні з дітьми, що ходили у звичайні садочки, мають вищі показники в усіх областях. А педагоги розповідають, що вихованці лісових садочків спокійніші, впевненіші в собі, мають високий рівень фізичної підготовки, гарно співпрацюють з ровесниками та мають велику мотивацію до навчання.

Підсумовуючи вищесказане, можна виокремити працю в природі як діяльність, що всебічно розвиває дітей. Адже бігаючи поміж дерев та кущів, залізаючи на дерева, стрибаючи по пеньках, збираючи хмиз і проводячи час надворі за будь-яких погодних умов, вони загартовуються і отримують гарну фізичну підготовку. Описуючи свої враження під час ігор, вони розвивають комунікаційні навички, зв'язне мовлення, поповнюють свій словниковий запас новими словами, пов'язаними з природним довкіллям. Будучи завжди поруч на природі діти поглиблюють знання з природознавства, безпосередньо спостерігають за природними процесами росту і розвитку рослин, за життям комах і дрібних гризунів. В майбутньому ці знання знадобляться їм в школі. Також діти можуть проводити різні дослідження, експерименти та спостерігати за життям тварин в природному середовищі. Так, як у цих садочках майже немає іграшок, діти розвивають фантазію та креативне мислення, граючись природними матеріалами та вигадуючи різні ігри. Щодо праці в природі, то в таких садочках, діти можуть допомагати дорослим прибирати територію дитячого садочка, збирати хмиз для багаття, згортати листя та садити квіти.

Список використаних джерел

1. Гришко О. І., Клевака Л. П. Лісовий дитячий садок як інтеграція дошкільника з природою. *The XXV International Science Conference «Implementation of modern science and practice»*. May 11-14. Bulgaria, 2021. С. 358-362.
2. Інтенет-холдинг «Українська правда». Дитячий садочок в лісі – як таке взагалі стало можливим? URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2021/01/24/243748/>

3. Інтернет-холдинг «Українська правда». Лісовий дитсадок та секції групової співпраці: як вирішують кризу мотивації у дітей в Польщі та Німеччині. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2020/11/13/242987/>
4. Карук І.В. Наступність у використанні проблемного методу навчання як один із засобів активізації пізнавального інтересу дошкільників та молодших школярів. *Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 3-4 лютого 2017 р. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2017. С. 10-15.
5. Козуб Я. М. Аналіз літератури з проблеми формування знань про природу у дітей дошкільного віку. *Освітній портал: Всеосвіта*. 2018. 13 с.
6. Присяжнюк Л. А., Колеснік К. А., Карук І. В., Король А. В. Підготовка майбутніх педагогів до реалізації середовищного підходу до організації освітнього процесу в закладах дошкільної і початкової освіти в контексті впровадження європейського досвіду. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вінниця ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 64. С. 161-173. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2022-64-161-173>.
7. Центр міжнародних проєктів «Євроосвіта». Дізнайтеся про особливості дитячих дошкільних навчальних закладів у Німеччині, Італії, Іспанії, Великій Британії, Фінляндії, Ізраїлі та Швеції. URL: <https://euroosvita.net/index.php/?category=1&id=6051>
8. Янкович О. Генеза лісової дошкільної освіти в Польщі та Україні: витоки і сучасність. 27 с.
9. Chaikowska A. Modern tendencies of ecological education of preschool children: foreign experience. *Social Work and Education*. Vol. 5, No. 1. 2018. pp. 139-150.

ВПРОВАДЖЕННЯ МИСТЕЦТВА НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Юлія Шкеринда, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. О. Пахальчук, кандидат педагогічних наук, доцент Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INCORPORATING ART INTO PHYSICAL EDUCATION CLASSES FOR OLDER PRESCHOOLERS

Yulia Shcerenda, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: У контексті сучасних викликів у галузі здоров'я та розвитку дітей, акцент робиться на ролі фізичних вправ, ігор, та спортивних занять. Автор статті наголошує на ролі мистецтва у фізичному вихованні, в інтелектуальному розвитку тощо.

Ключові слова: виховний потенціал, мистецтво, фізичне виховання, старші дошкільники, інтеграція, творчість, розвиток особистості.

Abstract. In the context of modern challenges in the field of children's health and development, emphasis is placed on the role of physical exercises, games, and sports activities. The author of the article highlights the role of art in physical education, in intellectual development, and so forth.

Key words : educational potential, art, physical education, older preschoolers, integration, creativity, personality development.

Фізичне виховання старших дошкільників є невід'ємною складовою процесу їхнього розвитку та виховання. У сучасному світі проблеми здоров'я та розвитку дитини стають все більш актуальними, адже фізичні вправи, ігри та спортивні заняття не лише сприяють

формуванню фізичних якостей, але й відіграють важливу роль у профілактиці різних захворювань.

На слушну думку Н. Дьякова, в сучасному освітньому процесі фізичне виховання старших дошкільників набуває нових вимірів і викликів. Зростаючий обсяг знань та вимог до дошкільної освіти, а також зміна соціокультурного середовища, роблять актуальними питання не лише про фізичне здоров'я, але й про загальний розвиток дитини, її психосоціальну адаптацію та творчість. Необхідно враховувати, що сьогодні існує низка суперечностей між реальними потребами сучасного суспільства, що постійно зростають, і однією з таких потреб є здоров'я дітей. Одна з проблем, що актуалізується в сучасній Україні, полягає у зростанні кількості дітей дошкільного і шкільного віку з різного роду ослабленням здоров'я, що має різні етіологічні та нозеологічні корені [2].

Стан здоров'я молодого покоління визначає благополуччя та прогрес суспільства. Проте, в останнє десятиріччя спостерігається очевидна тенденція до погіршення здоров'я дітей, що робить проблему збереження їхнього здоров'я надзвичайно актуальною. Обсяг освіти, яку отримують діти в дошкільному віці, постійно зростає, що супроводжується збільшенням розумового, емоційного та психологічного навантаження. Це, у свою чергу, може викликати перевтому та виснаження, що негативно впливає на їхнє здоров'я. Одне з основних завдань закладу дошкільної освіти полягає у створенні умов для збереження високого рівня розумової працездатності дітей та покращення їхнього стану здоров'я [1]. На сучасному етапі розвитку дитячої освіти музика виступає як засіб всебічного розвитку дитини. Музика сприяє також формуванню правильного ставлення до оточуючого середовища та вихованню цінностей. Її вплив на розвиток особистості дитини забезпечується за рахунок глибокого взаємозв'язку з естетичним, моральним, розумовим і фізичним вихованням [7].

За дослідженнями О. Жерновникової, О. Ван Цзін, А. Шевчука, О. Шторонської тощо систематичні заняття музикою мають потенціал до підвищення рівню IQ, а також сприяють поліпшенню пам'яті, аналітичних здібностей та орієнтації. Науковці також визначають позитивний вплив музики та співу на нервову систему, зокрема на зменшення болю, регулювання серцевого ритму та артеріального тиску, підвищення імунітету, заспокоєння, покращення якості сну, а також на нормалізацію дихання та кровообігу, зняття втоми й відновлення енергії [3]. Музично-ритмічні рухи сприяють поліпшенню фізичної форми дитини, спонукають до утримання правильної постави та розвивають координацію рухів, їхню гнучкість та пластичність. Під впливом ритму стимулюється дихання, що призводить до покращення вентиляції легень [6]. При організації занять із фізичного виховання важливу роль відіграють різноманітні елементи мистецтва. Це сприяє розвитку уявлення про ритм, емоційної виразності рухів і формуванню естетичних смаків [8].

За висновками науковців [1; 2-7 та ін.], функції мистецтва обмежені як індивідуальними потребами окремої особистості, так і потребами суспільства в цілому. Основна сутність музичного мистецтва полягає у його змісті, що відображає почуття, емоції та настрій. У музиці почуття не лише відтворюються, але й є інструментом для відкриття широкого естетичного та морального змісту життя, оскільки музика має потужну силу впливу на емоції та поведінку людини [10, с.156].

Можливості виховного потенціалу музичного мистецтва виявляються в тому, що музика мотивує до самовдосконалення та допомагає відчутти піднесення над повсякденним життям. Емоції, які викликаються музичними образами, впливають на свідомість особистості. Вони сприяють формуванню естетичних знань, розвитку естетичних почуттів, смаків, ідеалів краси, творчих здібностей, тобто сприяють створенню фундаменту загального естетичного розвитку, що базується на фізичному вихованні [10, с.161].

Актуальним питанням також є організація фізичного виховання на свіжому повітрі та використання мистецтва просто неба. Так, рухова активність на свіжому повітрі сприятиме соціалізації дітей, підтримці ментального здоров'я, соціального та емоційного благополуччя. Наведемо приклад «Музичної естафети» для дітей старшого дошкільного віку, яку доцільно

організувати просто неба. Так, діти об'єднуються в команди, які мають проходити через різноманітні станції, виконуючи різні завдання під музичний супровід. Визначимо деякі станції та відповідно зміст рухової активності.

1. Станція «Танцюй імпровізацію». Зміст: на цій станції діти повинні імпровізувати танець під музику. Кожен учасник виконує свій власний танцювальний рух.

2. Станція «Музичні інструменти». Зміст: діти повинні використовувати різні предмети як інструменти і грати на них під ритм музики. Наприклад, можна використовувати дерев'яні палички, шишки, каміння тощо.

3. Станція «Музичні вправи». Зміст: діти виконують загальнорозвивальні вправи під музику тощо.

Отже, мистецтво має значний вплив на процес фізичного виховання, оскільки об'єднує духовно-культурний і фізичний аспекти.

Список використаних джерел

1. Адаменко В., Кошель В. До проблеми організації рухової активності дошкільників як необхідної умови формування здоров'я. *Збірник наукових праць SCIENTIA*. 2021. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/8260>

2. Дьякова Н., Кошель А., Олексієнко В. Деякі аспекти створення позитивного іміджу ЗДО на сучасному етапі реформування дошкільної освіти. *InterConf*. 2020. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/5525>

3. Жерновникова О., Ван Цзін, І. Формування та становлення особистості майбутнього педагога засобами музичного мистецтва. *Педагогічний альманах*. 2017. Вип. 36. С. 208-212.

4. Наumenко Т. Музичне виховання найменших. Київ: Шкільний світ. 2007. С. 128.

5. Кривошея Т. М. Наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині Я. А. Коменського. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка*. 2009. № 28. С. 349-354.

6. Пахальчук Н. Формування естетичного досвіду дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання. *Реалізація ідей В.О. Сухомлинського в практиці роботи сучасної початкової школи: збірник матеріалів педагогічних читань*. Вінниця: Ландо ЛТД, 2015. Вип. 10. С. 8-11.

7. Пахальчук Н. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування естетичного досвіду молодших школярів: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Вінниц. держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2008. 20 с.

8. Пахальчук Н. Формування естетичного досвіду дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання. *Реалізація ідей В.О. Сухомлинського в практиці роботи сучасної початкової школи: збірник матеріалів педагогічних читань*. Вінниця: Ландо ЛТД, 2015. Вип. 10. С. 8-11.

9. Шевчук, А. Вплив музичного, хореографічного та театрального мистецтва на виховання особистості дитини. *Дитячий садок*. 2003. № 20 (212). С. 7.

10. Чень Цзін. Виховний потенціал музичного мистецтва. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2018. № 44. С. 151-162.

11. Khilya A., Hodlevska V., Kolosova O., Blashkova O. Use of art pedagogy in the process of adaptation of immigrant student to the university. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. 2021. Volume I. P. 259-261.

ВИКОРИСТАННЯ РУХЛИВИХ ІГОР У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ

Наталія Шкляр, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Пахальчук Н.О., кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE USE OF MOBILE GAMES IN THE PROCESS OF FORMING THE PHYSICAL QUALITIES OF PRESCHOOL CHILDREN

Nataliya Shklyar, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено вплив рухливих ігор на формування фізичних якостей дошкільників. Зокрема, проаналізовано ефективність рухливих ігор у розвитку рухових навичок, координації та силових якостей дітей. Дослідження вказує на важливість ігрового підходу для забезпеченні здорового фізичного розвитку дітей.

Ключові слова: рухливі ігри, дошкільники, фізичний розвиток, рухові навички, координація, силові якості.

Abstract. The article explores the impact of active games on the formation of physical qualities in preschoolers. In particular, the effectiveness of active games in developing motor skills, coordination, and strength in children is analyzed. The research highlights the importance of a playful approach in ensuring healthy physical development in children.

Key words: active games, preschoolers, physical development, motor skills, coordination, strength qualities.

Період дошкільного віку є ключовим для формування та розвитку особистості дитини. На цьому етапі важливо стимулювати не лише психічні, а й фізичні аспекти розвитку. Сучасні діти проводять багато часу перед екранами гаджетів та телевізором, що часто обмежує їх можливість брати участь у рухливих іграх. Тому в закладах дошкільної освіти особлива увага приділяється фізичному вихованню, яке сприяє розвитку рухової активності дітей. Рухливі ігри відіграють ключову роль у всебічному розвитку дитини [3; 5 та ін.]. Вони сприяють розвитку фізичних якостей, таких як витривалість, сила, гнучкість, швидкість, гнучкість та спритність. Це позитивно впливає на загальний стан здоров'я, нервову систему, сприяючи їх розвитку та зміцненню. Оскільки нервова система дітей у цьому віці має високу пластичність, це сприяє швидкому формуванню нових зв'язків та розвитку різноманітних рухових навичок [2]. У дошкільному віці рухова активність відіграє визначну роль, коли діти навчаються взаємодіяти з навколишнім світом через різноманітні ігри, що відтворюють реальні ситуації з життя. Рухливі ігри можуть мати різноманітну організацію та сюжет, відповідно до яких діти виконують дії та рухові завдання [1].

Зокрема, фізичне виховання дітей на свіжому повітрі включає в себе широкий спектр фізкультурно-оздоровчої діяльності, серед яких рухливі ігри відіграють важливу роль у формуванні фізичних якостей дошкільників. Зокрема, свіже повітря має велике значення для зміцнення здоров'я. Регулярна фізична активність просто неба допомагає зміцнити імунну систему, підвищити витривалість та покращити роботу серця та легенів. Діти, які проводять більше часу в природньому середовищі, зазвичай мають краще фізичне та емоційне самопочуття. Рухливі ігри на свіжому повітрі сприяють розвитку координації та моторики в дітей. Вони навчаються керувати своїм тілом у просторі, розвивають здатність до балансу, гнучкості та сили, швидкості реакції тощо. Рухливі ігри на свіжому повітрі сприяють також соціальному розвитку дітей. Так, дошкільники навчаються спілкуватися, співпрацювати та розвивати навички командної роботи, що є важливими аспектами для їхнього подальшого життя.

В дослідженні особливостей розвитку фізичних якостей у дітей старшого дошкільного віку значний внесок зробили такі вітчизняні вчені, як Г.Барсуковська, Е.Вільчковський, Л.Загородня, В.Іващенко, Г.Іяшенко, Н.Пахальчук, С.Тітаренко та ін.

Науковці вказують на необхідність гармонійного розвитку фізичних та психічних аспектів у цьому віці, а також на важливість рухливих ігор у цьому процесі [1; 2; 3 та ін.]. Згідно з поглядами вітчизняних науковців [2; 3 та ін.], ключовими показниками, що визначають рівень розвитку організму старших дошкільників, є показники маси тіла, зросту, окружностей грудної клітки та рівня функціональних можливостей.

Науковці, як вітчизняні, так і зарубіжні, в своїх дослідженнях наголошують на важливості використання вправ, що вимагають вияву швидкості, сили, витривалості та гнучкості [1; 6 та ін.]. Комплекс таких вправ є більш ефективним, коли вони застосовуються разом, а не окремо. Інтенсивна робота м'язів при фізичних навантаженнях сприяє контролю правильного функціонування всього організму та здійснює на них тренувальний та розвивальний вплив. Це сприяє покращенню функціонування серцево-судинної та дихальної систем, зміцненню опорно-рухового апарату та регулюванню діяльності нервової системи.

На основі проведеного теоретичного аналізу [2; 3 та ін.] нами була розроблена та впроваджена програма розвитку фізичних якостей дітей старшого дошкільного віку. Ця програма включає 6 занять, проведених по 3 рази на тиждень, тривалість кожного заняття – 25 хвилин. Вона передбачає відповідність матеріалу віковим особливостям дітей цього віку, варіативність видів роботи, активізацію пізнавального інтересу та використання ігрових методів та прийомів для розвитку фізичних якостей. Крім того, в програмі передбачено використання інноваційних форм роботи з дітьми, таких як комбіновані заняття, що включають сюжетно-рольові та рухливі ігри, спрямовані на розвиток фізичних якостей. До цих ігор відносяться такі, як «Хто перший до м'яча», «Кіт і миші», «Вовки та вівці» тощо [1].

Отже, розвиток фізичних якостей дітей старшого дошкільного віку повинен враховувати їхні індивідуальні можливості та потреби розвитку. За допомогою педагогічного впливу формується здатність дитини до витривалості, швидкості, силових та гнучких якостей, що сприяє гармонійному розвитку особистості. Участь у рухливих іграх дозволяє дітям навчитися самостійно приймати рішення, проявляти ініціативу, а також активно діяти в різних ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Богиніч О. Л. Сутність здоров'язберігаючого середовища у життєдіяльності дітей дошкільного віку. *Вісник Прикарпатського Університету. Педагогіка*. Випуск XVII - XVIII. Івано-Франківськ, 2018. С. 191-199.
2. Вільчковський Е.С. Організація рухового режиму дітей 5-7 років у закладах освіти: навч.- метод. посібник. Запоріжжя: Диво, 2016. 228 с.
3. Вольчинський А. Я. Фізичне виховання дошкільників засобами гри. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. ВНУ ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2021. № 3 (15). С. 52-55.
4. Кривошея Т. М. Наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині Я. А. Коменського. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка*. 2009. № 28. С. 349-354.
5. Пангелова Н. Організована рухова активність як провідний тип діяльності у формуванні моральних якостей особистості дошкільників 5–6 років. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2022. № 1. С. 19-22.
6. Пахальчук, Н. О. Виховання почуття ритму в дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку засобами ботмерівської гімнастики. *Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології*. 2015. № 7 (51). С. 332-340.
7. Пахальчук Н. Формування естетичного досвіду дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання. *Реалізація ідей В.О. Сухомлинського в практиці роботи сучасної початкової школи: збірник матеріалів педагогічних читань*. Вінниця: Ландо ЛТД, 2015. Вип. 10. С. 8-11.

8. Pakhalchuk N. Pedagogical conditions of activation of children's motional activity. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журн.* Суми: Вид-во Сум.ДПУ імені А.Макаренка, 2016. №6 (60). С. 240-254.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІГРОВИХ СИТУАЦІЙ У РОБОТІ З РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА СВІЖОМУ ПОВІТРІ

Наталія Якимчук, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К.А. Колеснік, докторка філософії, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FEATURES OF THE ORGANIZATION OF GAME SITUATIONS WHICH WORK ON THE SPEECH DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE FRESH AIR

Natalia Yakymchuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті здійснено дефінітивний аналіз понять «ігрова ситуація», «мовлення». Авторкою визначено важливість створення ігрових ситуацій у процесі формування мовленнєвих навичок дошкільників. Описано класифікацію ігрових ситуацій та вимоги до їх використання.

Ключові слова: гра, ігрові ситуації, дошкільний вік, мовлення, розвиток мовлення, свіже повітря.

Abstract. The article provides a definitive analysis of the concepts «game situation», «speech». The author determined the importance of creating game situations in the process of forming speech skills of preschoolers. The classification of game situations and the requirements for their use are described.

Keywords: game, game situations, preschool age, speech, speech development, fresh air.

Розвиток мовлення дітей дошкільного віку відіграє важливу роль у загальному формуванні їхньої особистості та підготовці до навчання. Пріоритетні напрями щодо мовленнєвого розвитку вихованців, розвитку культури мовлення, удосконалення форм і методів навчання визначені в Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти.

Проблемою розвитку мовлення дошкільників займаються науковці А. Богуш, Н. Гавриш, К. Колеснік, Н. Комарівська, Т. Котик, І. Лапшина, Т. Піроженко. На їхню думку, зв'язне мовлення – це організована за законами логіки, граматики й композиції єдності, що мають тему, виконує певні функції, має відносну самостійність і завершеність, розподіляється на більш чи менш значущі структурні компоненти [2].

Ігрова ситуація – це вправа, метою якої являється формування, удосконалення й розвиток навичок та умінь дітей у різних видах мовної діяльності шляхом багаторазового й різноманітного виконання мовних дій (операцій) [1]. Вони забезпечують мотивацію освітньої діяльності, утворюють позитивну й емоційну атмосферу, сприятливі умови для групової взаємодії під час виконання завдань.

Організація ігрових ситуацій на свіжому повітрі є важливим елементом у роботі з розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Гра впливає на формування особистості дитини, оскільки вона вчиться взаємодіяти з дорослими та однолітками, спостерігати за поведінкою та наслідувати їй, виражати й обґрунтовувати свою думку.

Використання ігрових ситуацій у мовленнєвому спілкуванні допомагає досягти механізму між розумінням лексичного значення слова та позначенням предметних дій. Виділяють вимоги до використання ігрових ситуацій: систематичне й цілеспрямоване використання ігрових ситуацій як складової частини системи вправ; комплексне використання ігрових ситуацій у роботі з дітьми дошкільного віку.

Класифікація ігрових ситуацій за Л. Савченко: за метою – для формування мовних навичок (граматичних, лексичних, фонетичних) і для розвитку ігрових умінь (говоріння, аудіювання, читання); за рівнем комунікативності – комунікативні, умовнокомунікативні та некомунікативні; за спрямованістю навчальної дії на отримання або видачу інформації – рецептивні, репродуктивні й продуктивні; за ступенем управління діями учасників – з повним, частковим або мінімальним управлінням; за наявністю рольового компоненту – з рівним компонентом і без нього; за наявністю елементу змагання та без елементу змагання; з навчанням рухливості – рухливі й статистичні; за використання предметів – з предметами та без них [1].

Визначення поняття «мовленнєва ситуація» неоднозначне. Науковці по-різному її характеризують. На думку А. Богуш, мовленнєва ситуація – це динамічна система взаємовідносин тих, хто спілкується, яка ґрунтується на відображенні об'єктів і подій зовнішнього світу, породжує потребу до цілеспрямованої діяльності у вирішенні мовленнєво-мисленнєвих задач і живить цю діяльність. Мовленнєва ситуація – це сукупність умов, мовленнєвих і немовленнєвих, необхідних і достатніх задля того, щоб здійснити мовленнєву дію за накресленим планом [1].

Отже, це ситуація, на яку дитина реагує певною вербальною дією, але вона також включає й невербальні дії. Мовленнєва ситуація може виникати спонтанно або попередньо планується педагогом. Якщо дошкільник усвідомлюватиме ситуацію, то це поліпшить якість його мовленнєвого повідомлення. У кожному повідомленні відображається взаємодія мовлення та мислення, об'єктивної дійсності.

А. Богуш, Н. Луцан поділяють мовленнєві ситуації на природні й штучні або навчальні [1]. Природні мовленнєві ситуації на свіжому повітрі виникають часто. Але коло таких ситуацій обмежене, вони не можуть забезпечити активізацію всього мовного матеріалу, що передбачений освітньою програмою. Мовленнєвий стимул створюється певними обставинами дійсності.

Штучні або навчальні ситуації виникають під час створення мовленнєвого стимулу, без якого мовленнєвий акт неможливий. У навчальній ситуації цей стимул створюється словесно. Такі ситуації вводять дітей в умови, які близькі до реальних умов спілкування. Це підвищує інтерес дітей, активізуються знання з граматичної правильності мовлення, розвивається уява дошкільників тощо.

Дослідниця А. Богуш навчально-ігрові мовленнєві ситуації поділяє на умовно-реальні й уявні. Умовно-реальні ситуації відтворюються за допомогою наочності або технічних засобів. Метою таких ситуацій є забезпечення потреб дітей дошкільного віку в спілкуванні, а саме в спонуканні виражати думки. Штучні мовленнєві ситуації задовольняють бажання до певних дій, рухів, практичних дій.

Навчально-ігрові мовленнєві ситуації сприяють розвитку діалогічного та монологічного мовлення. Дослідниці А. Богуш і Н. Луцан поділяють ігрові мовленнєві ситуації на дві групи:

1. До першої групи входять ситуації діалогічного мовлення: ситуації діалогу, трилогу, полілогу.
2. До другої групи входять ситуації монологічного мовлення: описові, розповідні, на пояснення та розмірковування [1, с. 77].

Дослідники А. Богуш, Н. Лопатинська, О. Монке, Т. Піроженко, Ю. Руденко та ін. розробили систему мовленнєво-ігрових ситуацій: ігрові мовленнєві ситуації за змістом художніх творів з метою формування в дітей оцінно-етичних суджень; ігрові мовленнєві ситуації за змістом українських народних казок з метою збагачення словника дітей та розвитку мовленнєво-творчого самовираження дошкільників; ігрові мовленнєві ситуації з метою розвитку культури мовленнєвого спілкування дітей та мовленнєвої готовності дітей до школи; ігрові мовленнєві ситуації з метою формування граматичної правильності мовлення.

Отже, ігрові мовленнєві ситуації займають важливе місце у роботі з розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Вони не лише стимулюють та активізують мовленнєве спілкування серед дітей, але й сприяють розвитку як діалогічного, так і монологічного мовлення. А також під час ігрових ситуацій на свіжому повітрі діти вчаться співпрацювати, взаємодіяти та вирішувати конфлікти. Вони навчаються встановлювати контакти з однолітками та дорослими, виражати свої думки та слухати інших.

Список використаних джерел

1. Богуш А., Луцан Н. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи: навчальний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с..
2. Колеснік К., Комарівська Н., Стахова І., Присяжнюк Л. Значення спільної діяльності для розвитку мовлення дітей. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Слов'янськ, 2022. Вип.17(2). С. 127-138.
3. Комарівська Н. Мовні ігри для опанування дошкільниками етикетних формул. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця: Нілан ЛТД. 2013. Вип. 2. С. 187-189.
4. Любчак Л.В., Колеснік К.А. Методика організації ігрової діяльності: практикум. Вінниця: ЦОП «Документ Принт», 2017. 196 с.
5. Пахальчук Н. Мистецький тренінг у системі фахової підготовки вчителя початкових класів. *Мистецтво та освіта*. 2008. № 1. С. 18-24.
6. Lazarenko N., Kolomiets A., Kolesnik K. Peculiarities of Organization of Group Interaction of Preschool Children in the Process of Game-Experimentation. *Preschool Education: Global Trends*. 2022. №2. P. 123-138.

РОЗДІЛ 5.
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

ЕКОЛОГІЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ З ОДНОЛІТКАМИ

Світлана Бagno, здобувачка ступеня вищої «магістр»

Науковий керівник: І. В. Карук, докторка філософії (PhD), старша викладачка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ENVIRONMENTAL GAME AS A MEANS OF COMMUNICATION FOR CHILDREN OF
OLDER PRESCHOOL AGE WITH THEIR PEERS

Svetlana Bagno, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** В статті розкриваються особливості проведення екологічної гри як засобу формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку, а також формуванню комунікативних навичок у дітей дошкільного віку. Описано значення екологічних ігор у розвитку дитини. Здійснено дефінітивний аналіз поняття «ігрова діяльність». Наведено приклади екологічних ігор, які можна організувати в закладах дошкільної освіти.*

***Ключові слова:** природничо-екологічна компетентність, ігрова діяльність, екологічна гра, діти дошкільного віку, навколишнє середовище.*

***Abstract.** The article reveals the peculiarities of conducting an ecological game as a means of forming the natural and ecological competence of older preschool children, as well as the formation of communication skills in preschool children. The importance of ecological games in the development of a child is described. A definitive analysis of the concept of "gaming activity" was carried out. Examples of ecological games that can be organized in preschool education institutions are given.*

***Key words:** natural and ecological competence, game activity, ecological game, preschool children, environment.*

Організована ігрова діяльність дошкільників посідає особливе місце в системі освітніх впливів, оскільки власне ігрова діяльність – одна із провідних у дошкільному віці. Саме під час гри відбуваються найважливіші зміни: виникають визначальні для успішного розвитку новоутворення, максимально проявляються психічні властивості й процеси, започатковуються особистісні якості дитини, а також розвиваються набуті риси характеру [1; 2; 3; 4; 5 та ін.].

Питанням про ігрову діяльність досліджується багатьма педагогами і психологами як в історично-педагогічній спадщині (Я. Коменський, Й. Песталотці, В. Сухомлинський, Ф. Фрєобель, К. Ушинський та інші), так і в сучасних дослідженнях (А. Бурова, Н. Гавриш, І. Карук, К. Крутій, Н. Лисенко, З. Плохій, Т. Піроженко, Л. Присяжнюк та інші).

Науковиця І. Карук у своїх дослідженнях зазначає: «Пізнання найкраще відбувається в процесі практичної діяльності дитини, тобто може реалізовуватись лише у власній, самостійній діяльності, тобто в іграх, які носять дослідницький (експериментальний) характер. Інтелектуальна напруга, яка супроводжує дитину під час гри, викликає у неї різні інтелектуальні почуття: приємність, тріумф, задоволення від того, що вона пізнала, досягнула, дійшла до висновку» [5]. Тобто гра є способом розвитку власної активності дитини.

Ігрова діяльність – основа для виникнення інших продуктивних видів діяльності: трудова, навчальна, пізнавальна, дослідницько-експериментальна діяльність. Саме гру може організовувати як педагог, так і діти дошкільного віку. Завдяки керівній ролі педагога

поданим зразкам ігрових дій та налагодженню партнерських взаємин з усіма учасниками гри поступово формується ігровий досвід, що згодом дасть можливість грати автономно, мотивуючись власними бажаннями, ініціативами, внутрішніми спонуканнями, креативними та творчими задумами, прийомами соціальної взаємодії з однолітками.

Організовуючи гру педагог повинен дотримуватися ряду вимог, а саме: забезпечення належного розвивального середовища з урахуванням віку дітей; зацікавлення грою різними прийомами активізації пізнавальної діяльності дітей; пояснення правил гри та дій учасників; спрямування та коригування ігрових дій дошкільників та їх стосунків у процесі гри; оцінювання індивідуальних досягнень дітей у вигляді похвали та корекції дій.

Організоване проведення будь-якої гри потребує ретельної підготовки з метою створення у дітей необхідної й достатньої системи уявлень про навколишній світ, соціальні відносини, здоровий спосіб життя, вироблення навичок компетентної поведінки. За цієї умови, дошкільники швидше зрозуміють зміст гри, оскільки будуть уже внутрішньо готові до прояву сформованих компетентностей за Базовим компонентом дошкільної освіти через гру.

В освітньому процесі закладів дошкільної освіти організована ігрова діяльність включає різні види ігор. Відповідно до Державного стандарту дошкільної освіти виокремлюють 2 види ігор за ступенем активності та свободи дитини в організації ігрової діяльності: самодіяльні вільні ігри; ігри, що організовані за ініціативою дорослих з метою навчання та організації дозвілля [1].

Саме екологічна гра як форма екологічної освіти здебільшого потребують організованого проведення, адже наявність у них чітких правил регламентує дії дітей. Сформульована чітка мета, яка полягає у природоохоронному ставленні до навколишнього середовища та формування у дітей природничо-екологічної компетентності, а також навичок орієнтованих на сталий розвиток. Такі види ігор широко застосовуються на заняттях та під час індивідуальної роботи з пізнавального, мовленнєвого, художньо-естетичного розвитку; під час організації різноманітних свят та розваг, походів, екскурсій, цільових та щоденних прогулянок, спостережень. Їх варто організовувати під час різноманітних режимних моментів в груповому приміщенні або на свіжому повітрі.

Екологічна гра дозволяє послідовно, в чіткій системі, формувати уявлення про природу, елементарні знання та ставлення до навколишнього світу. В таких іграх діти переживають радість відкриттів, подив від нового, оволодівають способами пізнання, дій, а головне у них формується природоохоронне ставлення до навколишнього середовища. Також екологічні ігри сприяють розвитку психічних процесів і поведінки, так як дошкільники концентрують увагу на предметі вивчення, свідомо виконують практичні дії, запам'ятовують та відтворюють інформацію, оцінюють свою діяльність.

Наведемо приклад екологічних ігор, які можна організовувати з дітьми у закладі дошкільної освіти під час різних режимних моментів.

Екологічна гра «Чому не потрібно засмічувати ліс?»

Вік: старший дошкільний.

Мета: сформувати у дітей уявлення про те, що люди не повинні шкодити природі; закріпити уміння дітей сортувати сміття; розвивати пам'ять, мислення, мовлення. Уміння співпрацювати з однолітками; виховувати бережливе ставлення до природи та усього живого.

Ігрове завдання: діти відповідають на поставленні запитання педагога та сортують сміття.

Матеріали: схема лісу, контейнери для сортування сміття.

Хід гри:

- Діти, до нас сьогодні у гості прийшов лісова Мавка, яка хоче розповісти вам про те, що буде якщо люди засмічуватимуть ліси та не будуть дбати про їх безпеку.

Лісова Мавка: - Які правила поведінки в лісі ви знаєте? Так, правильно.

Лісова Мавка: - Через те, що люди іноді забувають погасити вогнище страждають дерева та тварини.

Лісова Мавка: - Чому дерева важливі для людей? (*Вони виділяють кисень, яким ми дихаємо*) Погляньте на зображення. Що ви там бачите? А що тут незвичного? Як шкодить сміття лісу? Вкажіть предмети, які не повинні бути на зображенні (*Кожна дитина виходить до схеми та показує по 1 предметі, якого не має бути у лісі*).

Лісова Мавка: - Не могли б ви допомогти посортувати мені сміття?

- Допоможемо?

- У нас є шість контейнерів: пластик, скло, папір, електроніка, органіка, метал. Нам потрібно розподілити сміття по контейнерах.

- Молодці! Гарно упорались із завданням. Пам'ятай, що сміття дуже шкодить лісу та його мешканцям.

Лісова Мавка: - Дуже дякую за допомогу.

Отже, впровадження екологічних ігор у закладі дошкільної освіти сприятиме розв'язанню завдань пізнавального, соціального, мовленнєвого, творчого розвитку особистості. Це й ознайомлення з природним довкіллям; формування уявлень про значущість природи у житті людини та всього живого; вихованню природоохоронного ставлення, поваги до своїх однолітків; збагачення досвіду соціальної комунікації у процесі ігрової діяльності; стимулювання до креативного застосування набутих знань та вмінь у реальному житті.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Практика управління дошкільним закладом. 2021. №11. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Бурова А. П. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 296 с
3. Іщенко Л. В., Кривошея Т.М., Карук І. В. Актуалізація аксіологічної сфери майбутнього вихователя до формування екологічно-вихованої особистості старшого дошкільника. Перспективи та інновації науки. 2024. № 1(35). С.166-179.
4. Карук І. В. Екологічна освіта та виховання дошкільників як пріоритетний напрям розвитку культури європейського суспільства. Наука і техніка сьогодні. 2023. №9(23). 2023. С. 320-329.
5. Карук І. В. Гра-експериментування як засіб розвитку дослідницької активності дошкільників. Інноваційна педагогіка. 2020. №20. С. 142-146.
6. Пахальчук Н. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування естетичного досвіду молодших школярів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінниц. держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2008. 20 с.
7. Пахальчук Н. Формування естетичного досвіду дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання. *Реалізація ідей В.О. Сухомлинського в практиці роботи сучасної початкової школи*: збірник матеріалів педагогічних читань. Вінниця: Ландо ЛТД, 2015. Вип. 10. С. 8-11.
8. Плохій З. Еколого-розвивальне середовище дошкільного навчального закладу: інноваційні підходи. Дошкільне виховання, Київ, 2010. № 7. С. 6-10.
9. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *Society. Integration. Education*, 2022. №1. P. 404-414.
10. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., & Shykyrynska O. Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. *Society. Integration. Education*, II Rezekne, 2021, P. 729-743.

ВИКОРИСТАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ У РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

Оксана Басистюк, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І.А. Стахова, докторка філософії (PhD), доцента
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USE OF ENVIRONMENTAL SITUATIONS IN WORK WITH YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Oksana Basistiuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті звернено увагу на актуальність екологічних ситуацій у природничій освіті молодших школярів. Представлено низку екологічних ситуацій та їхній аналіз учнями.

Ключові слова: екологічні ситуації, молодші школярі, природнича освітня галузь.

Abstract. The article draws attention to the relevance of environmental situations in the science education of younger schoolchildren. A number of environmental situations and their analysis by students are presented.

Key words: ecological situations, younger schoolchildren, science education branch.

Екологічна криза гостро торкнулася усіх сфер життя людини, особливо загострилася під час війни. Розвиток екологічної свідомості молодших школярів є одним із засобів подолання екологічної кризи, особливо у післявоєнний період. На уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» молодші школярі здобувають ґрунтовні знання, у них формуються провідні уміння та навички раціонального природокористовування, розширюється природнича картина світу. Екологічні ситуації дозволяють краще обмірковувати взаємозв'язки в природі, навчитися робити правильний та гуманний екологічний вибір у різних кризових ситуаціях. У працях О. Біди, Н. Горопахи, З. Плохій, Н. Пустовіт наголошено на важливості вирішування екологічних ситуацій для формування екологічної компетентності учнів, розвитку їхньої екологічної свідомості та екологічного виховання.

У дослідженнях Н. Казанішеної наголошено на практичній спрямованості природничо-екологічної освіти учнів, вказано, що екологічні ситуації виступають дієвим засобом розвитку екологічної свідомості молодших школярів [2, с. 43]. Пізнання природи, на думку І. Стахової, базується на активному спостереженні за довкіллям, залученні при цьому усіх сенсорних відчуттів учнів, дослідженні природного середовища, його вивченні [4, с. 469]. Розуміння взаємозв'язків у природному довкіллі можна поглибити шляхом розв'язання різних екологічних ситуацій. Структура екологічної ситуації полягає у цікавому насиченому сюжеті та проблемному запитанні. Розв'язання екологічної ситуації базується на обговоренні різних шляхів вирішення, творчому та логічному переосмисленні проблеми, потужному обговоренні та прийнятті конкретного дієвого рішення.

Працюючи із дітьми молодшого дошкільного віку (2-Б клас) у комунальному закладі «Вінницький ліцей №8» ВМР, ми запропонували їм розв'язати декілька екологічних ситуацій. Наприклад: «Оля з мамою йшли до школи. Біля дороги вони побачили ромашку. Дівчинці захотілося порадувати свою маму, подарувати їй цю гарну квітку. Оля вже простягла руку, щоб зірвати ромашку, та раптом побачила на пелюсточці краплинку роси. А в краплинці відбивалося сонечко, блакитне небо й висока тополя. Задивилася дівчинка на краплинку й не зірвала квітку. А що б зробили Ви?» Міша П. (7 років), сказав, що для матері нічого не шкода і потрібно було б зірвати квітку, а росинка продовжувала б прикрашати її. На що Катя С. (8 років) заперечила і наголосила, що вона б не зривала ромашки, а подарувала б її умовно і щоранку, йдучи до школи, вони з мамою милувалися б цією квіткою. Оля Ч. (7 років) запропонувала спробувати намалювати таку квітку, яка росла на клумбі, та подарувати малюнок мамі. Саша Р. (8 років) запропонував помилуватися квіткою, а мамі разом з татком подарувати цукерки.

Наступна ситуація: *«Одного разу Максимко і Юрко пішли на прогулянку до лісі. Посеред галявини вони побачили озеро з блакитною, прозорою водою, у якій плавали білосніжні лебеді. Але що це? Навколо озера розкидано багато сміття, яке залишили люди після відпочинку. Хлопчикам стало неприємно, але вони не знали, що робити далі. Як би почувалися ви на місці дітей? Що б вчинили у цій ситуації?»* Тимур А. (7 років) сказав, що йому б не сподобалося гратися біля того озера, тому він з другом пішов би у інше місце. Вероніка П. (8 років) не погодилася з Тимуром, вона вважала, що цю проблему так залишати не можна, але не зуміла запропонувати вихід. Роман М. (8 років) погодився з Веронікою П. і подав ідею влаштувати суботник усім класом та навести порядок біля озера, щоб і лебедям, і людям було приємно. Коля Г. (8 років) вирішив, що було б доречно повісити природоохоронні знаки, а Лія Р. (8 років) додала, що варто зробити табличку: «територія знаходиться під охороною нашого класу» та розмістити її біля озера.

Ще одна екологічна ситуація, яку ми пропонували молодшим школярам: *«Миколка у бабусиному саду помітив комах сонечок, назбирав їх у склянку і виніс у поле»*. Аналіз результатів показав, що учні у переважній більшості володіють обмеженими знаннями про природу і, потрапивши у реальну ситуацію вибору програми поведінки, конкретної дії, своїми вчинками можуть не допомогти об'єктам природи, а, навпаки, нашкодити їм, навіть не підозрюючи цього. У більшості випадків вчинок Миколки учнями було розцінено як позитивний і акцентовано увагу на тому, що жуки не повинні сидіти на квітах: *«Миколка правильно зробив. Він допоміг квітам», «Він назбирав їх, бо вони шкодять»* (як саме, не вказують), проте були й такі відповіді: *«Хлопчик вчинив неправильно. Сонечка квітів не псують, але і у полі їм буде добре»*.

Результати аналізу екологічних ситуацій дозволили зробити висновок, що молодші школярі активно роздумували над прийняттям рішення, дискутували, обговорювали різні шляхи вирішення проблем. А це дозволяє поглибити природничі знання, розширити природничу картину світу, розвиває логічне та творче мислення, допомагає виховати бережне ставлення до природного довкілля.

На нашу думку, для кращого розв'язання екологічних ситуацій їх можна обіграти за допомогою *пластичних етюдів* (своїми рухами діти показують різні об'єкти природи, наприклад «Танець осіннього листя», «Бешкетний вулик», «Вальс сніжинок»); *ігор-драматизацій, театральних постановок* (учні перебирають на себе образи екологічної ситуації, програють шляхи вирішення); *словотворчої діяльності* (учні розвивають лексичний словник, роблячи компліменти чи побажання різним природним об'єктам); *прийомів перевтілення* (пропонуємо уявити себе певними об'єктами природи та розповісти про себе, наприклад, уяви себе геранню, що росте на підвіконні або пташкою за вікном, що ти відчуваєш?).

Отже, екологічні ситуації виступають потужним інструментом виховання гуманної особистості з екоцентричним типом мислення. Вони дозволяють практико зорієнтувати освітній процес школярів, розширювати їхню екологічну свідомість, глибше усвідомити взаємозв'язки у природному довкіллі.

Список використаних джерел

1. Баюрко Н. В. Використання проектних технологій у формуванні готовності майбутніх учителів до розвитку екологічної компетентності учнів. Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 16-17 жовтня 2015 року). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. 180 с.
2. Казанішена Н. В. Формування професійної готовності вчителя до екологічного виховання учнів : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2010. 74 с.
3. Карук І. В. Дефінітивний аналіз та сутність поняття «експериментальна діяльність». Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. 2020. №61. С. 30-35.

4. Стахова І.А. Особливості організації позашкільної екологічної освіти дітей у Європі. *Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»): журнал*. 2023. № 14(28). С. 469-479. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/8248>

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Людмила Венжик, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. В. Баюрко, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Україна

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF ENVIRONMENTAL EDUCATION IN EUROPEAN UNION COUNTRIES

Liudmyla Venzhyk, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Анотація. Екологічна освіта в сучасному світі стає все більш важливою, оскільки людство постає перед складними екологічними проблемами. У статті проаналізовано основні тенденції розвитку екологічної освіти в країнах Європейського Союзу, виокремлюються ключові напрямки та ініціативи, спрямовані на підвищення екологічної свідомості та виховання екологічно відповідальних громадян.

Ключові слова: екологічна освіта, екологічні проблеми, Європейський союз.

Abstract. Environmental education is becoming increasingly important in the modern world as humanity faces complex environmental issues. This article analyzes the main trends in the development of environmental education in the countries of the European Union, highlighting key directions and initiatives aimed at raising environmental awareness and fostering environmentally responsible citizens.

Key words: environmental education, environmental issues, European Union.

Екологічна освіта у сучасному світі визнається однією з ключових складових сталого розвитку, яка відіграє вирішальну роль у формуванні екологічно свідомого та відповідального суспільства. З розвитком технологій, збільшенням глобальних екологічних проблем і поширенням знань про природні ресурси, світова спільнота стає все більш зацікавленою у питаннях збереження навколишнього середовища та ефективному використанні природних ресурсів.

Провідні країни Європейського Союзу стали лідерами у розробці та реалізації програм екологічної освіти, спрямованих на підвищення екологічної свідомості населення та формування екологічно сталих підходів до життя. У цьому контексті освіта є критично важливою для стимулювання суспільства до участі у питаннях сталого розвитку [2].

Водночас шкільний вік є періодом активного формування особистості, зокрема цінностей та звичок [8]. Запровадження екологічного виховання в освітні програми допомагає виховати в дітей повагу до природи, усвідомлення важливості її збереження та раціонального використання ресурсів. Дослідники Т. Х'юм та Дж. Баррі зазначають, що освіченість у сфері екології важлива для прийняття обґрунтованих рішень стосовно збереження природи та розумного використання ресурсів. Відповідно, екологічне виховання орієнтоване на формування переконань у необхідності та важливості знань про екологічні проблеми, їх причини та можливі шляхи вирішення [4].

Е. Бойс та М. Станісстріт у своїй роботі «Екологічна освіта для зміни поведінки» досліджували наскільки загальний рівень екологічних знань впливає на готовність молоді до реалізації конкретних заходів екологічного спрямування. Науковці прийшли до висновку, що

якісна екологічна освіта сприяє підвищенню рівня залученості школярів і студентів до реалізації практичних кроків [1].

На глобальному рівні ЮНЕСКО закликало всі країни зробити екологічну освіту основною складовою навчальних програм до 2025 року, вказавши на свою підтримку швидких дій. Політика Європейського союзу також спрямована на підтримку екологічної освіти. Так, зокрема Стратегія з біорізноманіття до 2030 року ЄС визначає ключовою потребу підвищення рівня екологічних знань та усвідомлення необхідності збереження біорізноманіття. У цьому контексті, природний підхід (Nature-based Solutions, NbS) виник як перспективний інструмент для підтримки біорізноманіття на глобальному рівні у співпраці з громадами [7].

Попри всебічне визнання важливості екологічної освіти на міждержавному рівні, підходи до її реалізації потребують подальшого розвитку та вдосконалення. Наприклад, результати глобального опитування «Вимоги молоді щодо якісної освіти з питань зміни клімату» свідчать про те, що близько 70% молоді сумніваються в якості освіти про зміну клімату та вважають, що її необхідно покращити [10]. Необхідними є подальші інтеграції екологічних питань у всі аспекти навчання, збільшення практичних вправ та експериментів, а також використання інноваційних методів навчання, які залучатимуть учнів в освітній процес та сприятимуть формуванню в них активної екологічної свідомості.

На підтримку інноваційних підходів до екологічної освіти та розвитку компетентностей учнів щодо сталого розвитку спрямована Стратегія освіти для сталого розвитку Європейської економічної комісії ООН. Її основна мета – підтримка країн в інтеграції освіти для сталого розвитку в усі форми освітніх систем, охоплюючи рівні від початкового до вищого, включаючи професійну та дорослу освіту. Документ визначає конкретні завдання для урядів держав, принципи, організаційні основи реалізації, запропоновані механізми для інтеграції екологічних питань у навчальні програми, забезпечення професійного розвитку вчителів та стимулювання співпраці між освітніми установами та місцевими громадами [9].

Разом із тим, аналіз літературних джерел свідчить про те, що кожна країна Європейського Союзу має свої національні стратегії та програми з екологічної освіти, які також враховуються на рівні ЄС.

Так, у Великобританії була створена Рада з питань екологічної освіти, яка займається розробкою методичних рекомендацій та законодавчої бази для впровадження такої освіти. Це стало необхідним у зв'язку з глобалізацією екологічної кризи та пошуком ефективних способів її подолання. У сфері екологічної освіти відзначається велика увага до діяльнісного підходу, що виявляється у створенні учнями живих куточків, організації шкільних метеорологічних станцій, активній участі у програмах з озеленення місцевості та інших заходах з охорони навколишнього середовища. Крім того, природоохоронна діяльність відбувається у таборах, екологічних клубах, центрах збереження природи, молодіжних секціях та наукових товариствах, які орієнтують свою діяльність відповідно до сучасних міжнародних стандартів екологічного виховання молоді [6].

У Швеції велика увага приділяється екологічній освіті як частині шкільної програми, а також в рамках позашкільних заходів та ініціатив. Відзначається, що важливим є поєднання культурних традицій народу та сучасних уявлень про взаємодію людини з природою. Основні заходи екологічної освіти включають створення у школах екологічних клубів або груп, організацію екскурсій до природних заповідників та екологічних центрів, участь у проєктах з впровадження енергоефективних технологій та відновлюваної енергетики, а також проведення уроків та практичних занять з екології та сталого розвитку. Крім того, в шкільну програму включені тематичні курси та проєкти з екології, в яких учні здійснюють дослідження та роблять власні внески у розв'язання екологічних проблем свого регіону на локальному рівні [3].

Цікавим є досвід Німеччини у створенні розгалуженої мережі додаткових освітніх закладів, де учні та студенти досліджують різні аспекти навколишнього природного

середовища, самостійно здійснюють екологічні дослідження та готують аналітичні матеріали. Ці матеріали щорічно публікуються в інформаційних та методичних посібниках [5].

В ряді інших європейських країн активно використовуються бесіди, диспути, ігри, досліді та практикуми. Наприклад, бесіди використовуються для мотивації до дій та підвищення рівня засвоєння знань, ігри спрямовані на розвиток навичок аналізу власної діяльності у природі, а позакласні та позааудиторні форми роботи, такі як вікторини, конкурси та конференції, формують навички роботи в команді та розв'язання проблем охорони природи на різних рівнях – місцевому, регіональному та глобальному.

Таким чином, окреслені приклади демонструють активне впровадження країнами Європейського Союзу екологічної освіти як стратегічного інструменту в боротьбі з екологічними проблемами та у досягненні сталого розвитку. Кожна держава має свої унікальні підходи до впровадження екологічної освіти, які залежать від рівня соціально-економічного розвитку та використовуваних засобів. Упродовж останніх років з'являються нові напрями, що сприяють диференціації й інтеграції екологічної освіти у всі сфери життя людей. Дедалі більше закордонних країн звертаються до гуманізації екологічної освіти й усвідомлення цінності природи.

Список використаних джерел

1. Boyes E., Stanisstreet M. Environmental Education for Behaviour Change: Which actions should be targeted. 2011. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/09500693.2011.584079>
2. Diaz-Lopez C. et all. Sensitivity analysis of trends in environmental education in schools and its implications in the built environment. 2022. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.envdev.2022.100795>
3. Givetash L. & Banic V. Sweden's environmental education is building a generation of Greta Thunbergs. 2020. URL: <https://www.nbcnews.com/news/world/sweden-s-environmental-education-building-generation-greta-thunbergs-n1106876>
4. Hume T. & Barry J. Environmental Education and Education for Sustainable Development, 2015. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.91081-X>
5. Magauova A., Makhambetova Zh., Lukashova S. Comparative Analysis of Educational Programs for Training Social Pedagogues on the Example of Universities in Kazakhstan, Lithuania and Germany. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-20249-1>
6. Pateman R., Dyke A. & West S. The Diversity of Participants in Environmental Citizen Science, 2020. DOI: <https://doi.org/10.5334/cstp.369>
7. Rudd K., Utkarsh Sh. Empowering the Next Generation: Nature-Based Solutions Education. 2023. URL: <https://www.euractiv.com/section/energy-environment/opinion/empowering-the-next-generation-nature-based-solutions-education/>
8. Shportun O., Branitska T., Kaplinsky V., Zharovska O., Baiurko N., Siryk E. Peculiarities of Leadership Manifestation in the Youth Social Group. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2020. Volume 12, Issue 1 Sup. 1. P. 304–329. <http://dx.doi.org/10.18662/rrem/12.1sup1/237>
9. UNECE ESD Strategy «The development of the regional Strategy on Education for Sustainable Development». 2005. URL: <https://unece.org/esd-strategy>
10. UNESCO program «Youth demands for quality climate change education». 2022. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000383615>

ЕКСКУРСІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ольга Глушик, здобувачка ступеня вищої «магістр»

Науковий керівник: І. В. Карук, докторка філософії (PhD), старша викладачка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

EXCURSION AS A MEANS OF FORMING THE NATURAL AND ENVIRONMENTAL COMPETENCE OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE

Olga Hluschyk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості проведення екскурсії як засобу формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Здійснено дефінітивний аналіз поняття «природничо-екологічна компетентність». Наведено приклади екскурсій для проведення дітьми дошкільного віку у процесі виховання емоційно-ціннісного та відповідального екологічного ставлення до природного довкілля.

Ключові слова: природничо-екологічна компетентність, старший дошкільний вік, екскурсія, ціннісне ставлення, екологічне виховання, навколишнє середовище.

Abstract. The article reveals the peculiarities of conducting excursions as a means of forming the natural and ecological competence of older preschool children. A definitive analysis of the concept of «environmental and ecological competence» was carried out. Examples of excursions for children of preschool age in the process of education of an emotional, valuable and responsible ecological attitude to the natural environment are given.

Key words: natural and ecological competence, older preschool age, excursion, value attitude, ecological education, environment.

Екологічна криза в сучасному світі набула глобального масштабу, тому необхідно організувати пошук вирішення проблем. Найбільш доцільним розпочати такий пошук саме в педагогічній науці. Тому що саме освітній процес виховує в особистості ті якості, які є необхідними для суспільства. В такому процесі дошкільна освіта посідає одне з найважливіших місць. Еколого-природнича освіта дітей дошкільного віку є першим кроком у формуванні гуманної особистості, яка здатна будувати взаємовідносини з природою, природними явищами проявляючи до них добропорядність і милосердя.

Процес формування еколого-природничої компетентності дитини – це центральний аспект, який полягає в бережливому ставленні до природи як до цінності, усвідомленні єдності з навколишнім світом, формуванні екологічної діяльності в природі на основі еколого-природознавчих знань дітей, ключові серед яких є уявлення про зв'язки й залежності в природному середовищі [8, с.45].

Педагог Л. Лохвицька стверджує, що еколого-природнича компетентність дошкільників – складова частина життєвої компетентності дітей дошкільного віку, що являє собою конкретні знання про природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування та їх дотримання [2, с. 8].

Як зазначається в Базовому компоненті дошкільної освіти як Державного стандарту дошкільної освіти України, освітній напрям «Дитина у природному довкіллі» має за мету розвиток природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку, до складу якої входять розуміння про природу планети Земля та Всесвіт, виховання емоційно-ціннісного та відповідального екологічного ставлення до природного довкілля [1].

Сучасні дослідження провідних педагогів і науковців (Г. Беленької, А. Богуш, Н. Виноградової, І. Карук, З. Плохій, Т. Поніманської, І. Стахової, Н. Яришевої) зосереджені на тому, що діти дошкільного віку знайомляться та вивчають живу природу в процесі чуттєвого сприймання, наочного ознайомлення, надають чітких уявлень про навколишній світ.

Сприятливим період для того, щоб пояснити дітям завдання, які стоять перед екологічним вихованням є дитинство. Саме маленька дитина розпочинає пізнавати світ зі щирою душею та відкритим серцем. Від її ставлення до навколишнього середовища, любові та розуміння природи – це все залежить від тандему виховання в сім'ї та ЗДО [5, с. 51].

Дослідниця І. Карук у своїх дослідженнях характеризує процес екологічного виховання в таких напрямках: формуванні активного пізнавального ставлення дітей дошкільного віку до навколишнього середовища; здатності довільно регулювати свою

пізнавальну діяльність; вмінні орієнтуватися в різноманітних явищах і предметах, а головне берегти природу [4, с. 322].

Сучасний перелік різноманітних форм організації дітей старшого дошкільного віку, методів і прийомів дозволяє вихователю ознайомлювати з природою для підвищення результативності освітнього процесу. На нашу думку, ефективним засобом формування природничо-екологічної компетентності, знань, умінь і навичок дітей старшого дошкільного віку є проведення екскурсій (заплановані, систематичні та проведені в різні пори року).

Екскурсіями називають форми організації освітнього процесу, які дозволяють проводити спостереження, а процес вивчення різних предметів і процесів відбувається в природних або штучно створених умовах [7].

Зміст екскурсій з дітьми старшого дошкільного віку для формування природничо-екологічної компетентності полягає в: обстеженні близької місцевості, яка формує уявлення про особливості природних умов, визначенні наявних на даній місцевості рослин і тварин. Що стосується актуальності та значимості проведення екскурсій з дітьми, то саме вони полягають у вивченні методів ознайомлення з природою, аби далі забезпечити міцний фундамент для пізнання природи, дбайливого відношення та любові до природи. Необхідним елементом також є формування світогляду дошкільників для виникнення інтересу та схильності дбайливого ставлення до природи.

Проведення екскурсій з дітьми старшого дошкільного віку носить не лише освітнє значення, але й виховне. Вони передбачають процес безпосереднього спілкування з природою, не залежно від пори року, а також активну діяльність. Адже саме екскурсії дозволяють дітям не лише слухати програмовий матеріал, але й брати безпосередню участь. У педагога є можливість показувати своїм вихованцям явища та предмети в їх особливостях (де ростуть, чим живляться, яку роль відіграють у житті людей тощо). Діти можуть ввести себе в життя рідної природи, навчитися бути уважними та помічати найменші особливості. Таким чином, це сприятиме вихованню у дітей шанобливого ставлення до природи, допитливості та спостережливості. Екскурсії викликають у дошкільників велику радість і естетичне задоволення.

З дітьми старшого дошкільного віку для формування природничо-екологічної компетентності можна проводити екскурсії до лісу, в поле, на річки та озера. Діти під керівництвом вихователя збирати різного роду матеріал, який можна буде використати в наступних спостереженнях і роботі в куточку природи. Наведемо перелік можливих екскурсій для формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку: «Наші друзі природи», «Подорож до осіннього лісу», «Комахи влітку», «Весняний сад», «У гості до річки» тощо.

Отже, проведення екскурсій з дітьми старшого дошкільного віку відіграють важливу роль для формування природничо-екологічної компетентності. Адже вони надають можливість ознайомлювати дітей з особливостями тваринного та рослинного світу, збагачувати знання та безпосередньо перебувати на свіжому повітрі. Формування природничо-екологічної компетентності передбачає вміння набути досвід емоційного контакту з природним довкіллям, розвивати здібності в його збереженні та доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Практика управління дошкільним закладом. 2021. №11. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Бачинський Г. Раціональне природокористування та охорона навколишнього середовища. Київ: Ранок, 2017. 48 с.
3. Іщенко Л. В., Кривошея Т. М., Карук І. В. Актуалізація аксіологічної сфери майбутнього вихователя до формування екологічно-вихованої особистості старшого дошкільника. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 1(35). С.166-179.

4. Карук І. В. Екологічна освіта та виховання дошкільників як пріоритетний напрям розвитку культури європейського суспільства. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. № 9(23). С.320-329.
5. Майстер-класи для вихователів ДНЗ / В.М. Кравцова. Харків: Вид. група «Основа», 2010. Випуск 2. 299 с.
6. Плохій З. Еколого-розвивальне середовище дошкільного навчального закладу: інноваційні підходи. *Дошкільне виховання*. 2010. № 7. С. 6-10.
7. Фіцула М. М. Педагогіка. Київ: Академія, 2001. 528 с.
8. Формування емоційно-ціннісного та відповідального ставлення дітей дошкільного віку до природного довкілля: методичні рекомендації / уклад. Лабайчук Л. В. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. 68 с.
9. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *Society. Integration. Education*. 2022. №1. P. 404-414.
10. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O. Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. *Society. Integration. Education*, II Rezekne, 2021. P. 729-743. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol2.6247>

НАСТУПНІСТЬ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ВИХОВАННІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ І ПЕРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ КАЗКИ

Ольга Дацків, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.В. Іщенко, докторка педагогічних наук, професорка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PROGRESS IN ENVIRONMENTAL EDUCATION OF SENIOR PRE-SCHOOL STUDENTS AND FIRST GRADE STUDENTS THROUGH FAIRY TALES

Olga Datskiv, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається проблема наступності в екологічному вихованні дітей старшого дошкільного віку. Виокремлено казку як ефективний засіб екологічного виховання в умовах освітнього середовища закладу дошкільної освіти та першого класу школи.

Ключові слова: старші дошкільники, першокласники, екологічне виховання, екологічна вихованість.

Abstract. The article examines the problem of continuity in environmental education of older preschool children. A fairy tale is singled out as an effective means of environmental education in the conditions of the educational environment of a preschool education institution and the first grade of a school.

Key words: older preschoolers, first graders, environmental education, environmental education.

Сьогодні проблема екологічного виховання дітей стає все більш актуальною. Це пов'язано з низкою причин: загостренням глобальних екологічних проблем: зміна клімату, забруднення довкілля, виснаження природних ресурсів; необхідністю формування екологічної свідомості у нового покоління: діти, які виростуть з розумінням важливості турботливого ставлення до природи, зможуть зупинити деградацію довкілля і побудувати стійке майбутнє; зростанням впливу антропогенного фактора на природні екосистеми: діяльність людини все більше шкодить природі, тому важливо навчити дітей жити в гармонії з навколишнім світом.

Період дошкільного та молодшого шкільного віку має особливе значення для розвитку екологічної свідомості дитини. Саме в цей час формуються базові знання про природу, вміння та навички бережливого ставлення до довкілля. З переходом шестирічних дітей до школи проблема наступності в екологічному вихованні стає більш актуальною. Виникає потреба у чіткому розумінні спільних та відмінних рис дошкільної та початкової освіти в цій сфері.

Дошкільний та молодший шкільний вік є сензитивними періодами для формування особистості дитини, екологічної свідомості, моральних якостей. Саме в цьому віці закладаються основи для подальшого розвитку. Проблема наступності загострилася у зв'язку з переходом шестирічних дітей до школи. Виникла нагальна потреба визначитися, що спільного в дошкільній і початковій освіті, що переважає – готовність чи неготовність у дітей старшого дошкільного віку до навчання; визначити умовну межу можливостей дитини. Особливо важливим завданням є максимально наблизити Державні стандарти освіти двох освітнянських ланок [1].

Втілення принципу наступності в освіті ґрунтується на розумінні вікових особливостей дітей та їх готовності до засвоєння певного обсягу знань. Навчання має спиратися на вже здобутий рівень розвитку дитини та готувати її до переходу на наступний, вищий щабель. Це означає, що: зміст та методи навчання повинні відповідати віковим можливостям дітей. Навчання має бути безперервним. Необхідно забезпечити послідовність у викладанні матеріалу, щоб діти могли логічно та системно засвоювати знання. Тому пошук ефективних шляхів наступності між дошкільним закладом і початковою школою саме у виховному аспекті, зокрема в екологічному вихованні, набуває особливої актуальності.

Проблемі екологічного виховання, окремим його напрямкам присвячені праці дослідників, зокрема: формуванню у дітей дошкільного віку бережливого (Б. Г. Грицова), дбайливого (М. К. Ібраїмова, Г.С. Марочко, З.П. Плохій), свідомого, ціннісного (М.Роганова) ставлення до природи, наступності в екологічному вихованні дітей старшого дошкільного віку і молодших школярів (Г.В. Беленької, Л. В. Іщенко, О. Л. Кононко, І. М. Лапшина, Н. В. Лисенко та ін.)

Сучасні дошкільні заклади та початкова школа впроваджують оновлені програми та педагогічні технології. Це динамічний процес, спрямований на пошук оптимальних форм та методів навчання, гуманізацію та демократизацію освіти. У результаті з'являються нові типи освітніх закладів, що відповідають потребам сучасного світу. Отже, постала нагальна потреба визначення ефективних засобів реалізації наступності в роботі дошкільної та шкільної ланок освіти.

У розвитку ціннісної сфери екологічної вихованості дошкільників і школярів велика роль належить казці. Казку розглядають як явище духовної культури. Казки природознавчого змісту: відображають ставлення людей до природи, красу та багатство природного світу, а також у них засуджується жорстоке поводження з тваринами та рослинами [3].

Доцільно використовувати в роботі з дітьми українські казки природничого змісту, тим самим залучаючи до скарбниць народної культури. Завдяки казці дитина своїм розумом і серцем виражає власне ставлення до добра і зла. А якщо в казку внести деякі відомості про взаємовідношення живих організмів між собою із середовищем, то вона буде слугувати джерелом формування екологічних понять, тобто стане екологічною [3].

Екологічна казка вчить науковому баченню, в цікавій формі допомагає розкрити складні явища природи, виховує бажання приходити на допомогу своїм меншим «братом» [3].

Використання українських казок екологічного змісту в роботі з дітьми: читання казок; інсценування; створення власних казок.

Особливе місце в екологічному вихованні займають казки, написані самими дітьми. Вони дають можливість дорослим зазирнути у глибинний світ дитини, зрозуміти її емоції,

страхи, мрії та те, що її по-справжньому захоплює. Казки виокремлюють на дві категорії: написані за аналогією з уже відомими літературними творами і складені на основі власної уяви.

При складанні екологічних казок потрібно дотримуватись таких умов: обробка відомостей, які отримуються дітьми із природного оточення; чітка композиція; схематичність викладу; активний розвиток сюжету; захоплююча форма розповідання [3].

Отже, на основі знань, які дошкільники і першокласники отримують через екологічну казку, можуть бути закладені початкові форми свідомого ставлення до природи, співчуття до всього живого.

Ефективне екологічне виховання дітей можливе лише за умови комплексного підходу, зокрема: співпраці сім'ї та закладу дошкільної освіти: батьки та педагоги повинні разом формувати у дітей екологічну вихованість; створення розвивального середовища: організація екологічного куточка в групі, куточка книги з дитячими творами екологічного змісту та ін.

Екологічне виховання дітей – це інвестиція в майбутнє. Виховуючи у дітей бережливе ставлення до природи, ми робимо свій внесок у збереження планети для наступних поколінь.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання*. 2012. №7. С.4-19.
2. Закон України «Про дошкільну освіту». Законодавчі акти України з питань освіти. Станом на 01.04.04р. Київ, 2004. С. 53-77.
3. Іщенко Л. І. Підготовка фахівців дошкільної та початкової галузі освіти до екологічного виховання старших дошкільників та молодших школярів. *Педагогічний часопис Волині*. №1(8). 2018. С. 49-55.
4. Кривошея Т. М. Наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині Я. А. Коменського. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка: збірник наукових праць*. 2009. № 28. С. 349-354.
5. Пахальчук Н. Формування естетичного досвіду дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання. *Реалізація ідей В.О. Сухомлинського в практиці роботи сучасної початкової школи: збірник матеріалів педагогічних читань*. Вінниця: Ландо ЛТД, 2015. Вип. 10. С. 8-11.

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА УЧНІВ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Вікторія Зиза, здобувача ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Н. В. Баюрко, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ENVIRONMENTAL EDUCATION OF STUDENTS IN EUROPEAN COUNTRIES

Viktoriia Zyza, bachelor's

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Анотація. У статті проаналізовано особливості реалізації екологічної освіти учнів у Європейських країнах. З'ясовано різноманітність підходів до екологічної освіти, що використовуються ще з молодшого шкільного віку. Обґрунтовано важливість міжнародного співробітництва як найважливішого засобу розв'язання проблем екологічної освіти в Україні.

Ключові слова: екологічна освіта, учнівська молодь, міжнародне співробітництво.

Abstract. *The article analyzes the peculiarities of the implementation of environmental education of students in European countries. The variety of approaches to environmental education, which are used since primary school age, has been clarified. The importance of international cooperation as the most important means of solving environmental education problems in Ukraine is substantiated.*

Keywords: *environmental education, student youth, international cooperation.*

На початку XXI століття екологічна ситуація погіршується в усьому світі та в багатьох регіонах України. Вплив людської цивілізації на навколишнє середовище проявляється в посиленні парникового ефекту, появи кислотних дощів, зменшенні озонового шару, забрудненні гідросфери, знищенні лісів і ґрунтового покриву, зменшенні біологічної різноманітності. Усі ці питання сьогодні обговорюються в засобах масової інформації та наукових колах [2].

Основною причиною наступу цивілізації на природу є демографічний «вибух», що супроводжується різким зростанням чисельності населення планети, людських потреб, тим самим посилюючи тиск на природне середовище. Значний деструктивний вплив на природу має споживацький характер ставлення людини до природи: примітивне уявлення про те, що вона нескінченно багата, і що єдине її значення – служити людству. Ключову роль відіграє також надмірне використання природних ресурсів і забруднення стану довкілля урбанізованими країнами [4].

Варто зазначити, що проблема екологічної освіти учнів у країнах Європи є предметом дослідження багатьох науковців: Н. В. Баюрко [1], Н. В. Левчук, Л. О. Нікітченко [3], І. А. Стахової [2], В. А. Фрицюк [6] та ін.

Аналіз європейського досвіду свідчить, що формування екологічної культури людини починається ще з раннього віку. Провідними ідеями в змісті екологічної освіти і виховання учнів молодшого шкільного віку є: уміння підтримувати належні гігієнічні умови у власному домі та класі, екологічні знання та здатність дотримуватися елементарних правил особистої гігієни, вміння протистояти хворобам та інфекціям тощо [5].

Процес екологізації освіти за кордоном почався значно раніше, ніж в Україні. В країнах Європи відбувається зміщення акцентів екологічної освіти з контролю за станом природного середовища до запобігання її забруднення. Значна увага приділяється тому, що господарська діяльність людини в навколишньому середовищі повинна відповідати принципам сталого розвитку [7].

У Данії екологічна освіта, особливо в початковій школі, пов'язана з натуралістичним, соціологічним і гуманітарним підходами. Данські педагоги твердо переконані, що знань самих по собі недостатньо, вони повинні стати невід'ємною частиною системи цінностей і сучасного морально-екологічного кодексу.

Ситуація в Ірландії загалом близька до Данії. Ірландська система екологічної освіти має на меті розв'язання наступних завдань: сприяти розумінню складності взаємодії людини та навколишнього середовища; заохочувати інтерес учнів до економічної, соціальної, політичної та екологічної взаємодії міських і сільських територій; надавати кожній дитині можливості для набуття знань, цінностей, досвіду прийняття екологічно відповідальних рішень, а також практичних навичок і компетенцій, необхідних для захисту та покращення природного середовища [4].

У Нідерландах затверджуються індивідуалізовані та диференційовані підходи до навчання учнів з різними можливостями та здібностями, сприяють співпраці з урядовими організаціями, які забезпечують теоретичні та методичні основи екологічної освіти школярів.

Важливим принципом організації початкової освіти в цій країні є свобода. Особливе значення в початковій школі Нідерландів має природничо-наукова освіта, в тому числі й екологічна освіта учнів, на основі міжпредметного підходу: систематизовані завдання природоохоронного змісту включені до всіх навчальних предметів і підручників для молодших школярів [1].

Екологічна освіта в Греції має відповідати наступним вимогам: забезпечувати розуміння не тільки факту існування екологічних проблем, а й усвідомлення того, що вони є результатом взаємодії фінансових, соціальних, політичних та економічних причин; давати кожному учневі можливість опанувати знаннями, відчуті цінність природи, активний інтерес, а також оволодіти навичками, необхідними для регіонального захисту довкілля; мотивувати окремих громадян, соціальні групи і суспільство в цілому засвоїти нові моделі поведінки, що дозволяють краще керувати навколишнім середовищем [7, с. 20].

Шведські експерти вважають, що метою екологічної освіти є інформування громадськості та формування громадської думки, тим самим сприяючи сталому розвитку суспільства. При цьому підкреслюється принципова важливість морально-етичних аспектів екологічної освіти.

У Бельгії екологічна освіта орієнтована на розв'язання наступних завдань: формування усвідомленого розуміння екологічних змін, що відбуваються у природі, розвиток соціальних і комунікаційних компетенцій і навичок, які забезпечують ефективну співпрацю між різними групами, зацікавленими у вирішенні екологічних проблем.

Екологічна освіта в початковій і основній школах Німеччини ґрунтується на сучасних технологіях і характеризується надзвичайною різноманітністю форм, напрямів і методів. Екологічна етика глибоко проникла в зміст майже всіх шкільних предметів. Як зазначають науковці В. А. Фрицюк, Н. Р. Опушко, Н. В. Баюрко, С. І. Губіна [6], важлива роль у пропагуванні екологічних знань належить громадським неурядовим організаціям, які формують норми дбайливого та відповідального ставлення молоді до довкілля.

В рамках міжнародного наукового співробітництва польський уряд фактично субсидує експорт освітніх послуг, пропонуючи ряд стипендій, орієнтованих, головним чином, на підростаюче покоління з регіонів, в яких геополітична присутність Польщі посилюється в останні роки. Важливу роль відіграють гранти та стипендії уряду Польщі, активна проєктна діяльність та розвиток співпраці з Національним Еразмус Офісом на підтримку освіти молоді в Європі [1, с. 276].

Отже, міжнародне співробітництво в галузі екологічної освіти є надзвичайно важливим для України з наступних причин:

1) обмін досвідом з іншими країнами дозволяє використовувати найкращі практики та інновації у галузі екологічної освіти та допомагає покращити якість навчальних програм, змісту, форм, методів і засобів навчання;

2) міжнародне співробітництво може забезпечити доступ до додаткових ресурсів, фінансування та технічної підтримки для розвитку екологічної освіти в Україні;

3) багато глобальних екологічних проблем, таких як зміна клімату чи втрата біорізноманіття, потребують спільних зусиль країн для їх розв'язання;

4) співпраця з іншими країнами сприяє розвитку міжкультурного розуміння та сприяє формуванню глобального екологічного світогляду в молодого покоління.

Міжнародне співробітництво є ключовим інструментом у розв'язанні проблем екологічної освіти молоді в Україні та сприяє створенню сталого та екологічно свідомого суспільства.

Список використаних джерел

1. Баюрко Н. В. Особливості забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів в університетах Польщі. The 4th International scientific and practical conference. *Actual problems of modern science* (January 31 – February 3, 2023) Boston, USA. International Science Group. 2023. P. 274-279. URL: <https://isg-konf.com/uk/actual-problems-of-modern-science/>

2. Баюрко Н. В., Стахова І. А. Формування екологічної компетентності майбутніх учителів у контексті реалізації принципів сталого розвитку. *Подільські читання. Охорона довкілля, збереження біотичного та ландшафтного різноманіття, природнича освіта: проблеми, перспективи, рішення*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 170-річчю з дня народження Петра Миколайовича Бучинського (8-9 грудня 2022 р., Кам'янець-Подільський) / за заг. ред. Л. Г. Любінської. Кам'янець-

Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2022. С. 300-303. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/handle/123456789/6923>

3. Левчук Н. В., Баюрко Н. В., Нікітченко Л. О. Інтеграція різнопредметних знань в процесі еколого-педагогічної підготовки майбутніх вчителів природничих дисциплін. *Актуальні проблеми біології та методики її викладання у закладах вищої освіти: збірник наукових праць звітної наукової конференції викладачів за 2018-2019 н. р. Вінниця, 2019. С. 173-186.*

4. Писанка К. О. Проблеми екологічної освіти. *Молодий вчений*. 2014. №4 (07). С. 72.

5. Рожкова Л. В., Баюрко Н. В. Екологічна освіта і виховання учнів початкових класів у країнах Європи. Актуальні питання географічних, біологічних та хімічних наук: основні наукові проблеми та перспективи дослідження. Збірник наукових праць ВДПУ. Вінниця, 2022. Вип. 20 (24). С. 82-84.

6. Фрицюк В. А., Опушко Н. Р., Баюрко Н. В., Губіна С.І. Розвиток професійної освіти в Німеччині: аналіз досвіду, перспективи імплементації. *Наукові інновації та передові технології* (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»). 2023. №12 (26). С. 629-642. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12\(26\)](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12(26))

7. Чепіль М. Особливості реалізації екологічної освіти у початкових та середніх школах Південної Європи. *Молодь і ринок*. 2019. №6 (173). С. 18-23. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/909260.pdf>

НАСТУПНІСТЬ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ВИХОВАННІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ І ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Людмила Іщенко, докторка педагогічних наук, професорка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)

PROGRESS IN ENVIRONMENTAL EDUCATION OF THE ELDERLY PRESCHOOLERS AND FIRST GRADE SCHOOLERS

Lyudmila Ishchenko, doctor of pedagogical sciences, professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Анотація. У статті розглядається проблема наступності в екологічному вихованні старших дошкільників та першокласників. На основі аналізу наукових досліджень автор уточнює зміст понять «наступність в екологічному вихованні старших дошкільників та першокласників», «екологічна вихованість».

Ключові слова: «наступність», «наступність в екологічному вихованні старших дошкільників та першокласників», «екологічна вихованість».

Abstract. The article examines the problem of accessibility in environmental education of older preschoolers and first-graders. Based on the analysis of scientific research, the author clarifies the meaning of the concepts «succession in environmental education of older preschoolers and first-graders», «environmental education».

Key words: succession, succession in environmental education of older preschoolers and first graders, environmental education.

В основі національної системи виховання лежать ідеї народної філософії, яка утверджує культ Людини, Дитини, Природи. Тому завдання формування екологічно вихованої особистості, системи ціннісних орієнтацій щодо природи, загальнолюдської моралі, дбайливого шанобливого ставлення до історико-культурного та природного середовища стали першочерговими для гуманітарних галузей вітчизняної науки.

Сучасні екологічні проблеми настільки серйозні, що ставлять перед педагогічною теорією та практикою дошкільних та шкільних закладів завдання великої економічної та соціальної ваги. Це завдання полягає у вихованні нового покоління, яке буде дбайливо та відповідально ставитися до природи, а також берегти та відновлювати її багатства.

Гострота сучасних екологічних проблем висунула перед педагогічною теорією, дошкільною і шкільною практикою завдання великої економічної і соціальної ваги: виховання молодого покоління в дусі бережливого, відповідального ставлення до природи, захисту і відновлення її багатств. У державних Законах України («Про освіту», «Про дошкільну освіту») зазначається на необхідності виховання у дітей дбайливого ставлення до природного середовища, виокремлено вимоги до змісту дошкільної освіти, що передбачає формування елементів природодоцільного світогляду, розвитку емоційно-ціннісного ставлення до природного довкілля, бажання його оберігати [2]. Так, Базовим компонентом дошкільної освіти передбачено до кінця дошкільного віку сформувати уявлення про природу планети Земля та Всесвіту, причинно-наслідкові зв'язки в природі, взаємозалежність стану природи від наслідків людської діяльності, розвивати здатність дитини брати на себе відповідальність за майбутнє довкілля [1].

Відповідно до цих документів, екологічна освіта розглядається як неперервний процес, що охоплює всі вікові, соціальні та професійні групи населення. Особливої актуальності питання наступності набуває в перехідні етапи розвитку дитини, зокрема, при переході з одного соціального статусу – випускника закладу дошкільної освіти – в інший – учня першого року шкільного навчання. Неперервність в екологічному вихованні може бути забезпечена організацією наступності між закладом дошкільної освіти і початковою школою, яка є однією із сторін цілісного процесу розвитку особистості дитини-дошкільника та першокласника.

Психолого-педагогічні основи наступності між закладом дошкільної освіти і початковою школою були предметом низки дисертаційних досліджень з трудового виховання (Л.П. Дашківська, В.Ф. Колесникова), природознавства (Н. В. Лисенко, Т. О. Ковальчук), естетичного виховання (А. І. Ароніна), естетико-екологічного виховання (Л.В. Іщенко, Г. С. Тарасенко), виховної роботи (В. Я. Ликова). Дослідниками нагромаджений педагогічний досвід роботи з проблеми спадкоємності формування у дітей 6-7 років загальнонавчальних умінь (А.М. Богуш, Н. В. Кичук, І. М. Лапшина, Л.І. Коломієць, Г.І.Назаренко); педагогічні основи виховного процесу в комплексі «Школа – дитячий садок» (В.Г.Кузь); організаційно-педагогічні умови наступності (Л. В. Артемова, А. М. Богуш, Н. В. Гавриш, О. Л. Кононко, І. М. Лапшина, Г. І. Назаренко, Т. І. Поніманська, О. Я. Савченко) психологічні особливості дітей перехідного періоду від дошкільного до молодшого шкільного віку (І. Д. Бех) та ін.

Реалізація принципу наступності пов'язана з урахуванням вікових особливостей, готовністю дітей різного віку до прийняття дітей певного обсягу знань. Навчання повинне опиратися на вже досягнутий рівень розвитку і готувати перехід дітей на наступний, більш високий рівень. Тому пошук оптимальних шляхів наступності між дошкільною і шкільною ланками саме у виховному аспекті, зокрема в екологічному вихованні, набуває особливої актуальності.

Аналіз наукових психолого-педагогічних розвідок засвідчив вивчення різних аспектів щодо проблеми екологічної освіти й екологічного виховання у роботах вітчизняних учених (Г.В. Беленької, Г.С. Марочко, Н. В. Лисенко, З. П. Плохій, Г.П. Пустовіт, Н. Ф. Яришевої та ін.). У своїх дослідженнях науковці наголошують на тому, що в період дошкільного дитинства закладаються основи світорозуміння, екологічної компетентності і практичної взаємодії з природою. Дослідники підкреслюють значущість дошкільного віку для вирішення питань екологічного виховання, оскільки саме в цей період у дитини формуються основи ціннісних орієнтацій, нагромадження першого досвіду взаємодії зі світом природи.

В. О. Сухомлинський надавав великого значення наступності між дошкільною і шкільною ланками навчання. Дитинство, як він визначає, найважливіший період людського життя, коли формуються всі моральні якості особистості. В.О. Сухомлинським була організована «Школа під блакитним небом». Актуальні й зараз його слова про те, що школа не повинна вносити різкий перелом у життя дитини. «Нехай нове з'являється у її житті поступово і не приголомшує зливою вражень» [6, с. 96].

Теоретико-експериментальному обґрунтуванню шляхів та засобів ефективного виховного процесу в комплексі «Школа – дитячий садок» присвячене дослідження В. Г. Кузя [5]. Автор науково аргументує, що створення нового типу навчально-виховного закладу є одним із реальних шляхів зміцнення сільської малокомплектної школи і вирішення проблеми дошкільного виховання в малому селі, що сприяє наступності в роботі дитячого садка і школи.

Логіка започаткованого дослідження вимагає з'ясування понять «вихованість» та «екологічна вихованість». Проблема вихованості стала предметом дослідження І. Д. Беха, В. Я. Ликової, Н. В. Лисенко, С. М. Мар'єнко та інших учених. Дослідники [3, 4, 5] трактують наступність в екологічному вихованні дошкільників і молодших школярів як такий взаємозв'язок між етапами розвитку особистості, який спрямований на послідовне формування компонентів екологічної вихованості (інтелектуальний, емоційно-чуттєвий, ціннісний і практично-дійовий) і на неухильний ріст їх рівня при переході з одного ступеня на інший. Таки чином наступність в екологічному вихованні розуміємо як взаємозв'язок у змісті, методах, засобах і формах роботи на різних ступенях системи екологічного виховання, який забезпечує послідовне формування екологічно вихованої особистості, через опору на досягнутий нею рівень вихованості і готує її до виконання більш складних вимог на наступних етапах навчання й виховання [3].

Кінцевим результатом екологічного виховання є екологічна вихованість. Рівень екологічної вихованості залежить від інтелектуальної, емоційно-чуттєвої, практично-дійової, ціннісної сфер розвитку особистості і тому виховний процес повинен сприяти розвитку цих сфер і росту рівня екологічної вихованості дітей на межі від дошкільного до шкільного дитинства.

Екологічна вихованість – це складна полікомпетентна властивість особистості, її інтегральна якість, яка складається з цілого комплексу емоційних, інтелектуальних, характерологічних особливостей, якостей і виявляється у свідомій внутрішньо-необхідній діяльності щодо перетворення природи [3]. Структура екологічної вихованості дає можливість більш глибоко зрозуміти її сутність. Окремі складові кожного із зазначених компонентів виступають показниками екологічної вихованості.

Основними компонентами екологічної вихованості виступили: емоційний (вміння відгукуватися на прояви прекрасного в природі, насолоджуватися її красою), когнітивний (наявність певних усвідомлених екологічних знань, знання норм і правил поведінки у природі), ціннісний (розуміння естетичної і практичної цінності природи, уміння давати оцінку своїм та чужим діям у навколишньому середовищі), практично-дійовий компоненти (позитивне ставлення до діяльності у природі, вияв турботи до живих природних об'єктів) компоненти в їх єдності [3].

Аналіз науково-педагогічної проблеми з питань наступності уможливив виокремити ефективні педагогічні умови організації екологічного виховання дітей двох початкових ланок навчання – дошкільної і початкової освіти. Серед них: екологізація різноманітних видів діяльності; взаємозв'язок у місті, методах, засобах і формах екологічного виховання; спільна робота закладу дошкільної освіти, школи і сім'ї [3]. Так, система заходів із екологічного виховання дітей 6-7 років передбачала: щоденне проведення спостережень за природою, догляд за мешканцями куточка природи, ранкові розповіді – п'ятихвилинки екологічного спрямування; прогулянки з включенням рухливих, народних, сюжетно-рольових ігор; заняття та уроки з широком використанням дидактичних ігор; прибирання майданчиків. Екологізація дитячої діяльності залежить від

уміння педагога підібрати ефективні методи пізнання природи та організувати режим дня виховання старших дошкільників та першокласників.

Наступність в екологічному вихованні – це запорука формування екологічно свідомого та відповідального покоління, яке буде дбайливо ставитися до природи та оберігати її для майбутніх поколінь. Педагоги дошкільних та шкільних закладів мають об'єднати свої зусилля, щоб виховати у дітей любов до природи, розуміння цінності її багатств та відповідальність за їх збереження.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання*. 2012. №7. С. 4-19.
2. Закон України «Про дошкільну освіту». Законодавчі акти України з питань освіти. Станом на 01.04.04р. Київ, 2004. С. 53-77
3. Іщенко Л. І. Підготовка фахівців дошкільної та початкової галузі освіти до екологічного виховання старших дошкільників та молодших школярів. *Педагогічний часопис Волині*. №1(8). 2018. С. 49-55.
4. Кривошея Т. М. Наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині Я. А. Коменського. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*. Серія: Педагогіка: збірник наукових праць. 2009. №28. С. 349-354.
5. Кузь В. Г. Виклики сучасної епохи і педагогічна наука. *Педагогіка і психологія*. 2005. № 4. С. 27-39.
6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Акта, 2012. 538 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ ДІТЕЙ НА ЕКОЛОГІЧНІЙ СТЕЖИНІ

Дар'я Капуста, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І. В. Карук, докторка філософії (PhD), старша викладачка
Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського (Україна)

ORGANIZATION OF RESEARCH AND EXPERIMENTAL WORK OF CHILDREN ON THE ECOLOGICAL PATH

Daria Kapusta, master`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Розглянуто і проаналізовано форми організації дослідно-експериментальної роботи на екологічній стежині з дітьми старшого дошкільного віку. За основу роботи автором взято дослідження сучасних педагогів А. Богуш, Н. Горопахи, Т. Поніманської та інших авторів, а також власний досвід під час проходження виробничої практики у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: форми навчання, екологічна стежина, дослід, дослідницько-експериментальна робота, дошкільний вік, заклад дошкільної освіти.

Abstract. The forms of organization of research and experimental work on the ecological path with children of older preschool age were considered and analyzed. The basis of the author's work is the research of modern teachers A. Bogush, N. Horopaha, T. Ponimanska and other authors, as well as his own experience during industrial practice at a higher educational institution.

Key words: forms of education, ecological path, research, research-experimental work, preschool age, preschool education institution.

Більшість дослідників, які вивчають особливості розвитку та активності старших дошкільників, відзначають, що діти цього віку мають здатність розуміти та виявляти інтерес до розв'язання екологічних проблем нашого часу. Науковці, серед яких Н. Глухова, Н. Горопаха, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, З. Плохій та інші, вказують, що формування екологічного світогляду розпочинається у період дошкільного дитинства, коли в процесі навчально-виховної діяльності закладаються основи розуміння світу, екологічної свідомості і практичної взаємодії з природою [2].

Під час організації навчально-виховної діяльності у дошкільних навчальних закладах вихователь самостійно вибирає форму подачі інформації для дошкільників, спираючись на одну з основних вимог занять – забезпечення доступності нової інформації для своїх вихованців. Ефективність навчально-виховного процесу залежить від уміння вихователя організовувати заняття, включаючи правильний вибір форм і методів його проведення.

Форма навчання – це узгоджена діяльність вихователя й вихованця, яка здійснюється в певному порядку та режимі [5, с. 262]. Вибір методу навчання залежить від програмного матеріалу та індивідуальних особливостей дошкільників, а також від професійної кваліфікації педагога. Однією з важливих форм організації природознавчих занять є екологічні стежки, які включають попередньо визначений маршрут по певній території, де можна побачити різноманітні рослини, водойми та природні пам'ятки [7, с. 12].

Українські науковці С. Павлюк, Л. Русан та Г. Колосінська акцентують увагу на використанні екологічної стежинки у дошкільних навчальних закладах. Вони подають наступне уточнене визначення: «екологічна стежина – це завчасно визначений маршрут по певній місцевості, на якому розташовані унікальні та типові для даної місцевості об'єкти: різні групи рослинності, водойми, пам'ятки природи, характерні форми рельєфу тощо». Надалі автори звертають увагу на те, що «екологічна стежина забезпечує можливість ознайомлення дітей із довкіллям на основі безпосереднього контакту, залучення їх до особливих видів практичної діяльності. Відчуваючи аромат трав, прохолоду води і сухість піску, прислухатися до співу птахів і шарудіння тварин, вчить ліпше пізнавати себе та бути відповідальними за власні вчинки» [7].

На території ЗДО мають бути прокладені екологічні стежки, де розміщені маленькі сади та клумби різної форми та розміру – овальні, круглі, зіркоподібні. Тут діти можуть не лише саджати рослини і доглядати за ними, але також спостерігати за розкриттям бутонів, цвітінням квітів, створювати квітниковий годинник і визначати за ним час. [5, с. 173].

Щодо фруктового саду на території дошкільного закладу, там ростуть яблуні, груші, вишні, а також ягідні рослини, такі як агрус, малина, суниця, смородина. Місце розташування саду повинно бути недосяжним для дітей. Така організація допомагає спостерігати за розвитком рослин і дерев у різні пори року, включаючи їх зимовий сплячий період та пробудження навесні, а також спостереження за птахами, їх гніздами та підгодівлею їх.

Мета створення екологічної стежини полягає в наступному: сприяти формуванню екологічної свідомості й культури в дошкільників; ознайомлення з різноманітними об'єктами природи; розвиток навичок самостійного спостереження та уміння орієнтуватися у природному середовищі; проведення теоретичних і практичних занять з екологічною тематикою; розвиток навичок розпізнавання рослин у природі; активна участь у заходах з природоохоронної спрямованості. [7, с. 7-8].

Організуючи дослідницько-експериментальну діяльність на екологічних стежинах, можна ознайомити дитину не лише з характеристиками живої та неживої природи, але й дозволити їй провести експерименти з різними неживими об'єктами, такими як вода, пісок, ґрунт, світло та повітря, а також вивчити ландшафтний рельєф [4, с. 78]. Такі дослідження ефективно проводяться в дитячих лабораторіях. Основна мета цієї форми роботи полягає в тому, щоб ознайомити дитину з властивостями природних об'єктів. Діти проводять експерименти зміни кольору і запаху води, вивчають особливості предметів, які можуть тонути в воді та знаходитися на поверхні (що допомагає зрозуміти, що легкі предмети

плавають, а важкі тонуть), досліджують зміну форми води залежно від форми посуду, вимірюють температуру води (теплої, холодної та кімнатної температури) і спостерігають за її випаровуванням, а також розглядають об'єкти під мікроскопом чи лупою (наприклад, склад ґрунту, будову листка і квітки).

Вивчення наукових джерел підтверджує, що впровадження дослідницько-експериментальної методики під час занять на екологічній стежині сприяє підвищенню рівня засвоєння нової інформації, розвитку когнітивних процесів та інтелектуальної активності старших дошкільників, а також стимулює їх до активної участі у навчально-виховному процесі. Дослідницько-експериментальний підхід є основним методом знайомства старших дошкільників із природними явищами, красою тваринного та рослинного світу, а також особливостями вивчених об'єктів. Природа, у свою чергу, відіграє значну роль у формуванні особистості та усвідомленні дитиною сенсу життя.

Список використаних джерел

1. Бабюк Т. Й. Організація дослідницько-експериментальної діяльності дітей у природі. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О. В., 2011. 64 с.
2. Беленька Г. В., Науменко Т. С., Половіна О. В. Дошкільнятам про світ природи: метод. посіб. для вихователів дітей дошк. віку. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. 115 с.
3. Богуш А. М. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі: підручник. Київ: Слово, 2008. 408 с.
4. Горопах Н. М. Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2012. 432 с.
5. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка. Київ: Центр учбової літератури, 2001. 656 с.
6. Ошуркевич Н. Сучасні педагогічні технології формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку. *Педагогічний процес: теорія і практика. Серія "Педагогіка"*. 2018. № 1-2. С. 60-61.
7. Павлюк С. Ю., Русан Л. С., Колосінська Г. І. Мандруємо екологічною стежиною: дослідницько-експериментальна діяльність дітей дошкільного віку в природі. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 168 с.
8. Панченко, О. О. Форми організації дослідницько-експериментальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*. 2017. №15.
9. Поніманська Т. 1. Дошкільна педагогіка. Київ: Академвидав. 2006. 455 с.
10. Швайка Л. А. Експериментальна діяльність у ДНЗ. Харків: Основа. 2009. 192 с.

ОСЕРЕДОК ПРИРОДИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Іванна Клебан, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І.А. Стахова, докторка філософії (PhD), доцентка кафедри початкової освіти

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Дар'я Мельник, учителька початкових класів

КЗ «Вінницький ліцей №8» ВМР (Україна)

THE NATURE CENTER AS A MEANS OF FORMING THE ENVIRONMENTAL COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Ivanna Kleban, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Dariia Melnyk, primary school teacher

«Vinnitsia Lyceum №8» Vinnitsia City Council (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлено поняття «екологічна компетентність», вказано на особливості формування екологічної компетентності молодших школярів. Презентовано осередок природи як ефективний засіб формування екологічної компетентності, розкрито обладнання осередка природи.

Ключові слова: екологічна компетентність, природнича освітня галузь, осередок природи.

Abstract. The article highlights the concept of «ecological competence», points out the peculiarities of the formation of ecological competence of younger schoolchildren. The center of nature is presented as an effective means of forming ecological competence, the equipment of the center of nature is disclosed.

Key words: ecological competence, nature education branch, center of nature.

Екологічна компетентність є однією із ключових компетентностей Нової української школи, її формування необхідно розпочинати ще з молодшого шкільного віку, адже він є сенситивним періодом у процесі становлення особистості. Зважаючи на серйозні та масштабні забруднення навколишнього середовища, глибоку екологічну кризу пов'язану з війною в Україні питання формування екологічної компетентності підростаючого покоління сильно загострилося. Працюючи з молодшими школярами, необхідно формувати в них комплексні наукові знання про природне довкілля, взаємозв'язки в ньому, світоглядні природоохоронні точки зору. Важливим інструментом у процесі формування екологічної компетентності учнів є осередок природи як частина класної кімнати молодших школярів, що допоможе сформувати необхідні природничі уявлення та поняття.

Питання формування екологічної компетентності учнів висвітлено у Державному стандарті початкової освіти, типових освітніх програмах для учнів початкової школи, законі України «Про освіту» тощо. У нормативних документах екологічна компетентність розглядається як сукупність знань про природне довкілля, комплекс практичних умінь та навичок поводження у природному середовищі, пізнання навколишньої природи, гуманне та природоохоронне ставлення до всього живого, розуміння природи як цінності. У європейському курсі GreenDeal наголошується на необхідності бережного ставлення до природних ресурсів: повітря, води, корисних копалин, енергії тощо, що свідчить про важливість виховання гуманної, екологічно компетентної особистості. Питаннями формування екологічної компетентності молодших школярів займалися Т. Байбара, Т. Васютіна, О. Грошовенко, Н. Казанішена, І. Карук, Л. Присяжнюк, Г. Пустовіт, Н. Пустовіт, О. Пруцакова, З. Плохій та ін.

У своїх дослідженнях Н. Казанішена стверджує, що «екологічна компетентність учнів проявляється у комплексі знань з еколого-природничих дисциплін, сформованості практичних умінь та навичок бережливого поводження з об'єктами природи, у еколого-доцільній поведінці, здатності приймати об'єктивні рішення на захист природного довкілля тощо» [3, с. 15]. У наукових доробках Н. Пустовіт трактує питання формування екологічної компетентності як «здатності орієнтуватися у проблемах навколишнього середовища, розуміти їх та намагатися ліквідувати» [5, с. 300]. За словами Т. Васютіної, екологічна компетентність «передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміння важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства» [2, с. 24]. Зважаючи на дослідження вчених, ми вважаємо, що екологічна компетентність учнів загальноосвітніх навчальних закладів ґрунтується на їхніх глибоких наукових знаннях про природне довкілля, уміннях і навичках орієнтуватися в навколишньому середовищі, встановлюючи відповідні взаємозв'язки між природними об'єктами, на природничих цінностях, повазі та шані до довкілля.

Для формування екологічної компетентності доречно облаштувати осередок природи, у ньому доречно розмістити:

- рослини (аспарагус, гіпеаструм, сенполія, хлорофітум, папороть, герань, бальзамін, цикламен, бегонія, гібіскус);
- тварини: черепаха, ящірка, папуга, канарка, хом'як, шиншила, акваріум з рибками тощо;
- обладнання для куточка живої природи (лійки, палички, граблі, пульверизатор, пінцети, мінеральні добрива тощо);
- плакати про будову рослин та різних видів тварин;
- картки з цікавою пізнавальною інформацією, енциклопедії про космос, тварин та рослин, художня література, дитячі журнали та газети природничої тематики тощо;
- обладнання для вивчення природи: глобус, макети природного середовища, муляжі овочів та фруктів, колекції насінин, гербарії;
- фото природи, зроблені дітьми під час екскурсій та прогулянок;
- карти, контурні карти світу, України, своєї області;
- календар погоди, де учні зможуть фіксувати різні погодні зміни, а також просте обладнання для визначення погодних змін;
- репродукції картин природничої тематики тощо.

Облаштовуючи осередок природи разом з учнями, можна створити город на підвіконні, де вирощувати зелень та деякі овочі, проводити практичні роботи, досліди тощо. Популярними сьогодні є облаштування квітників на підвіконні, які можна інтерпретувати у вигляді сюжету відомої казки або пригодницької історії. Також, працюючи з дітьми, можна облаштувати «ландшафт пустелі», висаджуючи в горщиках різні сукуленти.

Працюючи в осередку природи, молодші школярі долучаються до виконання різних доручень, чергувань та колективної праці. Осередок природи сприяє не просто накопиченню теоретичного багажу знань, але й формуванню умінь і навичок їхньої продуктивної реалізації.

У ході проведення дослідження ми опитали педагогів комунального закладу «Вінницький ліцей №12» щодо облаштування осередку природи. Анастасія О. (*пед. стаж – 10 років*) стверджує, що робота в такому осередку є дуже пізнавальною, дозволяє розвивати практичні уміння та навички спілкування з природою, дослідницькі навички, творчі здібності. Тетяна М. (*пед. стаж – 30 років*) наполягає на тому, що осередок природи є пізнавальною скарбницею учнів, у цьому осередку діти можуть виконувати практичні завдання.

Рис.1. Практична робота учнів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

Досвід педагогів комунального закладу вказує на те, що організація діяльності учнів в осередку природи потребує систематичного привернення уваги школярів до об'єктів природи. Педагоги пропонують погладити щільні гладенькі листочки рослин, понюхати, помилуватися квітками герані, згадати, як називається ця квітуча рослина тощо. Наприкінці

зими учні разом з учителем саджають цибулю, таким чином, щоб кожна дитина взяла участь у цій діяльності, а потім доглядала за своєю цибулинкою.

Таким чином, можемо стверджувати, що екологічна компетентність молодших школярів – це складне інтегроване утворення, що базується на комплексі знань, практичних умінь та навичок поведінки у природному довкіллі, творчому переосмисленні природничих процесів, загальних ціннісних екологічних орієнтацій. Осередок природи є ґрунтовною базою для формування екологічної компетентності, він стає базовим помічником педагогові, дозволяє цікаво та динамічно проводити уроки інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Список використаних джерел

1. Баюрко Н. В. Використання проектних технологій у формуванні готовності майбутніх учителів до розвитку екологічної компетентності учнів. *Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 16-17 жовтня 2015 року). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. 180 с.
2. Васютіна Т.М. Методичні орієнтири організації проектної діяльності учнів з природознавства. *Поч. школа*, 2015. № 11. С. 50-54.
3. Казанішена Н. В. Формування професійної готовності вчителя до екологічного виховання учнів: навч.-метод. посіб. Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2010. 74 с.
4. Карук І. В. Дефінітивний аналіз та сутність поняття «експериментальна діяльність». *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : педагогіка і психологія*. 2020. №61. С. 30-35.
5. Пустовіт Н.А. Гармонізація відносин школярів із природою через взаємодію з установами природно-заповідного фонду. *Особистість у просторі виховних інновацій : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції Інституту проблем виховання НАПН України за 2018 рік*. Івано-Франківськ: НАПН, 2018. С. 300-305, 360-364.
6. Стахова І.А. Особливості організації позашкільної екологічної освіти дітей у Європі. *Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»): журнал*. 2023. № 14(28). С. 469-479. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/8248>

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЕСТЕТИКО-ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Олена Куркова, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник К.В. Мнишенко, докторка філософії (PhD), старша викладачка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INNOVATIVE APPROACHES TO FORMING THE FUNDAMENTALS OF AESTHETIC AND ENVIRONMENTAL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Olena Kurkova, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Анотація. В статті розкриті інноваційні підходи до формування основ естетико-екологічного виховання старших дошкільників. Автор статті презентує нестандартні прийоми використання природних матеріалів з дітьми старшого дошкільного віку.

Ключові слова: естетичне виховання, еколого-природнича компетентність, інноваційність, естетико-виховне середовище, художньо-творча діяльність.

Abstract. The article discusses of innovative approaches to the formation of the basics of aesthetic and ecological education of senior preschoolers. The author of the article presents non-standard methods of using natural materials with children of senior preschool age.

Key words: *aesthetic education, ecological and natural competence, innovativeness, aesthetic and educational environment, artistic and creative activities.*

Еколого-естетичне виховання посідає важливе місце у сучасній освітній траєкторії. Це визначається кардинально іншими поглядами на проблеми екологічної просвіти в педагогічній системі та мистецтві, загалом у суспільному світі. Саме педагогіка змінила погляди на осмислення можливостей природи в естетичному вихованні дошкільників. У педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського розкрито духовно-гуманістичний погляд на виховання дітей засобами природи, на навколишнє середовище, в якому відбувається зростання особистісних уподобань дитини, формування його світогляду. Його глибокі думки проникнені вірою у потенційні можливості учнів, послідовним гуманізмом. Могутнім підґрунтям оптимістичної педагогіки є віра в красу, в її всеперемагаючу силу й обумовила її орієнтацію на загальнолюдські цінності. Відомі педагоги: Ж.Ж. Руссо, Г. Песталотці, Ф.А. Дистерверг, К.Д. Ушинський і багато інших дослідників акцентували увагу на доцільній поведінці у природі за законами краси. Природа в науково-педагогічному доробку К.Д. Ушинського виступає найсуттєвішим фактором особистісного впливу, а уміння відчувати і бачити барвистий світ, його мелодію дозволяє духовно поєднатись із ним: «Все це допомагає, – зазначав К.Д. Ушинський, – зайнятися іскрами любові до Батьківщини».

Природнича освіта дошкільників на сучасному етапі розвитку суспільства зазнає суттєвих змін. Цілі, які ставилися перед нею ще кілька десятиліть тому, стають неактуальними, бо не відповідають вимогам сучасного суспільства. Донедавна в ознайомленні дітей з природою переважали раціоналістичний і енциклопедичний підходи (накопичення знань про природу та її корисність для людини). В сучасних умовах технократичних змін пріоритетності набуває компетентнісний підхід.

Суттєва складова життєвої компетентності особистості дитини, його конкретних природничих знань, формування ціннісного й водночас позитивно-емоційного ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування та їх дотримання визначають екологічно-природнича компетентність дошкільника. Цілісні уявлення дитини про природне довкілля як гармонійно облаштоване середовище, у якому взаємодіють різні об'єкти живої та неживої природи, у різноманітності й єдності, русі й мінливості. Нестандартні підходи формування екологічно-природничої компетентності старших дошкільників узагальнено в нижче поданій класифікації: екологічний; естетико-екологічний; середовищний; діяльнісний інтегрований.

В межах нашого дослідження нами детально проаналізовано зміст естетико-екологічного підходу, що полягає у формуванні в дітей старшого дошкільного віку уявлень про природу як естетичну цінність та про власне позитивне бачення природного довкілля. Технологія естетико-екологічного виховання дошкільників передбачає покрокове їх включення в різні види художньо-естетичної і практично-творчої діяльності в природі. Тут повинна бути висока культура сенсорного сприймання дітьми природи і підняття результатів такого сприймання на належний образний рівень. Старші дошкільники навчаються виражати любов до навколишнього світу із зануренням «у естетичну канву» ситуацій милування природою під час прогулянок, віртуальних екскурсій, які на варто спрощувати до формального спостереження. Завдання педагога – намагатись стимулювати творчу фантазію дитини, допитливість та інтерес до пізнання рідної природи; вводити елементи наукових знань про об'єкти живої природи та властивості різних матеріалів; активізувати знання і практичний мистецький досвід взаємодії з природними об'єктами і формами; ознайомлювати дітей з перлинами народної мудрості, що віддзеркалюють дбайливе ставлення людей до природи. Вочевидь сприяючим фактором є активізація художньо-творчої діяльності старших дошкільників, переживання мистецьких образів природи і саме практична діяльність вихованців, власне - створення аплікацій з природного матеріалу, складання лепбуків, плетених килимків, віночків із шишок та вернісажів сезонних барв. Заключним етапом алгоритму закономірно є організація добротворення в природі, тобто організація дитячої

допомоги її об'єктам і мешканцям. Наприклад, у весняний період вихованці залучаються до трудових справ, зокрема до висаджування дерев («Дерево нашої групи», «Збережемо ялинку»).

Інноваційність в організації еколого-природничої освіти дітей старшого дошкільного віку ми вбачаємо у поєднанні всіх вищезазначених підходів, їх взаємозв'язку, розумному застосуванні педагогічних методів впливу на естетичні почуття вихованців. Робота з формування природничо-екологічної компетентності дітей обов'язково має базуватися на широкому використанні можливостей еколого-розвивального середовища ЗДО, елементами якого є: куточок природи у групових кімнатах; осередок ДПД (еколого-дослідницький центр); ділянка дошкільного закладу.

Еколого-природнича освіта дошкільників проникнута дієвістю, активним пошуком і пізнанням мистецтва (заняття з використанням екологічних казок, мистецькі хвилинки «Таємниці Катерини Білокур», «Дивовижні птахи і звірі Марії Приймаченко», «Що ми можемо подарувати веселковому дощику?», «Вернісаж весняних барв», малювання словами картин «Повінь у сонячний день» з використанням поезії Ліни Костенко та інші); занять у куточку природи «Дзвінкоголосі розваги на весняному килимі»; занять-милування природою (наприклад, спостереження-милування «Берізки осіння краса»; «Горобини кетяги милі», інші); проведення щоденних і цільових прогулянок (зокрема, «Цільова прогулянка до зимового парку» [6]; віртуальних екскурсій у природу рідного міста «У володінні діда Осінника», «Паркова алея», «У скрині пані Осені» тощо; експериментально-дослідницької діяльності, доцільної праці в природі «Музей каміння», «Квіткові дива», «Лісова школа»; екологічних акцій «Навчайся сортувати» та інтерактивних ігор «Перемагай сміттемонстрів». «Екологічні перегони». Зазвичай традиційними можуть стати тематичні виставки юних фітодизайнерів: «Квітка мого серця», «Дерево моєї душі», «Зимові вітражі», «Браслет з природніх матеріалів»; спостереження та бесіди з дітьми; заняття з елементами ДПД; екологічні квести (наприклад, «У бджолину велику родину усі дружно йдемо на гостину»; ігрова діяльність на свіжому повітрі; обговорення проблемних ситуацій природоохоронного характеру; читання й обговорення дитячих літературних творів морально-екологічного спрямування; робота з екологічними казками [9]; заняття з дидактичним матеріалом природничо-екологічного спрямування; складання лепбуків; створення екологічних міні-музеїв; інтегровані заняття з пріоритетом екологічно-природничих завдань; освітні ситуації природоохоронного характеру; обговорення мистецьких образів картин, наприклад //Робота з картиною Дональда Золана «Влітку на озері»; освітньої діяльності на екологічній стежині; свят і розваг природничо-екологічного змісту; «Театр природи», в якому діти творчо перевтілюються в об'єкти природи тощо.

Підбір освітніх завдань вихователям слід здійснювати з урахування того, що творчі роботи мають слугувати естетичним стимулом для подальшого пізнання дошкільником оточуючого світу. Доречним буде організація такої діяльності зі старшими дошкільниками, в якій забезпечено необхідний діапазон різних видів *матеріалів* (пластилін, дріт, зубочистки, гілочки), та інструментів (ножиці, пензлик) для творчості, задіяно достатній рівень рухової активності, запропоновано зразки і урізноманітнено техніками виконання дитячі поробки з мушель, насіння, листя та квіточок. Діти в процесі роботи опановують навички розумового аналізу, сприймання форми і кольорової гами, алгоритм виконання завдання.

Вихователіві потрібно досконало розуміти методiku художньо-творчого виду практичної роботи, щоб чітко окреслити обсяг словесної, наочної і еколого-природничої інформації, який базувався б на принципах доступності і науковості, не ототожнювався з випадковими розрізненими фактами, вирізнявся чіткими і обґрунтованими відомостями про явища навколишньої дійсності і, використовуючи доцільні методи освітньої роботи, (бесіди, співбесіди, еколого-виховні ситуації, творчі заняття, віртуальні екскурсії, цільові прогулянки в природні куточки рідного міста) сприяв виробленню у вихованців естетичних вражень і бажання милуватися і захоплюватися природнім довкіллям, включенням їх у посильну еколого-зорієнтовану діяльність. Вихователь завдяки цьому зможе поглибити зміст роботи,

збагатити заняття цікавим матеріалом, сфокусувати увагу і творчі здібності дітей старшого дошкільного віку, розвинути вміння бачити і відчувати красу довкілля.

Таким чином, актуальні тенденції екологічного виховання, які конкретизують і поглиблюють основну мету – формування екологічної культури, екологічної відповідальності достеменно свідчать, що ефективні можливості для формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку має змішана освітня модель, де застосовується принцип інтеграції виховних напрямів і особистісно-орієнтований підхід.

У цілому, аналіз наукових джерел та досвід роботи в закладі дошкільної освіти дозволяє стверджувати, що в екологічній культурі відображаються два світи: взаємодія природного довкілля і внутрішнього світу людини, від яких істотним чином залежать природне існування сучасної цивілізації, її сталий розвиток. Формування основ естетичної культури старших дошкільників засобами художнього відображення природи у творчій діяльності – важливий напрямок досягнення якісно нового рівня у реалізації мети дошкільного виховання. Ефективність впливу довкілля на дитину в ЗДО залежить від вміння педагога організовувати комфортне еколого-розвивальне середовище, яке максимально забезпечує занурення дошкільника в процес емоційно-чуттєвого сприймання, активно-дієвого пізнання та оцінки природних об'єктів, процесів, явищ. Це, зрештою, ляже в основу формування у неї екологічної компетентності.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). *Практика управління дошкільним закладом*. 2021. №1.
2. Лисенко Н. В. Еко-око: дошкільник пізнає світ природи: навчально- методичний посібник. Київ: Слово, 2015. 352 с.
3. Маршицька В.В. Теоретичні основи виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку. *Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах (Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді)*. зб. наук. праць. Київ: Пед. думка, 2000. Кн. 1. С.148-154.
4. Плохій З. П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника : навч. посібник. Київ: Світлич, 2010. 144 с.
5. Присяжнюк Л. Еколого-природнича освіта дошкільнят у поліфонії інноваційних підходів. Ж-л «Палітра педагога», 2017. №4.
6. Про освіту. Освіта.UA. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2628-148>.
7. Казмерчук І. Естетичне виховання дошкільників засобами природи. Інноваційний досвід педагогів дошкільної та початкової освіти Житомирщини: зб. наук.метод. Житомир, С.107-110.
8. Клокова Ю. Формування художньо-естетичного смаку в дошкільників. Вісник Інституту розвитку дитини (додаток): методичні та практичні матеріали. Вип. 2. Київ, С.265-268.
9. Тарасенко Г.С. Дивосвіт. Технологія естетико-екологічного виховання. К.: Рута, 2000. 208с.
10. Ідеї К. Д. Ушинського в контексті сучасної педагогічної освіти та науки: 1991-2010 рр.: до 185-річчя від дня народж.: бібліогр. показч. /Акад. пед. Наук України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського; упоряд.: А. М. Доркену, І. О. Іванова, Т. В. Лога; авт. вступ, ст. Л. Д. Березівська ; наук, ред.: П. І. Рогова, А. М. Доркену ; бібліогр. ред. І. О. Іванова; наук, консультанти: О. В. Сухомлинська, О. Я. Чебикін ; рецензенти: Л. Д. Березівська, О. М. Яценко. Одеса, 2010. 124 с.

ЗМІСТ І СТРУКТУРА ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анастасія Мартинюк, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Карук І.В., докторка філософії (PhD), старша викладачка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

CONTENT AND STRUCTURE OF NATURAL AND ENVIRONMENTAL COMPETENCE OF CHILDREN OF OLDER PRE-SCHOOL AGE

Anastasia Martyniuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті на основі теоретичного аналізу наукових джерел розкрито змістове наповнення поняття «природничо-екологічна компетентність дітей дошкільного віку», виокремлено й охарактеризовано структурні компоненти цього феномену.

Ключові слова: екологічне виховання, дошкільна освіта, довкілля, суспільство, відповідальність

Abstract. In the article, based on the theoretical analysis of scientific sources, the content of the concept of "environmental and ecological competence of preschool children" is revealed, the structural components of this phenomenon are singled out and characterized.

Key words: ecological education, preschool education, environment, society, responsibility.

Екологічне виховання особистості в умовах техногенних викликів сучасного світу стає однією з найбільш актуальних проблем педагогічної науки. Споживацьке ставлення до довкілля, нерозуміння глобальних екологічних проблем представниками різних верств населення є наслідком низького рівня екологічної обізнаності, відсутності відповідних компетентностей у всіх членів цивілізаційного співтовариства. Усе це надзвичайно актуалізує проблему формування природничо-екологічної компетентності усіх поколінь людства – надто дітей, юнацтва та молоді [1; 2; 3; 4; 5 та ін.].

Уже з ранніх дитячих років батькам і педагогам варто турбуватися про те, щоб дитина навчилася емоційно відгукуватися на природну чарівність довколишнього світу як джерела краси і життя на Землі. Під керівництвом дорослого діти повинні усвідомити необхідність збереження природних скарбів і виплекати в собі бажання ці скарби захищати і примножувати. З огляду на це виразною на часі постає необхідність формування відповідного комплексу знань, цінностей, способів природоохоронної діяльності особистості вже в дошкільному дитинстві, що на рівні Державного стандарту дошкільної освіти виражається у нагальній потребі розвитку в дітей природничо-екологічної компетентності.

Мета статті: на основі теоретичного аналізу наукових джерел визначити сутність і виокремити структурні компоненти природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

У Базовому компоненті дошкільної освіти зустрічаємо таке трактування аналізованого феномену: «Природничо-екологічна компетентність – це здатність дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності» [2].

Проблема природничо-екологічної компетентності здобувачів дошкільної освіти в останні роки була предметом наукового інтересу багатьох учених: О. Грошовенко, Н. Горопахи, К. Крутій, І. Карук, О. Максимової, Т. Поніманської, І. Стахової та ін. [1; 3; 4; 9; 10]. Дослідники визначають природничо-екологічну компетентність дитини дошкільного віку як «... як інтегрований результат виховної діяльності, пов'язаний із набуттям дитиною системи знань про живу і неживу природу, ціннісних орієнтацій у сфері екологічної діяльності, усвідомлення себе як часточки природи, оволодіння дієвими вміннями її збереження» [1, с.408].

Сутність поняття природничо-екологічної компетентності аналізується науковцями у різних педагогічних аспектах: як спроможність особистості розв'язувати екологічні проблеми (Л. Лошик), як комплекс знань, умінь і навиків щодо збереження природних

ресурсів, «...як інтегрований результат виховної діяльності, пов'язаний із набуттям дитиною системи знань про живу і неживу природу, ціннісних орієнтацій у сфері екологічної діяльності, усвідомлення себе як часточки природи, оволодіння дієвими вміннями її збереження, прийняття раціональних рішень щодо довкілля» [5, с. 78]. Відповідно у структурі природничо-екологічної компетентності науковці виокремлюють різні, утім подібні між собою, структурні компоненти. Як можемо побачити, аналізуючи Базовий компонент дошкільної освіти, у складі названої компетентності визначено три компоненти: когнітивний (знання законів природи), емоційно-ціннісний та діяльнісний (єдність пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності) [2].

С. Шмалей зі свого боку зазначає, що природничо-екологічна компетентність передбачає єдність таких компонентів: когнітивного, діяльнісного (практичного), емоційно-мотиваційного [7]. О. Максимова виокремлює у структурі згадуваної компетентності «...когнітивний, мотиваційний, емоційно-вольовий, ціннісний, поведінково-діяльнісний компоненти», розкриваючи їхній зміст через сукупність «...знань про процеси і явища, які мають місце у природі і суспільстві; уявлень про людину як часточку природи, тобто первісні елементи сучасної природничо-наукової (в тому числі й екологічної) картини світу» (когнітивний компонент); «...створення системи мотивацій, які спонукають дитину до здійснення екологічно обґрунтованих дій» (мотиваційний компонент); «...вольових якостей, (таких) як дисциплінованість, організованість, самостійність, наполегливість та ініціативність» (емоційно-вольовий компонент); соціоприродні, еколого-моральні, еколого-естетичні та еколого-гуманістичні цінності (ціннісний компонент); «природоохоронну діяльність, дотримання правил поведінки у природі; екологічно-доцільне використання ресурсів, творчий підхід до вирішення навчальних екологічних завдань» (поведінково-діяльнісний компонент) [6, с. 61-62].

Узагальнивши підходи вітчизняних науковців до розкриття сутнісної структури природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку, ми виокремлюємо такі складові аналізованого феномену: *когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісний*. Когнітивний компонент розуміється нами як комплекс теоретичних знань і уявлень дошкільника про природу та закономірності й взаємообумовленість природних процесів, про людину як частину природи та роль людської діяльності в довкіллі. Мотиваційно-ціннісний компонент, на нашу думку, може бути описаний як сукупність спонук і прагнень оберігати природні скарби, усвідомлювати цінність життя на Землі і переживати почуття відповідальності за власну поведінку у довкіллі. Діяльнісний компонент, на наш погляд, інтегрує в собі природоохоронну діяльність, посильну для дитини дошкільного віку, вміння дотримуватися правил безпечної поведінки в довкіллі та у надзвичайних ситуаціях природного чи техногенного характеру.

Природничо-екологічна компетентність формується різноманітними засобами і методами як в атмосфері родинного виховання дошкільника, так і в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, забезпечуючи усвідомлення дітьми взаємозв'язку природи і людського суспільства.

Сутність і структура природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку стають сьогодні предметом наукового інтересу багатьох освітян, оскільки драматичний розвиток сучасного світу з його перманентними ризиками для життя та нормального функціонування людства ставить освіту перед низкою викликів, однією з відповідей на які повинна стати добре організована система екологічного виховання молодих поколінь.

Список використаних джерел

1. Бартків О. С., Лошик Л. С. Програма формування природничо-екологічної компетентності дітей середнього дошкільного віку в дослідницькій діяльності. *The 10th International scientific and practical conference "Innovations and prospects of world science" (May 25-27, 2022)*. Canada. 2022. С. 407-411.

2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.

3. Грошовенко О. П., Пахальчук Н. О., Стахова І. А. Технології формування природничо-екологічної компетентності молодших школярів. *Publishing House "Baltija Publishing"*, 2021. С. 31-34.

4. Карук І.В. Екологічна освіта та виховання дошкільників як пріоритетний напрям розвитку культури європейського суспільства. «Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»): журнал. 2023. № 9(23) 2023. С.320-329. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9\(23\)](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9(23))

5. Максимова О. Формування екологічної компетентності у дітей старшої групи закладів дошкільної освіти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2020. Випуск 1 (46). С. 77- 80.

6. Максимова О. Екологічна компетентність та її формування у дітей старшого дошкільного віку. *Ekologia i racjonalne zarządzanie przyrodą: edukacja, nauka i praktyka [Zasób elektroniczny]: materiały z międzynarodowej konferencji naukowo-praktycznej*, Łomża – Żytomierz, 15.11.2023 r. / Pod redakcją naukową Zoia Sharlovych, Janisz Lisowski, Ruslana Romaniuk. Część 2. Wydawnictwo: MANS w Łomży, 2023. S. 59-66.

7. Пахальчук Н. Формування естетичного досвіду дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання. *Реалізація ідей В.О. Сухомлинського в практиці роботи сучасної початкової школи: збірник матеріалів педагогічних читань*. Вінниця: Ландо ЛТД, 2015. Вип. 10. С. 8-11.

8. Шмалей С. В. Система екологічної освіти в загальноосвітній школі в процесі вивчення предметів природничо-наукового циклу: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01. Київ, 2005. 479 с.

9. Karuk, I., Kolesnik, K., Kryvosheya, T., Prysiazhniuk, L., Shykyrynska, O., Vyshkivska, V., Komarivska, N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *Society. Integration. Education*, 2022. №1. P. 404-414. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6838>

10. Karuk I., Kolesnik, K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., & Shykyrynska O. Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting *Society. Integration. Education*, II Rezekne, 2021. P. 729-743. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol2.6247>

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ЕМПАТІЙНИХ ЗАВДАНЬ

Анна Марусич, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І.А. Стахова, докторка філософії (PhD), доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ENVIRONMENTAL EDUCATION OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS BY MEANS OF EMPATHIC TASKS

Anna Marusych, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлено поняття «екологічне виховання», його особливості. Розкрито потенціал емпатійних завдань як ефективного засобу екологічного виховання. Наведено зразки емпатійних завдань у природничій освітній галузі. Презентовано опитування педагогів щодо реалізації емпатійних ігор.

Ключові слова: екологічне виховання, молодші школярі, емпатійні заняття, природнича освітня галузь.

Abstract. The article highlights the concept of «ecological education», its features. The potential of empathic tasks as an effective means of environmental education is revealed. Samples of empathic tasks in the field of science education are given. A survey of teachers regarding the implementation of empathy games is presented.

Key words: ecological education, younger schoolchildren, empathetic classes, natural education branch.

Великого значення сьогодні надається подоланню екологічної кризи, яка досягла світового масштабу, а у зв'язку з війною максимально загострилася в Україні. Проблеми екологічної безпеки займають провідне місце в політиці нашої держави, шляхи їхнього подолання об'єднують в собі комплекс природоохоронних заходів пролонгованих у часі та освітню діяльність спрямовану на виховання гуманної екологічно свідомої особистості, яка розуміє цінність природного довкілля та прагне його зберегти, відновити.

Екологічне виховання доречно розпочинати ще з молодшого шкільного віку, адже це сенситивний період розвитку особистості, саме в цей час у дитини формується уявлення про світ, його різноманіття, а також відбувається усвідомлення відповідальності за все, що оточує її навкруги. Особливу увагу у своїх дослідженнях екологічному вихованню учнів приділяли Г. Беленька, О. Біда, О. Грошовенко, І. Карук, З. Плохій, Н. Пустовіт, Л. Присяжнюк та інші.

У дослідженнях А. Войтович вказано на те, що екологічне виховання – це «цілеспрямований вплив на почуття особистості, прищеплення дбайливого ставлення до природного довкілля, емпатійне співпереживання природничих проблем, розуміння власної відповідальності за природне довкілля» [3, с. 149]. У працях О. Грошовенко визначено, що для учнів початкової школи найдієвішим є емоційно-естетичне сприйняття природного довкілля. Основна роль педагога полягає у тому, щоб гармонійно поєднати пізнавальні завдання з завданнями чуттєвого, емпатійного сприйняття природи та активною природоохоронною діяльністю [4, с. 30]. На нашу думку, екологічне виховання базується на спілкуванні дитини з природою, забезпеченні пізнання природного довкілля за допомогою його наочного споглядання, залучаючи всі органи відчуття. Для покращення емоційно-естетичного сприйняття природного довкілля важливе значення займають емпатійні ігри, які бузуються на налагодженні внутрішнього, душевного контакту дитини з природою. «Емпатія – це розуміння стосунків, почуттів, психічних станів іншої особи в формі співпереживання» [2, с. 369].

Використовуючи емпатійні завдання, молодшим школярам можна запропонувати зробити висновок з такої ситуації: «Максимко та Алінка поверталися додому з школи, на клумбі біля свого будинку вони побачили чарівні ромашки. Квіти були такі гарні, що діти не втрималися та нарвали великий букет. Вранці, вийшовши на прогулянку, діти поглянули на клумбу та засмутилися, вона була потоптана, квіти поопускали додолу свої голівки, ранкова роса заліковувала їх рани». Працюючи над цією ситуацією, учням доречно задавати такі питання: Як ти вважаєш, чому засмутилися діти? Як би ти почував себе на місці клумби? Розкажи про свої почуття. Який висновок про свій вчинок мали зробити Максим та Алінка? Щоб ти міг запропонувати дітям, для того щоб зберегти прекрасну клумбу? тощо.

Реалізації екологічного виховання засобами емпатійних завдань сприяють ігри-драматизації, ігри-інсценізації. Так, молодшим школярам можна пропонувати природничі постановки за творами В. Сухомлинського («Акація і Бджола», «Вербка над ставом», «Веселка в камінчикові», «Вогнегрівий коник», «Гудуть, а меду не приносять», «Джміль і Лілова Китиця», «Дід Осінник», «Дуб під вікном», «Дуб-пастух», «Жайворонок і Сонце», «Зелене та рум'яне яблучка», «Золотокоса», «Котик і їжачок», «Куди поспішали мурашки»), О. Пчілка («Як швидко літо проминуло»), О. Іваненко («Кисличка», «Казка про білочку-

мандрівницю», «Про зелену ялинку та золоту мандаринку», «Синичка»), Г. Тютюнник («Степова казка»), О. Бунець («Солодкий дощ») тощо.

Емпатійними завданнями для молодших школярів стануть завдання на перевтілення у ялинку, яку хочуть зрубати; у замулену річку; у первоцвіт, який виріс в лісі; у пташку, яка повертається з теплих країв; у весняну бруньку, яка розпускається тощо. Емпатійні завдання, як частина екологічного виховання, реалізуються через:

- зміст інтегрованого курсу «Я досліджую світ»;
- позаурочну та позакласну роботу з природничої освітньої галузі;
- проведення екологічних проєктів, вікторин, конкурсів, природничих тижнів, конкурсів, акцій, челенджів тощо;
- участь у природоохоронній діяльності;
- екологічне просвітництво батьків.

У ході дослідження ми провели опитування педагогів комунального закладу «Вінницький ліцей №35». Юлія О. (пед. стаж – 24 роки) стверджує, що емпатійні завдання дозволяють краще пізнати природу, сформувати екологічну компетентність. Марія М. (пед. стаж – 13 років) вказує на те, що емпатійні завдання дозволяють зблизити дитину зі світом природи, сформувати уявлення про неї через внутрішнє сприйняття та співпереживання. Олена К. (пед. стаж – 18 років) доводить, що молодшим школярам імпонують емпатійні ігри, вони люблять перевтілюватися у різні природні об'єкти, уявляти себе частинкою природи.

На нашу думку, використання емпатійних ігор у процесі вивчення природничої освітньої галузі впливає на встановлення гармонії між пізнанням та естетичним сприйняттям світу молодшими школярами, дозволяє впливати на екологічне виховання учнів, сприяє гуманному компетентнісному становленню особистості.

Отже, екологічне виховання молодших школярів – це складний довготривалий процес, що дозволяє ефективно впливати на ціннісні орієнтації учнів початкової школи, сприяє гуманному ставленню до природи. Емпатійні ігри активно впливають на екологічне виховання дітей, сприяють загальному творчому пізнавальному розвитку, формуванню цілісної наукової картини світу.

Список використаних джерел

1. Баюрко Н. В. Використання проєктних технологій у формуванні готовності майбутніх учителів до розвитку екологічної компетентності учнів. *Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 16-17 жовтня 2015 року). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. 180 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Бусел. Київ: Ірпінь; Перун, 2005.
3. Войтович А. Ю. Екологічне виховання учнів початкових класів в Україні та Європі: компаративний аспект. *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*. 2016. № 2 (133) лютий. С. 149-153.
4. Грошовенко О.П. Світоглядно-екологічний підхід до змісту природничої освіти в школі I ступеня. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир, 2017. С. 96-101.
5. Карук І. В. Дефінітивний аналіз та сутність поняття «експериментальна діяльність». Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : педагогіка і психологія. 2020. №61. С. 30-35.
6. Стахова І.А. Особливості організації позашкільної екологічної освіти дітей у Європі. *Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»): журнал*. 2023. № 14(28). С. 469-479. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/8248>.

ВИКОРИСТАННЯ МОВНО-МОВЛЕННЄВИХ ЗАВДАНЬ І ВПРАВ ЕКОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Наталя Никончук, учителька географії

Комунальний заклад «Вінницький ліцей №27»

Лілія Сорокатиук, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.О.Комарівська, кандидатка філологічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USE OF LANGUAGE AND SPEECH TASKS AND EXERCISES ENVIRONMENTAL ORIENTATION IN UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS

Natalya Nikonchuk, geography teacher

Communal institution «Vinnytsia Lyceum № 27»

Lilia Sorokatyuk, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті визначено, що на формування екологічної культури молодших школярів можна опосередковано впливати під час виконання навчальних вправ і завдань з української мови. Автори переконані, що добирати та застосовувати методи формування екологічної культури учнів початкової школи необхідно з урахуванням основних психологічних теорій виховання й самовиховання творчої особистості та з урахуванням вікових особливостей школярів.*

***Ключові слова:** початкова школа, молодші школярі, екологічна культура, українська мова, вправи, завдання.*

***Abstract.** The article determines that the formation of the ecological culture of younger schoolchildren can be indirectly influenced during the performance of educational exercises and tasks in the Ukrainian language. The authors are convinced that it is necessary to select and apply methods of forming the ecological culture of elementary school students taking into account the main psychological theories of education and self-education of a creative personality and taking into account the age characteristics of schoolchildren.*

***Key words:** primary school, younger schoolchildren, ecological culture, Ukrainian language, exercises, tasks.*

Науково-технічний прогрес призвів до швидкого розвитку промисловості, сільського господарства й транспорту, що призвело до появи значної кількості шкідливих речовин, відходів побутового й виробничого характеру, які серйозно забруднюють та руйнують природне середовище. Експерти стверджують, що протягом останніх десятиліть планета Земля працює на межі своїх біологічних можливостей для забезпечення життєдіяльності людства. Покращення стану навколишнього середовища буде реальним лише тоді, коли широка громадська свідомість визнає цінність природи й коли практичні дії спрямовані на її охорону керуватимуться екологічною культурою серед населення, яке має усвідомлювати екологічні проблеми.

Одним з основних завдань сучасної загальноосвітньої школи є екологічне виховання учнів. Робота має бути спрямована на формування у них переконань у необхідності збереження природи та відповідального ставлення до неї. Дослідження показують, що чим раніше діти оволодівають цими уявленнями, тим ефективнішим стає результат. Тому важливо розпочинати екологічне виховання з перших днів дитини в школі, оскільки в цьому віці діти мають високий рівень пізнавального інтересу, допитливості, спостережливості та бажання доглядати за природними об'єктами.

Для вирішення проблеми екологічного виховання необхідно використовувати комплексний підхід, що включає в себе взаємодію урочних занять, екскурсій, позанавчальних та позашкільних заходів. Також важливо враховувати міждисциплінарні

зв'язки між шкільними предметами, де однією з ключових є навчальна дисципліна «Українська мова».

Початок форми. Один з основних методів навчання на уроках української мови – це метод вправ і завдань. Під час виконання будь-яких навчальних завдань з мови можна опосередковано впливати на формування екологічної культури молодших школярів. Вибір і застосування методів формування екологічної культури школярів базується на виховних можливостях навчальної дисципліни, на основних психологічних теоріях виховання й самовиховання творчої особистості, на знаннях вікових особливостей учнів 1-4 класів. Отже, особлива увага повинна бути приділена творчим методам, які позитивно впливають на підвищення пізнавального інтересу дітей до екологічних питань, навчальної мотивації, пошукової активності та позитивного настрою на заняттях.

Уроки української мови мають широкі можливості для розширення знань учнів про природне середовище, формування правил поведінки в природі та посилення мотивації до активної участі в її збереженні. Саме тому кожний урок мови має мати потенціал для екологічного виховання. Основний акцент ставиться на виборі навчального матеріалу для практичних вправ, особливо для молодших школярів, які найбільше сприймають природу через емоції та естетичне сприйняття. Учителю необхідно здійснювати поєднання емоційного ставлення до природи з завданнями, спрямованими на її вивчення та охорону. Також важливо використовувати високохудожні тексти про рідний край, красу природи та її збереження під час тренувальних вправ і творчих робіт, щоб сформувати учнівське бачення краси навколишнього світу, почуття бережливого ставлення до природи та усвідомлення, що людина є частиною природи.

Початок форми. Вправи та завдання, які вміщують інформацію природничої спрямованості, можна використовувати під час вивчення всіх розділів мовознавства в початковій школі. Наприклад, під час опрацювання фонетики можна пропонувати дітям виконати такі завдання:

1. Прочитайте уважно текст. Спишіть його, вставляючи пропущені букви. Скажіть, які звуки позначаються цими буквами?

Поділ...я – чарівний край, перлина України. Чорноземна ріл...я, мальовничі узліс...я, ниви щедрого колос...я – все це Поділ...я.

2. Спишіть текст. Поясніть написання букв «и», «е» в коренях слів.

*Ой вишеньки-черешеньки,
Червонії, спілі,
Чого ж бо ви так високо
Виросли на гіллі!*

*Ой того ми так високо
виросли на гіллі, –
якби зросли низесенько,
чи то ж би доспіли?
(Леся Українка)*

Можна запропонувати молодшим школярам вправи й завдання екологічного характеру під час опрацювання розділу «Текст»:

1. Поділіть текст на речення.

Дятел – невелика пташка, яка живе в лісах, парках і скверах у нього чорне пір'я на спині й крилах біла грудка нагадує червону шапочку він має міцний дзьоб ним витягує комах та личинок з-під кори дерев дятел утримується на стовбурі за допомогою кігтистих лапок ними він спирається на хвіст і тримає вертикальне положення ця чудова пташка дуже корисна для природи.

2. Прочитайте подані тексти. Визначте їх різновиди.

1) *Літаючі собаки, відомі як колонги, мають довге тіло, що досягає 30-40 сантиметрів, та розмах крил до одного метра. Вони харчуються плодами рослин уночі й сплять з донизу головами вдень.*

2) *Уперше я побачив колонгів у зоопарку, де двоє з них спали у клітці. Їхні голови звисали вниз. Літаючих собак відвідувачі не турбувалися.*

Вивчаючи частини мови з молодшими школярами, можна пропонувати їм виконати наступні завдання:

1. Прочитайте прислів'я. Випишіть сполучення іменників з прикметниками. Визначте рід прикметника. Запишіть прислів'я, яке найбільше сподобалось. Поясніть його зміст?

Поле видне та глухе, а ліс темний, та чуйний.

З маленької іскри великий вогонь буває.

Біля сухого дерева й сире горить.

Велика хмара, та дощ малий.

2. Прочитайте текст. Випишіть дієслова I дієвідміни в ліву колонку, а дієслова II – у праву. Позначте особові закінчення дієслів.

Журавлі

Сірі журавлі прилітають до нас рано, коли ще лежить сніг. Вони збираються в невеличкі групи й розпочинають... свої танці-вітання рідних місць. Сім'ї журавлів оселяються далеко одна від одної, а пташенята, що вилуплюються з яєць, майже готові до самостійного життя. Улітку молоді журавлі вже бігають разом з батьками по полях і луках, полюючи на шкідників.

Вправи та завдання на уроках української мови можуть бути репродуктивними, конструктивними або творчими. У другому класі, з урахуванням особливостей початкової мовної освіти, домінує виконання завдань такого типу, як списування, вибіркові, попереджувальні та пояснювальні диктанти, перебудова речень, вибір слів за контекстом, закінчення речень і тд. У третьому і четвертому класах з'являється більше завдань, які вимагають конструктивного та творчого підходу, що розширює можливості для екологічного виховання учнів. Цінними, на нашу думку, є комплексні вправи й завдання. Окрім роботи з мовним матеріалом, вони передбачають ще й морально-етичні бесіди. Наприклад:

Розгляньте малюнок (дівчинка дарує матері квіти), прочитайте діалог. Яка, на вашу думку, мета цього тексту?

– Матусенько! Я тобі квіточки принесла!

– Я рада, доню, що ти уважна до мене. Але я засмутилася, адже ти не лише квіти вирвала. Ти пошкодила коріння, забрала землю, в якій вони росли. Тепер на тому місці не виростуть нові квіточки.

2. А ви якої думки про вчинок дівчинки?

Ефективно для екологічного виховання використовувати завершальні вправи, зокрема диктантів, які в початковій школі відіграють важливу роль. Під час цих вправ можна поєднувати написання диктанту чи переказу з екологічною бесідою. Таке поєднання дозволяє досягти більш ефективного результату як у навчанні, так і в формуванні екологічної культури учнів. Наведемо приклад екологічного диктанту для учнів 3 класу:

Узимку

У зимовий ранок Іванко, одягнувши теплу шапку й козушок, поспішав до лісу. Захоплено дивився він на засніжену лісову галявину, яку освітлювали сонячні промені. Здавалося, що це тисячі яскравих зірочок. Там він помітив сліди сірого зайця та хитрої лисиці. Іванко обійшов галявину, понасипав корм у годівниці та поспішив додому.

Велику користь у екологічному вихованні приносять уроки розвитку зв'язного мовлення, під час яких учні навчаються створювати свої перші невеликі твори – міркування, описи, розповіді. Учням початкових класів подобається писати тексти про тварин і рослини, що повинен важливо враховувати вчителі. Наприклад: «Моя улюблена домашня тваринка», «Що розповідає навесні верба на березі річки?», «Легенда про підсніжник», «З ким розмовляє крапля роси?», «Яку казкову історію розповів горобчик?» тощо.

Учні третього та четвертого класів можуть створювати власні твори, використовуючи аналіз окремих фактів та явищ у природі, які описані в художніх творах. Після того, як молодші школярі прочитають казку, оповідання, легенду, вірш на екологічну тему, учителю необхідно провести бесіду за змістом тексту, що допоможе дітям самостійно аналізувати факти та явища, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та краще розуміти проблему.

Отже, ефективність формування екологічної культури молодших школярів значно зросте, якщо цей процес буде проводитися систематично та цілеспрямовано з використанням

усіх можливостей освітнього процесу, включаючи й потенціал уроків з української мови для екологічного виховання учнів. Вправи та завдання, які містять екологічний матеріал, додають емоційного змісту навчально-виховному процесу, допомагають учителю більш різноманітно та систематично формувати уявлення молодших школярів про природне середовище. Такі вправи цікаві для дітей, запобігають утомленості, збільшують інтерес до навчання й сприяють розвитку екологічної культури.

Список використаних джерел

1. Комарівська Н. Зарубіжна література для дітей. Хрестоматія: навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Твори», 2018. 696 с.
2. Комарівська Н.О. Шляхи розкриття морального потенціалу текстів для дитячого читання. *Perspectives et mise en oeuvre de l'innovation dans le domaine scientifique: collection de papiers scientifiques «ЛОГОЕ» avec des matériaux de la conférence scientifique et pratique internationale* (Vol. 2), 20 septembre, 2019. Geneve, Suisse Plateforme scientifique européenne. P. 35-39.
3. Майхрук М. Природа навколо нас. Загадки, вірші, прислів'я та приказки. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. 128 с.
4. Стахова І., Казьмірчук Н. Парадигма екологічної освіти: європейський вимір. *Modern Scientific Method*. 2023. №4. URL: <https://www.researchgate.net/publication/351944423>
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти томах. Київ: Рад. шк., 1977. Т.3. 670 с.
- Яковенко О., Люлька Л. Світ природи на уроках мови. Початкова школа. 2002. №2. С.27-28.
6. Demchenko Olena, Bondar Yuliia, Shykyrynska Oleksandra, Komarivska Nadiia, Lyubchak Lyudmila, Stakhova Inna, Dabizha Liudmyla. [DEVELOPMENT OF YOUTH'S CREATIVE ABILITIES SCHOOLCHILDREN BY BYOD TECHNOLOGY. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION](https://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6892). Proceedings of the International Scientific Conference. May 27th-28th. 2022. Volume I. P. 341-350. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6892>

СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ПРИРОДОЮ ЯК ЗАСІБ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

Альона Новікова, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І. В. Карук докторка філософії (PhD), старша викладачка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

OBSERVATION OF NATURE AS A MEANS OF ENVIRONMENTAL EDUCATION OF CHILDREN

Alyona Novikova, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлюються особливості спостереження за природою як засобу екологічного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах. З'ясовується значення спостереження за природою для розвитку екологічної свідомості, спостережливості, аналітичних навичок та формування ціннісних орієнтацій у маленьких дослідниках. У статті запропоновано конкретні заходи, які можна організувати для залучення дітей до спостереження та дослідження природи.

Ключові слова: екологічне виховання, спостереження за природою, заклади дошкільної освіти, екологічна свідомість, спостережливість, ціннісні орієнтації, навколишнє середовище, екологічна освіта.

Abstract. The article highlights the features of observing nature as a means of environmental education for children in preschool educational institutions. It explores the importance of nature observation for the development of environmental awareness, observant skills,

analytical abilities, and the formation of values in young researchers. The article suggests specific activities that can be organized to engage children in observing and exploring nature.

Keywords: *environmental education, nature observation, preschool educational institutions, ecological awareness, observational skills, analytical abilities, values formation, environment, ecological education.*

Екологічне виховання дітей є надзвичайно важливим завданням у сучасному світі, де питання екології та збереження природних ресурсів стають все більш актуальними. Один з ефективних та захоплюючих способів досягнення цієї мети - це спостереження за природою. Пізнання та дослідження навколишнього світу надає дітям можливість розвивати бажання берегти природу, розуміти її цінність та вплив своїх дій на навколишнє середовище.

Під час спостережень за природою діти мають можливість збагатити свої знання про навколишнє середовище та його живі організми. Вони з задоволенням вивчають нові факти про світ навколо себе, вражаючись різноманіттям і красою природи. Це сприяє формуванню в них екологічної свідомості – здатності розуміти важливість збереження природи для збалансованого функціонування екосистем.

Природа стає для них не лише об'єктом спостережень, але й джерелом відчуттів, емоцій та навчання. Під час спостережень за рослинами, тваринами та природними явищами діти переживають насичені емоції, сприймають красу навколишнього середовища та відчувають гармонію з природою. Цей процес дозволяє дітям більше часу проводити на свіжому повітрі, де вони можуть відчувати запахи, слухати звуки та доторкатися до різноманітних текстур. Вони навчаються сприймати природу як живий організм, де кожен елемент виконує свою функцію для забезпечення рівноваги в екосистемі.

Через спостереження за природою діти навчаються відчувати відповідальність за довкілля та природні ресурси. Вони розуміють, що їхні дії можуть мати великий вплив на екологічний баланс та збереження біорізноманіття. Таке виховання відкриває їм очі на проблеми забруднення навколишнього середовища та потребу в збереженні природи для майбутніх поколінь.

Крім того, спостереження за природою вчить дітей важливим урокам про взаємозв'язок між людьми та природою. Вони можуть розуміти, що ми всі залежимо від природи. Це спонукає дітей вчиняти з усвідомленням та розумінням, звертати увагу на свої дії та їхні наслідки для природи. У результаті, діти, які виростають з усвідомленням важливості охорони природи, розвивають у собі цінності екологічної свідомості та сталого розвитку. Вони можуть стати активними захисниками природи, підтримувати екологічні ініціативи та пропагувати важливість збереження навколишнього середовища для майбутніх поколінь.

Спостереження за природою є відмінним способом стимулювання цікавості та пізнавальної активності у дітей. Під час спостережень вони починають задавати питання про те, як працює світ навколо них, чому відбуваються певні явища та як можна пояснити різні природні події [1]. Діти виявляють свою допитливість та бажання досліджувати незвідані аспекти природи. Вони можуть обирати об'єкти для спостережень, визначати питання для дослідження, а також використовувати різні методи, щоб дізнатися більше про навколишній світ. Цей процес досліджень не лише сприяє розвитку наукових знань у дітей, але й розвиває їхні аналітичні та критичне мислення. Діти навчаються формулювати гіпотези, збирати та аналізувати дані, робити висновки та ділитися своїми відкриттями з іншими. Таку роботу дошкільники роблять у процесі дитячого експериментування. Така діяльність, на думку педагогині І. Карук, це: «Спеціально організована педагогом діяльність дітей, у якій вони шляхом самостійного відкриття, розв'язання проблемних завдань, практично перетворювальних дій різними методами дослідження (тактильними, зоровими та іншими), оволодівають новими знаннями, уміннями і навичками» [4].

Для організації спостережень за природою у дітей можна проводити різноманітні заходи:

1. Екскурсії. Одним із найефективніших методів організації спостережень за природою є проведення екскурсій та польових виїздів. Під час екскурсій у дітей є можливість діти мають можливість побачити різноманітність рослин та тварин у природному середовищі. Вони мають можливість спостерігати різноманітність рослин, тварин та екосистем, а також вивчати вплив людської діяльності на природне середовище.

2. Природничі куточки. Для постійного вивчення та спостереження за природою можна створити природничі куточки у навчальному закладі, де діти можуть вивчати рослини та маленьких комах, розпізнавати їх та вивчати їхній життєвий цикл. Ці зони можуть включати в себе акваріуми з місцевими водними організмами, тераріуми з рослинами та комахами, а також місця для вивчення ґрунтів та мікроорганізмів.

3. Експерименти та дослідження під час спостережень за природою є важливою складовою екологічного виховання дітей. Вони дозволяють дітям проводити прості експерименти з водою, ґрунтом, насінням рослин та спостерігати за їхнім ростом та розвитком. Такі заходи сприяють формуванню в них відповідальності за довкілля та розвивають наукові пізнавальні навички, які будуть корисні для їхнього розвитку.

Спостереження за природою є ефективним засобом екологічного виховання дітей. Це допомагає розвивати їхню екологічну свідомість, спостережливість, аналітичні навички та формувати ціннісні орієнтації. Спостереження в природі сприяє формуванню основ екологічної культури в дошкільному дитинстві.

Список використаних джерел

1. Біла І. Спостережливість – ключ до пізнання. *Дошк. виховання*. 2008. №4. С. 9-10.
2. Бондаренко В. О. Формування екологічного світорозуміння дошкільників через пошуково-дослідницьку діяльність. *Майстер класи для вихователів ДНЗ*. Харків: Вид. група «Основа», 2009. 284 с.
3. Іщенко Л.В., Кривошея Т.М., Карук І.В. Актуалізація аксіологічної сфери майбутнього вихователя до формування екологічно-вихованої особистості старшого дошкільника. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»): журнал*. 2024. № 1(35). С.166-179.
4. Карук І. В. Дефінітивний аналіз та сутність поняття «експериментальна діяльність». *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : педагогіка і психологія. 2020. №61. С.30-35.
5. Карук І.В. Екологічна освіта та виховання дошкільників як пріоритетний напрям розвитку культури європейського суспільства. *«Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»): журнал*. 2023. № 9(23) 2023. С. 320-329. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9\(23\)](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9(23))
6. Плохій З. П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника: навч. Посібник. Київ: Світлич, 2010. 144 с.
7. Плохій З. Еколого-розвивальне середовище дошкільного навчального закладу: інноваційні підходи. *Дошкільне виховання*. 2010. № 7. С. 6-10.
8. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komariyvska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *Society. Integration. Education*, 2022. №I. P. 404-414. DOI:<https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6838>
9. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazniuk L., Shykyrynska O. Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting *Society. Integration. Education*. 2021. P. 729-743. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol2.6247>

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ

Наталія Олійник, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF STUDENTS' ENVIRONMENTAL CULTURE

Oliinyk Nataliia, Candidate of Pedagogical Sciences,

Vinnitsia Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University, (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлено загальні теоретичні та практичні аспекти проблеми формування у студентів екологічної культури у процесі навчання у вищих закладах освіти.

Ключові слова: екологічна культура, студенти, навчання.

Abstract. The article highlights the general theoretical and practical aspects of the problem of forming students' ecological culture in the process of studying in higher education institutions.

Keywords: ecological culture, students, education.

Стан сучасної екологічної освіти як в Україні, так і за кордоном, в умовах загострення екологічних проблем викликає серйозні побоювання. Тому не має жодних сумнівів щодо підвищення якості екологічної освіти та просвітницької діяльності. Якість екологічної освіти залежить від сформованості в особистості екологічної культури. На сучасному етапі розвитку суспільства проблема формування екологічної культури підростаючого покоління набуває особливого значення через забруднення повітряних та водних басейнів, деградацію ґрунтів, зменшення біорізноманіття видів, руйнування озонового шару – захисного бар'єра атмосфери, нагромадження парникових газів, що спричиняють антропогенні зміни клімату Землі. У зв'язку з цим зростає значущість підвищення якості екологічної освіти у закладах вищої освіти, метою і результатом якої має стати формування екологічної культури як умови збереження і подальшого розвитку людини, здатної до створення гармонійної взаємодії з навколишнім середовищем.

Сучасний заклад вищої освіти має стати освітнім простором, що забезпечує екологічне навчання та виховання майбутніх фахівців. Це передбачає цілеспрямоване створення в освітньому процесі умов для формування у студентів ціннісного ставлення до довкілля, бачення себе неповторною частинкою живого, цілісного і розумного світу. Одна з провідних цілей екологічної освіти – підвищення рівня екологічної культури та освіченості студентів [1, с. 48]. Екологічна культура розглядається нами як найважливіша частина педагогічної культури. Згідно з сучасними науковими уявленнями, вона включає кілька компонентів: аксіологічний, технологічний, евристичний, особистісний:

– *аксіологічний рівень*: формування особистісної екологічної позиції, системи екологічних переконань, активність і самостійність у прийнятті екологічно необхідних, життєво важливих і доцільних рішень;

– *технологічний рівень*: опановування методиками і технологіями, необхідних для реалізації системи екологічної освіти;

– *евристичний рівень*: творче ставлення до вирішення завдань екологічної освіти, стійка потреба у професійному зростанні, здатність діяти в нестандартних, життєво орієнтованих екологічних ситуаціях;

– *особистісний рівень*: наявність таких важливих особистісних якостей, як дбайливе ставлення до природи, здатність відчувати красу природи [4, с. 123].

Таким чином, екологічна культура студентів закладів вищої освіти являє собою органічну єдність екологічно розвиненої свідомості, емоційно-психічних станів і практичної діяльності. Вона формується в контексті кількох напрямів діяльності сучасного закладу вищої освіти України через:

– забезпечення загальнокультурної екологічної підготовки студентів завдяки впровадженню основних і елективних екологічних курсів на всіх факультетах і для всіх спеціальностей;

- екологізація всіх навчальних дисциплін;
- залучення студентів до науково-дослідницької діяльності, участь студентів у різних актуальних екологічних проєктах у масштабах країни та регіону зокрема.

Важливо використовувати потенціал усіх напрямів багаторівневої освіти. Так, *природничі науки* навчають раціональному, розумному використанні природи з урахуванням прав і потреб не тільки теперішніх, а й майбутніх поколінь, *гуманітарні* – емоційно-почуттєвому і діяльнісному ставленню до природи, *технічні* – використанню конкретних методик і технологій очищення навколишнього природного середовища від усіх видів забруднення. Екологізація спеціальних дисциплін передбачає систематичне виділення в їхньому змісті тематичних розділів, безпосередньо пов'язаних з екологічною проблематикою.

Ефективність формування екологічної культури в процесі навчання може бути підвищена шляхом застосування різноманітних активних методів викладання. Серед них належне місце слід відвести проблемному навчанню, викладу матеріалу у форматі діалогу, дискусії, екскурсії на природу, експериментально-практичній роботі студентів у природних умовах тощо[6, с. 340]. . Цікавим та продуктивним є прийом цілеспрямовано розгляду екологічних ситуацій, коли є конкретна загроза природі, тоді студенти пропонують самі способи розв'язання цієї проблеми, знайшовши природоохоронний вихід з екологічно несприятливої ситуації, який має бути науково обґрунтований, економічно доцільний та моральний. Такий прийом роботи збагатить студентів досвідом прийняття екологічно грамотних рішень на основі морального вибору, розвине дослідницький інтерес молоді.

Таким чином, успішне формування екологічної культури є динамічним й комплексним процесом, на ефективність якого впливає як еколого-ціннісна складова та і освітнє середовище. Для оптимізації процесу екологічної освіти необхідно впроваджувати проєктно-дослідницьку діяльність, проводити екологічні курси, колективну творчу роботу.

Список використаних джерел

1. Григорович О., Олійник Н. Впровадження активних методів викладання в освітній процес. *Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи*: збірник наукових праць Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020. Вип. 3. С. 47-50.
2. Писанка К. О. Проблеми екологічної освіти та виховання в різних країнах світу. *Молодий вчений*. Психологічні та педагогічні науки. 2014. № 4 (07). С. 65-70.
3. Про концепцію екологічної освіти в Україні: Закон України . Рішення колегії МОНУ № 13/6-19 від 20.12.2001.
4. Саєнко Т.В., Бойченко С.В. Екологічна освіта сьогодні – екологічне майбутнє завтра. Проблеми і перспективи вищої освіти: монографія. Київ: Видавництво НАУ, 2013. 450 с
5. Стахова І., Казьмірчук Н. Парадигма екологічної освіти: європейський вимір. *Modern Scientific Method*, 2023. №4.
6. Стахова І.А. Генеза формування природничої компетентності учителя початкової школи у вітчизняних та зарубіжних психолого-педагогічних дослідженнях. Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України 2018. . Вип. 24, ч.1. С. 340-347

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Діана Шандурська, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.В. Іщенко, докторка педагогічних наук, професорка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FEATURES OF ENVIRONMENTAL EDUCATION OF CHILDREN IN A PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

Diana Shandyrskya, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається проблема екологічного виховання дітей дошкільного віку. Автором з'ясовано актуальність проблеми, схарактеризовано сутність, зміст і завдання екологічного виховання

Ключові слова: старші дошкільники, екологічне виховання, освітній процес, ціннісні орієнтації.

Abstract. The article deals with the problem of environmental education of preschool children. The author clarified the relevance of the problem, characterized the essence, content and tasks of environmental education

Key words: older preschoolers, environmental education, educational process, value orientations.

В умовах екологічної кризи, яка загострилася протягом XX- XXI століттях, особливого значення набуває необхідність усунення її наслідків та дотримання законів і норм міжнародних документів, стороною яких є Україна. Наразі некомпетентність людини у вирішенні регіональних, національних та глобальних екологічних проблем стає все більш очевидною. Це посилює потребу в підготовці майбутніх учителів до належного виховання своїх учнів. Екологічна освіта та екологічне виховання направлені на контакт людини з природою, покращення цієї взаємодії, підвищення рівня екологічної культури, формування якої починають в ранньому віці. Від усталеності сформованості цих елементів залежить ставлення особистості до навколишнього середовища в майбутньому [2]. На початку XX століття психологи, які розглядали дошкільний вік як етап розвитку особистості дитину, відзначали, що ставлення дитину до світу в цей період є насамперед естетичним.

Це пов'язано з тим, що до п'яти років у дітей формуються сенсорні еталони, розвиваються естетичні, пізнавальні та естетично-творчі здібності. Якщо у освітньому процесі не створюються умови для вільного фантазування дитини, то до шести років ця здатність знижується та зростає стандартизація та повторюваність несоціальних образів [4]. Питанням екологічного виховання і формування екологічної культури дошкільників займалися вчені й педагоги-практики Г.Тарасенко, О.Білан, Т.Куликова, І.Лисенко, З.Плохій, Т.Федерова та ін. Методичні рекомендації щодо ознайомлення дітей з природою розробляли В.Курашова, С.Ніколаєва, Н.Яришева та інші дослідники. Особливості організації роботи дітей з природним матеріалом висвітлювали в наукових й науково-методичних працях науковці: Л.Божко, І.Веремійчик, О.Кононко та багато інших фахівців.

В умовах ЗДО необхідним аспектом є реалізація наступних завдань екологічного виховання: формування гуманістичного ставлення до природного довкілля та явищ природи; розвиток відповідної системи екологічних знань та уявлень щодо явищ природи; набуття навичок бачити та знаходити красу у природі; розвиток бажання і уміння милуватися красою природи, знаходячи її у зовнішньому середовищі [4]. Сутністю екологічного виховання є передача екологічних знань і їх трансформація ставлення до природного середовища, що виражається через поведінку дитини. Для реалізації екологічного виховання в умовах ЗДО потрібно реалізувати три напрямки: 1) інтелектуальний; 2) персональний; 3) внутрішня готовність. Відповідно педагогічний освітній процес має бути направлений на формування таких психологічних властивостей особистості, як потреба спілкування з природою, інтерес до вивчення її законів, мотиви поведінки й діяльності щодо охорони природи, переконання в соціальному поясненні відношення людини до природи, в потребі керування природними явищами. Екологічне виховання в закладі дошкільної освіти має бути систематичним процесом, спрямованим на розвиток культури поведінки у навколишньому світі [2].

Під час знайомства дітей з природою в дошкільному закладі освіти широко застосовуються різноманітні методи: словесні (розповідь вихователя, бесіди, читання художньої літератури про природу); наочні (спостереження, розглядання картин і ілюстрацій, проглядання фільмів про природу); практичні (екологічні ігри, елементарні досліди, праця в природі) [4]. При відборі змісту дитячої діяльності у сфері екологічного виховання з метою формування у них базових знань з екологічної культури потрібно враховувати наступні положення: 1) зміст освіти має відрізнятися науковістю. Не дивлячись на вік, діти мають здобувати у доступній формі наукові знання щодо явищ навколишнього середовища, зокрема, природи; 2) зміст екологічного виховання має покращувати формування у дітей, з одного боку, цілісного сприйняття зовнішнього світу і взаємозв'язків частин цього цілого – з іншого [3].

Основні вимоги до формування ціннісних орієнтацій в сфері виховання дітей дошкільного віку викладені в нормативному освітньому документі «Базовий компонент дошкільної освіти» та освітніх програмах, що були розроблені керуючись ним. Під час аналізу Базового компоненту дошкільної освіти на наявність екологічних компонентів можна прослідкувати закономірність його реалізації через таку галузь життєдіяльності як «Природа» та освітній напрямок «Дитина у природному довкіллі». У дошкільника повинно сформуватись елементарне розуміння світу природи. Також в своїй змістовній наповненості галузь «Природа» має природничий та екологічний компонент. Серед загальних підходів до виховання особистості дитини через сферу життєдіяльності визначають екологічно направлене виховання. Його метою є формування у дитини зачатків екологічного світогляду, виховання в неї позитивного емоційного ставлення до природи. Крім цього в дошкільному віці потрібно сприяти розвитку практичних умінь, направлених на екологічну та природничу діяльність [1].

Отже, формування екологічної компетентності підростаючого покоління є одним з найпріоритетніших завдань сьогодення. Виховання у дітей молодшого дошкільного віку відповідального ставлення до природи – це складний та довготривалий процес. Його результатом повинно бути не тільки засвоєння відповідних знань і умінь, а й розвиток навичок та бажання активно оберігати, поліпшувати навколишнє природне середовище. Важливу роль відіграє рівень сформованості початкових екологічних знань, які визначаються рівнем вираженості їх динамічного вираження: вірогідністю, узагальненістю, усвідомленістю.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_povu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Багракова Т. О. Сучасні проблеми екологічного виховання дошкільників. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі*: зб. наук. праць. 2019. Вип. 3. С. 24-27.
3. Бубнова В.М. Екологічне виховання як інструмент культурного спілкування дитини з природою. URL: <http://surl.li/udqla>.
4. Плохій З. Виховання екологічної культури дошкільників: навч. посібник. Київ: Вища школа, 1993. 255 с.
5. Шевченко Н.О. Формування екологічної культури дітей дошкільного віку у процесі художньо-творчої роботи з природним матеріалом. *Дошкільна педагогіка*. С. 11.
6. Zdanevych L., Kruty K., Demianenko O., Pakhalchuk N., Perminova L., Garachkovska O. E-learning methods in students' education. *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering*. 2019. № 8(12). P. 251–256. URL: <https://doi.org/10.35940/ijitee.L3621.1081219>.

РОЗДІЛ 6.

СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ У СЕРЕДОВИЩІ РІЗНОМАНІТТЯ ТА ІНКЛЮЗІЇ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ

КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Олена Абліцова, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І.Г.Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

STORY THERAPY AS A MEANS OF SOCIAL INTEGRATION OF ORPHANS AND CHILDREN DEPRIVED OF PARENTAL CARE

Olena Ablitsova, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості та необхідність застосування вихователями та педагогами інтернатних закладів казкотерапії як засобу соціальної інтеграції дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Ключові слова: казка, соціальна інтеграція, повчальні та виховні казки, казкотерапія.

Abstract. The article reveals the peculiarities and necessity of using fairy-tale therapy by educators and teachers of residential institutions as a means of social integration of orphans and children deprived of parental care.

Key words: fairy tale, social integration, instructive and educational fairy tales, fairy tale therapy.

Категорія «діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування», Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» визначаються, як діти, чий батьки померли чи загинули; діти, які залишилися без піклування батьків з різних причин, таких як: відібрання батьківських прав, визнання батьків безвісно відсутніми або недієздатними, розлучення, відмова батьків від дітей тощо [4]. Людмила Волинець, експерт у захисті прав дитини, дітей-сиріт та дітей, які залишились без батьківського піклування, у своїй книзі називає цю категорію «дітьми, яких лелеки приносять державі» [9].

Україна вважає охорону дитинства одним з головних пріоритетів національної політики. Принцип забезпечення найкращих інтересів дитини є основою державної стратегії в галузі захисту дітей та регулювання сімейних відносин.

Проблема адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування – одна з важливих проблем, яку намагаються вирішувати сьогодні в інтернатних закладах, центрах соціально-психологічної реабілітації дітей, притулках та ін. Незважаючи на існування сталих соціальних норм, що формуються в суспільстві на основі етичних, правових і культурних моделей для забезпечення стабільності та зменшення конфліктів, і цих дітей часті труднощі з інтеграцією в суспільство. Нерідко вони виникають через відсутність необхідного досвіду та прикладу. Ці проблеми адаптації в суспільстві можуть проявитись у девіантній поведінці дитини, що виражається у відхиленні від загальноприйнятих суспільних норм та правил [5].

Серед труднощів, котрі пов'язані із соціальною інтеграцією дітей-сиріт, можна виділити наступні [10]:

1. Соціальна ізоляція, брак спілкування, обумовлений низькою частотою взаємовідносин між індивідами;
2. Соціальна дистанція, рідкісні контакти з індивідами інших соціальних груп;
3. Часткова культурна та соціальна сегрегація, що пов'язана зі стереотипами суспільства;

4. Амбівалентність відносин;
5. Соціальна дезадаптація;
6. Невпевненість, нерішучість і тривога, які виникають внаслідок відсутності необхідного досвіду комунікації.

Сьогодні дитині для інтеграції в суспільство необхідно засвоїти загальнолюдські норми моральності, виховати естетичні та етичні цінності. Аналіз науково-педагогічної літератури показав, що дієвим, перевіреним часом засобом морально-правового виховання та соціальної інтеграції дитини є казки. Тому сьогодні казки використовують як терапевтичний засіб, а казкотерапія виконує важливу роль у процесі адаптації дітей до умов різних дитячих закладів.

В праці «Методика виховання колективу» В. Сухомлинський, звертаючись до молодого педагога, відмічає: «... Якщо ви хочете, щоб вихованець став розумним, допитливим, кмітливим, якщо у вас є мета утвердити в його душі чутливість до найтонших відтінків думки й почуття інших людей... надихайте його розум красою слова... Його чарівна сила розкривається передовсім у казці. Казка – це колиска думки, зумійте поставити виховання дитини так, щоб вона на все життя зберегла хвилюючі спогади про цю колиску» [7, с. 520].

Казка – це один з найпростіших шляхів ознайомлення дитини зі світом навколо себе та світом у собі. Це дуже старий жанр народної творчості, який виник у часи, коли люди ще не мали наукових знань. Казка служила засобом пояснення різних явищ, подій, відносин тощо. Вона відображала уявлення людей про добро та зло, розтлумачувала вплив природних сил на їхнє життя та добробут, а також роз'яснювала чесноти та допомагала визначити недоліки людини [1].

Казка допомагає дитині відчувати та зрозуміти різноманітні проблеми та переживання, з якими вона може стикатися в новому, незнайомому для неї, середовищі. Вона надає дитині можливість «програти» ситуацію та знайти правильний вихід з неї. Казка також пропонує різні шляхи вирішення конфліктів та надає позитивну підтримку, що допомагає дитині повірити у свої можливості, стати більш впевненою в собі та своїх силах.

Казки відіграють ключову роль у адаптації дітей, сприяючи їх знайомству та зближенню, формуванню відкритих та довірчих відносин як між самими дітьми, так і між ними та вихователями. Основними аспектами казкотерапії є усвідомлення власних можливостей, цінності власного життя, розуміння причинно-наслідкових зв'язків, вивчення різних стилів світовідчуття, розвиток свідомого сприйняття власних емоцій та переживань, творча взаємодія зі світом, а також внутрішнє відчуття сили та гармонії [2].

Серед методів казкотерапії можна виділити: розповідання казки, малювання казки, казкотерапевтична діагностика, складання казки, виготовлення ляльок, постановка казки.

Одними з найцікавіших для дітей встановлено виготовлення ляльок та подальше складання й інсценування ними казки з героями-ляльками.

Розглядаючи казку з точки зору її навчально-виховного потенціалу, можна стверджувати, що казка стала невід'ємною частиною світу дитини. Вона допомагає дітям вчитися та розвиватися, переносючи у світ реальності мрійні та бажані сценарії, де навіть найважчі труднощі та страхи можна подолати. Казка допомагає знешкодити негативні емоції та надихає на позитивні зміни.

Для того, щоб дитина відчувала себе впевнено у великому світі, важливо надати їй соціальні навички. Це означає, що дитина повинна вміти контролювати свою поведінку, обирати належний спосіб спілкування з іншими людьми, виявляти гнучкість та творчість у способах взаємодії з оточуючими.

У казках відображено різноманітні риси характеру, які формуються у дітей, враховуючи їхню стать. Наприклад, казки, які надихають чоловічі риси, такі як мужність та відвага, можуть бути «Троє поросят» та «Колобок». У них показано різні способи подолання викликів і боротьби з противниками. З іншого боку, казки типу «Три ведмеда», «Кривенька

качечка», «Гуси лебеді» сприяють формуванню жіночих рис характеру, таких як вміння слухати серце, терпимість та здатність до любові.

Варто зазначити, що існують казки, які сприяють розвитку моральних якостей як у хлопчиків, так і у дівчаток, завершуючись весіллям головних персонажів. Таким чином, казки є важливим засобом формування характеру та моральних цінностей у дітей.

На нашу думку, методу казкотерапії необхідно навчати педагогів закладів освіти різних форм власності. Наприклад, центри соціально-психологічної реабілітації дітей відповідно до законодавства розраховані на 50 дітей і в штаті можуть мати відповідно до діючих норм 20 вихователів та 5 практичних психологів. В багатьох інтернатних закладах посада практичного психолога взагалі не передбачена. Враховуючи підвищену тривожність, проблеми з соціальною адаптацією дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, заради комплексної допомоги та якісного виховання зазначених дітей, вихователі та педагоги можуть самостійно створювати повчальні чи терапевтичні казки в певній ситуації для групи дітей чи окремої дитини на основі власного досвіду, міфів, народних, патріотичних казок чи легенд.

Актуальними в сучасній педагогіці залишаються погляди В. Сухомлинського: «Творення казки – найщасливіші хвилини мого духовного спілкування з дітьми, а для них – незрівнянна радість мислення. У казці дитина утверджує свою гідність мислення». Василь Олександрович був переконаний, що читання, розповідання, інсценізація, творення казки – могутній засіб виховання розуму і добрих людських почуттів, а для учнів з особливими потребами це має надзвичайно велике значення.

Отже, враховуючи досліджену інформацію встановлено, що використання казок під час адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування до закладів освіти різних форм власності, має позитивний вплив на емоційний стан більшості дітей. Вони сприяють зниженню рівня емоційної напруги, зменшенню агресивних проявів та тривожності щодо розлуки з батьками та нового оточення. У дітей формується довірливе ставлення до вихователів, педагогів, встановлюються дружні стосунки з іншими дітьми групи, а також зменшуються їх переживання, пов'язані з наявним статусом та перебуванням у закладі, а не в сім'ї. Важливо своєчасно виявляти проблеми дітей і надавати необхідну допомогу, оскільки від цього залежить їх подальший розвиток. Казкотерапія може допомогти скоригувати поведінку дітей, розкрити їм основні закони світу, виховати правильні цінності та розкрити їх творчий потенціал.

Список використаних джерел

1. Барановська І.Г., Євдоченко Л.І. Ампліфікація музичного досвіду старших дошкільників засобами музичної казки. *II Міжнародна науково-практична конференція «TOPICAL ASPECTS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH» 26-28.10.2023 року Tokyo, 2023.* С. 338-343.

URL: <https://sci-conf.com.ua/ii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-topical-aspects-of-modern-scientific-research-26-28-10-2023-tokio-yaponiya-arhiv/>

2. Бредіхіна О. А. Казкотерапія у роботі з дітьми дошкільного віку. Авторські психотерапевтичні казки (методичний посібник). Нетішин. 2015. 85 с.

3. Волинець І. М. Українознавчий аспект літературної освіти дошкільнят.

URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5487

4. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>

5. Колосова О.В. Адаптація першокласників до шкільного життя засобами театралізації. *Молодий вчений*. 2019. № 5.2 (69.2), травень. С. 143-148.

6. Сухомлинський В. О. Важко бути Людиною. Добірка оповідань та казок Василя Сухомлинського для дітей. URL: <https://mala.storinka.org>

7. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу. Вибрані твори: в 5 т. Т. 1. Київ. Рад. шк. 1977. С. 403-637.

8. Сухомлинський В.О. Кімната казки. Вибрані твори в п'яти томах. Т. 3. Київ: Радянська школа, 1977. С. 176-185.
9. Про дітей, яких лелеки приносять державі: нотатки не сторонніх. Людмила Волинець. Київ: Софія-А. 2017. 239 с.
10. Robert E. Park. Introduction to the Science of Sociology/ Robert E. Park, Ernest W. Burgess. The University of Chicago Press; 1st edition, 2016.
- URL: <https://www.amazon.com/Introduction-Science-Sociology-Robert-Park/dp/B000862P5Y>

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДУ «РІВНИЙ-РІВНОМУ» ПІД ЧАС СОЦІАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ДИТЯЧОЇ БЕЗПРИТУЛЬНОСТІ

Людмила Бурдужа, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: К. О. Власенко, кандидат педагогічних наук

Національний університет біоресурсів і природокористування України (Україна)

FEATURES OF IMPLEMENTATION OF THE "PEER-PEER" METHOD DURING THE SOCIAL PREVENTION OF CHILD HOMELESSNESS

Lyudmila Burduzha, bachelor's student

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Ukraine)

Анотація. В статті розглянуто особливості впровадження методу «рівний-рівному» під час соціальної профілактики безпритульності дітей, що базується на специфічному принципі взаємодії, передачі інформації і є технологією соціолого-педагогічного впливу, методом формування особистості.

Ключові слова: дитяча безпритульність, метод «рівний-рівному», впровадження, профілактика, соціальна робота.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the implementation of the "peer-to-peer" method during the social prevention of child homelessness, which is based on a specific principle of interaction, information transfer and is a technology of sociological and pedagogical influence, a method of personality formation.

Key words: child homelessness, peer-to-peer method, implementation, prevention, social work.

Метод «рівний-рівному» виявляється ефективним у соціальній профілактиці через передачу важливої соціальної інформації між людьми з подібними характеристиками, за допомогою неформального спілкування та соціальної взаємодії між однолітками, які мають відповідну підготовку. Крім того, він спрямований на розібрання стереотипів, неправильних уявлень та розвиток необхідних навичок для успішної адаптації в суспільстві.

Такий метод передбачає об'єднання осіб у групи зі спільними характеристиками з метою надання їм точної інформації та відхилення поширених помилкових уявлень і стереотипів, а також для розвитку необхідних навичок для успішної адаптації та інтеграції в суспільство.

Метод «рівний-рівному» – це підхід до соціальної роботи, який передбачає взаємодію між рівними за статусом особами, щоб сприяти позитивній зміні в поведінці або життєвій ситуації. Цей метод може бути ефективним у сфері соціальної профілактики дитячої безпритульності з певними особливостями впровадження. Зокрема, метод «рівний-рівному» покладає акцент на створенні партнерських відносин між соціальними працівниками та безпритульними дітьми. Важливо визнати досвід і потреби дітей і спільно з ними шукати рішення. Також соціальні працівники повинні виявляти емпатію та виявляти

взаєморозуміння до безпритульних дітей, щоб побудувати довіру і сприяти їхньому самовизначенню та самореалізації.

Метод «рівний-рівному» сприяє створенню сприятливого середовища, де діти відчувають себе прийнятими та підтриманими. Це може включати організацію програм та послуг, спрямованих на покращення життєвих умов та надання психосоціальної підтримки. Важливо залучати ресурси спільноти для підтримки дітей у складних життєвих ситуаціях. Це може бути сприянням у забезпеченні доступу до освіти, медичних послуг, розважальних та розвивальних програм тощо. Він виявляється ефективним у соціальній профілактиці дитячої безпритульності, оскільки він сприяє розбудові довіри, самовизначенню та залученню дітей до процесу вирішення їхніх проблем.

У науковій літературі виділяються два типи методу «рівний-рівному»:

- форма навчання однолітків одноліткам;
- форма навчання осіб, які мають схожі характеристики або статус, крім вікових параметрів.

Метод «рівний-рівному» виник у контексті навчання та розвитку. Його історія почалася в середовищі освіти, але з часом охопила і інші сфери діяльності. Історія методу «рівний-рівному» також пов'язана з розвитком технологій та соціальних мереж. З впровадженням Інтернету та інших комунікаційних технологій з'явилися нові можливості для взаємодії та співпраці між однолітками навіть на відстані. Віртуальні спільноти, форуми та чати стали платформами для обміну знаннями, досвідом та підтримкою між рівними. Для кращого розуміння методу «рівний-рівному» звернімося до історії його виникнення. Початок цього методу можна відстежити у 1840 році в Англії, коли, внаслідок нестачі дорослих наставників, підлітки та діти на фабриці отримували навчання від підготовлених ровесників. З середини XIX століття в країнах Західної Європи та Північної Америки метод «рівний-рівному» став важливим елементом навчання, особливо ефективним у просвітницькій роботі з метою запобігання негативним явищам.

Як самостійний навчальний підхід він почав використовуватися з середини XX століття в країнах Західної Європи та Північної Америки. У західній освітній практиці цей метод застосовується у початкових та середніх школах, університетах та у місцях проживання.

Особливо ефективним він став у просвітницькій роботі з метою запобігання негативним явищам. У часи, коли молодь втрачала інтерес до здорового способу життя, а знання, що поширювали дорослі, залишалися лише пустими словами, новий метод став ефективним інструментом для забезпечення доступності превентивних знань за допомогою самої молоді [2].

В Україні почали використовувати метод «рівний-рівному» у соціальній сфері наприкінці XX століття. Поширення цього підходу в навчально-виховних закладах країни стало можливим завдяки Національній програмі «Сприяння просвітницькій роботі «рівний-рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя», що була реалізована у 2000-2002 роках за участю Міністерства освіти і науки, Програми Розвитку Об'єднаних Націй та ЮНЕЙДС. На сьогодні цей метод широко використовується у роботі соціальних педагогів і працівників у сфері молодіжної роботи, зокрема, під час проведення первинної профілактики та формування здорового способу життя [3].

Метод «рівний-рівному» включає передачу знань та спілкування між однолітками, а також взаємодію рівних за певними характеристиками, наприклад, безпритульністю. Цей метод має свої переваги:

1. Підлітки проводять більше часу спілкуючись один з одним.
2. Вони краще розуміють потреби свого оточення.
3. На відміну від дорослих, вони легше сприймають субкультурну мову.
4. Вони довіряють одне одному більше, що робить їх більш готовими до наслідування поведінки один одного.
5. Цей метод сприяє рівності та підвищує впевненість у собі та самооцінку.

Проте, як і у будь-якому методі, є його недоліки: у підлітків може бути недостатньо досвіду або інформації або може бути недостатній рівень контролю [1, с. 14-20].

Відповідно до принципу «рівний-рівному» проводиться широкий спектр профілактичної роботи, що включає створення груп взаємопідтримки та взаємодопомоги, таких як «Клуб мам», «Люди, які зазнали насильства», та інші, які надають допомогу дітям та молоді. В Україні розроблені модулі для молоді, такі як «Знаємо та реалізуємо свої права», які є складовою частиною курсу, розробленого в рамках Програми Міністерства освіти і науки України «Сприяння просвітницькій роботі «рівний-рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя».

Ці тренінги сприяють освоєнню комфортного для себе та свого оточення способу життя і дають можливість розглядати життя з різних перспектив. Програма спрямована на формування у підлітків відповідального ставлення до власного здоров'я. Саме у підлітковому віці закладається основа певних норм і зразків поведінки, накопичуються відповідні знання і вміння, усвідомлюються потреби і мотиви, визначаються ціннісні орієнтації. Даний тренінговий курс призначений для практичних психологів, соціальних педагогів, педагогів-організаторів, а також для педагогів шкіл і позашкільних закладів.

Існує кілька вправ за методом «рівний-рівному», серед яких «Я-повідомлення» та гра «Цивілізація». Мета цих вправ полягає у формуванні навичок, необхідних для успішної взаємодії між людьми, які мають різні думки та погляди. Ці вправи демонструють важливість толерантної поведінки під час спілкування з іншими та сприяють формуванню навичок без оціночного ставлення. Поняття, які вони допомагають засвоїти підліткам, включають у себе стереотипи у спілкуванні, толерантність та толерантне спілкування.

Отже, цей метод дозволяє розвивати навички, вирішувати проблеми та контролювати своє життя. Його використання корисно завдяки тому, що люди, які спілкуються та обмінюються інформацією, є рівними за певними ознаками, такими як вік, інтереси, цінності, потреби чи проблеми.

Список використаних джерел

1. Вайнола Р. Х. Технологізація соціально-педагогічної роботи: теорія та практика. Навчальний посібник. За ред проф. С. О. Сисоєвої. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова. 2008. 134 с.
2. Гриценюк Л.І. Особливості впровадження принципу «рівний-рівному» в простір навчального процесу. Вісник. Випуск №3. 2016. С. 16-21.
3. Соціально-педагогічні методи у діяльності соціального педагога. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2017/03/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-8.pdf>

ІНКЛЮЗИВНА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Вікторія Гранюк, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.А. Козлюк, кандидат педагогічних наук, доцент

Рівненський державний гуманітарний університет (Україна)

INCLUSIVE LITERATURE AS A MEANS OF EDUCATION TOLERANT ATTITUDE TO CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Viktoria Hraniuk, master's student

Academic supervisor: O.A. Kozliuk, PhD in Pedagogy, Associate Professor

Rivne State University of Humanities (Ukraine)

***Анотація.** У статті розглядаються можливості інклюзивної літератури для виховання толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами. Автор*

статті презентує низку творів інклюзивної літератури, які рекомендує до використання в роботі з дітьми дошкільного віку.

Ключові слова: інклюзивна література, виховання толерантного ставлення, діти з особливими освітніми потребами.

Abstract. The article examines reveals the possibilities of inclusive literature for education of tolerant attitude towards children with special educational needs. The author of the article presents a number of works of inclusive literature, which she recommends for use in working with preschool children.

Key words: inclusive literature, education of tolerant attitude, children with special educational needs.

Виховання толерантної особистості є першочерговим завданням сучасної України як європейської і соціально орієнтованої держави. Сьогодні все більшого поширення набуває інклюзивна освіта та навчання, починаючи з дошкілля, оскільки діти з особливими освітніми потребами мають повне право отримувати освіту на рівні з іншими дітьми. Сучасний заклад дошкільної освіти повинен стати тим безпечним мультикультурним простором, який об'єднуватиме різних дітей, сприятиме розумінню та їх прийняттю, незалежно від національних, культурних, релігійних, фізичних, фізіологічних та інших особливостей, а це можливо лише за умов виховання у дітей толерантного ставлення. Актуальність дослідження зумовлена й гострою потребою в зміні технологій, підходів, принципів, методів, прийомів, засобів та виокремлення пріоритетних напрямів як у вихованні толерантного ставлення до різноманіття, так і до освіти дітей з особливими освітніми потребами в умовах закладу дошкільної освіти.

Сучасне суспільство визнає необхідність підтримки та розвитку толерантного ставлення до всіх його членів, незалежно від особливостей та потреб. У контексті освіти в цілому, і дошкільної зокрема, це особливо актуально, оскільки саме в дошкільному віці закладаються основи толерантного ставлення до світу, у тому числі до дітей з особливими освітніми потребами, кількість яких суттєво збільшилася останнім часом, у зв'язку з тією ситуацією, що сьогодні склалася в нашому суспільстві.

Оскільки діти з особливими освітніми потребами – це не лише діти з особливостями психофізичного розвитку, а й діти, що мають особливості опанування навчальною діяльністю, особливості встановлення контактів із соціальним середовищем та діти, які мають особливості розвитку внаслідок впливу соціального середовища. Кількість дітей, які потребують підтримки в навчанні, що мають статус внутрішньо переміщених, діти-біженці та діти, які потребують додаткового і тимчасового захисту особливо зростає за останні 2 роки, коли в Україні розпочалася повномасштабна війна. Тому сьогодні рамки і горизонти інклюзивної освіти мають бути значно розширені.

Починаючи з дошкільного віку ми повинні показувати дітям світ у його різноманітті, вчити сприймати і розуміти людей не за їх зовнішніми ознаками, а, в першу чергу, тому що вони люди. Саме це, на нашу думку, лежить в основі виховання толерантного ставлення до людей з особливими освітніми потребами. Оскільки сьогодні майже кожна, або значна кількість груп у закладах дошкільної освіти є інклюзивними, то діти вже мають певні уявлення про дітей з особливими освітніми потребами, разом з тим, їхнє ставлення до цих дітей є не завжди справедливим. Пов'язане це з тим, що з дітьми проводиться недостатня робота з виховання толерантного ставлення до дітей з особливими потребами, а також часто діти просто віддзеркалюють ставлення дорослих до таких дітей. А це ставлення не завжди є толерантним.

У статті 8 Конвенції про права осіб з інвалідністю, прийнятій у 2006 році, зазначається, що держави-учасниці зобов'язуються вживати невідкладних, ефективних та належних заходів, щоб підвищувати обізнаність усього суспільства, зокрема на рівні сім'ї, у питаннях інвалідності й сприяти повазі до прав і гідності осіб з інвалідністю; вести боротьбу зі стереотипами, забобонами та шкідливими звичаями стосовно осіб з інвалідністю, зокрема

на ґрунті статевої належності й віку, в усіх сферах життя. Пропонується проведення заходів, спрямованих на виховання сприйняття прав осіб з інвалідністю, заохочувати позитивні уявлення про осіб з інвалідністю і глибше розуміння їх суспільством; виховання на всіх рівнях системи освіти, зокрема в усіх дітей починаючи з раннього віку, шанобливого ставлення до прав осіб з інвалідністю. Саме тому, виникає потреба сьогодні у пошуку ефективних засобів виховання толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами. На нашу думку, таким засобом може слугувати інклюзивна дитяча література. Враховуючи те, що література є потужним засобом психо-емоційного, морального та соціального розвитку дошкільників, тому саме інклюзивна дитяча література може стати ефективним засобом виховання толерантного ставлення до осіб з особливими освітніми потребами

Сьогодні інклюзивна література набирає особливої популярності і в Україні. На думку директорки «Видавничого центру «12»» О. Осмолівської, інклюзивна література є складовою інклюзивної культури суспільства в цілому [3]. На її думку, інклюзивна література – це література, орієнтована на реалізацію дотримання прав осіб з інвалідністю та формування позитивного сприйняття інвалідності та особистої різноманітності. На думку О. Осмолівської, інклюзивна література об'єднує в собі такі напрями: література, що розповідає про осіб з інвалідністю, формуючи у читачів позитивне сприйняття стану таких людей (книжки, які фокусують інтерес читача на загальнолюдських якостях та можливостях літературних героїв з інвалідністю; які покликані зробити спілкування з такими людьми обопільно цікавим та комфортним); література, яка спрямована на сприйняття особистої різноманітності; література для дітей з особливими освітніми потребами (книжки шрифтом Брайля, з використанням піктограм, тактильні, книжки-картинки та ін.) [32].

Сьогодні видавництва беруться за друк літератури, яка розповідає про особливості життя дітей з особливими потребами, їхні мрії, бажання, подекуди навіть і цікаві пригоди. Однак, часто самі дорослі обмежують доступ дітей до такої літератури, мотивуючи це тим, що дітям ще рано про це знати, їм не потрібні зайві хвилювання, трагедії і в житті вистачає, щоб про неї ще додаткового читати у книжках. Але як тоді познайомити дітей з різноманітним світом в цілому і людей в ньому зокрема. Власне тут, на думку О. Осмолівської є доволі простий вихід – зміщення акцентів від трагедії до цікавої історії. Усі люблять цікаві історії, а діти – особливо. І саме через цікаву історію набагато простіше донести розуміння того, що усі люди різні. А люди, які мають певні особливості розвитку потребують, перш за все, сприйняття та розуміння, а потім, звісно, адекватної допомоги [3].

Погоджуємось з думкою Р. Романишин і А. Лесів, що інклюзивність у книжках для дітей здається природною й очевидною, оскільки дитяча книжка здатна «програмувати» розум та закладати певні моделі поведінки та сприйняття світу. Якщо діти бачитимуть у книжках не лише звичні образи, а й героїв і героїнь з інвалідністю, то в житті вони також сприйматимуть одне одного без стереотипних упереджень, з уважністю та емпатією, розумітимуть, які труднощі долають ці люди щодня та наскільки важливою є безбар'єрність [1].

На думку Ш. Андрюс, використання якісної літератури про інвалідність, може допомогти педагогам виховати позитивне ставлення до людей з інвалідністю та сприяти успішному включенню дітей з особливими освітніми потребами до звичайної групи чи класу [4, с. 420].

Як стверджує О. Козлюк, у роботі з дошкільниками з метою формування толерантного ставлення можна проводити бесіди, обговорення поведінки героїв казок чи оповідань, у яких йдеться про людей з особливими освітніми потребами, провести паралелі з життям дітей, їхніми відчуттями [2, с. 163-164].

У своїй статті «Виховання у дошкільників толерантного ставлення до людей з особливими освітніми потребами засобами інклюзивної літератури» О. Козлюк запропонувала певний перелік інклюзивної літератури, яку можна використати у роботі з дітьми. Серед них: Дж. Мур-Маллінос «Поговорімо про це. У мого брата аутизм» (Вид-во

«Ранок», 2018), І. Мориквас «Магда і вітер» (Вид-во «А-ба-ба-га-ла-ма-га», 2017), К. Єгорушкіна «Будиночок з води» (2015), Л. Вознюк «Почуй мене сердечком» (2011), «Навчимося бачити разом» (2011), «Ходімо зі мною у казку», «Казка про особливого соловейка» (2012), В. Сухомлинський «Майже чарівна розмова», «Добре слово», «Конвалія під вікном», Р. Еліот «Просто тому що» та ін. [2, с. 164-166]

Проводячи спільне дослідження з О. Козлюк можемо доповнити цей перелік такими книгами: Т. Тьорнер «Ми всі такі різні. Різноманітність – це чудово!» (Вид-во «Ранок», 2022), яка розповідає що всі люди різні, а також незважаючи ні на що, є речі, які їх можуть об'єднувати; М. Батерфілд «Запрошуємо до нашого світу. Як живуть діти в різних краях» (2020), наскрізною лінією усієї книги є те, що ми всі різні, але такі схожі, О. Драчківська «Зайчик-нестрибайчик та його смілива мама» (2019) допомагає поговорити з дошкільниками про те, що всі люди різні, показати важливість забезпечення рівних з іншими можливостей для дітей з особливими освітніми потребами, виховувати толерантність і людяність; Д. Маккі серія книжок про слона Елмера (2019), розповідає про картатого слона, який живе у стаді сірих слонів і дуже вирізняється, але всі його люблять, граються з ним, сміються з його жартів. Ці книги дозволяють виховувати толерантність та доброзичливе ставлення до інших; А. Степула «Світ без меж. Книга про розмаїття та рівність» (2021).

Пропонований перелік звичайно не є вичерпним. Однак розпочинаючи роботу з виховання толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами ми пропонуємо спочатку познайомити дітей саме з різноманітністю в загальному, хто такі інші, як ставитись до тих, хто відрізняється від тебе, що робити якщо цей інший – ти, а вже тоді поступово перейти до розкриття конкретних особливостей дітей з особливими освітніми потребами і перейти до розкриття їхнього внутрішнього світу.

Список використаних джерел

1. Бліндюк М. Що таке інклюзивна література й кому вона потрібна. URL: <https://suspihne.media/culture/102469-so-take-inkluzivna-literatura-j-komu-vona-potribna/> (дата звернення: 24.03.2024).
2. Козлюк О. Виховання у дошкільників толерантного ставлення до людей з особливими освітніми потребами засобами інклюзивної літератури. *Інноватика у вихованні*. Випуск 16. 2022. С.161-169.
3. Осмолівська О. «Інклюзивна література» – забаганка чи необхідність? URL: <https://web.archive.org/web/20170520174421/http://blog.liga.net/user/oosmolovska/article/22995.aspx> (дата звернення 24.03.2024).
4. Andrews, Sharon E. Using Inclusion Literature to Promote Positive Attitudes toward Disabilities. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*. 1998. V. 41. №6. P.420-426.

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дар'я Гребінченко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. В. Колосова, кандидат педагогічних наук

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMING THE FOUNDATIONS OF FINANCIAL AND ECONOMIC LITERACY IN SENIOR PRESCHOOL CHILDREN

Darya Grebinchenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: У статті обґрунтовано доцільність формування фінансово-економічної грамотності у дітей старшого дошкільного віку. Визначено зміст понять «економічна освіта», «економічне мислення», «фінансово-економічна грамотність старшого

дошкільника». Окреслено шляхи здійснення процесу формування фінансово-економічної грамотності старших дошкільників.

Ключові слова: економічна освіта, економічне мислення, фінансово-економічна грамотність, діти старшого дошкільного віку.

Abstract: The article substantiates the expediency of forming financial and economic literacy in senior preschool children. The content of the concepts of "economic education", "economic thinking", "financial and economic literacy of senior preschoolers" is defined. The ways of implementation of the process of formation of financial and economic literacy of senior preschoolers are outlined.

Keywords: economic education, economic thinking, financial and economic literacy, senior preschool children.

Аналізуючи сучасну економічну ситуацію країни можна зробити висновок, що фінансово-економічна грамотність українського суспільства знаходиться не на високому рівні. Проблема фінансової несвідомості породжує економічну нестабільність держави. Сформованість фінансово-економічної грамотності в суспільстві має важливе значення з кількох причин. А саме, грамотність у сфері фінансів і економіки сприяє створенню умов для стійкого економічного розвитку. Люди, які розуміють фінансові принципи та здатні ефективно управляти своїми фінансами, стають активними учасниками економічного процесу, що сприяє збільшенню ефективності використання ресурсів та зростанню продуктивності; грамотність у фінансах допомагає уникнути фінансових проблем і криз, які можуть виникнути внаслідок неправильного управління грошовими ресурсами. Люди, які вміють ефективно планувати свої фінанси, роблять менше помилок у фінансових рішеннях та краще витримують економічні труднощі. Сформованість фінансово-економічної грамотності в суспільстві сприяє зменшенню рівня фінансової нерівності, оскільки дозволяє людям з усіх соціальних прошарків краще розуміти фінансові процеси і здійснювати обдумані фінансові рішення. Отже, сформованість фінансово-економічної грамотності в суспільстві є ключовою для стійкого економічного розвитку, забезпечення фінансової стабільності, зменшення фінансової нерівності та забезпечення фінансової безпеки для всіх його членів.

Формування фінансово-економічної грамотності відбувається в процесі економічної освіти. Економічна освіта – це процес набуття знань, навичок і компетенцій, необхідних для розуміння економічних принципів, механізмів функціонування економічних систем, а також для прийняття обґрунтованих рішень у сфері фінансів, підприємництва та управління ресурсами. Вона включає вивчення економічних теорій, фінансової грамотності, практичних аспектів ведення бізнесу та управління економічними процесами. Значення економічної освіти полягає у розвитку особистих фінансових навичок: управлінню особистими фінансами, плануванню бюджету, заощадженням, інвестуванням, розумінню кредитних і банківських продуктів, страхування, податків. В процесі економічної освіти відбувається також розвиток навичок аналітичного мислення, управління проектами, прийняття стратегічних рішень, формування підприємницького мислення.

Економічне мислення – це процес аналізу та прийняття рішень, заснований на розумінні економічних принципів, законів і моделей. Воно включає здатність мислити раціонально, враховувати альтернативні варіанти та оцінювати наслідки вибору в умовах обмежених ресурсів. Економічне мислення дозволяє як окремим особам, так і організаціям ефективно планувати, управляти та використовувати наявні ресурси.

Фінансово-економічна грамотність – це здатність розуміти та ефективно використовувати фінансові та економічні знання для прийняття обґрунтованих фінансових рішень, планування особистих та сімейних фінансів, а також для участі у фінансових ринках та розвитку особистих фінансів. Вона охоплює розуміння основних економічних понять, фінансових інструментів та продуктів, а також вміння використовувати їх для досягнення фінансових цілей.

Ще з раннього віку дитина всупереч власній волі чує від дорослого про економічні проблеми своєї родини і країни в цілому. Не одноразово батьки спілкуються при дитині на тему коштів, а також використовують такі слова як: «дорого», «бюджет», «гроші», «ціна», «обмін», «купити», «підвищення цін» тощо. Тому у Базовому компоненті дошкільної освіти наголошується про важливість набуття дітьми соціальної компетентності й навичок фінансової грамотності, що означає здатність дитини усвідомити, хто вона є і як потрібно взаємодіяти з іншими людьми [2]. Це надихає дитину вивчати свої права і обов'язки, планувати бюджет, раціонально використовувати ресурси, заощаджувати, оцінювати наявні можливості, формувати лідерські якості [4]. Дошкільний вік – це важливий етап на шляху до комфортного життя у дорослому віці.

В сучасному світі всебічний розвиток особистості включає фінансову грамотність, як основу успішного майбутнього життя. Оскільки знання, вміння та навички, набуті у дошкільному віці, є основою для формування громадянина, який цікавиться розвитком та економічним процвітанням своєї країни, важливо проводити систематичну роботу з економічної освіти саме з цього віку [1].

Фінансово-економічна грамотність дітей старшого дошкільного віку – це розуміння базових економічних понять і принципів, таких як вартість, гроші, обмін, виробництво та споживання; усвідомлення того, що різні товари і послуги мають вартість, основ обміну, що є потребами та бажаннями; вміння сприймати причинно-наслідкові зв'язки в економічних ситуаціях, приймати рішення щодо розпорядження ресурсами (наприклад, грошима або іграшками), а також розуміти концепцію ціни і вартості [5]. Розвиток особистісних якостей, таких як бережливість, відповідальність. Набуті знання та вміння в майбутньому дозволять старшим дошкільникам стати відповідальними споживачами, раціонально управляти ресурсами та приймати обґрунтовані рішення.

Основи фінансово-економічної грамотності для дітей старшого дошкільного віку отримують на доступних, цікавих та інтерактивних заняттях, таких як «Знайомство з грошима», під час яких діти вивчають номінал монет та купюр, їх назви, значення, вчать розрізняти різні монети та купюри за їх виглядом та величиною, усвідомлюють цінність грошей (гроші потрібно заробляти, щоб мати можливість купувати речі); «Основи бюджетування», на якому дітей знайомлять з поняттям «бюджет», пояснюють, що гроші можуть бути витрачені тільки один раз; формують навички складання та розподілу бюджету, основам заощаджень, різниці між потребами та бажаннями (потреби – це речі, які нам дійсно потрібні, тоді як бажання – це речі, які ми просто хочемо мати). На заняття «Основи підприємництва» у старших дошкільників формують уявлення, що підприємництво – це створення власного бізнесу (продаж власних товарів або послуг).

Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з основами фінансово-економічної грамотності можна здійснювати за допомогою різноманітних методів, що враховують їхні вікові особливості. Наприклад, рольові ігри «Магазин», під час якої діти грають ролі покупців і продавців, використовуючи іграшкові гроші для купівлі та продажу товарів, що допомагає зрозуміти їм поняття обміну та цінності грошей; «Банк»: діти виконують ролі банкірів та клієнтів, що допомагає ознайомитися з банківськими операціями, зокрема збереженням та видачею грошей. Використання адаптованих настільних ігор, таких як дитяча версія «Монополія», допомагають розвивати базові фінансові навички. Вправи на підрахунок і сортування монет і купюр допомагають дітям вивчити номінали грошей та розвинути математичні навички. Створення простих бюджетів для вигаданих ситуацій, наприклад, планування витрат на день народження або віртуальну подорож допомагає дітям зрозуміти, як планувати витрати та заощаджувати. Читання дитячих книг та казок, які пояснюють економічні концепції через історії, наприклад, казка про «Трьох поросят» може використовуватися для пояснення важливості заощаджень, прийняття виважених рішень. Доречним і цікавим для дітей є використання коміксів, що демонструють фінансові ситуації і показують, як герої вирішують фінансові проблеми; перегляд освітніх мультфільмів та відео,

які пояснюють економічні поняття у доступній формі; мобільних додатків та онлайн-ігор. Застосування даних методів допомагає зробити навчання захоплюючим і ефективним.

Створення власних скарбничок буде мотивувати дітей до збереження частини своїх кишенькових грошей та розвинути навички заощаджень. Екскурсії до місцевих магазинів, банків або інших підприємств, де діти можуть побачити, як працює економіка на практиці. Наприклад, відвідування пекарні може показати процес виробництва і продажу товарів. Важливо також залучати батьків до навчання фінансової грамотності дітей вдома: обговорення сімейного бюджету, планування покупок разом з дітьми, пояснення, чому робляться ті чи інші фінансові рішення. Надання дітям кишенькових грошей і навчання їх правильного розподілу: витрати, заощадження, благодійність [3].

Застосовуючи зазначені форми та методи, вихователь зможе ефективно ознайомити дітей старшого дошкільного віку з основами фінансово-економічної грамотності. Важливо використовувати різноманітні підходи, щоб зробити процес навчання цікавим і захоплюючим для дітей.

Отже, формування фінансово-економічної грамотності у дітей старшого дошкільного віку є важливим питанням сучасної дошкільної освіти. Розвиток фінансово-економічної грамотності не тільки готує дітей до дорослого життя, розвиваючи у них вміння виживати в сучасному суспільстві та економічно мислити, а й знайомить з новими професіями і навичками їх здійснення. Це також сприяє формуванню ділових якостей особистості, таких як вміння вирішувати різні життєві ситуації, діяти самостійно і творчо, будувати життя організовано, раціонально та цікаво. Тому виникає необхідність в подальшому глибшому теоретичному та практичному дослідженні економічного виховання старших дошкільників у закладах дошкільної освіти.

Список використаних джерел:

1. Богуш А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ. Київ: Видавничий Дім «Слово». 2007. 408 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук. Київ: Видавництво. 2022. 33 с.
3. Дудник Н.А. Економічне виховання старших дошкільників у взаємодії закладу дошкільної освіти і сім'ї : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Умань. 2016. 20 с.
4. Колосова О.В. Формування соціальної компетентності дошкільників засобами сюжетно-рольової гри. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 3-5 квітня 2013.) / за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. Вип.2. С. 162-166.
5. Фесюкова Л. Б. Соціально-економічне виховання дошкільнят. Херсон: Веста: Вид-во «Ранок», 2008. 104 с.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Зоя Данилюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. В. Колосова, кандидат педагогічних наук

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

Zoya Danyliuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті визначено основні педагогічні шляхи розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Автор статті аналізує сучасні ефективні методи, прийоми, форми роботи щодо створення сприятливого середовища для розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: творчі здібності, діти старшого дошкільного віку, креативність, творче мислення.

Abstract. The article identifies the main pedagogical ways of developing creative abilities of senior preschool children. The author of the article analyses modern effective methods, techniques, forms of work on creation of favourable environment for development of creative abilities of senior preschool children.

Keywords: creative abilities, senior preschool children, creativity, creative thinking.

Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку є однією з ключових складових їх гармонійного розвитку. В цьому віці діти активно вивчають навколишній світ, проявляють зацікавленість до нових знань і вмінь, а також розвивають власну творчість через різноманітні види діяльності. У сучасному світі, де ставиться все більший акцент на креативність, інновації та самовираження, розвиток творчих здібностей стає особливо важливим завданням для педагогів та батьків. Даний вид роботи, який базується на відкритості до ідей, експериментуванні та співпраці, є ідеальною платформою для розвитку творчості та самовираження у дітей [1, с. 11].

Розуміння та вдосконалення процесу розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку є актуальним завданням для сучасної педагогіки та розвитку освіти в цілому. Від цього залежить не лише індивідуальний розвиток кожної дитини, але й майбутнє суспільства, яке буде здатне до творчого мислення та інновацій.

Аналіз розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку виявляється надзвичайно важливим у сучасному світі, оскільки креативність та інноваційність стають ключовими компетенціями для успішної адаптації в суспільстві [2, с. 22].

Стимулювання та розвиток творчого мислення: надає дітям можливість експериментувати та виявляти свою креативність у різних сферах діяльності, таких як малювання, ліплення, музика, танці, конструювання тощо. Це сприяє розвитку їхнього творчого мислення та уяви.

Розвиток самовираження та самореалізації: допомагає дітям виявляти свої зацікавленості та уподобання і виражати себе через творчість. Вони вчаться виражати свої почуття, думки та ідеї через різні види мистецтва та рукоділля.

Розвиток співпраці та соціальних навичок: навчання дітей щодо співпраці та взаємодії з однолітками. Вони навчаються слухати інших, висловлювати свої думки, домовлятися та ділитися ідеями, що розвиває їхні соціальні навички [3, с. 11].

Стимулювання креативного розв'язку проблем: вимагає від дітей знаходити нестандартні, креативні рішення для різних завдань та випробувань. Це розвиває їхні аналітичні та проблемно-розв'язувальні здібності.

Підвищення самооцінки та впевненості: успіхи допомагають дітям підвищити свою самооцінку та віру у власні сили, що впливає на їхнє загальне самопочуття та ставлення до навчання [4, с. 13].

Аналіз показує, що важливим інструментом для розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку постає алгоритмічність робіт вдосконалення та пізнання. Вона сприяє їхньому інтелектуальному, емоційному та соціальному розвитку, формує в них важливі компетенції для майбутнього успіху в житті [5, с. 22].

Згідно з аналізом дослідників, їх дослідження та розробки розкривають різноманітні аспекти розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку. Вони пропонують унікальні підходи та інструменти для підтримки та розвитку творчого потенціалу малюків (табл. 1).

Таблиця 1

Розвиток творчих здібностей

Науковець	Розробка	Характеристика
Торренс Дж.	Тест на креативність (Torrance Tests of Creative Thinking)	Торренс розробив тест на креативність, який дозволяє виміряти рівень творчих здібностей дітей. Цей тест включає завдання на генерацію ідей, їх розв'язання та оцінку.
Амабіл М.	Теорія творчої продуктивності	Амабіл досліджувала вплив робочого середовища на творчість людини та розвиток її творчих здібностей. Вона вважає, що відкрита, підтримуюча атмосфера сприяє творчому мисленню та інноваціям.

Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку є надзвичайно важливим та актуальним завданням сучасної педагогіки. Участь у діяльності сприяє не лише розкриттю творчого потенціалу кожної дитини, але й розвитку її інтелектуальних, емоційних та соціальних навичок [4, с. 15].

За допомогою пізнання діти вчаться експериментувати, виражати свої ідеї та думки, співпрацювати з однолітками, та розв'язувати творчі завдання. Це сприяє їхньому розвитку креативного мислення, уяві, самореалізації та самодостатності.

Наукові розробки та дослідження, що розглядалися, свідчать про важливість створення сприятливого середовища для розвитку творчих здібностей дітей. Враховуючи інноваційні методи та підходи, можна забезпечити ефективний розвиток творчості та креативності у дітей старшого дошкільного віку [1, с. 21].

Отже, розвиток творчих здібностей виступає не лише як засіб для розваг та зайнятості, але і як потужний інструмент для розвитку та підготовки дітей до успішної адаптації у сучасному світі, де креативність та інновації відіграють ключову роль.

Список використаних джерел

1. Андрощук О. В. Вікові особливості розвитку творчих здібностей старших дошкільників. Матеріали XXIV Всеукраїнської науково практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2016. Вип. 24. С. 72-76.
2. Андрощук О. В. Методи діагностичного дослідження розвитку творчих здібностей старших дошкільників. Науковий журнал «Молодий вчений». №1 (41). Херсон: Видавничий дім «Гельветика». 2017. С. 219-225.
3. Архипова С. П., Кушнірик Н. П. Методика розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки*: зб. наук. пр. Полтава. 2009. Вип. 2. С. 41-48.
4. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук.; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. Київ, 2012. 26 с.
5. Бех Т. Розвиток творчої особистості дитини через образотворче мистецтво. Дошкільний навчальний заклад. 2017. №4. с. 41-64.
6. Колосова О.В. Арт-технології як засіб розвитку креативності здобувачів вищої освіти. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Вінниця, 2023. Вип. 12. С. 491-494.

ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

Наталія Кирста, кандидат педагогічних наук, доцент
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна)

PREPARATION OF PRESCHOOL CHILDREN WITH GENERAL UNDERDEVELOPMENT OF SPEECH FOR EDUCATION AT SCHOOL

Nataliia Kyrsta, Candidate of Pedagogy, Associate Professor
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Анотація. У статті розглянуто теоретичні аспекти розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення як чинник підготовки до навчання в школі. Обґрунтовано використання ігротерапії у роботі з дошкільниками із загальним недорозвитком мовлення.

Ключові слова: загальний недорозвиток мовлення, діти дошкільного віку, зв'язне мовлення, ігротерапія.

Abstract. The article examines the theoretical aspects of the development of coherent speech of older preschool children with general underdevelopment of speech as the basis of preparation for schooling. The use of play therapy in working with preschoolers with general underdevelopment of speech is substantiated.

Key words: general underdevelopment of speech, children of preschool age, coherent speech, play therapy.

Проблема розвитку мовлення дітей дошкільного віку із ЗНМ є актуальною упродовж багатьох років, бо у цьому віці дитина оволодіває комунікативними навичками в силу особливої чутливості до мовленнєвих явищ, інтересу до осмислення мовленнєвого досвіду, спілкуванням з однолітками та дорослими, готуючись до навчання в школі. Розвиток мовлення у дошкільному віці є важливим процесом, який органічно пов'язаний із розумовим розвитком дитини. Саме у старшому дошкільному віці зростає мовленнєва активність, накопичується словник, ускладнюються мовні висловлювання, перетворюючись на розповіді, вдосконалюється їхнє граматичне оформлення, формується звукова культура мовлення, зростає роль мовлення як засобу регулювання поведінки дітей. Відповідно затримку мовленнєвого розвитку на початкових вікових етапах важко компенсувати згодом. Значущість проблеми обумовлена і тим, що з кожним роком зростає кількість дітей із загальним недорозвитком мовлення, які вступають до першого класу.

Загальний недорозвиток мовлення (далі – ЗНМ) виступає складним розладом мовлення, при якому порушено формування всіх компонентів мовної системи, як звукової сторони (фонетики), так і смислової (лексики, граматики). Означені порушення найбільш яскраво проявляються у зв'язному мовленні – найвищій формі мовленнєвої діяльності дитини, що встановлює рівень її мовного та розумового розвитку.

Результати наукових досліджень засвідчують, що розвиток зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення відрізняється від розвитку зв'язного мовлення дітей із нормою мовного розвитку. Зокрема, нормативні показники розвитку мовних структур у дошкільників вивчали А. Богуш, О. Боряк, С. Ігнат'єва, К. Крутій, Т. Піроженко, В. Тарасун, В. Тищенко, Н. Савінова, В. Синьов, Ю. Рібцун; загальний недорозвиток мовлення дошкільників у межах спеціальної педагогіки досліджували А. Аніщук, Е. Данілавічюте, Н. Ільяна, О. Ковшар, А. Колупаєва, С. Конопляста, Ю. Косенко, О. Куляша, Н. Манько, С. Миронова, Є. Соботович, Ю. Рібцун, Л. Трофименко, Л. Фомічова; психолого-педагогічні характеристики дітей із ЗНМ представлено у працях Л. Андрусишиної, А. Голуб, Н. Гавриш, С. Заплатної, К. Крутій, І. Марченко, І. Мартиненко, Т. Поніманської, О. Романенко, Є. Соботович, М. Шеремет.

А. Аніщук ґрунтовно охарактеризувала загальний недорозвиток мовлення в дітей із нормальним слухом і первинно збереженим інтелектом як форму мовної патології, коли формування всіх компонентів мовної системи, які стосуються її фонетичної і смислової сторони, є порушеними [1, с. 115].

Типовими порушеннями вважається смислова та вимовна сторона мовлення. Мовні порушення у дошкільників можуть видозмінюватися від повної відсутності мовлення до розгорнутого мовлення з окремими проявами лексико-граматичного та фонетико-фонематичного недорозвитку. Враховуючи ступінь несформованості мовлення виділяють чотири рівні недорозвитку мовлення: I, II, III, IV рівні [3, с. 157], де у загальному буде виражено відставання у появі активного мовлення, бідний словниковий запас, аграматизми, недостатній розвиток звуковимови та фонематичного сприймання.

Н. Базима, М. Кляп, С. Кондукова, О. Ласточкіна, І. Молошна, Ю. Рібцун, визначають, що складність мовлення характеризується взаємодією кількох чинників: змісту тексту, його сенсу, логіки викладу, особливої організації мовних засобів, комунікативної спрямованості, композиційної структури. Відповідно зв'язне мовлення (мовленнєва готовність) передбачає накопичення словникового запасу, засвоєння мовних законів і норм, опанування граматичним ладом, а також практичне їх застосування, вміння користуватися засвоєним мовленнєвим матеріалом, зрозуміло передавати зміст готового тексту і самостійно складати зв'язні оповідання [4].

Дошкільники із загальним недорозвитком мовлення відчують труднощі при освоєнні здатності творити задум зв'язного висловлювання без опори на зразок. Таким дітям завжди потрібна опора, але й це не гарантує побудови зв'язного висловлювання, оскільки порушені вищеозначені компоненти мовлення (лексико-граматичне оформлення, фонетико-фонематична сторона та саме зв'язне мовлення).

Таким чином, формування зв'язного мовлення, розвиток лексичної сторони мовлення є основою для створення повноцінного тексту, але це неможливо без правильної граматичної побудови слів у словосполученнях та реченнях, без уміння описувати предмети, без логічної побудови речень, розміщення подій у хронологічній послідовності, здатності робити висновки та узагальнення. Відповідно до норм онтогенезу монологічне та діалогічне мовлення формується до старшого дошкільного віку (6-7 років), що є необхідною умовою підготовки дітей із ЗНМ до навчання в школі.

Ігрові технології є важливою складовою освітніх (педагогічних) технологій. Гра на логопедичних заняттях виступає формою і методом навчання дошкільників. Таким чином, розвивається можливість дітей активно користуватися мовою на позитивному емоційному тлі. Використовуючи гру в корекційному процесі, логопеди переносять емоції з ігрової діяльності на процес навчання. За позитивних емоцій в ігрових ситуаціях, діти частіше повертатимуться до них, тим самим закріплюючи нові знання, вміння та навички.

У процесі дослідження нами апробовано низку ігор у роботі з розвитку зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ, як-от: «Попелюшка», «Пластілінові пелюстки», «Насос», «Бідний дракончик», «Дві принцеси», «Паровозики», ігри з мікрофоном: «Сніжинки», «Букет для мами», «Що спочатку – що потім», «Біжить – лежить» «Четвертий зайвий», «Назви своє місце», «Де знаходиться предмет», «Придумай свою історію», «Мішечок казок», «Лего картини», «Присяде той», «Скажи навпаки», «Великий дім», «Маленький дім», «Замасковані предмети», «Диво-шнурочки», «Кухарчата», «Знайди і поясни», «Відгадайка», «Збери казку», «Зоосад».

Ефективним засобом комунікації у дитячій грі виступає Lego, оскільки в процесі створення моделей діти обговорюють і порівнюють, спільно удосконалюють їх для подальшої гри, домовляються, враховують думки один одного щодо гри та зважають на них, вигадують сюжет, створюють додаткові моделі [2, с. 52]. Дитяче конструювання тісно пов'язане з мовленнєвою діяльністю дошкільників. У експерименті використано конструктори Lego: LegoDuplo «Дім», «Зоопарк» та інші набори LegoEducation WeDo. Констатуємо, що ігри з легоконструювання розвивають комунікативні навички, оскільки на

занятті діти не лише цікавилися тим, що і як роблять інші, а й отримували та давали самостійні поради, обмінювалися деталями і навіть об'єднували свої моделі у великі конструкції. При цьому учасники спільної діяльності вирішували проблеми, що виникали, спілкувалися і радилися один з одним.

Для збагачення дітей враженнями та уявленнями про різні споруди з дітьми розглядалися картинки, ілюстрації, слайди, використовувалося художнє слово: казки, вірші, оповідання, пісні. У процесі спостережень ставилися запитання, які вимагали розгорнутої відповіді. Відповідаючи на запитання, у дітей уточнювалися та збагачувалися уявлення про предмети найближчого оточення, розвивалося монологічне та діалогічне мовлення.

Наводимо приклади ігор із картотеки легоконструювання, що спрямовані на формування культури спілкування, які нами було апробовано: «Побудуй свою історію». «Мішечок казок». «Лего-картини» «Придумай і створи небачену/небувалу тварину або рослину».

Отже, нам вдалося довести, що розвиток зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ формується успішно за таких психолого-педагогічних умов: правильно організований розвиток спілкування, врахування інтересів та потреб дітей відповідної вікової групи, систематичне навчання зв'язного мовлення та взаємодії у різних видах ігротерапії, у процесі формування комунікативних здібностей та позитивних взаємовідносин між дітьми.

Список використаних джерел

1. Анішук А.М. Дошкільна лінгводидактика: навч.-метод. посіб. для студ. ВНЗ спец. «Дошкільна освіта». Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя, 2014. 246 с.
2. Бутенко В. Г. Психолого-педагогічні основи ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету*. Вип. LXXII. 2017. Т. 2. С. 51-56.
3. Кляп М.І. Основні засади корекції лексико-граматичної складової мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня в умовах ДНЗ. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матеріали VII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (15 лютого 2018 року, м. Суми)*. Суми: ФОП Цьома С.П. 2018. 198 с.
4. Особливості мовленнєвого розвитку дітей із загальним недорозвитком мовлення. DOI: <https://vseosvita.ua/library/osoblivosti-movlenneвого-rozvitku-ditej-iz-zagalnim-nedorozvinennam-movlenna-397160.html> (дата звернення: 22.12.2022).

ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

Олена Колосова, кандидат педагогічних наук

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Ольга Антонюк, вчитель початкових класів

Комунальний заклад «Вінницька спеціальна школа для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку» (Україна)

USE OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH MUSCULOSKELETAL DISORDERS

Olena Kolosova, Candidate of Pedagogy

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Olga Antoniuk, primary school teacher

Vinnitsia Special School for Children with Intellectual Disabilities (Ukraine)

***Анотація:** в статті висвітлено важливість розбудови інклюзивного суспільства, актуальні проблеми інтеграції дітей з порушенням опорно-рухового апарату.*

Проаналізовано можливості педагогічних технологій для розвитку дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.

Ключові слова: *інклюзія, інклюзивна освіта, діти з порушенням опорно-рухового апарату, педагогічні технології.*

Abstract: *The article highlights the importance of building an inclusive society, the current problems of integration of children with musculoskeletal disorders. The possibilities of pedagogical technologies for the development of children with musculoskeletal disorders are analysed.*

Keywords: *inclusion, inclusive education, children with musculoskeletal disorders, pedagogical technologies.*

Інклюзія є однією з ключових цінностей сучасного суспільства, спрямованою на забезпечення рівних можливостей та доступу до всіх аспектів життя для всіх його членів, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, соціальних чи економічних особливостей. Інклюзія сприяє рівноправності, забезпечуючи доступ до освіти, працевлаштування, медичних послуг та інших ресурсів для всіх людей, включаючи осіб з інвалідністю, представників меншин та інших уразливих груп. Вона спрямована на усунення дискримінації та нерівності, забезпечуючи справедливе ставлення до кожної людини та рівні можливості для розвитку, допомагає людям реалізувати свій потенціал, брати активну участь у суспільному житті та відчувати свою цінність та важливість у суспільстві, сприяє інтеграції різних груп населення, зменшуючи соціальну ізоляцію та підвищуючи рівень взаєморозуміння та співпраці між людьми [4].

Інклюзивне суспільство ефективніше використовує людські ресурси, залучаючи таланти та здібності всіх його членів. Це сприяє інноваціям, підвищенню продуктивності та економічному зростанню. Інклюзивні практики допомагають виховувати толерантність, повагу до різноманітності та позитивне ставлення до відмінностей між людьми, стимулюють позитивні соціальні зміни, сприяючи формуванню справедливого та гармонійного суспільства [2].

Інклюзивна освіта сприяє розвитку індивідуальних здібностей кожної дитини, незалежно від її фізичних чи інтелектуальних можливостей. Це допомагає створювати рівні умови для навчання та розвитку, що особливо важливо для дітей з порушенням опорно-рухового апарату (ПОРА), які стикаються з різноманітними проблемами, що впливають на їхнє фізичне, психологічне та соціальне життя. Серед основних проблем, які виникають у дітей з ПОРА та їх сімей:

1. Обмежена мобільність: діти з ПОРА часто мають труднощі з пересуванням, що може обмежувати їхню здатність брати участь у фізичних активностях та соціальних заходах. Багатьом дітям потрібні інвалідні візки, ортопедичні пристрої, адаптовані меблі тощо. Забезпечення таким обладнанням може бути складним і дорогим. Діти з ПОРА можуть мати супутні медичні проблеми, такі як сколіоз, м'язова слабкість, контрактури суглобів, що вимагають постійного медичного спостереження та лікування.

2. Освітні проблеми: вони можуть стикатися з бар'єрами у фізичному середовищі ЗДО, що обмежує їхній доступ до навчання; потреба в адаптованих навчальних матеріалах, вихователі часто не мають достатньої підготовки для роботи з дітьми з ПОРА, що може призводити до недостатньої підтримки та розуміння їхніх потреб.

3. Соціальна ізоляція: діти з ПОРА часто стикаються з соціальною ізоляцією через обмеження у мобільності та бар'єри в доступі до соціальних заходів та ігор. Суспільство може ставитися до них з упередженням та стереотипами, що може впливати на їхнє психологічне благополуччя та самооцінку. Через обмежені можливості взаємодії з однолітками, діти з ПОРА можуть мати труднощі у розвитку соціальних навичок, що важливі для їхнього майбутнього життя.

4. Психологічні проблеми: часті медичні втручання, обмежена мобільність та соціальна ізоляція можуть негативно впливати на психоемоційний стан дітей, призводячи до

стресу, тривожності та депресії; такі діти можуть мати занижену самооцінку через відчуття своєї «інакшості» та нездатності виконувати ті ж самі дії, що їхні однолітки.

5. Економічні проблеми: лікування, реабілітація та забезпечення спеціальним обладнанням часто потребують значних фінансових витрат, що може бути важким тягарем для сімей.

6. Проблеми доступності: 1) архітектурні бар'єри: відсутність доступності у громадських місцях, транспорті та освітніх закладах обмежує можливості дітей з ПОРА брати активну участь у суспільному житті; 2) інформаційні бар'єри: брак доступної інформації про права та можливості дітей з ПОРА, а також відсутність інформаційної підтримки для їхніх сімей.

Усвідомлення цих проблем та активне їх вирішення допоможуть покращити якість життя дітей з порушенням опорно-рухового апарату, сприяючи їхній інтеграції у суспільство та розвитку їхніх потенційних можливостей.

Ефективними засобами вирішення означених проблем є застосування в освітньому процесі педагогічних технологій. Педагогічні технології – це сукупність методів, прийомів, інструментів і матеріалів, які використовуються в освітньому процесі для досягнення поставлених навчальних цілей. Вони включають в себе систематичне планування, реалізацію та оцінювання освітнього процесу на основі наукових знань і досягнень сучасної педагогіки та психології. Педагогічні технології дають змогу враховувати індивідуальні особливості дітей, адаптуючи навчальний процес під їхні потреби та здібності [6, с. 23].

Так, застосування в освітньому процесі ЗДО здоров'язбережувальних технологій у роботі з дітьми з ПОРА дозволить позитивно вплинути на їх фізичний розвиток, відновлення функцій опорно-рухового апарату [5, с. 423]. Серед них: Бломберг-терапія ритмічними рухами, яка заснована на природних ритмічних дитячих рухах, за допомогою яких стимулюються чутливі рецептори, які впливають на різні відділи головного мозку та відновлюються пошкоджені нейронні зв'язки, інтегруються рефлексії.

Бобат-терапія спрямована на підтримку вітальних функцій, на досягнення найкращого розвитку здібностей дитини, розвитку комунікативних здібностей, забезпечення максимально наближених до фізіологічних рухів, запобігання вторинних уражень (деформацій, атрофій). Дана технологія дозволяє підтримувати основні життєві функції дітей (прийом їжі, дихання), оптимально контролювати поставу у стані спокою та у русі відповідно до мети руху, позитивно впливає на розвиток моторної функції рук, виконання побутових функцій (одягання, туалет тощо). Для взаємодії з дитиною та стимуляції її активності в Бобат-терапії використовується гра, що також сприяє соціальній адаптації дошкільників.

Сенсорна інтеграція є важливим аспектом розвитку дітей з порушеннями опорно-рухового апарату. Це процес, за допомогою якого мозок організовує і обробляє сенсорну інформацію, отриману від різних сенсорних систем (зору, слуху, дотику, смаку, нюху, пропріоцепції та вестибулярної системи), що дозволяє дітям ефективно реагувати на навколишнє середовище [3].

До основних проблем в обробці сенсорної інформації дітей з ПОРА відносять: порушення пропріоцепції (відчуття положення тіла в просторі): труднощі з контролем рухів, відчуттям сили та координацією; вестибулярні проблеми: складнощі з балансом і координацією рухів, що можуть впливати на здатність виконувати повсякденні завдання; гіперчутливість або гіпочутливість до сенсорних стимулів: надмірна або недостатня реакція на звуки, світло, дотики тощо; порушення тактильного сприйняття: труднощі з розрізненням текстур і температур, дискомфорт при дотику до певних матеріалів.

Використання спеціальних програм сенсорної інтеграції, розроблених для задоволення індивідуальних потреб дитини дозволить вирішити зазначені проблеми. З цією метою доречно застосування ігрових технік для стимуляції різних сенсорних систем, створення сенсорної кімнати зі спеціальними сенсорними матеріалами та обладнанням (м'які поверхні, гойдалки, кулькові басейни, світлові панелі); вправ для розвитку пропріоцепції та

вестибулярного апарату (наприклад, розкачування, крутіння, стрибки), використання спеціальних пристосувань (м'ячі, гойдалки, балансири) для поліпшення балансу та координації; використання різних текстурних матеріалів (піску, води, глини) для розвитку тактильного сприйняття; виконання масажу або легких дотиків для зменшення гіперчутливості до дотиків.

У розвитку дітей з ПОРА ефективними є застосування інтерактивних технологій [1]. Так, програмне забезпечення корекційно-розвиваючого комп'ютерного комплексу «ТІМОКО» сприяє розвитку розумових та фізичних здібностей дітей цієї категорії, включає в себе інтерактивні ігри («Фотоальбом», «На кухні», «На пляжі», «В небі» тощо), які підвищують мотивацію дітей до фізичної і пізнавальної діяльності у веселій і цікавій формі. Діти розвивають рухові і когнітивні навички в ігровому середовищі, де ігри не носять змагальний характер, що забезпечує безпечний ігровий простір. Граючи в ігри, діти тренують увагу, зосередженість, підвищують швидкість реакції, пам'ять, у них розвивається двостороння координація, точність рухів, абстрактне мислення тощо.

Професійне інтерактивне обладнання в фізичній і психологічній реабілітації дітей створює голландська компанія-виробник NYOYN, а саме проєкційні стіни, підлоги і пісочниці. Інтерактивні продукти Бріюлайт можна застосовувати в освітніх цілях дітей з руховими порушеннями, розвивати їх моторні навички, вчити соціальній взаємодії в змагальних іграх. Так, для командної роботи дитини з ПОРА може стати інтерактивна пісочниця Бріюлайт, в якій може працювати декілька дітей над завданням «Побудувати місце для життя свинки, кролика, риби, пташки», важливо, що під час цієї гри діти проявляють лідерські якості, розподіляють тварин, а ще в них буде розвиватись дрібна моторика тощо.

Педагогічні технології є невід'ємною частиною сучасної освіти, спрямованою на підвищення її якості, індивідуалізацію навчального процесу та підготовку дітей з ПОРА до життя в сучасному суспільстві. Використання різноманітних методів, прийомів та інструментів забезпечує ефективну організацію навчального процесу та сприяє розвитку всебічно розвиненої особистості.

Список використаних джерел

1. Імбер В.І., Карук І.В., Колеснік К.А. Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час застосування освітніх ситуацій у процесі групової діяльності з дітьми дошкільного віку. International scientific conference «Modernization of educational system: world trends and national peculiarities»: Conference Proceedings, February 23rd. Kaunas: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. С. 138-140.
2. Карук І.В. Траєкторія розвитку дітей з особливими потребами в педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського. Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи: матеріали третьої науково-практичної інтернет-конференції молодих науковців та студентів. 2017. Вип. 4. С.117-119.
3. Колосова О.В. Інноваційні технології навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля». 2017. Вип. 6. С. 49-51.
4. Колосова О.В., Кронівець Т., Хіля А.В. Соціально-педагогічна підтримка дітей з інвалідністю в середовищі різноманіття: досвід ЄС. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. Вип. 64. С. 88-96.
5. Пахальчук Н. Використання здоров'язбережувальних технологій у фізичному вихованні дітей дошкільного віку. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв, 9-11 квітня 2014 р., м. Вінниця / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД». 2014. Вип. 3. С. 422-424.

6. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навчально-методичний посібник. Уклад.: А. Василюк, Ю. Бондар, А. Хіля. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця. 2020. 168 с

ДОСВІД АВСТРІЇ У ПРОЦЕСІ РОЗБУДОВИ СИСТЕМИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Наталя Кошелева, кандидат педагогічних наук, доцент

Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Дніпро, Україна)

AUSTRIAN EXPERIENCE IN DEVELOPING AN INCLUSIVE EDUCATION SYSTEM

Natalia Kosheleva, Candidate of Pedagogy, Associate Professor

Horlivka Institute for Foreign Languages of the State Higher Educational Establishment «Donbas State Pedagogical University» (Dnipro, Ukraine)

***Анотація.** Статтю присвячено аналізу досвіду створення національної системи інклюзивної освіти в Австрії. Визначено філософські і теоретичні засади інклюзивного підходу в австрійській освіті, висвітлено історію його розвитку. Наведено опис організаційно-методичних особливостей інклюзивної освіти в Австрії.*

***Ключові слова:** австрійська система освіти, діти з особливими освітніми потребами, спеціальна освіта, інклюзивна освіта, інтегровані класи.*

***Abstract.** The article analyses the experience of creating a national system of inclusive education in Austria. The author defines the philosophical and theoretical foundations of the inclusive approach in Austrian education, and highlights the history of its development. A description of the organisational and methodological features of inclusive education in Austria is given.*

***Key words:** Austrian education system, children with special educational needs, special education, inclusive education, integrated classes*

Актуальність обраної теми обумовлена філософією сучасної інклюзивної освіти, одна з провідних ідей якої полягає в забезпеченні рівноправності всіх учнів щодо здобуття освіти за місцем проживання. Ця ідея випливає з принципу визнання всіх людей однаково цінними і важливими для соціуму, незважаючи на відмінності, і має на меті забезпечити повноцінну інтеграцію дітей з особливими освітніми потребами (ООП) в навчальний процес і шкільне середовище, сприяти їхньому всебічному розвитку й повноцінній соціалізації. Соціальна затребуваність інклюзивної освіти в Україні щороку неухильно зростає: збільшується кількість інклюзивних груп закладів дошкільної освіти та інклюзивних класів закладів загальної середньої освіти, здобувачів освіти, які отримують у них освітні послуги. Так, наприклад, протягом останніх п'яти років кількість учнів з ООП в інклюзивних класах середніх шкіл зросла більше ніж у два рази; наразі в різних освітніх закладах України нараховується близько 45 тисяч здобувачів освіти з ООП; тож у перспективності інклюзивної освіти в Україні немає сумнівів. Проте наша країна тільки відносно нещодавно почала розбудовувати цю систему: активне запровадження її в українські школи почалось у 2016 р., на рік пізніше були внесені зміни до Закону України «Про освіту», які стосувались особливостей отримання освіти дітьми з ООП. Ці зміни стосувались підтвердження права дитини навчатись у будь-якому освітньому закладі незалежно від її особливостей; організації навчання в інклюзивних класах; розробки індивідуальних навчальних планів та програм для дітей з ООП та ін. Тому досвід країн Європи, в яких система інклюзивної освіти була створена раніше, є важливим для вдосконалення наших напрацювань у цій галузі. Однією з таких країн є Австрія, чий досвід розбудови системи інклюзивної освіти ми пропонуємо коротко оглянути.

Ще в 1846 р. в Австрії було ухвалено закон, який надавав право сліпим дітям навчатись разом з усіма іншими учнями. Відтоді у країні була створена система спеціальної освіти. Це були спеціальні школи для дітей з різними видами порушень: зору, слуху, опорно-рухового апарату, інтелекту, поведінки тощо. У такому вигляді ця система існувала до другої половини XX ст., базуючись на принципі сегрегації: діти з ООП отримували освіту у відокремлених закладах, ізольовано від інших дітей, хоча в організаційно-методичному плані вона була достатньо добре впорядкована. Приблизно у 80-х рр. формується суспільний рух, до якого увійшли батьки, педагоги, громадські діячі, спрямований на здобуття рівноправності всіх дітей в отриманні освіти та подолання дискримінації через особливості розвитку. У 1983 р. представники цього руху, який сформувався в різних регіонах Австрії, звернулися до Міністерства освіти країни, з пропозицією щодо проведення освітнього експерименту з метою інтеграції дітей з ООП у навчальний процес звичайних загальноосвітніх шкіл. За підтримки міністерства цей експеримент був проведений, до нього долучились науковці, педагоги, керівництво шкіл, батьки – представники громадських організацій. У межах експерименту було запропоновано дослідити 4 моделі навчання дітей з ООП з інтеграцією в загальноосвітні школи, щоб визначити їхню ефективність, а саме:

- модель, яка передбачала створення інтегрованих класів: у класі 20 учнів, 4 з яких – це діти з ООП; у класі працюють 2 вчителів, один з яких є вчителем спеціалізованої освіти; для дітей з ООП розробляється індивідуальна навчальна програма, що враховує особливості їхнього розвитку;

- модель взаємодіючих класів: діти з ООП навчаються у спеціальній школі, окремо від інших школярів, що не мають відмінностей у розвитку, але разом з учнями із загальноосвітніх шкіл беруть участь у позакласних заходах;

- модель, яка передбачала створення малокомплектних класів: ці класи створювались у загальноосвітній школі, у них навчались учні з ООП (6–11 дітей), наприклад, із затримкою психічного розвитку, за загальною програмою, але протягом більш тривалого часу (початкова 4-річна ступінь – за 6 років);

- модель, яка передбачала, що учні з ООП навчаються у звичайних класах, але отримують індивідуальну допомогу від педагогів, які пройшли спеціальну підготовку [2, с. 30–31].

На початку 90-х рр. XX ст. результати експерименту були проаналізовані Австрійським Центром експериментальної освіти та шкільного розвитку і визначено, що найбільш ефективною є перша модель (інтегровані класи), на основі якої почала розбудовуватись австрійська система інклюзивної освіти. Були виявлені її переваги, які полягали в усвідомленні того, що: діти з ООП можуть навчатись у загальноосвітній школі разом з усіма іншими школярами; перебуваючи постійно серед своїх однолітків, вони добре соціалізуються; батьки можуть бути повноправними учасниками освітнього процесу; педагоги вдосконалюють свою професійну майстерність, працюючи з дітьми з ООП ті ін. [1, с. 51]. Як результат проведеного експерименту в 1993 р. в Австрії було ухвалено «Закон про освіту», який затверджував право батьків на вибір освітнього закладу для своїх дітей незважаючи на особливості розвитку; упорядковував засади спеціальної та загальної освіти (у спеціалізованих закладах мають навчатись тільки діти зі значними порушеннями в розвитку). Методичну підтримку, психолого-педагогічний супровід здійснюють центри спеціальної освіти, в яких працюють спеціальні педагоги (консультують педагогів, батьків, проводять діагностику та корекційно-розвивальну роботу з дітьми, забезпечують підвищення кваліфікації педагогів та ін.).

На державному рівні Федеральний уряд фінансує діяльність спеціальних педагогів, що співпрацюють з учителем в інтегрованих класах. Органи місцевого самоврядування забезпечують необхідне обладнання для інклюзивних шкіл та заходи спеціальної підтримки дітей з ООП. Родини, що виховують дітей з ООП, мають податкові пільги, соціальну допомогу, додаткову фінансову підтримку (наприклад, зниження тарифів і видатків) [3, с. 39].

Таким чином, діти з особливими освітніми потребами в Австрії можуть навчатись в інклюзивній або спеціальній школі (за рішенням батьків). Інклюзивне навчання здійснюється на всіх рівнях освіти. Інклюзивне навчання здійснюється за індивідуальним навчальним планом та програмою. Такий підхід відкриває широкі можливості дітям з ООП для повноцінного навчання, соціалізації серед широкого кола однолітків, інтеграції в соціум та всебічного особистісного розвитку.

Список використаних джерел

1. Колупасва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ: Самміт-Книга, 2009. 272 с.
2. Лаврінченко Л. І. Школа для кожного (окремі аспекти інклюзивної освіти): навч.-метод. посіб. Чернівці: Чернівецький національний технологічний університет (ЧНТУ), 2017. 168 с.
3. Логвиненко Т., Клим М. Становлення та розвиток інклюзивної освіти в Австрії та Бельгії: законодавчий та організаційний аспекти. *Молодь і ринок*. 2021. № 10 (196). С. 36–40.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ДО НАВЧАННЯ ГРАМОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Інна Марченко, кандидат педагогічних наук, доцент
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

THE PECULIARITIES OF THE PREPARATION OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE WITH SPEECH DISORDERS FOR LEARNING LITERACY IN AN INCLUSIVE EDUCATION

Inna Marchenko, Candidate of Pedagogy, Associate Professor
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Анотація. В статті розкриваються особливості та напрями підготовки дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення до навчання грамоти в умовах інклюзивної освіти.

Ключові слова: порушення мовлення, підготовка до навчання грамоти, інклюзивна освіта.

Abstract. The article deals with the peculiarities of the preparation and areas of learning literacy the children of preschool age with speech disorders.

Key words: speech disorders, preparation for teaching literacy, inclusive education.

У вітчизняних психолого-педагогічних працях однією з провідних проблем є питання підготовки дітей дошкільного віку до навчання в школі та, зокрема, проблема формування готовності дітей до оволодіння писемним мовленням, оскільки саме воно є основним інструментом засвоєння шкільних знань. У літературних джерелах (А. Богуш, М. Вашуленко, В. Горецький, Л. Журова, Н. Скрипченко та ін.) навчання грамоти визначається як процес формування у дітей початкових елементарних умінь читати й писати [1]. Проте підготувати дитину до цих непростих видів мовленнєвої діяльності покликаний заклад дошкільної освіти.

В нейропсихології згруповані передумови, що покладені в основу писемного мовлення та визначені таким чином:

- перша – достатній рівень сформованості усного мовлення, довільне володіння ним;
- друга – сформованість чи збереженість різних видів сприймання, відчуття, знання та їх взаємодія;
- третя – сформованість рухової сфери;
- четверта – формування у дітей абстрактних способів діяльності;

- п'ята – сформованість загальної поведінки, саморегуляція її та контроль за діями, намірами, мотивами.

Для навчання грамоти необхідний досить високий рівень загального розвитку дитини, наявність мотиву навчання, адекватність і регуляція поведінки, сформованість навчальних і мовленнєвих навичок.

На сучасному етапі розвитку інклюзивної освіти значної актуальності набуває проблема навчання дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку (ПМР), про що свідчать численні публікації, дослідження науковців і педагогів-практиків (В. Бондар, Е. Данілавичюте, В. Тищенко, М. Шеремет, С. Чупахіна та інші).

Вчителю початкових класів, його асистенту, вихователю дошкільного закладу та його асистенту й всім педагогічним працівникам, що безпосередньо беруть участь в організації навчально-виховного процесу в закладах із інклюзивною формою навчання, потрібно розуміти особливості розвитку дітей із ПМР та особливості організації і надання необхідної корекційної допомоги цим дітям в умовах освітнього процесу. Від початку діти з ПМР повинні бути включені у спеціально організований педагогічний процес корекційно-розвиткового впливу.

У дошкільному віці дитина з нормотиповим розвитком оволодіває усним мовленням на практичному рівні, за наслідуванням, в школі вона оволодіває зоровими (графічними) образами слів. Дитина повинна навчитися переводити почуте й сказане слово в його зоровий образ (письмо) та навпаки, вміти перевести зоровий образ в артикуляційний і слуховий (читання). Для цього дитина має вміти абстрагувати поняття, тобто вона повинна розуміти звуки та букви як елементи усного й писемного мовлення.

У дітей із порушеннями мовлення прослідковується порушення орієнтовної діяльності у мовному матеріалі з самого раннього дитинства. Дослідники вказують на те, що у цих дітей виявляються порушеними самі задатки до розвитку мовної здібності. Внаслідок порушення тих чи інших ланцюгів мовленнєвої системи спонтанне поетапне формування мовленнєвих умінь і навичок зустрічає значні труднощі, які посилюються дефіцитом засобів спілкування, відсутністю повноцінних умов для накопичення необхідного мовленнєвого досвіду.

З психолого-лінгвістичної точки зору початковий період навчання грамоти – це формування нового ставлення до мови та мовлення. Мовлення, його формальна сторона має стати для дитини предметом усвідомлених мимовільних дій. Предметом пізнання стає сама мова, її зовнішня звукова сторона. Під час роботи з аналізу та синтезу усного мовлення у дітей на конкретних прикладах формують правильні уявлення про основні поняття мови: речення, слово, частини слова – склад, звук і букву.

Для дітей із ПМР розроблена спеціальна система підготовки до навчання грамоти та навчання грамоти, обумовлена особливостями розвитку цих дітей та здібністю до засвоєння мовних знань. Насамперед, потрібно враховувати, що підготовка до навчання грамоти, як і навчання грамоти проводяться на матеріалі звуків, які всі діти вимовляють правильно, – в системі навчання передбачено певна відповідність між звуками, які вивчають, тими чи іншими формами фонемного аналізу та навчання читання і письма. Другою особливістю є виділення подовженого періоду зі специфічним змістом, протягом якого відбувається підготовка до навчання грамоти. Наступна особливість – надзвичайна роздробленість матеріалу, який засвоюють діти, та його докладне відпрацювання на кожному з нових етапів навчання [3, с. 262].

На початку навчального року створюються необхідні умови для поглибленої **роботи над словом** за допомогою системи спеціальних вправ. У дітей потрібно сформувати елементарні уявлення про слово як основну одиницю мовленнєвого спілкування та його номінативні значення (може називати предмети і явища, дії, ознаки предметів і дій, кількість тощо). На конкретних прикладах дітям необхідно наочно пояснити, **що таке «слово»**, що його, по-перше, неможна змішувати з тим, що воно позначає, наприклад із предметом, або дією, по-друге, роз'яснюють, що слово неможна змішувати з його частинами, наприклад зі складами, з яких воно складається. Діти мають розуміти, що слово, по-перше, є звуковою

сукупністю (увагу дитини звертають на звукову сторону слова), по-друге, слово завжди має певне значення («завжди що-небудь позначає», «про щось говорить»). Поступово дають поняття «слова – назви предметів», «слова – назви дій», «слова – назви ознак предметів» і їх розрізнення. Схематично записують слова за допомогою різних смужок. Ці знання стануть основою розуміння та оперування граматичними частинами мови у школі.

Особливо важливим завданням є **усвідомлення побудови речення**, словесного складу мовлення, усвідомлення самого ходу роздумів. Дітям показують на прикладах, що таке речення: в реченні виражається закінчена думка; в реченні про когось чи про щось розповідається; слова в реченні пов'язані між собою за змістом; речення починається з великої літери, а в кінці речення стоїть крапка.

Під час формування у дітей із ПМР усвідомленого поняття «речення», його будови, словесного складу мовлення важливо дотримуватися послідовності рівнів дій:

1) матеріальний рівень дії (із предметами або з матеріальними зображеннями суттєвих властивостей цих предметів, схематичне зображення речення); дітей вчать «записувати речення» з поступовим збільшенням кількості слів – тобто викладати його ілюстративно-графічну та графічну схеми;

2) рівень дії у голосному мовленні (визначення кількості та порядку, місця слів у реченні на основі проговорювання без опори на схематичне його зображення);

3) рівень дії у розумі (аналіз почутого речення без опори на його проговорювання).

Під час роботи над реченням необхідно звертати увагу на формування інтонації завершеного та незавершеного речення, оскільки завершеність чи незавершеність висловлювання є однією з головних формальних ознак речення, а у дітей із порушеннями мовлення в цьому процесі спостерігаються значні труднощі. Дітей із ПМР потрібно навчати відображено та самостійно перетворювати інтонації незавершеного речення у завершене аналогічне і з додаванням слів: *Я малюю. Я малюю... Я малюю дім.*

Проводять роботу з **диференціації поняття «слово», «речення»** у відповідності до зазначених рівнів. Дітям роздають довгі та короткі смужки й звертають увагу на те, що слово ми позначаємо короткою смужкою, а речення – довгою. Почергово називають слова та речення, діти мають викласти відповідні смужки. З метою кращого усвідомлення понять «речення» та «слово», як модель, можна використати великий прямокутник у значенні речення, як одне ціле повідомлення. Слова варто записувати за допомогою кольорових смужок, показуючи тим самим дітям, що слова в реченні пишуть окремо у відповідній послідовності й вони мають різні лексичні значення.

Сформовані **фонематичні процеси** – це запорука чіткої вимови звуків, правильної складової структури, успішного вивчення правил і успішного оволодіння процесами читання та письма. Фонематична система є системою фонем мови, в якій кожна одиниця характеризується певною сукупністю смислорозрізнених ознак. У нашій мові такими ознаками є твердість – м'якість, дзвінкість – глухість, спосіб утворення, участь піднебінної завіски. Фонематична система включає такі компоненти, як фонематичне сприймання, фонематичне уявлення, фонематичний аналіз і синтез.

Підготовка до навчання грамоти на **фонологічному рівні** починається у межах середньої групи, коли логопедом проводиться робота з корекції правильної звуковимови, розвитку фонематичного сприймання та уявлень, вводяться елементарні форми звукового аналізу слів. Дитина отримує первинні уявлення про мовленнєвий звук на основі порівняння його за способом творення та значенням із немовленнєвими, звуками в природі та побуті.

Формування фонематичних процесів у дітей старшого дошкільного віку із порушенням мовлення є одним із найважливіших завдань у логопедії і включає виховання безпомилкової слухової диференціації всіх звуків мовлення (включаючи і акустично близькі), тобто наявність добре розвиненого фонематичного сприймання та правильних фонематичних уявлень, уміння аналізувати та синтезувати звуковий склад слова. Фонематичне сприймання за своєю значимістю знаходиться у першості як основний процес у засвоєнні фонематичної сторони мови. Його недостатність гальмує наступний спонтанний

розвиток звукової сторони мовлення. Під час розвитку фонологічної системи дітей із ПМР потрібно орієнтуватися на ієрархічну взаємодію фонематичних процесів у нормотиповому онтогенезі дитячого мовлення, а також зважати на порушені механізми змішувань і заміन звуків у мовленні: недостатність фонематичного сприймання, недоліки слухової уваги, слухового контролю й особливо фонематичних уявлень [5].

Дітям дають уявлення про звуковий склад слова та уміння робити звуковий аналіз: визначати перший і останній звук у слові, місце звука в слові; визначати послідовність звуків у слові, підбирати слова із заданим звуком, порівнювати звуковий склад слів, які складаються з однакових звуків (ліс – сіль) або відрізняються одним звуком (мак – рак). Формування дії звукового аналізу, як особливої розумової дії, проходить низку етапів: формування фонематичного аналізу з опорою на допоміжні засоби та зовнішні дії (графічна схема слова та фішки); формування навички фонематичного аналізу переводиться у мовленнєвий план без опори на матеріалізацію дії; формування дії фонематичного аналізу в розумовому плані.

У підготовці до навчання грамоти значне місце належить усвідомленню дітьми з ПМР принципу *складового складу слова*, оскільки саме склад є вимовною та словотворчою одиницею мови. Уміння складового аналізу передбачає складні розумові дії. У дітей формують уміння чути та називати кількість складів у слові, визначати їх послідовність, складати слова із заданих складів. Під час навчання складового ділення слів відбувається знайомство з наголосом, який не існує окремо від слів. Для відчуття складового складу мовлення діти з ПМР потребують розвитку почуття базового невербального та вербального ритму. За визначенням відчуття ритму – це здатність, яка проявляється при відтворенні ритмічно організованих елементів часового ряду. Необхідною є робота над інтонаційно-ритмічним малюнком слова, розрізненням і відтворенням складового контуру слів і їх звукового складу.

Важливою передумовою у формуванні мовлення (як усній, так і писемній формі) є розвиток моторики, як загальної, так і дрібної моторики рук, мовленнєвої моторики. Вплив маніпулятивних рухів рук на розвиток вищої нервової діяльності, особливо на розвиток мовлення доведений у багатьох дослідженнях вчених.

Для підготовки дітей із ПМР важливим є також розвиток у них: зорового сприймання та зорово-просторової орієнтації, а саме: зорового гнозису, зоро-просторових уявлень і орієнтації, зорового аналізу та синтезу, просторового мислення; уточнення та розширення обсягу зорової пам'яті (розвиток зорового мнєзиса) та зорової уваги, її стійкості та переключення розвитку графомоторних навичок (зорово-моторної координації, конструктивного праксиса, функції зорового контролю за рухом руки) [3, с. 294].

Відпрацювання кожного напрямку відбувається на матеріалі спеціально підібраних вправ, які реалізуються в індивідуальних і фронтальних формах роботи з дітьми (у повсякденному житті, за завданням логопеда працює вихователь та батьки). Вправи для означених напрямів роботи доволі добре висвітлені у загальній і спеціальній літературі (Т. Кудярська, Т. Кобилякова, І. Марченко, Л. Маруніч, С. Ніколенко, Т. Орищук, Т. Пічугіна, М. Рузіна, Н. Чередниченко та інші).

Отже, підготовка до навчання грамоти старших дошкільників з ПМР передбачає означені напрями роботи та охоплює формування та розвиток визначених компонентів. Специфіка та глибина корекційно-розвиткового навчання обумовлюється індивідуальним рівнем мовленнєвого та психічного розвитку дитини.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М., Маліновська М. В. Перші кроки грамоти: переддошкільний вік: навч.-метод. посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2013. 424 с.
2. Данілавічюте Е. А. Діти з особливими потребами в освітньому просторі: збірник матеріалів V Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології «Діти з особливими потребами в освітньому просторі». Чернігів, 2019. С. 34-38.

3. Марченко І. С. Спеціальна методика розвитку мовлення: навч.-метод. посібник. Київ: Видавничий дім «Слово». 2015. 307 с.
4. Мельниченко Д. В., Стахова Л. Л. Особливості підготовки дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення до навчання грамоти. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*. Суми, 2018. С. 94-97.
5. Тищенко В.В. Ієрархія фонематичних процесів в онтогенезі дитячого мовлення. *Теорія та практика сучасної логопедії*. Київ: Актуальна освіта, 2007. Випуск 4. С. 3-18.

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО СВІТОСПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Ольга Нахалова, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. В. Канарова, кандидат педагогічних наук, доцент
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
(Україна)

FORMATION OF A POSITIVE WORLD PERCEPTION IN PRESCHOOL CHILDREN IN WARTIME CONDITIONS

Olha Nakhalova, master's student

Bogdan Khmelnytsky Melitopol state pedagogical university (Ukraine)

Анотація. В статті розглядається важливість формування позитивного світосприйняття у дітей дошкільного віку під час воєнного часу. Зазначаються основні виклики, з якими стикаються діти та дорослі в умовах війни, і пропонуються стратегії для забезпечення психологічної підтримки та створення позитивного середовища. Обговорюються ключові аспекти, такі як стабільність, позитивний підхід до спілкування, розвиток емоційного інтелекту та використання гри в процесі виховання. Автор статті відзначає важливість ролі дорослих у формуванні позитивного світогляду у дітей під час воєнних умов.

Ключові слова: діти дошкільного віку, воєнний час, позитивне світосприйняття, психологічна підтримка, стабільність, позитивний підхід до спілкування, емоційний інтелект, мистецтво, гра.

Abstract. The article discusses the importance of forming a positive world perception in preschool children during wartime. The main challenges faced by children and adults in wartime are outlined, and strategies for providing psychological support and creating a positive environment are proposed. Key aspects such as stability, a positive approach to communication, the development of emotional intelligence and the use of play in the process of education are discussed. The author of the article notes the importance of the role of adults in shaping a positive outlook in children during wartime.

Key words: preschool children, wartime, positive worldview, psychological support, stability, positive approach to communication, emotional intelligence, art, game.

Діти дошкільного віку знаходяться на вирішальному етапі розвитку, коли їх уявлення про світ швидко формуються. Середовище, в якому вони ростуть, відіграє значну роль у формуванні їхнього психологічного благополуччя, світосприйняття та світогляду. Під час воєнного часу це стає особливо складним, оскільки воєнні обставини та чинники можуть сильно вплинути на маленьких дітей. Однак, незважаючи на труднощі, важливо забезпечити формування у них позитивного сприйняття навколишнього світу, щоб допомогти їм пережити цей період зі стійкістю та надією.

Першочерговим завданням у вихованні дошкільнят у воєнний час є створення безпечного та стабільного середовища, де вони відчуватимуть безпеку та підтримку. Цього можна досягти шляхом ретельного планування та виконання особливих завдань батьками,

опікунами та вихователями. Впровадження послідовних процедур і маленьких ритуалів може дати дітям відчуття стабільності серед зовнішнього хаосу. Зберігати спокійну поведінку та уникати проявів паніки чи негативу перед дітьми є надзвичайно важливим. Натомість дорослі повинні заспокоїти та пояснити, що певні зміни є тимчасовими, наголошуючи, що діти в безпеці [3, с. 189-190].

Застосування позитивного підходу до спілкування має першорядне значення під час взаємодії з дошкільниками під час війни. Дорослі повинні утримуватися від обговорення хвилюючих подій або використання тривожних слів у присутності маленьких дітей. Натомість розмови мають відповідати віку, зосереджуючись на темах безпеки, стійкості та надії. Дуже важливо запевнити дітей, що, незважаючи на складні ситуації, існують також помічники та герої, які працюють, щоб забезпечити їхню безпеку. Підбадьорюючі запитання та надання чесних, але оптимістичних відповідей можуть сприяти почуттю безпеки та розуміння [2, с. 152].

Розвиток емоційного інтелекту має ключове значення для формування позитивного світогляду у дітей дошкільного віку під час війни. Слід заохочувати дітей розпізнавати та відкрито виражати свої емоції. Перевірка їхніх почуттів і навчання їх здоровим механізмам подолання може дати їм змогу ефективно долати важкі емоції. Такі прості дії, як розповідання історій, рольові ігри або малювання, можуть служити для дітей виходом для висловлення своїх емоцій і конструктивного переживання [1, с. 29].

Гра є потужним інструментом для виховання стійкості та сприяння позитивному погляду навіть у розпал труднощів. Заохочення творчої гри дозволяє дітям створювати альтернативні світи, де вони відчувають себе в безпеці та під контролем. Через гру діти можуть досліджувати свої емоції, розвивати навички вирішення проблем і будувати соціальні зв'язки з однолітками. Надання доступу до іграшок і матеріалів, що відповідають віку, які сприяють творчій грі, може допомогти дітям долати виклики війни, зберігаючи при цьому почуття оптимізму.

В умовах воєнного часу виховання позитивного світогляду у дітей дошкільного віку стає актуальною справою. Створюючи безпечне та стабільне середовище, використовуючи позитивний підхід до спілкування, розвиваючи емоційний інтелект і виховуючи стійкість через гру, дорослі можуть допомогти дітям пережити складні часи зі стійкістю та оптимізмом. Незважаючи на те, що зовнішні обставини можуть бути бурхливими, підтримка та керівництво, надані турботливими дорослими, можуть вселити в дітей почуття надії та впевненості перед лицем труднощів. Завдяки вихованню та позитивному підкріпленню дошкільнята можуть вийти з умов війни з силою, співчуттям і вірою у світле майбутнє.

Список використаних джерел

1. Афузова Г. В., Кротенко В. І. Розвиток емоційного інтелекту як умова збереження психічного здоров'я дітей. *Методи та засоби психологічної допомоги постраждалим у подоланні ПТСР*: міжнар. науково-практ. конф., м. Київ- Біла Церква, 30 верес. 2023 р. С. 28–31.
2. Іщенко Л., Журавко Т. Безпечне освітнє середовище закладу дошкільної освіти в умовах сьогодення. *Věda a perspektivy*. 2023. № 11. С. 146–155.
3. Нищенко Л. Напрями підтримки психоемоційного стану дітей дошкільного віку в умовах війни. *Безпека і здоров'я учасників освітнього процесу в умовах сьогодення*: VI Всеукр. науково-практ. онлайн-конф. Суми, 2023. С. 186–192.

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ЙОГО ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Тетяна Острянко, кандидат педагогічних наук

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» (Україна).

PSYCHOLOGICAL SAFETY OF THE STUDENT'S PERSONALITY AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF HIS CREATIVE POTENTIAL IN INCLUSIVE EDUCATION

Tetiana Ostriancko, Candidate of Pedagogy

Open International University of Human Development "Ukraine"

Анотація. В статті авторка звертає увагу на важливості психологічної безпеки як ключового фактору для розвитку творчого потенціалу учня, особливо в контексті інклюзивного навчання. Визначено, що забезпечення психологічної безпеки учнів в умовах інклюзивного навчання сприяє реалізації творчому потенціалу та розвитку.

Ключові слова: психологічна безпека особистості, творчий потенціал, інклюзивне навчання, розвиток.

Abstract. In the article, the author draws attention to the importance of psychological safety as a key factor for the development of a student's creative potential, especially in the context of inclusive education. It is determined that ensuring the psychological safety of students in inclusive education contributes to the realization of creative potential and development.

Key words: psychological safety of the individual, creative potential, inclusive education, development.

Розвиток творчого потенціалу дитини є дуже важливим. Творчість сприяє розвитку уяви, креативного та інноваційного мислення. Це навички, які стають необхідними у всіх сферах життєдіяльності учня. Важливо створювати стимулююче середовище, у якому ідеї учня будуть підтримані і матимуть сприятливий розвиток. У контексті розвитку творчого потенціалу учня актуальність проблеми психологічної безпеки не викликає сумнівів. Творчий потенціал учня базується на його здібностях і можливостях для творчої діяльності. Творчий потенціал особистості – це ресурс її творчих можливостей та здатність до здійснення творчої діяльності та дій [3, с. 69]. Здатність творчо мислити та генерувати нові ідеї, знаходити різні шляхи у вирішенні проблем, проявляти готовність і відкритість до нового досвіду, знаходити різноманітні нестандартні рішення – все це головні аспекти творчого потенціалу, розвиток яких стимулюється наявністю психологічної безпеки особистості. Психологічна безпека особистості учня – це стан, при якому учень відчуває себе захищеним, не стурбованим стресом, осудом, критикою, образами з боку вчителів, однолітків, адміністрації закладу, а також не стикається з дискримінацією або стигматизацією на основі певних особливих аспектів своєї особистості.

Відтак, відчуваючи себе захищеним, вільним у вираженні своїх ідей та підтриманим з боку учасників освітнього процесу, учні можуть розвивати свій потенціал. Психологічна безпека особистості сприяє формуванню позитивного самосприйняття, самооцінки, створює сприятливе середовище для самовираження і виступає важливою умовою для розвитку творчого потенціалу особистості учня.

Існує багато векторів у наукових дослідженнях, присвячених розвитку творчого потенціалу у дітей, зокрема: підтримка творчого мислення у навчальному закладі; стимулювання творчості у різних видах мистецтва, конвергентне і дивергентне мислення, які відіграють ключову роль у розвитку творчих здібностей тощо. Тому поняття творчого потенціалу представляється складною структурою [2, с. 235].

Вагомий внесок у дослідження проблеми психологічної безпеки особистості зробили як вітчизняні так і зарубіжні вчені: Л. Дзюбо З. Ковальчук, А. Литвинчук, Л. Пілецька, А. Кармеллі, Д. Ліпські та А. Гартні (Lipsky D., Gartner A.), К. Хорні та ін. Аналіз поглядів науковців у розумінні означеної проблеми дає можливість стверджувати, що психологічна безпека сприяє особистісному розвитку [1, с. 49].

Психологічна безпека особистості учня в умовах інклюзивного навчання є важливою як для успішного розвитку, так і для розвитку творчого потенціалу учня. Інклюзивне навчання передбачає не лише спільне навчання учнів з різними освітніми потребами,

здібностями, а й прийняття учнів, незалежно від статусу, етнічної приналежності, фізичних, інтелектуальних можливостей. Головними принципами інклюзивного навчання є прийняття, включення, підтримка, розуміння, відкритість. Це сприяє психологічній безпеці учнів, оскільки вони відчувають себе значущими, важливими та прийнятими у навчальному середовищі.

Для стимулювання творчого потенціалу учнів важливо створювати сприятливе середовище, у якому вони зможуть відчувати підтримку з боку учителів, однолітків, а також виявляти свої індивідуальні інтереси і таланти. Врахування потреб учнів саме в умовах інклюзивного навчання створює відчуття психологічної безпеки та захищеності. Інклюзивне навчання сприяє існуванню різноманітності думок у освітньому середовищі, розвитку розуміння, емпатії, та головне – ламанню існуючих стереотипів щодо учнів з особливими потребами. Такі поширені переконання, що діти з особливими потребами мають обмежений потенціал, є менш цінними та неспроможними, призводить до недооцінки їхніх здібностей, потенціалу, соціальної відчуженості, обмеження можливостей для розвитку кожного учня, порушуючи психологічну безпеку особистості. Через негативні оцінки судження учень може уникати спроби нових ідей, відмовлятися від творчих зусиль, нестандартних рішень, власної унікальності. У свою чергу інклюзивне навчання сприяє розширенню границь мислення, пошуку нових ідей, самовираженню, розвитку мотивації для дослідження нових ідей. Все це стимулює особистісний та творчий розвиток. Таким чином психологічна безпека особистості учня і інклюзивне навчання взаємопов'язані і взаємопідсилюють одне одного. У свою чергу, творчий потенціал учня може розвиватися за допомогою середовища, яке сприяє вільному прояву його творчого потенціалу.

Список використаних джерел

1. Ковальчук З., Пілецька Л. Психологічні аспекти формування психологічної безпеки особистості в освітньому середовищі у форматі її психічного здоров'я. *Психологія особистості: науковий теоретико-методологічний і прикладний психологічний журнал*. Івано-Франківськ. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2022. Т. 12. № 1. С. 49-56.
2. Хріненко Т. До проблеми формування творчого потенціалу майбутнього вчителя технологій. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип.107. С. 233–238.
3. Черножук Ю.Г. Психологія творчості. Навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ. Одеса: Державний заклад ПНПУ ім. К.Д.Ушинського, 2010.182 с.

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ольга Притоліук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. В. Колосова, кандидат педагогічних наук

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

Olha Prytoliuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: У статті розкривається актуальність формування креативного мислення дітей старшого дошкільного віку, значимість створення певних умов, що сприяють розкриттю та реалізації творчого потенціалу дитини.

Ключові слова: креативність, креативне мислення, уява, творча активність, розвиваюче середовище, діти старшого дошкільного віку.

Abstract: *The article reveals the relevance of the formation of creative thinking of senior preschool children, the importance of creating certain conditions that contribute to the disclosure and realisation of the child's creative potential.*

Key words: *creativity, creative thinking, imagination, creative activity, developing environment, children of senior preschool age.*

У сучасному світі зміни відбуваються дуже швидко, і здатність адаптуватися до нових умов є надзвичайно важливою. Креативне мислення допомагає людям бути гнучкими і швидко реагувати на зміни, знаходячи нові можливості та шляхи розвитку. Креативне мислення сприяє інноваціям, розв'язанню проблем, адаптації до змін, підвищенню конкурентоспроможності та розвитку особистості. Підтримка та розвиток цієї навички є ключовим фактором успіху як на індивідуальному, так і на суспільному рівні. Креативне мислення є рушійною силою для створення нових технологій та продуктів. Від сучасних гаджетів до програмного забезпечення – усі ці інновації виникли завдяки креативному підходу до вирішення проблем. Креативне мислення є необхідним для розв'язання складних глобальних проблем, таких як зміна клімату, економічні кризи, соціальна нерівність та інші.

Розвиток креативного мислення є складним і поступальним процесом, що вимагає значних зусиль з боку педагогів, диференційованого підходу до кожного вихованця для того, щоб рівень завдань відповідав можливостям кожного. Вирішення цього завдання великою мірою залежить від того, чи володіє особистість узагальненими методами вирішення педагогічних завдань, критеріями їх оцінки, чи здатна вона приймати проблеми як особисто значимі, здійснювати рефлексивний відбір методів їх вирішення та оцінювати отримані результати [1, с. 151].

Розглянемо основні дефініції. Так, креативність – це здатність генерувати нові, оригінальні та цінні ідеї. Вона охоплює нестандартне мислення, здатність бачити нові можливості та вирішувати проблеми незвичними способами. Креативність є важливою як в особистому житті, так і в професійній діяльності, сприяючи інноваціям, розвитку та адаптації до змін.

Креативне мислення – це процес генерування нових, оригінальних ідей і рішень, що відрізняються від звичних підходів. Це здатність мислити нестандартно, бачити нові можливості та зв'язки між речами, які інші можуть не помітити. Креативне мислення часто асоціюється з інноваціями, художнім самовираженням та вирішенням складних проблем.

До основних характеристик креативного мислення відносять: оригінальність (здатність пропонувати нові ідеї, що відрізняються від існуючих); гнучкість (уміння змінювати підхід до проблеми, знаходити різноманітні шляхи вирішення); допитливість (постійне прагнення досліджувати, задавати питання та шукати нову інформацію); відкритість (готовність приймати нові ідеї та досвід, незалежно від їхньої звичності чи незвичності); синтез (здатність поєднувати різні елементи для створення чогось нового та унікального).

Проблемами розвитку креативного мислення у віковій психології та в педагогічній практиці займалися багато вчених: Дж. Гілфор, О. Огневюк, К. Волинець, О. Проскура, Л. Кочина, А. Гальченко та інші. Необхідність розвитку креативного мислення дітей старшого дошкільного віку, на думку О. Огневюк, зумовлена тим, що діти готуються до вступу до школи [2, с. 235].

Розвиток креативного мислення в дітей старшого дошкільного віку є важливою складовою їхнього загального розвитку. У цьому віці діти активно пізнають світ, а формування творчих навичок допомагає їм краще адаптуватися, розвиває їхнє уяву, здатність до вирішення проблем і самовираження. Аналіз сучасних психолого-педагогічних досліджень дозволив нам визначити такі психолого-педагогічні умови, які б допомогли розвитку креативного мислення дітей старшого дошкільного віку: надання дитині свободи у виборі діяльності. Завдання вихователя – допомогти організувати діяльність, зробити її цікавою, насиченою; системність у навчанні дітей; збагачення досвіду дитини. Дійсно, у

будь-якій діяльності стає важливим не просто засвоїти певну суму знань, а вибрати найбільш значущі з них, зуміти застосувати їх при вирішенні найрізноманітніших питань [3, с. 190].

У розвитку креативного мислення старших дошкільників вихователю стануть у нагоді наступні методи та стратегії. В процесі організації ігрової діяльності варто використовувати різноманітні *сюжетно-рольові ігри*: «Магазин», яка сприяє розвитку уяви дітей та вмінню імпровізувати; «Сім'я», в процесі якої діти вчаться знаходити творчі рішення для різних побутових ситуацій; *будівельно-конструкційні ігри* з використанням конструкторів (LEGO, блоків тощо) розвивають просторове мислення та креативність. Залучення дітей до художньої діяльності сприяє як розвитку творчих здібностей дітей, так і креативному мисленню (малювання картин за допомогою різних матеріалів (фарби, олівці, крейда); робота з пластиліном або глиною розвиває уяву та дрібну моторику; спів, гра на музичних інструментах, складання власних пісень та мелодій стимулюють творче мислення; читання різних казок та обговорення їх сюжетів допомагає розвивати уяву та аналітичне мислення; інсценізація казок та історій сприяє розвитку креативності та комунікативних навичок.

На розвиток креативного мислення ефективно впливає використання завдань, які вимагають від дітей знайти різні шляхи вирішення однієї проблеми. Наприклад, «Як дістатися з точки А до точки Б, уникаючи перешкод?»; креативні вправи: «Що можна зробити з...?», дітям пропонується придумати якомога більше варіантів використання звичайних предметів (коробка, скріпка тощо). Проведення простих наукових експериментів (з водою, піском, магнітами) допомагає розвивати дослідницькі навички та творче мислення старших дошкільників. Експериментальна діяльність з різними матеріалами (папір, тканина, пластик) та нове їх застосування (створити щось нове з них) сприяє розвитку інноваційного мислення.

Аналіз теоретичного і практичного досвіду в контексті розвитку креативного мислення дозволив нам сформулювати наступні поради для педагогів і батьків:

1. Дайте дітям свободу експериментувати та робити помилки. Важливо, щоб вони не боялися висловлювати свої ідеї та пробувати нове.
2. Звертайте увагу на інтереси та захоплення дітей та підтримуйте їх. Наприклад, якщо дитина цікавиться динозаврами, запропонуйте їй створити власну книжку про них.
3. Забезпечте дітей різноманітними матеріалами та інструментами для творчості. Створіть місце, де вони можуть вільно творити.
4. Хваліть дітей за їхні зусилля та креативні ідеї. Важливо, щоб вони відчували підтримку та стимул до подальшого розвитку [4, с. 493].

Розвиток креативного мислення у дітей старшого дошкільного віку є важливим етапом їхнього загального розвитку. Використовуючи різноманітні методи та техніки, можна стимулювати їхню уяву, здатність до вирішення проблем та творчий підхід. Це допоможе дітям у подальшому житті бути більш адаптивними, інноваційними та успішними.

Список використаних джерел

1. Біла І. М. Розвиток творчого мислення: технологічний підхід. Функціонування творчого мислення в інформаційно-віртуальному просторі суб'єкта: монографія / за ред. В. О. Моляко. Київ, 2021. С. 151–167.
2. Дитина: програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: О.В. Огневюк, К.І. Волинець; наук. кер. програмою: О.В. Проскура, Л.П. Кочина. Мін.осв. і наук., мол. та спорту України. Київ: Київ, ун-т ім.. Б.Грінченка, 2020. 492 с.
3. Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації» (м. Кривий Ріг, 11 - 12 травня 2023 р.). / за заг. ред. О. В. Ковшар, К. Є. Суятинової. Кривий Ріг: КДПУ, 2023. 420 с.
4. Колосова О.В. Арт-технології як засіб розвитку креативності здобувачів вищої освіти. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Вінниця, 2023. Вип. 12. С. 491-494.

5. Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності: матеріали XXIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, 30 травня 2023 року / за ред. В. О. Моляко. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023. 130 с.

КРАЄЗНАВСТВО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Аліна Хромченко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.В. Колосова, кандидат педагогічних наук

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

LOCAL STUDY AS A MEANS OF DEVELOPING PATRIOTIC FEELINGS OF OLDER PRESCHOOL STUDENTS

Alina Khromchenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті автор розкриває важливість педагогічних умов розвитку патріотичних почуттів у старших дошкільників засобами краєзнавства. У роботі визначено сутність поняття «патріотизм», його мета, визначається роль краєзнавства як одного з дієвих засобів формування патріотичних почуттів.

Ключові слова: патріотичні почуття, патріотичні почуття дошкільників, краєзнавство

Abstract. In the article, the author explores the importance of pedagogical conditions for developing patriotic feelings in older preschool children through the use of local studies. The work defines the essence of the concept of “patriotism,” its purpose, and identifies the role of local studies as one of the effective means for shaping patriotic sentiments.

Keywords: patriotic feelings, patriotic feelings in preschoolers, regional studies.

На сьогодні, коли в Україні триває повномасштабна війна, проблема патріотичного виховання набуває особливої актуальності. Вимоги до виховання та навчання українських дітей, які живуть в умовах воєнного стану, зростають. Частина з них пережила обстріли, евакуацію та втрату рідних. Важливо забезпечити їм психологічну підтримку, навчити правилам поведінки в умовах війни, а також розвивати критичне мислення та національно-патріотичні цінності. Виховання дітей в цей час має бути спрямоване на формування поваги до України та готовності до захисту Вітчизни.

У Державних національних програмах «Освіта» («Україна ХХІ століття»), «Діти України», «Національній програмі патріотичного виховання громадян, розвитку духовності», Законах України «Про дошкільну освіту», Національній доктрині розвитку освіти України як стратегічні визначаються завдання виховання в особистості любові до Батьківщини, усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина-патріота України як світоглядного чинника [3]

Проблемою патріотичного виховання дошкільнят займалися: І. Бех, А. Богуш, М. Боришевський, В. Котирло, К. Мнишенко, Т. Поніманська, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. на думку науковців, патріотизм – одне з найглибших громадський почуттів, змістом якого є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури [2, с. 222]. Патріотизм ґрунтується на позитивних цінностях країни, таких як свобода, справедливість і рівність. В. Сухомлинський стверджував, що «Приймати близько до серця радощі й прикрощі Вітчизни здатний лише той, хто не може пройти байдуже повз радощі й неприємностей окремої людини».

Патріотизм охоплює не лише емоційне ставлення до країни, але й готовність діяти на благо своєї держави і суспільства. Патріотизм часто включає повагу до національних

символів, культури, історії та традицій, а також прагнення захищати й розвивати свою країну. Розрізняють наступні форми патріотизму: громадянський патріотизм, який зосереджується на підтримці демократичних цінностей, прав і свобод громадян, участі в політичному та соціальному житті країни; культурний патріотизм, що орієнтується на збереження та популяризацію національної культури, мови, традицій; етнічний патріотизм, який підкреслює важливість збереження етнічної ідентичності та спадщини.

Завдяки патріотизму відбувається єднання нації. Адже він сприяє об'єднанню суспільства навколо спільних цінностей і цілей, прагненню до покращення життя в країні, розвитку її економіки, культури та науки. Отже, патріотизм є важливою складовою ідентичності та стабільності кожної держави.

Формування патріотизму відбувається завдяки розвитку патріотичних почуттів. Патріотичні почуття – це емоції та переживання, які людина відчуває щодо своєї батьківщини [1]. Вони можуть проявлятися в різних формах і мають важливе значення для індивідуальної та колективної ідентичності. Ось декілька ключових аспектів патріотичних почуттів: гордість за свою країну, а саме за історичні досягнення, культурні традиції та відомих співвітчизників; за перемоги національних спортивних команд на міжнародних змаганнях; відчуття вдячності і шани до тих, хто захищав і захищає країну, таких як ветерани, волонтери і активісти; відзначення важливих дат і подій, які символізують національну єдність та спільні цінності; громадянська активність, яка проявляється у бажанні брати участь у політичному і суспільному житті країни, наприклад, голосування, участь у місцевих громадах, волонтерство; готовність захищати Батьківщину в разі необхідності; відчуття прив'язаності до рідних місць, ландшафтів, міст і сіл; почуття любові та гордості за рідну мову і бажання її збереження та розвитку; бажання побачити свою країну кращою і справедливішою, що може включати критику існуючих недоліків та активну участь у реформах. Патріотичні почуття важливі, оскільки вони можуть сприяти згуртованості нації, підтримці морального духу і мотивації до спільної праці заради процвітання країни. Водночас важливо, щоб патріотизм не перетворювався на націоналізм, який може призводити до конфліктів та дискримінації.

Виховання патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку є важливим аспектом формування їхньої особистості та громадянської свідомості. На цьому етапі закладаються основи любові до Батьківщини, шанобливого ставлення до її культури, традицій і символів.

Дошкільний вік є найсприятливішим періодом для емоційно-психологічної впливу на дитину з метою розвитку патріотичних почуттів. Надзвичайна яскравість та сила образів сприйняття дійсності, культурного простору у дошкільному віці сприяє тому, що вони залишаються в пам'яті надовго, а часом і на все життя. Розвиток патріотичних почуттів у дітей відбувається активно та послідовно. Дітям старшого дошкільного віку доступні наступні патріотичні почуття: любов до рідного краю, яка включає причетність до рідного дому, сім'ї, дитячого садка, міста; повага до рідної мови; почуття власної гідності як представників свого народу; ціннісне ставлення до історії України, її культури, традицій, символів [5, с. 353].

Виховання почуття патріотизму починається з родини, тому що сім'я це той мікросоціум, у якому формується дитина як особистість, її думки, переконання. І від того як батьки, бабусі, дідусі, сестри, брати ставляться до рідної землі, Батьківщини буде залежати світогляд дитини. У дошкільному віці дитина піддається найбільшому впливу з боку дорослих, тому важливо не «впустити» моменту, коли буде формуватися патріотична свідомість [4, с. 155]. Краєзнавство є ефективним засобом виховання патріотичних почуттів у дошкільників, оскільки воно дозволяє дітям зрозуміти та відчути зв'язок з рідним краєм, його історією, культурою та природою. Використання краєзнавства у виховній роботі з дошкільниками допомагає формувати у них любов до своєї Батьківщини, повагу до її традицій і символів, а також сприяє розвитку національної свідомості.

Так, інсценування народних казок, історичних подій, святкових обрядів буде сприяти зануренню дітей у культурний контекст свого краю. А проведення ігор на свіжому повітрі на

тему природи рідного краю, дозволить їм вивчати місцеву флору і фауну. Організація екскурсій до музеїв, історичних місць, природних заповідників дозволить дітям більше дізнатися про свою історію та культуру безпосередньо на місці. Під час піших прогулянок по місцевості діти зможуть вивчати рідну природу, спостерігати за змінами в природі протягом року [6].

Важливою формою виховання дошкільників є тематичні заняття присвячені історії, культурі, традиціям і символам рідного краю. Використання наочних матеріалів, таких як карти, фотографії, ілюстрації, дозволить вихователю розвинути глибокі патріотичні почуття та міцні знання у дітей про рідний край. Цьому також сприятиме організація різноманітних майстер-класів з народних ремесел, виготовлення виробів, малювання, аплікації на теми, пов'язані з рідним краєм. Ознайомлення з казками, легендами, віршами й оповіданнями про рідний край дозволить збагатити свідомість дітей патріотичними цінностями. А перегляд дитячих фільмів і мультфільмів, які відображають національні традиції і культуру, позитивно вплине на емоційний стан дошкільників та створить міцний ґрунт для усвідомлення уявлення про патріотизм [3]. Одним із аспектів краєзнавства є залучення старших дошкільників до проведення святкових ранків і концертів, присвячених національним святкам, інсценування традиційних святкових обрядів, таких як Різдво, Великдень, День Незалежності.

Важливим напрямом роботи з розвитку патріотичних почуттів у старших дошкільників є залучення батьків та громади до співпраці у цьому процесі. Так, спільні заходи з батьками, відвідування місцевих свят і подій, зустрічі з місцевими діячами культури, видатними земляками будуть сприяти формуванню почуття спільності і приналежності до рідного краю.

Цікавими формами роботи зі старшими дошкільниками в процесі розвитку патріотичних почуттів засобами краєзнавства стануть: проєкт «Мій рідний край», під час якого діти створюють колажі, малюнки, моделі рідного краю, відвідують місцеві краєзнавчі музеї з метою ознайомлення з історією рідного міста або села; свято «День рідного краю», під час якого старші дошкільники зможуть взяти участь у конкурсах, виставках дитячих робіт, продемонструвати народну творчість (національні танці, пісні), стати учасниками вікторини на знання рідного краю; екологічний проєкт «Зелена планета», який передбачає проведення екологічних акцій, таких як посадка дерев, прибирання парків, з метою виховання любові та поваги до природи рідного краю, вивчення рослин і тварин, які мешкають у рідному краю, створення власних «міні-музеїв» природи.

Отже, краєзнавство відіграє значну роль у процесі розвитку патріотичних почуттів у старших дошкільників, адже допомагає їм віднайти своє місце в світі, відчувати приналежність до певної спільноти, що є важливим для формування національної ідентичності; знайомить з історією, культурою, природою рідного краю, що сприяє формуванню у дітей любові та гордості за свою Батьківщину; мотивує до вивчення і збереження народних звичаїв і традицій, сприяє вихованню поваги до культурної спадщини свого народу; емоційно залучає дітей у процес пізнання рідного краю через ігри, творчість, свята, що сприяє глибшому усвідомленню важливості і цінності своєї Батьківщини. Використання краєзнавства у вихованні дошкільників створює сприятливі умови для формування патріотичних почуттів, любові до рідного краю, поваги до його традицій і культурних надбань.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь. 1997. 376 с.
2. Колосова О.В. Роль громадянсько-правових цінностей у патріотичному вихованні старших дошкільників. Проблеми українського національного виховання: збірник наукових праць / за ред. Надії Скотної та Марії Чепіль. Дрогобич: редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2013. С. 222-229.
3. Кушова Т. М. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку. Методичні рекомендації. Харків: Великобурлуцький ДНЗ «Сонечко», 2016. 69 с.

4. Мнишенко К.В. Етно-педагогічна культура майбутніх вихователів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. 2020. Випуск 61. С. 154-162.

5. Мнишенко К. [Участь дітей у календарних святах як засіб патріотичного виховання](#). *Перспективи та інновації науки*. Серія «Педагогіка». №13(18). 2022. С. 352-360.

6. Єпіхіна М. А., Курило Н. О. Формування основ патріотичного виховання у дошкільників засобами народознавства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*: серія: Педагогіка. Соціальна робота. Гол. ред. І.В. Козубовська. Ужгород: Говерла. 2017. Вип. 1 (40). С. 96–100.

РОЗДІЛ 7.
ТВОРЧИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕРЕДУМОВА
ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ ДИТИНИ.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ
МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Орест Андрійців, провідний концертмейстер
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF CREATIVE SKILLS OF PRESCHOOL CHILDREN
THROUGH MUSICAL ART

Orest Andriitsiv, leading concertmaster
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** В статті розкрито особливості творчого розвитку особистості дитини дошкільного віку, що підтверджує необхідність застосування музичного мистецтва в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. Автор презентує напрями та підходи до використання музики в навчанні і вихованні дітей дошкільного віку.*

***Ключові слова:** творчий розвиток, музичне мистецтво, дошкільний вік, навчанні і вихованні дітей дошкільного віку.*

***Abstract.** The article reveals the peculiarities of the creative development of a preschool child's personality, which confirms the need to use the means of musical art in the educational process of preschool education institutions. The author presents trends and approaches to the use of music in the education and upbringing of preschool children.*

***Key words:** creative development, musical art, preschool age, education and upbringing of preschool children.*

Важливу роль в процесі розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку відіграє музичне мистецтво, яке узагальнює та віддзеркалює естетично-емоційний досвід й естетичне ставлення особистості до життя; розкриває основи формування естетичного відношення дітей до мистецтва у процесі музично-творчої діяльності. Як спосіб засвоєння культурних надбань та навколишнього світу, як складова частина духовного життя людини мистецтво, зокрема, музика відіграє важливу роль як невід'ємна складова культури народу. Особливого значення набуває також осмислення питань художньо-естетичного виховання, формування естетичної культури особистості; виховання у молоді національного характеру мислення, патріотизму, моральності, естетичної самосвідомості, духовного розвитку дітей та юнацтва» [4, с. 134].

Актуальність проблеми, визначена ґрунтовним аналізом наукових праць щодо розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку та реальним станом у організації музичної творчості; потребами дітей у музиці та стереотипними підходами до застосування музичного мистецтва як засобу активізації творчого розвитку дітей дошкільного віку; необхідністю використання сучасних інноваційних підходів та технологій в музичному мистецтві, зокрема як засобу активізації творчого розвитку дітей дошкільного віку. Таким чином, проблема дослідження творчих здібностей у дітей дошкільного віку, визначення напрямів, методів і засобів, що забезпечують активний розвиток дітей старшого дошкільного віку засобами музики є особливо актуальною в наш час в освітньому процесі закладів дошкільної освіти.

Дослідженням наукового феномену творчих здібностей займалися багато відомих педагогів та психологів таких, як: Н. Бабіч, Т. Дуткевич, Л. Суботіна, О. Пеклун, Л. Ткаченко, з естетичного виховання особистості та педагогіки мистецтва – Л. Масол, О. Поліщук, О. Рудницька, О. Щолокова. Психолого-педагогічний аспект творчого розвитку

та виявлення творчої активності досліджували І. Бех, І. Зязюн, О. Кононко В. Кремень, Л. Лук'янова, Н. Ничкало.

У Законі України про культуру та Базовому компоненті дошкільної освіти поняття музичне мистецтво тлумачиться як творча діяльність у сферах: літератури, поезії, музики, образотворчого мистецтва; активна творча діяльність» [1, с. 145]. Отже, творча діяльність дитини є важливою формою музичної діяльності. Музична діяльність – «діяльність, яка сприяє формуванню здібностей і творчому відтворенню, самовираженню особистості дитини» [2, с. 84].

Важливе значення в процесі творчого розвитку дитини постає дошкільний вік, зокрема, «наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку» [3, с. 349]. Зростає роль музичного мистецтва як вагомого засобу творчого розвитку і виховання дитини, що підтверджує необхідність широкого застосування музики в освітньому процесі закладів дошкільної освіти, формує загальну культуру дошкільників, залучає дітей до музичної творчості, пісенного репертуару, музичного фольклору. У дошкільному віці відбувається формування ставлення до навколишнього світу – традицій та культури; формується інтерес до мистецтва, творчості, слова. «Нова концепція музично-естетичного та духовного виховання повинна опиратися на кращі зразки українського національного фольклору, виховувати любов до народних українських традицій, до рідної землі та історії наших предків» [5, с. 242].

Таким чином, «важливого значення набуває також осмислення питань художньо-естетичного виховання, формування естетичної культури особистості; виховання у молоді національного характеру мислення, патріотизму, моральності, естетичної самосвідомості, духовного розвитку дітей та юнацтва. Становлення уявлень особистості про світ, стосунків людей, про себе починається одночасно з розвитком почуттів і моральних якостей, що є основою моральної спрямованості особистості визначають її подальше життя» [4, с. 134]. «Формування духовно багатой людини, яка глибоко розуміє твори мистецтва, має високо розвинуті естетичні смаки, відчуває красу навколишнього світу і прагне до творчого перетворення дійсності за законами прекрасного. Це характерно для дошкільного віку, у період активного розвитку мислення» [5, с. 242].

Важливо створити сприятливе середовище для творчої музичної діяльності дошкільників: музичної творчості, навчання гри на дитячих музичних інструментах, впровадження інноваційних методик навчання та взаємодії дітей, використання інтерактивних технологій вихователів і батьків в цьому напрямі, впровадження мультимедійних методик навчання, використання інтерактивних технологій «Ажурна пилка», «Акваріум», «Мозковий штурм» [6]. Важливо приділити увагу розвитку чуття ритму під час гри на дитячих музичних інструментах.

Виокремлюють напрямки розвитку музичних здібностей: чуття ритму; уявлення про співвідношення різних тривалостей, засвоєння простих ритмічних фігур, уявлення про сильні та слабкі частки в мелодії, уявлення про емоційну суть мелодії та ритму. Розвиток музично-ритмічного чуття дітей дошкільного віку у процесі співу мелодій знайомих пісень, під час виконання ритмічних акомпанемент до вокально-хорового репертуару і творів для слухання. Активізація ритмічного чуття відбувається також на основі використання «живої» музики – доступних інструментальних та пісенних мініатюр, п'єс, творів для слухання музики з урахуванням специфіки дитячої слухацької аудиторії.

Таким чином, музичне мистецтво є особливою здатністю особистості дитини створювати мистецькі цінності та правильно, художньо сприймати їх. Значущість музичного мистецтва полягає в позитивному впливі на творчий розвиток дітей. Активізація музично-ритмічного чуття дітей відбувається у процесі створення ігрових ситуацій, залучення асоціативних зв'язків між елементарними ритмічними уявленнями і спостережуваними життєвими явищами.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / під. наук. керівн. Піроженко Т. О., авт. кол-в: Байєр О. М., Безсонова О. К., Брежнєва О. К., Гавриш Н. В., Загородня Л. П. та ін. 2021. 38 с. URL: <http://surl.li/jyzr>.
2. Кривошея Т. М. Наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині Я. А. Коменського. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка*: збірник наукових праць. 2009. № 28. С. 349-354.
3. Мальов С. В. Виховання патріотичних почуттів дітей молодшого шкільного віку в процесі формування естетичної компетентності. *Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд*: зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 134-138.
4. Тодосієнко Н. Л. Педагогічне значення українського фольклору у патріотичному вихованні дітей молодшого шкільного віку. *Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд*: зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 242-47.
5. Шикиринська О.В. Психолого-педагогічний супровід дітей старшого дошкільного віку засобами технології формування активно-патріотичної позиції. *Збереження психічного здоров'я в умовах воєнних дій: збірник наукових праць учасників міжвузівського круглого столу (31 жовтня 2023 року, м.Київ) / ред. колегія: Вольнова Л.М. Київ, 2023. С. 123-127.*
6. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komariivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. May 27. 2022. Volume I. P.404-414.
7. Karuk I. Development of search and research activity of preschool children during the use of the technology «Educational trip». *Imperatives of civil society development in promoting national competitiveness: proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference. Volume I, December 13-14, 2018. Batumi, Georgia: Kalmosani, 2018. P. 254-257.*

РОЛЬ КАЗКИ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Олена Блашко, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Т. Ю. Петришина, асистентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE ROLE OF FAIRY TALES IN THE EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Olena Blazhko, bachelor's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У дослідженні розглянуто значення казок у формуванні особистості дитини на психологічному, інтелектуальному та моральному рівнях. Проаналізовано психологічні та педагогічні аспекти використання казок у вихованні, висвітлюючи їхню роль у розвитку уяви, мовлення, моральних цінностей та соціальних навичок у дітей середнього дошкільного віку. Досліджено вплив сучасних технологій на сприйняття та роль казок у цифрову епоху.

Ключові слова: виховання, казка, діти, середній дошкільний вік, роль, розвиток.

Abstract. The study examines the significance of fairy tales in shaping a child's personality at psychological, intellectual, and moral levels. Psychological and pedagogical aspects of using fairy tales in education are analyzed, highlighting their role in developing imagination, speech,

moral values, and social skills in children of middle preschool age. The impact of modern technologies on the perception and role of fairy tales in the digital era is investigated.

Key words: education, fairy tale, children, preschool age, role, development.

Актуальність дослідження ролі казки у вихованні дітей середнього дошкільного віку визначається декількома факторами. По-перше, казка відіграє ключову роль у формуванні особистості дитини на психологічному рівні. Вона допомагає дитині розширювати світогляд, розвивати уяву, емоційну сферу, а також формує моральні цінності та навички соціалізації. По-друге, у сучасному світі, де діти все більше занурюються в цифрові технології, важливо повернутися до традиційних методів навчання та виховання, до яких належить і читання казок. Це дозволяє зберегти та розвивати мовні навички дітей, стимулює їхні інтелектуальні здібності та креативність. По-третє, роль казки у вихованні дітей в середньому дошкільному віці важлива з погляду формування у дітей позитивних моральних уявлень, розвитку емпатії та соціальних навичок. Казки часто містять у собі важливі життєві уроки та приклади, які допомагають дітям зрозуміти соціальні норми та взаємини.

Дослідження ролі казки у вихованні дітей середнього дошкільного віку є актуальним з погляду розвитку педагогічної науки, а також забезпечення гармонійного розвитку та виховання молодого покоління.

За своїм походженням, казка є жанром народної фольклорної розповіді, яка передається з покоління в покоління усною традицією. В галузі дошкільної освіти існують основні напрямки роботи з казкою, які включають розвиток художньо-емоційного сприймання, формування культури мовлення та збагачення емоційно-чуттєвого та когнітивного досвіду. Для дошкільників казка є особливо привабливою, оскільки її мова проста і зрозуміла, а сюжети водночас прозорі та захопливі. Казкові герої створюють чарівний світ, який ідеально вписується у фантазії дітей. Крім того, казка виконує важливу виховну функцію, демонструючи дітям моделі правильної поведінки у різних ситуаціях, без надмірного моралізування. Інтригуюча інтрига та захопливий сюжет сприяють зацікавленості дітей у цьому жанрі. Крім того, казка розвиває мовлення, лексику, правильність, виразність висловлювання та загальну культуру спілкування, сприяючи формуванню моральних цінностей та розширенню словникового запасу [4, с. 93].

Дослідження підтверджує, що казки, легенди та оповідання відіграють важливу роль у вихованні дітей, пропонуючи їм універсальні цінності та високі моральні стандарти. Цей матеріал не представляється дітям як нудні настанови або моральні заповіді, які можуть викликати протест, а натомість подається у словесно емоційній формі. Це дозволяє дітям самостійно зробити висновок про значення гарного поведінки та позитивних вчинків для досягнення радості та задоволення. Як зазначав В.Сухомлинський, «казка – це свіжий вітер, що роздуває вогник дитячої думки і мови» [7, с. 152].

У Концепції національно-патріотичного виховання [8] акцентується на тому, що основною метою виховання дітей і молоді є передача їм духовної культури народу. Зокрема, моральне виховання охоплює формування у дітей почуття любові до батьків, Батьківщини, людяності, доброти, правдивості, справедливості, чесності, скромності, милосердя, готовності захищати слабших, благородства та інших моральних цінностей нашого суспільства. У зв'язку з цим, у процесі морального виховання дітей важливо оперувати такими поняттями, як мораль, моральний ідеал, моральний кодекс, моральні норми, моральні переконання, почуття та якості [1, с. 3].

Думка Н. Вапняк та А. Божка підкреслює значущість казок з природознавчим змістом у процесі екологічного виховання дошкільників. Вони вважають, що казка має освітній характер, оскільки допомагає формувати уявлення про окремі об'єкти та явища природи, розуміння потреб живих організмів, а також вивчення зв'язків та залежностей в природі в логічній послідовності. Крім того, вони зазначають, що казка сприяє розвитку як раціонального, так і емоційного пізнання, а також відповідає характеру мислення та інтересам дитини [3, с. 233].

У своїх дослідженнях, автор, надає велике значення музичним казкам, вказуючи, що музика в казці за допомогою інтонації, динаміки та темпу звучання передає почуття героїв і полегшує сприйняття сюжету. Вчена розробила цілу організаційно-методичну систему виховання дітей за допомогою казки, яка складається з трьох рівнів: емоційно-чуттєвого, емоційно-пізнавального та емоційно-діяльнісного [6, с. 76].

Казка відіграє вирішальну роль у формуванні особистості людини вже з дитинства. Деякі дослідники навіть називають дошкільний вік «віком казок», оскільки цей період життя дитини надзвичайно насичений казками. Мова казки проста і зрозуміла, що робить її доступною для малюків. Сюжети, хоча і прозорі, водночас загадкові, сприяючи розвитку дитячої уяви. Казкові образи близькі дитячим уявленням. Казка не нав'язує настанов, але дає можливість дітям зрозуміти, як краще діяти у різних життєвих ситуаціях. Різноманітність і напруженість сюжету викликають постійний і неослабний інтерес дітей. Казки не втомлюють довгими моральними викладами, але передають мораль через приклади позитивних героїв. Оповідь казки й її переказ сприяють розвитку мислення і розширенню словникового запасу. Благополучний кінець казок виховує у дітей оптимізм і впевненість у здатності подолати будь-які труднощі. Казка допомагає дітям пізнавати світ не лише розумом, але й серцем, виявляти свої почуття та відгук на події навколишнього світу. За допомогою казок можна сприяти формуванню позитивних рис особистості, виховувати основи поведінки і спілкування. Казка розвиває фантазію та творчий потенціал дитини, сприяючи комплексному розвитку особистості [9].

Історія людства переконливо демонструє, що казки, притчі, біліни, міфи, байки та інші форми метафоричного відображення дійсності відіграли та відіграють ключову роль у формуванні культурних парадигм та вихованні особистостей. Вони є основними вербальними механізмами навчання та виховання на початкових етапах розвитку людського суспільства. Для дитини, яка перебуває на початковому етапі свого розвитку, характерними є міфологічна та епічна уява про світ, яка пізніше засвоюється теоретичними та практичними знаннями. Важливо відзначити, що казки та міфи включають в себе нормативні моделі поведінки та мудрість народів світу, дозволяючи дитині прогнозувати події та будувати свою поведінку на основі усвідомлення світоглядних концепцій, що робить їх особливими культурними феноменами [5, с. 21].

Дослідники розглядають казкотерапію у чотирьох контекстах: 1) як окремий психолого-педагогічний метод; 2) як метод психотерапевтичного впливу за допомогою казкових історій; 3) як напрям практичної психології; 4) казкотерапія є словесним варіантом більш широкого поняття «арт-терапія»: «вербальна техніка в просторі арт-терапії».

У процесі використання казкотерапії важливо враховувати психологічні механізми впливу казок. По-перше, чарівні казки є символічним відображенням давніх ритуалів, найважливішим з яких є ініціація. Долаючи різноманітні труднощі, герой отримує можливість змінитися, перейти на інший якісний рівень існування. По-друге, казки описують глибинний досвід проживання вікових криз. Впливаючи на несвідомому рівні, казки вмикають адекватні механізми захисту, адаптаційні механізми, які допомагають подолати кризу. По-третє, відтворюючи кризові життєві ситуації, казка вчить конструктивно переживати страх і поводитися з ним, спрямовуючи в конкретні казкові образи. По-четверте, образи казки, спрямовуючи проекцію на реальну життєву ситуацію слухача, відтворюють у метафоричній формі моральні норми і принципи взаємовідносин між людьми, вмикають глибинні механізми несвідомого за рахунок архетипічних елементів. І обов'язково слід підкреслити унікальну естетичну привабливість казки [2].

Таким чином, роль казки у вихованні дітей середнього дошкільного віку значна і має багатогранний характер. Казка відіграє ключову роль у формуванні різних аспектів особистості дитини, таких як психологічний, інтелектуальний та моральний розвиток. Вона сприяє розвитку уяви, мовлення, моральних цінностей та соціальних навичок. Крім того, казка є важливим засобом передачі загальнолюдських цінностей і норм, допомагаючи дітям зрозуміти правильну поведінку та відносини з іншими людьми. В сучасній цифровій епохі

казка залишається актуальним та необхідним інструментом виховання, а популяризація традиційного методу її читання є важливою для виховання дітей у сучасному світі. Вивчення ролі казки у вихованні дітей середнього дошкільного віку дозволило зрозуміти значущість цього жанру в їхньому розвитку. Наші висновки підтверджують, що казка відіграє важливу роль у формуванні особистості дитини, сприяючи розвитку уяви, мовлення, моральних цінностей та соціальних навичок. Казки, як найбільш доступний формат народної мудрості, допомагають дітям усвідомити поняття добра та зла, навчають моральним цінностям та нормам поведінки через приклади героїв і сюжетів. Вони розвивають фантазію, уяву, мислення, мовлення, відчуття емпатії та соціальну компетентність. Крім того, казки створюють атмосферу відкритості та довіри між дитиною та дорослими, сприяючи більш глибокому сприйняттю світу. Отже, вивчення ролі казки у вихованні дітей середнього дошкільного віку підкреслює важливість і необхідність цього жанру в педагогічній практиці. Казки не лише розширюють світогляд дітей, але й сприяють їхньому гармонійному розвитку, формуванню особистості та соціальній адаптації.

Список використаних джерел

1. Білюк Л. В. Проблеми морального виховання молодших школярів. Кам'янець-Подільськ, 2015. 62 с.
2. Василевська О. Казкотерапія як засіб психологічної роботи з різними віковими категоріями. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2020. Випуск 6. С. 24-31.
3. Вахняк Н. Формування екологічної культури у дітей дошкільного віку засобами казки. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Сер.: Педагогіка*. 2015. № 2. С. 232-237.
4. Вишнівська М. Казка як важливий засіб мовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку. *Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи: зб. наукових праць / за заг. ред.: О.А. Сорочинської, О.С. Олійник*. Житомир: ФОП Левковець, 2023. С. 91-94.
5. Вознюк О. В. Феномен казки у розвитку дитини: від В. О. Сухомлинського до сьогодення. *Філософія для дітей. В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю: Педагогічні читання: зб. наук.-методич. праць / за заг. ред. О. В. Сухомлинської, О. В. Савченко*. Житомир: ФО-П Левковець Н. М., 2017. С. 19-24.
6. Лавренова М. В. Казка як ефективний засіб збагачення морального досвіду дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. *Актуальні проблеми сучасної дошкільної освіти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (26 жовтня 2017 р., Мукачево)*. Мукачево, 2017. С. 75-77.
7. Полякова-Лагода М. Роль казки у світоглядній концепції дитини: із педагогічної спадщини Василя Сухомлинського.
URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/14000/1/69.pdf> (дата звернення 12.03.24).
8. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації: Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах: Наказ МОН України від 16.06.2015 р. № 641.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text> (дата звернення 12.03.24 р.).
9. Селешок Н. В. Казка як засіб розвитку творчості (з досвіду роботи вихователя вищої категорії. URL: <http://surl.li/tmfol> (дата звернення 12.03.24).
10. Шикиринська О. В. Інноваційні підходи у формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти в контексті євроінтеграційних процесів. *Підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах інтеграції України в європейський освітній простір*: колективна монографія. Вінниця, 2023. С. 150-158.

11. Шикиринська О., Петришина Т. Особливості науково-методичного забезпечення у закладах дошкільної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2023. Випуск 69. С. 100-107.

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ СТИМУЛЮВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Олена Боднар, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І. В. Карук, доктор філософії, старший викладач кафедри
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

GAME ACTIVITIES AS A MEANS OF STIMULATING THE COGNITIVE ACTIVITY OF CHILDREN OLDER PRESCHOOL AGE

Olena Bodnar, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Стаття присвячена аналізу ігрової діяльності як засобу стимулювання пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. У роботі розглянуто теоретико-методологічні засади використання ігрових методів у розвитку пізнавальних здібностей дітей, що включають аналіз психологічних, педагогічних та культурних аспектів ігрової діяльності. Особлива увага приділяється взаємодії дитини з ігровим середовищем, яка сприяє активізації її пізнавальних процесів та розвитку ключових навичок через природний інтерес та дослідницьку активність.*

Ключові слова: *ігрова діяльність, пізнавальна активність, дошкільний вік, ігрові методи, педагогічні підходи, психологічний розвиток, теоретико-методологічні засади.*

Abstract. *The article is devoted to the analysis of game activity as a means of stimulating the cognitive activity of older preschool children. The paper examines the theoretical and methodological principles of using game methods in the development of children's cognitive abilities, including the analysis of psychological, pedagogical and cultural aspects of game activity. Special attention is paid to the child's interaction with the game environment, which contributes to the activation of his cognitive processes and the development of key skills through natural interest and research activity.*

Key words: *game activity, cognitive activity, preschool age, game methods, pedagogical approaches, psychological development, theoretical and methodological principles.*

Вплив ігрової діяльності на розвиток пізнавальних процесів у дітей дошкільного віку є фундаментальною та складною темою в сучасній науці про розвиток дитини. Гра відіграє ключову роль у формуванні та підтримці всебічного розвитку дитини, а особливо у розвитку її пізнавальних здібностей. Тож розглянемо детально вплив гри на розвиток уяви, сприймання, пам'яті, мислення, мовлення та уваги, а також розглянемо різні види ігор і їх вплив на пізнавальні процеси.

Гра, як провідна діяльність дітей, стимулює розвиток уяви. У процесі гри дитина активно використовує свою уяву для вигадкування сюжетів, ролей, а також для розробки власного світу в межах гри. Наприклад, у сюжетно-рольових іграх діти можуть відтворювати різні життєві ситуації, що сприяє їхньому творчому мисленню, розширює їхній кругозір та здатність до абстрагування [1, с. 29].

Сприйняття є ще одним аспектом, на який впливає ігрова діяльність. Під час гри діти активно взаємодіють з навколишнім світом, сприймають його через різні сенсорні системи. Наприклад, у дидактичних іграх, спрямованих на розвиток мовлення, діти вчаться чітко

розрізняти слова за звучанням, розуміють різницю між звуками та літерами, що покращує їхнє мовлення.

Пам'ять також активно розвивається під час ігрової діяльності. Діти запам'ятовують правила ігор, сюжети, ролі, вірші, пісні, що розвиває як зорову, так і слухову пам'ять. Наприклад, у рухливих іграх, які сприяють фізичному розвитку, діти запам'ятовують послідовність рухів та координацію.

У грі також діти вчаться аналізувати ситуації, робити висновки, вирішувати проблемні завдання, класифікувати предмети та узагальнювати інформацію. Наприклад, у творчих іграх, які стимулюють творче мислення, діти виражають свої ідеї через малювання, ліплення, конструювання, що сприяє розвитку їхньої уяви та самовираженню. Мовлення також покращується завдяки ігровій діяльності. Діти активно спілкуються під час гри, висловлюючи свої думки та ідеї, що поповнює їх словниковий запас, поліпшує вимову та граматичну будову мови.

У дошкільному віці гра виступає як провідна діяльність, яка здатна сприяти всебічному розвитку дитини через свої унікальні можливості стимулювання пізнавальної активності. Це підтверджується теоретичними засадами, на яких ґрунтується використання ігрової діяльності в дошкільному віці. Отже, гра має вирішальне значення для формування пізнавальних процесів, мотивації до навчання та особистісних якостей дитини.

Питанням про ігрову діяльність досліджується багатьма педагогами і психологами як в історично-педагогічній спадщині (Я. Коменський, Й. Песталоцці, В. Сухомлинський, Ф. Фрєобель, К. Ушинський та інші), так і в сучасних дослідженнях (А. Бурова, Н. Гавриш, І. Карук, К. Крутій, Н. Лисенко, З. Плохій, Т. Піроженко, Л. Присяжнюк та інші).

Науковиця І. Карук вказує, що «пізнання найкраще відбувається в процесі практичної діяльності дитини, тобто може реалізовуватись лише у власній, самостійній діяльності, що найближче підводить дитину до експериментування, в іграх, які носять дослідницький (експериментальний) характер» [5, с. 143].

Психологічні особливості ігрової діяльності дошкільників включають в себе емоційну насиченість, творчий характер та комунікативну спрямованість. Гра викликає у дітей позитивні емоції, радість та захоплення, що сприяє пізнавальній активності, оскільки задоволення від гри стимулює бажання досліджувати та вчитися. Також гра має творчий характер, що дозволяє дітям проявляти ініціативність та винахідливість, розвиваючи їхні пізнавальні здібності. Крім того, гра сприяє комунікативній спрямованості, розширюючи кругозір дітей, їхній словниковий запас та соціальні навички через спілкування з однолітками та дорослими.

Гра – це не лише розвага для дітей, але й потужний інструмент для розвитку їх пізнавальних здібностей. Завдяки ігровій діяльності дошкільники засвоюють знання, формують навички, розвивають мислення, уяву й емоційно-вольову сферу. Ігрові методики мають велике значення у вихованні та навчанні малюків, оскільки вони стимулюють активність дітей, сприяють їхньому цікавому взаємодії з оточуючим світом і розвитку різних аспектів особистості.

Існує велика кількість ігор, які можна використовувати для активізації пізнавальних процесів у дошкільників. Найпоширенішими з них є сюжетно-рольові ігри, дидактичні ігри, рухливі ігри та творчі ігри. Сюжетно-рольові ігри дозволяють дітям моделювати реальні ситуації, що сприяє розвитку їх соціальних навичок, уяви та мови. Наприклад, під час гри в «Лікарня» діти вчаться взаємодіяти одне з одним, розподіляти ролі та виконувати різні завдання, що стимулює їх комунікативні здібності. Дидактичні ігри спрямовані на розвиток конкретних знань і навичок. Наприклад, дидактичні ігри з логічними блоками допомагають дітям розвивати просторове мислення, а ігри з картками – пам'ять і увагу [2, с. 136].

Рухливі ігри є важливим елементом розвитку фізичної активності та координації рухів у дошкільників. Під час таких ігор, як «Хованки», діти активно рухаються, що позитивно впливає на їхнє здоров'я та розвиток вестибулярного апарату. Творчі ігри дозволяють дітям

виражати свою уяву та креативність. У процесі таких ігор, діти вчаться використовувати різні матеріали та техніки, що сприяє розвитку їх художніх здібностей.

Окрім ігрового методу, існує безліч ігрових прийомів, які можна використовувати для активізації пізнавальних процесів у дошкільників. Використання іграшок є одним із найпоширеніших прийомів. Іграшки можуть бути не лише предметами для гри, але й інструментами для навчання. Наприклад, ляльки можуть використовуватися для навчання дітей правилам поведінки та взаємодії, а кубики – для навчання рахунку та чисел. Застосування загадок також є ефективним прийомом у розвитку логічного мислення та уяви дітей. Загадки про тварин, рослини або предмети побуту стимулюють дітей мислити креативно та аналітично.

Використання віршів та пісень є ще одним ефективним прийомом у розвитку мовлення та музичних здібностей дітей. Вірші допомагають дітям розвивати мову та пам'ять, а пісні – слух, ритмічне почуття та мовлення. Читання казок також є важливим елементом розвитку уяви, емоційної сфери та моральних якостей у дітей. Казки про добро і зло, про дружбу та взаємодопомогу навчають дітей цінностям та навичкам співпраці та взаєморозуміння [4, с. 128].

Таким чином, гра в дошкільному віці є не лише засобом розваги, але й потужним інструментом для пізнання та розвитку дітей. Використання різноманітних ігор сприяє комплексному розвитку різних аспектів особистості дитини, підвищуючи ефективність навчання в початковій школі.

Список використаних джерел

1. Бурова А. П. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 296 с.
2. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника – перспективи розвитку: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 136 с.
3. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: підручник. 2-ге вид., доповн. Київ: Академвидав, 2013. 464 с.
4. Карасьова К. В., Піроженко Т. О. Світ дитячої гри. Київ, 2010. 128 с.
5. Карук І. В. Гра-експериментування як засіб розвитку дослідницької активності дошкільників. *Інноваційна педагогіка*. 2020. №20. С. 142-146. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2020-20-2-30>
6. Карук І. В., Білик Т. С., Колеснік К. А. Дитяче експериментування як засіб розвитку пізнавальної активності старших дошкільників. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень*. 2019. №11 (14).
7. Karuk I. Game-experimentation as a means of improving the effectiveness of the educational process. *Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices*. 2021. P. 34-36.
8. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *Society. Integration. Education*. 2022. P. 404-414.
9. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O. Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting *Society. Integration. Education*. Rezekne, 2021. P. 729-743. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol2.6247>.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СЕНДПЛЕЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ольга Бородій, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Т. М. Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)

USING THE SANDPLAY TECHNIQUE IN THE PROCESS OF FORMING THE SENSORY-COGNITIVE COMPETENCE OF MIDDLE SCHOOL CHILDREN AGE

Olha Borodii, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито сутність технології сендплей, акцентується увага на важливості використання даної технології в процесі формування сенсорно-пізнавальної компетентності дітей середнього дошкільного віку.

Ключові слова: технологія сендплей, формування сенсорно-пізнавальної компетентності, діти середнього дошкільного віку.

Abstract. The article reveals the essence of sandplay technology, focuses attention on the importance of using this technology in the process of forming the sensory and cognitive competence of children of middle preschool age.

Key words: sandplay technology, formation of sensory and cognitive competence, children of middle preschool age.

Важливу роль у процесі формування сенсорно-пізнавальної компетентності дітей середнього дошкільного віку відіграє використання різних інноваційних технологій, серед яких особливе місце відводиться технології сендплей, яка передбачає взаємодію дитини чи дорослого з піском. Сам пісок, як матеріал, є дуже загадковим для дітей дошкільного віку, тому що він може приймати будь-яку форму, може бути легким, сипучим, сухим, вологим, за температурою може бути теплим, або холодним.

Використання піску в роботі з дітьми з терапевтичною метою вперше застосувала на початку XX століття Маргарет Ловенфельд. У своїй практиці психологиня використала два підноси, один з яких був наповнений піском, а другий водою. Також у доступі для дітей були різні фігурки та іграшки. Діти із задоволенням створювали свій світ за допомогою цих всіх матеріалів та мали змогу гратись у світі піску та води.

Данну інновацію також досліджував відомий швейцарський психолог, філософ та педагог Карл Густав Юнг та його послідовниця Дора Калфф. З 1950 року Дора Калфф та її наставник Карл Густав Юнг спільно проводять дослідження, в результаті якого створюють теоретичний фундамент пісочної терапії. Карл Густав Юнг стверджував, що у піску закладена позитивна енергія, яка вивільняється і проникає у середину дитини. Таким чином позитивна енергія через дотики до піску передається до організму. А сама Дора Калфф вказувала, що спостерігаючи за дитиною, яка грає з піском, можна побачити її психічний стан. Перший досвід використання піскової терапії стосувався саме дітей із мовленнєвими, інтелектуальними, афективними та поведінковими порушеннями і розглядався як невербальний вид терапії, метою якої є створення відчуття безпеки знаходження у середовищі.

На теренах України технологія сендплей почала використовуватись в освітньому процесі ЗДО з кінця XX століття (А. Гречишкіна, Н. Коваленко, Н. Дмитрішена, Л. Зазуліна, І. Карабаєва, С. Половецька та ін.) [1; 3; 4; 8]. Зараз ця технологія використовується без будь-яких обмежень для усіх: і дорослих, і дітей (від 3 років). У ході творчої гри з піском активізуються самозцілюючі резерви дитячої психіки, які виявляються за певних умов у процесі терапії (Е. Вейнріб). Пісок поглинає негативну психічну енергію людини, стабілізує її емоційний стан і гармонізує психоемоційне самопочуття дитини.

У контексті всебічного розвитку сенсорно-пізнавальна діяльність відіграє важливу роль у формуванні особистості дитини середнього дошкільного віку. Дитяче натхнення у комбінації з технологією сендплей може дати потужний результат у вигляді розвитку різних сенсорних систем, за допомогою яких у дітей середнього дошкільного віку формуються сенсорні еталони. Під час гри з піском дитина не боїться експериментувати, оскільки пісок не

можна зламати. Використовуючи фантазію, дошкільник з легкістю буде створювати щось своє, відтворювати всі свої задуми на піску.

За програмою «Дитина» формування сенсорно-пізнавальної компетентності дітей середнього дошкільного віку передбачає формування уявлення про сенсорні еталони: форму, колір, розмір, звуки, запахи, та про способи обстеження об'єктів і предметів довкілля; збагачення уявлення дітей про кольори: *червоний, оранжевий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий, а також білий, чорний, сірий*; вправлення у змішуванні білого та основних кольорів для отримання відтінку основного кольору, вправлення у називанні відтінку від найтемнішого до найсвітлішого; формування уміння розрізняти звуки та запахи у навколишньому світі, визначати смаки *солодкий, солоний, кислий, гіркий*; вправлення у розрізненні предметів за кольором, формою, величиною та її параметрами (довжиною, висотою, шириною, товщиною); розрізнення та називання геометричних фігур – *круг, квадрат, овал, прямокутник, трикутник*; розвиток уміння відновлювати фігури із частин; вправлення у упізнаванні цілого за фрагментами (*хто заховався за куцем, чий хвіст виглядає з-під паркана, чий будиночок тощо*); вправляти у використанні сенсорних еталонів для оцінки властивостей предметів: *курчатко пухнасте, машина синя, морозиво холодне, кошик важкий*. [2].

Використання технології сендплей в освітньому процесі ЗДО сприяє ефективному засвоєнню дітьми 5-го року життя сенсорних еталонів. На думку Т.Кривошеї, граючись у піску, реалізуючи свій задум, дитина здобуває життєвий досвід, навчається взаємодіяти з однолітками, висловлювати свої думки та підтримувати діалог, презентувати свої споруди, передавати власні почуття, реалізовувати свій задум. У дошкільника інтенсивніше розвиваються мовлення, пізнавальні процеси. Маніпулювання з піском сприяє розвитку фантазії, образного мислення, відпрацюванню точності рухів [5, с.114].

На піску можна організовувати з дітьми такі різновиди ігор:

1. Ігри для розвитку тактильно-кінестетичної чутливості і дрібної моторики рук та зниження психо-емоційного напруження («Чутливі пальчики і долоньки», «Чарівні візерунки») (створення візерунків відбитками пальчиків, кулачків, долоньок).

2. Пізнавальні ігри (математичні: «Числа і цифри» (діти «відкопують» сховані в піску предмети, класифікують їх, рахують, порівнюють), граматичні: „Хто заховався?” (Знайти в піс-ку фігурки, назва яких починається на заданий звук. Скласти речення з цими словами).

3. Ігри на ознайомлення з навколишнім світом: створення ландшафту, проведення дослідів з водою, піском, магнітами, виготовлення пісочних годинників.

4. Художньо-мовленнєві ігри («Казки Піщаної країни» (моделювання з піску казкових сюжетів з використанням дрібних предметів, розповідання казок та оповідань).

5. Ігри на розвиток творчого потенціалу («Театр на піску» - розігрування сюжетів казок за допомогою іграшок та природного матеріалу) [5].

Отже, технологія сендплей містить потужні можливості для формування сенсорно-пізнавальної компетентності дітей середнього дошкільного віку, розвитку комунікативних якостей, логічного мислення, творчих здібностей, гармонізує емоційно-вольову сферу дошкільників, підвищує ефективність процесу освіти і виховання дітей.

Список використаних джерел

1. Гречишкіна А., Коваленко Н. Сендплей – гра з піском. *Палітра педагога*. 2010. № 4. С. 10-14.

2. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проєкту В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна [та ін.] ; наук. ред. Г.В. Беленька ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.

3. Дмитрішєна Н. Малюнки на піску або чарівний пісок у дитячих руках. *Психолог дошкільця*. 2013. №1. С.31-34.

4. Карабаєва І. Пісок як матеріал для розвитку творчості та навчання дітей. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 5. С 21- 25.

5. Кривошея Т. М. Заняття з піском як засіб соціалізації дітей дошкільного віку. *Наукові записки. Серія: Початкове навчання* : зб. матер. наук.-практ. конф. викл. і студ. Вінниця, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського, 2011. Вип. 9. С. 112-117.

6. Кривошея Т. М. Підготовка майбутніх вихователів до використання технологій дошкільної освіти у процесі формування елементарних математичних уявлень. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій* : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 6-8 квітня 2016 р.) /за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. Вип. 5. С. 291–293.

7. Кривошея Т.М. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дітей старшого дошкільного віку. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій* : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів ІППМ. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2012. С. 110 – 116.

8. Пісочна терапія в роботі з дошкільниками / Упоряд. Шик Л.А., Дикань Н.І., Гладченко О.М., Черкасова Ю.М. Харків. : Основа, 2010. 127 с.

9. Karuk, I., Kolesnik, K., Kryvosheya, T., Prysiazhniuk, L., Shykyrynska, O. V. (2021). Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II. School Pedagogy. Preschool Pedagogy. May 28th-29th, 2021. Rezekne, Rezekne Academy of Technologies, 2021, p.729-743. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol2.6247>

10. Karuk, I., Kolesnik, K., Prysiazhniuk L., Kryvosheya, T., Shykyrynska, O., Vyshkivska, V., Komarivska, N. (2022). The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th, 2022. 404-414. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6838>

ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Марина Боролюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І. В. Карук, доктор філософії, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

SPEECH AND ART COMPETENCE OF PRESCHOOL CHILDREN AS A SUBJECT SCIENTIFIC RESEARCH

Maryna Boroliuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається проблема формування художньо-мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку. На основі аналізу наукових досліджень автор уточнює зміст поняття «художньо-мовленнєва компетентність старших дошкільників».

Ключові слова: компетентність, старші дошкільники, художньо-мовленнєва компетентність, художньо-мовленнєва діяльність.

Abstract. The article deals with the problem of formation of artistic and speech competence of older preschool children. Based on the analysis of scientific research, the author clarifies the meaning of the concept of «artistic and speech competence of older preschoolers».

Key words: competence, older preschoolers, art-speech competence, art-speech activity.

Державні документи (Закон України «Про освіту», «Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) однією з умов гармонійного розвитку особистості визначають формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку, оскільки рівень розвитку цієї здатності – це не просто володіння мовою, а й ключовий фактор, що впливає на пізнавальні та соціальні досягнення дитини [1].

Базовий компонент дошкільної освіти виокремлює вимоги до обов'язкових компетентностей дітей дошкільного віку. Ці вимоги відповідають міжнародним стандартам якості освіти. Ключові компетентності формуються у дітей під час здобуття дошкільної освіти за допомогою освітніх напрямів і є однією з таких ключових компетентностей – є мовленнєва [1]. Компетентнісний підхід – це інноваційний процес в освіті, який відповідає загальній концепції освітнього стандарту. Цей підхід пов'язаний з переходом на систему базових компетентностей при конструюванні змісту освіти та систем контролю його якості. До складу базових компетентностей особливе місце відводиться комунікативно-мовленнєвій компетенції [2].

Формування художньо-мовленнєвої компетентності зумовлене новітніми тенденціями в освіті. У сучасному світі особистісна готовність дітей до активного життя стає пріоритетним завданням вітчизняної освіти. Ця здатність посідає особливе місце серед творчих проявів дітей дошкільного віку. Художньо-мовленнєва компетентність – це синтез емоцій та інтелекту, що розкриває багатство особистості, в основі якої поєднуються такі складові, як сприймання, відтворення, творча уява, що уможлиблює розкриття чуттєвої та інтелектуальної сфери дитини дошкільного віку [4]. Проблему формування художньо-мовленнєвої діяльності дошкільників розглянуто у дослідженнях: А. Богуш, Л. Березовської, М. Вашуленко, Н. Гавриш, Л. Калмикової, Т. Котик, І. Луценко, Н. Маліновської, художньо-мовленнєвої компетентності дітей засобами творів живопису вивчали Н. Гордій та І. Корякіна, формування цієї здатності досліджувала В. формування художньо-мовленнєвої компетентності дошкільників у процесі навчання переказу літературних творів досліджувала В. Чекаліна .

Науковці (А. Богуш, Л. Березовська, Н. Гавриш) зазначають, що зміст мовленнєво-художньої діяльності включає формування різних видів компетенцій, зокрема: когнітивно-мовленнєва, поетична, емоційно-виразна, оцінювально-етична, театральна-ігрова [2; 3]. Дослідники (А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Маліновська) стверджують, що компоненти художньо-мовленнєвої компетентності залежать від виду діяльності на занятті. Такими можуть бути: художньо-естетичне сприймання тексту, художня комунікація, літературні творчі ігри, літературні вікторини, театралізація за змістом літературних творів. Літературні заняття розрізняються за основним видом художньо-мовленнєвої діяльності, який педагог застосовує на занятті. Так, літературний твір дітям читають чи розповідають, і художньо-естетичне сприймання тексту буде основним видом діяльності на такому занятті; якщо вихователь проводить бесіду за запитаннями на основі прочитаного твору, то основним видом діяльності буде художня комунікація.

Одним із засобів формування художньо-мовленнєвої компетентності зазначають дослідники є художня література, серед якої велика роль усної народної творчості, коли дитина одночасно сприймає і зміст її творів і художню форму. Казки як засобу навчання і виховання надавали особливого значення класики педагогіки (С. Русова, К. Ушинський, В. Сухомлинський). Так, зокрема В. Сухомлинський акцентував увагу педагогів на використанні казки як засобу розвитку творчого мовлення. Створення казок, на його думку, – це один з найцікавіших для дітей видів поетичної творчості.

Ігри за мотивами художніх творів – це чудовий спосіб розвинути мовленнєві та художні навички у дошкільнят. Художні твори дають дітям приклади правильного, красивого та образного мовлення [5;6]. Слухаючи казки, вірші та оповідання, дошкільники вчаться використовувати багатий словниковий запас, будувати складні речення та виразно говорити. Глибоке розуміння й осмислення українських народних казок дає дітям міцний

фундамент для наслідування й використання мови казок у власному мовленні. Глибоке розуміння та осмислення українських казок дає дітям можливість не лише засвоювати багатий словниковий запас, але й вчитися використовувати їх у власному активному мовленні. Занурюючись у світ казок, діти знайомляться з красою та багатством української мови, вчаться використовувати образні вислови, порівняння, епітети, метафори, які роблять мову більш виразною та цікавою.

Здійснений аналіз наукових праць засвідчує, що художньо-мовленнєва компетенція – це комплексна характеристика особистості, чинниками якої є когнітивна, емоційно-виразна, ціннісно-етична та театральна-ігрова компетенції. Означені компоненти виступають показниками сформованості художньо-мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання*. 2012. №7. С. 4-19.
2. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник / за ред. А.М. Богуш. Київ: Вища шк., 2007. 542 с
3. Колеснік К., Комарівська Н., Карук І., Пахальчук Н. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Слов'янськ, 2022. Вип.17 (2). С. 104-115.
4. Іщенко Л.В., Журавко Т.В. Актуалізація аксіологічної сфери майбутнього вихователя до діагностики розвитку мовлення дітей дошкільного віку. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2023. Вип. 1. С. 148-155.
5. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *Society. Integration. Education*. 2022. Vol. I. P. 404-414.
6. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O. Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference, May 28 th - 29th. Rezekne*. 2021. Vol. II. P. 729-743.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ НАВИЧОК У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР

Анастасія Власюк, здобувач здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: Т. Гужанова, доцент, кандидат педагогічних наук
Житомирський державний університет імені Івана Франка (Україна)

FORMATION OF COMMUNICATION SKILLS IN SENIOR PRE-SCHOOL STUDENTS THROUGH STORY-ROLEPLAY GAMES

Anastasiya Vlasiuk, bachelor's student
Zhytomyr Ivan Franko State University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядаються особливості формування комунікаційних навичок у старших дошкільників засобами сюжетно-рольових ігор. Детально аналізується поняття «комунікативна компетентність». Розглядаються основні принципи організації формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку. Автор досліджує чинники, що забезпечують розвиток структурних компонентів мовлення у поєднанні мовленнєвої та ігрової діяльності. Висновок: ігри сприяють формуванню комунікативної компетентності, створюють умови для обміну інформацією, підтримання контактів, розвитку ділового та особистісного спілкування, укладання угод, самореалізації, узгодження соціальних позицій, мовлення тощо.

Ключові слова: комунікаційні навички, старші дошкільники, рольові ігри, засоби сюжетно-рольових ігор.

Abstract. The article examines the peculiarities of the formation of communication skills in older preschoolers by means of role-playing games. The concept of "communicative competence" is analyzed in detail. The main principles of organizing the formation of communicative competence in children of older preschool age are considered. The author investigates the factors that ensure the development of the structural components of speech in a combination of speech and game activities. Conclusion: games contribute to the formation of communicative competence, create conditions for exchanging information, maintaining contacts, developing business and personal communication, concluding agreements, self-realization, coordination of social positions, speech, etc.

Key words: communication skills, older preschoolers, role-playing games, means of plot-role-playing games.

Для дітей дошкільного віку гра є важливим засобом пізнання світу та основним методом формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Для розвитку комунікативної компетентності організовуються ігри, у яких головним чинником є мовленнєва діяльність дітей, що стимулює їхню активність, самостійність і творчість. Гра допомагає дитині навчитися долати труднощі, пізнавати довкілля та знаходити вихід із різних ситуацій.

Оскільки в дошкільному віці дитина проводить більшу частину свого часу в грі, її основними партнерами є однолітки та педагоги. Спілкування відбувається переважно в ігрових ситуаціях і в повсякденному житті, коли діти не тільки використовують готові фрази, а й створюють свої неповторні вирази. Гра сприяє відновленню норм життя і діяльності людини, що сприяє пізнанню і засвоєнню об'єктивної і соціальної дійсності, а також інтелектуальному, емоційному і моральному розвитку особистості.

Вплив гри на виховний процес дітей було розкрито в роботах педагогів класиків (А.Я. Коменський, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.), психологів (Л. Виготський, Н. Виноградов, С. Рубінштейн, Д. Узнадзе та ін.), сучасних педагогів (Л. Артемова, А. Бондаренко, Г. Григоренко, В. Захарченко, Т. Маркова та ін.). Аналіз досліджень свідчить, що процес формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку буде ефективним за певних організаційно-педагогічних умов, які однак недостатньо визначені у педагогічній теорії.

Метою є теоретичне дослідження формування комбінаційних навичок у старших дошкільників засобами сюжетно-рольових ігор. Компетентність (від лат. *competentis* – здатний) – це сукупність знань, умінь і навичок, сформованих у процесі вивчення мови, і є суспільно визнаним рівнем знань, умінь, навичок і ставлень у певній галузі людської діяльності [1, с. 6]. Згідно з категоріальним аналізом, «компетенція» є похідним поняттям від «компетентності», що означає сферу застосування знань, умінь і навичок людини, тоді як «компетентність» – їхню сукупність, систему. Ю. Ємельянов детально аналізує поняття «комунікативна компетентність». Він трактує її як здатність людини орієнтуватися в комунікативних ситуаціях на основі знань і чуттєвого досвіду, вільно користуватися вербальними і невербальними засобами спілкування. Дослідники зазначають, що формування комунікативної компетентності передбачає соціально-психологічну підготовку, тобто подальші можливості навчитися спілкуватися [2, с. 18]. Вона також включає в себе здатність дитини констатувати міжособистісний простір у процесі ініціативного та активного спілкування з іншими людьми.

Такі науковці, як Ю. Жуков, Л. Петровська та П. Растяніков, використовують це поняття як синонім «комунікативної компетентності». На їхню думку, це здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з людьми [2, с. 73].

Загальною метою дошкільної освіти є цілісний розвиток дитини, формування основ її особистісної культури. Ця мета досягається через інтеграцію компонентів дошкільної освіти.

Однією зі складових дошкільної освіти є формування та розвиток комунікативної компетентності дитини.

Основними принципами організації формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку є: мотивація навчання; стимулювання та розвиток творчої діяльності дітей; створення позитивної емоційної атмосфери; зв'язок між пізнавальною діяльністю та різними видами практичної діяльності дитини.

Дошкільники, у яких сформована комунікативна компетентність відчують потребу контактувати та взаємодіяти з однолітками та дорослими; керувати власною поведінкою; співпереживати іншим; вміють радувати інших; готові прийти на допомогу; намагаються бути бажаними у спілкуванні, грі тощо; уникають конфліктів та вміють запобігати їм [3, с. 8].

Отже, діти не народжуються з комунікативними навичками, а набувають їх під час навчання і виховання вдома та в дошкільних закладах і вдосконалюють їх протягом усього життя. Велику роль у розвитку комунікативних навичок відіграють педагоги.

Основою комунікативного розвитку дітей дошкільного віку є вміння слухати, розуміти, досліджувати, висловлювати та структурувати усне мовлення, а також шукати й аналізувати інформацію для задоволення своїх потреб. Розвиток комунікативної компетентності дітей є інтегрованим особистісним утворенням і передбачає створення міжособистісно-комунікативних взаємодій, які стимулюють індивідуальну активність дошкільників.

Організуючи ігрові процеси та розширюючи межі мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку, не слід забувати, що вся система спілкування та сприйняття дітей перших шести років життя повинна відбуватися у відносинах типу «суб'єкт-суб'єкт». Чинники, що забезпечують розвиток структурних компонентів мовлення у поєднанні мовленнєвої та ігрової діяльності, якими є:

- спеціальна організація цієї діяльності, що ґрунтується на особистісно-орієнтованій моделі взаємодії учасників (вихователя і дитини) та гуманістичному підході;
- система мовленнєвих технологій, спрямована на переведення дітей від репродуктивної мовленнєвої діяльності до творчої мовленнєвої діяльності та гри;
- функціональний характер мовленнєвої та ігрової діяльності [4, с. 168].

Вирішальне значення має образне внутрішнє планування гри, без якого гра не може існувати. Через образи та дії діти вчаться виражати свої почуття та емоції. Образи відтворюються, вивчаються і запам'ятовуються. Усі дитячі рольові ігри наповнені соціальним змістом і функціонують як засіб втілення стосунків у всій їх повноті [5, с. 24].

Дитяча гра починається з домовлення. Вони домовляються про початок ігрової діяльності, обирають сюжет, розподіляють між собою ролі і відповідно до обраних ролей будують свою поведінку і вчинки. Беручи на себе ролі, дошкільники починають приймати і розуміти права та обов'язки своїх ролей.

Н. Михайленко виділяє дві основні умови, які дозволяють дітям грати різні ролі. По-перше, необхідно, щоб у дитини сформувався емоційно-позитивне ставлення до персонажа ігрового сюжету. По-друге, дитина повинна виділити не одну, а кілька характерних для цього персонажа моделей поведінки, які визначають його стосунки з іншими, і зрозуміти, як треба діяти (лікар оглядає пацієнта, піклується про його здоров'я, робить уколи, вимірює температуру, виписує ліки тощо) [6, с. 98].

Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що ігри сприяють формуванню комунікативної компетентності, оскільки створюють умови для обміну інформацією, підтримання контактів, розвитку ділового та особистісного спілкування, укладання угод, самореалізації, узгодження соціальних позицій, мовлення тощо.

Гра у старшому дошкільному віці є важливим видом діяльності, який сприяє формуванню комунікативної компетентності у дітей. У цьому віці мова, мовлення та ігрова діяльність мають тісний зв'язок. Сюжетно-рольові ігри є розвиваючими, оскільки дитина відтворює конкретні уявлення через сюжет та рольові дії. Дослідження показали, що рольова гра потребує спеціального формування з боку дорослих, а не виникає спонтанно у дітей.

У гри діти вчаться спілкуватися, розуміти один одного та підтримувати один одного. Вони також навчаються пристосовувати свою поведінку до поведінки інших гравців. У сюжетно-рольових іграх діти розігрують різні ситуації взаємодії, вивчаючи систему поведінки та наслідки цієї поведінки. Вони спочатку діють емоційно, а потім інтелектуально опановують систему взаємодій. Діти в рольових іграх потребують однолітків, без яких вони втрачають інтерес до гри.

Список використаних джерел

1. Гончаренко А. Сучасні підходи до розвитку мовлення дітей. Дошкільне виховання. 2004. № 7. С.5-9.
2. Гончаренко А.М. Розвиток мовленнєвої компетентності старших дошкільників: навч.-метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку «Я у Світі. Київ: Світлич, 2009. 160 с.
3. Пентиліук М. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови. УМЛШ. 1999. №3. С. 8 -10.
4. Земляна Г. І. Впровадження інтерактивних технологій в навчально-виховний процес. Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2013. С. 22-27.
5. Іщенко Л. В., Журавко Т. В. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами збагачення і активізації словника. Проблеми освіти: збірник наукових праць. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. Вип. 91. 186-191.
6. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ: Вища школа, 2004. 207 с.

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ІГРАШКИ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Настасія Вусик, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.Є. Перетяга, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

UKRAINIAN FOLK TOYS AS A MEANS OF NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Nastasya Vusyk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкривається значення українських народних іграшок як засобу національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Автор статті акцентує увагу на важливості використання етнічного мистецтва в освітньому процесі.

Ключові слова: українські народні іграшки, діти старшого дошкільного віку.

Abstract. The article reveals the significance of Ukrainian folk toys as a means of national-patriotic education of older preschool children. The author of the article emphasizes the importance of using ethnic art in the educational process.

Key words: Ukrainian folk toys, children of older preschool age.

Положення Державного стандарту дошкільної освіти засвідчують визначальну роль дошкільної освіти як вихідного етапу для подальшого становлення і розвитку громадянськості та національної ідентичності. Відповідно до затверджених Міністерством освіти і науки України (наказ МОН від 06.06.2022 року № 527) Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року, основними складовими національно-патріотичного виховання визначено серед інших

духовно-моральне, громадянсько-патріотичне, військово-патріотичне та екологічне виховання [5]. Проблемами загальнодержавного масштабу визнані нині виховання активної громадянської позиції, почуття національної гідності, відданості справі зміцнення державності у молодого покоління [5]. У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні наголошено на важливості опанування дітьми основних знань про державу, виховання поваги до державних символів [1]. Окрім державної та національної символіки, важливим засобом національно-патріотичного виховання особистості є національне мистецтво. Народне мистецтво «є тим початком шляху, з якого дитина має вирушати у багатоманітний світ мистецтва, світової художньої культури. Саме тому важливо якнайповніше забезпечувати дітям повноту гостроти відчуття і глибокого усвідомлення художньої спадщини рідного народу» [2, с. 32].

У Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [3], що набув чинності у січні 2023 року, затверджено ключові терміни та їхнє значення, напрями реалізації національно-патріотичного виховання, його ціннісні орієнтири у визначенні єдиних засад реалізації його положень на практиці у роботі закладів дошкільної освіти. Так, зазначений Закон визначає національно-патріотичного виховання як наскрізний процес, спрямований на утвердження української національної та громадянської ідентичності, інтегрований та адаптований зміст складників якої необхідно та важливо реалізовувати в освітньому процесі дітей дошкільного віку. Підґрунтям національно-патріотичного виховання є формування етнічної самосвідомості всіх дітей – як українців, так і представників національних меншин України [3].

Одним із ефективних засобів національно-патріотичного виховання старших дошкільників є різновид українського декоративно-прикладного мистецтва – народні іграшки. Вони є «відтворенням у спрощеній, узагальненій та систематизованій формі предметів і явищ життя й діяльності суспільства» [2, с. 51]. Науковий доробок Г. Ващенко, І. Огієнка, М. Стельмаховича та ін., в яких з філософсько-культурологічних позицій розкриваються соціокультурні функції іграшки та її роль в житті суспільства, є цінним науковим матеріалом для визначення значення народних іграшок становленні та розвитку духовної та матеріальної культури суспільства. Низка історико-мистецтвознавчих досліджень (Р. Захарчук-Чугай, О. Найден, Д. Фіголь та ін.), в яких визначено походження, зародження та описані основні етапи розвитку народної іграшки, також є цінними для розуміння морфологічної та функціональної складових народної іграшки, а також її естетичної виразності. У наукових працях цих дослідників зосереджено увагу на виділенні художньо-естетичних особливостей народних іграшок як специфічного різновиду декоративно-ужиткового мистецтва. Адже саме в цьому виді мистецтва найбільш яскраво проявляються як загальнолюдські, так і національні та локальні риси духовної й матеріальної культури людства. Сучасний вектор поглядів на народну іграшку як засіб національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку представлено в наукових працях сучасних науковців (А. Богуш, Л. Вовк, Л. Герус Н. Лисенко, Т. Поніманська, С. Кулачківська та ін.).

Українські народні іграшки, які ще в побуті називають цяцками, ляльками, цяцянками, виграшками, забавками – потужний виховний інструмент. Це самостійний від декоративно-ужиткового мистецтва, що об'єднує практичні й художні якості виробу та виконує пізнавальну, виховну, естетичну та обов'язково ігрову функції. Народні іграшки завжди сприяли формуванню в дітей умінь сприймати конкретне через умовне, навчали розумінню мови алегорій та символів, викликали інтерес до національних звичаїв і традицій українського народу, до культурних цінностей нації. Ігри з народними іграшками, візуальне й сенсорно-контактне ознайомлення з ними є одним із головних шляхів пізнання дитиною ціннісних основ свого роду та національного етносу.

Як найсуттєвіший компонент гри, народні іграшки відіграють важливу освітню, розвивальну, виховну, організаційну ролі. Іграшки, як власне і гра, є важливим фактором розвитку психіки дитини, адже саме за допомогою іграшок забезпечується поступове

оволодіння дитиною різних видів діяльності, причому в динаміці – з поступовим ускладненням, підняттям рівнів. Українське іграшкарство як мистецтво покликано в дітей розвивати їхні творчі здібності та формувати естетичні смаки. Цінність народних іграшок полягає також і в духовній, а не лише екологічній чистоті – зроблені з любов'ю, вони розвивають фантазію, кмітливість дитини, сприяють формуванню перших професійних навичок, пробудженню відчуття рідного коріння та загалом становленню моральних позицій.

Здавна народні іграшки використовуються з метою морального, розумового, естетичного та фізичного виховання дітей. Використання народних іграшок у вихованні дітей сприяє залученню дитини до духовного, естетичного, побутового досвіду народу. У процесі ознайомлення з розмаїттям народних іграшок або безпосереднього виготовлення народної іграшки дитина відчуває задоволення від створення прекрасного, формуються її морально-духовні якості, як-от поважне ставлення до рідної землі, до праці народних майстрів та майстринь, їхніх витворів, загалом до мистецтва, повага до історії і культури народу. Використання народних іграшок сприяє збагаченню та урізноманітненню ігрової діяльності дітей, розширенню сфери пізнання світу та свого народу, формуванню традиційних для національної культури навичок. Народні іграшки унікальним чином інтегрують у собі побутові, мистецькі, педагогічні традиції та якнайкраще підтверджують нерозривність становлення окремої людини і людства [6].

Нині процес ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з народними іграшками є досить актуальним. Адже зараз не кожний з експонатів зацікавить сучасних малюків, які звикли до яскравих іграшок на зразок справжньої техніки, електронних, комп'ютерних ігор, оригінальних конструкторів, трансформерів тощо. Українські народні іграшки – стародавній вид народного мистецтва, зразок національної культури. Вони ненав'язливо, без зайвого дидактизму розкривають дитині світ, формують активне багатогранне ставлення до нього, активізують творчі можливості [2]. Сучасні діти, граючись традиційними народними іграшками, сприймаючи їх візуально та сенсорно, а іноді й на смак (іграшки з сиру, фігурне обрядове печиво), непомітно для себе прилучаються до місцевої, а відтак і до загальної етнічної культури, адже ці іграшки зручні й зрозумілі для дітей, допомагають їм осягати реальний світ через символічну, узагальнено-образну мову народного мистецтва.

Світ української народної іграшки багатий і розмаїтий – це пов'язано з розмаїттям сюжетів, образів, матеріалів тощо. Іграшки кожної місцевості (як мальований посуд, вишиванки, писанки) позначені рисами своєрідності, що зумовлено ландшафно-кліматичними, географічними умовами (гори, рівнина, степ, полісся тощо), родом занять більшості населення, історичними чинниками та обрядовими традиціями. Іграшки різних регіонів України різняться між собою як тематикою, сюжетами, матеріалами, так і кольорними та пластичними характеристиками (наприклад, іграшки Полтавщини різняться від іграшок Івано-Франківщини) [7;8]. Традиційні іграшки несуть у собі «пластичну інформацію про національне та місцево-колективне уявлення про світ, вона є обрядовою та духовною цінністю, що відрізняє її від сучасної масової техніко-механічної іграшки» [8, с. 169].

Українські народні іграшки поділяються на такі підвиди:

- глиняні (найпоширеніші – свищики (свистунці, свистала, свистілки), особливо свищики-птахи. Трапляються також свищики у вигляді фігурок різних тварин – баранців, бичків, цапків, коників, оленів, свинок, собачок, а також вершників, «кумів», «панночок», колисок, човників);
- дерев'яні (деркачі, фуркала, калатала, дерчаки, вітрячки, пташки, коники на коліщатках, візки, каруселі тощо. З дерева виготовляють також дитячий посуд, меблі, знаряддя праці (грабельки, тачечки тощо), музичні інструменти, пташки-свищики, декоровані різьбленими орнаментами півнів, коней з вершниками тощо. І досі побутує традиційна дерев'яна механічна іграшка «Коваль та ведмідь»);
- паперові; із тканини;
- із соломи, рогози, лози, кукурудзи та інших рослинних матеріалів (брязкальця у формі ромба та кулі, тарахкальця, іграшки у вигляді бичків, оленів, коників, ляльок різних

типів, «павучків» тощо);

- їстівні іграшки (сирні; з тіста – фігурне обрядове печиво у формі різних тварин: баранців, корівок, свинок, коней, зайчиків тощо) [8].

У багатьох країнах світу створено музеї іграшки, в експозиціях яких значне місце належить саме традиційній народній іграшці. Показовою щодо цього є екскурсійна та науково-практична діяльність Державного музею іграшки (м. Київ). Тут дітей і дорослих ознайомлюють з історією української іграшки, починаючи з найдавніших часів аж до сучасного етносувенірного іграшкового асортименту. У фондах музею створені сучасними керамістами традиційні іграшки відтворюють форми трипільської культової пластики. Завдяки регулярному проведенню конкурсів на кращу народну іграшку або ляльку фонди й експозиція музею поповнилися сотнями оригінальних іграшок майже з усіх регіонів України [9;10].

Діти мають змогу ознайомлюватися зі справжньою автентичною народною іграшкою, тобто іграшкою традиційною: як і всьому традиційному народному мистецтву, їм притаманна простота форми, вони позбавлені кричущо-яскравих кольорів, складного та вибагливого орнаменту, зовнішнього етнографізму, що характерно для підробок під національне.

Отже, старовинна мудрість нагадує: «Людина, яка не знає свого минулого, не знає нічого» [8, с. 24]. Українські національні іграшки і є тим живильним ґрунтом, на якому сходять перші паростки національної свідомості дітей, важливим і могутнім чинником національно-патріотичного виховання, розвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція від 12.02.2021). URL: <http://surl.li/jyzzr>.
2. Герус Л. М. Українська народна іграшка. Львів: Афіша, 2004. 264 с.
3. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>.
4. Іщенко Л. В., Демченко І. І. Формування творчої активності дошкільників в умовах святково-ігрового дозвілля. *Проблеми освіти: збірник наукових праць / Інститут модернізації освіти МОН України*. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД». 2018. Вип. 88, ч. 1. С. 185–195.
5. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року (наказ МОН від 06.06.2022 року № 527. URL: <https://drive.google.com/file/d/1B-dJxlljilNxufy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view>
6. Колосова О.В. Роль громадянсько-правових цінностей у патріотичному вихованні старших дошкільників. *Проблеми українського національного виховання: збірник наукових праць*. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2013. С. 222-229.
7. Мазур К.В. Організація патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського музичного фольклору. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр.* Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. Випуск 52.
8. Найдено О. С. Українська народна іграшка: смислові та обрядові основи. Київ: Видавничий Дім «Стилос», 2007. 240 с.
9. Lazarenko, N., Kolomiets, A., Kolesnik, K. Peculiarities of Organization of Group Interaction of Preschool Children in the Process of Game-Experimentation. *Preschool Education: Global Trends*. 2022. № 2. P. 123-138.
10. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiashniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference*. 2022. Vol. I. P. 404-414.

ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ

Оксана Граб, провідний концертмейстер

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

AESTHETIC DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN THROUGH MUSIC

Oksana Grab, leading accompanist Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті подані особливості естетичного розвитку дошкільників в процесі музичної діяльності. Автор презентує творчі підходи до художньо-естетичного розвитку дітей в процесі музичних занять.

Ключові слова: естетичний розвиток, музичне мистецтво, дошкільний вік.

Abstract. The article presents the peculiarities of the aesthetic development of preschoolers in the process of musical activity. The author presents creative approaches to the aesthetic development of children in the process of music classes with preschool children.

Key words: aesthetic development, musical art, preschool age.

Забезпечити можливості для духовного самовдосконалення та розвитку інтелектуального та культурного потенціалу кожної людини є метою реформування національної освіти та виховання. Соціальна роль всебічно розвиненої особистості, яка має високий рівень культури та духовності, зростає в міру розвитку сучасних концепцій освіти в умовах гуманізації та демократизації суспільства.

У Базовому компоненті дошкільної освіти поняття тлумачиться як «мистецтво – творча художня діяльність у сферах: літератури, поезії, музики, образотворчого мистецтва; активна творча діяльність» [1, с. 145]. Естетичний розвиток передбачає насамперед збудження позитивних почуттів у дитини, які поступово трансформуються у властивості її особистості. Естетична творчість – це творчість за законами краси, а художня діяльність – творчість за законами добра і справедливості. Формування духовно багатой людини, яка глибоко розуміє твори мистецтва, має високо розвинуті естетичні смаки, відчуває красу навколишнього світу і прагне до творчого перетворення дійсності за законами прекрасного. Це характерно для дошкільного віку в період активного розвитку мислення [4, с. 242].

Дослідженням феномену творчих здібностей займалися багато відомих педагогів та психологів таких, як: В. Гагаріна, Н. Бабіч, Т. Дуткевич, Л. Суботіна, О. Пеклун, Л. Ткаченко; з естетичного виховання особистості: Л. Артемова, Л. Масол, О. Поліщук, О. Рудницька.

Психолого-педагогічний аспект творчого розвитку особистості досліджували І. Бех, І. Зязюн, О. Кононко, О. Сухомлинська. Виявлення та розвиток творчої активності особистості є одним із пріоритетних напрямків сучасної педагогічної науки.

Дошкільний вік – це вік активної соціалізації дитини, спілкування з дорослими та однолітками, формування моральних і естетичних почуттів. Залучення дошкільників до художньо-естетичних ігор, музичної, театральної, художньо-мовленнєвої діяльності – є ефективними формами та засобами всебічного гармонійного розвитку особистості. Ці види діяльності покращують емоції, викликаючи радість, захоплення, натхнення, а також витісняють тривожність, напругу та почуття безпорадності. Одним із найулюбленіших занять дітей є художньо-естетична діяльність, яка задовольняє гостру потребу дітей у самовиявленні, під час якої у дошкільників спостерігається низька стомлюваність і висока зацікавленість у цій діяльності.

Розвиток елементів творчості у дітей – є однією з цілей художньо-естетичного розвитку. Перший етап розвитку творчої діяльності для дітей називається мотивацією до творчості. У цьому етапі дитина демонструє своє розуміння та ставлення до навколишнього середовища. Це допомагає дітям розкрити свої інтереси, здібності, особливості сприймання та уявлення.

Музична діяльність сприяє розвитку творчих здібностей дітей. Можливість швидкого виявлення та розвитку здібностей дітей і формування елементів творчості залежить від того, наскільки сприятливими є умови для прояву їхніх нахилів до певного виду діяльності. Використання предметів прикладного мистецтва, побуту та етнографічного матеріалу є корисним під час інсценування українського музичного фольклору. Ігри з рухами, танцями та співом, які можна інсценізувати або виконати в русі, сприяють розвитку творчих здібностей дітей.

Предметне середовище, яке оточує дітей, відіграє велику роль у розвитку творчої активності. Картини, друковані посібники, твори прикладного, декоративного мистецтва та фотоальбоми допомагають вихователю збагачувати музичні враження дітей. Цей набір матеріалів вимагає обов'язкової участі дорослого під час знайомства дітей з ними. Навіть учні старшої школи не можуть самостійно визначити художню цінність предметів. Матеріали, які діти можуть використовувати самостійно, слід включити в предметне середовище в старшому дошкільному віці, коли вони вже володіють певними навичками художніх дій. Ці матеріали включають мозаїку, музичні інструменти, різні види театру, матеріали для зображувальної діяльності, природний матеріал, маски-наголовники, елементи костюмів і декорації.

Вихователям буде легше спілкуватися з дітьми на індивідуальному рівні, якщо вони правильно спланують та підготують дітям необхідні матеріали. Напередодні заходу варто запитати кожну дитину, що вона хотіла б робити завтра. Такий метод відновлює в пам'яті дітей художні враження та мотивує їх створювати прекрасне. Щоб отримати бажання займатися естетичною діяльністю, потрібно мати творчий настрій. Це досягається шляхом правильного розташування стимулюючих матеріалів і меблів. Розвиток індивідуальних нахилів і здібностей дитини є основною метою організації художньо-естетичної діяльності [8].

Розвиток творчих здібностей дітей залежить від розвитку позитивного, захопленого ставлення до певної діяльності, наприклад музики [7]. Індивідуальні нахили можна визначити та розвивати за допомогою цього показника. Не менш важливим є налаштування дітей на якість кінцевого результату, а також на повідомлення про те, де його використовувати. Необхідно спонукати дітей використовувати творчий підхід після того, як вони вибрали вид музичної діяльності, яка їм подобається, наприклад, спів, слухання музики, ритмічну діяльність, гра на музичних інструментах або музично-рухову діяльність. Вихователь підтримує інтерес дітей до музично-естетичної діяльності та їхню здатність бачити красу, захоплення та майстерність. Заохочення є важливою частиною принципів індивідуального підходу до дитини. Для того, щоб розвинути у дітей почуття самоповаги та впевненості у своїх можливостях, важливо звертати увагу та демонструвати доброзичливість.

Зокрема, зростає роль візуального та музичного мистецтва як вагомого засобу творчого розвитку і виховання дитини, що підтверджує необхідність широкого застосування мистецької діяльності дітей в освітньому процесі початкової школи, що вдосконалює і розвиває творчі здібності та формує загальну естетичну культуру дошкільників, важливим кроком постає також наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку [2, с. 349]. Відбувається залучення дітей до мистецької творчості, зображувальної діяльності, формуються естетичні смаки, цілісне світосприймання і ставлення до культурних надбань.

Отже, «важливого значення набуває також осмислення питань художньо-естетичного виховання, формування естетичної культури особистості; виховання у молоді національного характеру мислення, патріотизму, моральності, естетичної самосвідомості, духовного розвитку дітей та юнацтва. Становлення уявлень особистості про світ, стосунків людей, про себе починається одночасно з розвитком почуттів і моральних якостей. Воно є основою моральної спрямованості особистості визначають її подальше життя» [3, с. 134].

Таким чином, естетичний розвиток дітей дошкільників є особливою здатністю особистості дитини розуміти, створювати художні цінності та правильно сприймати їх.

Основна значущість музичного мистецтва полягає в тому, що воно позитивно впливає на загальний та творчий розвиток дітей. Важливим чинником у цьому процесі є створення сприятливого навчального та виховного середовища для естетичної діяльності дошкільників, діалогічної творчості і взаємодії дітей, вихователів, батьків в процесі забезпечення активізації естетичного сприймання дійсності дітьми дошкільного віку. Дослідження творчих здібностей у дітей дошкільного віку та визначення методів і засобів розвитку творчого самовираження дітей набуває особливої актуальності. Це пов'язано з тим, що існує необхідність впровадження альтернативних методів естетичного виховання в освітній процес закладу дошкільної освіти з метою покращення процесу розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / під науковим керівництвом Піроженко Т. О., авт. кол-в: Байєр О. М., Безсонова О. К., Брежнєва О. К., Гавриш Н. В., Загородня Л. П. та ін. 2021. 38 с. URL: <http://surl.li/jyzr>.
2. Кривошея Т.М. Наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині Я. А. Коменського. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка*: збірник наукових праць. 2009. № 28. С. 349-354.
3. Мальов С.В. Виховання патріотичних почуттів дітей молодшого шкільного віку в процесі формування естетичної компетентності. *Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд*: зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 134 -138.
4. Мазур К.В. Організація патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського музичного фольклору. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Випуск 52. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018.
5. Тодосієнко Н.Л. Педагогічне значення українського фольклору у патріотичному вихованні дітей молодшого шкільного віку. *Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд*: зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 242–247.
6. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія». 2016. 240 с.
7. Шикиринська О., Бондарчук О. Педагогічний супровід естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (IX школа методичного досвіду)*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 22-23 листопада 2022 р. Вінниця, 2022. С. 380-386 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ ПЕРЕД ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Аліна Герасимчук, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Т. Гужанова, канд. філологічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка (Україна)

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF SPEECH CREATIVITY IN PRESCHOOL CHILDREN IN PLAY ACTIVITIES

Alina Gerasimchuk, bachelor's student

Zhytomyr Ivan Franko State University (Ukraine)

Анотація. Наукова робота присвячена вивченню особливостей розвитку мовленнєвої творчості дітей перед шкільним віком у контексті їх ігрової діяльності. Здійснено аналіз психологічних аспектів формування мовленнєвого потенціалу підлітків через ігрові взаємодії. Досліджено вплив ігрових сценаріїв на розвиток мовлення, креативність та відчуття емоційної задоволеності у дітей.

Ключові слова: розвиток мовлення, мовленнєва творчість, діти передшкільного віку, ігрова діяльність, психологічні аспекти, креативність.

Abstract. This scientific research is dedicated to studying the peculiarities of preschool children's speech creativity development within the context of their playful activities. An analysis of psychological aspects in forming linguistic potential of adolescents through playful interactions is conducted. The impact of play scenarios on language development, creativity, and emotional satisfaction in children is explored.

Key words: language development, speech creativity, preschool children, playful activities, psychological aspects, creativity.

Мовленнєва творчість у дітей перед шкільного віку є ключовим аспектом їхнього розвитку. Гра, як один із основних видів діяльності у цьому віці, має великий потенціал для стимулювання мовленнєвої творчості. Проте, існують важливі наукові та практичні питання, пов'язані з цією проблемою. Зокрема, потреба в розумінні того, як саме ігрова діяльність впливає на розвиток мовленнєвої творчості у дітей перед шкільного віку, на наш погляд, вимагає більш глибокого аналізу та досліджень.

Останні дослідження в області розвитку мовленнєвої творчості дітей перед шкільного віку акцентують увагу на ролі ігрової діяльності. І. Василенко, Л. Вербицька та Т. Гончаренко зосереджуються на розвитку мовлення через ігрову взаємодію, враховуючи сучасні умови дошкільної освіти, наголошуючи на формуванні мовленнєвої творчості.

Незважаючи на вже наявні дослідження, є ряд невирішених аспектів, пов'язаних з впливом ігрової діяльності на мовленнєву творчість дітей. Наприклад, необхідно розглянути більш детально вплив різних типів ігор на різні аспекти мовленнєвої творчості, а також врахувати індивідуальні особливості дитини та її середовище, в якому вона розвивається.

Мета статті розглянути вплив ігрової діяльності на розвиток мовленнєвої творчості у дітей перед шкільного віку.

В сучасному контексті розвитку дитини дошкільного віку в Україні питання про розвиток зв'язного мовлення є однією з ключових проблем, яку визначають національні стратегії у розвитку освіти. Про це йдеться у Законах України, «Про дошкільну освіту», «Комплексних заходах щодо всебічного розвитку і функціонування української мови» [2, с.12]. Ці стратегії визначають пріоритетні завдання для забезпечення ефективного процесу навчання та розвитку дітей на перших етапах освіти.

Акцент на мовленнєво-ігровій діяльності у сучасному дошкільному вихованні підкреслюється через використання різноманітних ігор-занять, що базуються на ігрових методах та прийомах. Врахування цих аспектів дозволяє забезпечити ефективний розвиток мовлення та комунікативних навичок у дітей.

Мовленнєво-ігрова діяльність в сучасному дошкільному вихованні реалізується через різноманітні ігри-заняття, використання різних форм активності. В організації цього виду діяльності використовуються різноманітні ігрові методи та прийоми навчання, такі як ігрові діалоги, дидактичні та народні ігри, ігрові мовленнєві ситуації, ігри-драматизації, та інші.

Гра в сучасному дошкільному вихованні не лише сприяє формуванню знань про світ, а й ефективно використовується для розвитку зв'язного мовлення. Важливо враховувати, що варіативність гри є ключовою умовою для зацікавлення дітей [1, с. 66]. Педагог повинен передбачати ускладнення ігрових завдань, щоб підтримувати інтерес та стимулювати розвиток дітей в цій діяльності. Мовленнєво-ігрова діяльність слугує не лише засобом

пізнання, але й інструментом для вдосконалення комунікативних навичок та підготовки до використання мови в різних життєвих ситуаціях.

Освітня лінія «Мовлення дитини» не лише передбачає освоєння культури мовлення та спілкування, але й акцентує на використанні мови як засобу пізнання та спілкування [4]. Мовлення виступає «каналом зв'язку», яким діти отримують інформацію та вивчають світ. Відповідно, мовленнєве виховання включає різні види говоріння та слухання, формуючи тим самим важливі мовленнєві вміння та навички в контексті різних ситуацій.

Сучасне використання технічних засобів і гаджетів дійсно вносить свої корективи в процес розвитку мовлення дітей. Якщо з одного боку ці технології можуть бути корисними та освітніми, з іншого боку, вони можуть призводити до втрати можливостей для активного спілкування та соціальної взаємодії. Пасивне використання гаджетів може призвести до відсутності емоційного підйому та пригнічення ініціативи в спілкуванні [4].

Важливо зауважити, що гра – це не лише розважальна діяльність, але й активний процес, де діти витрачають зусилля, схоже на те, як дорослі вкладають енергію у свою роботу. Для дитини гра має таке саме важливе значення, як і робота для дорослого.

Гра задовольняє вищу потребу в діяльності дитини та представляє собою універсальну форму вираження, притаманну всім дітям, незалежно від їхньої національності [3, с. 157]. Цей феномен існує з давніх часів і визнаний як вірний супутник дитинства, що виступає ключовою складовою активності дошкільників. Для дитини, яка перебуває в стадії активного фізичного та психічного розвитку, постійна потреба у грі має визначальне значення. Обмеження цього процесу може призвести до гальмування фізичного та психічного зростання.

Розвиток мовленнєвої творчості у дітей перед шкільного віку в ігровій діяльності є складним, але дуже важливим процесом. Ось деякі особливості цього розвитку:

1) Імітація та рольові ігри відіграють важливу роль у розвитку мовлення у дітей. Ці ігри дозволяють малюкам відтворювати різноманітні сценарії та ролі, що є потужним стимулом для їхньої уяви та креативності. Під час таких ігор діти вчаться висловлювати свої думки та почуття, вживати різноманітні вирази та розширювати свій словник.

2) Творче мислення активно розвивається в процесі ігор. Малюки використовують своє мовлення для створення нових історій, розвитку персонажів та вигадки цікавих ситуацій. Цей процес стимулює їхню уяву та допомагає виявити свою творчість та оригінальність.

3) Спілкування та співпраця є важливими аспектами розвитку мовлення в ігровій діяльності. Під час гри діти навчаються обговорювати свої дії, узгоджувати правила та розв'язувати конфлікти, що сприяє вдосконаленню їхніх комунікативних навичок. Колективні ігри допомагають дітям вчитися слухати одне одного, виражати свої думки та дотримуватися правил спілкування.

4) Творче використання мови: під час гри діти експериментують з мовою, створюючи нові слова, вирази та імена для персонажів. Це допомагає їм розширити свій словник та вдосконалити навички виразного мовлення.

5) Розвиток фантазії у дітей – це ключовий аспект їхнього розвитку, а ігри відіграють важливу роль у цьому процесі. Під час гри діти відчують величезну свободу у творчому використанні свого власного уявлення. Вони створюють світи, де можливе все, де вони можуть бути будь-ким, куди завгодно потрапити, і зробити будь-що. Це сприяє розвитку їхньої фантазії та креативності, адже вони навчаються думати відповідно до незвичайних сценаріїв, що не обмежені реальністю.

6) Стимулювання інтересу до мови через гру є одним з найефективніших методів виховання любові до мови. Під час гри діти зустрічають нові слова та вирази, які вони використовують у вигаданих ситуаціях. Це робить процес вивчення мови цікавішим та залучає їхню увагу до мовлення як до інструменту вираження своїх ідей та почуттів. Ігрові ситуації дозволяють дітям бути активними учасниками процесу вивчення мови, а не лише пасивними спостерігачами [1].

Отже, розвиток мовленнєвої творчості у дітей перед шкільного віку через ігрову діяльність є надзвичайно важливим та ефективним процесом. Ігри сприяють стимулюванню розвитку дитячої фантазії, креативності та мовленнєвих навичок. Під час ігрових ситуацій діти навчаються виражати свої думки, почуття та ідеї, експериментуючи з мовою та розвиваючи свої комунікативні вміння. Крім того, гра може зробити процес вивчення мови цікавішим та привабливим для дітей, спонукаючи їх активно вивчати нові слова та вирази. Таким чином, ігрова діяльність відіграє важливу роль у формуванні та розвитку мовленнєвої творчості у дітей перед вступом до школи.

Список використаних джерел

1. Леонтович О. В. Методика розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку. Київ: Видавництво «Літера». 2019.
2. Петренко О. М. Мовленнєвий розвиток молодших школярів: проблеми та перспективи. *Початкова школа*. 2017. №8. С. 12-15
3. Савчин О. М. Роль внутрішнього мовлення у комунікативно-мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2015. № 2. С. 157-162.
4. Суятинова К. Є. Національно-мовленнєва особистість: стан дослідження дефініції. URL: <https://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/85/43.pdf> (дата звернення 13.01.2024).

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ПЕРЕД ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КРАЄЗНАВСТВА

Наталія Гошовець, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Г. Тетяна, доцент, канд. філологічних наук

Житомирський державний університет імені Івана Франка (Україна)

NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION OF PRE-SCHOOL AGE CHILDREN BY MEASURES OF LOCAL STUDIES

Nataliya Goshovets, bachelor's student

Zhytomyr Ivan Franko State University (Ukraine)

Анотація. Наукова робота присвячена вивченню особливостей розвитку мовленнєвої творчості дітей перед шкільним віком у контексті їх ігрової діяльності. Здійснено аналіз психологічних аспектів формування мовленнєвого потенціалу підлітків через ігрові взаємодії. Досліджено вплив ігрових сценаріїв на розвиток мовлення, креативність та відчуття емоційної задоволеності у дітей. Застосовано кілька методів дослідження, таких як спостереження, тестування та анкетування, для отримання повнішого розуміння взаємозв'язку між ігровою активністю та розвитком мовленнєвої творчості. Результати роботи можуть бути корисними для педагогів, психологів та батьків у плануванні та підтримці оптимальних умов для розвитку мовлення в дитинстві.

Ключові слова: розвиток мовлення, мовленнєва творчість, діти передшкільного віку, ігрова діяльність, психологічні аспекти.

Abstract. This scientific research is exploring the nuances of speech creativity development in pre-school children within the ambit of their play activities. Central to this examination is the analysis of psychological facets that contribute to the molding of children's verbal potential through playful interactions, positing them as a formidable mechanism for stimulating linguistic development and creativity. The authors have scrutinized the influence of diverse play scenarios on the cultivation of language skills, creative thinking, and emotional well-being in children, uncovering a significant positive impact of these elements.

Key words: language development, speech creativity, preschool children, playful activities, psychological aspects, creativity, emotional satisfaction.

У вихованні патріотичної свідомості серед дітей дошкільного віку велике значення має краєзнавство, особливо в системі освіти. Краєзнавство сприяє формуванню культури міжнаціональних відносин, розвитку терпимості та поваги до історії, традицій, обрядів і мови власної нації та держави України. Його історичний аспект важливий для збереження культурної спадщини рідного краю. Краєзнавство вчить дітей не лише любити свої місця, а й цінувати знання про них, розвиває цікавість до історії, мистецтва, культури, сприяючи підвищенню культурної свідомості.

Краєзнавство у дошкільній освіті є важливим ресурсом для збагачення знань дітей про їхню рідну Батьківщину, виховання любові до неї та формування моральних якостей. Воно також сприяє розкриттю зв'язків рідного міста з загальною історією країни. Краєзнавство допомагає дітям краще розуміти та цінувати своє оточення, розвиває в них патріотизм та гордість за свою культуру і історію.

Метою даної роботи є теоретичне дослідження національно-патріотичного виховання дітей перед шкільного віку засобами краєзнавства.

Виховний ідеал має на меті формування особистості, яка є комплексно та гармонійно розвиненою, обдарованою національною свідомістю, високим рівнем освіти та життєвою компетентністю. Ця ідеальна особистість не тільки має глибокі знання, але й розуміє власну культурну спадщину та історію, що робить її свідомою частиною своєї нації. Адже громадянин, якого формують через виховання, вміє критично мислити, приймати обґрунтовані рішення і бути толерантним до різних поглядів і культур. Він або вона готові активно брати участь у громадянському житті, виявляти власну громадянську активність та співпрацювати з іншими, щоб разом будувати краще суспільство.

Крім того, ідеал виховання передбачає здатність до саморозвитку та самовдосконалення. Особистість, яка вихована відповідно до даного прикладу, завжди прагне розвивати свої здібності, поглиблювати знання і вдосконалювати свої навички, щоб бути корисною частиною суспільства та нести важливий внесок у майбутнє країни.

Отже, ідеал виховання – це створення громадянина, який не лише успішний та розуміє свої корені, але й завжди готовий до особистого та суспільного розвитку, співпраці та допомоги іншим, і який відчуває відповідальність за майбутнє своєї країни.

Національно-патріотичне виховання включає різні аспекти, пронизує всі покоління та різні сфери життя. Його вплив розгортається на різних рівнях – у соціально-економічному, політичному, духовному, правовому, педагогічному контексті. Цей процес спирається на різні сфери, такі як освіта, культура, наука, історія, держава і право, що сприяє формуванню національної самосвідомості та патріотичного підходу до життя [1, с. 492].

Концепція передбачає створення цілісної системи національно-патріотичного виховання молоді шляхом реалізації таких виховних завдань:

- 1) забезпечення сприятливих умов для самореалізації особистості в Україні відповідно до її інтересів і можливостей;
- 2) виховання правової культури, поваги до Конституції України, законів України, державних символів – герба, прапора, гімну України та історичних цінностей;
- 3) сприяння набуттю молоддю соціального досвіду, успадкування духовних і культурних цінностей українського народу;
- 4) формування мовної культури, контроль і використання української мови як духовного коду нації.

5) основою системи національно-патріотичного виховання є ідея розбудови української державності; розвиток суспільства і нації в цілому. Форми і методи навчання ґрунтуються на українських народних традиціях, кращих досягненнях вітчизняної та світової педагогіки та психології [2, с.4].

Наша система виховання поєднує найкращі педагогічні підходи з української та світової педагогіки та психології, адаптовані до українського суспільства. Вона сприяє формуванню глибокого розуміння та поваги до української культурної спадщини, мови та

історії, які є ключовими складовими національної ідентичності. Також, система виховання підтримує активну участь учнів у розвитку України, громадському житті та будівництві майбутньої держави. Вона сприяє формуванню патріотичних цінностей та громадянської свідомості, необхідних для сталого розвитку нації.

Таким чином, наша система національно-патріотичного виховання ґрунтується на історичних традиціях та використовує найкращі педагогічні підходи для сприяння розвитку української свідомості [3, с. 43].

Діти перед шкільного віку проявляють активність у пізнанні нового і відкриті до педагогічних впливів.

Освоєні знання, навички, звички та способи поведінки у цьому віці є основою для подальшого розвитку особистості [4].

У даній роботі ми визначили такі напрями діяльності для педагогів:

1. Здоров'язбереження.
2. Духовно-моральний розвиток.
3. Культурно-краєзнавчий (з урахуванням національного та регіонального компонентів).
4. Цивільно-патріотичний.
5. Екологічний.

Ці завдання вирішуються у всіх сферах діяльності дітей: під час навчальних занять, під час гри, у повсякденних ситуаціях, у самостійній та груповій діяльності з іншими дітьми, а також у взаємодії з оточуючим світом. Рівень ознайомленості дітей з патріотизмом значною мірою залежить від вибору матеріалів та методів, які використовує педагог. Формування патріотичних почуттів у дітей велике значення має відбір та застосування інноваційних підходів.

Таким чином, виховання любові до Батьківщини та рідного міста передбачає поєднання виховної роботи з соціальним оточенням дитини. Патріотичне виховання повинно пронизувати всі аспекти діяльності, такі як гра, спостереження, бесіди, читання художньої літератури, художня творчість, фізична культура, праця, конструювання, формування життя (екскурсії, прогулянки) та інші.

У роботі необхідно дотримуватися таких принципів: цілісності в єдності навчання, виховання та розвитку, системності, врахування вікових та індивідуальних особливостей, створення атмосфери доброзичливості та взаєморозуміння, особистісно-орієнтованого підходу, коли дитина здобуває знання під час активної діяльності.

Одним з найважливіших символів української держави є державні символи, які повинні бути включені до змісту навчання та виховання в системі освіти. Використання державних символів нашої країни є ключовим елементом, що допомагає залучити учнів до українських духовно-моральних цінностей, культури та історичної пам'яті.

Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що у дошкільних закладах робота з краєзнавством проводиться комплексно, охоплюючи різні аспекти патріотичного та культурного виховання. Педагоги використовують ігрові методи, малювання, пісні, оповіді та інші креативні підходи для зацікавлення дітей краєзнавчими темами. Це сприяє не лише навчанню, але й розвиває творчий та пізнавальний потенціал маленьких вихованців. Такий комплексний та системний підхід до впровадження краєзнавства в дошкільну освіту гарантує, що діти формують глибше розуміння та позитивне ставлення до власної культури, історії та природи своєї місцевості, що, в свою чергу, сприяє розвитку національно-патріотичного виховання з самого молодшого віку.

Список використаних джерел

1. Іншакова І., Долбня О. Використання народних обрядів, звичаїв, традицій у вихованні дітей дошкільного віку. *VIII International Scientific And Practical Conference «Integration Of Scientific And Modern Ideas Into Practice»* (15-18 Листопада 2022 Року, Швеція, Стокгольм). Стокгольм, 2022. С. 491-494.

2. Сухомлинська О. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. *Дошкільне виховання*. 2003. № 2. С. 3-8.
3. Гусева І. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку в контексті краєзнавчої діяльності. *Педагогіка та психологія*. 2015. № 2. С.42-45.
4. Національно-патріотичне виховання дошкільнят. URL: http://dnz114.edu.kh.ua/nacionaljno-patriotichne_vihovannya_v_dnz/ (дата звернення 16.03.2024).

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФОНЕМАТИЧНОГО СПРИЙМАННЯ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тетяна Гринчак, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.Є. Перетяга, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PECULIARITIES OF PHONEMIC PERCEPTION DEVELOPMENT IN CHILDREN OF JUNIOR PRESCHOOL AGE

Hrynychak Tetiana, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті подано аналіз понять «фонематичний слух» та «фонематичне сприймання», схарактеризовано етапи розвитку фонематичного сприймання, окреслено особливості розвитку фонематичного сприймання в дітей молодшого дошкільного віку. Автор закріплює увагу, що розвиток фонематичного сприймання виступає важливою передумовою подальшого мовленнєвого розвитку дитини.

Ключові слова: фонематичний слух, фонематичне сприймання, молодший дошкільний вік.

Abstract. The article presents an analysis of the concepts of «phonemic hearing» and «phonemic perception», characterises the stages of development of phonemic perception, outlines the peculiarities of phonemic perception development in children of early preschool age. The author emphasises that the development of phonemic perception is an important prerequisite for the further speech development of the child.

Key words: phonemic hearing, phonemic perception, early preschool age.

Опанування мовленням є пріоритетним завданням в розвитку дитини дошкільного віку. Одним із важливих компонентів мовлення є фонематичне сприймання, адже воно є підґрунтям в розумінні дитиною та правильному відтворенні звуків мови.

Теоретичні аспекти розвитку фонематичного сприймання в дітей дошкільного віку відображено в роботах таких науковців В. Борова [1], Н. Гаврилова [2], І. Деснова [3], В. Литваненко [5], С. Михальська [6], Ю. Рібцун [7], К. Крутій [4], В. Тищенко [9] та інші.

Саме достатня розвиненість фонематичного сприймання в дітей дошкільного віку закладає передумови для успішного опанування звуковим аналізом та синтезом. Варто зазначити, що недостатня розвиненість фонематичного сприймання в дітей дошкільного віку може суттєво вплинути на подальший на їх розвиток в шкільному віці, а також успішність завдань з предметів «українська мова», читання, письмо. Згідно досліджень Ю. Рібцун, в дітей старшого дошкільного віку за умови недостатнього розвинення фонематичного сприймання вже може спостерігатись такі явища, а саме: заміна та спотворення звуків, навіть якщо артикуляційна база сформована достатньо й ізольовано звуки вимовляються правильно; помилки вимови та сприймання слів, схожих за звуковим складом; порушення звукової та складової структури слова [7].

Варто зазначити що недостатня розвиненість фонематичного сприймання призводить для до порушення аналізу та синтезу фонем у дитини формується викривлене фонематичне

уявлення про звуки мови, в середньому та старшому дошкільному віці можна спостерігати труднощі з опануванням звуковим складом слова А в молодшому шкільному віці саме недостатньо розвиненість фонематичного сприймання може призвести до порушень в засвоєнні писемного мовлення. Отже, недостатня розвиненість фонематичного сприймання в дітей молодшого дошкільного віку поглиблює мовленнєву симптоматику і перешкоджає контролю правильної вимови у власному мовленні, опануванню дитиною фонематичним аналізом і синтезом та впливає на формування правильного фонематичного уявлення про звук. Порушення формування фонематичного сприймання виявляється і в специфічних помилках під час читання: буквене читання; спотворення складової структури слова у вигляді пропусків приголосних, вставок голосних між приголосними, перестановки звуків, пропусків та перестановки складів тощо.

У наукових доробках Ю. Рібцун, під фонематичним сприйманням розуміється спеціально розвинена здатність в проведенні аналітичної роботи в галузі звукового складу слова [7].

На думку В. Литваненко, фонематичне сприймання – це спеціальні дії по виокремленню дитиною звуків мови та визначенню звукової структури слова як її одиниці [5]. Надаючи характеристику фонематичному сприйманню, В. Борова робить висновок, що воно передбачає розвиток в дитини аналітичної діяльності в галузі власної мови у вигляді вміння виокремлювати в мовленні речення, в реченнях слова, в словах звуки, тобто вміння аналізувати мовлення шляхом його подібнення на відповідні елементи [1].

Фонематичне сприймання на думку Н. Гаврилової – це здатність дитини сприймати на слух та точно диференціювати звуки мовлення (навіть звуки близькі за звучанням) [2].

В наукових доробках К. Крутій, І. Деснової та О. Блашкової, фонематичне сприймання – спеціальні розумові дії під час диференціації фонем і встановлення звукової структури слова. Являє собою найбільш елементарний рівень розпізнавання мовленнєвих висловлювань. Фонематичне сприймання вбирає в себе процес розрізнення фонем, і фонематичний аналіз, синтез та уявлення про звук [4].

В роботах Н. Сидоренко та А. Кравченко фонематичний аналіз розглядається як розумові дії з аналізу звукової структури слова – розкладання його на послідовний ряд звуків, підрахунок їхньої кількості, класифікація. Аналогічно, під фонематичним синтезом слід розуміти розумові дії з синтезу звукової структури слова – злиття окремих звуків у склади, а склади в слова [8]. Отже, в переважній більшості наукових праць фонематичне сприймання передбачає можливість дитиною розрізняти тонкі фонемні відмінності та здійснювати спеціальні дії спрямовані на опанування звуковим аналізом слів.

На думку І. Деснової, на початку четвертого року життя дитина за сприятливих умов виховання засвоює звукову систему мови. Значна частина дітей опановує багато звуків, вдосконалюється звуковимова. Мовлення дитини стає зрозумілим для оточуючих. В дітей означеного віку в достатній мірі розвинений мовленнєвий слух, артикуляційний апарат і мовленнєве дихання, на основі яких відбувається розвиток фонематичного сприймання і здатність до звукового аналізу мови. Прагнення оволодіти правильною вимовою звуків, інтерес до мови, самоконтроль щодо власного мовлення особливо характерні для дітей молодшого дошкільного віку [3]. Особливе значення має формування елементарного усвідомлення чужого та свого мовлення, коли предметом уваги та вивчення дітей стає саме мовлення та його елементи.

Як зазначає В. Тищенко, розвиток фонематичного сприймання дітей молодшого дошкільного віку тісно взаємопов'язаний з розвитком інших складових мови: лексичним розвитком, інтуїтивним правильним вживанням дитиною різноманітних граматичних форм, правильним будуванням речень. Так, з одного боку, розвиток фонематичного сприймання створює передумови для лексичного та граматичного розвитку, вдосконалення мовленнєвих умінь, з іншого – свідоме оперування мовою, її фонемами не ізольоване від розвитку практичних умінь та сприяє вдосконаленню процесу розрізнення дитиною фонем в «живому» спілкуванні. Цілеспрямована робота вихователя по створенню ігрових ситуацій

для диференціації дітьми фонем, а в більш старшому віці справляння в звуковому аналізі підвищує сприяє розвитку в дітей довольності мовлення й свідомому підвищенню рівня власної мовленнєвої культури [9]. Отже, оволодіння фонематичний розвиток дитини молодшого дошкільного віку є однією з дуже важливих ланок її мовленнєвого розвитку. Розвиток фонематичного сприймання не відбувається сам по собі, а здійснюється в процесі цілеспрямованої освітньої діяльності.

Список використаних джерел

1. Борова В. Є. Поняття «фонематичного слуху» в контексті сучасної педагогічної діагностики його розвитку. *Актуальні проблеми реформування дошкільної та початкової освіти України у контексті євроінтеграційних процесів*: зб. тез виступів учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 10 груд. 2019 р.). Рівне: МЕНУ, 2019. С. 176-179.
2. Гаврилова Н. С. порушення фонетичного боку мовлення у дітей. Кам'янець-Подільський: Друк-Сервіс, 2011. 200 с.
3. Деснова І. С. Розвиток діалогічного мовлення дітей раннього віку за допомогою віммельбухів. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції / за ред. Н. О. Пахальчук; О. П. Демченко. Вінниця, 2022. Вип. 11. С. 413-416.
4. Крутій К. Л., Деснова І. С., Блешкова О. М. Особливості засвоєння дитиною дошкільного віку основних закономірностей граматичної будови рідної мови. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2022. №8 (346). URL: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8\(346\)-1-16-28](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8(346)-1-16-28)
5. Литваненко В. А. Корекція фонетико-фонематичного недорозвинення мовлення дітей дошкільного віку засобами артпедагогіки. Суми: Університетська книга. 2023. 144 с.
6. Михальська С. А. Психологічні особливості мовленнєвого розвитку дошкільників у різний віковий період. *Проблеми сучасної психології*. 2008. № 1. С. 76-84.
7. Рібцун Ю. В. Формування фонологічного компоненту мовленнєвої діяльності у дітей за умов нормального та порушеного онтогенезу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*: зб. наук. праць. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. № 27. С. 219-222.
8. Сидоренко Н. С., Кравченко А. І. Умови навчання дітей дошкільного віку звукової культури мови. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації* (14 квітня 2017 року). Суми: ФОП Цьома С. П. 2017. С. 138-140.
9. Тищенко В. В. Як навчити дитину правильно розмовляти: від народження до 5 років: поради батькам. Київ: Літера ЛТД. 2016. 128 с.
10. Kruty K., Chorna H., Samsonova J., Kurinna A., Sorochynska O., Desnova I. Genesis of Grammatical Structure of a Preschool Child Language. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2022. Volume 14. Issue Sup 1. P. 495-528. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1Sup1/563>.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ УЯВЛЕНЬ ПРО ФОРМУ ПРЕДМЕТІВ

Юлія Громлюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Т. М. Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)

THE FORMATION OF IDEAS ABOUT THE SHAPE OF OBJECTS IN PRESCHOOL CHILDREN

Yulia Hromliuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості формування уявлень про форму предметів та етапи сприймання властивостей геометричних фігур. Охарактеризовано етапи ознайомлення дітей з новою геометричною фігурою, наведено приклади методів та прийомів, які можна використовувати у роботі з дітьми старшого дошкільного віку для формування уявлень про форму предметів.

Ключові слова: діти старшого дошкільного віку, логіко-математичний розвиток, форма предметів, етапи ознайомлення з новою геометричною фігурою, геометричні фігури, формування уявлень про форму предметів.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the formation of ideas about the shape of objects and the stages of perceiving the properties of geometric shapes. The stages of children's familiarization with a new geometric figure are characterized and examples of methods and techniques that can be used in working with older preschool children to form ideas about the shape of objects are given.

Key words: older preschool children, logical-mathematical development, shape of objects, stages of familiarization with a new geometric shape, geometric shapes, formation of ideas about the shape of objects.

Логіко-математичний розвиток є одним із основних складників загального розвитку дітей старшого дошкільного віку. В цей період дошкільники активно опановують різноманітні поняття, які лежать в основі успішного засвоєння знань у школі I – III ступенів.

Логіко-математичний розвиток дітей дошкільного віку в основному відбувається під впливом цілеспрямованого навчання на заняттях з математики за освітнім напрямом «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі». Крім того, робота з формування елементарних математичних уявлень у дошкільників здійснюється і в повсякденному житті та на заняттях за іншими освітніми напрямками. Серед основних математичних уявлень, які формуються в дошкільному віці, особливе місце займає форма предметів. Вона є однією з важливих ознак предметів і універсально відображається в різних геометричних фігурах. Геометричні фігури є еталонами, за яким можна визначити форму будь-якого об'єкта живої чи неживої природи, предметів навколишньої дійсності або їхніх частини.

Форма є основним атрибутом об'єкта, який сприймається зоровим аналізатором і допомагає диференціювати предмети. Геометричні фігури є основою для сприйняття форми предметів. Форма і геометричні фігури – тісно взаємопов'язані між собою. Діти вивчають основні форми предметів, їх словесні назви, які допомагають орієнтуватися в навколишньому середовищі. Наприклад, побачивши ту чи іншу форму подібних предметів навколишнього світу, дитина може порівняти її із знайомими геометричними фігурами, визначити форму предмета, на що він схожий та його відмінності (кубик – на куб, м'яч – на кулю, капелюх – на циліндр, святковий ковпак – на конус, ялинка – на трикутник тощо). Геометричні фігури слугують еталонами, зразками, які допомагають дітям зрозуміти форми і предмети навколишнього світу.

Ознайомлюючи дітей з формою предметів, рекомендують застосовувати різні словесні, наочні, практичні методи і прийоми навчання. Зокрема, дітям пропонують такі завдання: «Погляньте та знайдіть таку саму фігуру», «На що схожа фігура?» тощо. Часто завдання стосуються виконання практичних дій чи вказівок. Як от: «знайдіть великий трикутник», «принесіть предмет, схожий на кулю», «викладіть доріжку так, щоб чергувалися різні фігури», «заштрихуйте чотири овали», «складіть з геометричних фігур візерунок», «порівняйте квадрат і прямокутник, визначте спільні і відмінні ознаки» тощо.

У процесі формування уявлень про форму предметів в дітей дошкільного віку активно розвивається просторове мислення. Знайомство в закладі дошкільної освіти з геометричними матеріалами та формами предметів розпочинається з 3-го року життя. У дітей формуються уявлення про кулю, кубик, круг, квадрат, цеглинка [1]. Робота розпочинається з простих ігор з кубиками. На прохання вихователя діти відкривають у

природі предмети, які схожі на геометричні фігури. З чотирьох років діти працюють з конструкторами, вибирають для конструювання різні геометричні фігури [4, с. 35-36].

На думку Т. Кривошеї, формування чітких уявлень про форму предметів і геометричні фігури в дітей старшого дошкільного віку можливе за умови дотримання вихователями етапів ознайомлення з новою геометричною фігурою:

1. Показ геометричної фігури в «чистому вигляді» та її назва.
2. Обстеження геометричної фігури, на основі використання практичних дій.
3. Демонстрація ще кількох таких самих геометричних фігур, які відрізняються за кольором і величиною. Порівняння геометричних фігур. Звертання уваги дошкільників на незалежність форми від кольору та величини фігури.
4. Порівняння геометричних фігур з предметами навколишньої дійсності, які близькі за формою.
5. Порівняння предметів за формою та між собою, використовуючи геометричну фігуру як еталон.
6. Порівняння вивчених геометричних фігур, знаходження відмінностей та схожості між фігурами (овал і круг, квадрат і прямокутник тощо).
7. Закріплення властивостей геометричних фігур шляхом вимірювання, ліплення, малювання, викладання, побудови, оживлення геометричних фігур тощо [8, с. 21-22].

Геометричні фігури є еталонами, за якими визначається форма предметів. У процесі роботи з геометричними фігурами діти набувають умінь аналізувати, класифікувати, порівнювати, узагальнювати, концентрувати увагу на основних властивостях фігур, розвивають математичне мовлення. Формування уявлень про геометричні фігури та форми предметів у дітей дошкільного віку необхідно здійснювати таким чином, щоб навчання мало не тільки безпосередню практичну дію, але й надавало широку розвивальну дію.

Формування уявлень про геометричні фігури у дітей дошкільного віку відбувається за кількома етапами. Особливості першого етапу полягають у тому, що діти бачать фігуру в цілому, втім не вміють виділяти окремі її елементи, не звертають уваги на схожість і відмінність фігур, а сприймають кожен з них окремо. На другому етапі діти розрізняють елементи фігури і встановлюють зв'язки між ними (у квадрата всі сторони рівні) та між фігурами, але ще не можуть виділити спільних властивостей у різних фігур. На третьому етапі діти вміють встановлювати зв'язки між властивостями та графічними структурами (у маленького квадрата сторони коротші, ніж у великого), а також між самими властивостями.

Знання геометричних фігур, їх властивостей розширює кругозір дітей, дає їм змогу точніше і повніше сприймати форми предметів навколишнього середовища, що позитивно позначається на продуктивній діяльності дошкільників. Необхідно зауважити, що перехід від одного етапу до іншого не відбувається спонтанно, а лише завдяки цілеспрямованому навчанню [2, с. 138].

Важливо навчити дітей порівнювати будь-який предмет з його геометричною формою як еталон. У дітей потрібно розвивати вміння бачити, яка геометрична фігура або яке поєднання форм відповідає формі того чи іншого предмета. Це сприяє більш повному і цілеспрямованому вивченню об'єктів навколишнього світу і правильному їх відображенню у малюванні, ліпленні та аплікації. Опанувавши властивості геометричних фігур, діти завжди успішно справляються із завданнями на порівняння чи класифікацію предметів за формою.

Робота з ідентифікації форми предмета за геометричними еталонами проводиться в два етапи.

На першому етапі дітей навчають давати словесне визначення форми предмета на основі безпосереднього порівняння предметів з геометричними фігурами. В цьому випадку моделі геометричних форм можна відокремити від реальних об'єктів і надати значення їх зразкам. Далі об'єкти зазначеної форми відбираються, групуються та узагальнюються за єдиною ознакою форми. На другому етапі дітей вчать не тільки визначати основну форму предмета, а й визначати форму його елементів (внутрішню область та її межі – сторони, вершини і кути як частини внутрішньої області фігури) [3, с. 81].

Формування в дітей старшого дошкільного віку уявлень про геометричні фігури та форми предметів відбувається за допомогою дидактичних ігор, логічних завдань [5], використання блоків Дьенеша [6], головоломок (Танграм, Пентаміно, Архімедова гра та ін.) [7], геобордів, конструювання з геометричних фігур, паличок, природного матеріалу, різних видів конструкторів, залучення дітей до групової роботи та експериментування з геометричними фігурами [9; 10] тощо. Педагогічно доцільними є завдання на аналітичне сприйняття складної форми та відтворення її з елементів («Ми складаємо клоуна», «Придумай сам», «Виклади з кольорової мозаїки», «Майстер з молотком»; творчі завдання на складання казок та фантастичних історій, в яких головними героями будуть геометричні фігури.

Отже, формування в дітей старшого дошкільного віку уявлення про форму предметів і геометричні фігури має відбуватися з дотриманням певних етапів, використанням різноманітних методів і прийомів робота, цікавого дидактичного матеріалу.

Список використаних джерел

1. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проєкту В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна [та ін.] ; наук. ред. Г.В. Беленька ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
2. Березовська Л. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку : навч. посіб. Івано-Франківськ: НАІР, 2022. 252 с.
3. Брежнєва О. Г. Теорія і практика математичного розвитку дітей 3-6 років у системі дошкільної освіти: дис. ... док. пед. наук: 13.00.08. Київ, 2019. 665 с.
4. Дорошенко Т.М., Мацько В.В. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень: навч.посіб. Кременчук: Бігарт, 2019. 96 с.
5. Іщенко Л. В., Кривошея Т.М., Журавко Т. Психолого-педагогічні умови розвитку логічного мислення дітей старшого дошкільного віку в сучасному закладі дошкільної освіти. Актуальні питання в сучасній науці. №11(17). 2023. С. 874–885. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-874-885](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-874-885)
6. Кривошея Т. Блоки Дьенеша як засіб розвитку логічного мислення дітей у контексті європейських освітніх підходів. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв / за ред. Г.С.Тарасенко. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2014. Вип. 3. С. 42-47.
7. Кривошея Т. Математичні головоломки: формуємо сенсорно-пізнавальну, логіко-математичну та дослідницьку компетентності дітей. Палітра педагога, 2021. № 1. С.3- 8.
8. Кривошея Тетяна. Розвиток творчого потенціалу дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку у процесі формування уявлень про форму предметів. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 20 – 25.
9. Karuk, I., Kolesnik, K., Kryvosheya, T., Prysiazhniuk, L., Shykyrynska, O. V. (2021). Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II. School Pedagogy. Preschool Pedagogy. May 28th-29th, 2021. Rezekne, Rezekne Academy of Technologies, 2021, p.729-743. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol2.6247> .
10. Karuk, I., Kolesnik, K., Prysiazhniuk L., Kryvosheya, T., Shykyrynska, O., Vyshkivska, V., Komarivska, N. (2022). The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ «ЛОГІКИ СВІТУ» У ФОРМУВАННІ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Валентина Дейнеко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент Вінницький державний педагогічний університету імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE USE OF THE «LOGIS OF THE WORLD» TESHNOLOGY IN THE FORMATION OF LOGICAL AND MATHEMATICAL COMPETENSE OF SENIOR PRESCHOOLERS

Valentya Deineko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті висвітлені сучасні аспекти використання технології «Логіки світу» у формуванні логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку.*

***Ключові слова:** логіко-математична компетентність, логіка, технологія «Логіки світу», дошкільний вік.*

***Abstract.** The article describes modern aspects of the use of the «Logic of the World» technology in the formation of logical and mathematical competence of senior preschoolers (older preschool children)*

***Key words:** logical and mathematical competence, logical thinking, critical thinking, the «Logic of the World» technology, senior preschooler, mental operations, preschool age.*

Головним завданням, яке є пріоритетним для сучасної дошкільної освіти – дати можливість дитині дошкільного віку отримати якісні знання та практичні уміння, які допоможуть максимально розкрити її творчий та інтелектуальний потенціал. Досить актуальною є проблема підвищення пізнавальної активності дошкільників, яка нерозривно пов'язана з розвитком логічного мислення. Це настановує на необхідність шукати ефективні шляхи та способи, які нададуть можливість вихованцям оволодіти розумовими операціями (безпосередньо, це стосується насамперед занять із математики).

За твердженням сучасних науковців: «формування логіко-математичної компетентності є основним напрямком пізнавального розвитку дітей старшого дошкільного віку. Це цілеспрямований і організований процес передачі й засвоєння знань, прийомів і способів розумової діяльності, сприятливий розвитку уяви, уваги, пам'яті, інтелектуальних операцій, формуванню позитивної пізнавальної мотивації, розвитку впевненості у власних можливостях» [7, с. 235].

Логіко-математичний розвиток ґрунтується на науково-теоретичних та експериментальних розробках провідних психологів та педагогів, які розкривають умови та алгоритм формування логіко-математичних понять і уявлень у дітей старшого дошкільного віку і вважають формування у них логіко-математичної компетенції важливим завданням.

Актуальність цього питання обумовлюється пріоритетними напрямками Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Законом України «Про дошкільну освіту», Базовим компонентом дошкільної освіти [1], спрямованими на модернізацію дошкільної освіти, удосконалення форм, методів, засобів і методики розвитку у дітей логічного мислення.

Дослідженням розвитку логіко-математичного мислення та логіко-математичних здібностей дітей дошкільного віку займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Ф. Блехер, Е. Дум, Л. Іщенко, Т. Кривошея, Г. Костюк, О. Кононко, Г. Леушина, Ж. Піаже, А. Столяр, О. Шикиринська, К. Щербакова, та ін.).

На сучасному етапі організації освітнього процесу дітей дошкільного віку проблема логіко-математичного розвитку набуває все більшого значення, оскільки він має позитивний вплив на розвиток психічних функцій дошкільників та сприяє їх усебічному гармонійному розвитку. Сформоване логіко-математичне мислення допомагає сучасній дитині не лише пасивно сприймати інформацію: воно спонукає її аналізувати та приймати власні рішення не лише згідно розроблених алгоритмів, а відповідно до реалій сьогодення [8].

Сучасний вихователь у процесі розвитку логічного мислення дітей старшого дошкільного віку спрямовує свою діяльність на засвоєння дошкільниками елементарних логічних прийомів, що формують уміння міркувати, обґрунтовувати свою думку, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та робити прості висновки [4].

Абеткою логічного мислення є, насамперед, комплекс елементарних логічних понять і дій, який вкрай необхідний для розвитку особистості дитини та формування її компетентності. При цьому важливим є не лише отримувати знання, а й уміти проявляти високу пізнавальну активність, кмітливість та здатність логічно мислити. Як зазначають Л. Іщенко та Т. Журавко: «компетентність дошкільника характеризується не тільки комплексом знань та умінь, а й ставленням до існуючих знань та готовність використовувати їх у життєвих ситуаціях» [3, с. 117].

Під поняттям «логіко-математичний розвиток дітей старшого дошкільного віку» розуміємо якісні зміни в пізнавальній діяльності дитини, що відбуваються в результаті засвоєння елементів математичних знань. На їх підґрунті у дошкільників формуються математичні уміння та пов'язані з ними логічні операції [5]. Варто зазначити, що формування логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку є надважливим процесом у контексті наступності дошкільної та початкової освіти, тому потребує використання, окрім традиційних, ще й інноваційних методів [2].

Саме до таких інноватик можна віднести авторську технологію Ірини Стеценко «Логіки світу», яка відповідає усім вимогам дошкільної освіти, оскільки спрямована не лише на розвиток критичного та логічного мислення, а й інших когнітивних та соціальних навичок у дошкільників [10]. Також, вищезазначена технологія базується не лише на формування уміння засвоювати певні знання, а й оперувати ними, застосовувати їх у різних життєвих ситуаціях.

Технологія «Логіки світу» спрямована на уміння дошкільників нестандартно самостійно міркувати, виконувати завдання з багатьма варіантами розв'язку та, обираючи один із них, обґрунтовувати свій вибір та доводити свою точку зору [9, с. 72]. Технологією «Логіки світу» передбачено низку завдань – зокрема, на порівняння і знаходження закономірностей, конструювання, операції з множинами та використання простих алгоритмів. Метою даної технології є не лише розвиток уяви та творчих здібностей, а й саме дивергентного мислення, здатність до пошуку та прийняття оригінальних рішень. Під час занять діти старшого дошкільного віку навчаються самостійно розв'язувати нестандартні логічні задачі, здобувати знання й використовувати їх на практиці.

Як зазначає авторка даної технології Ірина Стеценко, заняття за технологією «Логіки світу» проводяться у формі інтелектуальної гри або дослідження [6]. Діти разом із казковими героями подорожують по Країні цікавих запитань, на які самостійно шукають відповіді. Вищевказаною технологією передбачені оригінальні задачі арифметичного і геометричного змісту, завдання на комбінаторику та конструювання (на площині, у просторі), завдання на застосування математичної логіки. Варто зазначити, що старші дошкільники вчаться досягати поставленої мети, використовуючи лише певний, суворо обмежений набір засобів. За технологією «Логіки світу» завдання кожного типу побудовані за принципом «від простого до складного», і, зазвичай, дитина навіть не помічає переходу від простих до складних завдань. Слід зосереджувати увагу не лише на правильності розв'язування кожного завдання, а й на обґрунтування його рішення.

Отже, технологія «Логіки світу» є актуальною для формування логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку, оскільки сприяє розвитку критичного

мислення, логічного мислення, творчих здібностей та соціальних навичок у дітей. Вона відповідає потребам сучасного світу і допомагає підготувати дошкільнят до подальшого навчання у школі.

Перспективою подальших досліджень щодо використання технології «Логіки світу» в процесі формування логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку є розвиток здатності вихователів закладу дошкільної освіти до інноваційної діяльності.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. 2021. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2895-bkdo-2020-prokt-novogo-standartu-d-osvti.1>.
2. Вишківська В., Шикиринська О. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект. Молодь і ринок. 2019. № 11 (178) С. 115-119.
3. Іщенко Л. В., Журавко Т. В. Психолого-педагогічні особливості формування логіко-математичних компетенцій старших дошкільників. Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 71: збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ: Видавничий дім «Гельветика». 2019. С. 114-118.
4. Кривошея Т. Блоки Дьєнеша як засіб розвитку логічного мислення дітей у контексті європейських освітніх підходів. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 9 – 11 квітня 2014 р.). Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. Вип. 3. С. 42 -47.
5. Кривошея Т.М., Любчак Л.В. Використання технологій формування елементарних математичних уявлень в контексті особистісно орієнтованого підходу до навчання і виховання дітей дошкільного віку. International research and practice conference «Modern methods, innovations and operational experience in the field of psychology and pedagogics»: conference proceedings, October 20-21 2017. Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2017. С.119-122.
6. Стеценко І. Від науки до практики: технологія «Логіки світу». Дитячий садок. 2013. № 21-23.
7. Цюпак І.М., Веселовська О.М. Обґрунтування специфіки використання ретроінноваційних технологій формування логіко-математичної компетентності у дітей дошкільного віку. World science: problems, prospects and innovations: Proceedings of VII International Scientific and Practical Conference, Rome, Italy, 23- 25 May 2021. Rome: Potere della ragione Editore, 2021. P. 235-241.
8. Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux: OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. V.6. P. 61-65.
9. Ярмошкіна М. В., Шикиринська О. В. Технологія «Логіки світу» у формування математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Актуальні проблеми сучасної науки і наукових досліджень у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: зб. наук. пр. Вип. 17 / редкол.: Р.С. Гуревич (голова); Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського, 2023. С.71-75.
10. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. 2022. Volume I. P. 404-414.

ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Марина Дмитренко, здобувач здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І.І. Коновальчук доктор педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка (Україна)

FORMATION OF ARTISTIC AND CREATIVE COMPETENCE IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN THROUGH PROJECT ACTIVITIES

Marina Dmytrenko, master's student

Zhytomyr Ivan Franko State University (Ukraine)

Анотація. У роботі представлено результати теоретичного аналізу й експериментального дослідження проблеми формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами проєктної діяльності.

Ключові слова: компетентність, мистецько-творча компетентність, мистецько-творча компетентність дітей старшого дошкільного віку, проєктна діяльність, формування мистецько-творчої компетентності, формування мистецько-творчої компетентності засобами проєктної діяльності.

Abstract: The work presents the results of theoretical analysis and experimental research of the problem of forming the artistic and creative competence of older preschool children by means of project activities.

Key words: competence, artistic and creative competence, artistic and creative competence of older preschool children, project activity, formation of artistic and creative competence, formation of artistic and creative competence by means of project activity.

Формування мистецько-творчої компетентності в дітей старшого дошкільного віку є одним із актуальних завдань дошкільної освіти, оскільки важливо, щоб відбувався гармонійний розвиток особистості. Мистецько-творча компетентність характеризується як досвід самовираження дитини у взаємодії з реальними об'єктами, явищами довкілля і творами мистецтва, що є основою творчого ставлення та відображення дійсності. Значні можливості у формуванні в дітей старшого дошкільного віку мистецько-творчої компетентності має проєктна діяльність.

Про значущість проблеми формування в дошкільників мистецько-творчої компетентності зазначено в Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні (2021), типових і парціальних програмах розвитку дітей дошкільного віку. Згідно з вимогами цих документів, формування мистецько-творчої компетентності має реалізовуватися під час забезпечення творчих потреб і набуття художньо-естетичного досвіду дитиною, як основи розвитку емоцій та почуттів, бажання до сприйняття, вивчення навколишнього світу та його відображення в творах мистецтва.

Теоретико-методичні засади формування мистецько-творчої компетентності в дітей дошкільного віку присвячені дослідження А. Богуш, Л. Березовської, О. Дронової, В. Желанової, Н. Каньоси, О. Кононко, К. Крутій, О. Кульчицької, О. Максимової, І. Ликової, О. Половіної, А. Федорович та ін.. Теорія і практика застосування проєктної діяльності в роботі з дітьми висвітлені в роботах М. Галяпи, Дж. Дьюї, Д. Каттеріка, В. Кіпатрика, І. Коновальчука, А. Макаренка, В. Сухомлинського, Н. Токаренка та ін.

Мета статті: проаналізувати можливості засобів проєктної діяльності у формуванні в дітей старшого дошкільного віку мистецько-творчої компетентності.

Мистецько-творча компетентність дитини формується як результат реалізації емоційно та особистісно орієнтованої моделі мистецької освіти. Її основою є діалогічність як спосіб життя та розвитку особистості, що передбачає: емоційну взаємодію з іншою особистістю; ситуації творчого натхнення, успіху творчої діяльності, здатність створювати

власні художні образи, засновані на особистісному досвіді образного пізнання світу; спільну творчу діяльність дітей і дорослих у мистецькому середовищі.

Використання проектної діяльності в дитячих закладах освіти, включаючи дошкільні навчальні заклади, відкриває широкі можливості для патріотичного виховання та розвитку творчих навичок у дітей. Метод проектів передбачає активну участь дітей у дослідницькій, творчій та продуктивній діяльності, під час якої вони не лише пізнають оточуючий світ, а й здійснюють свої ідеї в реальність.

Ефективність методу проектної діяльності виявляється особливо яскраво у роботі зі старшими дошкільнятами. У цьому віці діти вже володіють більш стійкою увагою, здатністю до аналізу та синтезу, а також виявляють бажання до спільної діяльності. Використання методу проектів дає можливість дітям розвивати самостійність та впевненість у власних здібностях, оскільки вони самостійно визначають мету свого проекту та шляхи її досягнення.

У процесі проектування діти набувають досвіду самостійної роботи, вчаться діяти за власним задумом та знаходити шляхи реалізації своїх ідей. Виконуючи завдання проекту, вони розвивають свої творчі та пізнавальні здібності, вчаться планувати свою діяльність та працювати в колективі.

Важливо враховувати, що під час проектної діяльності діти отримують не лише нові знання та навички, але й розвивають важливі робочі та соціальні компетенції. Вони навчаються планувати свою роботу, взаємодіяти з однолітками, брати на себе відповідальність за результати своєї діяльності.

Таким чином, використання методу проектів у дошкільній освіті є ефективним засобом патріотичного виховання та розвитку творчих здібностей у дітей. Враховуючи специфіку діяльності дітей старшого дошкільного віку, цей метод надає можливість розвивати у них не лише патріотичні почуття, але й важливі навички та вміння, які будуть корисними в подальшому житті.

Список використаних джерел

1. Долинна О.В. Праця – ефективний засіб формування предметно-практичної компетенції дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. № 12. С. 16-27.
2. Козак Л.В., Король Г.А. Проектна діяльність як чинник пізнавального розвитку дітей дошкільного віку. *Науковий фаховий журнал «Інноваційна педагогіка»*. 2019. Випуск 18. Т. 3. С. 169-174.
3. Піроженко Т.О. Програма технології психолого-педагогічного проектування. *Дитячий садок*. 2004. № 16. С. 8-9.
4. Токаренко Н.Н. Метод проектів у дошкільному закладі. *Педагогічні технології*. 2008. С. 35-39.
5. Федорович А. В. Мистецько-творча компетентність дошкільника як педагогічна проблема. DOI : <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-198-5-17> SECTION 17 (дата звернення 2.09.2022).

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ДО ПРИРОДНОГО ДОВКІЛЛЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МНЕМОТЕХНІКИ

Тетяна Дука, кандидат педагогічних наук, доцент Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (Україна)

THE FORMATION OF COGNITIVE INTEREST IN THE NATURAL ENVIRONMENT IN PRESCHOOL CHILDREN USING MNEMOTECHNICS

Tetiana Duka, candidate of Pedagogical Sciences, associate professor
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкрито ефективність використання мнемотехнік з метою формування пізнавального інтересу до природного довкілля у дітей дошкільного віку.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, природне довкілля, діти дошкільного віку, мнемотехніки.

Abstract. The article reveals the effectiveness of the use of mnemonics for the purpose of forming cognitive interest in the natural environment in preschool children.

Key words: cognitive interest, natural environment, preschool children, mnemonics.

Дошкільний вік – унікальний період формування особистості дитини, оскільки в цей період активізується сприйняття дитиною навколишнього світу.

Великої уваги в дошкільний період приділяється формуванню пізнавальних інтересів у дітей. Питання формування пізнавального інтересу у дітей дошкільного віку є одним із актуальних у сучасному просторі наукового пошуку, тому що поєднує складні процеси розвитку особистості: психофізіологічний, біологічний, соціальний та ін. Сучасні педагоги намагаються застосовувати інноваційні технології під час організації різноманітних видів діяльності, які сприяють розвитку пізнавального інтересу дошкільників. Дошкільний вік є періодом розквіту дитячої активності. Звичним для дітей є прагнення пізнавати щось невідоме, бажання отримувати нові відчуття, дізнаватися нову інформацію про світ є характерними ознаками їхньої поведінки. Саме задоволення дитячої цікавості в процесі різних форм роботи з пізнавально-дослідницької діяльності, у дошкільників формуються необхідні уявлення про оточуючий світ та його загальну картину. Пізнавальна активність та інтерес дитини, формується протягом усього дошкільного дитинства. Суттєвим є пошук ефективних засобів реалізації дитячих запитів, з переконливим теоретичним обґрунтуванням.

Розвиток пізнавального інтересу у дітей дошкільного віку викликає велике зацікавлення дослідників. В основі сучасних досліджень пізнавального інтересу лежать праці І. Бех, З. Городнічук, Л. Долинська, Г. Костюк, О. Скрипченко, та ін. Сучасні наковці також відмічають вплив пізнавального інтересу на розвиток розумової активності та становлення особистості дитини-дошкільника. На думку І. Карук пізнавальний інтерес – це «активне, мотивоване, емоційне ставлення дитини до об'єкта пізнання, яке має систематично враховуватися та розвиватися у процесі освітньої діяльності, так як впливає на формування і розвиток особистісної спрямованості дитини» [1, с. 90]. За визначенням С. Павлієнко, пізнавальний інтерес – це «самостійна ініціативна діяльність дитини, орієнтована на пізнання навколишньої дійсності, з урахуванням потреби вирішення нею пізнавальних завдань в конкретних ситуаціях» [3, с. 50]. Т. Поніманська наголошує, що «допитливість характеризується спрямованістю пізнавальної активності на виявлення прихованих ознак і властивостей предмета, на використання в нових умовах, на маніпулювання предметами та символами» [4].

На підставі аналізу діючих освітніх програм виховання та розвитку дітей дошкільного віку можна зауважити, що пізнавальний розвиток дитини, її пізнавальна активність висвітлюється в усіх розділах програм і націлюється на реалізується їх в ході всієї навчально-виховної роботи в сучасних закладах дошкільної освіти. Даними нормативними документами наголошено, що пізнавальна активність є важливим чинником гармонійного розвитку особистості дошкільника [2, с. 156]. Слід зазначити, що саме дошкільному віку притаманна допитливість, яка допоможе малюку глибше пізнати взаємозв'язок між предметами та явищами оточуючого світу. Слід зазначити, що дитяча пізнавальна активність поступово переноситься з предметів на відносини між предметами та явищами. Дитину дошкільного віку цікавлять об'єкти та дії з ними, взаємини людей з оточуючим світом, причини виникнення явищ природи та їхнє значення для природи та життя людини. У дітей молодшого та середнього дошкільного віку це прослідковується через виникнення пізнавальних запитань: «Чому так відбувається?», «Навіщо поливати рослини?», «Звідки прилітають сніжинки?», «Як співають птахи».

Тому одним із засобів формування пізнавальної активності у дошкільників до природного довкілля є використання мнемотехнік.

Важливість застосування мнемотехнік для дітей дошкільного віку обумовлена тим, що саме в дітей дошкільного віку переважає зорова наочно-образна пам'ять. Мнемотехніка – це використання методів та прийомів, що сприяють запам'ятовуванню будь-якої інформації. Це відбувається шляхом так званого «кодування інформації» в слухові, зорові або графічні образи. Таким чином, при використанні мнемонемічних прийомів та технік, у дітей покращується процес запам'ятовування, розвивається асоціативне мислення, усне мовлення і, як наслідок, активізується пізнавальний інтерес до природного довкілля.

Мнемотехніки в роботі з дітьми дошкільного віку в процесі формування пізнавального інтересу до природного довкілля можуть застосовуватися через такі прийоми:

- малюнок, на якому зображено слово (словосполучення або ціле речення). Дитина, дивлячись на мнемомалюнок, краще запам'ятовує назви явищ природи, тварин, рослин, овочів, фруктів, та ін. Роботу з такими візуальними символами потрібно поступово ускладнювати;

- ланцюжок із малюнків – 3-4 зображення, які розміщені у певному порядку та означають послідовність дій. Зазвичай такі ланцюжки малюнків нагадують дошкільникам про певні обов'язки чи правила поведінки (миття рук перед прийомом їжі, одягнення в теплий одяг в холодну пору року перед виходом на вулицю та ін.), також можуть бути правила будь-якої гри чи роботи на ділянці (в куточку природи);

- мнемотаблиці – це сукупність логічно пов'язаних між собою малюнків (букв, слів, символів тощо). Прийом використання мнемотаблиць цікавий дітям 4-6 років. У таких таблицях може бути зашифрований сюжет послідовної розповіді чи казки. Можна відмітити доцільність я мнемотаблиць в роботі з дітьми дошкільного віку під час вивчення пір року та їх ознак, явищ природи тощо («Послідовність пір року», «Явища природи взимку», «Явища природи восени», «Чародійні властивості води» та ін.). Тобто, за допомогою мнемотаблиць можна реалізувати виконання таких завдань:

- розвиток психічних процесів (уваги, уяви, пам'яті, мовлення); – формування пізнавального інтересу;

- оволодіння дітьми прийомами мнемотехніки, що дасть можливість самостійно дізнаватися ту чи іншу інформацію;

- розвиток творчих здібностей дітей; – формування прагнення дітей до подальшого навчання в школі;

- виховання у дітей самовпевненості; – подолання невпевненості в собі; формування вміння реалізувати власний природний потенціал [5].

- мнемосхеми – це схематичні зображення предметів чи явищ природи, які можуть доповнюватися умовними позначеннями та супроводжуватися певним текстом. Так, до прикладу, кожен ряд вірша може бути представлений у вигляді умовної схеми. За допомогою такого прийому з дітьми можна вчити не тільки вірші, а і прислів'я, приказки та ін.

- мнemoігри – це дидактичні ігри, націлені на запам'ятовування, де є зображений предмет і вибір з-поміж картинок; ігри за ланцюжком картинок на створення розповідей; ігри на угруповання картинок; ігри на відгадування закодованих назв казок та ін.

- мнемовірші та вправи. Нескладні мнемовправи можна виконувати з дітьми вдома. Такі вправи можуть знизити стрес від навчання та допомагати дитині швидко засвоювати нову інформацію. Це можуть бути такі завдання:

- вивчення віршів, коли діти зображують кожен рядок вірша у вигляді таблиці або схеми. Зображення мають бути перед очима дитини в момент читання та під час повторення тексту вірша;

- вправляння у читанні тексту, в якому деякі слова замінені символами або картинками, що сприятиме розвитку логічно-образного мислення;

– відображення побаченого малюнка. Дошкільник уважно роздивляється малюнок протягом кількох хвилин, після чого йому потрібно самостійно намалювати цю картинку і максимально точно все передати;

– створення малюнка за прочитаним (прослуханим) текстом. Дошкільник відображає сюжет оповідання чи казки за власним розсудом;

– зображення дитиною уривку тексту за допомогою малюнка або символів. Під час такого виду діяльності дитина сама придумує мнемоквадрати та ланцюжки. В ході чого активізується дитяча уява та її творче мислення [6].

Отже, у період дошкільного віку у дітей відбуваються суттєві позитивні зміни у розвитку особистості та формуванні пізнавального інтересу до всього оточуючого.

Список використаних джерел

1. Карук І. В. Розвиток пізнавальних інтересів у дітей дошкільного віку в процесі експериментальної діяльності. *Молодий вчений*. № 5.2 (57.2). 2018. С. 89-92.

2. Мамчур. Ж. Імпер В. Особливості розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку. URL: <https://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3128> (дата звернення 15.03.2024).

3. Павлієнко С.С. Розвиток пізнавального інтересу у дітей старшого дошкільного віку у процесі пошуково-дослідницької діяльності. *Strasbourg, République Française*. 2020. С. 49-53.

4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 456 с.

5. Чепурний Г., Черешнюк О. Мнемотехніка – технологія ефективного засвоєння інформації. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014. № 4. С. 31-35.

6. Шило Ю. В., Використання мнемотехніки в роботі з дошкільниками URL: <http://conf.kubg.edu.ua/index.php/courses/ksdpounush/paper/viewFile/379/375> (дата звернення 15.03.2024).

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тетяна Загородня, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. Л. Тодосієнко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INNOVATIVE APPROACH TO THE FORMATION OF ARTISTIC COMPETENCE OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE PROCESS OF MUSICAL AND CREATIVE ACTIVITIES

Tatyana Zagorodnia, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості інноваційного підходу до формування мистецької компетентності дітей дошкільного віку в процесі музично-творчої діяльності, використання засобів творчого розвитку особистості дитини, що підтверджує необхідність широкого застосування музичного мистецтва в освітньому процесі дошкільних навчальних закладів з метою формування загальної та естетичної культури дітей дошкільного віку. Автор статті презентує методи і прийоми використання музичного мистецтва в роботі з дітьми дошкільного віку в процесі музично-творчої діяльності.

Ключові слова: музично-творча діяльність, музичне мистецтво, мистецька компетентність, старший дошкільний вік.

Abstract. The article reveals the features of an innovative approach to the formation of the artistic competence of preschool children in the process of musical and creative activity, the use of

means of creative development of the child's personality by means that confirms the need for a wide application of musical art in the educational process of preschool educational institutions in order to form the general and aesthetic culture of preschool children age. The author of the article presents the methods and techniques of using musical art in working with children of preschool age in the process of musical and creative activity.

Key words: musical and creative activity, musical art, artistic competence, older preschool age.

Формування інноваційної моделі розвитку сучасної системи освіти в Україні вимагає нових підходів та пріоритетів, стабільності та динамічності, генерування інновацій та технологій, які б постійно сприяли безперервному оновленню знань, економічному, соціальному і культурному зростанню країни. Тому особливої уваги заслуговує сучасний стан, проблеми та перспективи упровадження інновацій в сучасну освіту. У суспільстві інновації є основою розвитку ефективної економіки, що базується на знаннях й розвиненій освіті країни. Процес упровадження інновацій та інноваційних освітніх систем в освіту потребує системного, послідовного й цілеспрямованого впливу не повинен проходити стихійно, тому проблема державного управління інноваційним розвитком освіти набуває особливої актуальності.

Освіта є важливою складовою суспільства і залежить від процесів, які відбуваються в ньому. Інновації в мистецькій освіті – це закономірне, динамічне і розвивальне за результатом явище, їхнє запровадження дає змогу вирішити суперечності між традиційною системою виховання і навчання засобами мистецтва та потребами в якісно новій освіті. Вагомою ознакою інновацій в мистецькій освіті є їхня здатність впливати на загальний рівень професійної діяльності педагога, розширюючи інноваційне поле освітнього середовища.

Опанування вихователями інноваційних технологій інтегрованого навчання мистецтва сприятиме перебудові їхньої свідомості в напрямку відмови від одномірного вузького спеціалізованого бачення ролі мистецтва в ЗДО, від звички протиставляти види мистецтв замість пошуку схожих рис і властивостей. Повноцінна практична реалізація вимог Базового компоненту дошкільної освіти [1] й Нової української школи [2] зумовлює необхідність поряд із предметними компетентностями розвивати на заняттях з мистецтва також цілу низку ключових компетентностей, які інколи виходять за рамки окремої освітньої галузі й потребують детальної розробки відповідних міжпредметних методичних засад. Так, успішність реалізації нових творчих ідей значно залежить від систематичного підвищення мотивації та педагогічної майстерності вихователів. «Формування духовно багатой людини, яка глибоко розуміє твори мистецтва, має високо розвинуті естетичні смаки, відчуває красу навколишнього світу і прагне до творчого перетворення дійсності за законами прекрасного є важливим процесом і це характерно у період активного розвитку мислення» [6, с. 242].

Отже, такі дослідники проблем педагогічної інноватики, як О. Арламов, І. Бех, М. Бургін, А. Ніколс, О. Пехота намагалися спробувати співвіднести поняття нового у педагогіці як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне і передове. Варто відзначити праці вітчизняних та внесок зарубіжних вчених В. Андрущенко, Л. Ващенко, Л. Даниленко, В. Кременя, С. Ніколаєнка, О. Олекс, В. Паламарчук, Б. Хаткевич. Також, значне місце в сучасних працях педагогів відводиться дослідженням ролі мистецтва, музичної діяльності, специфічних методів та прийомів, розвитку естетичної культури – А. Коваль, О. Пеклун, Л. Ткаченко; мистецтвознавства – О. Костюк; естетичного виховання особистості – Л. Масол, О. Поліщук, О. Половіної, О. Рудницької, О. Щолокової.

Аналіз сучасних джерел та наукової літератури дозволяє зробити висновок про наявність значної кількості наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів з даної теми, проте актуальна проблема управління інноваційним розвитком мистецької освіти ще залишається мало дослідженою.

Мета статті – формування мистецької компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами інноваційних інтегративних художньо-педагогічних технологій та музично-творчої діяльності.

В якості системного утворення інновація відзначається такими інтегральними якостями: інноваційний процес, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, інноваційне середовище. Отже, музично-творча діяльність є проявом найвищого рівня творчості – «художня діяльність, яка сприяє формуванню здібностей і творчому відтворенню, самовираженню особистості дитини» [7, с. 84].

У межах зазначеної мети постають такі першочергові завдання: розглянути у світлі вимог Базового компоненту дошкільної освіти та Нової української школи компетентності у мистецькій освітній галузі; з'ясувати педагогічні напрями, шляхи і засоби формування ключових компетентностей в дітей старшого дошкільного віку на заняттях з мистецької освітньої галузі; формувати у дошкільників комплекс ключових мистецьких компетентностей шляхом набуття власного естетичного досвіду; опанувати методичні основи організації мистецької та поліхудожньої діяльності дітей; розглянути умови підготовки педагога, який на високому професійному рівні організовує естетичну навчальну і виховну роботу, виховує загальну культуру дітей засобами мистецтва, що пробуджує у них інтерес до самовираження й самовдосконалення у художньо-творчій та музичній діяльності.

Отже, «важливого значення набуває також осмислення питань музично-естетичного виховання, формування естетичної культури особистості; виховання у молоді національного характеру мислення, патріотизму, моральності, естетичної самосвідомості, духовного розвитку дітей та юнацтва, це є основою моральної спрямованості особистості визначають її подальше життя» [5, с. 134]. Важливою є також «наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку» [4, с. 349].

У сучасній науковій літературі ще немає загальноприйнятого визначення поняття «інновація». Термін «інновація» у перекладі з латинської мови «*innovatio*» – «оновлення, новизна, зміна», що означає нововведення, цілеспрямовані зміни, що вносять у освітнє середовище нові стабільні елементи (нововведення), які викликають перехід інноваційної системи з одного стану до іншого» [3, с. 32]. Освітні інновації поділяють на: 1) точечні; 2) системні; 3) стратегічні нововведення. При цьому, перші два параметри відповідають характеристиці обсягу, а параметр «стратегічні нововведення» показує: 1) масштаб нововведення; 2) планомірність введення, що будується на відповідних прогнозах. І за «діапазоном реалізації освітні інновації також визначаються як одиничні, що впроваджуються в одному місці, вирішуючи окрему проблему і дифузні, що впроваджені в достатньо широких масштабах (від галузі, району, всієї системи, регіону)» [6, с. 242].

Також інновацію в освіті вважають нововведенням, реалізованим у змісті, методах, прийомах, формах, методиках, технологіях навчальної діяльності та виховання особистості. Це висвітлюється у змісті та формах організації управління освітньою системою, а також в організаційній структурі закладів освіти, у засобах навчання та виховання в освіті, що значною мірою підвищує якість, ефективність та результативність навчально-виховного процесу. Освітні інновації в мистецтві розглядають в різних аспектах як окрему галузь наукового знання; наукову проблематику інноваційних процесів у сучасній філософії мистецтва й освіти; як новації естетичного виховання і предмет методологічного дослідження.

Таким чином, вся освітня інноватика виявляє і відчиняє глибинні процеси застосування, створення нового і прогресивного в сучасній системі освіти, яким притаманні риси й особливості, пов'язані з учасниками цього процесу – суб'єктами розвивальної взаємодії [8].

Таким чином, інноваційний розвиток мистецької освіти як безперервний процес якісних змін в освіті й мистецтві постає об'єктом державного управління, основні функції якого повинні бути спрямованими на ґрунтовний аналіз проблем в освіті, зокрема, прогнозування майбутнього творчого розвитку дітей; визначення напрямів інноваційного

розвитку освітнього процесу; стимулювання процесів генерування інновацій в мистецькій освіті; експертизу сучасних інновацій та відбір інноваційних проєктів; моніторинг інноваційної мистецької освітньої діяльності.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / під. наук. кер. Піроженко Т. О., авт. кол-в: Байєр О. М., Безсонова О. К., Брежнева О. К., Гавриш Н. В., Загородня Л. П. та ін. Київ, 2021. 38 с. URL: <http://surl.li/jyzr> (дата звернення: 14. 07. 2022).
2. Дубасенюк О. А. Інноваційні освітні технології та методики в системі професійно-педагогічної підготовки. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. С. 14-47.
3. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої освіти / Міністерство освіти і науки України. 2016. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compessed.pdf>
4. Кривошея Т. М. Наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині Я. А. Коменського. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка: збірник наукових праць. 2009. № 28. С. 349-354.
5. Мальов С. В. Виховання патріотичних почуттів дітей молодшого шкільного віку в процесі формування естетичної компетентності. Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд: зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 134-138.
6. Тодосієнко Н. Л. Педагогічне значення українського фольклору у патріотичному вихованні дітей молодшого шкільного віку. Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд: зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 242-247.
7. Starovoit L. Psychological and pedagogical aspects of preschoolers creative development in the process of creative labor training. Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika. Współczesne tendencje w nauce i edukacji». Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. P. 84-87
8. Постанова Кабінету Міністрів від 7 квітня 2010 р. №290 «Про утворення Державного комітету України з питань науково-технічного та інноваційного розвитку». URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=290-2010-%EF>.
9. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. 2022. Volume I. P. 404-414.

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК СТИМУЛЮЮЧИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ У ДІТЕЙ

Анастасія Зінченко, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівний: Т. Ю. Петришина, асистент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ART-THERAPY AS A STIMULATING TOOL FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVITY IN CHILDREN

Anastasia Zinchenko, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається важливість використання арт-терапії у роботі з дітьми дошкільного віку. Наголошується на сприянні формування творчої особистості дитини.

Ключові слова: арт-терапія, творчі здібності, дошкільний вік, навички.

Abstract. The article examines the importance of using art therapy in working with preschool children. Emphasis is placed on promoting the formation of a child's creative personality.

Key words: art-therapy, creative abilities, preschool age, skills.

Арт-терапія відіграє ключову роль у розвитку творчості дошкільників, надаючи їм можливість виражати свої почуття, думки та уявлення через мистецтво. У віці дошкільного дитинства, коли вони лише починають формувати свою ідентичність та розуміння світу, арт-терапія стає важливим інструментом для стимулювання їх творчих здібностей та розвитку особистості.

Питання використання мистецтва, шляхів активізації внутрішніх ресурсів та потенціалу особистості за допомогою арт-терапії розглядали у своїх дослідженнях Л. Бондар [1], О. Колпачки [3], С. Немцева [5] та інші.

У науковій та методичній літературі науковці дають різні визначення терміну «арт-терапія», розглянемо деякі з них:

арт-терапія – система психологічної допомоги, заснована на мистецтві та творчості, і побудові та розвитку психотерапевтичних стосунків (широке значення);

терапія візуальним мистецтвом або образотворча терапія (вузьке значення);

комплекс арт-терапевтичних методик;

самостійний метод терапії [2, с. 110].

Арт-педагогіка є синтезом двох вагомих галузей наукового знання – мистецтва та педагогіки, який послідовно забезпечує розробку теорії та практики педагогічного процесу, зокрема творчого розвитку дітей завдяки художньо-творчій діяльності [7, с. 25].

Основні види арт-терапії: драматерапія (театротерапія, лялькотерапія), образотворча терапія, або ізотерапія (графіка, живопис), мандалотерапія, фелт-терапія, бібліотерапія (казкотерапія, фольклоротерапія), музикотерапія (вокалотерапія, музична терапія), медіатерапія (фототерапія, відеотерапія), пісочна терапія, глинотерапія, тістотерапія, кольоротерапія, ігротерапія, анімалотерапія, маскотерапія, сенсорна інтеграційна терапія, терапія з використанням метафоричних карток [3, с. 11].

З метою формування здібностей, прискорення адаптації, зниження в окремих дітей гіперактивності, замкнутості та підготовки руки до письма важливо застосовувати інноваційну технологію – арт-терапію [1, с. 54].

Однією з ключових переваг арт-терапії є те, що вона дозволяє дітям виразити свої емоції та враження без слів. Шляхом малювання, ліплення, музикальної імпровізації або інших творчих методів, діти можуть виразити свої внутрішні стани та переживання, розвиваючи власну уяву та творчість. Це особливо важливо для дітей, які можуть мати обмежену словесну виразність або затримки у розвитку мовлення.

Крім того, арт-терапія сприяє розвитку різноманітних когнітивних навичок у дітей, таких як увага, концентрація, спостережливість та творче мислення. Вона допомагає виробляти навички проблемного мислення, а також розвиває моторику та координацію рухів, що є важливими аспектами для загального розвитку дитини.

Арт-терапія – найбільш м'який, але водночас дієвий метод, що дає змогу встановити контакт з найпроблемнішими дітьми [4, с. 135]. Групові заняття дозволяють їм взаємодіяти з однолітками, спілкуватися та спільно створювати. Це сприяє розвитку соціальних навичок, таких як співпраця, емпатія та взаєморозуміння.

Творчий приклад вихователя є невід'ємною частиною стимулювання творчості дітей [6, с. 271]. Вихованець довірятиме тому педагогові, який є творчим, може танцювати, малювати. Адже діти будуть наслідувати його дії, вчинки [5, с. 563].

Отже, арт-терапія є важливим інструментом для стимулювання творчості у дошкільників. Вона допомагає їм розвивати моторику, когнітивні та соціальні навички, виражати свої емоції та переживання та встановлювати зв'язок із світом навколо себе. Інтеграція арт-терапії у дошкільну освіту може сприяти гармонійному розвитку кожної дитини.

Список використаних джерел

1. Бондар Л. М. Використання методів арт-терапії в роботі з дітьми дошкільного віку. Педагогічний пошук. 2014. № 1. С. 54-57.
2. Енциклопедичний словник з арт-терапії / за заг. ред. О. Л. Вознесенської, О. М. Скар. Київ: Золоті ворота, 2017. 312 с.
3. Колпачки О. С. Арт-терапія: курс лекцій: навчальний посібник. Бердянськ: БДПУ, 2017. 322 с.
4. Нємцева С. М. Арт-терапія – простір творчості дошкільника. Соціально-психологічні аспекти розвитку суб'єктів освітнього процесу: матеріали II Всеукраїнського науково-практичного форуму «Соціально-психологічні аспекти розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в умовах інноваційних змін» (07–12 грудня 2020 року, м. Суми): у 2-х ч. Ч. 2. / за заг. ред. А. В. Вознюк, О. Ю. Василеги. Суми: НВВ КЗ СОІППО. 2020. С. 134-137.
5. Петришина Т. Ю. Вплив особистості вихователя на формування творчих здібностей у дітей дошкільного віку. Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами: збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-18 листопада 2021 р.) / редкол.: О. П. Демченко, Н. О. Комарівська, А. В. Хіля, Л. В. Любчак, Т. М. Кривошея, Л. А. Присяжнюк, І. Г. Барановська, О. М. Блашкова; за заг. ред. О. П. Демченко. Вінниця, 2021. Вип. 4. С. 561-564.
6. Петришина Т. Ю. Роль творчі особистості вихователя в контексті перспективності й наступності дошкільної освіти та початкової школи. Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя: зб. матер. Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю 22-23 листопада 2022 року. Вінниця, 2022. Вип. 10, С. 95-97.
7. Тодосієнко Н. Л., Коваль Т. В., Граб О. Д. Арт-педагогіка в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: перспективи та творчий потенціал. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Вінниця, 2024. Вип. 74. С. 19-28.
8. Шикиринська О. В. Інноваційні підходи у формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти в контексті євроінтеграційних процесів. Підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах інтеграції України в європейський освітній простір: колективна монографія. Вінниця, 2023. С. 150-158.

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Ірина Каменєва, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: В.М. Вацьо (співавтор), кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

WAYS OF PROVIDING THE MENTAL HEALTH OF PRESCHOOL CHILDREN THROUGH MUSICAL ART

Kameneva Iryna, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядаються шляхи використання музичного мистецтва для забезпечення психічного здоров'я дітей дошкільного віку. Зокрема, аналізуються позитивні впливи музики на емоційний стан, когнітивний розвиток та соціальну адаптацію дітей. Досліджуються методи впровадження засобів музичного мистецтва в освітній процес у закладах дошкільної освіти з метою підвищення якості життя та психічного благополуччя малюків. Автори статті висвітлюють значення музичної терапії у попередженні психологічних проблем у дітей дошкільного віку.

Ключові слова: діти дошкільного віку, психічне здоров'є дитини, музичне мистецтво, засоби.

Annotation. The article discusses ways to use musical art to ensure the mental health of preschool children. In particular, the positive impact of music on the emotional state, cognitive development and social adaptation of children is analyzed. Methods are being explored to introduce the means of musical art into the educational process in preschool educational institutions in order to increase the quality of life and mental well-being of children. The authors of the article highlight the importance of music therapy in preventing psychological problems in preschool children.

Key words: preschool children, child's mental health, musical art, tools.

Однією з головних проблем у сучасній дошкільній освіті є проблема формування, збереження, зміцнення і відновлення здоров'я дітей. Майбутнє психічного здоров'я нації залежить від того, наскільки ми зможемо забезпечити зростаючим особистостям психологічний комфорт і створити умови для душевного, фізичного, духовного та соціального благополуччя.

Одним із ключових завдань дошкільного закладу є створення такої організації освітнього процесу, що сприятиме не лише збереженню високого рівня розумової працездатності дітей, а й буде підтримувати і зміцнювати їхнє здоров'я. Забезпечення здоров'я стало необхідною складовою освітнього процесу у дошкільній освіті. Як зазначають науковці В.Кошель, Н. Герман: «Воно виявляється у використанні здоров'язбережувальних технологій, спільній діяльності педагогів, медичних працівників та психологів, яка має на меті формування культури здоров'я дітей» [5, с. 3]. Варто зазначити, що у Базовому компоненті (2021р.) освітньої лінії «Особистість дитини» у розділі «Здоров'я та фізичний розвиток» визначено, що дитина дошкільного віку має оволодіти такими основними компетенціями, як «...усвідомлює цінність здоров'я, його значення для повноцінної життєдіяльності. Володіє елементарними знаннями про основні чинники збереження здоров'я» [1, с. 6].

Педагоги, психологи та практики проявляють серйозну турботу щодо стану здоров'я дітей дошкільного віку. Вони інтенсивно досліджують та розглядають різноманітні методи та підходи з метою знаходження ефективних шляхів для поліпшення та зміцнення здоров'я дошкільників. Велика кількість вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень присвячена аналізу проблеми використання музикотерапії у сфері педагогіки. Результати цих досліджень підтверджують значущість потенціалу музикотерапії як ефективного інструменту для оптимізації музичної освіти дошкільників. Важливій ролі музикотерапії у «розвитку емоційно-вольової сфери дітей, мовлення, активізації їхньої творчої діяльності присвячені дослідження світових та вітчизняних вчених (М. Бурно, Л. Брусиловський, О. Деркач, Ю. Каптен, Б. Карвасарський, К. Колесникова, І. Малашевська, С. Машура, В. Петрушин, Г. Побережна, М. Чистякова, С. Шабутін та ін.)» [3, с. 138].

Розглянемо поняття «здоров'я дитини» в науковій літературі. К. Левшунова відмічає, що здорова дитина – це активна дитина у всіх особистісних проявах (тілесне, соціальне, емоційне, когнітивне та ін.), а благополуччя є додатковою якістю, основне призначення якої – забезпечення гармонізації у зазначених напрямках розвитку» [6, с. 375]. Автор вважає за доцільне розглядати психічне благополуччя дошкільника як стан, у якому дитина проявляє активність, сприяє позитивній міжособистісній взаємодії з оточуючим середовищем, має

сформовані комунікативні навички, впливає на розвиток пізнавальних процесів, розуміє емоційні стани людей та виявляє емпатію відповідно до ситуації спілкування [6, с. 376].

Враховуючи інтерес дошкільників до сучасного комп'ютеризованого світу та їхнє активне використання цього середовища, вважаємо за доцільне використовувати різноманітні здоров'язбережувальні технології як для педагогів, так і для батьків. Ці технології стимулюватимуть дітей до рухової активності та сприятимуть покращенню їхнього психічного благополуччя [4, с. 97]. Тому ми зупинимось на технологіях, що підтримують психічне благополуччя через залучення дітей до рухових дій.

Доцільно зазначити, що музика, як форма мистецтва, є важливою та невід'ємною частиною життя людей, оскільки вона виступає як універсальний засіб комунікації у різних культурних середовищах. Це особлива мова, що виникає з особистих емоцій та задовольняє потребу в естетичних враженнях. Музика надає можливість виразити свої емоції більш вільно, оскільки вона володіє різноманітними засобами виразності, що передаються через звуки та виражають різні почуття. Як вважає М.Вацьо, у життєдіяльності дошкільників музичне мистецтво відіграє дуже вагомую роль. Правильно підібрана музика допомагає сконцентрувати увагу дошкільників, налаштувати на роботу над малюнком [2, с. 56].

Дослідження показують, що музика може бути ефективним засобом зменшення стресу та тривоги у дітей [8]. Наприклад, різноманітні музичні техніки, такі як дихальні вправи під музику, музична терапія та релаксаційна музика, допомагають знизити рівень стресу та покращити емоційний стан дітей. Музика має потужний вплив на настрій дітей, зокрема підвищуючи позитивні емоції. Деякі дослідження показують, що активна участь у музичних заняттях сприяє підвищенню настрою, позитивних емоцій та самопочуття дітей. Доцільно підкреслити, що музика є ефективним засобом для розвитку соціальних навичок у дітей, таких як співпраця, комунікація та взаємодія. Музичні колективи, групові вправи та спільне виконання музики сприяють формуванню позитивних соціальних умінь. Участь у музичних заняттях та виступах може позитивно впливати на самоповагу та самооцінку дітей, сприяючи їхньому відчуттю досягнень та умінню виявляти себе в творчому процесі.

Психологи наголошують на важливості невербальних методів спілкування взаємодії з дітьми, які ще не розвинули повноцінний понятійно-смысловий апарат, яким володіють дорослі. Важливо відзначити, що рухи та спів, які відображають музичну експресію є природними для дітей формами активності і, завдяки цьому, набагато більш ефективно передають їхні почуття та дозволяють їм виразитися й бути почутими. Наприклад, для дітей можна запропонувати легкі та цікаві етюди, що відтворюють образ тварин. Наприклад, під час виконання етюдів «Танцюють всі», діти можуть уявляти себе котиками і собачками, які прийшли на вечірку. Котиків характеризує повільний танець під спокійну та плавну музику з обережними та м'якими рухами. Собачки ж обирають швидкі танці під швидку музику з різкими, стрімкими та енергійними рухами. На думку Т. Дуки: «Вільні рухи під ритмічну музику, або «Музичні фізкультурні хвилинки», забезпечують дітям необхідну рухову активність, знімають фізичну і психічну напругу й активізують інтелектуальну діяльність на заняттях» [4, с.96].

Музичні заняття можуть бути ефективним засобом релаксації та розвитку емоційного виразу у дітей дошкільного віку. Ось більш детальний огляд цього аспекту:

1. *Релаксація через музику*: музичні заняття часто включають в себе елементи релаксації, такі як спокійна музика, глибоке дихання та медитаційні техніки. Це допомагає дітям знизити рівень стресу, підвищити відчуття спокою та зосередженості.

2. *Використання музики для зняття напруги*: музичні заняття можуть бути спрямовані на використання музики для зняття фізичної та емоційної напруги у дітей. Наприклад, рухливі музичні ігри, які сприяють розслабленню м'язів та відчуттю задоволення від фізичної активності.

3. *Емоційний вираз через музику*: музика є потужним засобом для вираження емоцій, особливо у дітей, які можуть мати обмежений словник для вираження своїх почуттів.

Музичні ігри, імпровізація та спільне музикування допомагають дітям виразити свої емоції та почуття.

Отже, музичне мистецтво відіграє важливу роль у забезпеченні психічного здоров'я дітей дошкільного віку. Воно сприяє їхньому емоційному вираженню, розвитку творчих здібностей та позитивному впливу на психічний стан. Застосування різноманітних методів музичного мистецтва, таких як музикотерапія, вокальні заняття тощо, сприяє покращенню самопочуття дітей. Важливою складовою успішного застосування музичного мистецтва у педагогіці є професійна підготовка вихователів та педагогів для роботи з дітьми з використанням музики як засобу розвитку та збереження психічного здоров'я.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Державний стандарт дошкільної освіти. *Нова редакція*. 2021. URL: <http://surl.li/jyzr> (дата звернення: 8.03.24).

2. Вацьо М. Вплив музичного мистецтва на становлення особистості дошкільника. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VIII школа методичного досвіду)*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 24-25 листопада 2020 року / ред. кол.: Л. С. Бровчак, Л. В. Старовойт; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2020. С. 55-60.

3. Вусик Т. Використання музичної терапії в закладах дошкільної освіти. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-18 квітня 2019 р.) / за ред. О.А.Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Вінниця, 2019. Вип. 8. С. 137-141.

4. Дука Т. М. Формування психічного благополуччя старших дошкільників у процесі рухової активності з використанням новітніх здоров'язбережувальних технологій. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. Вип. 2 (41). С. 95-98.

5. Колеснік К.А. Реалізація освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтв» у процесі експериментування та групової діяльності дошкільників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. / редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя: КПУ, 2021. Вип. 74. Т. 1. С. 19-23.

6. Кошель В.М., Герман Н.В. Зміст і методика використання оздоровчих технологій в умовах освітнього процесу закладів дошкільної освіти: посібник для студентів спеціальності «Дошкільна освіта», директорів, методистів і вихователів закладів дошкільної освіти та батьків дітей дошкільного віку. Чернівці: ФОП Баликіна О.В., 2020. 60 с.

7. Левшунова К.В. Емпірична модель дослідження рухової активності дитини дошкільного віку як чинника її психічного благополуччя. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Випуск 26. С. 375-390.

8. Шикиринська О., Бондарчук О. Педагогічний супровід естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (IX школа методичного досвіду)*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 22-23 листопада 2022 року. Вінниця, 2022. 380-386 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ БАТЬКІВ НА ФОРМУВАННЯ ПОЧУТТЯ ЗАХИЩЕНОСТІ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Лєся Карнаух, кандидат педагогічних наук, доцент,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (Україна)

PECULIARITIES OF PARENTAL INFLUENCE ON THE FORMATION OF A SENSE OF SECURITY IN PRESCHOOL CHILDREN

Lesia Karnaukh, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкрито особливості впливу батьків на процес формування почуття захищеності дітей дошкільного віку. Проаналізовано психолого-педагогічні умови, що сприятимуть відчуттю базової безпеки дошкільників.

Ключові слова: почуття захищеності, безпека, тривожність, діти дошкільного віку.

Abstract. The article reveals the peculiarities of parents' influence on the process of forming a sense of security of preschool children. The psychological and pedagogical conditions that will contribute to the sense of basic security of preschoolers are analyzed.

Key words: sense of security, safety, anxiety, preschool children.

Сучасні наукові дослідження охоплюють проблему взаємин батьків і дітей як одну із найбільш ключових в умовах воєнного стану України. В небезпечних ситуаціях досвід спілкування дітей дошкільного віку в межах сім'ї закріплюється й формує патерни поведінки з іншими людьми. Батьки задовольняють потребу дітей у формуванні почуття захищеності, безпеки, довіри, комфорту. Саме у взаємодії з рідними людьми дитина вчиться взаємодіяти з суспільним світом, засвоює цінності, норми поведінки, що прийняті серед людей.

У наукових розвідках проблема формування почуття захищеності дошкільників та його вплив на розвиток особистості розглядався в працях І. Беха, О. Кононко, В. Сухомлинського, С. Русової. Сучасні дослідження проблем впливу сім'ї на особистість дитини здійснювали науковці Т. Журавко, Т. Дука, В. Кривда, Н. Кравчук, Ю. Підлипняк.

У період дошкільного дитинства підтримка почуття захищеності дитини в взаємовідносинах зі значимими людьми формується в найближчому оточенні. Родина не лише задовольняє всі фізичні потреби малюка, а й сприяє загальному емоційному комфорту. Загроза відсутності довірливих взаємин батьків і дитини, призводить до формування почуття недовіри до світу. Відтак дослідник Г. Салліван дійшов висновку, що страх дитини перед несхваленням батьків поведінки може спровокувати тривогу в соціумі. Цей механізм напруги передається за допомогою емпатії та рефлексії ще задовго до усвідомлення позитивної чи негативної оцінки батьків [3].

Сім'я є позитивним або негативним чинником у емоційному розвитку дитини та сприяє формуванню почуття захищеності дитини. Прояв у родині турботи, довіри, взаємоповаги, розуміння з використанням демократичного стилю спілкування, прийняття у сім'ї позитивно впливають на дошкільника. Водночас конфліктні взаємини батьків породжують постійну напругу в родині, викликаючи у дітей тривогу, страх, порушують основи їх соціального розвитку та можуть викликати психосоматичні захворювання [1].

У сім'ї дитина отримує перші уявлення свою індивідуальність та формує думку про інших людей, розвиває необхідні для життя цінності, досвід спілкування та сумісної діяльності з дорослими. Сім'я є тим дзеркалом, що створює передумови для взаємопроникнення світу дошкільників і дорослих та є визначальним чинником соціалізації підростаючої особистості. Унікальні виховні можливості сім'ї впливають на людину та визначають її життєвий сценарій протягом усього її життя [2].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дав змогу виокремити такі психолого-педагогічні умови формування почуття захищеності у сім'ї дітей старшого дошкільного віку:

1. Безумовна любов до дитини, яка вселяє їй почуття безпеки, створює атмосферу душевності, соціального і життєвого оптимізму. Взаємини дітей і дорослих у сім'ї є справжньою школою почуттів, найважливішим чинником, що формує емоційно-соціальну сферу дошкільника, її ставлення до соціуму, себе та свого місця в житті. Все це є важливими передумовами розвитку індивідуальності дитини.

2. Постійне залучення дошкільника у світ людських взаємин з дорослими. Відбувається це завдяки використанню спільних видів діяльності, життєвих ситуацій, які виникають в колі сім'ї дитини.

3. Можливість набуття дитиною як позитивного досвіду переживання почуттів, так і усвідомлення переживання негативних емоцій. В атмосфері довіри, любові та довірливого ставлення до дитини, набуваються такі якості як: впевненість, відповідальність, здатність долати життєві негаразди, достойно вести себе за будь-яких складних обставин. Найголовніше, щоб малюк сприймав найближче оточення рідних і близьких людей як середовище для внутрішнього затишку, емоційного комфорту, що за будь-яких обставин знайде тут розуміння, підтримку і захист.

У сім'ї дитина вперше починає розуміти, що родина є тим середовищем, що дозволяє диференціювати людей на «свої» – «чужі», «безпечні» – «небезпечні», набуває досвіду подолання конфліктних ситуацій, вчиться дотримуватись правил поведінки, що не лише приємні, а й обов'язкові до виконання. Вона вчиться диференціювати та усвідомлювати свої почуття, уміти їх виражати та стримувати у разі потреби. Тому дорослі повинні розуміти, що дитина народжується унікальною, і стає не тією особистістю, якою хоче, а тією, якою дозволяють їй стати батьки: безтурботною чи тривожною, довірливою чи недовірливою до світу, комунікабельною чи замкненою.

Отже, аналіз наукової літератури з теми дослідження засвідчив, що, не дивлячись на ряд теоретичних досліджень в педагогіці і психології, проблема формування почуття захищеності в сім'ї у дітей дошкільного віку залишається недостатньо вирішеною.

Таким чином, впровадження особистісно-зорієнтованого підходу та компетентнісного підходів у процесі формування почуття захищеності старших дошкільників у сім'ї залишається актуальною і потребує подальшої розробки, враховуючи психолого-педагогічну актуальність та суспільне значення проблеми.

Список використаних джерел

1. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві). Київ, 2004. 255 с.
2. Косарева О.І. Батьки і діти: психологічні моделі міжособистісної взаємодії. *Дошкільне виховання*. 2005. № 5. С. 11-13.
3. Омельченко Я. М. Психологічна допомога дітям з тривожними станами. 2-ге вид. Київ: Шкільний світ. 2011. 112 с.

WYCHOWANIE PRACOWITOSCI DZIECI W WIEKU PRZEDSZKOLNYM JAKO PROBLEM PEDAGOGICZNY

Ludmiła Kaskiw, posiadaczka tytułu magistra wyższego wykształcenia

Oleksandra Szykryńska, kandydat nauk pedagogicznych, profesor nadzwyczajny

Winnicki Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Mychajło Kotsiubinskiego (Ukraina)

Abstrakt. *W artykule ukazano specyfikę kształtowania się pracowitości u dzieci w wieku przedszkolnym jako problemu pedagogicznego. Autorka artykułu przedstawia współczesne podejścia do wychowania pracowitości dzieci w wieku przedszkolnym, rozważa składową pojęcia „pracowitość”.*

Słowa kluczowe: *edukacja, pracowitość, nowoczesne podejście, dzieci w wieku przedszkolnym*

W ostatnim czasie na Ukrainie zachodzą pewne zmiany w niemal wszystkich sferach społeczeństwa. Wprowadzane są nowe reformy w polityce, oświacie i medycynie, udoskonalane są wysokie technologie w dziedzinie informatyki, unowocześniany jest przemysł zbrojeniowy, poszerza się rynek pracy i poprawiają się warunki pracy człowieka. Pracodawcy coraz częściej

wymagają od pracowników takich cech osobistych, jak: umiejętności miękkie, umiejętności twarde, myślenie multidyscyplinarne, inicjatywa, samodzielność, odpowiedzialność, kreatywność, umiejętność pracy w zespole, przywództwo, umiejętność dotrzymywania terminów, krytyczne myślenie itp. Szczególną uwagę we wszystkich sferach produkcji i biznesu skupia się na zdolności człowieka do elastycznego dostosowywania się do nowych warunków pracy, posiadaniu kompetencji społecznych, umiejętności zapewnienia wysokiego poziomu produkcji i wykazywaniu się pracowitością czyli na kształtowaniu umiejętności miękkich [7, s. 710].

We współczesnej teorii i praktyce pedagogicznej istnieją pewne niedociągnięcia w badaniu tego problemu, co wzmacnia jego znaczenie i celowość w badaniach naukowych. Znaczenie pracy w życiu dziecka jako czynnika jego rozwoju wielokrotnie podkreślali wybitni krajowi S. Ananyin, O. Dukhnovych, A. Makarenko, F. Rusova, V. Sukhomlynskyi, K. Ushinskyi i zagraniczni A. Disterweg, Ya Komenskyi, J. Locke, R. Owen, J. Rousseau, J. Pestalozzi, F. Froebel, S. Fourier, nauczyciele przeszłości. Ich naśladowcami w badaniu problemu wychowania do pracy w placówkach przedszkolnych byli Z. Borysowa, T. Wwedeńska, R. Żukowska, D. Mendzherytska, E. Radina, O. Usowa, T. Tsvelykh. L. Klymakova, I. Launer i V. Nechaeva uważali grę za środek kształtujący pracowitość przedszkolaków. Badaniami nad kształtowaniem się wartości moralnych pracy dzieci zajmowali się M. Bogdanova, R. Bure, V. Loginova i T. Ponimanska. Wychowanie do miłości i szacunku do pracy i pracowników znajduje odzwierciedlenie w pracach G. Belenki, G. Godinowej, T. Markowej i Ja. Neverowicza. V. Pavlenchuk, Yu Prykhodko i L. Shashkova badali wspólną pracę przedszkolaków jako klucz do pomyślnej realizacji zadań zawodowych. L. Artemova, N. Boychenko, S. Galaida, S. Kotlyarova, N. Krylova, T. Makeeva, M. Mashovets badali zapoznavanie dzieci z pracą dorosłych. A. Bulak, V. Glotova, L. Pisotska, V. Safonov, D. Sergeeva opracowali metody wprowadzania dzieci w wieku przedszkolnym do zawodów dorosłych.

Studium literatury naukowej daje podstawy do wniosku, że w pedagogice istota pojęcia «ciężkiej pracy» jest dość powszechnie ujawniona.

Jak stwierdzono w Komponentie Podstawowym Wychowania Przedszkolnego: «Pracowitość to cecha osobowości, która świadczy o gotowości do uczestniczenia w działaniach społecznie użytecznych i osiągania wysokich standardów jakościowych» [2].

Nowoczesna edukacja przedszkolna wymaga wprowadzenia najnowocześniejszych, unowocześnionych metod, podejść, technologii, materiałów dydaktycznych, podręczników, które powinny zastąpić stare, nieskuteczne. Dlatego zastosowanie nowych metod i technik w procesie edukacyjnym powinno znacząco usprawnić proces kształtowania chęci do pracy u przedszkolaków.

Zgodnie z wymogami aktualnych programów edukacyjnych edukacja zawodowa w placówkach wychowania przedszkolnego odbywa się w dwóch głównych kierunkach: zapoznavanie dzieci z pracą dorosłych, kultywowanie zainteresowania i szacunku dla niej oraz organizowanie bezpośredniej aktywności zawodowej w jej różnych rodzajach i formach [3, s. 129-130].

W dzisiejszym społeczeństwie zaawansowanych technologii stale pojawiają się nowe zawody: genetyk IT, menedżer kosmoturystyki, dietetyk molekularny, projektant stron internetowych, specjalista ds. cyberbezpieczeństwa, urbanista-ekolog, architekt systemów, rolnik miejski, obserwator wykonawczy, kosmobiolog, tankowiec elektryczny, projektant druku 3D w budownictwie, lingwista cyfrowy itp. Mimo to początki dziecięcych wyobrażeń na temat zawodów dorosłych opierają się na głównych tradycyjnych zawodach: lekarz, nauczyciel, sprzedawca, kierowca, budowniczy, kucharz, ślusarz, farmaceuta, dziennikarz itp. Tylko opierając się na tych zawodach, można kształtować wyobrażenia dzieci na temat ich znaczenia, konieczności zaspokajania potrzeb ludzi.

«Aby dziecko nauczyło się doceniać pracę, starało się uczestniczyć w tym procesie, zdaniem nauczyciela W. Suchomłyńskiego, należy wpajać mu to od wczesnego dzieciństwa» [5, z. 95].

Autorzy kompleksowego programu edukacyjnego dla „Świata Dzieciństwa” ZDO zwracają uwagę na kształcenie starszych dzieci w wieku przedszkolnym pracowitości, co wiąże się z

rozwojem ich odpowiedzialności, dyscypliny, samodzielności, koncentracji, inicjatywy, obserwacji, sumienności, pracowitości, gotowości do realizacji zadań, umiejętność pokonywania przeszkód itp. [4, s. 148].

Jednym z rodzajów pracy starszych dzieci w wieku przedszkolnym jest praca na łonie natury. N. Yarysheva wartość pracy w przyrodzie dostrzega w tym, że w procesie pracy dziecko wchodzi w interakcję z realnymi obiektami natury. Tego typu zajęcia przyczyniają się do kształtowania wśród przedszkolaków zainteresowania pracą rolniczą, szacunku do ludzi, którzy ją wykonują. Dzieci rozwijają umiejętność pracy i chęć do pracy, opiekując się roślinami i zwierzętami. Specyfika pracy w przyrodzie polega na tym, że jest to jedyny rodzaj pracy produktywny dostępny dzieciom w wieku przedszkolnym [6, s. 180-183].

Dobrymi podstawami do angażowania dzieci w wieku przedszkolnym w pracę i pielęgnowania ich pracowitości jest rozwój i stopniowe doskonalenie motoryki małej, zręczności ruchów, zmniejszenie napięcia mięśniowego, rozwój stabilności uwagi, chęć doprowadzenia rozpoczętej pracy do logicznego zakończenia, analiza działań pracowniczych i doskonalenie wyników pracy. Przedszkolaki, oprócz wykonywania określonych czynności porodowych, muszą na odpowiednim poziomie opanować „zdolność do pracy” jako zdolność osoby w określonym czasie i z określoną wydajnością do wykonania maksymalnej możliwej ilości pracy. Praca przymusowa jest pożyteczna dla zdrowia uczniów, przyczynia się do ich rozwoju umysłowego, w skład pracy wchodzi aktywna percepcja, wyobraźnia, pamięć, uwaga i myślenie. Obowiązkowym warunkiem pracy dzieci jest stworzenie sytuacji sukcesu, uznanie wyniku ich działalności przez dorosłych (pochwała, zachęta).

Często przy starszych przedszkolakach, które nie wykazują dużego zainteresowania pracą, chęci do pracy, pojawia się potrzeba dodatkowego dialogu, wyjaśnienia celu ich działań i efektu końcowego, czyli postawienia problemu. Przecież dzieci w starszym wieku przedszkolnym posiadają już pewną wiedzę, umiejętności i mają niewielkie doświadczenie w rozwiązywaniu zadań postawionych przez nauczyciela. Konieczne jest zwrócenie uwagi dzieci na możliwość wykonywania pracy z błędami, zapewniając w odpowiednim czasie pomoc w ich naprawieniu. Uczyc dzieci adekwatnego postrzegania opinii innych ludzi, uwzględniania ich w dialogu i wykonywaniu różnego rodzaju czynności, szanowania opinii innych ludzi. Należy dodatkowo motywować takie dzieci o niewystarczającej zdolności do pracy, aby częściej się z nimi komunikować, stosując jednocześnie nietradycyjne formy komunikacji.

Naukowcy O. Shykyrynska i L. Berezhenna podkreślają znaczenie stosowania technik specjalnych w przypadku dzieci z niewystarczającą zdolnością do pracy: «Wśród zagadnień problematycznych szczególne miejsce zajmują te, które zachęcają do ujawnienia sprzeczności pomiędzy ukształtowanym doświadczeniem a nową wiedzą. W tym celu dzieci muszą zrewidować swoje dotychczasowe pomysły, przebudować je w nowy sposób. Czasami możesz popełnić błąd - pozwól dzieciom zauważyć błąd i go poprawić. Ważne jest, aby zwiększać zainteresowanie dzieci opiniami innych osób. I nie zapomnij o dowcipie: aktywizuje myślenie, zagaduje dzieci. Nieoczekiwane i ciekawe techniki skłaniają do myślenia. Szczególnie dzieci z niedostateczną zdolnością do pracy (dzieci niespokojne) potrzebują takich technik: mobilizują one ich uwagę i siłę woli» [1, s. 195].

Podsumowując, można stwierdzić, że efektywność wychowania dzieci w wieku przedszkolnym jako problemu pedagogicznego zostanie z powodzeniem wdrożona, jeśli zostaną spełnione specjalne warunki pedagogiczne, a mianowicie: określenie zadań, treści, form, metod i środków wychowania zawodowego tej kategorii dzieci, ich zaangażowanie w wykonywanie różnego rodzaju aktywności zawodowej, wdrożenie zróżnicowanego podejścia w procesie stopniowego kształtowania pracowitości i odpowiedzialnego podejścia dzieci do pracy, z uwzględnieniem ich wieku i indywidualnych cech; organizacja ścisłej współpracy placówki wychowania przedszkolnego z rodziną, wykorzystanie najnowszych, skutecznych metod nauczania i wychowania.

Bibliografia

1. Berezhenna L.Yu., Shykyrynska O.V. Technologia nauczania problemowo-dialogowego jako środek rozwijania aktywności poznawczej dzieci w wieku przedszkolnym. Przemiany naukowo-edukacyjne we współczesnym świecie: zbiór materiałów Ogólnoukraińskiej interdyscyplinarnej konferencji naukowo-praktycznej (Czernihów, 15 lipca 2021 r.) / Naukowo-edukacyjne centrum innowacji przemian społecznych, Czernihów. Kwoty: LLC NVP «Rostok A.V.T.», 2021. 483 s.
2. Państwowy podstawowy element wychowania przedszkolnego na Ukrainie (nowe wydanie). Tryb dostępu: <http://osvita.kr-admin.gov.ua> - Nazwa z ekranu (19.03.2024 r.).
3. Ponimanska T. I., Dychkivska I. M. Pedagogika przedszkolna. Praktyka Przewodnik dydaktyczny dla studentów szkół wyższych. K.: Słowo, 2004. S. 119-139.
4. Świat dzieciństwa: kompleksowy program edukacyjny dla placówek wychowania przedszkolnego /podkreślenie: O. M. Bayer, L. V. Batlina, A. M. Bogush i inni; nauki szef naukowy AM Bogusz; ogólnie wyd. L. V. Batlinoi. Tarnopol: Mandrivets, 2015. 200 s.
5. Sukhomlynskyi V. O. Serce oddaję dzieciom. Kijów: Szkoła Radziecka, 1977. 380 s.
6. Yarysheva N.F. Metody zapoznawania dzieci z przyrodą: Edukacja. podręcznik. K.: Vyshcha Shk., 1993. 225 s.
7. Shykyrynska O., Kanarova O., Medun L. Features of soft skills development children of senior preschool age in play activity: theoretical and methodological aspect. Science and education for sustainable development: Publishing House of University of Technology, Katowice, 2022. r. 708-719. Tryb dostępu: <https://cutt.ly/k1LSFrz>. (19.03.2024 r.).

ЗАНЯТТЯ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗДО

Катерина Кабанюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.О. Пахальчук, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

MODERN APPROACHES TO CONDUCTING PHYSICAL EDUCATION CLASSES FOR OLDER PRE-SCHOOL CHILDREN IN PRE-SCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

Kateryna Kabaniuk, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті описано характеристику занять із фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Досліджено проблеми та перспективи сучасних підходів до проведення занять із фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку.*

***Ключові слова:** фізичне виховання, старший дошкільний вік, виховання, заклади дошкільної освіти.*

***Abstract.** The article describes the characteristics of physical education classes for older preschool children. The problems and prospects of modern approaches to the physical education of older preschool children are studied.*

***Key words:** physical education, older preschool age, education, preschool education institutions.*

Фізичне виховання дітей у закладах дошкільної освіти викликає великий інтерес та має важливе значення для загального розвитку дошкільників. Фізичне виховання дітей старшого дошкільного віку — це систематично організована діяльність, спрямована на забезпечення здорового фізичного розвитку, формування рухових навичок, розвиток координації та спритності, а також виховання фізичної культури й активного способу життя [2, с. 112]. У дошкільному віці важливо забезпечити різноманітність фізичних вправ,

рухливих ігор, вправ на розвиток фізичних здібностей, а також стимулювати інтерес дітей до здорового способу життя.

Підходи до проведення занять з фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку можуть бути різноманітними, орієнтованими на розвиток рухових навичок, координації та загальної фізичної підготовки тощо. Так, ігровий підхід базується на використанні різноманітних ігор та вправ, спрямованих на розвиток моторики, спритності та взаємодії між дітьми. Ігровий підхід дозволяє дітям не лише активно рухатися, а й вчитися спілкуватися та співпрацювати в команді. Індивідуальний підхід враховує особливості кожної дитини та спрямований на розвиток конкретних рухових навичок. Він передбачає індивідуальний підхід до кожної дитини, враховуючи її інтереси, здібності та потреби [1, с. 65]. Здоров'язбережувальний підхід орієнтований на збереження та зміцнення здоров'я. Цей підхід акцентує увагу на фізичних вправах, спрямованих на зміцнення м'язів, покращення дихальної та серцево-судинної системи, а також формування здорового способу життя тощо.

Фізичне виховання на свіжому повітрі є важливою складовою розвитку дітей старшого дошкільного віку, зокрема:

1. Заняття на свіжому повітрі допомагають дітям розвивати моторику, координацію рухів, силу та витривалість у природних умовах.

2. Перебування на свіжому повітрі сприяє загартуванню організму, покращує імунну систему дитини.

3. Гра на свіжому повітрі сприяє розвитку соціальних навичок у дітей. Дошкільники вчаться спілкуватися, співпрацювати та вирішувати конфлікти під час спільних ігор тощо [2; 3; 4; 5 та ін.].

Проведення занять з фізичного виховання в закладах дошкільної освіти особливо важливе, оскільки в дошкільному віці формується основа для подальшого фізичного розвитку дитини. Аналіз наукових джерел [3, с. 158] виявив, що важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини під час проведення занять із фізичного виховання. Наприклад, деякі діти можуть мати обмеження в русі або інші медичні проблеми, які потребують уваги та індивідуального підходу. Таким чином, для успішного проведення занять із фізичного виховання в закладах дошкільної освіти необхідно вирішувати ці проблеми шляхом підвищення кваліфікації педагогів, забезпечення необхідним обладнанням і врахування індивідуальних особливостей кожної дитини.

Визначимо перспективні підходи до вдосконалення проведення фізкультурних занять.

По-перше, інтеграція інноваційних методик у процес фізичного виховання може значно покращити ефективність занять.

По-друге, перспективний напрямок – це індивідуалізація підходу до кожної дитини. Врахування індивідуальних особливостей, фізичних можливостей та інтересів дошкільників дозволить максимально розвинути потенціал кожної дитини.

По-третє, важливо звернути увагу на забезпечення безпеки під час занять. Використання сучасного обладнання та контроль за виконанням вправ допоможе уникнути травм та негативних наслідків для здоров'я дітей.

Сучасні підходи до проведення занять із фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку мають великий потенціал для покращення розвитку дітей та формування здорового способу життя [3, с. 141]. Нові методики, спрямовані на інтеграцію фізичних вправ у групові та індивідуальні заняття, допомагають стимулювати розвиток дитячого організму, його координацію та моторику. Розробка і впровадження програм із фізичного виховання, які враховують індивідуальні потреби та можливості кожної дитини, може стати важливим кроком у поліпшенні якості освіти та забезпеченні здорового розвитку дітей.

Список використаних джерел

1. Бабюк С.М. Значення організованої рухової діяльності у фізичній підготовці дітей старшого дошкільного віку під час занять з фізичного виховання. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2017. №10. С. 62-70.

2. Комісова Т.Є., Мамотенко А.В., Коваленко Л.П., Іонов І.А., Катеринич О.О., Сахачкий Г.І. Вікова анатомія та фізіологія людини: навчальний посібник. Харків: ФОП Петров В.В. 2021. 112 с.

3. Марєєва Т.В., Бабачук Ю.М. Розвиток рухової творчості в дітей старшого дошкільного віку засобами рухливої гри. *Інноваційна педагогіка: дошкільна педагогіка*. 2020. №29(2). С. 156-163.

4. Пахальчук Н. О., Мируха Г.М., Романенко О.І. Педагогічні умови активізації рухової активності дітей. *Молодий вчений*. 2019. № 5.2 (96.2). С. 72-75.

5. Пахальчук Н. О. Виховання почуття ритму в дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку засобами ботмерівської гімнастики. *Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології*. 2015. № 7 (51). С. 332-340.

6. Пахальчук Н. Формування естетичного досвіду дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання. *Реалізація ідей В.О. Сухомлинського в практиці роботи сучасної початкової школи: збірник матеріалів педагогічних читань*. Вінниця: Ландо ЛТД, 2015. Вип. 10. С. 8-11.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Ольга Кислиця, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник : І.Г. Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE PROBLEM OF FORMING THE COGNITIVE INTEREST OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE IN THE CONDITIONS OF A PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

Olga Kyslytsia, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті порушується актуальна проблема формування пізнавального інтересу дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти. Теоретичний аспект аналізується на основі психологічних концепцій, зокрема теорії розвитку Жана Піаже. Проаналізовано виклики, з якими стикаються сучасні вихователі та окреслюються рекомендації щодо їх вирішення.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, дитячий садок, дошкільна освіта, розвиток, теорія, педагогіка, індивідуалізація, стимулююче середовище, творчість, співпраця з батьками.

Abstract. The article deals with the actual problem of forming the cognitive interest of older preschool children in the conditions of a preschool education institution. The theoretical aspect is analyzed on the basis of psychological concepts, in particular Jean Piaget's theory of development. Challenges faced by modern educators are analyzed and recommendations for their solution are outlined.

Key words: cognitive interest, kindergarten, preschool education, development, theory, pedagogy, individualization, stimulating environment, creativity, cooperation with parents.

Старший дошкільний вік є періодом інтенсивного розвитку дитини, коли формується не лише фізичне здоров'я, але й когнітивні здібності. Одним з ключових завдань педагогів є створення стимулюючого середовища та розробка ефективних стратегій для формування пізнавального інтересу дітей.

Дитячий садок – це заклад дошкільної освіти, куди вперше потрапляє дитина, де вона знаходиться без батьків, не має їхньої опіки. Це перший самостійний досвід дитини

налагодити стосунки з вихователями та однолітками. Дитячий садок відіграє ключову роль у розвитку дитини, забезпечуючи їй навички та знання, необхідні для успішної соціалізації та знайомства з навколишнім світом.

Проблема формування пізнавального інтересу не нова. Однак вона залишається актуальною для педагогів та освітян. Відповідно до педагогічних довідників феномен «пізнавальний інтерес» має кілька визначень, як от: «захопленість людини, потреба до поглибленого та творчого застосування знань», «виборча спрямованість особистості, звернена до галузі пізнання, до її предметної сторони та самого процесу оволодіння знаннями», «це активне мотивоване емоційне ставлення суб'єкта до предмета пізнання, яке має систематично враховуватись і розвиватись», «мотив учіння та отримання знань» [7]. Отже, пізнавальний інтерес можна розглядати як бажання дитини дізнаватися нове, досліджувати світ, розвивати свої когнітивні здібності.

Згідно з теорією розвитку, запропонованою відомим психологом Жаном Піаже, старший дошкільний вік характеризується формуванням операційних структур, що дозволяють дитині адаптуватися до оточуючого світу. В цьому віці діти активно вивчають навколишній світ, вчаться розуміти причинно-наслідкові зв'язки та властивості об'єктів, предметів, явищ, стосунків. Отже, вихователям закладів дошкільної освіти важливо вивчати та враховувати різноманіття інтересів та особливостей кожної вікової групи дітей та кожної окремої дитини.

Задля формування пізнавального інтересу дітей старшого дошкільного віку в арсеналі вихователя мають бути творчі методики, цікаві дослідницько-ігрові завдання, ілюстративні матеріали. Актуальним сьогодні є вміння застосовувати в роботі з дітьми сучасні ІТ-технології [2]. Вміння створити для дітей навчальне середовище, що буде стимулювати (мотивувати) до нових знань, відкриттів, дослідів. У дитячому садку – це окремі зони в навчальній кімнаті, залі, ігровому майданчику, де дитина може подивитись книжку, помалювати, переглянути відеофільм чи ролик, послухати музику, спостерігати за рослинами (тваринами), тощо.

Про розвиток пізнавального інтересу дитини свідчать такі характерні дії як: тематика та зміст запитань, які вона ставить дорослим; глибина суджень, в яких виявляється розуміння різних явищ, подій та їх причин; продукти та результати творчої діяльності (малюнки, різноманітні вироби та ін.); ігрова активність (зміст, форми ігор); способи та характер спілкування та взаємодії з дорослими та однолітками; способи виконання завдань, вирішення розумових задач [1; 4].

З метою розвитку пізнавальних інтересів старших дошкільників важливим є використання різноманітних ігор та ігрових прийомів, таких як:

- використання різних казкових героїв під час проведення дослідів (мудрої тітоньки Софи, Розумного Колобка, Кмітливого Зайця);

- інтерактивно-дидактичні ігри «Впізнай за описом», «Допоможи рослині», «Сезонні таємниці тварин» та ін. Цікавими для дітей є інтерактивно-дидактичні ігри із отриманням листів-прохань від мешканців лісу, городу, саду, міста, парку тощо. Залучення в гру дозволяє розширити та поглибити знання дітей про флору та фауну, цікавий світ природи нашої планети. Діти вчаться мислити, знаходити причинно-наслідкові зв'язки та способи як допомогти та вирішити проблему;

- ігри з природними матеріалами: «Відгадай, з якого дерева листок?», «Що лікують рослини», «У кого дітки з цієї гілки», «На що схоже?» та ін.;

- будівельно-конструкторські ігри (з використанням як іграшкових конструкторів, так і піску, води, глини та інших природних матеріалів) [5].

Велике значення для формування пізнавальних інтересів дітей є вміння цікаво, захоплено, емоційно розповідати та складати історії (технологія *storytelling*). За своїми потребами все спробувати та про все дізнатись діти-чомучки люблять пригоди, тому із задоволенням мандрують та переносяться в уявний світ фантазій, мрій та пригод. Це дієвий засіб для поглиблення знань та пізнавальних умінь [1; 2; 6; 7].

Варто також не забувати про цінність дитячої праці в природі полягає. В процесі здійснення трудової діяльності відбувається взаємодія з реальними об'єктами природи та форму реалістичні уявлення про різні поняття природи, зв'язки між ними. У процесі праці діти наочно переконуються у важливості дотримання відповідних умов для рослин і тварин та їх ростом і розвитком. Діти із задоволення долучаються до дослідницької роботи: висаджують та спостерігають за появою зеленого пір'я в цибулі, вчать доглядати за рослинами, які потребують поливу, тощо. До означеного виду діяльності можна віднести створення тематичних колективних колажів, конструювання макетів з різноманітних природних та викидних матеріалів [6; 8].

Така діяльність допоможе дітям краще зрозуміти ланцюг взаємозв'язків та взаємозалежностей, що існують в природі. Дітям старшого дошкільного віку подобається така форма роботи як «Нова ідея». Під час проведення такої гри діти описують характерні особливості запропонованого об'єкта чи матеріалу і оцінюють їх з точки зору практичного застосування людиною у теперішньому часі і в майбутньому.

Проблема формування пізнавального інтересу дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти вимагає комплексного підходу та впровадження ефективних принципів та педагогічних умов:

- індивідуалізація підходу: забезпечення індивідуального підходу до кожної дитини, враховуючи її особливості та інтереси;
- створення стимулюючого середовища: організація класних кімнат та ігрових зон так, щоб вони сприяли активному вивченню;
- використання інноваційних методик: впровадження нових педагогічних методик та технологій для активізації уваги дітей;
- розвиток творчості: сприяння розвитку творчих навичок через малювання, конструювання та ігри;
- співпраця з батьками: важливо планомірно організовувати співпрацю з батьками для підтримки інтересу дитини до навчання вдома.

Висновок. Проблема формування пізнавального інтересу дітей старшого дошкільного віку вимагає комплексного підходу, поєднуючи теоретичні знання та практичні методи. Для цього необхідно створити сприятливе навчальне середовище для розвитку пізнавальної активності, враховувати індивідуальні особливості та інтереси кожної дитини.

Педагоги повинні використовувати різноманітні форми та методи роботи, такі як ігрові ситуації, експерименти, проєктна діяльність, активно залучати батьків до співпраці. Важливо заохочувати допитливість, самостійність та ініціативність дітей, надаючи їм можливість для дослідження, відкриттів та творчості.

Лише за умов системної та цілеспрямованої роботи можна досягти позитивних результатів у формуванні стійкого пізнавального інтересу, що є основою для подальшого успішного навчання та розвитку особистості дитини в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Барановська І.Г., Чернятинська А.С., Похила С.С. Забезпечення наступності творчого розвитку дитини на етапі «школа – дошкільний заклад. *Молодий вчений*. 2019. Спецвипуск №5.2 (69.2). С. 91-95. URL: <https://library.vspu.net/jspui/handle/123456789/4587>.
2. Барановська І.Г., Мозгальова Н.Г., Барановський Д.М., Бордюк О.М. Використання засобів ІКТ у процесі дистанційного навчання майбутніх учителів музичного мистецтва. 2021. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/35295>.
3. Бариш А.О., Кравченко В.М. Лабораторія маленького дослідника (пошуково-дослідна діяльність дітей старшої групи). *Палітра педагога*. 2012. С.12-16.
4. Іщенко Л. В., Підлипняк І. Ю., Журавко Т. В. Підготовка педагогів до розвитку у дітей старшого дошкільного віку пізнавального інтересу до предметного світу в проєктній діяльності. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2021. Випуск 80, т. 1. С. 109-111.

5. Карнаухова А.В., Самченко І.В. Психолого-педагогічні особливості розвитку пізнавальних інтересів учнів у процесі початкової школи. 2021. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/4/64.pdf>
6. Кравець Н. Системний підхід до формування пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку у пошуково-дослідній діяльності 2021. URL: <http://journals.pu.if.ua/index.php/esu/article/view/1473/1442>
7. Пастушенко Н.Б., Суддя З.О. Розвиток пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку засобами пошуково-дослідницької діяльності. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. 2012. 533 с.
8. Пізнавальний інтерес. URL: <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=>.
9. Пошуково-дослідницька діяльність з дітьми дошкільного віку. 2022. URL: <https://vseosvita.ua/library/posukovo-doslidnicka-dialnist-z-ditmi-doshkilnogo-viku-186514.html>.
10. Яценко Т.В. Особливості стимулювання пізнавальної активності старших дошкільників через впровадження мультисенсорного підходу. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. 2022. Частина 2. 834 с.

ЗАЛУЧЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО ВИВЧЕННЯ ВІРШІВ: СУЧАСНІ ПРИЙОМИ І ТИПОВІ МЕТОДИЧНІ ПОМИЛКИ ВИХОВАТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Ольга Коваленко, кандидат педагогічних наук, доцент

Альона Ємець, кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди (Україна)

ENGAGING PRE-SCHOOL STUDENTS IN LEARNING POEMS: MODERN TECHNIQUES AND TYPICAL METHODOLOGICAL ERRORS OF THE EDUCATORS IN THE IMPLEMENTATION PROCESS

Olha Kovalenko, Candidate of Pedagogy, Associate Professor

Alona Yemets, Candidate of Pedagogy, Associate Professor

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Стаття присвячена розкриттю методичних підходів до вивчення віршів напам'ять у сучасних закладах дошкільної освіти. Автори розглядають продуктивні прийоми розучування поетичних творів та акцентують увагу на недоліках їх застосування в практиці роботи вихователів.

Ключові слова: дошкільники, вірші, прийоми розучування, методичні помилки.

Abstract. The article is dedicated to the disclosure of methodical approaches to learning poems by heart in modern preschool education institutions. It considers productive methods of studying poetic works and emphasizes the shortcomings of their application in the practical work of educators.

Key words: pre-school students, poems, learning techniques, methodological errors.

Формування в дітей мовленнєвої компетентності залишається одним із пріоритетних завдань дошкільної освіти, оскільки мовлення є основним засобом комунікації, пізнання, мислення. Засвоєння мови відбувається на основі здатності дитини до наслідування. Тому в дошкільному віці малюкам надзвичайно важливо надавати зразки правильного літературного мовлення. Реалізація цього завдання забезпечується завдяки залученню дітей до сприймання й відтворення художніх творів.

Особлива роль у розвитку дошкільників відводиться поетичним творам, які мають супроводжувати малюків з моменту їх народження, а саме: колисковим пісням, забавлянкам, утішкам тощо. Віршовані твори привертають увагу дітей своєю ритмічністю, наявністю

рими, інтонаційною виразністю. Уже на другому році життя малюки виявляють здатність зосереджено слухати, а згодом і відтворювати окремі слова, що римуються. У віці 2-2,5 років вони вже можуть повторити невеликий вірш, що складається з 2-4 рядків.

Вивчення віршів забезпечує розвиток уваги, пам'яті, сприяє збагаченню словникового запасу, удосконаленню звукової культури і граматичної правильності мовлення дітей, позитивно впливає на виникнення інтересу до поетичних творів і дитячих книжок. Тому в усіх вікових групах закладів дошкільної освіти педагоги залучають своїх вихованців до вивчення віршів напам'ять.

У першій молодшій групі програмою не передбачено проведення спеціальних занять з розучування віршів, поетичні твори вихователь використовує принагідно, супроводжуючи ними режимні моменти (умивання, одягання тощо), розглядання іграшок і дії з ними. Багаторазове повторення упродовж тривалого часу тих самих віршів сприяє їх мимовільному запам'ятовуванню дітьми.

Починаючи з другого кварталу другої молодшої групи, малюків залучають до розучування віршів на спеціально організованих заняттях, під час яких основним завданням вихователя є викликати в дітей бажання багаторазово повторювати вірш. Для цього варто використати сюрпризний момент, пов'язаний з появою героя, про якого розповідатиметься у вірші. Розглядання іграшки дозволить активізувати лексику, використану автором, що сприятиме кращому розумінню і запам'ятовуванню тексту. Найбільш ефективним прийомом розучування віршів у цій віковій групі є залучення дітей до виконання ігрових дій відповідно до змісту (погладжувати іграшку, рухати нею тощо). З огляду на те, що малюки четвертого року життя ще не здатні вивчити вірш на основі довільного запам'ятовування, перед вихователем не стоїть завдання обов'язкового засвоєння тексту під час заняття. Вірш лише починає вивчатися, а потім закріплюється в повсякденному житті та на наступному занятті.

У середній і старшій групах для розучування добираються більші за обсягом і складніші за змістом вірші, тому заняття може розпочинатися зі вступної бесіди, метою якої є підготовка дітей до сприймання твору, пояснення незрозумілих слів. Після виразного читання вірша вихователем і проведення бесіди за його змістом дітям обов'язково дається установка на його запам'ятовування. Вихователь має заздалегідь продумати прийоми роботи, які дозволять зробити цей процес для дітей більш легким і привабливим. Наприклад: розучування вірша у супроводі рухів, з одночасним малюванням, з використанням зорових опор у вигляді ілюстрацій або моделей тощо.

Вихователі закладів дошкільної освіти під час розучування віршів напам'ять активно використовують різноманітні сучасні технології. Особливого поширення набула мнемотехніка. Про це свідчить велика кількість відеозанять, розміщених педагогами в мережі Інтернет. Здійснений нами аналіз дозволяє стверджувати, що переважна більшість вихователів у своїй роботі віддає перевагу методичним посібникам С.М. Ванжі «Вивчаємо вірші за допомогою мнемотехніки» [1], розроблених для різних вікових груп. Особливістю цих методичних матеріалів є те, що їх авторка дібрала невеликі за обсягом поетичні твори, у яких зміст кожного рядка можна легко передати за допомогою ілюстрації. Безперечно, спираючись на зорові опори, подані в таблицях у вигляді яскравих малюнків, діти зможуть легко запам'ятати і відтворити прослуханий вірш. Однак, на превеликий жаль, досить часто вихователі припускаються суттєвих методичних помилок під час використання посібників такого типу, що негативно позначається на результатах навчальної діяльності, а саме: не вдається досягти основної мети заняття – вивчити вірш напам'ять. Серед основних помилок можна виділити такі:

1. Пропонуючи дітям твір для запам'ятовування, вихователі не завжди самі добре знають вірш напам'ять, а відтворюють його, спираючись на текст підписів, поданих під ілюстраціями.

2. На занятті вихователі часто невинновдано віддають перевагу роботі з ілюстративним матеріалом (надто детально аналізують зображення), що перешкоджає

повноцінному сприйняттю дошкільниками художніх образів, словесно створених автором вірша.

3. Під час розучування вихователь стимулює дітей до повторення слідом за ним окремих рядків, а не всього вірша в цілому.

Отже, готуючись до проведення заняття з розучування вірша, вихователю необхідно самому його добре вивчити напам'ять. Це дозволить педагогові вільно орієнтуватися в тексті та, за потреби, надавати допомогу дітям під час його відтворення. Добираючи наочний матеріал і визначаючи місце його використання на занятті, слід обов'язково враховувати той факт, що зорова наочність суттєво впливає на дітей. Тому завдання вихователя полягає в тому, щоб дібрані ним засоби наочності та прийоми роботи з нею не руйнували словесних художніх образів, створених автором поетичного твору, а були ефективною зоровою опорою, сприйняття якої стимулюватиме дітей до швидкого пригадування і відтворення вірша. Свідоме запам'ятовування поетичного твору має ґрунтуватися на створених в уяві дитини образах, які виникають на основі цілісного сприймання авторського тексту. Тому доцільно розучувати з дітьми вірші повністю, супроводжуючи текст поступовою появою опорних малюнків.

Список використаних джерел

1. Ванжа С.М. Вивчаємо вірші за допомогою мнемотехніки. Харків: Ранок. 2017.

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ ПІЗНАВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тетяна Ковтун, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К.А. Колеснік, докторка філософії, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DIDACTIC GAME AS A MEANS OF COGNITIVE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN

Tatiana Kovtun, *master's student*

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито проблему використання дидактичних ігор як одного із засобів формування та розвитку пізнавальної активності дітей молодшого дошкільного віку. Досліджено вплив дидактичної гри на пізнавальний розвиток молодших дошкільників. У результаті аналізу психолого-педагогічної літератури в статті сформульовано педагогічні умови розвитку пізнавальної діяльності дітей молодшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор.

Ключові слова: пізнавальна активність, розвиток пізнавальної активності, гра як провідний вид діяльності, дидактична гра, система дошкільної освіти, молодший дошкільник.

Abstract. The article reveals the problem of using didactic games as one of the means of forming and developing the cognitive activity of children of younger preschool age. The influence of the didactic game on the cognitive development of younger preschoolers was studied. As a result of the analysis of the psychological-pedagogical literature, the article formulates pedagogical conditions for the development of the cognitive activity of children of younger preschool age by means of didactic games.

Key words: cognitive activity, development of cognitive activity, game as a leading type of activity, didactic game, preschool education system, younger preschooler.

На сучасному етапі розвитку української системи освіти дошкільна ланка має бути організована таким чином, щоб забезпечити розвиток індивідуальних здібностей,

пізнавальної активності та творчого ставлення до життя кожного вихованця, упровадження різних інноваційних навчальних програм, реалізацію принципу гуманного підходу до дітей та іншими словами, дошкільна освіта надзвичайно зацікавлена в знанні про особливості психічного та індивідуального розвитку кожної особистості.

Актуальність нашого дослідження визначається значущістю формування пізнавальної активності молодших дошкільників. Трансформації, які відбуваються на сучасному етапі розвитку сучасного українського суспільства спричинила кардинальні зміни в системі дошкільної освіти, торкнувшись як організаційних, так і змістових аспектів цієї освітньої ланки [7, с. 183].

Саме тому дошкільна освіта покликана формувати загальну культуру, розвивати фізичні, інтелектуальні, моральні, естетичні та особистісні якості, а також формувати передумови до навчальної діяльності. І тому перед системою дошкільної освіти стоїть завдання організувати навчально-виховний процес таким чином, щоб максимально розкрити інтелектуальний потенціал кожної особистості, і навіть осіб з особливими освітніми потребами.

Отже, формування пізнавальної активності дошкільників можна вважати актуальним питанням на сьогоднішній день у зв'язку з необхідністю розв'язання таких суперечностей як:

- між об'єктивною потребою дошкільної освіти, тобто використання дидактичної гри як одного із засобів формування пізнавальної активності молодших дошкільників та недостатньою підготовкою педагогічних кадрів до впровадження та практичного застосування даного засобу;

- між соціальним замовленням суспільства, що визначає розвиток інтелектуального потенціалу особистості, як одну із найважливіших цілей дошкільного навчання й виховання та недостатньою розробленістю в теорії та практиці засобів, спрямованих на успішність формування пізнавальної активності дітей даного віку;

На сьогоднішній день існує безліч як традиційних, так і нетрадиційних методик, прийомів, методів, засобів, спрямованих на формування пізнавальної активності молодших дошкільників: безпосередня навчальна діяльність, ознайомлення з оточуючим середовищем, залучення дітей до праці тощо. Однак, найважливішим засобом формування пізнавальної активності виступає дидактична гра, яка є провідною діяльністю дітей у цьому віці.

Проблема формування пізнавальної активності в дошкільників уже протягом багатьох років займає одне із значущих місць у психолого-педагогічній літературі. Це питання є важливим у контексті формування готовності дітей молодшого дошкільного віку до майбутнього навчання в школі. Слід підкреслити, що саме дидактична гра виступає першим етапом навчання, на якому діти пізнають середовище, що їх оточує [5, с. 53].

На нашу думку, формування пізнавальної активності дітей відбуватиметься успішно, коли в дидактичні ігри будуть включені педагогічно обґрунтовані прийоми й методи розвитку логічного мислення, уваги, мовлення, пам'яті, сприймання та інших психічних процесів.

Сучасні українські та зарубіжні дослідники, педагоги, психологи розглядають дидактичну гру з різних точок зору та дають різні визначення даному поняттю. Дане питання розглядалось у працях К. Колеснік, Л. Любчак, О. Ляховець, О. Савченко, І. Стеценко та багато інших.

Дошкільне дитинство – це найактивніший період у розвитку людини, що підходить для пізнання навколишнього світу. Згідно з психолого-педагогічними дослідженнями дитина дошкільного віку відрізняється динамічним розвитком. У цьому віці відбуваються суттєві зміни в психічній, фізичній, когнітивній сферах, удосконалюються основні види діяльності.

Пам'ять дитини зазнає кількісні та якісні змін: вона стає довільною та опосередкованою. Розвиваються й характеристики уваги, а саме: об'єм, стійкість, перемикання, розподіл. У цей період з'являється висока потреба в пізнанні, дитина ставить

питання («Чому так, а не інакше?», «А що це?», «Як це працює?»), намагаючись класифікувати явища навколишньої дійсності, що вказує на формування логічного мислення.

На цьому етапі під час дорослішання активно розвиваються всі компоненти мовлення, відбувається практичне оволодіння нею: розвивається граматична, лексична складові мовлення, покращується звуковимова, збагачується словниковий запас, розвивається діалогічне та монологічне зв'язне мовлення, поступово зникає егоцентризм у спілкуванні з дорослими та однолітками.

Гра – це призма, через яку діти сприймають навколишній світ і відображають його у своїй діяльності. Дорослі сприймають гру як захоплююче проведення часу, але навіть у цьому віці гра може стати неоціненною допомогою. Для дорослих гра є доповненням до діяльності, але для дітей вона є основним видом діяльності, через який відбувається процес навчання та соціальної адаптації дитини [2, с. 132].

Під час занять дітям молодшого дошкільного віку доцільно пропонувати завдання у вигляді загадок, питань, які не лише розширюють та поглиблюють знання про навколишній світ, а й розвивають пізнавальну активність, допитливість, формують мотивацію до навчання.

Елементи дидактичних ігор, що доступні в групах, можуть бути використані для різних видів пізнавальної діяльності. Зміст дидактичних ігор не тільки розширює освітній кругозір дітей, а й вчить їх самостійно мислити про природні явища, предмети, що їх оточують, суспільне життя, людей різних професій і національностей, уявлення про працю, систематизувати й поглиблювати свої знання привчаючи дітей мислити самостійно, використовувати свої знання в різних ситуаціях та у відповідь на поставлені завдання.

Дидактична гра як засіб розвитку пізнавальної активності дітей молодшого дошкільного віку містить у собі великі потенційні можливості, а саме:

- виховує інтерес та уважність;
- розвиває здібності та таланти;
- знайомить дітей з різноманітними, життєвими ситуаціями;
- вчить їх діяти за правилами;
- активізує пізнавальні процеси;
- розвиває допитливість;
- поглиблює знання, уміння, навички, формує власний досвід.

Структура дидактичної гри складається з наступних компонентів: мета, ігрове завдання; ігрові дії; правила гри; хід гри [4, с. 138]. Сутність дидактичних ігор полягає в тому, що діти вирішують пізнавальні завдання, запропоновані їм у цікавій ігровій формі та знаходять рішення. Дидактичні ігри можна вважати навчальними іграми також. Їхнє основне призначення – сприяти засвоєнню та закріпленню в дітей наявних знань, умінь та навичок, розвивати психічні процеси та розумові здібності. Дидактичні ігри відіграють одну із найважливіших ролей у всебічному розвитку дітей.

Ігрові методи використовуються на заняттях з дітьми різних вікових груп: у молодших – у вигляді сюрпризних моментів, імітаційних рухів, появи казкового персонажа. При використанні вихователем наочних та словесних методів у формуванні пізнавальних уявлень супроводжуються практичним та ігровим методами [1, с. 26]. Організуючи дидактичну гру з дітьми молодшого дошкільного віку з метою формування пізнавальної активності, вихователь перш за все повинен:

- створити сприятливу та доброзичливу атмосферу спілкування;
- з'ясувати причини недостатньої сформованості тих чи інших розумових дій (операцій) і за допомогою повторних вправ підвищити рівень її розвитку;
- сприяти формуванню правильних стосунків між дітьми, умінню грати разом, підпорядковувати свої інтереси інтересам колективу, допомагати один одному, радіти успіхам інших.

Проведення будь-яких дидактичних ігор має включати наступні дії:

1. Ознайомити дошкільників зі змістом гри, дидактичним матеріалом, який буде застосовуватися під час гри (сюжетні або предметні картинки, іграшки, будь-які й інші предмети): показ предметів; проведення короткої бесіди, у ході якої, уточнюються наявні знання дітей.

2. Пояснити правила гри. На цьому етапі вихователь звертає свою увагу на поведінку дітей відповідно до правил гри, на чітке їх виконання або невиконання;

3. Показ вихователем ігрових дій, у процесі яких вчить учасників гри правильно виконувати ту чи іншу дію, звертаючи їхню увагу на тому, що інакше гра не призведе до бажаних результатів (наприклад, хтось з дітей бігає, коли вихователь дав команду «стояти або завмерти»).

4. Визначити ролі педагога в грі: він може виступати в ролі гравця, вболівальника або судді. Ступінь безпосередньої участі вихователя в грі визначається віком дитини, рівнем її підготовки, складністю навчальних завдань та правилами гри. Беручи участь у грі, вихователь тільки керує діями гравців: допомагає, дає підказки та поради, направляє, запитує, нагадує та багато іншого.

5. Підвести підсумки гри. Вихователь звертає увагу на те, що шлях до перемоги можливий лише через подолання безлічі труднощів, уважність та дисципліну. Наприкінці гри вихователь запитує дітей, чи сподобалася їм гра, й обіцяє, що наступного разу вони зможуть пограти в нову гру, яка буде не менш цікавою. Діти з нетерпінням чекають на це [6, с. 98].

Сучасні психологи підкреслюють, що саме ігрова діяльність допомагає молодшим дошкільникам набувати знань, умінь та навичок у різних видах діяльності, засвоювати соціальні норми поведінки, покращити фізичний та емоційний стан, позбутися психічних травм, дозволяючи пережити хворобливі для психіки обставини в спрощеній формі [6, с. 98].

У практиці ЗДО в різних предметних галузях з дітьми дошкільного віку можливе застосування наступних ігор:

- В освітньому напрямі «Особистість дитини» – «Веселий рахунок», «Цікавий ланцюжок», «Числовий поїзд», «Зачарований годинник» та ін.

- В освітньому напрямі «Мовлення дитини» – «Чарівний компот», «Звукові будиночки», «Звуковий потяг», «Угадай героя за його описом», «Пошта від героя», «Плутанина», «У гостях у казки», «Угадай героя з його вчинків» та ін.

У дидактичній грі використовуються ігрові способи та прийоми вирішення пізнавальних завдань. Рольова дидактична гра тренує соціальні та комунікативні навички дітей відповідно до правил, установлених у цій грі.

Отже, дидактичні ігри допомагають закріпленню знань, засвоєнню способів пізнавальної діяльності. Упровадження дидактичних ігор у ЗДО розвиває в дітей увагу та зосередженість, формує пізнавальний інтерес. Відчуваючи недолік знань чи вмінь, у якому побудовано дидактичні завдання, малюк набуває особисту мотивацію до вивчення нових знань.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Наук. кер. Т. О. Піроженко ; авт. кол.: О. М. Байєр, О. К. Безсонова, О. Г. Брежнєва, Н. В. Гавриш, Л. П. Загородня, О. Г. Косенчук. Київ: Видавництво, 2021. 26 с. URL: <https://pedpresa.com.ua/206188-bazovyj-komponent-doshki-lnoyi-osvity-nova-redakciya.html>

2. Лукашова Ю. Застосування дидактичних ігор у процесі ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями. *Еволюційні процеси в галузі дошкільної освіти: інноватика, досягнення, перспективний досвід*: зб. матеріалів І Всеукр. Інтернет-конф. викладачів, студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Маріуполь, 27 листоп. 2020 р. / Маріуп. держ. ун-т ; за заг. ред. О.Г. Брежнєвої, С. І. Макаренко. Маріуполь: МДУ, 2020. С. 132-136.

3. Любчак Л.В., Колеснік К.А. Методика організації ігрової діяльності: практикум. Вінниця: ЦОП «Документ Принт», 2017. 196 с.

4. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проєкту В.О. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертутіна та ін.; наук. ред. Г.В. Беленька; Київ. у-т ім. Б. Грінченка. Київ: Київ. у-т ім. Б. Грінченка. 2020. 440 с.

5. Заболотний В. Ф., Слободянюк І. Ю., Мисліцька Н. А. Дидактичні можливості використання веб-орієнтованих технологій під час навчання фізики в класах гуманітарного профілю. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Том 65. № 3. С. 53-65.

6. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2019. 428 с.

7. Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи: зб. наукових праць / за заг. ред.: О.А. Сорочинської, О.С. Олійник. Житомир: ФОП Левковець, 2023. 243 с.

ІНТЕГРОВАНІ ЗАНЯТТЯ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ: СУТНІСТЬ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ

Наталія Корж, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INTEGRATED CLASSES IN THE PRE-SCHOOL EDUCATION INSTITUTION: THE ESSENCE AND METHODOLOGY OF CONDUCT

Natalia Korzh, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкривається сутність інтегрованих занять у закладі дошкільної освіти та методичні аспекти їх проведення.

Ключові слова: інтегровані заняття в закладі дошкільної освіти, групова діяльність, структура інтегрованого заняття.

Abstract. The article reveals the essence of integrated classes in a pre-school education institution and methodical aspects of their implementation.

Key words: integrated lessons in a preschool education institution, group activity, structure of an integrated lesson.

Відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти пріоритетом дошкільної освіти є формування у дітей компетентностей, як динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів діяльності, якостей та цінностей. У зв'язку з тим, що сьогодні в багатьох закладах дошкільної освіти переважає традиційна система навчання, метою якої є формування знань дітей з певних галузей, знання дітей не характеризуються системністю. Наявність системних знань про світ також є важливим пріоритетом Концепції нової української школи [6].

В дитячому дошкільному закладі переважає традиційна наочна система навчання і часто виходить, що знання дошкільника залишаються розрізненими, штучно розчленованими за наочним принципом, і в результаті діти не завжди цілісно сприймають всю картину навколишнього світу [7]. Відомо, що в природі та суспільстві немає сфери, яку б описувала лише одна галузь знань. В навчальних закладах і дошкільних, зокрема, відбувається пізнання оточуючого світу за окремими галузями саме тому, що з часом об'єм знань з кожної галузі став настільки великим, що кожна галузь відокремилася і сформувалася як окрема наука. Якщо в школі вивчати цілісно неможливо, то в закладі дошкільної освіти, на нашу думку, оскільки відбувається ознайомлення дітей із елементами науки, з її основами, з формуванням уявлень дитини в різних галузях, то така можливість є.

Дослідниця проблем інтеграції в дошкільній освіті Н.Гавриш зазначає: «Реалізація принципу інтеграції в тематичному плануванні виявляється в такій організації, яка

характеризується об'ємністю, багаторівневістю, багатомірністю видів і форм діяльності, що дають змогу максимально проявитись природним задаткам дітей; широтою інформаційно-пізнавального поля, що об'єднує різні галузі знань і допомагає досягнути взаємопов'язаність усього з усім» [1, с. 22]. Саме завдяки тому, що інтегровані заняття дозволяють дитині цілісно сприймати оточуючий світ, це і викликає інтерес, формує пізнавальну мотивацію до таких занять, знання даються дитині легко, без перенапруження, перевантаження та стомлюваності.

Водночас, педагоги відчують певні труднощі під час планування та проведення інтегрованих занять у закладі дошкільної освіти. Ці труднощі пов'язані з забезпеченням цілісності, структурної та тематичної єдності інтегрованих занять. Також вихователь повинен володіти способами інтегрування змісту та методів навчання. Але основоположним у цьому процесі, на нашу думку, має бути наявність глибокого переконання у вихователя в тому, що використання інтегрованих занять є доцільним та необхідним для розвитку цілісності та системності знань і мислення дітей.

За нашими спостереженнями, ще достатньо велика кількість вихователів закладу дошкільної освіти, як і вчителів початкової школи ставлять за мету виконання завдань навчальної програми, а не сформованість особистості дитини. Якщо ж вихователі і стануть за мету формування особистісних якостей дитини, то це переважно такі якості, які полегшують виконання професійних обов'язків. До таких якостей варто віднести дисциплінованість, слухняність, точне виконання завдань за зразком. Якщо ж в основі завдань педагога знаходиться компетентнісний підхід, то це визначає і спрямованість його на організацію та проведення інтегрованих занять в закладі дошкільної освіти.

Інтегровані заняття в закладі дошкільної освіти – це форма освітньої діяльності педагога, що об'єднує блоки знань із різних галузей навколо певної проблеми [4]. Під час проведення інтегрованих занять використовуються знання з декількох освітніх напрямів: особистість дитини, дитина в сенсорно-пізнавальному просторі, дитина в природному довкіллі, гра дитини, дитина в соціумі, мовлення дитини, дитина у світі мистецтва.

Підвищити якість інтегрованих занять допоможуть інтелектуальні карти [5]. Розглянемо до прикладу використання інтелектуальної карти під час інтегрованого заняття. На початку заняття повідомляємо дітям ключове слово. Запитуємо, чи знайоме це слово дітям, чи ні, як вони його розуміють, з якими словами це слово «дружить». Це ключове слово пишемо на великому аркуші паперу посередині. Можемо попросити дітей допомогти написати це слово та після написання сприймають його цілісний образ, що сприяє невимушеному його запам'ятовуванню. Потім від цього ключового слова вихователь проводить лінії-стежинки в різні сторони. Кожна стежинка закінчується словом, логічно пов'язаним із ключовим. Також за бажанням діти можуть намалювати малюнок до кожного слова або інший смисловий образ. Таким чином, процес складання цієї інтелектуальної карти набуває динамічного та діалогічного характеру. Як зазначає Н. Гавриш, роботу із схемою або інтелектуальною картою доцільно здійснювати за такими логічними кроками: термінологічний, художньо-лексичний та тілесно-орієнтований або руховий [1, с. 24]. Проте, зміст роботи на кожному етапі має визначатися інтересами дітей, їх індивідуальними особливостями та рівнем знань у певній галузі. Розглянемо зазначене на прикладі. На початку заняття пропонуємо дітям слово «Дім». Записуємо його на дошці. Потім запитуємо дітей, з якими словами «дружить» дане слово (мешканці, житло, територія, будівля). Впродовж заняття інтелектуальна карта може доповнюватися, тобто, кількість слів може збільшуватися. На цьому етапі можемо використовувати такі методи: бесіда, полілог, малювання символічних зображень названих слів, гра «запитання-відповіді», застосування інших способів їх втілення (наприклад, показати пальчиками, зобразити в русі, жестах, знайти з-поміж інших відповідну картинку тощо). Малювати діти можуть по черзі на самій карті або на окремих аркушах, які потім приклеїти малюнок на карту.

На другому етапі уточнюємо значення слів-понять, вправляємося з дітьми у складанні словосполучень, фраз, пошуку відповідних смислів у художніх творах. Вихователь

використовує такі методи та прийоми: читання та розповідання, хорове промовляння чистомовок, коротких віршів, текстів, що супроводжуються пальчиковими рухами, загадування загадок, лексико-граматичні вправи. Причому педагог намагається розгорнути смислове поле на якомога ширшому матеріалі – про природу, світ людських стосунків, математичні відношення; намагається задіяти художні уявлення, сенсорні відчуття дітей. Тобто інтегрує змістовий матеріал заняття.

Третій етап на занятті може знайти місце в кожній його частині, коли вихователь відчуває потребу задіяти рух для збереження загального ритму, темпу заняття. Можна використати ігри, що тематично можуть бути близькими ідеї заняття. Під час рухових вправ діти за допомогою власного тіла можуть відобразити певні смисли. Колективна робота над складанням карти вимагають значного емоційного, розумового та фізичного навантаження, тому рухова активність мають надзвичайно важливе значення для забезпечення працездатності дітей [7].

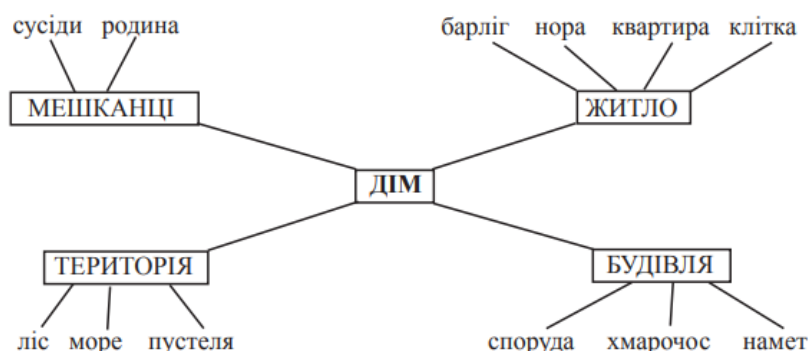

Рис. 1. Приклад інтелектуальної карти інтегрованого заняття (за Н.Гавриш).

Підсумовуючи, зазначимо, що інтегровані заняття, окрім формування системних знань дітей з різних освітніх галузей, сприяють ще об'єднанню дітей спільною діяльністю, збагачують досвід активної участі у взаємодії з ровесниками та дорослими, діти вправляються в ініціюванні власних ідей, дій, навчаються домовлятися, наполягати, підкорятися, тобто діяти разом. За умови використання інтелектуальної карти в процесі інтегрованого заняття діти можуть бачити спільний результат, разом створений продукт, що викликає радість і залишаються у пам'яті дитини.

Список використаних джерел

1. Гавриш Н. Інтегровані заняття: Методика проведення. Київ: Шк. світ, 2007. 128 с.
2. Колеснік К.А. Реалізація освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтв» у процесі експериментування та групової діяльності дошкільників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. / редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя: КПУ, 2021. Вип. 74. Т. 1. С. 19-23.
3. Кривошея Т. М. Наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині Я. А. Коменського. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка*: збірник наукових праць. 2009. № 28. С. 349-354.
4. Пахальчук Н. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті Європейських освітніх стратегій*: зб. матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів Інституту педагогіки, психології і мистецтв / за ред. Г.С.Тарасенко. Вінниця: ФОП Корозун Д.Ю., 2012. С. 358-363.
5. Шикиринська О.В., Вишківська В.Б., Александрович Т.В. Ментальні карти у розвитку математичної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-18 квітня 2019 р.) / за ред.

О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2019. Вип. 8. С. 183-185.

6. Шикиринська О.В., Вишківська В.Б. Організація процесу навчання в Новій українській школі: теоретико-практичний аспект. *Молодь і ринок*. 2019. № 11 (178). С. 73-79.

7. Шикиринська О., Петришина Т. Особливості науково-методичного забезпечення у закладах дошкільної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2023. Випуск 69. С. 100-107.

8. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27, 2022. 404-414.

9. Lazarenko N., Kolomiets A., Kolesnik K. Peculiarities of Organization of Group Interaction of Preschool Children in the Process of Game-Experimentation. *Preschool Education: Global Trends*. №2. P. 123-138.

РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ

Тетяна Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент

Вікторія Солоненко, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)

DEVELOPMENT OF LOGICAL THINKING OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE PROCESS OF FORMING ELEMENTARY MATHEMATICAL IDEAS

Tetiana Kryvosheya, Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor of the Department of Preschool Education

Viktoriia Solonenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості розвитку логічного мислення дітей старшого дошкільного віку в процесі формування елементарних математичних уявлень. Акцентується увага на розвитку операцій логічного мислення: аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, абстрагування, узагальнення, серіації.

Ключові слова: діти старшого дошкільного віку, логічне мислення, формування елементарних математичних уявлень, операції логічного мислення.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the development of logical thinking of older preschool children in the process of forming elementary mathematical ideas. Emphasis is placed on the development of operations of logical thinking: analysis, synthesis, comparison, classification, abstraction, generalization, serialization.

Key words: children of older preschool age, logical thinking, formation of elementary mathematical concepts, operations of logical thinking.

Логічне мислення є важливим складником розумового розвитку людини і характеризується здатністю вирішувати проблеми, аналізувати інформацію та приймати обґрунтовані рішення. З огляду на це, розвиток логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку стає ключовим завданням дошкільної освіти і основоположним періодом у

засвоєнні фундаментальних знань, оскільки саме в цей час закладаються основи для подальшого успішного навчання та особистісного розвитку.

Теоретичним підґрунтям проблеми розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку послуговували праці відомих науковців, дослідників. Зокрема, Н. Баглаєва досліджувала формування логічного мислення у дітей через гру; О. Білан – використання математичних завдань з метою розвитку логічного мислення дітей; В. Бондар – психологічні аспекти розвитку логічного мислення; Т. Кривошея – розвиток логічного мислення дітей дошкільного віку засобами технології З. Дьєнєша; А. Ільченко – розглядала вплив різних видів діяльності на розвиток логічного мислення; З. Борисова – досліджували методи навчання логіки через інтерактивні заняття; О. Брежнєва – аналізувала вплив середовища на розвиток логічного мислення; С. Бурсова – вивчала роль батьків у розвитку логічного мислення дітей; Л. Клевака П. та Т. Вакуленко М. – розглядали роль колективної діяльності у розвитку логічного мислення; М.Головко Б. та С. Ракітянська – досліджували вплив технологій на розвиток логічного мислення дітей дошкільного віку.

Розвиток логічного мислення дітей старшого дошкільного віку найбільш успішно здійснюється у процесі формування елементарних математичних уявлень. З цією метою доцільно використовувати дидактичні ігри, інноваційні технології, створювати освітні ситуації та організовувати групову та індивідуальну дослідницьку діяльність дітей.

Серед інноваційних технологій, які сприяють розвитку логічного мислення дітей старшого дошкільного віку, Т. Кривошея виділяє технологію «Логічні блоки» З.Дьєнєша [3], роботу з математичними головоломками [4], технологію формування логіко-математичної компетентності дітей 3-6 років Л.Зайцевої, «Пізнавально-ігрові комплекси» В.Позднякової, математичні матеріали М.Монтессорі, використання інформаційно-комунікаційних технологій та інші [5; 6]. Сучасні підходи до розвитку логічного мислення старших дошкільників набувають особливого значення в педагогічній практиці. Вони дозволяють ефективніше підготувати дітей до шкільного навчання і розвивати їхні інтелектуальні здібності. Крім того, розвитку логічного мислення дітей старшого дошкільного віку сприяє розв'язування простих задач.

Логічне мислення дітей базується на їхньому чуттєвому пізнанні. Підґрунтям для розвитку логічного мислення є наочно-дійове та наочно-образне. Наочно-дійове мислення готує свідомість дитини до подальшого розвитку, при цьому допомагає дошкільнику накопичувати факти, відомості про навколишню дійсність, створює базу для формування понять та уявлень. В процесі наочно-дієвого мислення зароджуються передумови для більш складної форми – наочно-образного мислення, яке дозволить дитині вирішувати поставлені перед нею завдання, не роблячи практичних дій.

Формування в дитини логічного мислення пов'язане з освоєнням розумових операцій. Вони активно розвиваються саме в дошкільному дитинстві і починають виявлятися як способи розумової діяльності. Операції аналізу та синтезу виступають основою для всіх розумових процесів.

Важливо, що у дитини старшого дошкільного віку якісно змінюється характер узагальнень. Діти перестають оперувати лише зовнішніми ознаками об'єктів і поступово переходять до розуміння найважливіших ознак предмета. Підвищення рівня узагальнення дає можливість дошкільнику освоїти операцію класифікації, з допомогою якої можна визначити місце об'єкта у певній групі з урахуванням видо-родових ознак.

Уміння класифікувати об'єкти допомагає дитині використовувати у мові узагальнюючі слова, значно поглиблює уявлення та знання про навколишній світ і дозволяє визначати у предметі відмінні ознаки. У цьому процесі простежується певний взаємозв'язок між близькістю предметів до особистого досвіду дитини. Чим більше предмет знайомий дитині, тим точніше узагальнення вона робить. Насамперед, дитина виділяє групи об'єктів, якими вона регулярно оперує: одяг, іграшки, посуд, меблі, овочі, фрукти. Дошкільник виявляє здатність розділяти суміжні групи: чайний та столовий посуд, домашні та дикі тварини, перелітні та зимуючі птахи, солодкі і кислі фрукти та ін.

Опрацювання наукової та методичної літератури [1; 7; 8; 9; 10] дозволило виявити ефективні засоби та форми розвитку логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку. Це, зокрема, сюжетно-рольові, дидактичні, логіко-математичні ігри та вправи, художня література, фольклор, математичні казки, доміно, пазли, флексагони, комп'ютерні ігри, а також інноваційні педагогічні технології: «Кольорові палички Кюїзенера», «Логічні блоки Дьенеша», LEGO-конструювання, методи ейдетики, ментальна арифметика, використання геобордів, організація експериментування тощо.

Як зазначає А.Сазонова, важливе значення в розвитку мислення дошкільника має знаково-символічна діяльність. Вона дозволяє моделювати й перетворювати об'єктивний світ у внутрішньому плані свідомості через заміщення, кодування, моделювання, схематизація, узагальнення тощо. Науковиця виокремлює такі етапи становлення знаково-символічної діяльності: заміщення (гра, мовлення, малювання, конструювання), моделювання, розумове експериментування (творчі процеси, індивідуальні особливості). Логічне мислення старшого дошкільника характеризується тим, що мовленнєва дія здійснюється з опорою на поняття; при цьому дитина в змозі продумати план роботи, а потім виконати відповідну дію [8].

На думку Л. Іщенко, Т. Кривошеї, Т. Журавко, важливе значення у розвитку логічного мислення дітей старшого дошкільного віку відіграє функціонування в ЗДО розвивального логіко-математичного середовища, в якому мають бути створені максимальні умови для логіко-математичного розвитку дошкільника. Крім того, оволодінню логічними операціями, засвоєнню елементарних логічних прийомів, формуванню вміння розмірковувати, обґрунтовувати свою думку, робити прості висновки сприяє використання в освітньому процесі закладу дошкільної освіти ігрових засобів навчання [2, с.878].

Наприклад, з метою розвитку в дітей старшого дошкільного віку операцій логічного мислення можна використовувати такі завдання: операція аналізу (завдання «Живі-неживі предмети», «Істивне-неістивне», «Холодне-тепле» та ін.); операція синтезу (завдання «Варимо борщ і компот», «Склади з геометричних фігур» та ін.); серіація (завдання «Посади ялинки в ряд», «Розмісти машини», «Що спочатку, а що – потім?» та ін.); порівняння (завдання «Знайди пару», «Знайди відмінності», «Знайди однакові», «Знайди частину, якої не вистачає», «Що спільного?», «Добери ключ», «Чия це тінь?» тощо); абстрагування (завдання-доручення «Принеси червоний м'яч», «Знайди усі квадрати» та ін.); класифікація (завдання «Розділи на групи», «Назви одним словом»); узагальнення (завдання «Знайди спільне» та ін.).

Отже, розвиток логічного мислення в дітей старшого дошкільного віку здійснюється у процесі формування елементарних математичних уявлень і передбачає використання сучасних засобів навчання, дидактичних ігор, інноваційних технологій, створення освітніх ситуацій.

Список використаних джерел

1. Дорошенко Т.М., Мацько В.В. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень: навч.посіб. Кременчук: Бігарт, 2019. 96 с.
2. Іщенко Л. В., Кривошея Т.М., Журавко Т. Психолого-педагогічні умови розвитку логічного мислення дітей старшого дошкільного віку в сучасному закладі дошкільної освіти. *Актуальні питання в сучасній науці*. 2023. №11(17). С. 874–885.
3. Кривошея Т. Блоки Дьенеша як засіб розвитку логічного мислення дітей у контексті європейських освітніх підходів. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв / за ред. Г.С.Тарасенко. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2014. Вип. 3. С. 42-47.
4. Кривошея Т. Математичні головоломки: формуємо сенсорно-пізнавальну, логіко-математичну та дослідницьку компетентності дітей. *Палітра педагога*, 2021. № 1. С.3- 8.
5. Кривошея Т. М. Підготовка майбутніх вихователів до використання технологій дошкільної освіти у процесі формування елементарних математичних уявлень. *Актуальні*

проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 6-8 квітня 2016 р.) /за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. Вип. 5. С. 291–293.

6. Кривошея Т.М. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дітей старшого дошкільного віку. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій* : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів ІППМ. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2012. С. 110 – 116.

7. Пагута Т. І. Роль казки в логіко-математичному розвитку дітей дошкільного віку. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*. 2019. Вип. 1. -С. 124-134. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppog_2019_1_16.

8. Сазонова А. В. Загальнотеоретичні основи природничо-математичної освіти дітей дошкільного віку: навчальний посібник для студентів спеціальності „Дошкільна освіта”. К. : Слово, 2010. 248 с.

9. Щербакова К. Й. Методика формування елементів математики у дітей дошкільного віку. Київ: Вища школа, 2011. 362 с.

10. Karuk, I., Kolesnik, K., Kryvosheya, T., Prysiazniuk, L., Shykyrynska, O. V. (2021). Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II. School Pedagogy. Preschool Pedagogy. May 28th-29th, 2021. Rezekne, Rezekne Academy of Technologies, 2021, p.729-743. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol2.6247> .

ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Марія Кудельська, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.С. Перетяга, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PRINCIPLES OF NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION IN PRESCHOOL CHILDREN

Mariia Kudelska, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: В статті розглядається важливість національно-патріотичного виховання серед старших дошкільників. Особлива увага зосереджується на виховання у закладах дошкільної освіти та на впливі сімейного середовища у формуванні національної свідомості.

Ключові слова: виховання, патріотизм, патріотичне виховання, дошкільний вік, сім'я, заклад дошкільної освіти.

Abstract: The article examines the importance of national-patriotic education among older preschoolers. Special attention is focused on upbringing in preschool education institutions and on the influence of the family environment in the formation of national consciousness.

Key words: education, patriotism, preschool age, family, preschool education institution, patriotic education.

На основі Базового компонента дошкільної освіти до кожного освітнього напрямку включено завдання національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку, які становлять основу для всебічного та гармонійного розвитку дітей у дошкільних навчальних

зкладах [1]. Патріотичне виховання дітей є одним із головних завдань дошкільних навчальних закладів. Патріотизм має багатограний зміст. Це і любов до Батьківщини, і гордість за свою країну, і відчуття невіддільності від навколишнього світу, і прагнення зберегти та примножити багатства своєї країни. Тому завдання педагога – виховувати у дітей любов до родини, дому, дитячого садка, вулиці, міста; виховувати бережливе ставлення до природи та живих істот; повагу до праці; інтерес до українських традицій; формувати базові знання про права людини; розвивати уявлення дітей про місто (як місце проживання); знайомити з державними символами – гербом, прапором, гімном – і допомагати зрозуміти їх значення та символіку; виховувати почуття відповідальності та гордості за досягнення країни; сприяти формуванню толерантності. Ці завдання розглядаються в усіх видах діяльності дітей: на заняттях, в іграх, праці та в повсякденному житті [1].

Для патріотичного виховання важливо правильно визначити вік, в якому можна активно виховувати патріотизм у дітей. Найкращим часом для початку систематичного патріотичного виховання є старший дошкільний вік, коли інтерес дітей до соціального світу та суспільних явищ є особливо сильним. Метою патріотичного виховання є поєднання прихильності до рідних і близьких з формуванням такого ж ставлення до тих чи інших явищ і подій у громадському житті людей. Тому дошкільникам необхідно пізнавати діяльність знайомих людей і рідних, таким чином, залучаючи до оцінки соціальних явищ, спільну участь у громадських справах [4]. В старшому дошкільному віці відбувається формування ставлення особистості до суспільства, Батьківщини, культури народу; за словами О. Вишневецького, дошкільні роки є «колискою патріотизму». Виокремлюючи три етапи розвитку національної свідомості (етнічний, територіальний і державницький), вчений називає перший етап етапом раннього етнічно-територіального самопізнання особистості, і саме на цьому етапі закладається «коріння патріотизму», тобто етнізації [2, с. 8].

Патріотичне виховання має важливе значення для загального розвитку та виховання дітей дошкільного віку. Знайомлячись з фольклором, діти починають розуміти, що український народ має традиції, які є спільними для всіх людей. Дізнаючись про традиції, народну мудрість, народну творчість (пісні, казки, прислів'я, приказки, ігри, загадки тощо) та розвиваючи уявлення про народне мистецтво (вишивка, петриківка, опішнянський розпис, косівський розпис, яворівська іграшка), у дітей поступово формується цілісне уявлення про українську самобутність, втілену у створенні мистецтва та предметів. Розширюються знання дітей про професії та конкретних представників народів, які є рідними для їхньої Батьківщини. Тому вихователям необхідно не тільки збагачувати знання, а й приділяти увагу творчому засвоєнню та емоційному розвитку дитини. Дошкільнята охоче беруть участь у народних святах та обрядах, пізнають їх значення, розвивають свої художні здібності та навички групової взаємодії.

Перш ніж дитина навчиться співчувати бідам і проблемам своєї країни, вона повинна навчитися співчуттю як людській емоції. Коли дитина вчиться бачити красу навколо себе, вона захоплюється просторами країни, її красою, її природними багатствами. Крім того, перш ніж людина навчиться працювати у своїй країні, її потрібно навчити серйозно ставитися до своєї роботи і розвивати любов до неї. Тому основним етапом прихильності дітей до рідного краю має бути надбання суспільного досвіду дітей: проживання у своїй Батьківщині, засвоєння сталих норм поведінки та міжособистісних стосунків [7;8].

Виховання особистості в закладах дошкільної освіти має бути спрямоване насамперед на розвиток патріотизму, тобто любові та поваги до сім'ї, міста та держави. Проблема полягає в тому, що діти дошкільного віку можуть лише поверхнево розуміти поняття патріотизму. Тому завданням сучасних дошкільних закладів є формування патріотів – високоінтелектуально та духовно розвинених, творчих особистостей, здатних розбудовувати суверенну державу Україна [6]. У зв'язку з цим заклади дошкільної освіти є важливим етапом у розвитку свідомого, активного та морального громадянина України, місцем, яке емоційно-психологічно стабілізує особистість дошкільнят, забезпечує їм духовний комфорт, конструктивну співпрацю та взаєморозуміння, допомагає розвивати національну свідомість,

соціальну зрілість, любов до Батьківщини. Цей етап у формуванні національної свідомості, соціальної зрілості, соціальної відповідальності за долю Батьківщини та своєї ролі в національно-культурному відродженні і процвітанні України [3].

Важливу роль у патріотичному вихованні дітей дошкільного віку відіграють не лише заклади дошкільної освіти, а й сім'я. Сім'я є благодатним середовищем для формування у дітей національно-патріотичної свідомості, почуттів і переконань. Це пов'язано по-перше з тим, в сімейному середовищі батьки, бабусі та дідусі є для дитини уособленням національних і патріотичних почуттів. Діти асоціюють їх з такими поняттями, як дім, рідний край, Батьківщина. По-друге, сім'я є своєрідною мікрогрупою, яка ґрунтується на довірі між чоловіком і дружиною, батьками і дітьми та емоційному переживанні різноманітних душевних подій. Від самого початку життя дитини сім'я має великий потенціал соціального впливу на її свідомість та емоційну сферу. Цей потенціал полягає у спільності потреб, прагнень та інтересів членів сім'ї, їх взаємозалежності, відповідальності, співпраці та глибоких почуттях подружньої і батьківської любові. По-третє, процес родинного спілкування між різними поколіннями є безперервним. Це спілкування включає в себе не тільки звичайний обмін інформацією, а й передачу дітям і онукам минулого духовного досвіду, героїзму, патріотичної свідомості, почуттів, переконань і поведінки [5].

Отже, патріотичне виховання дітей дошкільного віку дозволяє формувати та розвивати свідоме ставлення дітей до своєї країни – вміння цінувати, поважати події минулого та сучасні досягнення нашого народу, розрізняти поняття добра та зла, а майбутні педагоги були готовими до реалізації цих завдань.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <http://surl.li/jyzzr>.
2. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібн. для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич: Коло, 2003. 528 с.
3. Гавриш Н., Крутий К. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи. *Дошкільне виховання*. 2015. №8. С.13-14.
4. Лещенко О. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку. *Дошкільне виховання*. 2003. №9. С. 12–16.
5. Логвіненко І. Патріотичне виховання в ДНЗ. Харків: Основа, 2017. 461 с.
6. Мазур К.В. Організація патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського музичного фольклору. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Зб. наук. пр. Випуск 52. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018.
7. Шикиринська О.В. Психолого-педагогічний супровід дітей старшого дошкільного віку засобами технології формування активно-патріотичної позиції. *Збереження психічного здоров'я в умовах воєнних дій: збірник наукових праць учасників міжвузівського круглого столу (31 жовтня 2023 року, м.Київ)* / ред. колегія: Вольнова Л.М. Київ, 2023. С. 123-127.
8. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. 2022. Volume I. P. 404-414.

ВПЛИВ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ГРИ НА РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Альона Кучер, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Т. Ю. Петришина, асистентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INFLUENCE OF THEATRICAL GAME ON THE DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF CHILDREN OF MIDDLE PRESCHOOL AGE

Alona Kucher, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Розглянуто вплив театралізованої гри на розвиток творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку. Проаналізовано аспекти театралізованої гри та її вплив на розвиток особистості дитини.

Ключові слова: театралізована гра, творчі здібності, середній дошкільний вік, розвиток, ігрова діяльність.

Abstract. The article considers the influence of theatrical game on the development of creative abilities of children of middle preschool age. Analyzes aspects of theatrical game and its influence on the development of the child's personality.

Key words: theatrical game, creative abilities, middle preschool age, development, play activity.

В сучасному світі розвиток дитини є однією з найбільш важливих завдань, яке стоїть перед суспільством. І одним із ключових аспектів цього процесу є розвиток творчих здібностей. Творчість відіграє величезну роль у житті кожної людини, вона розширює можливості мислення, сприяє розвитку особистості та формує здатність шукати нетрадиційні рішення в різних ситуаціях. Актуальним завданням сучасної дошкільної освіти є розвиток художньо-естетичних засад особистості дитини шляхом відкриття її особливостей світу [5, с. 20]. Одним із ефективних методів розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку є театралізована гра. Це заняття, яке поєднує в собі елементи театру та гри, сприяє розвитку уяви, творчих здібностей, емоційної виразності та креативного мислення.

Творчість в широкому розумінні – це здатність генерувати нові ідеї, вирішувати проблеми, виходячи за межі звичайних шаблонів та стандартів. У дітей творчість проявляється у багатьох аспектах життя: у грі, малюванні, конструюванні тощо.

Театралізована гра – це форма ігрової діяльності, яка передбачає створення ситуацій, персонажів, взаємодію між учасниками за допомогою міміки, жестів, слів та рухів. Вона сприяє розвитку уяви, емоційної виразності та сприйняття, а також формує комунікативні навички. Гра є основною діяльністю дошкільника, через яку він опановує світ навколо себе. За допомогою гри дитина експериментує з різними ролями та ситуаціями, що сприяє формуванню творчого мислення. Тож театралізовані ігри є ефективним засобом інтелектуального розвитку дошкільника. Як зазначила С. Мерзлякова: «Театр – чарівний край, в якому дитина радіє граючи, а в грі пізнає світ» [1, с. 148].

Участь дитини у театралізованій діяльності відкриває широкі можливості для розвитку її творчих здібностей, що охоплює [2, с. 28]:

- створення цілісних і глибоких дій, що впливають з творчого характеру театрального процесу;
- можливість створювати ситуації імпровізованих дій, які надають учасникам високий рівень свободи вираження себе;
- забезпечення ситуації, що дозволяє кожному учаснику виразити свої почуття;
- формування ситуації успішності, яка підтримує творче самовираження;
- створення атмосфери колективного естетичного переживання.

Згідно з психолого-педагогічними дослідженнями, творчому розвитку дитини середнього дошкільного віку можуть сприяти різноманітні аспекти, такі як театральні ситуації «якби» і активні дії, зображення персонажів з казок, віршів, народних ігор та інші форми творчої діяльності. Також до них відноситься словесне уособлення навколишніх предметів та явищ, а також побудова цілісної картини світу на основі окремих його елементів [2, с. 29].

Варто підкреслити, що на всебічний розвиток дітей середнього дошкільного віку добре впливають різноманітні рольові ігри, театралізовані ігри, які поєднують різні види художньої діяльності, різні види мистецтва: літературні твори, образотворче мистецтво, музика, театр. Саме театралізовані ігри приносять величезну користь для духовного виховання, становлення характеру дитини, прищеплення їй найкращих рис, сприяють утвердженню себе в суспільстві, позитивно впливають на емоційну сферу, акумулюють життєву мудрість, оптимізм, енергію народу.

На практиці театралізована гра може мати різноманітні форми та варіанти впливу на розвиток творчих здібностей дітей. Театралізована гра дозволяє дитині вільно виражати свої думки та почуття через створення різних образів та ситуацій. Під час гри дитина стикається з різноманітними викликами та завданнями, які стимулюють її творчість та уяву. Наприклад, у ролі героя казки «Рукавичка» вона може самостійно придумувати дії та вирішувати проблеми, що виникають на шляху.

Під час театралізованої гри дитина навчається виражати свої емоції через міміку, жести та мовлення. Вона вчиться розуміти емоційний стан інших учасників гри та взаємодіяти з ними. Це сприяє розвитку емпатії та соціальних навичок, які є важливими компонентами творчості.

Театралізована гра часто передбачає спільну діяльність дітей у групі. Вони разом придумують сюжети, розвивають діалоги та роблять вибір костюмів та декорацій, що в свою чергу сприяє формуванню навичок співпраці, комунікації та колективної творчості, що є важливими як у дитячому віці, так і в дорослому житті.

Для кращого розуміння впливу театралізованої гри на розвиток творчості важливо розглянути конкретні приклади з практики. Наприклад: можна провести рольову гру «У казковому лісі» де діти отримують ролі різних казкових персонажів та спільно вирішують проблеми, які виникають на шляху у казковому лісі. Вони самостійно придумують дії та взаємодіють між собою, що сприяє розвитку творчого мислення та соціальних навичок.

Педагогові потрібно доцільно й оригінально організувати освітній процес. Творчий приклад вихователя мотивує дітей до діяльності [4, с. 271]. Важливим при створенні творчого середовища є встановлення взаємодії дорослого з дитиною [3, с. 562].

Отже, театралізована гра є важливим інструментом для розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку. Вона сприяє розвитку уяви, емоційної виразності та соціальних навичок, що є важливими компонентами творчості. Ігрова діяльність дозволяє дитині вільно виражати свої думки та почуття, експериментувати з різними ролями та ситуаціями, що сприяє розвитку творчого мислення та самовираження, а тому використання театралізованих ігор у педагогічній практиці може стати ефективним засобом для розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Бантюк, Л., Ходунова, В. Вплив театралізованої гри на розвиток творчого потенціалу дітей старшого дошкільного віку. *Матеріали конференції Молодіжної наукової ліги*. Суми. 2020. Том 2. С. 28-29.
2. Михайленко С. А. Розвиток творчих здібностей учнів початкових класів засобами театрального мистецтва. *Психолого-педагогічні засади діяльності фахівця: історія, теорія, практика : матеріали міжнародної науково-практичної веб-конференції*, 15-16 травня 2013 р. Херсон: Херсонська академія неперервної освіти, 2013. С. 148-157.
3. Петришина Т. Ю. Вплив особистості вихователя на формування творчих здібностей дошкільного віку. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами: збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю ВДПУ імені Михайла Коцюбинського*, 17-18 листопада 2021 р.) / редкол.: О. П. Демченко, Н. О. Комарівська, А. В. Хіля, Л. В. Любчак, Т. М. Кривошея, Л. А. Присяжнюк, І. Г. Барановська, О. М. Блашкова; за заг. ред. О. П. Демченко. Вінниця, 2021. Вип. 4. С. 561-564.

4. Петришина Т. Ю. Роль творчі особистості вихователя в контексті перспективності й наступності дошкільної освіти та початкової школи. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя*: зб. матер. Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю 22-23 листопада 2022 року. Вінниця, 2022. Вип. 10. С. 95-97.

5. Тодосієнко Н. Л., Коваль Т. В., Граб О. Д. Арт-педагогіка в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: перспективи та творчий потенціал. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. Вінниця, 2024. Вип. 74. С. 19-28.

6. Шикиринська О. В. Інноваційні підходи у формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти в контексті євроінтеграційних процесів. *Підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах інтеграції України в європейський освітній простір*: колективна монографія. Вінниця, 2023. С. 150-158.

7. Шикиринська О., Петришина Т. Особливості науково-методичного забезпечення у закладах дошкільної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс». Випуск 69. С. 100-107.

ДИТЯЧИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНО-ПОЧУТТЄВОЇ СФЕРИ ДИТИНИ

Діана Люта, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І.Г. Барановська, кандидат педагогічних наук, доцент.

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

CHILDREN'S FOLKLORE AS A TOOL FOR THE DEVELOPMENT OF A CHILD'S EMOTIONAL AND SENSITIVE SPHERE

Diana Liuta, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubinsky State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості дитячого фольклору як засобу розвитку емоційно-почуттєвої сфери дитини. Автор статті презентує та розкриває як дитячий фольклор, відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні емоційного та почуттєвого світу дитини.

Ключові слова. Дитячий фольклор, емоційно-почуттєва сфера, дитина, виховання, дослідження.

Abstract. The article reveals the peculiarities of children's folklore as a means of developing the child's emotional and sensory sphere. The author of the article presents and reveals how children's folklore plays an extremely important role in the formation of a child's emotional and sensory world.

Key words. Children's folklore, emotional and sensory sphere, child, upbringing, research.

Звідки беруться наші емоції і як вони розвиваються в ранньому дитинстві? Це питання стає дедалі більш актуальним у контексті сучасного світу, де розумовий розвиток дітей відіграє ключову роль у формуванні їхнього майбутнього. Дошкільний вік є періодом інтенсивного засвоєння навичок та формування особистості. Саме тут криються основи емоційного і соціального інтелекту, які визначатимуть спосіб сприйняття довкілля, взаємодії з іншими людьми та успішність у майбутньому. На жаль, у наш час діти все частіше знаходяться в ситуаціях, де недостатня увага приділяється розвитку емоційної компетентності. Тому вивчення ролі фольклору у формуванні емоційної сфери в дітей дошкільного віку стає актуальним завданням для педагогів, батьків та дослідників. Казки,

пісні та інші види фольклору мають потенціал не лише як засіб для розваг, але й як ефективний інструмент для стимулювання розвитку емоційної інтелігенції у малечі.

Тож в цій статті ми розглянемо актуальність використання фольклору в роботі з дошкільниками, дослідимо його вплив на формування емоційних реакцій та почуттів, а також наведемо приклади практичного застосування цього потужного інструменту у процесі виховання та розвитку маленьких особистостей.

У своїх роботах: Бруно Беттельгейм (Bruno Bettelheim): досліджував вплив казок на емоційний розвиток та психологічне благополуччя дітей. Він акцентував увагу на ролі символіки та моральних уроків, що містять казки. Жан-Жак Піаже (Jean Piaget): досліджував розвиток дитячої уваги та творчості через взаємодію з різними формами фольклору, такими як казки та ігри. Марія Монтесорі (Maria Montessori) у своїй практиці широко використовувала ігрові методики для розвитку дитини, на основі народних ігор, що містять елементи для покращення настрою та стимулювання емоційного розвитку.

Мета статті – розкрити емоційно-почуттєвий потенціал творів дитячого фольклору та окреслити можливості їх використання в роботі з дошкільниками.

Фольклор – це усна народна творчість, що виникла в давнину і передається з уст в уста протягом багатьох поколінь. Він включає в себе різні жанри:

- казки: чарівні, побутові, про тварин;
- кісні: народні, обрядові, колискові;
- прислів'я та приказки: короткі, влучні вислови, що містять народну мудрість;
- загадки: описові вислови, що описують предмет, не називаючи його;
- лічилки: короткі віршовані тексти, що використовуються для розподілу ролей в іграх.
- небилиці: короткі віршовані тексти з комічним змістом.
- скоромовки: віршовані тексти з нагромадженням слів, схожих за звучанням.
- Серед характерних ознак фольклорних творів:
- народність: створюються народом і передаються з уст в уста;
- анонімність: автори фольклорних творів невідомі;
- усна форма: передаються усно, з уст в уста;
- варіативність: існують в різних варіантах, що відрізняються одне від одного деталями;
- традиційність: зберігають стійкі традиційні образи, сюжети, мовні формули.

Ознайомлення з народними традиціями та культурою: знайомить з українськими звичаями, обрядами, народними костюмами, ремеслами. «Виховання, – зазначав К.Ушинський, – коли воно не хоче бути безсилим, має бути народним» [4, с. 50-51].

Розглянемо основні характеристики дитячого фольклору.

Казки та історії. Казки не лише захоплюють дітей своїми захоплюючими перипетіями, але й надають можливість розвивати уяву та почуття. Через казкові персонажі та сюжети діти вчаться розрізняти добро та зло, виявляти співчуття та виразити свої емоції.

Рими, пісеньки та загадки. Ці елементи дитячого фольклору розвивають мовлення, запам'ятовування слів, швидкість мовлення та логічне мислення, формують мовну культуру дитини. « В народній пісні відбивається почуття народних мас, то можна сказати, що через неї ми безпосередньо розмовляємо з давніми поколіннями не тільки історичних а й передісторичних часів» [2, с.120] – вважав Г.Ващенко. Народні пісеньки (колискові, забавлялки, заклички, лічилки, небилиці) заспокоюють та заколискують дитину, дарують їй відчуття безпеки, любові, в ігровій формі навчають між особистістю взаємодії. Твори дитячого фольклору розвивають у дитини почуття ритму, мелодії, знайомлять з першими словами та образами. За словами Т.Коваль «українська народна пісня має здатність формувати розуміння краси навколишнього світу, зокрема, природи рідного краю. Вона виховує витонченість світосприйняття, розвиває духовні потреби і інтереси, творчі здібності, в результаті формує емоційно-естетичне ставлення до дійсності і мистецтва. [4]. Дослідники народної педагогіки (Н. Мозгальова, Г. Кіт, І. Барановська, Т. Коваль, Л. Гавриш, Я. Левчук)

вважають дитячий фольклор вічним духовним джерелом педагогічної мудрості та творчості [1; 3; 4; 5; 6; 7; 8].

Казкові персонажі та мораль. Персонажі казок допомагають дітям розуміти різноманітні почуття та емоції. Мораль, яка часто міститься в казках, навчає дітей відповідальності та моральним цінностям. Загадки розвивають кмітливість, логічне мислення та уяву. Знайомлять дітей з навколишнім світом, його різноманітністю та таємницями.

Дитячий фольклор – це скарбниця народної мудрості, що протягом століть формувалася та передавалася з покоління в покоління. Він не лише розважає та навчає дітей, але й відіграє важливу роль у їхньому емоційному та особистісному розвитку. Народні ігри – це уроки життя, що навчають спілкуванню з іншими людьми [1; 4; 6; 8].

Отже, визначимо педагогічний потенціал дитячого фольклору для дошкільнят:

- розвиток мови: збагачує словниковий запас, розвиває зв'язне мовлення, формує правильну вимову;
- розвиток емоційно-почуттєвої сфери: знайомить з різними емоціями, вчить співпереживати, емоційно відгукуватися на події.
- розвиток уяви та творчості: стимулює творчу уяву, фантазію, бажання творити.
- виховання моральних якостей: формує уявлення про добро і зло, дружбу, чесність, справедливість.

Розглянемо зміст понять «емоції» та «почуття» дітей дошкільного віку. В довідковій літературі знаходимо, що емоції – це короточасні переживання, які виникають у відповідь на зовнішні та внутрішні подразники. Вони супроводжуються фізіологічними змінами, такими як зміна частоти серцевих скорочень, дихання, міміки, пантоміміки.

Почуття – це стійкі емоційні стани, які мають глибинне особистісне значення. Вони можуть бути спрямовані на певні об'єкти або людей.

Емоцій та почуттів у дітей дошкільного віку мають різні прояви:

- міміка. Діти дошкільного віку вже вміють виражати основні емоції мімікою: радість, смуток, гнів, страх, здивування;
- пантоміміка. Емоції та почуття проявляються через рухи тіла, жести, пози;
- інтонація. Коли говоримо про різні події, діти змінюють інтонації голосу;
- слова. Дошкільнята здатні описати свої емоції, почуття за допомогою слів;
- ігрова діяльність. Діти часто відтворюють емоції та почуття в іграх.

Важливо вказати на особливості емоційно-почуттєвої сфери дітей дошкільного віку.

1. Нестійкість емоцій: Емоції дітей дошкільного віку мінливі, вони можуть швидко змінюватися протягом дня.

2. Емоційна збудливість: Діти легко збуджуються, їм складно стримувати свої емоції.

3. Егоцентризм: Діти дошкільного віку схильні зосереджуватися на власних емоціях і не завжди розуміють емоції інших людей.

4. Наслідування: Діти часто наслідують емоції та поведінку дорослих.

Важливо, щоб дорослі познайомили дітей з різними емоційними станами та допомогли навчитися розуміти свої емоції та почуття, а також емоції інших людей. Серед можливих шляхів використання фольклору читання казок та оповідань про емоції; включення в народні ігри на розвиток емоційного інтелекту; розмови про емоції через обговорення героїв народних казок, байок, пісень; навчання дітей способам емоційної регуляції через обговорення дій героїв казок, тощо.

Як приклад наведемо плани-конспекти занять для дітей старшого дошкільного віку.

Заняття "Казковий світ":

Ціль: Розвиток мовлення, уяви, емоційної виразності, розвиток морально-етичних цінностей.

Завдання:

- Прослуховування українських народних казок (наприклад, «Колобок», «Ріпка», «Лисичка та Журавель» тощо).
- Групове обговорення сюжету, героїв, вчинків героїв.

- Спільне виготовлення ляльок-мотанок за мотивами казки.
- Виставлення лялькових вистав за участю дітей.

Заняття «Музичний світ фольклору»:

Ціль: Розвиток музичних та рухових навичок, емоційного вираження, сприяння спільній діяльності.

Завдання:

- Вивчення та спів українських народних пісень (наприклад, «Ой у лузі червона калина», «Гей, по дорозі дівчина йшла» тощо).
- Виконання рухливих ігор під музику: хороводи, обрядові танці (наприклад, «Гопак», «Вальс вишиваних рукавів»).
- Спільне виготовлення музичних інструментів: різних видів дерев'яних дзвіночків, півнячих казаликів тощо.

Дитячий фольклор відіграє ключову роль у розвитку емоційно-почуттєвої сфери дитини. Він допомагає малюку відчувати різні емоції, розвиває уяву та мовлення, вчить емпатії та співпереживанню, формує моральні цінності та соціальні навички. Тому важливо підтримувати та використовувати дитячий фольклор у вихованні та навчанні, щоб забезпечити повноцінний розвиток малюка.

У світі інтернету та віртуальної реальності, де діти зазнають впливу різноманітних медіа та технологій, дитячий фольклор залишається однією з найцінніших складових дитячої культури. Його вплив на розвиток емоційно-почуттєвої сфери дитини неоцінений. Казки, рими, пісеньки та загадки допомагають малюкам не лише розвивати мовлення, креативність та соціальні навички, але й формують їхнє внутрішнє світосприйняття та моральне бачення світу. Тому важливо підтримувати та поширювати дитячий фольклор, як невід'ємну частину національної та світової культури. Він не лише сприяє розвитку малюків, але й зберігає та передає цінні традиції та цінності. Отже, ми повинні підтримувати дитячий фольклор, як важливий ресурс для здорового емоційного та соціокультурного розвитку наших дітей.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Г., Євдоchenко Л. І. Ампліфікація музичного досвіду старших дошкільників засобами музичної казки. *The 2 nd International scientific and practical conference "Topical aspects of modern scientific research"* (October 26-28, 2023). Tokyo, 2023. С. 338.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава, 1994. С.120.
3. Гавриш Н. Художньому слову – гідне місце в освітньому процесі. *Дошкільне виховання*. 2006. № 3. С. 15-18.
4. Коваль Т. В. Виховання молодших школярів засобами української народної пісні в умовах Нової української школи. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 27, т. 3. С. 107-112.
5. Левчук Я.М. Традиційний український дитячий фольклор: когнітивні можливості формування світогляду: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.07 «Фольклористика». Київ, 2007. 177 с.
6. Мозгальова Н., Барановська І. Українські народні традиції як засіб виховання дітей дошкільного віку. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. 2017. Вип. 152. С. 20-24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2017_152_6.
7. Піроженко Т. До перлин народної мудрості. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. № 8. С. 45-49.
8. Феофанова І.М. Дитячий фольклор як засіб формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку. URL: <http://surl.li/tdecf>.

ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ГРИ

Ангеліна Магдаль, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Т.М. Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF ELEMENTAL MATHEMATICAL REPRESENTATIONS IN CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE BY MEANS

Anhelina Mahdal, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкрито особливості формування елементарних математичних уявлень у дітей старшого дошкільного віку і наведено приклади різних дидактичних ігор, які цьому сприяють.

Ключові слова: формування елементарних математичних уявлень, ігрова діяльність, освітнє середовище, розумова діяльність.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the formation of elementary mathematical concepts in children of older preschool age and gives examples of various didactic games that contribute to this.

Key words: formation of elementary mathematical concepts, game activity, educational environment, mental activity.

У наш час процес формування логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку є важливою методичною проблемою дошкільної освіти. Сформоване логіко-математичне мислення допомагає дошкільнику знаходити причинно-наслідкові зв'язки між предметами та явищами навколишньої дійсності, самостійно приймати рішення у різних життєвих ситуаціях, розробляти план власних дій, опираючись на загальноприйняті алгоритми вирішення проблем, позитивно впливає на особистісний, культурний та всебічний розвиток дитини. У старшому дошкільному віці дитина продовжує знайомитись з математичними основами побудови світу: різноманіттям форм і кольорів, поняттям «множини предметів», орієнтуванні у просторі та часі тощо.

Процес формування елементарних математичних уявлень в старших дошкільників варто сприймати як складну систему, яка складається із трьох компонентів: мотиваційного, когнітивного та дійового. Вихованець повинен вміти самостійно міркувати, оцінюючи життєві обставини, та приймати рішення, аргументуючи доцільність вибору методів та прийомів їхнього розв'язання, а також розуміти та усвідомлювати наслідки своїх дій. Наразі педагоги повинні уміти сформувати таке освітнє середовище, яке стимулюватиме дошкільника самостійно вивчати і досліджувати навколишній світ, засвоювати нові знання. Важливо пам'ятати, що сучасна освіта готує майбутніх фахівців, які мають вміти вирішувати складні професійні завдання, аналізуючи та порівнюючи інформацію.

Важливу роль у розумовому вихованні дошкільника, у розвитку його мислення та інтелекту відіграє математика, формування елементарних математичних уявлень. Саме у дошкільному віці відбувається перебудова розумової діяльності, дитяче мислення переходить на новий етап розвитку, обсяг дитячих уявлень значно збільшується. Педагогічні умови, які формують середовище організації навчальної діяльності базуються на закономірностях внутрішнього психічного розвитку дітей. У дошкільному віці переважають пізнавальні мотиви діяльності, дитина потребує постійного отримання нових знань. Саме ці пізнавальні мотиви можна вважати показниками усвідомлення дошкільника себе як особистості.

Аби створити успішне освітнє середовище педагог повинен вміти поєднати внутрішні фактори особистості та зовнішні педагогічні умови на кожному етапі навчання, розвитку та виховання дитини. Ще в онтогенезі дитини розпочинається процес формування розумових

дій та операцій, які поступово формуються та удосконалюються на основі зовнішніх практичних дій. За допомогою цілої низки практичних та розумових дій здійснюється пізнання дошкільником кількісних, просторових, часових відношень. Втім без допомоги з боку вихователів чи батьків, дошкільник не може самостійно ними оволодіти.

Опанування соціального досвіду дошкільника відбувається через співпрацю у грі з дорослим. Спостерігаючи за поведінкою дорослого дитина імітує його дії, саме так відбувається засвоєння соціального досвіду. Таке копіювання несе вагомий вплив на соціальний розвиток дошкільника і є набагато ефективнішим, ніж повчання педагога та батьків. Саме тому важливою є поведінка та приклад, який показують дорослі. Моделювання поведінки відбувається в процесі сюжетно-рольової гри. Варто зазначити, що гра – це провідний вид діяльності дошкільника, для якого характерним є швидке переключення уваги, інтенсивна зміна подій та фантазування, а також розвиток мислення та мовлення [8].

Одним з основних завдань формування елементарних математичних уявлень в дітей старшого дошкільного віку є не лише розвиток логічного мислення, але й розвиток математичного мовлення. Сформованість математичного мовлення передбачає такі вміння: використання математичних термінів, символів та понять для вираження та роз'яснення математичних завдань.

Ефективним засобом розвитку математичного мислення і мовлення є використання дидактичних ігор та ігрових технологій. Гра – це провідний вид діяльності дітей дошкільного віку та природний спосіб навчання, який дозволяє дітям ефективно та легко засвоювати інформацію та набувати умінь і навичок.

В ігровій діяльності діти легко долають труднощі та вирішують ситуації, які можуть трапитись з ними в реальному житті. Граючи, дитина легко удосконалює свої навички, без зайвого напруження чи примусу. Саме в процесі становлення ігрових стосунків дитина навчається обґрунтовувати свою позицію та відстоювати власну думку, бути самостійною, проявляти ініціативу та виконувати задумане. Користь та позитивний ефект від ігрової діяльності зростає, коли дорослі систематично та усвідомлено формують у дітей необхідні вміння та навички.

Нові знання діти засвоюватимуть швидко та легко, якщо вивчене закріплювати в практичній ігровій діяльності. Сучасні науковці (Л. Іщенко, Л. Зайцева, Л. Плетеницька, В. Позднякова, Т. Поніманська, К. Щербакова та інші) виділяють такі характерні особливості гри: гра – це провідний та І. Стеценко, найбільш доступний вид діяльності дошкільників; у грі ефективно формуються особистість дошкільника, а також його морально-вольові якості; саме у грі беруть початок всі психологічні новоутворення; гра спричиняє значні зміни у психіці дошкільника та сприяє формуванню всіх сторін особистості; гра – один із необхідних засобів розумового виховання, адже розумова активність безпосередньо пов'язана з роботою всіх психічних процесів [9].

Гру використовують не лише для закріплення раніше здобутих знань, але й для ефективного вивчення нового навчального матеріалу. Відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти, програм навчання і виховання, діти старшого дошкільного віку повинні засвоїти такі математичні уявлення і поняття: «множина», «форма», «лічба», «числа від 1 до 10», «додавання і віднімання в межах 10», «орієнтування в просторі», «орієнтування в часі» та інші [1]. Відповідно й ігри з формування елементарних математичних уявлень поділяють на такі групи: ігри з геометричними фігурами («Чарівний мішечок», «Знайди таку ж форму», «Склади орнамент» та ін.) [6], ігри на орієнтування в просторі (за планом, схемою, за двома координатами, «Вправо-вліво повертайся – до фініша діставайся») [5], ігри числами і цифрами («Допоможи Білочці знайти будиночок», «Де чия квітка?», «Математичний футбол» та ін.), ігри на розвиток логічного мислення (на кмітливість, на знаходження певного числа комбінацій) [2], ігри з блоками Дьенеша [3], з паличками Кюїзенера, з математичними головоломками [4], ігри-подорожі («Подорож в країну Числяндію», «Математична регата», «Математичними казковими стежками» та ін.). Необхідно зауважити,

що ці ігри можна проводити з дітьми фронтально, в парах або об'єднавши дошкільників у невеликі групи [10; 11].

Наведемо приклади деяких математичних ігор, які доцільно використовувати у процесі формування елементарних математичних уявлень у дітей старшого дошкільного віку.

Гра «Підводне царство».

Мета: вправляти у визначенні напрямків «вперед», «назад», «вгору», «вниз», «зліва направо», «справа наліво», розвивати спостережливість, увагу, логічне мислення, виховувати інтерес до математики.

Хід гри.

- Діти, сьогодні Ви потрапили до підводного царства та перетворились на рибки. Зараз ми будемо плавати за моїми вказівками. Тож поплили вперед, назад, вгору, вниз, зліва направо, справа наліво.

Дидактична гра «Яка книжка наймудріша».

Мета: закріпити уявлення про поняття «товстий-тонкий»; вчити добирати на око різні за товщиною книжки; за допомогою прийому прикладання вчити дошкільників порівнювати книги за товщиною, здійснювати серіацію запропонованих книг за товщиною.

Обладнання: серія книжок одного формату різних за товщиною (5-7 штук).

Ігрові дії.

- Діти, на бібліотечній полиці зібрались різні книжки. Чим вони відрізняються одна від одної? (різні не тільки за змістом, але й за товщиною).

- Цікаво, яка з цих книжок «наймудріша»? (Після розмірковувань разом з дітьми вихователь підводить малят до висновку, що не буває «мудрішої» або «простішої» в цьому сенсі книжки. Кожна книжка «мудра» для людини свого віку).

- А зараз спробуйте розставити книжки на полиці від книжки від найтовстішої до найтоншої. Для цього необхідно порівняти книги за товщиною за допомогою прийому прикладання (вихователь демонструє, як правильно це зробити) [7, с. 43].

Отже, процес вивчення елементарної математики в ЗДО передбачає широке залучення в освітній процес різних видів ігор, які забезпечують формування елементарних математичних уявлень в дітей старшого дошкільного віку, сприяють розвитку логічного мислення та математичного мовлення, розширюють кругозір дошкільників та викликають інтерес до вивчення математики.

Список використаних джерел

1. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна [та ін.] ; наук. ред. Г.В. Беленька ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.

2. Іщенко Л. В., Кривошея Т.М., Журавко Т. Психолого-педагогічні умови розвитку логічного мислення дітей старшого дошкільного віку в сучасному закладі дошкільної освіти. Актуальні питання в сучасній науці. №11(17). 2023. С. 874–885. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-874-885](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-874-885)

3. Кривошея Т. Блоки Дьенеша як засіб розвитку логічного мислення дітей у контексті європейських освітніх підходів. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв / за ред. Г.С.Тарасенко. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2014. Вип. 3. С. 42 – 47.

4. Кривошея Т. Математичні головоломки: формуємо сенсорно-пізнавальну, логіко-математичну та дослідницьку компетентності дітей. Палітра педагога, 2021. № 1. С.3- 8.

5. Кривошея Т.М. Розвивальний потенціал ігор на математичному матеріалі. *Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: Навчально-методичний посібник /За ред. Г.С.Тарасенко. К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. С.201 – 214.

6. Кривошея Тетяна. Розвиток творчого потенціалу дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку у процесі формування уявлень про форму предметів. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 20 – 25.
7. Логіко-математична діяльність. Старша група /Упорядник О. В. Бороздіна, А. В. Яковлева. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. 120 с.
8. Розіна О. Формування логіко-математичної компетентності дошкільників: методичний посібник. Кривий Ріг. 2019. 78 с.
9. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Академвидав, 2006. 456 с.
10. Karuk, I., Kolesnik, K., Kryvosheya, T., Prysiazhniuk, L., Shykyrynska, O. V. (2021). Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II. School Pedagogy. Preschool Pedagogy. May 28th-29th, 2021. Rezekne, Rezekne Academy of Technologies, 2021, p.729-743. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol2.6247>.
11. Karuk, I., Kolesnik, K., Prysiazhniuk L., Kryvosheya, T., Shykyrynska, O., Vyshkivska, V., Komarivska, N. (2022). The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th, 2022. 404-414. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6838>

ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗОК У МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В СУЧАСНИХ ЗДО

Тамара Марчій-Дмитраш, кандидат педагогічних наук, доцент
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна)

THE USAGE OF UKRAINIAN FOLK-TALES IN THE MORAL EDUCATION OF CHILDREN OF OLDER PRE-SCHOOL AGE IN MODERN IPE

Tamara Marchii-Dmytrash, Candidate of Pedagogy, Associate Professor
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)

***Анотація.** У статті конкретизовано шляхи використання українських народних казок у моральному вихованні дітей старшого дошкільного віку. Проаналізовано Базовий компонент дошкільної освіти і основні чинні програми щодо означеної проблеми. Визначено основні завдання, які стоять перед педагогом у процесі формування моральності особистості. Акцентовано на необхідності виховувати емпатійність, засвоювати моральні норми поведінки, розвивати моральні судження, тощо у процесі морального виховання старших дошкільників засобами українських народних казок.*

***Ключові слова:** українські народні казки, моральне виховання, мораль, заклад дошкільної освіти, старший дошкільний вік.*

***Abstract.** The article specifies the ways of usage of Ukrainian folk tales in the moral education of older preschool age children. The Basic component of preschool education and the main current programs regarding the specified problem were analyzed. The main tasks facing the educator in the process of forming the morality of the individual are determined. Emphasis is paid*

on the need to cultivate empathy, learn moral norms of behavior, develop moral judgments, etc. in the process of moral education of older preschoolers by means of Ukrainian folk tales.

Key words: *Ukrainian folk tales, moral education, morality, institution of preschool education, senior preschool age.*

Актуальність дослідження шляхів використання українських народних казок у моральному вихованні старших дошкільників пов'язано з необхідністю їх всебічного виховання, формуванням вмінь взаємодіяти із оточуючими, бути і усвідомлювати себе частиною соціуму, цікавитися специфікою власного народу, його культурою, володіти загальнолюдськими нормами і правилами поведінки.

Сучасні заклади дошкільної освіти повинні допомогти дітям усвідомити основні норми і категорії моралі, навчити взаємодіяти з учасниками освітнього процесу, особливо це стосується старших дошкільників, оскільки вони незабаром стануть школярами і будуть самостійно вибудовувати соціальні зв'язки.

У процесі морального виховання, на наше переконання, одним із найбільш дієвих засобів є українські народні казки, оскільки вони відображають особливості українського менталітету, мають неоціненний виховний потенціал. Казка є цікавою розповіддю із захоплюючим сюжетом, у кожній є важливий моральний потенціал.

Державним стандартом дошкільної освіти є Базовий компонент, змістовими лініями якого є, зокрема, «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина в природному довкіллі», «Дитина в світі культури», «Гра дитини», «Мовлення дитини». Проаналізуємо їх взаємозв'язок із моральним вихованням.

Так, змістову лінію «Особистість дитини» спрямовано на формування і розвиток моральних почуттів та емоцій дітей, свідомості, що є основою їх моральної поведінки, передбачено утворення особистісно-ціннісної компетенції.

Змістова лінія «Дитина у соціумі» передбачає формування в дітей морального, прихильного ставлення до інших, що важливо для соціалізації й становлення культури поведінки. В дітей тут формується соціально-комунікативна компетенція.

Відтак, змістова лінія «Дитина у світі культури» має на меті прилучити дітей до цінностей предметного і художнього світу. Це є основою предметно-практичної та художньо-продуктивної компетенції.

Змістова лінія «Мовлення дитини» упредметнює категорію «мораль» та передбачає реалізацію комунікативної компетенції [1, с. 7-8].

Відповідно проаналізуємо чинні освітні програми, які висвітлюють тему дослідження, зокрема, «Я у світі», «Дитина», а також «Скарбниця моралі».

Так, в освітній програмі «Дитина» представлено особливості використання українських народних казок у розділі «Літературна скринька», яка тим самим є складовою змістової лінії «Дитина у світі культури». Основними освітніми завдання є:

- 1) формувати в дітей уявлення про фольклорні і авторські твори різних жанрів;
- 2) розвивати їх читацьку грамотність, ознайомлюючи з різними видами дитячих книг;
- 3) вчити вихованців бути більш сконцентрованими під час слухання творів різних жанрів, в тому числі казок, звертаючи увагу на те, щоб зміст та ідея прочитаного були якомога більш чітко зрозумілими;
- 4) ознайомлювати дітей з українськими народними казками та їх моральним змістом;
- 5) вчити відрізняти різні жанри літератури на слух, аналізуючи літературно-художню структуру твору [2, с. 195].

Отож, роботі з українськими народними казками передбачено значне місце в освітньому процесі дітей старшого дошкільного віку. Разом із тим, зазначимо, що доцільно використовувати так звані опірні засоби (наприклад, у вигляді тематичних зображень), які допоможуть вихованцям здійснювати аналіз ілюстрацій й розмірковувати над змістом казки. Це також допоможе дошкільникам бути більш сконцентрованими в процесі сприймання казки [2, с. 195].

Особливістю використання українських народних казок у процесі морального виховання є те, що народна творчість є максимально простою за змістом, цікавою для дітей, відповідно вони аналізують дії героїв й при цьому в них формуються стійкі моральні норми, переконання і цінності.

У програмі «Я у світі» вивчення українських народних казок передбачено у розділі «Літературне мистецтво», де зазначено, що ставлення старших дошкільників до українських народних казок стає більш осмисленим, активним і зацікавленим. Це простежується в тому, що вихованці не просто слухають казки від батьків чи вихователів, а й емоційно аналізують почуте, співпереживаючи та співчуваючи казковим героям, що передбачає активізацію мисленнєвих процесів. Дитина 6-7-го років життя може усвідомлювати приховані наміри та мотиви вчинків дійових осіб казки, а також розуміти, що реальні події відрізняються від казкових, фантастичних, оскільки можуть опиратися на певний життєвий досвід [4, с. 320].

Процес перетворення реальності на фантастику є здійсненим в процесі взаємодії із українськими народними казками. Завдяки розвитку дитячої творчості малюки проникають у зміст казок, тим краще розуміючи їх. З метою морального виховання доцільно доповнювати народні казки, придумувати інші кінцівки, або вигадувати ті події, які б могли відбутися, якби ті чи інші герої вчинили по-іншому.

Саме це в результаті уможливорює виховання у дітей старшого дошкільного віку моральних якостей та реалізацію завдань морального виховання, зокрема, формування любові до ближнього, вміння дружити, відчуття справедливості, чесності, гідності, сміливості, працьовитості, поваги до старших, які дозволять виховати достойного громадянина своєї держави та чесного члена суспільства.

Максимально чітко відображає особливості й потреби реалізації морального виховання для дітей старшого дошкільного віку в сучасних ЗДО освітня програма «Скарбниця моралі». Авторкою програми Л. Лохвицькою запропоновано такі тематичні модулі:

- 1) аналіз поняття моралі та його взаємозв'язку з поведінкою особистості;
- 2) формування у дітей почуття поваги до батьків та інших дорослих;
- 3) розвиток у дітей уявлень про дружбу й про те, як взаємодіяти з однолітками;
- 4) реалізація принципу емпатії й важливості співпереживати іншим;
- 5) формування основ увічливості;
- 6) навчання дружелюбності;
- 7) формування любові до себе [3, с. 64-68].

Основними українськими народними казками, на основі яких можна сформувати означені вище якості характеру, є «Кирило Кожум'яка», «Іван-Побиван», «Котигорошко», «Телесик», «Морозко», «Яйце-райце», «Ох», «Мудра дівчина», «Про правду і кривду», «Язиката Хвеська», «Названий батько», «Дідова дочка і бабина дочка» та інші.

На думку Л. Лохвицької, основними результатами, які можна отримати в процесі системного морального виховання за програмою є сформованість у дітей співпереживання, емпатії, вміння ставити себе на місце іншого, засвоєння моральних норм поведінки, розвиток моральних суджень, емоційного ставлення до інших, емоційна корекція поведінки, ідентифікація та рефлексія [3, с. 84].

У підсумку зазначимо, що сучасна система освіти дітей старшого дошкільного віку в ЗДО дозволяє впливати на їх морально-етичне становлення, в процесі якого важливе місце відведено українським народним казкам. Проаналізувавши зміст Базового компоненту дошкільної освіти, а також чинних програм, ми з'ясували, що вони передбачають використання народної літературної творчості. Тому сприймання казкових текстів, рівень їх усвідомлення й особливості активної роботи зі змістом цього жанру фольклору є важливим фактором якісного морального виховання дітей 6-7-го років життя.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти: державний стандарт дошкільної освіти. Нова редакція / за ред. Т. О. Піроженко. 2021. 38 с.

2. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білоskalенко та ін.; наук. ред.: Г.В. Беленька, М.А. Машовець; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.

3. Лохвицька Л. В. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі». Тернопіль: Мандрівець, 2014. 128 с.

4. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова та ін.; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ УЯВЛЕНЬ ПРО ВЕЛИЧИНУ ПРЕДМЕТІВ

Анастасія Матвеєва, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Т. М. Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)

FORMATION OF SENIOR PRESCHOOL CHILDREN'S IDEAS ABOUT THE SIZE OF OBJECTS BY MEANS OF GAME TECHNOLOGIES

Anastasiia Matveieva, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито змістовну сутність формування у дітей старшого дошкільного віку уявлень про величину предметів засобами ігрових технологій.

Ключові слова. Формування уявлення про величину предметів, ігрові технології, логічне мислення, пізнавальний розвиток дошкільників, діти старшого дошкільного віку.

Abstract. The article reveals the content essence of the formation of senior preschool children's ideas about the size of objects by means of game technologies.

Key words. Formation of an idea about the size of objects, game technologies, logical thinking, cognitive development of preschoolers, children of older preschool age.

Концептуальні положення Національної доктрини розвитку освіти в Україні, Закон України «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти в Україні спрямовують дошкільну освіту, як першу самоцінну ланку, до гнучкого реагування на сучасні соціо-економічні та соціокультурні запити, на збагачення знань дитини якісною інформацією, на реалізацію її природного потенціалу [2; 3]. Одними з першочергових завдань визначені розвиток і формування математичних уявлень і здібностей, логічного мислення, розумової активності, кмітливості, креативності дітей дошкільного віку.

Втім бурхливий розвиток математичної науки та проникнення її в різні галузі знань та й безпосередньо освіта сьогодення зумовлює необхідність виховання покоління, зорієнтованого на розв'язання складних інтелектуальних проблем. Концепція розвитку дошкільної освіти, орієнтири і вимоги до оновлення її змісту передбачає низку досить серйозних вимог до пізнавального розвитку дітей дошкільного віку, частиною якого є логіко-математичний розвиток. Вміння оперувати такими найпростішими прийомами як узагальнення, порівняння, припущення, вміння доводити правильність тих чи інших суджень, користуватися граматично правильними зворотами, математичною термінологією, виявляти бажання займатися математичною діяльністю – це основні завдання пізнавального розвитку в період дошкільного дитинства.

Математика пронизує усю діяльність людини. Математичні поняття використовуються на кожному кроці, без них неможливий технологічний процес, економічне процвітання держави. З огляду на це, виникає необхідність здійснювати сенсорний, а згодом

і логіко-математичний розвиток дітей, починаючи з раннього віку і продовжуючи протягом усього дошкільного дитинства.

Дитина з перших років життя оточена різними предметами, які мають певні параметри та характеристики. Безумовно, кожен малюк народжується вже готовим до сприйняття навколишнього світу: він має здібність бачити, чути, відчувати тепло, холод, фактуру поверхні. Та поряд з цим у дітей дошкільного віку потрібно сформувати власне математичні уявлення (множина, форма, число, лічба, простір, час), уміння продуктивно мислити, самостійно виконувати розумові дії на математичному матеріалі. До логічних прийомів розумових дій дитини належать: порівняння, узагальнення, аналіз, синтез, класифікація, серіація, аналогія, систематизація, абстрагування.

Формування у дітей старшого дошкільного віку уявлень про величину предметів передбачає закріплення вміння порівнювати предмети за висотою, шириною, товщиною, довжиною, загальною величиною; навчання вимірюванню об'єму рідких та сипких речовин за допомогою використання еталонних та інших способів вимірювання (умовної мірки); стимулювання дітей до пошуку зручних для них способів вимірювання, порівняння результатів вимірювання різними мірками, висловлювання обґрунтованих суджень; навчання будувати упорядковані послідовні ряди: *найширша – вужча – ще вужча – найвужча*; вправлення у використанні в мові у різних життєвих ситуаціях слів-термінів, що означають різні параметри величини: найбільший – менший – ще менший – найменший тощо [3].

З огляду на проблему формування у дітей старшого дошкільного віку уявлень про величину предметів слід звернутися до такого прийому розумових дій як серіація.

Серіація – це впорядкування предметів за величиною, масою, об'ємом, розташуванням у просторі. Класичний приклад серіації – це мотрійки, пірамідки, вкладні мисочки. Отже, організовуючи серіацію за величиною, можливо використовувати як предмети одного типу (палички, стрічки, камінці, машинки тощо), так і предмети різного типу (розставити меблі у порядку зростання). Так, наприклад, доцільно проводити такі ігри як: «Розклади за розміром», для якої вихователь відбирає картинки з предметами, які контрастно відрізняються за розміром, розкладає їх у довільному порядку і просить дитину розподілити картки за розміром, вибрати з них найбільший, найменший; «Чарівний мішечок», де у мішечку сховані предмети різної величини, вихователь пропонує дитині на дотик визначити розмір предмета та дістати тільки великі (маленькі) предмети [1].

Така характеристика предметів, як величина – є однією з головних ознак для дитини. Важливо, щоб дитина навчилася самостійно виокремлювати необхідні властивості предметів.

У роботі з ознайомлення дошкільників з величинами існують такі основні напрямки:

1. Дітей навчають виділяти та розпізнавати властивості та якості предметів; порівнювати без вимірювання (на око, прикладанням, накладанням) різні параметри величини (довжину, ширину, товщину, висоту). Цей напрямок реалізується за допомогою використання таких ігрових ситуацій: «Наведемо порядок», «Розкладемо за шириною», «Хто вищий», «Побудуємо драбинку» та інші.

2. Дітей навчають порівнювати величини, користуючись умовною міркою; довільно обирати мірку (для об'єму і маси – склянка, ложка, відерце, черпак; для довжини, ширини, висоти, товщини – лічильні палички, смужки паперу, стрічки, шнурі, кубики тощо).

3. Дітей знайомлять з загальноприйнятими стандартними мірами та вимірювальними приладами (лінійка, ваги) [8].

Внаслідок такої роботи у дітей старшого дошкільного віку не лише формуються адекватні уявлення про поняття «величина», «міра величини», але й здійснюється підготовка до навчання розв'язування задач у початковій школі, які пов'язані з різними величинами.

Сучасний дошкільник перебуває у світі шаленого потоку інформації, тому перед вихователем постає проблема, у який спосіб краще допомогти дитині засвоїти не тільки знання про величину предметів, а й викликати інтерес до процесу пізнання, здобуття знань.

К. Ушинський зазначав, що дитина мислить образами, звуками, фарбами. Чим більше різноманітних компонентів, органів чуття буде задіяно у процес запам'ятовування інформації, тим глибшими, повнішими і ефективнішим буде її відтворення. Саме тому, педагогічна робота у даному напрямку полягає у створенні умов, які б оптимально сприяли формуванню у дитини дошкільного віку пізнавальної активності. Це і вправляння в умінні досліджувати, експериментувати, трансформувати, моделювати об'єкти [9; 10]; формування вміння використовувати розумові операції, логічні прийоми, вміння здійснювати вимірювання та елементарні обчислення. А отже, приміщення ЗДО повинно стати розвивальним освітнім простором, тобто великою дослідницько-ігровою кімнатою для дітей, а дорослий – авторитетною, довіреною особою, яка створює такий простір та забезпечує комфортні умови для життєдіяльності дітей. Такий підхід, на нашу думку, можливо реалізувати через активне впровадження в освітній простір ігрових технологій, які найоптимальніше будуть сприяти як формуванню уявлень у дошкільника про величину предметів, так і в цілому – формуванню його логіко-математичної компетентності.

Формуванню у дітей старшого дошкільного віку уявлень про величину сприяє використання цікавих дидактичних засобів – блоків Дьенеша, які відрізняються за формою, кольором, величиною і товщиною [4]; паличок Кюїзенера, за допомогою яких легко залучити дошкільників до серіації за довжиною, а також використовувати палички як умовні прості і складені мірки [5; 6].

Наведемо приклад дидактичної гри, яку доцільно використовувати у процесі формування в старших дошкільників уявлень про величину предметів.

Дидактична гра «Захочай сніговичків під ялинками».

Мета: закріплювати навички серіації предметів за висотою; відпрацьовувати використання прийому прикладання для порівняння предметів за висотою; продовжувати вчити співставляти елементи двох різних множин, спираючись на спільну ознаку; утворювати відповідні пари (найвищого сніговичка – під найвищу ялинку, найнижчого – під найнижчу).

Обладнання: силуетні зображення 9 ялинок та 9 сніговичків різної величини.

Ігрові дії.

Вихователь звертає увагу дітей на силуети ялинок і повідомляє:

- Ці лісові красуні вирости на чарівній галявині Діда Мороза. Він вирішив віднести їх на Новорічні свята і дорослим людям, і старшим школярам, і молодшим, і дошкільнятам – багато було запрошень у Діда Мороза! Тільки дідусь розгубився: яку ялинку на яке свято йому нести? Як ми можемо допомогти Діду Морозу? (Розмірковуючи, діти доходять висновку, що необхідно ялиночки пошикувати за висотою: від найвищої до найнижчої. В ході роботи пригадують головне правило порівняння за висотою: всі ялиночки повинні стояти на одній лінії. В кінці роботи педагог просить порахувати ялинки (їх 9) і пояснити, як діти їх розташували («Найвища ялинка – нижча – ще нижча – ще нижча... — найнижча ялинка»).

Вихователь продовжує розповідь:

- На галявині жили дідусеві чарівні помічники – сніговики. Вони завжди допомагали нести ялинки на свято. Який сніговичок яку ялинку понесе? Що для цього треба зробити? (Спочатку з'ясувати, який сніговик найвищий, а який – найнижчий).

Діти серіюють сніговичків за висотою. Педагог заохочує до пояснення, яким чином діти розташували снігових друзів (в прямому та зворотному порядку). Після цього вихователь пропонує утворити пари («Заховати кожного сніговичка під свою ялинку на ніч, щоб сніговики охороняли до свята кожний свою ялиночку»).

Діти утворюють пари («Найвищого сніговика поставимо під найвищу ялиночку. Нижчого – під нижчу. Ще нижчого – під ще нижчу ялинку... А найнижчого — під найнижчу») [7, с.74].

Отже, для ефективного формування у дітей старшого дошкільного віку уявлень про величину предметів необхідно створити ігрове предметно-практичне середовище та

організувати пізнавальну діяльність у ньому, використовуючи дидактичні ігри, сучасні засоби навчання, створюючи освітні ситуації, які б спонукали дитину до дослідницької діяльності і пізнання нового, вимірювання умовними мірками, серіації, порівняння предметів за різними параметрами величини, викликали стійкий інтерес до математики.

Список використаних джерел

1. Баглаєва Н. І. Розвиток логічних умінь дитини. Серіація за величиною, масою, об'ємом, розташуванням у просторі. *Дошкільне виховання*. 2000. № 10. С. 9-10.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. Авторська група : Байєр О.М., Безсонова О.К., Брежнєва О.Г., Гавриш Н.В., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корнєєва О.Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М.А., Мордоус І.О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О.Д., Шевчук А. С. Під науковим керівництвом доктора психологічних наук, професора, член-кореспондента НАПН України – Піроженко Т. О. - 2021. Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
3. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богиніч, В.М. Вертутіна [та ін.] ; наук. ред. Г.В. Беленька ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
4. Кривошея Т. Блоки Дьенеша як засіб розвитку логічного мислення дітей у контексті європейських освітніх підходів. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв / за ред. Г.С.Тарасенко. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2014. Вип. 3. С. 42 – 47.
5. Кривошея Т.М. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дітей старшого дошкільного віку. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій* : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів ІППМ. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2012. С. 110 – 116.
6. Кривошея Т.М., Гуренко Я.А., Погонєць І.М. Особливості формування в дітей 5-6-річного віку уявлень про форму та величину предметів. *Topical aspects of modern scientific research*. Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Tokyo, Japan. 2023. Pp. 348-355. <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/10/TOPICAL-ASPECTS-OF-MODERN-SCIENTIFIC-RESEARCH-26-28.10.23.pdf>
7. Логіко-математична діяльність. Старша група /Упорядник О. В. Бороздіна, А. В. Яковлєва. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. 120 с.
8. Щербакова К. Й. Методика формування елементів математики у дітей дошкільного віку. Київ: Вища школа, 2011. 362 с.
9. Karuk, I., Kolesnik, K., Kryvosheya, T., Prysiazhniuk, L., Shykyrynska, O. V. (2021). Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II. School Pedagogy. Preschool Pedagogy. May 28th-29th, 2021. Rezekne, Rezekne Academy of Technologies, 2021, p.729-743. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol2.6247> .
10. Karuk, I., Kolesnik, K., Prysiazhniuk L., Kryvosheya, T., Shykyrynska, O., Vyshkivska, V., Komarivska, N. (2022). The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th, 2022. 404-414. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6838>

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА - ПІДГРУНТЯ РОЗВИТКУ ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

Наталія Мачинська, доктор педагогічних наук, професор
Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

PRESCHOOL EDUCATION - SUPPORTING THE DEVELOPMENT AND SELF- RELAXATION OF THE CHILD'S PERSONALITY

Nataliia Machynska, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано деякі особливості дошкільної освіти. Автор наголошує на важливості та необхідності цілеспрямованої систематичної організації дошкільної освіти, яка виступає базовою у розвитку та формуванні особистості людини.

Ключові слова: дошкільна освіта, особистість, розвиток, самореалізація.

Abstract. The article analyzes some features of preschool education. The author emphasizes the importance and necessity of a purposeful systematic organization of preschool education, which acts as a basis for the development and formation of a person's personality.

Key words: preschool education, personality, development, self-realization.

Дошкільний вік – найбільш сприятливий та максимально ефективний для розвитку індивідуальних якостей особистості, формування цінностей, укладання світогляду, соціалізації особистості тощо. Саме тому пріоритетним напрямом освітньої політики в Україні є створення максимально сприятливих умов для реалізації пріоритетних завдань дошкільної освіти.

У Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку зазначено, що дошкільна освіта є самоцінною, первинною ланкою системи безперервної освіти, що закладає підґрунтя розвитку особистості дитини для її навчання упродовж життя. Дошкільна освіта для дітей старшого дошкільного віку (з п'яти років), згідно із законодавством України, є обов'язковою [2, с. 5].

М. Олійник наголошує, що освіта є складною системою, що її характеризують мета виховання, зміст, структуральні навчальні плани і програми, успадковані попередніми рівнями освіти та здатні до прогнозування наступних. Системноутворювальним компонентом освітньої системи є мета [3, с. 342].

Заслуговує на увагу позиція Т. Піроженко, яка зазначає: оскільки перша ланка загальної освіти слугує розвитку особистості, важливо не тільки визначити, а й реалізувати пріоритетність принципу дитиноцентризму в прийнятті державно-політичних рішень. Методологія побудови і прогнозування освітньої політики дошкільної освіти повинні спиратися на принцип політичного дитиноцентризму. Дослідниця наголошує, що при ухваленні державних рішень позиція дитинства та інтереси дітей є найважливішими і кожне рішення має бути проаналізоване з точки зору того, як воно позначиться на підростаючому поколінні. Реалізація принципу дитиноцентризму, на думку авторки, визначається потребою збалансування зусиль дорослих у забезпеченні повноцінного психічного розвитку дітей дошкільного віку, потребою підвищення якості розвитку дитинства на основі базових духовних засад життєдіяльності людини у соціумі [4, с. 21].

Концепція освіти передбачає реалізацію принципу дитиноцентризму через створення індивідуальної програми розвитку здобувача дошкільної освіти. Це – документ, що забезпечує індивідуалізацію освіти дитини дошкільного віку, містить перелік необхідних освітніх потреб/послуг для розвитку дитини. Індивідуальна програма розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних освітніх стратегій і підходів до здійснення освітнього процесу [2, с. 22].

Ми погоджуємося з позицією Т. Піроженко щодо важливості усвідомлення суспільством чітко визначених цілей у сфері дошкільної освіти. Так, це зокрема:

– об'єднання неформальних та освітянських напрямів/програм з проблем піклування у ранньому дитинстві з метою укріплення сімейної освіти та підтримки створення додаткових послуг у офіційній дошкільній освіті;

– продовження та зміцнення спільних дій в галузі раннього дитинства у рамках розвитку інтегрованої політики через співпрацю з усіма партнерами, які забезпечують рішення проблеми [4, с. 22].

Освітня політика держави визначає пріоритетні напрями розвитку окремих сфер у системі освіти загалом. Вітчизняна освітня політика спрямовується на розширення можливостей для створення та діяльності закладів дошкільної освіти (ЗДО) різних форм власності, створення додаткових місць у функціонуючих ЗДО, введення в експлуатацію новобудов, відновлення діяльності закладів, що використовуються не за призначенням тощо. Як наголошує Л. Козак, наразі необхідно продовжувати роботу щодо організації сучасного освітнього середовища ЗДО, сприятливого для формування гармонійно розвиненої особистості та реалізації індивідуальних творчих потреб кожної дитини. Сучасний ЗДО має бути позитивним, динамічним простором, що оптимізує розвивальний потенціал дітей [1, с. 236].

Спираючись на аналіз зазначених джерел, ми констатуємо, що розбудова розгалуженої системи дошкільної освіти, яка буде охоплювати різні типи дошкільних установ (ЗДО державної та приватної форм власності, центри раннього розвитку, центри творчості для дітей дошкільного віку, прогулянкові групи та групи вихідного дня тощо) стане важливою основою для забезпечення належної дошкільної освіти та підготовки дітей раннього та дошкільного віку. Максимальне охоплення дошкільною освітою дітей відповідного віку надасть їм належну підготовку до навчання в школі, забезпечуючи тим самим наступність та безперервність у становленні та розвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Козак Л.В. Сучасна дошкільна освіта: європейський досвід. *Освітологічний дискурс*. 2017. № 3-4 (18-19). С. 235-251. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/22122/1/kozak_DO_duskys.pdf.
2. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку / Національна академія педагогічних наук України. Київ: ФОП Ференець В.Б., 2020. 44 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/12ta1d3vfwTtFhITpMTcJ-NO3SISU47Gd/view>
3. Олійник М.І. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти в країнах Східної Європи: монографія. Чернівці: Видавничий дім «РОДОВІД», 2015. 400 с.
4. Піроженко Т.О. Якість дошкільної освіти: сучасна ситуація та погляд у перспективу. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. Харків: КЦ ФОП Іванової М.А., 2018. Т. IV. Психологія розвитку дошкільника. Випуск 14. 356 с. URL: <http://www.appsychology.org.ua/index.php/ua/36-zmist-vydan/515-tom-4-vipusk-14>.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ЕМОЦІЙНИМ ІНТЕЛЕКТОМ ТА ІНШИМИ ВИДАМИ РОЗВИТКУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анастасія Мацюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE INTERRELATION BETWEEN EMOTIONAL INTELLIGENCE AND OTHER ASPECTS OF PRESCHOOL CHILD DEVELOPMENT

Anastasiia Matsiuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Стаття зосереджується на взаємозв'язку між емоційним інтелектом та різними видами розвитку дитини дошкільного віку. Аналізуються способи, якими емоційний інтелект впливає на соціальну адаптацію, навчання та психологічне благополуччя дітей.

Ключові слова: *емоційний інтелект, розвиток дітей дошкільного віку, соціальна адаптація, психологічне благополуччя, культурно-гігієнічні навички, театральна діяльність.*

Annotation. *The article focuses on the relationship between emotional intelligence and various aspects of preschool child development. The ways in which emotional intelligence affects social adaptation, learning and psychological well-being of children are analyzed.*

Key words: *emotional intelligence, preschool children's development, social adaptation, psychological well-being, cultural and hygienic skills, theater activity.*

Емоційний інтелект (далі – ЕІ) є сукупністю важливих здібностей, що визначають нашу здатність розуміти, використовувати, керувати та регулювати емоції, як власні, так і інших людей [5, с.710]. В контексті соціального розвитку дитини, ЕІ грає ключову роль, оскільки впливає на її здатність встановлювати взаємодію з оточуючими, розуміти емоції інших і адаптуватися до різних соціальних ситуацій.

Основні компоненти емоційного інтелекту можна розглядати як будівельні блоки, що формують основу цієї ключової здібності. Першим компонентом є самосвідомість. Це здатність дитини усвідомлювати свої власні емоції та почуття, а також розуміти, як вони впливають на її поведінку. Здатність до самосвідомості допомагає дитині розвинути більшу усвідомленість і контроль над власними реакціями.

Другий компонент – саморегуляція – означає здатність дитини контролювати свої емоції та поведінку. Ця навичка важлива для того, щоб дитина могла адекватно реагувати на різні ситуації та уникати вибухів чи неадекватних реакцій. Соціальна чутливість – третій компонент ЕІ – визначає здатність розуміти емоції інших людей, а також їхні мотиви та потреби. Це важливо для створення сприятливих міжособистих відносин і ефективної комунікації. П'ятий компонент – спілкування, охоплює здатність ефективно виражати свої думки та почуття, а також розуміти думки та почуття інших людей. Це важливо для побудови міцних відносин і взаєморозуміння в соціальному середовищі.

Важливо підкреслити вплив емоційного інтелекту на соціальний розвиток дитини. Діти з розвиненим ЕІ мають кращі шанси на успішну соціалізацію і побудову позитивних міжособистих відносин [6]. Вони здатні встановлювати та підтримувати глибокі зв'язки з однолітками та дорослими, що сприяє їхньому загальному добробуту. Розвинутий емоційний інтелект також допомагає дітям адекватно реагувати на емоційні ситуації і знаходити конструктивні рішення проблем. Вони краще керують своїми емоціями, що дозволяє уникати конфліктів і сприяє більш сприятливому клімату в їхній соціальній спільноті.

Взаємозв'язок між емоційним інтелектом та іншими видами розвитку дитини дошкільного віку досить складний і багатогранний. ЕІ впливає на такі сфери розвитку дитини, як пізнавальний розвиток, соціально-емоційний розвиток та особистісний розвиток.

Пізнавальний розвиток дитини є однією з ключових галузей, на яку впливає рівень її емоційного інтелекту. ЕІ сприяє розвитку різних пізнавальних процесів, таких як пам'ять, увага та мислення. Діти з високим рівнем ЕІ краще концентруються на завданнях, легше засвоюють нову інформацію та швидше долають труднощі. Яцюк М. пояснює це тим, що діти з розвинутим ЕІ здатні краще управляти своїми емоціями, не допускаючи їх відволікати від навчання. Крім того, вони можуть бути більш мотивовані до досягнення успіху, оскільки розуміють, які цілі вони ставлять перед собою та як ці цілі впливають на їхні емоції [3, с. 105].

Розглянемо більш детально вплив емоційного інтелекту на пізнавальний розвиток дитини. Шпак М. зауважує, що ЕІ впливає на цю сферу розвитку через низку механізмів. По-перше, управління емоціями є ключовим чинником. Діти з високим рівнем ЕІ краще контролюють свої емоції, що дозволяє їм більш ефективно зосереджуватися на завданнях, не відволікаючись на негативні емоції, такі як стрес чи роздратування. Це створює сприятливу атмосферу для навчання та розвитку. По-друге, мотивація також має велике значення для пізнавального розвитку. Діти з високим ЕІ більш мотивовані до навчання, оскільки

розуміють мету навчання та очікувані результати. Вони можуть бути більш цілеспрямовані та наполегливі в досягненні своїх навчальних цілей [2, с. 434].

Розвиток пам'яті також є важливим аспектом пізнавальної сфери дитини, і ЕІ може впливати на цю психічну функцію. Діти з високим рівнем ЕІ краще запам'ятовують інформацію, пов'язану з їхніми емоціями. Емоційно насичені події можуть бути краще зафіксовані в пам'яті дитини, що сприяє підвищенню її здатності засвоювати нову інформацію. Увага є ще одним важливим компонентом пізнавального розвитку. Діти з високим рівнем ЕІ краще концентруються на завданнях, які викликають у них позитивні емоції. Позитивний емоційний фон сприяє збільшенню уваги та підвищенню продуктивності в навчанні.

Соціально-емоційний розвиток також нерозривно пов'язаний з рівнем ЕІ. Ця сфера охоплює розуміння емоцій інших людей, уміння встановлювати та підтримувати стосунки з оточуючими, а також впорядкування власних емоцій. Діти з високим ЕІ краще розуміють емоційні сигнали інших, що сприяє покращенню їхніх соціальних навичок та здатності спілкуватися ефективно. Вони також менш схильні до конфліктів і стресів, оскільки вміють ефективно регулювати свої емоції та впливати на емоційний клімат у взаємодії з іншими дітьми та дорослими.

Особистісний розвиток також відіграє важливу роль у формуванні емоційного інтелекту. ЕІ сприяє розвитку таких особистісних якостей, як самосвідомість, самоконтроль та соціальна чутливість. Діти з високим ЕІ мають більш позитивне ставлення до себе та світу, більш оптимістичні, стійкі до труднощів. Вони також можуть краще управляти своїми емоціями та реагувати на стресові ситуації більш збалансовано.

За словами видатного українського педагога Василя Сухомлинського: «Слово – найтонший дотик до серця; воно може стати і ніжною запашною квіткою, і живою водою, що повертає віру в добро, і гострим ножем, і розпеченим залізом, і брудом...» [4, с. 4]. Ці слова відображають важливість словесного вираження та впливу слів на психологічний стан та розвиток дитини

У контексті розвитку емоційного інтелекту дитини слово має особливе значення. Позитивні та обмірковані слова можуть стати тим «ніжним дотиком до серця», що сприяє розвитку емоційної компетентності. Дитина, яка чує розумні й доброзичливі слова, може легше розуміти свої емоції та вміти керувати ними.

Водночас, якщо слова є «гострим ножем» або «брудом», вони можуть завдати шкоди емоційному стану дитини. Негативні слова можуть викликати тривогу, сумніви та безнадію, що може негативно позначитися на розвитку емоційного інтелекту.

Важливо також зауважити, що слово може «вилікувати». Доброзичливі слова можуть бути джерелом підтримки та реабілітації в ситуаціях, коли дитина переживає емоційні труднощі чи стрес. Слова підтримки можуть допомогти їй відновити віру в себе та світ.

На думку Кравець Р., емоційний інтелект дитини починає розвиватися з самого раннього віку, і на цей процес впливають різні чинники. Генетичні обставини грають роль у розвитку деяких компонентів ЕІ, але більшість з них можуть бути вдосконалені через виховання та освіти. Особистісні якості дитини, такі як відкритість до нового, екстраверсія та емпатія, пов'язані з високим рівнем ЕІ. Ці риси особистості можуть бути вагомими факторами у розвитку дитячого емоційного інтелекту [1, с. 11-12].

Сімейне середовище також має значний вплив на розвиток ЕІ дітей передшкільного віку. Діти, які виростають в сім'ях, де цінуються емоційна відкритість та підтримка, мають більше шансів розвинути високий рівень емоційного інтелекту. Батьки, які надають дітям можливість вільно висловлювати свої емоції та вчать їх розпізнавати та розуміти, сприяють створенню позитивного клімату для розвитку ЕІ. Заклад дошкільної освіти та школа також може відігравати важливу роль у розвитку емоційного інтелекту у дітей [7, с.102]. Програми та заходи, спрямовані на розвиток самосвідомості, саморегуляції, соціальної чутливості, емпатії та комунікації, можуть допомогти дітям вдосконалити свої навички ЕІ. Батьки та педагоги відіграють важливу роль у розвитку емоційного інтелекту у дітей. Створюючи

безпечне середовище, де дитина може вільно висловлювати свої емоції, вони створюють основу для розвитку самосвідомості та саморегуляції.

Навчання дитини розпізнавати та розуміти свої емоції, а також контролювати їх і поведінку, є важливою частиною розвитку ЕІ. Батьки та педагоги можуть вчити дітей використовувати різні стратегії для досягнення емоційної стабільності і адекватної реакції на емоційні виклики. Також важливо навчати дітей розуміти емоції інших людей та спілкуватися з ними ефективно. Це сприяє побудові сильних відносин і сприяє успішній соціалізації.

Таким чином, дитина навчається, скориставшись тим посилом, який дає емоція, зрозуміти, що вона відчуває і що їй хочеться в даний момент. У даному випадку йде мова про поєднання емоційної і когнітивної сфер, саме таке поєднання навчає дитину ЕІ. Відбувається одночасно налагодження діади емоції-розум, коли емоції стають розумними, а розум емоційним

Загалом, розвиток ЕІ у дітей є важливою місією для батьків та педагогів. Він сприяє успішному соціальному розвитку дитини, допомагає їй встановлювати позитивні відносини з іншими людьми, адаптуватися до нових ситуацій та успішно функціонувати в різних соціальних середовищах. Розвиток цих навичок може бути вирішальним фактором для дитячого майбутнього успіху і щасливого життя.

Список використаних джерел

1. Кравець Р. А. Теоретичні і методичні основи полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі: монографія. Вінниця: Планер, 2017. 434 с.
2. Шпак М.М. Становлення емоційного інтелекту в дошкільному віці як передумова його розвитку в молодшого школяра. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Психологія.* 2016. Вип. 4. С. 196-205.
3. Яцюк М. Емоційний інтелект особистості (на хвилі Нової української школи): навчально-методичний посібник. Вінниця: Вид-во «Діло», 2019. 105 с.
4. 10 золотих цитат В. Сухомлинського про школу та виховання. URL: <https://naurok.com.ua/post/10-zolotih-citat-v-suhomlinskogo-pro-shkolu-ta-vihovannya> (дата звернення: 18.01.2024).
5. Shykyrynska O., Kanarova O., Medun L. Features of soft skills development children of senior preschool age in play activity: theoretical and methodological aspect. *Science and education for sustainable development: Publishing House of University of Technology, Katowice*, 2022. P. 708-719.
6. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komariivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference.* 2022. Volume I. P. 404-414.
7. Шикиринська О., Петришина Т. Особливості науково-методичного забезпечення у закладах дошкільної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць.* 2023. Вінниця: ТОВ «Друк плюс». Випуск 69. С. 100-107.

КОНСТРУЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Юлія Мельник, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Т.М. Кривошея, кандидат педагогічних наук, доцент,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)

CONSTRUCTION AS A MEANS OF FORMING THE RESEARCH COMPETENCE OF CHILDREN OF MIDDLE SCHOOL AGE

Анотація. У статті акцентується увага на важливості конструювання як засобу формування дослідницької компетентності дітей середнього дошкільного віку. Процес конструювання розглядається як активна та творча діяльність, яка дозволяє дітям розкривати свої таланти, розвивати творче мислення та набувати практичних навичок. Наведено приклади різноманітних конструкторських ігор та завдань, які сприяють розвитку дослідницької компетентності у дітей.

Ключові слова: конструювання, дослідницька компетентність, діти середнього дошкільного віку.

Abstract. The article emphasizes the importance of construction as a means of forming the research competence of children of middle preschool age. The construction process is seen as an active and creative activity that allows children to reveal their talents, develop creative thinking and acquire practical skills. Examples of various construction games and tasks that contribute to the development of research competence in children are given.

Key words: construction, research competence, children of middle preschool age.

У сучасному світі, де науковий та технічний прогрес зростає з кожним днем, дослідницька компетентність стає важливою складовою розвитку дітей. Одним із ефективних засобів формування дослідницької компетентності є конструювання, яке виступає не лише захоплюючою грою, але й сприяє розвитку дитячих пізнавальних та творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Основна ідея конструювання полягає у використанні дітьми конструкторів, будівельних блоків, паперу і картону, природних та викидних матеріалів для створення об'єктів, будівель або механізмів за допомогою готового зразка, за вказівкою вихователя, за власним задумом на основі своєї фантазії та творчості [1; 2]. Конструювання дозволяє дітям розуміти та досліджувати причинно-наслідкові зв'язки, вчитися розв'язувати проблеми та розвивати логічне мислення.

В історії педагогіки особливості конструктивно-моделювальної діяльності дітей описані досить давно і представлені в багатьох класичних зарубіжних системах виховання дошкільників (Й. Песталоцці, Ф. Фребель, М. Монтессорі, З. Дьєнеш та інші) [6]. Про важливість конструювання та моделювання, розвитку творчого мислення та самостійності у дітей дошкільного віку у процесі конструктивної діяльності наголошували Г. Беленька, І. Біла, Л. Зайцева, Т. Кривошея, І. Стеценко, К. Щербакова та інші [3; 4; 5]. Втім проблема розкриття потенціалу конструювання у площині формування дослідницьких навичок дошкільників і психолого-педагогічній літературі розкрита недостатньо.

В сучасних умовах конструктивна діяльність дітей дошкільного віку виступає одним з основним видів діяльності дошкільників і має значний вплив на їхній розумовий розвиток. Крім того, конструктивно-моделювальна діяльність дітей дошкільного віку більше, ніж інші види діяльності, сприяє розвитку творчих, пізнавальних і сенсорних здібностей дітей, формуванню дослідницької компетентності. По-перше, конструюючи, діти мають можливість експериментувати та творити щось нове. Вони можуть випробувати різні можливості та перевірити, які розміщення та сполучення елементів дають найкращий результат. По-друге, конструювання сприяє розвитку просторового мислення у дітей. Дошкільники вчаться розуміти взаємозв'язок між різними елементами, їх формою та розмірами. Це надає можливість зрозуміти розміщення та конфігурації об'єктів у просторі, що є важливим елементом розвитку навичок юного дослідника. По-третє, конструювання спонукає дітей до планування своєї діяльності. Під час конструювання, діти можуть відчутти потребу у структурованому підході та розробці певної послідовності дій для досягнення мети. Це розвиває в них навички планування та систематичного мислення, що є важливими у навчанні та дослідницькій діяльності.

Конструювання також сприяє розвитку соціальних навичок та спілкування, вміння працювати в команді. Діти можуть працювати в групах, обмінюючись ідеями, розв'язуючи проблеми та взаємодіючи для досягнення спільної мети [8; 9]. Це розвиває навички комунікації, лідерства та співпраці.

Формування дослідницької компетентності у дітей середнього дошкільного віку відбувається за допомогою конструкторських ігор та завдань. Наприклад, під час роботи з різними головоломками вихователь може запропонувати дітям скласти варіанти квітів, будинків чи тварин, використовуючи щоразу іншу кількість фігур головоломки [7].

У процесі роботи з будівельними блоками чи конструкторами діти мають можливість самостійно та творчо створювати різні форми та об'єкти і при цьому досліджувати, як змінюються зовнішність та функціональність конструкцій при зміні елементів.

Працюючи з пазлами, дошкільники вчаться аналізувати деталі картинки, встановлювати залежності та спостерігати за змінами у малюнку під час складання пазлу.

Конструювання з природних та викидних (покидькових) матеріалів дозволяє розширити кругозір дітей середнього дошкільного віку, збагатити їхнє мовлення назвами різних матеріалів, дає можливість дослідити їхню структуру та текстуру, варіанти з'єднання тощо.

Отже, конструювання є ефективним засобом формування дослідницької компетентності у дітей середнього дошкільного віку. Воно сприяє розвитку творчих та пізнавальних здібностей, дослідницьких умінь. Конструюючи, діти отримують можливість експериментувати, уявляти, співпрацювати та розвивати критичне мислення - навички, які багато в чому потрібні для майбутнього успіху в науці та дослідницькій діяльності.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна [та ін.] ; наук. ред. Г.В. Беленька ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
3. Беленька Г. В. Експериментально-дослідницька діяльність у природі: уточнюємо поняття, актуалізуємо завдання. *Дошкільне виховання*. 2018. № 4. С. 2 – 7.
4. Біла І. М. Психологія творчого конструювання в дошкільному віці: монографія. Київ: Веселка, 2011. 494 с.
5. Кривошея Т.М. Конструювання з будівельного матеріалу як засіб формування у дітей молодшого дошкільного віку сенсорних еталонів та елементарних математичних уявлень. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 4-5 квітня 2017 р.) / за ред. Голюк О.А.; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. Вип. 6. С.29-34.
6. Кривошея Т. Блоки Дьєнеша як засіб розвитку логічного мислення дітей у контексті європейських освітніх підходів. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв / за ред. Г.С.Тарасенко. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2014. Вип. 3. С. 42-47.
7. Кривошея Т. Математичні головоломки: формуємо сенсорно-пізнавальну, логіко-математичну та дослідницьку компетентності дітей. *Палітра педагога*, 2021. № 1. С.3- 8.
8. Karuk, I., Kolesnik, K., Kryvosheya, T., Prysiazniuk, L., Shykyrynska, O. V. (2021). Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II. School Pedagogy. Preschool Pedagogy. May 28th-29th, 2021. Rezekne,*

9. Karuk, I., Kolesnik, K., Prysiashniuk L., Kryvosheya, T., Shykyrynska, O., Vyshkivska, V., Komarivska, N. (2022). The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th, 2022. 404-414. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6838>

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ДО МАТЕМАТИКИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ

Тетяна Новіцька, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.В. Іщенко, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF COGNITIVE INTEREST IN MATHEMATICS IN PRESCHOOL CHILDREN AS A RESEARCH PROBLEM

Tetyana Novitska, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається проблема пізнавального інтересу до математики у дітей дошкільного віку. На основі аналізу наукових досліджень автор уточнює зміст поняття «пізнавальний інтерес», «розвиток пізнавального інтересу до математики у дітей дошкільного віку».

Ключові слова: дошкільники, пізнавальний інтерес, розвиток пізнавального інтересу до математики у дітей дошкільного віку.

Abstract. The article deals with the problem of cognitive interest in mathematics among preschool children. Based on the analysis of scientific research, the author clarifies the meaning of the concept of «cognitive interest», «development of cognitive interest in mathematics in preschool children».

Key words: preschoolers, cognitive interest, development of cognitive interest in mathematics in preschool children.

Важливою умовою успішної навчальної діяльності дітей старшого дошкільного віку є формування навчальних інтересів. Пізнавальні інтереси забезпечують захопленість, продуктивність у засвоєнні знань. Правильна оцінка ролі і місця пізнавального інтересу в системі мотивів поведінки, дослідження закономірностей його розвитку дозволяє не тільки виявити значення його як стимулятора знань, але і розробити механізм, який сприяє цілеспрямованому формуванню знань, збільшенню їх об'єму і якості.

Проблема інтересу є однією з центральних психологічних проблем про особистість. Її розробці присвячено низку психолого-педагогічних досліджень. Вивчення проблеми пізнавального інтересу дітей дошкільного віку до математики займалися такі педагоги як: Л. Артемова, А. Богуш, Н. Брежнєва, О. Фунтікова, К. Щербакова та ін.).

Значний вклад у вирішення проблеми активізації навчання, формування пізнавального інтересу у дітей дошкільного віку внесли В. Котирло, Т. Дуткевич, С. Ладивір, застосуванню різноманітних засобів та методів навчання для її ефективного формування присвячено праці (Л. Артемова, Н. Багласва, О. Савченко, С. Ладивір). Так, С. Ладивір зазначає, що надійною умовою міцного засвоєння знань є активність пізнання, яка забезпечується адекватним вибором методів дослідження [3].

Формування пізнавального інтересу і його передумов, починається з дошкільного віку. Тому важливе завдання з'ясувати ефективні шляхи та засоби його прояву. Діти

отримують елементарні математичні ще до навчання у школі. Формування елементарних математичних уявлень ми розглядаємо як засіб розвитку активних пізнавальних інтересів. При ознайомленні з математикою у дитини виникають різноманітні запитання. Прагнучи пізнати математичні зв'язки і відношення, вона намагається знайти відповіді на них, тобто математика стимулює виникнення пізнавальних інтересів [1].

Інтерес є важливим стимулом виховання цілеспрямованості, наполегливості у досягненні мети, бажання завершити діяльність, радість успіху, гордість за вирішення завдання – усе це створює у дитини впевненість у своїх силах, спонукає до нового пошуку. Цілеспрямований розвиток пізнавального інтересу до математики у дітей дошкільного віку, оволодіння ними елементарних математичних уявлень має виняткове значення для подальшого навчання в школі [2; 4; 7 та ін.].

Інтерес як дуже складне і значуще для особистості освіту має безліч різноманітних трактувань. Інтерес – вибіркова спрямованість людини, її уваги, своєрідний сплав емоційно-вольових та інтелектуальних процесів, які підвищують активність свідомості і діяльності людей.

У дослідженнях О. Фунтікової, К. Щербакової інтерес розглядається як важливий і необхідний засіб підвищення ефективності процесу засвоєння математичних знань, умінь і навичок дітей. Всі дослідники єдині в тому, що інтереси дошкільників спрямовані, головним чином на окремі факти і явища. Вони характеризуються недостатньою узагальненістю і пов'язаною з цим слабкою вибірковістю. Зазначалося, що інтереси виникають і зберігаються у ситуації безпосередньої взаємодії з вихователем, вимагаючи підтримки з його боку [6].

На підставі теоретичного аналізу психолого-педагогічних досліджень з проблеми пізнавального інтересу можна зробити наступні висновки:

- пізнавальний інтерес – це особистісне утворення структурними компонентами якого є інтелектуальні, вольові та емоціональні прояви;
- пізнавальний інтерес являє собою вибіркову спрямованість особистості до певного предмету, а також до процесу діяльності;
- у процесі навчання і виховання пізнавальний інтерес виступає як засіб привабливого, живого навчання, як сильний мотив навчання і діяльності; як стійка риса особистості;
- пізнавальний інтерес формується у діяльності в тісній взаємодії з потребами й іншими мотивами;
- пізнавальний інтерес – це провідний мотив навчальної діяльності, який визначає спрямованість особистості на оволодіння знаннями і способами пізнання.
- пізнавальний інтерес характеризується складною динамікою, його розвиток іде від ситуативного до епізодичного і до глибокого.

Дослідниками виокремлено умови формування пізнавального інтересу: цікава подача математичного матеріалу дошкільнятам; інтеграція різноманітних видів математичної діяльності: заняття з математики, математичні розваги, пізнавальні бесіди, самостійна діяльність дітей, дидактичні ігри з урахуванням індивідуальних особливостей; формування способів пізнавальної діяльності, системи розумових дій; організація навчання, яка вимагає максимальної розумової активності і самостійності; методична та математична грамотність вихователя, його творчий підхід до організації роботи з навчання дітей елементам математики.

Пізнавальний інтерес властивість яка формується, а не стихійно розвивається. Це процес, вирішальним фактором якого є цілеспрямоване навчання і виховання.

Міцні знання – це результат розвитку пізнавального інтересу. Задоволення від оволодіння знаннями і можливість на їх основі шукати і самостійно здобувати все нові знання є запорукою формування стійких інтересів, особливо, якщо у процесі оволодіння знаннями виникають запитання і ставляться нові завдання. Тоді інтерес не згасає, а стає невичерпним, глибоким і стійким.

Список використаних джерел

1. Багласва Н.І. Вимірювання – цікаво і корисно. *Дошкільне виховання*. 2001. № 5. С. 12-14.
2. Брежнева О.Г. Математичний квест за мотивами історій про Вінні-Пуха. *Методична скарбничка вихователя*, 2018. № 5. С. 38-42.
3. Іщенко Л. В., Журавко Т. В. Розвиток розумової активності дітей старшого дошкільного віку на заняттях із математики. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 8(26). 2023. С. 136-145.
4. Карук І. В. Пізнавально-дослідницька діяльність з дітьми раннього дошкільного віку. *Молодий вчений*. № 5.2 (69.2). 2019. С.136-139.
5. Кривошея Т.М. Математики навчаймось – в іграх розвиваймось (Ігри для дошкільнят на математичному матеріалі). *Її величність гра: теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник статей / за ред. Г.С.Тарасенко*. Вінниця: ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2009. С.176-186.
6. Щербаківа К.І., Фунтківа О.О. Математика для малят. Київ: Освіта, 1995. 96 с.
7. Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. *La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux: OP «Plateforme scientifique européenne»*, 2019. V.6. P. 61-65.
8. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference*. 2022. Volume I. P. 404-414.

ЕМОЦІЙНО-ВИРАЗНЕ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тетяна Онищенко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.В. Іщенко, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

EMOTIONAL AND EXPRESSIVE SPEECH OF PRESCHOOL CHILDREN

Tetyana Onishchenko, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розглядається проблема формування емоційно-виразного мовлення дітей старшого дошкільного віку. На основі аналізу наукових досліджень автор доводить актуальність проблеми, уточнює зміст поняття «емоційно-експресивне мовлення», «емоційно-експресивна лексика».*

***Ключові слова:** старші дошкільники, емоційно-виразне мовлення, «емоційно-експресивне мовлення», мовленнєвий розвиток.*

***Abstract.** The article deals with the problem of the formation of emotional and expressive speech of older preschool children. Based on the analysis of scientific research, the author proves the relevance of the problem, clarifies the meaning of the concept of «emotional-expressive speech», «emotional-expressive vocabulary».*

***Key words:** older preschoolers, emotionally expressive speech, «emotionally expressive speech», speech development.*

Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті, Закон України «Про дошкільну освіту» та «Базовий компонент дошкільної освіти» визначають пріоритетні напрямки модернізації дошкільної освіти. Ці документи зосереджуються на удосконаленні

форм, методів, засобів і методики навчання дітей рідної мови, а також на формуванні культури мовленнєвого спілкування.

Дошкільний період життя дитини – це час, коли вона активно опановує мову. У цей період відбувається становлення та розвиток усіх аспектів мовлення: фонетичного (дитина вчиться правильно вимовляти звуки рідної мови), лексичного: (збільшення словникового запасу), граматичного (правильне вживання слів у реченні), зв'язного (чітко та логічне висловлювання своєї думки), виразності та образності (використання різних мовленнєвих засобів для того, щоб зробити свою мову більш виразною та емоційною).

Актуальною проблемою становлення особистості дитини-дошкільника є розвиток її розмовної, живої, емоційної мови. Вербальні засоби виразності у звуковій культурі мовлення стали об'єктом досліджень учених (О. Аматаєва, А. Богуш, О. Потебня, Ю. Руденко та ін.). У дослідженнях учених підкреслюється, що при цілеспрямованому навчанні сприйняттю творів живопису, а саме репродукцій художніх картин, дітям дошкільного віку доступне розуміння символічного змісту творів образотворчого мистецтва, вони співвідносять сприйняття зі створенням словесного образу, висловлюючи емоції за допомогою вербальних і невербальних засобів мови.

Аналіз наукової літератури уможливив визначити сутність поняття «емоційно-виразні засоби мови», що представляють собою комплекс, у якому вони взаємодіють і доповнюють один одного [1; 3]. Їх спеціальне вивчення здійснюється в риториці та розділах лінгвістики: фонетиці, культурі мовлення.

Новий тлумачний словник поняття «експресивність» трактує як «сукупність семантико-стилістичних одиниць мови, які забезпечують її придатність виступати в комунікативному акті як засобу суб'єктивного вираження мовця до змісту або адресата мови» [5, с. 241].

В інших роботах (А. Богуш, М. Пентиліук) акцентується увага на двох групах: виразні засоби художнього мовлення і виражальні засоби усної мови. До першої групи віднесені слова звукового і зорового зображення, емоційно-оцінна лексика, синтаксична конструкція тексту (фігури). До другої – сила виділення синтаксично значимого слова, видозміни голосу, зупинки в мові, темп, емоційна тональність, яка передає настрій, оцінку сприйнятого, моделює перспективу сприйняття та інші. У цілому – це понятійні, емоційно-експресивні та екстралінгвістичні засоби [2].

Розглядаючи лексичні засоби створення мовної експресії, більш поглиблено розглянемо їх у художньому тексті на суто лексичному рівні. До лексичних засобів виразності вчені (Н.Гавриш, М.І. Пентиліук та ін.) відносять стежки. У тлумачному словнику стежок (від грец. – *trapos*) визначається як «оборот мови, поняття поетики і стилістики, що означає образи, засновані на вживанні слів в переносному значенні» [5, с. 542].

Слово, як структурний елемент мови, як його лексична одиниця зумовлює необхідність вивчення основного засобу виразності мовлення – лексики. Для розкриття сутності та характеристики поняття «емоційно-експресивне мовлення» розглянемо основний, так званий, будівельний матеріал мови – емоційно-експресивну лексику і визначимо її стилістичну приналежність. Так, лексика поділяється на кілька груп, серед яких виділяється емоційно-експресивна лексика, характерна для деяких стилів української мови і використовується у процесі стилістичного функціонування

О. Аматаєва виділяє наступні комунікативні засоби експресивності: мовні (інтонаційні) – тембр, темп, звук, мелодика, ритм, наголос; і немовні – виразні рухи м'язів обличчя – міміка, всього тіла – пантоміміка, жести, пози [1].

Отже, всі вищевказані виразні засоби можна класифікувати таким чином: перша група – вербальні (згруповані на основі системи мови: лексичні, синтаксичні, морфологічні, інтонаційні і ін.). Друга група – невербальні (додаткові: міміка, пантоміма, що включає жести, пози, ходу). Сутність емоційно-виразної мови простежується, виходячи із стилістичної приналежності емоційно-експресивної лексики, що виражається в емоційній забарвленості мови.

Згідно з дослідженнями О. Амацьєвої, розуміння дошкільнятами глибинного сенсу слів сприятливо впливає на багатство та виразність їх мови. Це проявляється у вмілому використанні синонімів, антонімів, порівнянь та епітетів. Діти, які усвідомлюють нюанси значень, вміють відрізняти значення змістових відтінків слова та емоційно репродукувати слова у відповідних ситуаціях [1].

У закладі дошкільної освіти необхідно створити сприятливі умови для розвитку емоційно-виразного мовлення, зокрема: сприяння атмосфери довіри та прийняття, де дитина не боїться виражати свої емоції; читання казок, віршів, розгляд картин, складання розповідей, цікавих історій; прийняття емоцій дитини, навіть якщо вони негативні; розвиток у дітей емпатії та розуміння емоцій інших людей.

Отже, емоційно-виразне мовлення – це невід’ємна складова комунікативних навичок, що дозволяє дітям не лише передавати інформацію, але й виражати свої емоції, почуття та ставлення до навколишнього світу.

Список використаних джерел

1. Амацьєва О.П. Методика навчання виразності мовлення дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Південноукр. держ. пед. ун-т. Одеса, 1997. 23 с.
2. Богуш А. М. Мовленнєва робота з дошкільниками: шляхи оптимізації. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 3. С. 4-14.
3. Білан О.І. Навчання дітей старшого дошкільного віку розповіді за ілюстраціями: автореф. дис. ... канд. пед. наук. / Південноукр. держ. пед. ун-т. Одеса, 2003. 20 с.
4. Гавриш Н.В. Художнє слово і дитяче мовлення: методичний посібник для вихователів. Донецьк: ТОВ «Лебідь», 1999. 170 с.
5. Новий тлумачний словник української мови: в 4 т. / укл.: В. Яременко, О. Сліпущко. Київ: Аконіт, 1998. Т. 3: ОБЕ–РОБ. 927 с.
6. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference*. 2022. Volume I. P. 404-414.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Олена Охріменко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. В. Колосова, кандидат педагогічних наук

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

WAYS OF FORMING SOCIAL AND CIVIC COMPETENCE OF SENIOR PRESCHOOL CHILDREN

Olena Okhrimenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті визначено основні педагогічні шляхи формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку. Автор статті аналізує сучасні ефективні методи, прийоми, форми роботи щодо формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: соціально-громадянська компетентність, діти старшого дошкільного віку.

Abstract. The article identifies the main pedagogical ways of forming social and civic competence of senior preschool children. The author of the article analyses modern effective methods and techniques, forms of work on the formation of social and civic competence of senior preschool children.

Key words: *social and civic competence, senior preschool children.*

Актуальність формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку визначається складним етапом національно-духовного відродження країни, яка потребує свідомих громадян, які будуть відбудовувати Україну після війни. Також важливими, на нашу думку, завданнями в сучасному суспільстві в контексті формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку є розвиток у них усвідомленого ставлення до своїх прав та обов'язків, активної громадянської позиції та готовності до участі в громадському житті. Оскільки сучасне суспільство постійно зазнає змін, то і діти повинні бути готові адаптуватися до нових викликів та ситуацій. Саме розвиток соціально-громадянської компетентності сприяє розвитку у них гнучкості та толерантності до таких змін; успішній інтеграції у різноманітні соціальні групи та спільноти, формуванню стійких та позитивних відносин з оточуючими [4].

У старшому дошкільному віці відбувається активний розвиток особистості дитини. Соціально-громадянська компетентність впливає на формування цінностей, відносин з іншими, самооцінку та ставлення до світу. Даний вік є підготовчим періодом перед школою, тому зазначеної компетентності допомагає дітям успішно адаптуватися до шкільного середовища, ефективно взаємодіяти з однолітками та дорослими, розуміти правила та очікування [6].

Як бачимо, дана проблема є дуже важливою для сьогодення, вона потребує пошуку нових методів, прийомів, форм організації, які допоможуть дошкільникам успішно адаптуватися до соціального середовища, стати активними учасниками громадського життя.

Соціально-громадянська компетентність дітей старшого дошкільного віку становить набуті знання, вміння, навички, цінності необхідні для успішної соціальної взаємодії в соціумі та активної участі в громадському житті [7, с.74]. Серед яких: вміння спілкуватися з іншими дітьми та дорослими, вирішувати конфлікти мирним шляхом, розуміти та відчувати емоції інших людей, співчувати; уміння керувати своїми емоціями, стримувати імпульсивні реакції, дотримуватися правил та обмежень; розуміння та прийняття різних культур, традицій, інтересів та думок інших людей; відчуття приналежності до спільноти, участь у громадських заходах та ініціативах, допомога іншим, відчуття відповідальності за довкілля та спільноту; розуміння значення правил і законів для гармонійного функціонування суспільства; здатність аналізувати інформацію, ставити запитання, приймати обґрунтовані рішення та відстоювати власні погляди; здатність працювати разом з іншими дітьми у команді, ділитися ідеями, вирішувати проблеми та досягати спільних цілей тощо.

Зазначені аспекти соціально-громадянської компетентності важливі для гармонійного розвитку дітей старшого дошкільного віку. Вони формуються протягом всього життя і потребують постійного підтримки та стимулювання з боку батьків, вихователів, вчителів та інших членів суспільства

Серед шляхів формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку визначають гру, спілкування, моделювання реальних ситуацій, спільну діяльність з дорослими та однолітками тощо [4].

Так організація групових ігор та спільних активностей сприяють формуванню навичок співпраці, комунікації, вирішенню конфліктів та взаєморозумінню [1]. Залучення дітей до рольових ігор, в яких вони можуть відображати різні сценарії соціальної взаємодії, дозволяє опанувати їм вміннями уникати конфліктних ситуацій, вправлятися у правило відповідний поведінці, розвивати емпатію [2, с. 110]. Важливо демонструвати старшим дошкільникам моделі позитивної соціальної поведінки під час спостережень за діями дорослих, їх емоціями, проявами толерантності, шанобливого ставлення до інших, проявами емпатії тощо. Доречним стане проведення групових обговорень на різноманітні теми, що стосуються етики, взаємин та прав людини, які сприяють розвитку критичного мислення та розумінню різноманітності [1; 3]. Важливим є використання в освітньому процесі вправ та завдань, спрямованих на розвиток у дітей здатності відчувати і розуміти почуття інших

людей, а також вправ на розвиток самоконтролю та уміння вирішувати конфлікти мирним шляхом.

Серед форм організації освітнього процесу ефективними, на нашу думку, є проекти на соціальну тематику, під час роботи над якими відбувається розвиток вміння взаємодіяти, спільно вирішувати проблеми, розвиваються лідерські навички; подорожі та екскурсії (до музеїв, парків, громадських організацій тощо), під час яких діти знайомляться з різноманітністю культур, традицій, звичаїв, історією своєї країни, регіону, набувають навичок спілкування з різними людьми тощо.

Серед сучасних ефективних технологій, методів формування соціально-громадянської компетентності науковці відзначають квест-технологію, челендж, комікси, які допомагають старшим дошкільникам знаходити необхідну інформацію, піддавати її аналізу, систематизувати, розв'язувати поставлені завдання, розвивати пізнавальну діяльність і формувати ключові компетентності та готувати до навчання у Новій українській школі [5].

Таким чином, формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку має величезне значення для їхнього загального розвитку та успіху в майбутньому. Адже дитина, яка має розвинену соціально-громадянську компетентність, вміє ефективно спілкуватися з іншими, розуміти їхні почуття та потреби, вирішувати конфлікти мирним шляхом і приймати участь у спільних діях. Вона також володіє навичками самоконтролю, емпатії, толерантності та вмінням брати відповідальність за власні дії. Соціально-громадянська компетентність старших дошкільників є основою для побудови гармонійних відносин з оточуючими людьми, участі в громадському житті та розвитку їх як активних членів суспільства.

Список використаних джерел

1. Колеснік К. А. Організації групової діяльності дітей у закладах дошкільної освіти: практикум. Вінниця: ВДПУ, 2021. 52 с.
2. Колеснік К., Комарівська Н., Карук І., Пахальчук Н. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Слов'янськ, 2022. Вип.17(2). С. 104-115.
3. Колосова О.В Колектив як фактор соціального становлення особистості старшого дошкільника. *Наукові записки ВДПУ ім. М.Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць. Вип. 42. Ч.2 / редкол.: В.І. Шахов (голова) та ін. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. С. 31-35.
4. Колосова О. В. Форми взаємодії дошкільного закладу з сім'єю у контексті формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Прикарпатського університету*. Івано-Франківськ, 2013. Вип. XLVI. С. 73-77.
5. Колосова О.В. Формування соціальної компетентності дошкільників засобами сюжетно-рольової гри. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв* (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського). Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. Вип.2. С.162-166.
6. Методичне забезпечення організації наступності дошкільної та початкової освіти у формуванні соціально-громадянської компетентності дошкільників. URL: <http://surl.li/suggy>.
7. Олійник Д.С. Формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку. *Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи*: зб. наукових праць: в 2-х ч. / за заг. ред.: О.О.Максимової, М.А.Федорової. Житомир: ФОП Левковець, 2022. Ч.1. С.73-76 URL: <http://surl.li/suggy>.

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Зореслава Патратій, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Т. Ю. Петришина, асистент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FACTORS OF DEVELOPMENT OF CREATIVITY OF PRESCHOOL CHILDREN

Zoreslava Patrati, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкривається сутність чинників розвитку креативності, як основи творчого зростання дитини дошкільного віку. Розкрито методи для розвитку креативності.

Ключові слова: креативність, творчі здібності, розвиток.

Abstract. The article reveals the essence of creativity development factors as the basis of the creative growth of a preschool child. Methods for the development of creativity are revealed.

Key words: creativity, creative abilities, development.

Креативність є досить важливою складовою успішного розвитку дитини. У дошкільному віці дитина починає виявляти свою уяву, експериментує з різними ідеями та способами вираження. Існує безліч чинників, що впливають на розвиток креативності в цьому і вони є дуже різноманітними. Життя у ХХІ столітті потребує від людини гнучкості мислення, швидкої орієнтації та адаптації до нових умов, творчого вирішення різноманітних проблем. Через 20-30 років, на думку багатьох науковців, світові знадобляться індивіди, які здатні будуть виконувати ту діяльність, яка буде не під силу машинам. Актуальним завданням сучасної дошкільної освіти є розвиток художньо-естетичних засад особистості шляхом відкриття її особливостей світу [7, с. 20]. Саме тому суттю сучасної освітньої реформи є не просто дати дитині знання, а розкрити її творчий потенціал, зробити розумною, доброю, здоровою та щасливою [2, с. 163]. Тобто, під креативністю ми розуміємо не тільки інтелектуальні, але й особистісні здібності індивіда, який самостійно здатен генерувати нові та оригінальні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, а також вміти вирішувати певні проблеми.

Насамперед, на розвиток креативності дитини дошкільного віку впливають генетичні передумови. Деякі діти можуть мати більш розвинену праву півкулю головного мозку, що відповідає за творчість та уяву. Генетичні передумови можуть визначати рівень уяви, здатність до генерації нових ідей та творчість у загальному. Діти з розвиненою лівою півкулею можуть бути більш схильні до аналітичного та логічного мислення, проте це не буде заважати їм також розвивати свою творчість. Американський вчений Томас Едісон зазначає: «Ми не повністю використовуємо свою здатність бачити. Ми йдемо по життю і переглядаємо величезну кількість інформації, предметів, сцен. Ми дивимося, але не бачимо. Навчившись звертати увагу на те, що відбувається навколо, можна розвинути в собі приголомшливу здатність бачити чудеса, дивлячись на звичайні речі» [3, с. 143].

Ще одним із важливих чинників розвитку креативності для дитини є середовище в якому вона зростає. Стимулююче середовище, яке наповнене різноманітними матеріалами для творчості, може значно підвищити розвиток уяви та творчих здібностей. Доступ до книг, іграшок, мистецтва та можливість експериментувати з різними видами творчості сприятиме розвитку креативності. Наприклад: використання тетралізованих ігор, в яких діти можуть розігрувати в особах певний твір та відтворювати персонажа за допомогою міміки, інтонації, зовнішнього вигляду, жестів, рухів та інших виражальних засобів, або використання спеціальних наборів для творчості, таких як: музичні іграшки, складання фігурок (орігамі), наборів для ліплення, конструктор, мозаїка та інші.

Діти дошкільного віку можуть вирішувати непередбачувані задачі, допитливі, висловлюють свою думку щодо результату дій та процесу. Створюють новий образ, що відрізняється від попередніх змістовністю, гнучкістю, варіативністю [5, с. 114]

Говорячи про чинники, які впливають на креативність дитини, неможливо не згадати про підтримку батьків та вихователів, адже це сприяє вільному розвитку творчих здібностей та відкриває шлях до самовираження через різні види мистецтва та творчості. Батьки можуть створювати стимулююче середовище вдома, забезпечуючи доступ до різноманітних

матеріалів для творчості, які допомагатимуть розвивати уяву та експериментувати з різними ідеями. Важливо пам'ятати, що дитина має себе почувати комфортно, не потрібно на неї тиснути, нехай вона сама спробує діяти. Їй важливо, щоб найрідніші для неї люди огорнули її любов'ю, увагою, підтримкою та ніжністю. Якщо батьки зможуть правильно організувати домашній затишок та обрати правильний стиль виховання в сім'ї, який буде побудований на довірі та взаєморозумінні, то дитині буде набагато легше реалізувати свій творчий потенціал і це сприятиме продуктивній творчій діяльності. Також батьки можуть відкривати світ мистецтва та літератури, заохочуючи дитину до творчого сприйняття навколишнього світу. Важливо підтримувати інтереси дитини, надихати на нові ідеї та проекти, а також створювати умови для її самовираження. Вихователі теж відіграють важливу роль у розвитку креативності дітей дошкільного віку. Вони можуть створювати стимулююче середовище в дитячому садку, де діти зможуть вільно експериментувати та творити на заняттях. Але слід пам'ятати про те, що праця не завжди активно розвиває здібності дитини. Робота, яка виконується за інструкцією, в якій досить детально розписано увесь трудовий процес, мало розвиває творче мислення. Дитина має навчитись втілювати в художньому образі не просто предмет або явище, а своє розуміння, своє ставлення до нього, адже художній образ є єдністю об'єктивного і суб'єктивного, суцього і бажаного, реального й ідеального [6, с. 178]. Важливо, щоб вихователі були відкриті до ідей та ініціатив дітей, надихали їх на творчість та допомагали реалізовувати їхні творчі задуми. Також вони можуть організовувати різноманітні творчі заходи та майстер-класи, що сприятимуть розвитку уяви та творчих здібностей. Усі ці дії батьків та вихователів сприяють розвитку креативності дитини, допомагаючи їй виражати себе та свій унікальний погляд на світ. Така підтримка створює умови для формування творчої особистості, яка зможе активно взаємодіяти зі світом навколо себе та приносити новаторські ідеї у майбутнє. Рівень розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку значною мірою залежить від впливу особистості вихователя на вихованця. Адже, вихователь має бути творчим, надихати та мотивувати дітей на освітній процес [4, с. 116].

Ми вважаємо, що ще одним важливим чинником є культура, яка впливає на розвиток креативності у дітей дошкільного віку через свої цінності, традиції та спосіб сприйняття світу. Культурне середовище, в якому зростає дитина, формує її уявлення про те, що є креативним та цікавим саме в її країні. Наприклад, в українській культурі є популярними такі види мистецтва: вишивка, писанкарство, гончарство, килимарство, художня обробка дерева та металу, створення народної іграшки, розпис та художнє плетіння. Із ними дитина знайомиться в досить таки ранньому віці. Культурні традиції та обряди можуть стати джерелом натхнення для дітей та стимулювати їх до творчих виявів. Наприклад, участь у народних святах та обрядах може розвивати уяву та сприяти розвитку творчих здібностей. У культурному середовищі також важливою є роль мови. Мова культури впливає на спосіб мислення та сприйняття світу дитиною. Культурні вислови та приказки можуть надихати дітей до творчих розважань та знайомити їх зі світоглядом своєї культури.

Отож, можемо зробити ось такий висновок: важливо пам'ятати, що кожна дитина є унікальною та має свій власний потенціал для розвитку креативності. На розвиток креативності в дошкільному віці впливають: генетичні передумови; рівень уяви, здатність до генерації нових ідей, схильність до творчого мислення; середовище, доступ до різноманітних матеріалів для творчості, книг, іграшок, мистецтва, можливість експериментувати; підтримка: заохочення з боку батьків та вихователів, створення атмосфери довіри та прийняття, допомога у реалізації творчих задумів та культура: цінності, традиції, спосіб сприйняття світу, знайомство з народним мистецтвом, мова культури. Незалежно від генетичних особливостей, кожна дитина може розвинути свої творчі здібності і завдання дорослих полягає в створенні сприятливих умов для розвитку цього потенціалу. Розвиваючи креативність у дітей дошкільного віку, ми даємо їм можливість стати не лише успішними, щасливими та самореалізованими особистостями, але й навчитись дивитись на цей світ в різнокольорових барвах.

Список використаних джерел

1. Іщенко Л. В. Акмеологічні особливості формування готовності майбутніх вихователів до розвитку творчої особистості дітей старшого дошкільного віку. *Науковий журнал державного університету Серія. Психологічні науки*. Випуск 1. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. Том 1. С. 67-72.
2. Павленко В. В. Розвиток креативної уяви в школярів. *Нові технології навчання: наук-метод. зб.* / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2016. Випуск 86, ч. 2. С. 142-146.
3. Передерій О. Л. Засоби формування творчих здібностей дітей дошкільного віку у світлі сучасних освітніх реформ. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2019. Вип. 66. С. 162-165.
4. Петришина Т. Ю. Творчий підхід як складова організації освітнього процесу у закладі дошкільної освіти. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 28-29 березня 2023 р.) / за ред. О.П. Демченко, Н.О. Пахальчук; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця, 2023. Вип. 12. С. 113-116.
5. Петришина Т. Ю. Теоретичні засади розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р. Вінниця, 2021. С. 114-116.
6. Старовойт Л. Психолого-педагогічні особливості розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках технології. *Наукові записки*: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво» / відп. Л. В. Старовойт. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2020. С. 177-181.
7. Тодосієнко Н. Л., Коваль Т. В., Граб О. Д. Арт-педагогіка в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: перспективи та творчий потенціал. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. Вінниця, 2024. Вип. 74. С. 19-28.
8. Шикиринська О., Петришина Т. Особливості науково-методичного забезпечення у закладах дошкільної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців*: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс». Випуск 69. С. 100-107.
9. Karuk, I., Kolesnik, K., Kryvosheya, T., Prysiazhniuk, L., Shykyrynska, O. V. (2021). Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II. School Pedagogy. Preschool Pedagogy. May 28th-29th, 2021. Rezekne, Rezekne Academy of Technologies, 2021, p.729-743. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol2.6247>.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ГРУПОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Любов Пилипенко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF SOCIAL SKILLS OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE IN THE PROCESS OF GROUP ACTIVITIES

Liubov Pylypenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості формування соціальних навичок дітей старшого дошкільного віку в процесі групової діяльності. Автор статті презентує прийоми використання соціальних навичок в груповій діяльності.

Ключові слова: *групова діяльність, соціалізація, навички, діяльність.*

Abstract. The article reveals the peculiarities of the formation of social skills of older preschool children in the process of group activities. The author of the article presents techniques use of social skills in group activities.

Key words: *group activity, socialization, skills, activity.*

Формування соціальних навичок у дітей є одним із ключових аспектів їх загального розвитку та успішного інтегрування в суспільство. Соціальні навички охоплюють набір знань та умінь, необхідних для взаємодії з іншими людьми, а також адаптації до соціальних та культурних норм суспільства. Як зазначають науковці О. Шикиринська, О. Канарова та Л.Медун, соціальні навички також входять до переліку soft skills або «м'яких навичок» [7, с. 710]. Дошкільний вік є періодом інтенсивного розвитку цих навичок, а групова взаємодія в дошкільних установах відіграє вагомую роль у цьому процесі.

У період старшого дошкільного віку (5-7 років) відбувається значний розвиток соціальних навичок. Діти починають активно взаємодіяти з оточуючими, формують власні стандарти поведінки та виробляють стратегії вирішення конфліктів. Важливою частиною їхнього соціального розвитку є спілкування та співпраця у групових ситуаціях [2; 6].

Групова діяльність в дошкільних установах, таких як дитячі садки та ігрові групи, є сприятливим середовищем для розвитку соціальних навичок у дітей старшого дошкільного віку. Під час спільних ігор та колективних завдань діти вчаться співпраці, взаємодії та вирішенню конфліктів. Вони розвивають емпатію, вміння слухати інших, дотримуватися правил групи та приймати рішення на основі демократичних процедур.

Для успішного формування соціальних навичок у дітей старшого дошкільного віку необхідно застосовувати різноманітні стратегії та методи. Серед них можна виділити моделювання соціальних ситуацій, групові тренінги з розвитку співпраці та комунікації, спільні творчі завдання та інтерактивні ігри, які сприяють взаєморозумінню та співробітництву.

Формування соціальних навичок у дітей старшого дошкільного віку в процесі групової діяльності є складним, але надзвичайно важливим процесом. Групова взаємодія в дошкільному віці допомагає дітям виробляти навички, які будуть корисні їм протягом усього життя, такі як співпраця, емпатія, толерантність та вміння вирішувати конфлікти. Враховуючи це, важливо забезпечити належні умови для розвитку соціальних навичок у дітей старшого дошкільного віку у груповій діяльності [3, с. 190].

Узагальнивши результати проведеного вченими опитування дітей та вихователів закладу дошкільної освіти [5, с. 6], з метою підвищення ефективності організації групової діяльності дітей старшого дошкільного віку з метою формування соціальних навичок вважаємо за необхідне сформулювати такі підходи щодо формування груп дітей:

- враховувати психологічні особливості дітей цієї групи (наприклад, не включати до групи дітей, між якими присутня взаємна ворожість);
- кількість осіб має бути від 3 до 5;
- основою групової роботи має бути саме співпраця, а не змагання;
- кожна дитина порівнюється лише з попереднім рівнем її розвитку і в жодному разі порівнюється з кимось із дітей;

- окремо вихователем оцінюється вміння дітей до спілкування: після закінчення роботи слід зазначити, що позитивного результату вони досягли лише тому, що працювали разом.

Звісно, під час організації групової роботи дітей старшого дошкільного віку можливе виникнення проблем. Щоб запобігти їм чи мінімізувати такий вплив, пропонуємо вихователю напередодні сформулювати з дітьми правила. Наведемо такі орієнтовні правила, виконання яких позитивно впливатиме на ефективність організації колективної діяльності дітей старшого дошкільного віку в ході експериментування:

1. Уважно вислухай і намагайся зрозуміти думки товаришів із групи.
2. Якщо не зрозумів, спитай ще раз.
3. Висловлюйте свої думки коротко та чітко.
4. Якщо товариші не згодні з тобою, дізнайся, чому.
5. Якщо не довів правильність своїх поглядів – визнай помилку.
6. Якщо не згоден з думкою товариша, обґрунтуй чому.
7. Пам'ятай: успіх групи залежить від кожного.

Дослідження в цій галузі підкреслюють необхідність врахування індивідуальних особливостей кожної дитини при організації групової діяльності. Крім того, важливо створювати сприятливу атмосферу, в якій діти можуть відчувати себе комфортно та безпечно для вираження своїх почуттів та ідей. У подальших дослідженнях можна більш детально розглянути ефективні методи формування соціальних навичок у дітей старшого дошкільного віку та їх вплив на подальший розвиток дитини. Також важливо дослідити роль вихователів та батьків у цьому процесі, а також вивчити можливості використання інноваційних підходів, таких як інтерактивні технології, у формуванні соціальних навичок.

Список використаних джерел

1. Іщенко Л.В., Підлипняк І. Ю., Дука Т.М. Специфіка міжособистісної взаємодії дітей в умовах різновікової групи закладу дошкільної освіти. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Вип. 4 / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини; голов. ред. С. В. Совгіра. Умань: Візаві, 2019. С. 81–89.
2. Панкратова І. О. Формування вихователями основних соціальних навичок у дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Одеса: Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, 2011. 18 с.
3. Яковлева Л. В. Особливості розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, соціологія*. 2017. Вип. 29(1). С. 188-194.
4. Колосова О. В., Антонюк О.В. Мультиплікаційний фільм як засіб формування соціальних умінь у дітей дошкільного віку з раннім дитячим аутизмом. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю / редкол. О.П. Демченко та ін. Вінниця, 2018. Вип. 1. С. 28.*
5. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference*. 2022. Volume I. P. 404-414.
6. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O. Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*, May 28 th - 29th. Rezekne, 2021. Vol. II. P. 729-743.
7. Shykyrynska O., Kanarova O., Medun L. Features of soft skills development children of senior preschool age in play activity: theoretical and methodological aspect. *Science and education for sustainable development*. Katowice, 2022.P. 708-719.

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дар'я Пилипенко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. В. Колосова, кандидат педагогічних наук, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ANALYSIS OF MODERN TOOLS FOR FORMING SOCIO-FINANCIAL LITERACY OF SENIOR PRESCHOOL CHILDREN

Daria Pylypenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті визначено основні педагогічні шляхи формування соціально-фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку. Автор статті презентує сучасні активні інструменти навчання фінансової грамотності дошкільників.

Ключові слова: соціально-фінансова грамотність, діти старшого дошкільного віку.

Abstract. The article defines the main pedagogical ways of forming social and financial literacy of older preschool children. The author of the article presents modern active tools for teaching financial literacy to preschoolers.

Key words: social and financial literacy, children of older preschool age.

У зв'язку зі стрімким розвитком ринку фінансових послуг в сучасному динамічному світі виникає нагальна необхідність не тільки знайомства з фінансовими й економічними термінами, основами здійснення фінансових операцій, а й загалом формування соціальної компетентності й навичок фінансової грамотності дітей ще з дошкільного віку. Завдяки отриманим знанням і навичкам, діти у подальшому зможуть складати власний бюджет, контролювати видатки, приймати виважені фінансові рішення, вмітимуть заощаджувати та розсудливо ставитися до кредитів. Знайомство дітей з фінансовими й економічними термінами, а також основами здійснення фінансових операцій повинно відбуватися ще змалку, зокрема в умовах закладів дошкільної освіти.

У новій редакції Базового компоненту дошкільної освіти (2021) в Освітньому напрямі «Дитина в соціумі. Соціально-фінансова грамотність» проголошено, що прояв соціальної компетентності й навичок фінансової грамотності дошкільників означає здатність дитини усвідомлення самої себе та взаємодії з іншими людьми. Це «надихає дитину вивчати свої права і обов'язки, планувати бюджет, раціонально використовувати ресурси, заощаджувати, оцінювати наявні можливості, формує розвиток лідерських якостей» [1, с. 29].

Проблематиці економічного виховання дітей в різних аспектах присвячено низку публікацій вітчизняних та іноземних авторів (В. Андрієвська, В. Андрійчук, Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Грама, Г. Григоренко, Р. Жадан, А. Сазонова, V.Frisancho, N.Garg, S.Singh та ін.). Увага дослідників сфокусована на питаннях економічної освіти дітей дошкільного віку (А. Богуш); формуванні основ економічної культури, формуванні у дітей старшого дошкільного віку економічних знань, усвідомлення дітьми економічних понять (Н. Грама); залученні дітей до економіки, початковій економічній освіті як одного з чинників економічної соціалізації (А. Шатова); становленні економічної соціалізації дітей (В. Москаленко) та інших.

В дошкільному віці формування соціально-фінансової грамотності найефективніше відбувається у предметно-практичній, предметно-ігровій, комунікативній, господарсько-побутовій, пізнавальній діяльності дитини [6, с. 9], у процесі організації різноманітних видів діяльності дітей, зокрема, ігор, читання, спілкування, різних видів предметної діяльності.

Активні інструменти навчання у побуті є найбільш ефективними методами навчання дитини дошкільного віку. Відносно сім'ї, культура фінансової поведінки починається з планування сімейного бюджету і вироблення стратегії реалізації потреб життєвого циклу. Прикладом «домашнього» навчання фінансової грамотності є спільний похід до магазину.

Важливим елементом інтерактивного «домашнього» навчання є встановлення діалогу між батьками та дитиною, наголошуючи на важливості обговорення рішень дитини щодо самостійних. У цьому контексті доречним є обрахунок коефіцієнта ефективності впровадження інтерактивних інструментів розвитку фінансової грамотності дитини на основі фінансових можливостей родини в контексті витрачання домогосподарством коштів [2, с. 4].

Особливе педагогічне навантаження для підвищення фінансової грамотності дітей дошкільного віку несуть *мультфільми*. Аудиторія дошкільного віку проявляє найбільший інтерес до мультфільмів, сприймаючи їх як зрозуміле вікно у дорослий світ. Серед вітчизняних напрацювань, створених для підвищення рівня фінансової грамотності дітей – проект «Цікава фінансова грамотність» від future education. Доступні в youtube мультфільми розповідають дітям про особисті фінанси та прості фінансові лайфхаки на кожен день [6, с. 12].

Особливе місце у системі інтерактивних інструментів розвитку фінансової грамотності дітей відведено Глобальному освітньому проекту – всесвітньому тижню грошей, що проводиться у 152 країнах світу, зокрема й в Україні. В Україні національним банком України (наказ від 18.05.2013 № 61-од) за підтримки проекту usaid «трансформація фінансового сектору» започатковано проведення *Всеукраїнського тижня фінансової грамотності / тиждень грошей* (у листопаді) та *Всесвітнього дня заощаджень* (31 жовтня). Усі заходи в межах всесвітнього тижня грошей широко висвітлюються в соціальних мережах, що підвищує рівень залученості дітей до новітніх методів навчання фінансовій грамотності.

Складність проблеми підвищення рівня фінансової грамотності людини диктує необхідність застосування системи інструментів, яка забезпечить комплексний підхід до вирішення цієї проблеми з найбільш раннього періоду соціалізації людини – його дитинства. Ключову роль в цьому відіграють програми, за якими відбувається освітній процес в закладах дошкільної освіти.

Однією з програм, яка сприяє оволодінню дітьми навичками, які допомагають соціальній інтеграції в суспільстві, вихованню в них готовності до свідомої участі в товарно-грошових відносинах є *міжнародна програма соціально-фінансової грамотності дітей від 3 до 6 років «Афлатот»* [5]. Курс її впровадження визначено відповідним наказом Міністерства освіти і науки від 22.01.2016 р. № 46 «Щодо упровадження основ соціальної і фінансової освіти дітей дошкільного віку». В рамках інтеграції вітчизняної дошкільної освіти у світовий простір, яка передбачає активне залучення до міжнародних проектів і програм, українське дошкільля приєдналось до Міжнародної мережі програм соціально-фінансової освіти «Афлатун» за програмою, яка формує у дошкільників ази соціальної та фінансової грамотності «Афлатот».

Отже, важливу педагогічну роль у формуванні соціально-фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку відіграє культура фінансової поведінки в сім'ї; навчання, пов'язане з прийняттям освітніх аудіо- та відеоматеріалів, зокрема перегляд мультиплікаційних фільмів з участю улюблених персонажів. Для дітей дошкільного віку ефективним є комплексні освітні програми з фінансової грамотності, такі як навчальна програма ради з питань економічної освіти з питань фінансової придатності для життя «Афлатот».

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція від 12.02.2021). URL: <http://surl.li/jyzzr>.
2. Григоренко Г. І., Курінна А. Ф., Погрібняк Н. В. До проблеми участі батьків щодо формування фінансової культури в дітей старшого дошкільного віку. *National pedagogical drahomanov university*. 2022. Р. 121.
3. Карук І.В. Наступність у використанні проблемного методу навчання як один із засобів активізації пізнавального інтересу дошкільників та молодших школярів. *Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології*: матеріали всеукраїнської науково-

практичної конференції, м. Запоріжжя, 3-4 лютого 2017 р. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2017. С. 10-15.

4. Колеснік К., Комарівська Н., Карук І., Пахальчук Н. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Вип. 17(2). Слов'янськ, 2022. С. 104-115. <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/259997/256365>

5. Програма навчання педагогів дошкільних навчальних закладів за програмою «Афлатот» – соціальна і фінансова освіта дітей дошкільного віку. URL: <http://www.garmoniya.mk.ua/programa-aflatot.html>.

6. Рейпольська О. Економіст із дитинства, або Формуємо соціально-фінансову грамотність дошкільника. *Вихователь-методист дошкільного закладу: спеціаліз. журн.* 2021. № 8. С. 8-13.

КОНСТРУЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Єлізавета Присяжна, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Т. Ю. Петришина, асистент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

CONSTRUCTION AS A MEANS OF DEVELOPING THE CREATIVE SKILLS OF CHILDREN OF MIDDLE SCHOOL AGE

Elizaveta Prysiashna, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкривається значення конструювання як одного з найефективніших засобів розвитку творчості. Автор статті викладає рекомендації щодо використання конструювання в роботі з дітьми середнього дошкільного віку.

Ключові слова: конструювання, творчі здібності, розвиток, дошкільний вік.

Abstract. The article reveals the importance of construction as one of the most effective means of developing creativity. The author of the article gives recommendations on the use of construction in working with children of middle preschool age.

Key words: construction, creative abilities, development, preschool age.

Дошкільний вік – це унікальний період нестримного розвитку кожної дитини, коли вона з неймовірною швидкістю вчиться, пізнає світ та розвивається. Саме у цей період закладаються основи її майбутнього, формуються ключові компетенції та особистісні якості. Актуальним завданням сучасної дошкільної освіти є розвиток художньо-естетичних засад особистості дитини шляхом відкриття їй особливостей світу [6, с. 20]. Одним з найважливіших завдань в цей проміжок часу є розвиток творчих здібностей допитливих дошкільників, які не бояться робити помилки та експериментувати.

Конструювання являє собою один із найефективніших засобів для цього. Цей вид діяльності сприяє розвитку уяви, мислення, дрібної моторики, а також формує такі важливі якості, як цілеспрямованість, наполегливість, самостійність та креативність.

Актуальною проблемою сучасної педагогіки є розвиток дитячої творчості, яка має на меті виховання в дошкільників творчого підходу до перетворення оточуючого світу, активності, самостійності мислення, що сприятиме досягненню позитивних змін у житті суспільства. Розвиток творчості дитини набуває в наш час особливого значення.

Творчість являє собою основу для інновацій та прогресу, вона є рушійною силою розвитку, тому що дає поштовх творчим людям генерувати нові ідеї, які роблять наше життя кращим, знаходити оригінальні рішення, щоб креативно підходити до завдань, а це високо

цінується в будь-якій професії. Окрім переліченого вище, творчість є шляхом до самореалізації. Наділена нею особистість впевнена в собі та легко адаптується до змін, а ще з радістю пізнає світ. Сучасний світ потребує людей, які вміють нестандартно мислити, генерувати нові ідеї, знаходити оригінальні рішення проблем. Саме тому виховання творчої особистості стає одним із пріоритетних завдань сучасної педагогіки [1; 2; 3; 3 та ін.].

Особливе значення у розвитку дитячої творчості мають специфічні види діяльності (музична, образотворча, театральна, літературна), до яких належить і конструювання. Конструювання – це процес створення моделі, побудови об'єктів та приведення у певний порядок, взаєморозміщення їхніх частин, елементів. Конструювання належить до продуктивних видів діяльності, оскільки спрямоване на отримання певного продукту [3, с. 2].

Така діяльність є основним складним процесом у пізнавальному, інтелектуальному розвитку дитини: вона опановує практичні знання, навчається виокремлювати ознаки, встановлює взаємозв'язки між предметами та деталями, розкриває закономірності з'єднання різних матеріалів, пізнає властивості [4, с. 3].

Для того, аби краще зрозуміти безмежний світ можливостей, уявіть, що перед вами лежить купа різнокольорових кубиків. З них ви можете збудувати що завгодно: величний замок, затишний будиночок, хитромудрий лабіринт або фантастичний космічний корабель. Таким чином ми бачимо, що конструювання дає дитині можливість втілити свої фантазії в життя, навчитися уявляти об'єкти в тривимірному просторі, комбінувати деталі, перетворювати одні форми на інші.

Під час конструювання дитина вчиться координувати рухи рук, працювати пальцями, з'єднувати деталі, розміщувати їх на потрібному місці. Ці дії сприяють розвитку дрібної моторики, що, в свою чергу, позитивно впливає на розвиток мовлення, пам'яті, уваги, мислення.

Конструювання – це не просто хаотичне складання деталей. Щоб збудувати щось цікаве, дитині потрібно проаналізувати зразки, порівняти деталі, класифікувати їх за формою, кольором, розміром, знайти причинно-наслідкові зв'язки, передбачити результат своїх дій. Ці процеси сприяють розвитку логічного мислення, аналітичних здібностей, здатності вирішувати проблеми.

Конструювання дає дитині можливість творити, шукати нестандартні рішення, генерувати нові ідеї. Вона може використовувати різні матеріали та способи конструювання, експериментувати, знаходити оригінальні підходи до створення своїх шедеврів. Цей процес розкриває креативний потенціал дитини, робить її більш впевненою в собі, готовою до викликів сучасного світу.

Створюючи конструкції, дитина вчиться бачити красу в простих речах, розуміти принципи гармонії та пропорцій. Вона вчиться поєднувати кольори, форми, фактури, розміри, щоб зробити свої творіння красивими та естетично досконалими.

Конструювання може бути як індивідуальною, так і колективною діяльністю. Діти вчаться співпрацювати, домовлятися, ділитися матеріалами, розподіляти ролі, вирішувати конфлікти. Ці процеси сприяють розвитку комунікативних навичок, вміння працювати в команді, адаптуватися до різних людей.

Як показують наукові дослідження й досвід педагогів-практиків, творчі здібності виявляються приблизно з п'ятого року життя, але це зовсім не означає, що до цього моменту їх не слід розвивати. Навпаки, чим раніше дитину навчають спостерігати, пояснювати незвичайне, дивуватися оточуючим явищам, предметам, експериментувати тим ґрунтовніше підготують її до прояву власне творчих здібностей. Розвитку творчості сприяє вміння бачити предмет з різних боків, вміння враховувати різні ознаки предмета, створювати образ. Дитині необхідно не тільки вільно фантазувати, а й спрямовувати творчі здібності на вирішення різноманітних завдань [5, с. 25].

Найкращим рішенням для покращення сприйняття дітьми ігор з конструктором буде створення спеціального куточка де буде розташовані різноманітні матеріали, такі як: будівельні набори, кубики, мозаїка, природні матеріали, конструктори LEGO, тощо. Окрім

того повинен бути вільний доступ до цих матеріалів, аби дітям було зручно самим обирати їх для своїх творінь. Також можна пропонувати зразки цікавих конструкцій, які діти можуть спробувати відтворити, наприклад: за зразком, за задумом вихователя, за схемою чи з опорою на сюжет улюбленої казки чи оповідання. Не забувати також і про стимулювання творчого мислення і ставте дітям запитання: «Що ти будеш?», «З яких деталей ти це зробиш?», «Як ти будеш це з'єднувати?», «Чому ти використовуєш саме цей колір?» та інші. І обов'язково радіти разом з дітьми їхніми успіхами, хвалити їх за оригінальні ідеї та вміння доводити справу до кінця, адже їм важлива ваша увага та похвала. Радість спільного творення – це невід'ємна частина конструювання.

Також, у закладах дошкільної освіти педагогам варто подбати про застосування різноманітних методів, прийомів навчання, які будуть домінувати на уроках у початкових класах школи [5; 6].

Отже, ми бачимо, що конструювання – це цінний інструмент для розвитку особистості дитини дошкільного віку. Цей вид діяльності сприяє розвитку багатьох важливих чинників розвитку особистості. Конструювання не просто гра, це важливий етап у пізнавальному та інтелектуальному розвитку дитини. Це шлях до розвитку творчої особистості, яка буде впевненою в собі, готовою до викликів сучасного світу та здатною знаходити оригінальні рішення проблем.

Список використаних джерел

1. Колеснік К., Комарівська Н., Карук І., Пахальчук Н. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Вип. 17(2). Слов'янськ, 2022. С. 104-115. <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/259997/256365>
2. Красовська О. О., Ткачук К. О. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку шляхом впровадження леґо-конструювання. *Матеріали науково практичної конференції Синергія формальної, неформ.* 2021. С. 78-81.
3. Кривошея Т. М. Конструювання з будівельного матеріалу як засіб формування у дітей молодшого дошкільного віку сенсорних еталонів та елементарних математичних уявлень. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2017 р.)* / за ред. Голюк О.А.; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. Вип. 6. С. 29-34.
4. Омеляненко О. А., Волкова В. А. Розвиток творчих здібностей дошкільників засобом LEGO в процесі занять у закладі дошкільної освіти. *Наукові записки міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 32. С. 224-231.
5. Петришина Т. Ю. Вплив особистості вихователя на формування творчих здібностей дошкільного віку. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами: збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-18 листопада 2021 р.)* / редкол.: О. П. Демченко, Н. О. Комарівська, А. В. Хіля, Л. В. Любчак, Т. М. Кривошея, Л. А. Присяжнюк, І. Г. Барановська, О. М. Блашкова; за заг. ред. О. П. Демченко. Вінниця, 2021. Вип. 4. С. 561-564.
6. Петришина Т. Ю. Роль творчої особистості вихователя в контексті перспективності й наступності дошкільної освіти та початкової школи. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя: зб. матер. Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю 22-23 листопада 2022 року*. Вінниця, 2022. Вип. 10. С. 95-97.
7. Тодосієнко Н. Л., Коваль Т. В., Граб О. Д. Арт-педагогіка в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: перспективи та творчий потенціал. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. Вінниця, 2024. Вип. 74. С. 19-28.

8. Федина О. В. Особливості методики розвитку творчих здібностей дошкільників : кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» / МОН України. ПВНЗ «МЕГУ ім. акад. С. Дем'янчука». Пед. ф-т, Каф. заг. педагогіки та дошк. освіти. Рівне, 2022. 120 с.

9. Шикиринська О. В. Інноваційні підходи у формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти в контексті євроінтеграційних процесів. *Підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах інтеграції України в європейський освітній простір*: колективна монографія. Вінниця, 2023. С. 150-158.

10. Шикиринська О., Петришина Т. Особливості науково-методичного забезпечення у закладах дошкільної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців*: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс». Випуск 69. С. 100-107.

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ПІСНІ

Ольга Розторгуєва, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К. В. Мнишенко, доктор філософії (PhD), асистент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF AESTHETIC CULTURE IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN THROUGH FOLK SONGS

Olha Roztorhuyeva, master's student

Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: В статті проведено аналіз формування естетичної культури у дітей старшого дошкільного віку засобами народної пісні в системі дошкільної освіти в Україні; розглянуто освітні напрями базового компоненту дошкільної освіти, які спрямовані на формування естетичної культури через ознайомлення з народною піснею

Ключові слова: естетична культура, дошкільна освіта, народознавство, формування особистості, народні пісні.

Abstract: This article analyzes the formation of aesthetic culture in older preschool children through folk songs within the preschool education system in Ukraine; it explores the educational directions of the basic component of preschool education aimed at developing aesthetic culture through the introduction to folk songs.

Key words: aesthetic culture, preschool education, ethnography, personality development, folk songs.

Естетичне виховання є невід'ємною частиною розвитку особистості дитини, особливо у старшому дошкільному віку. Народна пісня, з її багатством мелодій, образів та історій, виступає як один із ефективних засобів формування естетичної культури в дітей. В цій статті ми розглянемо, як саме народна пісня може впливати на естетичне розвитку дитини, її емоційне сприйняття та творчі здібності.

Дослідження існуючих підходів до розвитку естетичної культури особистості, висвітлені в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних думців та педагогів (Йоганн Песталотці, Шарль Фур'є, Зінаїда Борисова, Юрій Борєв, Лев Виготський, Василь Давидов, Джон Джола, Олексій Запорожець, Василь Зінченко, Михайло Каган, Олександр Костюк, Олексій Леонт'єв, Борис Лихачов, Євгеній Назайкінський, Сергій Рубінштейн, Борис Теплов, Андрій Щербо, Петро Якобсон та інші), формує фундамент для вивчення

закономірностей розвитку естетичної культури особистості, що включає естетичне сприйняття, емоційно-оцінні судження та естетичну діяльність.

Дослідники визначають естетичну культуру як сукупність особистісних якостей, які динамічно трансформуються через взаємодію особистості з красою [4; 5; 6; 9 та ін.]. У процесі розвитку естетичної культури особистості можна виділити кілька етапів. На першому, передестетичному етапі, що відноситься до раннього дитинства до трьох років, формуються основні психологічні механізми естетичного відображення, які закладають фундамент для перших естетичних сприйнять у дітей. Другий етап, що починається з трьох років і триває до семи, характеризується домінуванням синкретичної художньо-ігрової діяльності у житті дітей [2, с. 7].

У довідкових матеріалах термін «культура» традиційно тлумачиться як «доглядати» чи «вдосконалювати», і з часом отримав розширене значення «виховання», «навчання», «освіта», означаючи процес піклування та формування людини, в ході якого відбувається певне доповнення та корекція її природних характеристик.

Естетична культура є результатом активного і творчого засвоєння особистістю культурної спадщини суспільства; вона представляє собою унікальне поєднання особистісних якостей, яке формує складну динамічну структуру, що постійно змінюється в результаті взаємодії особистості з прекрасним та взаємодії особистостей між собою [7]. Естетична культура особистості включає єдність естетичних знань, переконань, почуттів, навичок, і норм діяльності та поведінки, формуючись на основі власного життєвого досвіду та через процес естетичного виховання з боку суспільства, надаючи здатність людині відчувати та оцінювати красу і потворність, величне і просте, трагічне та комічне в мистецтві та повсякденному житті, та керуватися культурно визначеними естетичними цінностями у своїй повсякденній діяльності, створюючи красу навколо себе і прагнучи подолати недосконалість світу [4].

Формування естетичної культури особистості тісно пов'язане з мистецьким вихованням, зокрема через музику. Музична активність дошкільників, як один із видів мистецької діяльності, відіграє значущу роль в процесі та результаті створення художніх образів дітьми, використовуючи різні методи та засоби для пізнання музичного мистецтва, що в свою чергу сприяє розвитку естетичної культури в дошкільному віці.

У процесі музичного навчання дітей виділяють такі основні види музичної діяльності: сприймання музики, виконавська діяльність, творчість, та музично-освітня діяльність. Кожен з цих видів музичної діяльності вимагає від дітей опанування конкретними методами і підходами, що є необхідними для її реалізації.

У сфері музичного сприйняття важливими завданнями є збагачення аудиторного досвіду дітей через знайомство з основними музичними жанрами, стилями та напрямками; розширення уявлень про життя і творчість українських та іноземних композиторів; навчання дітей аналізувати, порівнювати і зіставляти музичні форми та засоби виразності; розвиток умінь творчо інтерпретувати музику за допомогою різних художніх засобів [4].

Старші дошкільники активно беруть участь у слуханні та інтерпретації музики, що виявляється в їхній здатності передавати музичний образ через музично-ритмічні рухи, вибір музичного інструменту для кращого вираження музичного образу, а також у відображенні музичних вражень через малюнок, вірш або музично-художню театралізацію [1].

Емоційні враження та досвід, отримані від музики, діти переносять у виконавську діяльність. Дитяче виконавство, включаючи спів, музично-ритмічні рухи, ігри, танці, гру на дитячих музичних інструментах, передбачає здатність дитини виразно і щиро передавати настрій і характер музики, а також своє ставлення до неї, використовуючи різні виразні засоби.

Музично-освітня діяльність спрямована на здобуття дітьми навичок і знань у різних видах виконавства, оволодіння знаннями про музичні техніки, виконавські прийоми, музичні жанри. В основу первинного музичного знання, яке діти повинні засвоїти, входить розуміння можливостей музики відображати навколишню дійсність, естетично-емоційний зміст

музичних творів, основні відомості про музичні види та жанри, знання про народну творчість та композиторів, що створюють музику для дітей, а також елементи музичної мови та їх виразні можливості.

Таким чином, музично-освітня діяльність має практичний характер, але є важливою, оскільки сприяє усвідомленому залученню дитини до світу музики.

Народна пісня викликає у дітей бажання співати, танцювати та брати участь у театралізованих постановках. Це не тільки сприяє емоційному розвитку, але й стимулює творчу уяву та артистичні здібності. Створення музичних постановок на основі народних пісень дає можливість дітям виразити себе через мистецтво, що є ключовим аспектом естетичного розвитку.

Вивчення народних пісень дозволяє дітям пізнавати історію та культуру свого народу. Це сприяє формуванню національної самосвідомості та поваги до культурного різноманіття. Пісні, які розповідають про історичні події, значущі особистості або традиційні свята, є цінним ресурсом для залучення дітей до багатой культурної спадщини.

Використання народної пісні у формуванні естетичної культури дітей старшого дошкільного віку відкриває широкі можливості для розвитку їх емоційного, творчого та культурного розвитку. Народна пісня не лише збагачує духовний світ дитини, але й допомагає їй краще зрозуміти та оцінити свою культурну ідентичність.

В художньо-творчому процесі застосовуються різноманітні методи та прийоми, включно з мистецтвознавчими обговореннями, які включають проблемні та пошукові завдання, створення уявних ситуацій, асоціації власних переживань та емоцій зі змістом творів різних видів мистецтв (музика, література, образотворче мистецтво); освоєння засобів виразності в різних мистецьких формах та розвиток здатності до їх самостійного вибору.

Ці методи та прийоми спрямовані на те, щоб стимулювати дітей до самостійного створення художньо-ігрових образів, реалізації казкових сюжетів, та виявлення потреби дошкільників у реалізації власних здібностей та можливостей у межах художньо-творчої діяльності.

Перша група методів спрямована на те, щоб дитина засвоювала музичний інтонаційний словник та методи вираження різних емоцій (радість, ніжність, здивування, смуток, спокій, збудження, тривога, таємничість), включаючи спонування до співпереживання і стимулювання різноманітних моральних та естетичних почуттів (створення ігрових ситуацій, використання наочності та словесної образності, залучення цікавого змісту, пояснення, бесіди, порівняння і контрастування матеріалів); використання мистецтва для формування естетичного сприйняття, естетичних емоцій та почуттів (техніки художнього виконання музики, казок, віршів).

Як інтегральний спосіб активізації емоційного і свідомого сприйняття застосовують ігрове моделювання емоційного змісту музики, що дозволяє дітям відчути особливості виразних засобів музичного твору і поступово усвідомлювати закономірності музичної мови. Ігрове моделювання музичного змісту розглядається як ефективний засіб засвоєння музично-образного змісту.

Перший блок музичних ігор заснований на механізмі уподібнення і передбачає моделювання емоційного змісту музики через спостереження за музичною структурою твору і емоційно-рухову адаптацію до неї з підтримкою емоційної уяви.

Засвоєння змісту музики відбувається через збагачення інтонаційного досвіду дитини в процесі відтворювальної та трансформаційної художньо-творчої діяльності, результатом якої є музично-ігрові, танцювальні та сценічні образи, музична творчість (спів, ритміка, гра на інструментах), пластика рухів, музичні казки, історії, малюнки, вироби, створені індивідуально та колективно. Це сприяє якісному росту музично-естетичної культури, обумовленого активним спілкуванням дитини з музикою, живописом, літературою, збагаченням емоційного, музично-естетичного досвіду, накопиченням творчого потенціалу і розкриттям художньо-творчих здібностей [8].

Естетична культура представляє собою комплекс естетичних почуттів та емоцій, оцінок, смаків, ідеалів, знань, навичок, здібностей і потреб, необхідних для розвитку і виявлення естетичних аспектів у різноманітних формах діяльності. Музична активність у дошкільному віці являє собою один з видів мистецької діяльності, що дозволяє дітям втілювати художні образи. Створення послідовності у формуванні основ естетичної культури передбачає етапне введення дітей у світ музичного мистецтва з активним залученням до музичної діяльності, опираючись на культурологічні, аксіологічні, діяльнісні та методологічні підходи, враховуючи здатності і потенціал кожної дитини для самореалізації у музично-естетичній сфері.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти України / під керівництвом Т.О.Піроженко. Київ: Видавництво, 2021. 26 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1.: Особистісно - орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ: Либідь, 2003. 280 с.
3. Колеснік К.А., Карук І.В. Реалізація освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтв» у процесі експериментування та групової діяльності дошкільників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя: КПУ. Вип. 74. Т. 1. С. 19-23.
4. Кривошея Т. М. Проблема взаємозв'язку розумової та естетичної діяльності особистості в педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського. *Актуальні проблеми спадщини В.О.Сухомлинського: збірник наукових праць за матеріалами Міжнародного науково-практичного семінару*. Коломия, 2013. С. 145-152.
5. Михайлова М. Л. Виховання естетичної культури старшокласників (на матеріалі творів світового мистецтва): дис канд. пед наук. 13.00.07 / Теорія і методика виховання/ Інститут проблем виховання АПН України. К., 2001. 215 с.
6. Мазур К.В. Формування художньо-естетичної культури дошкільника як нагальна потреба сьогодення. *Сучасні перспективи розвитку науки: матеріали II Міжнародної науковопрактичної конференції*. Київ: МЦНД, 2018. С. 29-31.
7. Мазур К.В., Король А.В. Особливості естетичного виховання дітей у процесі ознайомлення з декоративно ужитковим мистецтвом: критерії та показники. *Молодий вчений*. 2019. № 5.2 (69.2). С. 15-18.
8. Поніманська Т.І. Основи дошкільної педагогіки. Київ: Слово, 2006. 398 с.
9. Шикиринська О.В. Розвиток естетичної культури майбутніх вихователів засобами сучасних цифрових інструментів. *Теорія і практика естетичного виховання у закладах освіти: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції / за ред. О. С. Радул. Кропивницький*. 2021. с.197-198.

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ УЯВИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Дар'я Романченко, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К. В. Мнишенко, доктор філософії (PhD), асистент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF CREATIVE IMAGINATION IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN THROUGH THEATRICAL AND PLAY ACTIVITIES

Daria Romanchenko, master's student

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynsky

***Анотація:** В статті проведено аналіз розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку в процесі театралізованої діяльності у системі дошкільної освіти в*

Україні; розглянуто освітні напрями базового компоненту дошкільної освіти, які спрямовані на розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку в процесі театралізованої діяльності

Ключові слова: уява, творча уява, дошкільна освіта, театралізована ігрова діяльність, формування особистості.

Abstract: This article analyzes the development of creative imagination in older preschool children through theatrical activities within the preschool education system in Ukraine. It examines the educational directions of the basic component of preschool education aimed at fostering the development of creative imagination in older preschool children through theatrical activities.

Keywords: imagination, creative imagination, preschool education, theatrical play activities, personality development.

Розвиток творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку є одним із ключових аспектів їх загального психологічного та емоційного розвитку. В умовах сучасної освітньої парадигми особлива увага приділяється інтеграції театралізованої ігрової діяльності як засобу ефективного виховання та навчання. Театралізація, як метод, дозволяє дітям виразити себе, розвинути соціальні навички та покращити когнітивні здібності через гру та творчість.

Творча уява у дошкільників є критично важливою складовою їхнього психічного розвитку. Знаходження ефективних методів для стимулювання розвитку творчої уяви в дітей є вкрай важливим завданням.

Уява дозволяє дітям відображати реальність у вигляді образів, що базуються на їхніх раніше сформованих уявленнях. Цей когнітивний процес збагачує мислення, дозволяє виходити за рамки звичних стандартів, передбачати можливі майбутні сценарії та вдосконалювати існуюче, сприяючи переосмисленню набутого досвіду та розвитку креативності [4].

Театралізована діяльність включає в себе сприйняття театрального мистецтва та відтворення отриманих вражень у формі ігрової активності. Це не лише розвиває творчі здібності та комунікативні навички дитини, але й сприяє розвитку творчої уяви.

Дослідження М. Коваленко показує, як театралізовані ігри та матеріальні продукти дитячої творчості, такі як малюнки, вигадані історії, впливають на розвиток уяви в дошкільному віці, аналізуючи як їхнє ставлення до ігор, так і до ролей, які вони виконують.

Гра може бути як імпровізованою, так і ретельно спланованою, що дозволяє дітям слідувати певним правилам [5; 7]. Аналіз дитячих ігор на різних етапах дошкільного віку дозволяє підняти розвиток психологічних процесів, особливо творчої уяви, на новий рівень.

Часто дитина грає сама, без аудиторії, але театралізована гра, де є глядачі, виявляється ефективнішою для дітей цього віку. Передбачуваність аудиторії змінює мотиваційні, поведінкові та емоційні аспекти діяльності дитини, що є критичною частиною театрального мистецтва [3; 4].

Л. Калініна стверджує, що залучення до мистецтва в дошкільному віці стимулює художні асоціації у дітей. Вони починають оцінювати, порівнювати та узагальнювати інформацію, визначати зв'язки між змістом та формою художньої виразності. Водночас поліпшується мовлення, розширюються знання про різні форми та жанри театрального виступу, глибше розуміється зміст вистав. Досвід переживань та формування емоційного ставлення до героїв вистави сприяє розвитку у дошкільників емпатії та толерантності, перетворюючи їхні емоції з мінливих та імпульсивних на більш стійкі та вдумливі [2].

На наступному етапі організації ігрової театралізованої діяльності ключовим є посередницький педагогічний вплив: створення ігрового середовища, надання творчих завдань, допомога у плануванні і підготовка до мовленнєвої діяльності. В. Волкова та Т. Чесняк виокремлюють декілька основних принципів, що мають керувати ефективною театралізованою діяльністю:

– Принцип гуманізації дозволяє вихователю краще зрозуміти емоції, прагнення дитини і забезпечити її участь у діяльності на рівних;

- Принцип особистісно-орієнтованого підходу, що враховує індивідуальні особливості кожної дитини, її досвід і середовище;
- Принцип інтегративності забезпечує комплексний вплив елементів художньо-продуктивної діяльності, включаючи музику, образотворче мистецтво, поезію, живопис;
- Принцип інтерактивності забезпечує активну участь усіх дітей у театралізованій діяльності;
- Принцип систематичності передбачає регулярне включення театралізованих вправ у різні форми навчально-виховного процесу [1].

На думку авторів, вихователь повинен також дотримуватися принципу співпраці, бути компетентним, зацікавленим, комунікабельним і креативним у своїй роботі [1; 8].

Середовище ігрової театралізованої діяльності відіграє значущу роль у розвитку творчої уяви дошкільників. У процесі театралізованої гри діти спочатку відтворюють відомі їм образи, використовуючи особистий досвід, а згодом переходять до створення нових, фантастичних образів, вносячи в них власні деталі чи рухи, що може бути не завжди яскраво для оточуючих.

Види театралізованих ігор охоплюють гру-драматизацію, інсценування, гри на основі художніх творів, пальчиковий театр, ляльковий театр, театр картинок та інші.

Кожен вид гри має свій вплив на розвиток творчої уяви дитини:

- Сюжетно-рольові ігри стимулюють мовлення, мислення, увагу, уяву, артистичні здібності, виховують повагу до праці, любов до краси та розвивають практичні навички, включаючи створення атрибутів для ігор.
- Театр іграшок збагачує креативний потенціал дітей, сприяє розвитку їхніх здібностей і становленню особистості, створює середовище краси та гри.
- Інсценізація казкових сюжетів допомагає дітям вчитися вживатися в різні ролі та підтримувати їх протягом усієї вистави.
- Пальчиковий театр стимулює розуміння казок та сприяє пізнавальному розвитку дитини.
- Ігри, що базуються на художніх творах, підсилюють інтерес до читання і глибше розуміння літературних образів.
- Театр картинок розвиває здібності дітей до передачі особливостей різних художніх образів і навички створення ілюстрацій для відтворення казкових сцен.
- Музичний театр-студія покращує музичний слух та сприяє розвитку уяви через відтворення звуків природи і різних подій.
- Гра-драматизація сприяє адаптації дитини до активності у різноманітних образах, формує впевненість та майстерність перевтілення в різні ролі.

Отже, такі заходи повинні мотивувати дітей до самоорганізації різноманітних театралізованих ігор, розвивати їхню виразність у жестах і міміці, а також сприяти їхній самостійності та оригінальності у виборі засобів для втілення своїх ідей. Всі ці фактори, як прямо, так і опосередковано, сприяють розвитку творчої уяви.

Список використаних джерел

1. Волкова В.А., Чесняк Т.О. Роль театралізованої діяльності у розвитку творчих здібностей старших дошкільників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2015. Вип. 43 (96). С. 82-88. URL: <http://www.pedagogyjournal.kpu.zp.ua/archive/2015/43/13.pdf>.
2. Калініна Л.А. Формування творчої особистості дитини дошкільного віку засобами театральної діяльності. *Науковий вісник МНУ імені В. Сухомлинського*. 2016. Випуск 1.45 (106). С.46-49. URL: http://mdu.edu.ua/wpcontent/uploads/files/13_8.pdf.
3. Коваленко М.М. Педагогічні умови розвитку уяви молодших дошкільників у процесі зображувально-ігрової діяльності. *Науковий вісник Донбасу*. 2010. № 3. С. 23-28.
4. Колеснік К., Похила С. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку в процесі музичної діяльності. The 2nd International scientific and practical conference

«Global science: prospects and innovations» (October 5-7, 2023). Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2023. С. 297-303.

5. Кривошея Т. М., Похила С. С. Інноваційні освітні технології в роботі зі старшими дошкільниками. *Дошкільне виховання*. № 11. 2022. С. 3-10.

6. Мазур К.В., Король А.В. Особливості естетичного виховання дітей у процесі ознайомлення з декоративно-ужитковим мистецтвом: критерії і показники. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. Випуск 69.2. С. 15-19.

7. Резван О.О., Моргунова Н.С., Кір'янова О.В.. Практикум із психології: навч. посіб. Харків. 2019. 157 с.

8. Шикиринська О.В., Котошук Ю.В., Манько Н.В. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку як педагогічна проблема. *Наука, освіта, технології і суспільство: актуальні проблеми теорії та практики: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 19 жовтня 2022 р.)*. Полтава: ЦФЕНД, 2022. с. 19-21.

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анастасія Савчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К. В. Мнишенко, доктор філософії (PhD), асистент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

MORAL EDUCATION OF OLDER PRESCHOOL CHILDREN THROUGH THEATRICAL ACTIVITIES

Anastasiia Savchuk, master's student,

Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: В статті проведено аналіз морального виховання дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності в системі дошкільної освіти в Україні; розглянуто освітні напрями базового компоненту дошкільної освіти, які спрямовані на формування морального виховання дітей засобами театралізації

Ключові слова: виховання, моральне виховання, діти старшого дошкільного віку, дошкільна освіта, театралізована діяльність.

Abstract: The article conducts an analysis of the moral upbringing of older preschool children through theatrical activities in the preschool education system in Ukraine. It examines the educational directions of the basic component of preschool education aimed at shaping the moral upbringing of children through theatricalization.

Keywords: upbringing, moral upbringing, older preschool children, preschool education, theatrical activities.

Моральність традиційно визначається як ключова чеснота людини та активно підтримується суспільством. Велика увага приділяється моральному вихованню у Законі України «Про дошкільну освіту» та Базовому компоненті дошкільної освіти [2]. Проте, на практиці це питання часто залишається недооціненим. Погляди на моральне виховання, особливо дошкільнят, зазнали значних змін протягом останнього століття. Рух відбувся від розгляду дитини як пасивного об'єкта, що засвоює моральні норми, до визнання дитини як активного суб'єкта, який усвідомлює свою потребу у моральному розвитку.

Моральне виховання в дошкільному віці є одним з найскладніших аспектів виховної роботи, яке вимагає від вихователя не тільки глибоких знань, але й вмінь інтегрувати моральне виховання в різноманітні види діяльності.

Актуальність цього напряму підкреслюється соціальною важливістю навчання дітей основ моральної поведінки. Цьому питанню присвячені роботи багатьох дослідників, включаючи Р. Буре, А. Виноградову, Г. Годіну, В. Горбачову, Т. Комарову та міжнародних психологів, таких як Жан Піаже, Лоуренс Колберг, Ганс Айзенк, Альберт Бандура і Рональд Уолтер, а також вітчизняних науковців, зокрема С. Якобсон, Е. Субботський, О. Дробницький, Л. Божович, Л. Лисюк, Д. Ельконін.

Характерними рисами морального розвитку дітей старшого дошкільного віку є формування їхніх перших моральних суджень та оцінок, а також початкове розуміння соціального значення моральних норм [3]. Також спостерігається зростання активності моральних уявлень та поява свідомої моральності, коли поведінка дитини починає керуватися моральними принципами.

Система морального виховання в дошкільних навчальних закладах базується на методах формування поведінкових навичок і звичок, а також методах розвитку моральних уявлень, суджень, і поведінкової корекції.

Ключові аспекти морального розвитку дітей старшого дошкільного віку включають формування початкових моральних суджень і оцінок, усвідомлення суспільного значення моральних норм, збільшення активності моральних уявлень, а також появу усвідомленої моральності, коли діти починають керуватися моральними нормами у своїй поведінці.

Моральне виховання у дошкільних закладах базується на методах, які сприяють формуванню поведінкових навичок і звичок, розвитку моральних уявлень та суджень, а також корекції поведінки [4;5].

Театр як вид мистецтва грає ключову роль у розвитку дитини дошкільного віку, інтегруючи художнє слово, драматургію, поезію, музику, живопис та літературу [1]. Це мистецтво відіграє важливу роль у вирішенні багатьох сучасних педагогічних і психологічних завдань, таких як художня освіта, естетичне виховання, моральне виховання, розвиток комунікативних навичок, формування волі, пам'яті, уяви, ініціативи, фантазії та мовлення, створення позитивного настрою та розв'язання конфліктів через гру.

Театр відкриває духовний та творчий потенціал дітей, стимулює яскраві емоції та допомагає адаптуватися в соціальному середовищі. За словами К. Станіславського, театр є відмінним засобом для міжособистісного спілкування і глибокого розуміння внутрішніх переживань людей. Театралізована діяльність є унікальним методом для збагачення мовного досвіду дітей, їхнього розвитку і вираження емоцій, а також для включення їх у світ духовних цінностей.

У театралізованій діяльності діти мають змогу виразити себе, спілкуватися і пізнавати себе через відтворення різних образів. Це перетворює заняття театром у свято, де діти відчують себе незалежними, впевненими та емоційно вільними. Такі заняття сприяють розвитку літературного мовлення, що є важливим для виховання гармонійно розвинутої особистості.

Діти вільно та з ентузіазмом займаються театралізованою діяльністю, перетворюючи її на важливий засіб для розвитку мови, пам'яті, уяви та фантазії, що надалі допомагає у формуванні моральних цінностей. С. Рубінштейн наголошував на значенні виразного мовлення, яке не лише передає слова, але й відображає особистість мовця.

У віці 2-3 років діти захоплюються грою з ляльками, виявляючи зацікавленість маленькими сценками, демонстрованими вихователем, і залюбки демонструють свої почуття у музичних імпровізаціях. Ранні досвіди з художніми іграми стимулюють розвиток їхніх здібностей. Спочатку діти досліджують ляльку, потім вчать її танцям. Під час музики вони енергійно імітують ритмічні рухи. Представлення коротких п'єс на фланелеграфі або в настільному театрі дозволяє передати емоційне наповнення через вокальну інтонацію та дії персонажів. Для подолання стриманості у дітей використовуються спеціалізовані вправи та етюди на розвиток емоційної виразності.

У середньому дошкільному віці (4-5 років) зростає інтерес дітей до театралізованих ігор. Вони навчаються поєднувати рух і слово, розвивають взаємодію та використовують

пантоміму у грах з кількома учасниками. Їхній театральний-ігровий досвід розширюється через освоєння драматизацій ігор, таких як багатоперсонажні драматизації казок або тематичні розповіді. Сценічні постановки стають доступнішими, особливо на основі змішаних літературних джерел.

У старшому дошкільному віці (5-7 років) діти продовжують вдосконалювати свої виконавчі навички та розвивають відчуття партнерства. Прогулянки, під час яких діти спостерігають за поведінкою людей та тварин, допомагають у розвитку спостережливості. Вправи, такі як уявлення різних ситуацій, стимулюють фантазію та креативність, що допомагає у формуванні їхньої власної досвідченості. Вихователі також включають мімічні і пантомімічні етюди, збагачуючи виконавські та драматичні вміння дітей. В процесі драматизації діти виявляються дуже емоційно, переживаючи більше задоволення від процесу, аніж від кінцевого результату.

Театралізована діяльність в дошкільному віці представляє собою артистичну діяльність, що ґрунтується на сприйнятті та ігровому відтворенні театального мистецтва, де діти засвоюють і виражають свої уявлення, емоції та враження. Важливо акцентувати увагу на застосуванні інноваційних підходів у театральній діяльності у дошкільних освітніх установах. Важливість театру у всебічному розвитку дошкільників, особливо у розвитку їх творчих здібностей, підтверджена численними науковими дослідженнями та практичним досвідом.

Список використаних джерел

1. Булахова І., Шикиринська О.В. Особливості морального виховання учнів початкових класів засобами хореографії. *Молода наука* / відпов. за випуск проф. Л.П.Вовк, проф. О.С. Падалка; укл. доц. А.Ф.Шевченко, доц. О.В.Шикиринська. Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2017. С. 149-155.
2. Грицюк Л.А. Театралізована діяльність дітей дошкільного віку. 1998. 156 с. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: наук.-метод. посібник / наук. ред. О.Л. Кононко. Київ: Ред. ж-лу «Дошкільне виховання», 2003.
3. Мнищенко К. В. Участь дітей у календарних святах як засіб патріотичного виховання. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 13. С. 352-360.
5. Русова С. Вибрані твори / упор. Проскура О.В. Київ, 1996. 303 с.
6. Яновська М.Г. Емоційні аспекти морального виховання: кн. для вчителя. Київ, 2006. 371 с.

РОЛЬ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ У СТАНОВЛЕННІ ГУМАННИХ ВЗАЄМИН ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Аліна Санду, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Т. Ю. Петришина, асистент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE ROLE OF STORY-ROLE PLAYING IN THE FORMATION OF HUMANE RELATIONSHIPS IN PRESCHOOL CHILDREN

Alina Sandu, bachelor's student (master's student)

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкривається роль сюжетно-рольової гри у становленні гуманних взаємин дітей дошкільного віку. У статті представлено прийом використання сюжетно-рольової гри з дітьми.

Ключові слова: сюжетно-рольова гра, соціалізація, гуманне ставлення, взаємини.

Abstract. The article reveals the role of story-role play in the formation of humane relationships of preschool children. The article presents the technique of using story-role play with children.

Key words: story-role play, socialization, humane attitude, relationships

Становлення гуманних взаємин у дітей дошкільного віку є актуальною темою у наш час. Одним із засобів є сюжетно-рольова гра. Проблему використання сюжетно-рольових ігор у процесі становлення гуманних взаємин дітей дошкільного віку досліджували Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Короткова, С. Ладивір, Н. Мацько, С. Якименко [1; 2] та інші. Зокрема, у роботах С. Ладивір описана сюжетно-рольова гра дошкільників як можливість створювати для індивідуальної сюжет гри з опираючись на існуючий досвід; уміння обрати для себе роль та розгорнути сюжет спільної гри; можливість створити ігрову ситуацію для реалізації свого задуму. Актуальним завданням сучасної дошкільної освіти є розвиток художньо-естетичних засад особистості дитини шляхом відкриття її особливостей світу [4, с. 20]. На основі тривалих досліджень ми можемо віднайти визначення, що сюжетно-рольова гра – це провідний вид діяльності та основний тип дитячої гри, який надає змогу розвитку соціалізації дітей, а також відіграє важливу роль у гуманному ставленні один до одного [1, с.18].

Виховання у дітей гуманних взаємовідносин має значне місце на кожному етапі розвитку дитини. Особливе значення воно має в дошкільному віці, який є сензитивним для формування моральних якостей особистості. Значні можливості для виховання гуманних стосунків у дошкільників мають сюжетно-рольові ігри. Сюжетно-рольова гра відіграє значну роль у становленні гуманних взаємин дітей дошкільного віку. Ось кілька ключових аспектів, які підтверджують це:

- *Розвиток емпатії:* під час гри діти можуть втілювати різні ролі, від інших дітей до дорослих або навіть фантастичних персонажів. Це дозволяє їм краще розуміти точку зору і почуття інших, навіть якщо ці почуття відрізняються від їхніх власних.

- *Спілкування та співробітництво:* граючись діти взаємодіють між собою, обговорюють свої думки та ідеї, вирішують конфлікти та приймають спільні рішення. Це сприяє розвитку навичок спілкування та співробітництва.

- *Розвиток соціальних навичок:* під час гри в різноманітні сюжетно-рольові ігри, діти вчаться розуміти соціальні норми та правила поведінки, а також вміння спілкуватися з іншими людьми.

- *Стимулювання творчості та уяви:* сюжетно-рольові ігри надають дітям можливість виражати свою творчість, вигадувати нові історії та сценарії, а також збагачувати уяву.

- *Вирішення конфліктів:* граючи разом, діти навчаються вирішувати конфлікти та виходити на компроміси. Вони вчаться слухати інших, виражати свої почуття та думки конструктивним способом [1, с. 166].

Узагалі, сюжетно-рольові ігри створюють сприятливе середовище для розвитку різноманітних аспектів особистості дитини, включаючи соціальні, емоційні, когнітивні та творчі здібності.

На думку, К. Крутій формування взаємин між дітьми у сюжетно-рольових іграх є передумова успіху роботи, і одним з її результатів. Дитячі команди необхідно організовувати для того, щоб розвивати і підтримувати інтереси дітей, їхню самостійність, активність і навички прийняття рішень. а сформованість, присутність перерахованих щойно якостей допомагають у становленні однакових взаємин, набуттю навичок колективних дій. Високий рівень ігрової творчості, багатий ігровий зміст та згуртованість через спільні інтереси колективу – все це досягається завдяки довготривалим зусиллям педагогів. [2, с. 78]. Адже, під час створення творчого середовища вихователь має бути творчим, надихати та мотивувати дітей на освітній процес [3, с. 116].

Існує два взаємопов'язані способи, як діти формують команди:

- через ігрові образи;

- через практику поведінкових моделей, які є прийнятними в групі [6].

З одного боку, ігри формують культуру поведінки, яку діти розвивають поза грою. З іншого боку, цікавий зміст дитячих ігор сприяє розвитку дружніх почуттів і об'єднує дітей. Така інтеграція взаємозв'язку між грою та реальністю створює етичну орієнтацію в поведінці дітей. Зробити життя дітей у групі цікавим, приємним і ефективним, дати їм можливість конкретизувати свої ідеї та цілі – передумови для успішного розвитку людських стосунків між дітьми [2, с. 78].

Важливо пам'ятати, що становлення гуманних взаємин – безперервний процес, який вимагає уваги, терпіння та підтримки з боку дорослих. Розуміння та підтримка усіх аспектів дитячого розвитку допоможе сформувати у дітей позитивні та здорові взаємини з оточуючими людьми. Варто визнати виховний потенціал сюжетно-рольової гри, в процесі якої і формується особистість, її базові якості, вміння будувати позитивні взаємини в колективі. Проте, дослідження впливу сюжетно-рольової гри на формування позитивних взаємовідносин дітей старшого дошкільного віку потребує подальшого поглибленого вивчення.

Список використаних джерел

1. Богуш А., Варяниця Л., Гавриш Н. *Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку*. Луганськ: Альфаматер. 2006. 808 с.
2. Крутій К.Л., Маковецька Н.В. Інноваційна діяльність у сучасному дошкільному навчальному закладі: методичний аспект. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2004. 128 с.
3. Петришина Т. Ю. Творчий підхід як складова організації освітнього процесу у закладі дошкільної освіти. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 28-29 березня 2023 р.)* / за ред. О.П. Демченко, Н.О. Пахальчук; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця, 2023. Вип. 12. С. 113-116.
4. Тодосієнко Н. Л., Коваль Т. В., Граб О. Д. Арт-педагогіка в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: перспективи та творчий потенціал. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. Вінниця, 2024. Вип. 74. С. 19-28.
5. Шикиринська О., Петришина Т. Особливості науково-методичного забезпечення у закладах дошкільної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. Вінниця: ТОВ «Друк плюс». Випуск 69. С. 100-107.
6. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27, 2022*. 404-414.

ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ МНЕМОТЕХНІКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Дар'я Сієнко, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К.А. Колеснік, докторка філософії, доцентка

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
(Україна)

DEVELOPMENT OF COHERENT SPEECH OF PRESCHOOLERS BY MEANS OF MNEMONIC TECHNIQUES

Daria Siienko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито питання про прийоми мнемотехніки, які можна використати під час занять з розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників. Автор зазначає важливість упровадження мнемотехніки в освітньому процесі. Ця технологія базується на принципі «від простого до складного», що свідчить про цілісну систему запам'ятовування, зберігання й відтворювання інформації. З метою дотримання цього принципу зазначається три базових прийоми: мнемоквадрати, мнемодоріжки, мнемотаблиці. Для кращого засвоєння матеріалу автор наводить приклади завдань до кожного прийому.

Ключові слова: розвиток зв'язного мовлення, старші дошкільники, мнемотехніка, мнемоквадрати, мнемодоріжки, мнемотаблиці.

Abstract. The article discusses the issue of mnemonic techniques that can be used during classes on the development of coherent speech of older preschoolers. The author notes the importance of introducing mnemonics in the educational process. This technology is based on the principle "from simple to complex", which indicates a complete system of memorizing, storing and reproducing information. In order to comply with this principle, three basic techniques are noted: mnemonic squares, mnemonic tracks, and mnemonic tables. For better assimilation of the material, the author provides examples of tasks for each technique.

Key words: development of coherent speech, older preschoolers, mnemonic techniques, mnemonic squares, mnemonic tracks, mnemonic tables.

Сучасний світ наповнений великою кількістю різноманітної інформації, яку діти сприймають через новітні технології. З одного боку це полегшують саме навчання дітей, а з іншого – гальмує їхній важливий аспект життя – спілкування. Дослідники спостерігають у дошкільників значні проблеми в розвитку зв'язного мовлення, зазначають деяку відстороненість від однолітків та небажання йти на контакт. У дітей дошкільного віку спостерігається низький рівень словникового запасу, труднощі в запам'ятовуванні інформації. Для профілактики цих проблем у ЗДО впроваджують нетрадиційні методики та технології навчання дітей.

У дошкільній освіті багато науковці займаються дослідженням мовлення дітей: А. Богуш, О. Білан, М. Вашуленко, Н. Гавриш, Є. Голобородько, В. Захарченко, К. Крутій, Г. Лопатіна, Н. Луцан, В. Любашина, А. Нікітіна, О. Пометун та ін. Їхні праці дають основу для розуміння поняття «мовлення» та його складові для педагогів, які шукають нетрадиційні підходи для мовленнєвого розвитку [1; 2; 3; 4 та ін.].

Науковці К. Крутій, Н. Білан стверджують: «Аби сформувати мовленнєву компетенцію у дітей, вихователь повинний проводити всі режимні моменти цікаво та з доступною інформацією, де потрібно враховувати їх вік та потреби» [3, с. 12]. Нетрадиційні технології дають можливість педагогам переконатися в правдивості цього твердження. У результаті в ЗДО з'являються різні інновації, серед яких вирізняють мнемотехніку. Її застосовують для покращення засвоєння нової інформації через свідоме утворення асоціативних зв'язків за допомогою спеціальних методів та прийомів [3, с. 12].

Деякі науковці А. Богуш, Т. Б'юзер, Г. Чепурний та ін. досліджували впровадження цієї технології в сучасній дошкільній освіті, її особливості й приклади застосування на заняттях. Мнемотехніка розвиває пам'ять та формує пізнавальну активність. Вона допомагає у вирішенні проблеми низького рівня мовленнєвої компетентності в дітей дошкільного віку.

У БКДО в освітньому напрямі «Мовлення дитини» зазначено, що педагоги мають сформувати в дітей дошкільного віку мовленнєву, комунікативну й художньо-мовленнєву компетентності. На думку Т. Піроженко, мовленнєва компетентність – це «здатність дитини продукувати свої звернення, думки, враження тощо в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних і невербальних засобів» [1, с. 18]. Мовленнєва компетентність об'єднує фонетичний, лексичний, граматичний, діалогічний, монологічний складники та засвідчує їх взаємозалежність та взаємозумовленість [1, с. 18]. З метою забезпечення кращого результату виконання поставлених завдань, науковці рекомендують використовувати комплекси методів, які допоможуть збільшити запас пам'яті через

утворення асоціацій і опосередковано розвивати зв'язне мовлення. Одними з таких є прийоми мнемотехніки: мнемоквадрат, мнемодоріжка, мнемотаблиця.

Основними завданнями мнемотехніки є забезпечення успішного запам'ятовування, зберігання й відтворення інформації чи знань про об'єкти навколишньої дійсності, розвивати асоціативне мислення й побудову логічних ланцюжків. Для цього використовується принцип навчання: від простого до складного. Спершу застосовується мнемоквадрат, потім збільшується навантаження – мнемодоріжки, останній прийом – мнемотаблиця.

Мнемоквадрати – це яскраві поодинокі зображення, які можуть позначати якесь слово, словосполучення, характеристику предмета чи спосіб дії. Ускладнення для цього прийому є збільшення квадратів у вигляді мнемодоріжок (4 зображень) [5, с. 32].

Завданнями під час застосування мнемоквадратів можуть бути такі: «Угадай, що зображується», «Яку емоцію показують діти», «Що сховалося», «Склади історію про предмет», «Опиши цей предмет» тощо. У процесі роботи діти мають дати відповіді на запитання вихователя, розповісти (описати) слово (словосполучення) по картинці, яка буде зображена. Педагогам потрібно звернути увагу під час цих завдань саме на розуміння дітьми картинок та значення зображених слів. Розвиток зв'язного мовлення буде залежати від якості розмови вихователя та дитини.

Це перший прийом, який застосовується в закладах дошкільної освіти аби діти сформували асоціативні зв'язки між картинкою та словом. Таким чином, набирається база окремих мнемоквадратів, яка постійно буде збільшуватися. Згодом дошкільники зможуть перейти на інший прийом – мнемодоріжки.

Мнемодоріжка застосовується для розвитку монологічного мовлення й для утворювання логічних зв'язків між окремими предметами, складається з 4 мнемоквадратів (картинок), які розташовані лінійно. Саме по них дитина може скласти просту розповідь на два-три речення. За допомогою мнемоквадратів прискорюється процес вивчення й запам'ятовування текстів, що є позитивним для розвитку пам'яті із застосуванням слухових та зорових аналізаторів [5, с. 33].

Під час цього прийому використовують такі завдання: «Що сталося з Іванком?», «Яке повідомлення надіслав Іжачок», «Яка казка зашифрована?», «Про що оповідання?», «Як називав цей вірш письменник?» тощо. Педагог приділяє увагу на саму розповідь дитини по цих картинках для набуття досвіду поєднання логічних зв'язків. Згодом можна ускладнити цей процес аналізом і підбором складніших мнемоквадратів.

Можна використати такі завдання: «Добери ще одну картинку», «Чого не вистачає», «Склади картинку в правильному порядку», «Дістань з мішечка 4 картинки та склади розповідь» та інші. З часом у дитини покращується вміння висловлювати свої думки, аналізувати ситуації та виділяти ключові моменти. Розвиток асоціативної пам'яті допомагає їй не губитися під час складного завдання й у текстах.

Наступний прийом – це мнемотаблиці, які можна використовувати з молодшої групи. Їх застосовують не тільки на заняттях, а й у повсякденному житті під час вмивання, одягання, чергування тощо. Це означає, що в закладі дошкільної освіти цей прийом є універсальним засобом запам'ятовування інформації дітьми. Вихователям потрібно враховувати етапи роботи з мнемотаблицями [5, с. 33]:

I етап – розглядання таблиці та розбір того, що на ній зображено;

II етап – перекодування інформації, тобто перетворення із абстрактних символів в образи;

III етап – переказування казки чи оповідання за заданою темою.

Завдання та ігри можуть бути різними: від складання розповіді до переказу літературних творів. Наприклад: «Розгадай листа Чарівника», «Як пройшов день у ляльки Марини?», «Яку казку приніс Лісовик?», «Чи правильна казка?», «Станьмо спікером» тощо. Усі завдання та ігри мають відповідати віковим особливостям дітей. Це важливо в роботі з

мнемотаблицями, бо від цього залежить якість запам'ятовування та розуміння ними матеріалу. Складність цих таблиць залежить від вибраних картинок і кількості.

За допомогою прийомів мнемотехніки діти розвивають зв'язне мовлення й пам'ять, можуть засвоїти складну інформацію, навчаються будувати логічні (асоціативні) зв'язки між словами в певній послідовності. Таким чином, забезпечується виконання завдань БКДО та засвоюється мовленнєва компетентність. Систематичне використання прийомів мнемотехніки не тільки збільшить словниковий запас дітей дошкільного віку, а й сформує культуру мовлення, надасть більшої впевненості й досвіду в передаванні інтонаційних засобів виразності, розвиватиме діалогічне й монологічне мовлення, бажання спілкуватися з однолітками.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
2. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. Київ: Слово, 2015. 704 с.
3. Гавриш Н. В. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят: навчально-методичний посібник. Київ: Шкільний світ, 2006. 120 с.
4. Колеснік К., Комарівська Н., Карук І., Пахальчук Н. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Вип. 17(2). Слов'янськ, 2022. С. 104-115. <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/259997/256365>
5. Крутій К. Л., Білан О. І. Використання схем-моделей у лексико-граматичній роботі з дітьми дошкільного віку. Львів: Проман. 1997, 42 с.
6. Чепурний Г. А. Мнемотехніка: технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 208 с.
7. Чепурний Г., Черешнюк О. Мнемотехніка – технологія ефективного засвоєння інформації. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014. № 4. С. 31-35.
8. Черешнюк О. Робота з літературним твором із використанням прийомів мнемотехніки. *Методична скарбничка вихователя*. 2014. № 2. С. 30-33.
9. Lazarenko N., Kolomiets A., Kolesnik K. Peculiarities of Organization of Group Interaction of Preschool Children in the Process of Game-Experimentation. *Preschool Education: Global Trends*. 2022. №2. Р. 123-138. URL: <https://preschool-journal.com/index.php/journal/article/view/16>.

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Світлана Степаненко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USE OF COMPUTER TECHNOLOGIES FOR DEVELOPMENT CRITICAL THINKING OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE

Svitlana Stepanenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті наголошується на необхідності використання комп'ютерних технологій для розвитку критичного мислення дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: комп'ютерні технології, критичне мислення дітей старшого дошкільного віку.

Abstract. The article emphasizes the need to use computer technologies for the development of critical thinking of older preschool children.

Key words: computer technologies, critical thinking of older preschool children.

Процес модернізації системи освіти в Україні супроводжується стрімким поштовхом до розвитку та впровадження особистісно зорієнтованого, компетентісного, діяльнісного підходу. Важливого значення набувають ключові компетентності, які будуть відповідати вимогам сьогодення та які мають позитивно впливати на освітній процес. Саме вміння об'єктивно оцінювати інформацію та уміння критично мислити, на часі, стають модними трендами у світі. «Сучасному суспільству потрібні громадяни, які здатні орієнтуватися у мінливості життя, приймати нестандартні рішення, творчо підходити до вирішення проблем, самооцінювати результати своєї діяльності, вміти мислити гнучко, динамічно, бути здатним адаптувати своє мислення до мислення інших людей. Ці завдання актуальні на кожному етапі освіти» [1]. Саме дошкільна освіта є фундаментом на якому закладаються основи критичного мислення. Критичне мислення – це особливий тип мислення, який дозволяє дитині самостійно знаходити, обробляти, аналізувати інформацію, логічно будувати свої висловлювання, аргументувати та досягати поставленої мети.

«Освітня технологія розвитку критичного мислення – це сукупність різноманітних педагогічних прийомів. В її основу покладено ідеї Ж. Піаже, Л.Виготського та ін. щодо творчої співпраці вчителя та учня. Метою цієї технології є: ✓ створювати сприятливі умови для творчого мислення дітей; ✓ формувати вміння ставити проблему, ✓ приймати самостійні рішення та чітко аргументувати свої думки; ✓ розвивати самостійність і комунікативні навички; ✓ виховувати колективізм, поважне ставлення до співрозмовника [1].

Одним із шляхів для розвитку та формування критичного мислення є використання в освітній діяльності комп'ютерних технологій. Критичне мислення стало трендом для людей, які володіють ІКТ та інформацією. У наш час стає актуальним вміння здійснювати пошук інформації, використовуючи різні медіа джерела, вміння відрізняти факти від думок та суджень, оцінка аргументів в текстах і висновків, використовуючи аналіз, синтез, оцінювання у роботі з різними джерелами інформації, приймати виважені рішення та бути успішним.

Стів Джобс образно зазначав, що комп'ютер – це як велосипед, тільки для нашої свідомості. Формуванню критичного мислення учнів у навчальній діяльності присвячені дослідження А. Байрамова, В. Біблер, Т. Бізенкова, С. Векслера, Д. Вількієв, Д. Джумалієвої, В. Казакова, В. Конєвої, В. Крутецького, І. Лернер, Г. Липкіної, О. Лук, Ф. Мінкіної, Л. Рибак, В. Синельнікова, С. Терно, О. Тихомирова та ін.

У своїх працях Т. Хачумян відзначає, що використання інформаційних технологій в освітній діяльності забезпечує розвиток критичного мислення. В основу її теорії покладено побудову інформаційно-педагогічного середовища, де переважають завдання пошукового, аналітичного характеру, висунення і перевірка гіпотез, створення спеціальних ситуацій знаходження та виправлення помилок [5].

Проблеми формування та розвитку критичного мислення в дітей старшого дошкільного віку засобами ІКТ в Україні почали досліджувати недавно. Не так багато знайдеться науковців, які бачать застосування саме комп'ютерних технологій для розвитку критичного мислення дітей старшого дошкільного віку.

Вміння критично мислити розширює розумові та інтелектуальні можливості дитини старшого дошкільного віку, а під час роботи з комп'ютером змінюється стиль мислення, самооцінка, інформаційна культура, формується комп'ютерна грамотність. Поряд з цим актуалізується проблема підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до використання

інформаційно-комунікаційних технологій в процесі розвитку критичного мислення дітей дошкільного віку [6, с. 155].

Комп'ютер, підвищуючи мотивацію навчання, здатен побудувати візуальні та інші складні образи, чим підвищує ефективність інформаційних каналів, мотивує до формування і прийняття обґрунтованих рішень і висновків та сприяє вдосконаленню критичного мислення.

Навчання медіаграмотності та критичному мисленню учнів – це процес формування практичних навичок розуміння, аналізу, оцінювання змісту медіапродукту, а також становлення здатності створити власний медіапродукт, оцінити власну медіаактивність тощо [3]. Перед вихователями закладів дошкільної освіти стоїть завдання знайти засоби та технічні можливості використання матеріалу в процесі різних видів діяльності дітей під час освітнього процесу [7; 8].

Спеціально підібраний дидактичний матеріал повинен будуватися відповідно до «Державного стандарту дошкільної освіти» [2], враховуючи диференціацію, індивідуалізацію із дотриманням санітарно-гігієнічних норм при роботі з комп'ютером. Матеріал посилюватиме мотивацію до навчання за рахунок використання різних видів діяльності і джерел інформації, формуватиме уміння у дітей шукати шляхи вирішення та розв'язання проблем, візуалізує інформацію, розвиватиме критичне мислення та формуватиме ІКК дитини.

Таким чином, досліджуючи цю проблему, ми дійшли висновку, що одним із засобів, які сприяють успішному формуванню критичного мислення є - комп'ютер; що критичне мислення – це тривалий, системний процес навчання дітей, який потрібно починати з дошкільного віку і до якого потрібно залучати комп'ютерні технології. До реалізації цього проєкту повинні бути готові не тільки вихователі ЗДО, а й керівництво та упорядники, які повинні забезпечити заклади технічними засобами навчання. Бо на думку науковців, саме комп'ютерні технології здатні значною мірою розвивати критичне мислення та підвищити якість навчання, що дає змогу зробити крок до наступного етапу розвитку дитини дошкільного віку – шкільне навчання.

Підсумовуючи, зазначимо, що діти старшого дошкільного віку здатні сприймати інформацію та критично ставитися до неї, аналізувати, робити припущення та висновки, доповнювати власними судженнями, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Але для цього потрібно мати вмотивованого педагога-фасилітатора, який прагне сам навчатися та навчати дітей за якими майбутнє нашої країни.

Список використаних джерел

1. Галушкіна В.О. Розвиток навичок критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій на уроках в початковій школі. Товариство з обмеженою відповідальністю *Ліко-Школа*. Київ, 2020. URL: <https://liko-school.kyiv.ua/images/professional-achievements/robotaGalushkina.pdf>.
2. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження. / упоряд.: О. Г. Косенчук, І. М. Новик, О. А. Венгловська, Л. В. Кузенко. Харків: Ранок, 2021. 240 с.
3. Надтока О. Ф. Зміна ролі вчителя географії в медіасередовищі сучасного навчального заняття. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2015. № 2. С. 30-35.
4. Розсоха Т. В. Використання технологій критичного мислення на уроках у початковій школі. URL: <http://surl.li/suguz>.
5. Хачумян Т. І. Поняття «критичне мислення» та його сутність у психолого-педагогічній науці. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*: зб. наук. пр. Київ: ВЦ КНЛУ, 2003. Вип. 24. Ч. 2. С. 171-177.
6. Шикиринська О.В. Інноваційні підходи у формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти в контексті євроінтеграційних процесів. *Підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах інтеграції України в європейський освітній простір*: колективна монографія. Вінниця, 2023. 150-158 с.

7. Шикиринська О.В. Створення майбутніми вихователями інтерактивних вправ у сервісі Learningapps за умов дистанційного навчання. «Science and Global Studies»: Abstracts of scientific papers of VII International Scientific Conference (Prague, Czech Republic, April 15, 2021) / Financial And Economic Scientific Union. 2021. P.60–63.

8. Shykyrynska O. Creating interactive presentations at Genial.ly: methodological aspect // Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices: materials of the Monthly International Scientific and Practical Conference / Gen. Edit. Olha Prokopenko. Tallinn: Teadmus OÜ, 2021. P. 31-32.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Катерина Страшевська, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.С. Бровчак, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF ARTISTIC ACTIVITIES OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE

Kateryna Strashevskya, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості мистецької діяльності дошкільників. Автор розглядає методичні аспекти розвитку мистецької діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: розвиток, мистецька діяльність, старший дошкільний вік.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the artistic activity of preschoolers. The author considers methodical aspects of the development of artistic activity of older preschool children.

Key words: development, artistic activity, older preschool age.

Завданням дошкільної освіти є розвиток творчої особистості дитини. Тому дошкільна освіта має спрямовуватися на реалізацію творчого потенціалу дошкільнят, що виявляється у мистецькій діяльності. Головною метою мистецької освіти є насамперед гармонійний розвиток особистості, формування ціннісного ставлення до краси, загальної культури, що є основою моральності, а також творчого підходу до життя [4]. Старший дошкільний вік – найважливіший період для дітей, коли закладаються основи їхньої майбутньої особистості, формується психічне та фізичне здоров'я. Важливо насичувати середовище образотворчими, музичними та літературними творами мистецтва, оскільки діти дошкільного віку продовжують інтенсивно досліджувати навколишній світ. Іграшки, дитячі музичні інструменти та українське декоративно-прикладне мистецтво виховують і формують естетичні почуття дитини, розширюють її уявлення про різні види мистецтва. Щоб маленькі діти не вирости байдужими до світу прекрасного, необхідно якомога раніше залучати їх до процесу малювання, ліплення, музикування, слухання та розігрування нескладних історій, прислів'їв та пісень.

Сучасний погляд на мистецьку діяльність дітей визначає інтеграцію формування естетичного ставлення до світу та художнього розвитку засобами художньої діяльності, що передбачає:

- розвиток естетичного сприйняття художніх образів (у творах мистецтва) та предметів (явищ) навколишнього світу як естетичних об'єктів;
- створення умов для вільного експериментування з художніми матеріалами та інструментами;

- пізнання універсальної «мови» мистецтва через художньо-образну виразність;
- збагачення художньо-естетичного досвіду особистості через «осмислене прочитання»;
- розвиток художньо-творчої компетентності у продуктивних видах дитячої діяльності;
- виховання художнього смаку та почуття гармонії;
- створення умов для художньо-естетичного осмислення дітьми навколишнього світу;
- формування естетичного образу світу та основних елементів концепції «Я-творець» [3].

Загальновідомо, що мистецький досвід передається дітям у різних напрямках і видах творчої діяльності. Діти отримують фундамент знань та уявлень про різні види мистецтва і починають опановувати його «мову» через зображувально-виражальні засоби. На цій основі у дітей розвиваються практичні мистецькі навички, які, в свою чергу, формують їхній досвід художньо-творчої діяльності. Педагоги повинні знати, що найважливішим аспектом естетичного досвіду є здатність дитини самостійно переносити свій досвід (вже знайомий і набутий під керівництвом дорослих або у співтворчості з дорослими) у нові ситуації та уможливлювати самостійне застосування у творчих ситуаціях [1].

Важливо в процесі мистецької діяльності розвивати такі якості особистості:

- естетичне сприйняття (навчити бачити різноманітність і красу форм і колористики предметів)
- образне мислення (вміння розрізняти дію, візуальне, метафоричне та логічне мислення);
- уяву, без якої неможлива художньо-творча діяльність і яка розвивається на основі сприйнятих образів;
- емоційне ставлення до художньої діяльності, що є важливим елементом у формуванні творчих здібностей дитини та в естетичному вихованні.

Основою художньої творчості дитини є ідеї, трансформовані з досвіду пізнання навколишньої дійсності. Основою творчого процесу є утворення нових реалій з досвіду, які відповідають потребам дитини. Для того, щоб творча діяльність дитини мала міцний фундамент, необхідно розширювати її досвід.

Дитяча творчість відкрита до світу, і діти ставляться до нього з оптимізмом. Вони концентруються на тому, що можливо, а не на тому, що необхідно. Характерною особливістю мистецької діяльності дітей дошкільного віку є відсутність етапу формування ідеї. Дитяча творчість зумовлена незавершеністю мислення та малим життєвим досвідом. Діти творять одразу, не роздумуючи. Вони легко починають діяти, перш за все реалістично, а іноді навіть абсолютно безглуздо. Ця діяльність поступово приводить до підвищення концентрації уваги, захоплення дослідженням і навіть до позитивних результатів [2].

Таким чином, мистецька діяльність дітей старшого дошкільного віку відіграє важливу роль у їхньому загальному розвитку і самовираженні. Діти старшого дошкільного віку виявляють збільшений інтерес до творчої діяльності. Вони можуть експериментувати з різними видами мистецтва, такими як малювання, ліплення, музика, танець, аплікація тощо. Мистецька діяльність допомагає дітям виражати свої емоції та почуття через творчість. Вони можуть використовувати мистецтво для вираження радості, смутку, обурення тощо. Працюючи з різними мистецькими матеріалами, діти розвивають моторику рук і координацію рухів. Наприклад, ліплення, малювання чи аплікація сприяють розвитку дрібної моторики. Мистецька діяльність надає дітям можливість розвивати свою уяву та креативність. Вони можуть вигадувати історії, творити світи за допомогою мистецтва, що сприяє їхньому загальному розвитку. Мистецька діяльність часто відбувається в груповому середовищі, що сприяє соціальній взаємодії між дітьми. Вони навчаються спільно працювати, спілкуватися та співпрацювати один з одним. Відчуття досягнення у мистецькій діяльності сприяє формуванню позитивної самооцінки у дітей. Вони бачать свої успіхи і покращення у власному творчому процесі. Загалом, мистецька діяльність має велике значення для розвитку дітей старшого дошкільного віку, оскільки вона сприяє їхньому творчому, емоційному, соціальному та когнітивному розвитку.

Список використаних джерел

1. Бровчак Л. С. Розвиток творчих здібностей і вмінь дітей у процесі мистецької діяльності. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»*. Вінниця. 2018. С. 50-55.
2. Бровчак Л.С., Ліхницька Л.М., Старовойт Л.В. Особливості пізнання простору й часу в дошкільному віці як передумова успішного навчання дитини у школі. *Молодий вчений*. №5.2 (69.2), травень, 2019. С. 110-115.
3. Старовойт Л.В. Аплікація як засіб всебічного та гармонійного розвитку дошкільників. *Zbiór raportów naukowych. „Pedagogika. Nauka wczoraj, dzis, jutro (30.05.2015 – 31.05.2015). Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. P. 9-11.*
4. Brovchak L, Starovoit L., Likhitska L., Pedagogical Conditions for Creative and Artistic Development of Children of Senior Preschool Age by Means of Art. *New Educational Review*. 2018. Vol. 52. No. 2. P. 206-217.
5. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiashniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. 2022. Volume I. P. 404-414.

РОЛЬ ТРВЗ У ТВОРЧОМУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ілона Сулейманова, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Т. Ю. Петришина, асистентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE ROLE OF TRWZ IN THE CREATIVE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN

Iлона Sulemanova, bachelor's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості ТРВЗ як системи розвитку креативності дітей дошкільного віку. Автор розкриває суть і актуальність ТРВЗ технологій, а також їх різноманітність і важливість їх використання у вихованні дошкільників.

Ключові слова: ТРВЗ, креативність, дошкільний вік, нестандартне мислення.

Abstract: The article reveals the specifics of TRWZ as a system for developing the creativity of preschool children. The author reveals the essence and relevance of the TRWZ technologies, as well as their diversity and the importance of their use in the education of preschoolers.

Key words: TRWZ, creativity, preschool age, non-standard thinking.

Теорія розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ) як повноцінно створена система розвитку дошкільників, яка постійно вдосконалюється і доповнюється новими методами і способами, використання у роботі з дітьми має дуже велике значення і роль у їх всебічному розвитку. Насамперед, по причині того, що ТРВЗ позитивно впливає на розвиток неординарного мислення дитини і її творчих поглядів. Теорія розв'язання винахідницьких завдань гнучка і зручна система, яка дозволяє використовувати різні методи в абсолютно різному виконанні: проведення спеціальних ігор, налаштованих на певну мету, проведення невеликих проектних заходів, які будуть допомагати дітям ставити для себе умовну мету і усвідомлювати необхідність виконання тих чи інших дій з можливим використанням нестандартного мислення задля досягнення бажаного результату тощо. Актуальним завданням сучасної дошкільної освіти є розвиток художньо-естетичних засад особистості дитини шляхом відкриття їй особливостей світу [6, с. 20]. ТРВЗ є важливою складовою у розвитку дошкільників, оскільки дає безліч варіацій для легкого морального адаптування до

незвичайних подій і ситуацій, розвитку унікального і нестандартного мислення, виявлення і розкриття творчого потенціалу і т. д..

На основі ТРВЗ було розроблено багато методів, використання яких дозволяє вихователям успішно використовувати гнучкість мислення для знаходження рішень певних завдань і ситуацій. Також, методи теорії розв'язання винахідницьких завдань у закладах дошкільної освіти можуть використовуватись для ефективної організації і подальшого проведення розумової, естетичної і мовленнєвої діяльності, що є дуже зручним, оскільки кожна із діяльностей містить у собі різноманітну активність для дітей, так, наприклад, розумова позитивно сприяє на різнобічні процеси мислення дошкільника, мовленнєва розвиває навички і культуру мовлення, поповнює мовленнєвий запас дитини і покращує навички мовлення. Прикладів може бути багато, адже методи ТРВЗ поширюються на майже всі види активностей дітей дошкільного віку. Також з метою стимулювання творчої і розумової активності дітей зазвичай використовуються різні методи і прийоми, серед яких найпопулярнішими відокремлюють метод мозкового штурму. Суть якого полягає в умовному подоланні бар'єрів критичного мислення і стимулюванні створення більшої кількості ідей за мінімальний відрізок часу. Використання прийомів і методів теорії розв'язання винахідницьких завдань не потребує спеціального обладнання, тому вони можуть бути частиною будь-якої форми організації роботи з дітьми, що дає змогу максимально використовувати можливості та інтереси дітей. Вони реалізують усі доступні ресурси для підвищення результативності та зменшення витрат під час виховання, розвитку і навчання [5, с. 492].

Окрім вищезазначених аспектів, ТРВЗ також може впливати на інші сфери розвитку, серед яких можна відзначити емоційний розвиток дитини дошкільного віку, завдяки якому дитина відчуває і розуміє свої власні емоції і усвідомлює, яким чином і коли їх краще застосовувати, при яких випадках, а також може демонструвати свої емоції шляхом творчості, наприклад: через малюнки. ТРВЗ також позитивно впливає на розвиток мовлення дошкільників, що є дуже важливим, адже дітям дошкільного віку важливо активно спілкуватися з однолітками і дорослими, мати з ким обговорювати свої думки і ідеї. На одному рівні з розвитком мовлення також можна зазначити соціальний розвиток, у разі успішного застосування якого діти мають змогу взаємодіяти із соціумом і покращувати рівень своєї соціалізації шляхом спілкування.

Основна мета викладання ТРВЗ направлена на сприяння розвитку пізнавальної активності, критичного мислення та розвитку творчого мислення дітей дошкільного віку, а також мислення, здатного вирішувати складні проблеми в різноманітних сферах. Технологія заснована на використанні різних видів мислення і мовлення для допомоги дітям у виконанні проблемних завдань, наприклад, ігрових занять, у яких діти знайомляться з довколишнім світом і помічають для себе щось нове. Ці заняття вчать дітей розпізнавати протиріччя в об'єктах чи явищах і знаходити рішення до певних питань [2, с. 24]

Відомий представник ТРВЗ-педагогіки Ю. Тамберг активно стверджував, що безпосередня інтеграція різних видів мислення і є умовним фундаментом творчого розвитку, будь-яке мислення чи будь-який інший аспект розвитку. Він також наголосив цікаву і мудру думку стосовно того, що людина – це, насамперед, окрема особистість, яка здатна усвідомлювати себе і дана особистість завжди буде прагнути до пізнання нового, досліджувати і шукати, завдяки чому вона рано чи пізно буде володіти усіма можливими для неї унікальними якостями особистості, вміннями і навичками, які є необхідними для тих чи інших видів творчості. Саме тому така особистість і вважається творчою. Ю. Тамберг у кожному виді мислення знаходив свій доречний контекст і віднаходив призначення для кожного у житті і розвитку людини як особистості [1, с. 143].

Досвід навчання дітей ТРВЗ показує, що їм легко зрозуміти основні закони діалектики, якщо подати їх у формі ігор та вправ. Завдяки такому підходу діти самі відкривають для себе деякі закони та опановують діалектичним мисленням. При цьому

важливо пояснювати складні поняття простими словами, без використання спеціальних і складних для розуміння термінів [1, с. 143].

Важливо під час створення творчого середовища є встановлення взаємодії дорослого з дитиною [4, с. 562]. Адже, вихователь має бути творчим, надихати та мотивувати дітей на освітній процес [3, с. 116].

ТРВЗ є унікальною методикою, яка має значний вплив на розвиток дошкільників, а застосування її застосування у виховному і навчальному процесі відкриває багато чудових змож, серед яких можна відокремити формулювання власного логічного і нестандартного мислення, можливий розвиток комунікативних і соціальних навичок дитини, помітний розвиток креативності при застосуванні якої діти вчаться шукати незвичайні вирішення завдань і ситуацій. Цікаво зазначити, що ТРВЗ може бути використана не лише в закладах дошкільної освіти, а й бути успішно інтегрована в домашніх умовах – батьки можуть організовувати оригінальні ігри і вправи для своєї дитини, які будуть направлені на розвиток тих чи інших навичок і умінь. Загалом, ТРВЗ є чудовим способом зробити навчання дітей дошкільного віку набагато оригінальнішим і ефективнішим у плані розвитку необхідних навичок і умінь.

Список використаних джерел

1. Голюк О. А. Підготовка майбутніх педагогів до розвитку діалектичного мислення дитини дошкільного та молодшого шкільного віку засобами ТРВЗ-педагогіки. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів Міжнародної науковопрактичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця: ТОВ «Нілан – ЛТД» 2015. С. 142-146.

2. Ковальова Є. Д. Технологія ТРВЗ як засіб активізації пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного віку. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих науковців «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів України»*. Запорізький національний університет. Запоріжжя: ЗНУ, 2022. С. 21-25.

3. Петришина Т. Ю. Творчий підхід як складова організації освітнього процесу у закладі дошкільної освіти. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 28-29 березня 2023 р.) / за ред. О.П. Демченко, Н.О. Пахальчук; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця, 2023. Вип. 12. С. 113-116.

4. Петришина Т. Ю. Вплив особистості вихователя на формування творчих здібностей дошкільного віку. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами*: збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-18 листопада 2021 р.) / редкол.: О. П. Демченко, Н. О. Комарівська, А. В. Хіля, Л. В. Любчак, Т. М. Кривошея, Л. А. Присяжнюк, І. Г. Барановська, О. М. Блашкова; за заг. ред. О. П. Демченко. Вінниця, 2021. Вип. 4. С. 561-564.

5. Ткаченко Л. М. Використання технології ТРВЗ у розвитку здібностей та обдарувань дітей дошкільного віку. *Обдаровані діти – скарб нації*: матеріали II Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (м. Київ, 18–22 серпня 2021 року) Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. С. 489-494.

6. Тодосієнко Н. Л., Коваль Т. В., Граб О. Д. Арт-педагогіка в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: перспективи та творчий потенціал. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. Вінниця, 2024. Вип. 74. С. 19-28.

7. Шикиринська О., Петришина Т. Особливості науково-методичного забезпечення у закладах дошкільної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс». Випуск 69. С. 100-107.

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО САМОВИРАЖЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наталія Тодосієнко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)

DEVELOPMENT OF CREATIVE SELF-EXPRESSION OF PRE-SCHOOL CHILDREN THROUGH THE MEANS OF IMAGING ACTIVITIES

Nataliia Todosiienko, Candidate of Pedagogy, Associate Professor
Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості зображувальної діяльності як засобу творчого розвитку особистості дитини, що підтверджує необхідність застосування образотворчого мистецтва в освітньому процесі закладів дошкільної освіти з метою розвитку творчого самовираження дітей. Автор презентує традиційні та альтернативні підходи до застосування творчого процесу малювання з дітьми дошкільного віку.

Ключові слова: зображувальна діяльність, образотворче мистецтво, творче самовираження, дошкільний вік.

Abstract. The article reveals the peculiarities of visual activity as a means of creative development of a child's personality, which confirms the need to use visual arts in the educational process of preschool education institutions in order to develop children's creative self-expression. The author presents traditional and alternative approaches to using the creative process of drawing with preschool children.

Key words: visual activity, fine art, creative self-expression, preschool age.

Одним з важливих напрямів реформування національного виховання та освіти, постає вільне забезпечення можливостей духовного розвитку, формування інтелектуального і культурного потенціалу особистості, як визначається у Державній Національній програмі «Освіта» Україна ХХІ століття. Гуманізація та демократизація суспільства у напрямі розвитку концепцій освіти в сучасних умовах поступово зумовлює зростання соціальної ролі всебічно розвиненої особистості, як важливого носія нових ціннісних орієнтацій суспільства, для якої притаманними постають високий рівень розвитку культури та духовності.

Значну роль в процесі формування культури особистості дитини відіграє мистецтво, зокрема, візуальне, яке узагальнює в собі та відображає емоційний досвід й естетичне розуміння особистістю життя; розвиває та розкриває психолого-педагогічні основи формування естетичного ставлення дітей до різних явищ природи і буття у процесі зображувальної діяльності. Як вагомий і особливий спосіб образного засвоєння оточуючого світу, складова духовного життя суспільства і людини мистецтво відіграє особливу і важливу роль як невід'ємна складова загальної культури народу. Також, зараз в умовах освітнього простору постійно зростає роль наукового дослідження питань з напряму формування естетичної культури, навчання й виховання підростаючого покоління, дітей та молоді.

Актуальність проблеми дослідження, визначена ґрунтовним аналізом наукових праць та низкою суперечностей, що виникають у практичній діяльності між потенційними можливостями розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку та реальним станом у організації процесу їхнього творчого розвитку та художнього самовираження; потребами

дітей у творчій діяльності та стереотипними підходами до використання малювання як засобу активізації творчого самовираження дітей дошкільного віку; традиційними формами і методами використання образотворчого мистецтва як засобу розвитку творчих здібностей у дітей та необхідністю використання інноваційних підходів та сучасних технологій в зображувальній діяльності дошкільників, зокрема, використання деяких альтернативних прийомів малювання як засобу активізації творчого самовираження дітей дошкільного віку.

Дослідженням творчих здібностей особистості займалися багато відомих педагогів та психологів таких, як В. Гагаріна, Н. Бабіч, Т. Дуткевич, Л. Суботіна, О. Пеклун, Л. Ткаченко. Розкриття розвитку особистості дитини, виявлення творчої активності є одним з пріоритетних напрямків сучасної педагогічної науки, який розглядають науковці В. Кремень, Л. Лук'янова, Н. Ничкало. Психолого-педагогічний аспект творчого розвитку особистості можна розглянути в дослідженнях, які розробляють І. Бех, І. Зязюн, О. Кононко, О. Сухомлинська, з естетичного виховання особистості – Л. Артемова, Л. Масол, О. Поліщук, О. Рудницька.

Таким чином, проблема вивчення творчих здібностей дітей дошкільного віку та визначення методів і засобів, що забезпечують розвиток їхнього творчого самовираження, набуває особливої актуальності, адже виникає необхідність максимально ефективного використання малювання як «засобу активізації творчого самовираження дітей дошкільного віку у освітньому процесі закладу дошкільної освіти, з метою поліпшення процесу розвитку творчих здібностей» [3, с. 144]. Зокрема, «наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку» [2, с. 349]. Зростає роль візуального та музичного мистецтва як вагомого засобу творчого розвитку і виховання дитини, що підтверджує необхідність широкого застосування мистецької діяльності дітей в освітньому процесі початкової школи, що вдосконалює і розвиває творчі здібності та формує загальну естетичну культуру дошкільників. Відбувається залучення дітей до мистецької творчості, зображувальної діяльності, формуються естетичні смаки, цілісне світосприймання і ставлення до культурних надбань. У дошкільному віці відбувається формування ціннісного ставлення до природи, традицій, культури – навколишнього світу та оточуючого середовища; формується й прагнення до самовираження, інтерес до мистецтва, творчості, поезії та літератури. «Використання художньо-педагогічних технологій сприяє розвитку творчого мислення й важливих особистісних якостей у процесі розв'язання питань патріотичного виховання, пов'язаних формуванням естетичної компетентності у дітей» [3, с. 134].

Такі актуальні завдання і гуманістичні ідеали розвитку сучасної педагогічної освіти визначені в основних концептуальних положеннях, зокрема в таких нормативних державних документах, як Закон України «Про освіту», «Концепція розвитку педагогічної освіти», «Стратегія національно-патріотичного виховання» та інших інструктивних документах МОН України. Парадигма, що актуалізує проблему творчого розвитку у дитини в різних сферах життєвої діяльності заявлена Національною доктриною розвитку освіти України в XXI столітті. В ній наголошено на особливій важливості створення середовища, сприятливого для розвитку творчого потенціалу дітей. В Законі України про культуру та Базовому компоненті дошкільної освіти поняття «мистецтво» тлумачиться як «творча художня діяльність у сферах: літератури, поезії, музики, образотворчого мистецтва» [1, с. 145].

Таким чином, образотворча діяльність – це особливий вид творчої активності дитини, що є унікальним, традиційним й інноваційним напрямом, способом ставлення до культури. Естетичне розуміння світу також передбачає, насамперед, виникнення позитивних почуттів у дитини, які поступово трансформуються у властивості особистості. Естетична творчість уявляє собою творчість за законами краси, а зображувальна діяльність – творчість за законами добра і справедливості. «Формування духовно багатой людини, яка глибоко розуміє твори мистецтва, має високо розвинуті естетичні смаки, відчуває красу навколишнього світу і прагне до творчого перетворення дійсності за законами прекрасного. Це характерно для дошкільного віку, у період активного розвитку мислення» [6, с. 242].

Отже, «важливого значення набуває також осмислення питань художньо-естетичного виховання, формування естетичної культури особистості; виховання у молоді національного характеру мислення, патріотизму, моральності, естетичної самосвідомості, духовного розвитку дітей та юнацтва. Становлення уявлень особистості про світ, стосунків людей, про себе починається одночасно з розвитком почуттів і моральних якостей. Воно є основою моральної спрямованості особистості визначають її подальше життя» [3, с. 134]. Розвиток особистості дитини засобами мистецтва поступово формує цілісне світовідчуття, сприяє формуванню повноцінного морально-естетичного середовища для систематичного спілкування дошкільників з мистецтвом та передбачає позитивний результат: потужна сформованість чинників мотивації щодо спонукання дитини до прояву своїх власних творчих здібностей.

Основними цілями упровадження арт-педагогіки в освітній процес є: використання світового досвіду в навчання і виховання дітей: інноваційні здобутки проблеми методики зображувальної діяльності дітей; адаптація концепції мистецької освіти в умовах дошкілля; визначення основних проблем естетичного виховання та розвитку дітей дошкільного віку в умовах мистецького освітнього середовища; застосування художньо-педагогічних технологій; створення умов для соціальної та психологічної адаптації дітей до навчання в школі за допомогою арт-освіти; врахування психолого-педагогічних особливостей та потреб дітей в мистецькій освіті. Таким чином, творча діяльність та самовираження дитини постає важливою формою мистецької діяльності. Образотворча діяльність – «діяльність, яка сприяє формуванню здібностей і творчому відтворенню, самовираженню особистості дитини» [7, с. 84].

Отже, зображувальна діяльність є особливою здатністю особистості дитини створювати художні цінності та правильно сприймати їх. Основна значущість образотворчого мистецтва полягає в тому, що воно позитивно впливає на творчий розвиток дітей, смаки, інтереси, почуття дошкільників. Важливим в цьому процесі є створення сприятливого естетичного середовища для творчої діяльності дошкільників та діалогічної взаємодії дітей, вихователів і батьків в процесі забезпечення активізації творчого самовираження дітей дошкільного віку в процесі зображувальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / під. наук. керівн. Піроженко Т. О., авт. кол-в: Байєр О. М., Безсонова О. К., Брежнєва О. К., Гавриш Н. В., Загородня Л. П. та ін. 2021. 38 с. URL: <http://surl.li/jyzr>
2. Кривошея Т. М. Наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині Я. А. Коменського. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка*: збірник наукових праць, 2009. № 28. С. 349-354.
3. Мальов С. В. Виховання патріотичних почуттів дітей молодшого шкільного віку в процесі формування естетичної компетентності. *Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд*: зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 134-138.
4. Половіна О. Н. Упровадження технологій художньо-творчого розвитку в арт-освіті дітей дошкільного віку. *Арт-освіта дітей дошкільного віку: свобода, творчість, інтеграція*: обласний онлайн-семінар Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Суми, 2020.
5. Петришина Т. Ю. Роль вихователя в контексті перспективності й наступності дошкільної освіти та початкової школи. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : зб. матер. VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2022. Вип. 11. С. 144-146.

6. Тодосієнко Н. Л. Педагогічне значення українського фольклору у патріотичному вихованні дітей молодшого шкільного віку. *Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд*: зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 242-247.

7. Starovoit L. Psychological and pedagogical aspects of preschoolers creative development in the process of creative labor training. Zbior artykułow naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika. Współczesne tendencje w nauce i edukacji». Warszawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. P. 84-87.

8. Шикиринська О.В., Котошук Ю.В., Манько Н.В. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку як педагогічна проблема. *Наука, освіта, технології і суспільство: актуальні проблеми теорії та практики*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 19 жовтня 2022 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2022. С. 19-21.

НАРОДНІ РУХЛИВІ ІГРИ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Крістіна Фірко, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівний: К. В. Мнишенко, асистент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського(Україна)

FOLK MOBILE GAMES IN THE SYSTEM OF PHYSICAL EDUCATION FOR PRESCHOOL CHILDREN

Firko Kristina, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено значення рухливих народних ігор у системі фізичного виховання дітей дошкільного віку. Вони відіграють ключову роль у формуванні всебічно розвиненої особистості, сприяючи розвитку фізичних, моральних та емоційно-вольових якостей. Рухливі ігри, особливо народні, є ефективним інструментом в процесі фізичного виховання дітей дошкільного віку. Вони допомагають забезпечити гармонійний розвиток як фізичної, так і духовної складових особистості, роблячи фізичне здоров'я та духовну насиченість взаємопов'язаними аспектами формування маленької людини.

Ключові слова: народні рухливі ігри, фізичне виховання, діти дошкільного віку, розвиток рухових навичок, культурно-історична спадщина, соціально-емоційний розвиток, методичні підходи, педагогічна практика

Abstract. The article examines the importance of mobile folk games in the system of physical education of preschool children. They play a key role in the formation of a comprehensively developed personality, contributing to the development of physical, moral and emotional-willed qualities. Movement games, especially folk games, are an effective tool in the process of physical education of preschool children. They help to ensure the harmonious development of both physical and spiritual components of the personality, making physical health and spiritual saturation interrelated aspects of the formation of a small person.

Key words: folk mobile games, physical education, children of preschool age, development of motor skills, cultural and historical heritage, socio-emotional development, methodical approaches, pedagogical practice.

Завдання та зміст ігрової діяльності дошкільників визначено як основний аспект дошкільної освіти в Україні, відповідно до національних програм розвитку, навчання та виховання дітей раннього та дошкільного віку. Пріоритет фізичного розвитку у дітей був обумовлений потребами суспільства і прагненням до гармонійного розвитку особистості.

Тому батьки завжди ставили перед собою завдання виховати у дітей силу, витривалість, стійкість і спритність, оскільки ці риси високо цінувалися в народі [3, с. 235].

Українська народна педагогіка включає цілісну систему педагогічних засобів фізичного виховання, яка відповідає національному характеру народу і має великий потенціал у вихованні молодого покоління. На сучасному етапі розвитку використання рухливих ігор в освітньо-виховному процесі є одним із пріоритетних напрямків. Народні рухливі ігри, що складаються як із спонтанних, так і з розважальних ігор, сприяють розвитку фізичних якостей, а також формуванню таких важливих якостей, як самостійність, рішучість, організованість, кмітливність, чесність та доброзичливе ставлення одне до одного. Ці ігри є ефективним засобом всебічного виховання дітей, дозволяють розширити їх уявлення про світ, забезпечують естетичну насолоду та сприяють розвитку фізичних якостей.

Серед українських народних рухливих ігор виділяються різноманітні категорії, такі як сезонно-обрядові ігри, побутові народні ігри, ігри-забави та ігри-атракціони. Вони створювалися нашими предками протягом багатьох століть і сприяли розвитку фізичних якостей у дітей – швидкості, спритності, сили та витривалості. Багато з цих ігор, що збереглися до наших днів, продовжують формувати в дітей позитивні морально-вольові риси.

Рухливі ігри використовуються в освітньо-виховному процесі для підвищення емоційності та забезпечення гармонійного фізичного та духовного розвитку дітей. Широке застосування цих ігор у педагогічній практиці передбачає їх класифікацію та групування за різними ознаками для вирішення педагогічних завдань. Наукові дослідження підтверджують, що українські народні рухливі ігри є важливим елементом національної культури. Вони мають глибокі корені, які відображаються у фольклорних обрядах та ритуалах. Ці ігри відтворюють образи тварин, що є характерними для української культури, і сприяють збереженню та передачі культурних традицій від покоління до покоління [1, с. 92].

Усі ці фактори роблять народні рухливі ігри невід'ємною частиною українського національного культурного виховання. Вони не лише розважають дітей, але й сприяють їхньому здоров'ю та формуванню позитивних життєвих цінностей.

Крім того, важливим є соціалізуючий аспект українських народних рухливих ігор. Дослідники підтвердили, що у минулому дорослі не контролювали дитячі ігри та розваги. Малі діти вчилися грати від старших, граючи разом з ними. Дівчатка та хлопчики змалку навчалися самостійно керувати грою, отримуючи досвід взаємодії в дитячому колективі та навички самоорганізації, які були важливими для адаптації до соціального середовища. Таким чином, коли педагог постійно контролює дітей під час рухливих ігор, призначає керівником, розподіляє на команди або диктує правила гри, позитивний виховний ефект таких ігор значно зменшується.

Велике значення для розвитку мислення у дітей дошкільного віку мають ігри, які вимагають спритності, швидкості реакції та адаптації на нові обставини. Використання рухливих ігор сприяє комплексному розвитку всіх психічних функцій та якостей дитини, включаючи увагу, пам'ять, мислення та емоційно-вольові риси. Рухливі ігри є важливим елементом формування здатності дітей дошкільного віку регулювати свої емоції. З правильним керівництвом вихователя чи інструктора з фізичної культури, ці ігри сприяють формуванню стійкої емоційної сфери кожної дитини та розвитку у них позитивних моральних та вольових якостей. Українська народна педагогіка пропонує різноманітні ігри для фізичного розвитку дітей, такі як «Гуси-лебеді», «Піжмурки», «Третій зайвий», «Мисливці і качки», «Квач», «Курки», «Естафета» та ін. Ці ігри сприяють розвитку різних рухових навичок, таких як ходьба, стрибки, біг, кидання та перенесення предметів.

Однак значення гри не обмежується лише розвагами та навчанням нових дій. Гра сприяє формуванню дружнього колективу, розвитку самостійності та позитивного ставлення до праці. Вона впливає на психічний розвиток дитини та її становлення як особистості. Гра є особливою сферою активності людини, в якій вона може виразити свої фізичні та духовні можливості.

Під час проведення народних ігор педагогу важливо використовувати цікаві та доступні інформаційні матеріали, які розширюють кругозір дітей та зацікавлюють їх історією походження гри. Застосування народних пісень, лічилок, прислів'їв та приказок також сприяє формуванню культурного світогляду у дітей [2, с. 114].

Таким чином, українські народні рухливі ігри є важливим засобом фізичного, психічного та соціального розвитку дітей. Вони не лише розважають та навчають, але й передають національні традиції та сприяють формуванню моральних та культурних цінностей.

Позитивний вплив українських народних рухливих ігор на організм дитини можливий лише за умови правильного педагогічного керівництва ними. Максимальний ефект цих ігор як засобу гармонійного розвитку особистості в дошкільному віці залежить від створення оптимальних педагогічних умов для їх організації: систематичного проведення ігор протягом дня; використання оптимальних методів та прийомів педагогічного керівництва грою на всіх етапах її проведення; використання педагогічних методів, які відповідають значенню кожного етапу керівництва грою.

Отже, українські народні рухливі ігри мають великий виховний потенціал, що випливає з їх культурно-історичного коріння та соціальних функцій у дитячому середовищі. При відповідному поєднанні з іншими методами фізичного виховання вони сприяють різносторонньому фізичному розвитку дитини й поглибленню її культурного розуміння шляхом ознайомлення з культурною спадщиною предків та народних традицій і обрядів, що відображають український національний дух.

Список використаних джерел

1. Богиніч О. Л., Бабачук Ю.М. Рухливі ігри та ігрові вправи з елементами спортивних ігор для дітей дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 224 с.
2. Гаращенко Л.В. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: практикум: навч.-метод. посіб. Київ: ТОВ «Лазурит-Поліграф», 2016. 144 с.
3. Замрозович-Шадріна С. Р. Актуальні проблеми фізичного виховання дітей дошкільного віку на сучасному етапі. *Збірник тез доповідей III Все української науково практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторах»*. Мукачево: МДУ, 2020. С. 235-236.
4. Колеснік К.А., Снісар Л.В. Рухлива гра як засіб формування взаємин між дітьми дошкільного віку. *Методологія сучасних наукових досліджень: збірник наукових праць за результатами XIX Міжнародної науково-практичної конференції*. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2023. С. 331-336.
5. Кривошея Т. М. Взаємозв'язок розумової і естетичної діяльності в навчально-виховному процесі школи I ступеня: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2003. 257 с.
6. Пахальчук Н.О., Грошовенко О.П., Колеснік К.А. Європейський досвід організації рухової активності дітей. *Moderní aspekty vědy: XVI. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Instituts.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Instituts.r.o.*, 2022. P. 377-389.
7. Пахальчук Н.О., Колеснік К.А., Голюк О.А. Пропаганда школи здоров'я та фізичної активності. *The XIV International Scientific and Practical Conference «Theoretical and science bases of actual tasks»*, April 12-15, 2022. Lisbon, 2022. С. 404-407.

РУХЛИВА ГРА НА СВІЖОМУ ПОВІТРІ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Вероніка Хіміч, здобувач ступеня вищої «магістр»

Науковий керівник Л.Є. Перетяга, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

A MOBILE GAME IN THE FRESH AIR AS A TOOL FOR THE SPEECH DEVELOPMENT OF OLDER PRESCHOOL CHILDREN

Veronika Khimich, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості проведення рухливих ігор на свіжому повітрі як засобу розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку. З'ясовано сутність поняття «рухлива гра». Наведено приклади ігор для проведення дітьми дошкільного віку у процесі розвитку мовлення.

Ключові слова: рухлива гра, мовлення, старший дошкільний вік, розвиток, мовленнєві навички, рухова діяльність.

Abstract. The article reveals the peculiarities of conducting mobile games in the fresh air as a means of developing the speech of older preschool children. The essence of the concept of «moving game» is clarified. Examples of games for preschool children in the process of speech development are given.

Key words: mobile game, speech, older preschool age, development, speech skills, motor activity.

Період життя, який вважається коротким відрізком у життя людини від 3 до 6 років називається дошкільним віком. Певний розвиток отримують усі сторони психіки дітей, тим самим закладається фундамент для подальшого зростання. По-перше, формуються основи особистості. По-друге, розширюється сфера діяльності. По-третє, в цей період дитинства інтенсивно розвивається пізнавальна сфера та мовлення дошкільника.

Мовлення виступає однією з найсуттєвіших і визначальних ознак особистості, чинником поведінки дитини та мислення, супровідним засобом різних видів діяльності. Саме мовлення постає вирішальним і основним чинником ідентифікації себе до оточення.

У Базовому компоненті дошкільної освіти мовленнєвий розвиток виділено в самостійний напрям. Освітній напрям «Мовлення дитини» є одним з основних і передбачає засвоєння дитиною культури мовлення та спілкування, елементарних правил користування мовленням у різних життєвих ситуаціях. Виділяється мовленнєва компетентність як здатність дитини продукувати свої звернення, думки, враження того, що в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних і невербальних засобів. Мовленнєва компетентність об'єднує фонетичний, лексичний, граматичний, діалогічний, монологічний складник [1, с.18].

На думку Н. Комарівської, К. Колеснік, І. Карук, Н. Пахальчук, вагомим для розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку є формування умінь користуватися загальноживаною лексикою; правильно використовувати граматичні форми слів у реченнях; формування звукової сторони мови (інтонації, темпу, дикції, сили голосу); розвиток різних типів мовлення [3].

У формуванні дітей дошкільного віку відіграє значення не лише з сім'я, але й ЗДО. Він допомагає дітям оволодіти елементарними знаннями про світ комунікацій, формує у них здатність визначати емпатійні особливості у спілкуванні, допомагає в умінні знаходити комунікативний контакт з іншими учасниками діалогу тощо.

Педагоги та психологи розглядають рухливі ігри на свіжому повітрі як ефективний засіб розвитку мовлення старших дошкільників [4;5]. Рухлива гра є одним із видів дитячої діяльності, якими користуються у ЗДО для виховання дітей дошкільного віку, навчанню їх різним засобам спілкування, відповідних дій з предметами чи без. У грі дитина розвивається як особистість, у нього формуються ті сторони психіки, від яких згодом будуть залежати успішність в його навчальній і трудовій діяльності, його відносинах з людьми.

Проблема використання рухливих ігор з дітьми дітей старшого дошкільного віку досліджувалася в працях: Л. Артемової, Ю. Бабачук, А. Богущ, К. Колеснік, К. Крутій, З. Михайлової, Н. Пахальчук, Т. Піроженка та багатьох інших.

Рухливою грою називають усвідомлену та емоційну діяльність дитини, яка полягає в досягненні ігрової мети. Рухлива гра – це активна рухлива діяльність дітей, для якої характерні творчі рухливі дії, мотивовані її сюжетом при застосуванні діалогічного чи монологічного мовлення [4, с.6].

На думку О. Богоніча, рухлива гра на свіжому повітрі є важливим елементом організації освітнього процесу дошкільного закладу для всебічного розвитку дітей. Цінністю таких ігор є те, що вони розвивають не лише рухи дітей, але й спонукають їх до активності та досягнення певного успіху [2].

На нашу думку, рухлива гра є важливим засобом у гармонійному розвитку дітей старшого дошкільного віку. Такий вид ігор сприяє не лише збагаченню рухового досвіду дитини, а й впливає на розумовий розвиток дошкільників. Діти привчаються працювати в команді, діяти в її інтересах, досягати перемоги, виявляти спритність, витримку, підтримку та розвивати мовленнєві навички. Під час ігор на свіжому повітрі діти імітують звуки та дії тварин, птахів і комах, розучують різноманітні вірші та пісні, вчаться вести діалоги та полілоги. Рухлива гра є усвідомленою та емоційною діяльністю дітей старшого дошкільного віку, в якій завжди досягається умовна ігрова мета. Вона має свою структуру, яка полягає в: ігровому задумі або меті гри; ролях; ігрових діях; сюжеті; правилах гри.

Проведення рухливих ігор на свіжому повітрі зі старшими дошкільниками потребує ґрунтовної та ретельної підготовки. У грі дошкільники можуть більше пригадати та запам'ятати, ніж у будь-якій іншій ситуації. Розвиток мовлення доречно проводити саме в руховій діяльності. Збагачення словникового запасу та його активізація є одним з пріоритетних напрямків роботи закладу дошкільної освіти. Проведення рухливих ігор на свіжому повітрі з дітьми старшого дошкільного віку зумовлюється виконанням рухів з використанням мовленнєвих інструкцій вихователя. Застосування мовленнєвого матеріалу має бути ретельно продуманим і не перевантажувати дітей. На нашу думку, доречними для розвитку мовлення старших дошкільників буде використання таких рухливих ігор на свіжому повітрі: «Збери свою команду за картинками», «У ведмедя у бору», «Дожени сонечко», «Горобці-стрибунці», «Квіти та бджілка», «Котик і Мишка» тощо.

Отже, мовленнєвий розвиток вихованців у закладах дошкільної освіти має забезпечуватися різними формами освітнього процесу, оскільки вони позитивно впливають на емоційні зв'язки у групі, на здатність дітей співпереживати та допомагати один одному, на формування комунікативної компетентності, адже діти беруть активну участь у прийнятті рішень щодо складання сюжету оповідання чи казки, формулювання власних суджень, закріпленні умінь вести діалог, домовлятися між собою. Рухлива гра на свіжому повітрі посідає провідне місце серед форм. Адже саме такі ігри мають здатність створювати оптимальні умови для формування багатьох процесів, потрібних для розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Практика управління дошкільним закладом. 2021. №11. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Богиніч О., Бабачук Ю. Рухливі ігри та ігрові вправи з елементами спортивних ігор для дітей старшого дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 224 с.
3. Колеснік К., Комарівська Н., Карук І., Пахальчук Н. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Вип. 17(2). Слов'янськ, 2022. С. 104-115. <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/259997/256365>.
4. Пахальчук Н. Формування естетичного досвіду дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання. *Реалізація ідей В.О. Сухомлинського в практиці роботи сучасної*

початкової школи: збірник матеріалів педагогічних читань. Вінниця: Ландо ЛТД, 2015. Вип. 10. С. 8-11.

5. Пахальчук Н.О. Інноваційний підхід до оздоровчої гімнастики в ДНЗ у контексті забезпечення екології дитинства. *Імідж сучасного педагога*. 2015. №6 (155). С. 63-64.

6. Шутько В. В. Методика застосування рухливих ігор в початковій школі: методичні рекомендації. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КПІ. 2014. 47 с.

СПІВПРАЦЯ МІЖ ДОШКІЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ ТА СІМ'ЄЮ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анна Цаплінська, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Т. Гужанова, кандидат педагогічних наук, доцент,
Житомирський державний університет імені Івана Франка (Україна)

COOPERATION BETWEEN PRESCHOOL AND FAMILY IN THE CONTEXT OF SPEECH DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN

Anna Tsaplinska, bachelor student

Zhytomyr Ivan Franko State University (Ukraine)

Анотація. У цих тезах досліджується важливість та характер партнерської взаємодії між дошкільним закладом та сім'єю для розвитку мовлення у дошкільників. Аналізуються різні погляди вчених на сутність партнерства, а також роль видатних педагогів у цьому процесі. Друга частина роботи присвячена практичному аспекту співпраці, де розглядаються завдання дошкільних закладів, методи взаємодії з батьками та інноваційні форми спільної діяльності. Акцентовується увага на важливості партнерської взаємодії для успішного мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

Ключові слова: мовленнєвий розвиток, педагогічне мовлення, партнерська взаємодія.

Abstract. In these theses examines the importance and nature of partnership interaction between preschool institutions and families for the development of speech in preschoolers. Various views of scientists on the essence of partnership and the role of prominent educators in this process are analyzed. The second part of the work is devoted to the practical aspect of cooperation, where tasks of preschool institutions, methods of interaction with parents, and innovative forms of joint activity are considered. The emphasis is placed on the importance of partnership interaction for the successful speech development of children of preschool age.

Key words: speech development, pedagogical speech, partner interaction.

Партнерська взаємодія між дошкільним закладом та сім'єю визначається як взаємодія, спрямована на створення оптимальних умов для розвитку дітей дошкільного віку. Цей процес передбачає активну участь обох сторін у формуванні соціальних, психологічних та освітніх умов, необхідних для повноцінного розвитку малюків. Взаємодія ґрунтується на взаєморозумінні, співпраці та взаємодопомозі між педагогічним колективом дошкільного закладу та батьками. Ця взаємодія спрямована на досягнення спільної мети – забезпечення всебічного розвитку дитини в умовах навчального середовища та сімейного оточення.

Яланська С. підкреслює важливість толерантності та розуміння психологічних аспектів для успішної співпраці між усіма учасниками освітнього процесу. Кравчинська Т. розглядає партнерську взаємодію як процес, що базується на демократичному та гуманному ставленні до дітей, забезпечуючи їм права та гідність. Побірченко Н. підкреслює важливість розвитку партнерських компетенцій як мети партнерської діяльності між закладом освіти та сім'єю. Згідно з думкою Г.Самойленко, партнерська взаємодія характеризується рівноправністю учасників та спрямована на досягнення важливих соціальних цілей [1].

Слід зазначити, що погляди Г. Татаринцевої [2] на партнерську взаємодію вказують на її характеристики як форми безпосереднього впливу автономних, рівноправних суб'єктів, спрямованої на спільне задоволення загального інтересу, що характеризується добровільністю, взаємним визнанням і довірою, взаємною відповідальністю та орієнтованістю на досягнення певних цілей.

Дослідження партнерства у сфері освіти є ще молодим напрямком, проте вчені, які приділяють цьому увагу, вже розкривають його сутність та значення. Роботи таких науковців, як А. Бурдим, О. Кононко, І. Назаренко та Г. Шашлова, розширюють наше розуміння партнерської взаємодії та її впливу на освітній процес [3].

Особливу увагу дослідники звертають на взаємодію між вихователем та вихованцями. Цей процес аналізується з різних точок зору, від філософського до психологічного. Важливо відзначити внесок видатних педагогів, таких як Я. Коменський, А. Макаренко, М. Монтессорі, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, у вивченні цього питання [4].

Організація освітнього процесу у формі спільної партнерської діяльності вимагає переосмислення стилю поведінки дорослих та стилю виховання. Взаємодія між вихователем і дітьми базується на розумінні, підтримці та взаєморозумінні. Такий підхід, як зауважує Т. Піроженко, передбачає прийняття кожної дитини такою, якою вона є, допомогу у складних моментах та розвиток індивідуальних особливостей. Спільні дії, проекти та ідеї, а також їх втілення в життя, сприяють ефективному розвитку дітей та формуванню їх соціального досвіду. При цьому педагоги мають різні стилі спілкування, але ключовим є збереження взаєморозуміння та сприяння розвитку дитячої самостійності та самовизначення [5].

Розвиток мовлення дошкільників в сімейному оточенні має ключове значення для їхнього підготовки до школи та загального розвитку. Відповідно до державної національної програми «Освіта», сім'я несе повну відповідальність за цей процес. Видатні педагоги, такі як К. Ушинський, С. Русова та І. Огієнко, підкреслювали важливість розвитку мовлення в сімейному оточенні. Застосування їхнього досвіду дозволяє ефективно вирішувати завдання мовленнєвого розвитку та виховання. Мовленнєва підготовка в сім'ї формує загальну культуру спілкування та впливає на подальший успіх у навчанні та розвитку дитини. Автори, які розглядають цю проблему, визначають розвиток мовлення як невід'ємну складову навчання рідної мови та навички правильно та виразно висловлювати свої думки. Різні підходи до цього поняття вказують на складний та творчий процес, що відбувається в єдності з розвитком мислення дитини [6].

Одним із головних завдань дошкільних закладів є підготовка дітей до школи та формування мовленнєвих навичок, які є необхідними для подальшого успіху в навчанні та житті. Це включає в себе розвиток вимови, збагачення словникового запасу, вдосконалення граматичних навичок та інші аспекти мовленнєвого розвитку.

Важливо, щоб мовлення педагогів відповідало встановленим мовним нормам та було якісним, оскільки вони є першими джерелами знань для дітей щодо мови. Правильне мовлення вихователів сприяє формуванню якісного мовлення та мовної культури у дітей.

Співпраця між сім'єю та дошкільним навчальним закладом є важливою передумовою успішного розвитку дошкільників, що передбачає створення єдиного освітнього простору. Ця взаємодія базується на розподілі завдань, контролі та зворотньому зв'язку між учасниками процесу, включаючи педагогів та батьків. Методи взаємодії, такі як переконання, вправління та педагогічна оцінка, допомагають забезпечити ефективну спільну роботу. Організація цієї взаємодії виконується через різні форми спільної діяльності, такі як колективні збори, індивідуальні бесіди та наочно-інформаційні заходи, що сприяють раціональному поєднанню різних методів для досягнення спільних цілей виховання та навчання.

Широкий спектр інноваційних форм співпраці між батьками та дошкільними закладами, таких як «Буккросинг», «Дерево цілей» та «Батьківська скринька», сприяє ефективному розвитку мовлення дошкільників. Ці форми взаємодії дозволяють створити комфортне середовище для обміну інформацією, спільного планування та реалізації заходів

щодо розвитку дітей, а також надають можливість батькам бути активними учасниками в освітньому процесі своєї дитини. Особливості спільної роботи між дошкільними закладами та сім'єю, включаючи першочергову роль батьків у вихованні, розкриття ролі дошкільних навчальних закладів та залучення батьків до активної участі, сприяють створенню сприятливих умов для розвитку мовлення та загального розвитку дітей.

У сучасному світі тренінг стає все більш популярним методом взаємодії між закладами дошкільної освіти та сім'ями для спільного розвитку мовлення дітей. Тренінг є ефективною формою співпраці, створює сприятливі умови для розвитку мовлення та залучає батьків у формування мовленнєвих навичок у дітей. Характеристики тренінгів включають чітко визначену групу учасників, спільність дій та активну участь групи. Дотримання правил щирості, конфіденційності, неприпустимості оцінок та активної участі сприяє створенню комфортної атмосфери для успішного тренінгу з мовленнєвого розвитку дітей. Такий підхід сприяє покращенню мовленнєвих навичок у дітей та позитивно впливає на їхній розвиток.

Ефективна партнерська взаємодія між закладом дошкільної освіти та сім'єю щодо мовленнєвого розвитку дошкільників є ключовим чинником успішності цього процесу. Шляхи вдосконалення цієї взаємодії включають створення відкритого та довірливого спілкування, організацію батьківських тренінгів, підтримку обговорень між педагогами та батьками, активне залучення батьків до спільних заходів та програм. Виконання цих рекомендацій сприятиме успішній реалізації мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

Партнерська взаємодія між закладом дошкільної освіти та сім'єю в контексті мовленнєвого розвитку дошкільників є ключовим фактором успішності цього процесу. Результати аналізу дозволяють зробити висновок, що партнерська взаємодія ґрунтується на взаєморозумінні, спільних цілях та взаємопідтримці між батьками та педагогами. Ця взаємодія включає в себе обмін інформацією, спільну роботу над розвитком мовлення дітей та спільне вирішення проблем. Важливим аспектом є активна участь батьків у спільних заняттях та тренінгах, що допомагає їм отримати необхідні знання та навички для підтримки мовленнєвого розвитку вдома. Таким чином, удосконалення партнерської взаємодії сприятиме успішному мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Онаць О. Психологічні аспекти педагогіки партнерської взаємодії в закладах освіти в підручнику для керівника. URL: <https://ipvid.org.ua/index.php/psp/article/view/660/680> (дата звернення 04.01.2024).
2. Татаринцева Г. Методологічні підходи до визначення поняття «партнерство». *Наука молода*, 2007. № 8. С. 145–150.
3. Смолік О. С. Емоційний інтелект і партнерська взаємодія. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі: зб. наук. праць / за заг. ред. О. А. Гнізділової*. Полтава: Видавець Шевченко Р. В., 2017. № 1. С. 167–174.
4. Манилюк Ю. Оптимальна модель педагогічної взаємодії у дитсадку. *Дошкільне виховання*, 2012. №8. С. 11–15.
5. Піроженко Т. Особистість дошкільника: перспективи розвитку. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 166 с.
6. Хільчук С. Проблема мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2013/visnuk_125.pdf (дата звернення 04.01.2024).

ЗМІСТ ТА ЗАВДАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Інна Черната, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

CONTENT AND TASKS OF MORAL AND ETHICAL EDUCATION OF CHILDREN OF MIDDLE SCHOOL AGE

Inna Chernata, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У даній статті досліджується зміст та завдання морально-етичного виховання дітей середнього дошкільного віку. Акцентується увага на формуванні моральних цінностей, розвитку емоційної та соціальної компетентності у дітей середнього дошкільного віку.

Ключові слова: морально-етичне виховання, діти середнього дошкільного віку, моральні цінності.

Annotation. This article explores the content and tasks of moral and ethical education of children of middle preschool age. Attention is focused on the formation of moral values, development of emotional and social competence in children of middle preschool age.

Key words: moral and ethical education, children of middle preschool age, moral values.

Проблема формування морально-етичного виховання дітей завжди мала важливість, але на сучасному етапі вона набуває ще більшого значення. Вихователям постало нове завдання: створення умов для отримання нових і якісних знань, що є ключовим фактором у розвитку морально-етичного виховання. Адже знання не лише розширюють світогляд дитини, але й впливають на її моральні цінності, етичні переконання та рішення. Таким чином, зв'язок між знаннями та морально-етичним вихованням потребує докладнішого розгляду для повного розуміння його впливу.

Моральність вважається сукупністю норм і правил, що зберігають відносини людей в суспільстві, що ґрунтується громадською думкою, підвищують або гальмують їх діяльність і поведінку [4, с.113].

На думку вітчизняного психолога Івана Беха: «Моральність є формою суспільної свідомості відносно двох сфер – світу людей і світу речей – може виступати і як суб'єкт-суб'єктне, і як суб'єкт-об'єктне ставлення» [5]. Це є показником того, що моральність являє собою сукупність цінностей та ідеалів. Моральність є складовою морального виховання. Вона узагальнює норми та правила.

Моральне виховання особистості – це цілеспрямована діяльність вихователя з формування моральних цінностей, ідеалів, етичних показників, прищеплення норм та правил поведінки, ставлення до себе, людей, речей, природи та суспільства [2, с. 98]. Як зазначають автори посібника з виховання: «Моральне виховання дітей дошкільного віку – це процес позитивних якісних змін моральних поглядів, почуттів, навичках та мотивах поведінки дітей [1, с. 81].

У середньому дошкільному віці під керівництвом дорослих дитина засвоює перші правила поведінки, встановлює своє ставлення до близьких людей, однолітків, речей та усвідомлює норми суспільства, у якому вона проживає. Середній дошкільний вік є сензитивним періодом для розвитку моральних цінностей дітей. Під час різних видів діяльності формується вміння контролювати свою поведінку, розвивається самостійність, активність та ініціативність. В спілкуванні з однолітками між дітьми формуються взаємовідносини, повага та доброзичливість, дружнє ставлення [6; 7]. Правильне виховання є показником відсутності негативного досвіду та розвитку компетентної поведінки дитини, що позитивно впливає на формування моральних цінностей.

Головними задачами морального виховання є формування у дітей моральних цінностей, позитивних навичок, звичок поведінки та її мотивів.

В даному віці діти накопичують перший досвід моральної поведінки, у них формуються навички дисциплінованої та організованої поведінки, навички спілкування з однолітками та дорослими, самодисципліна. З часом, навички змінюються на звички. Тому

важливе завдання вихователів та сім'ї правильно дати початок навичкам. Наприкінці середнього дошкільного віку у дітей закріплюються звички, й формуються більш складні: звичка до спільної діяльності, до праці, взаємодопомоги, колективних ігор тощо.

Залучаючи дітей до зразкової поведінки, вихователь пояснює ціль та правильність даної поведінки. Пояснення ґрунтується на правильних прикладах. Це допомагає дітям поступово засвоювати моральні поняття, які в силу конкретного мислення, не одразу стануть зрозумілими для них.

Завдання вихователя в тому, щоб діти розуміли сутність моральних понять, щоб асоціювали з ними свою та чужу поведінку. Сформовані моральні цінності несуть в собі основи розвитку мотивів, які стимулюють ту чи іншу поведінку дитини. Відсутність етичних уявлень заважає дітям контактувати з навколишніми людьми, стає причиною негативної поведінки та ставлення до дорослих [3, с. 55].

Морально-етичне виховання в даному віці особливо важливе, тому що саме в дошкільному віці дитина особливо сприймає моральні норми та вимоги. Це одна із найважливіших сторін процесу формування особистості дитини.

У середньому дошкільному віці моральне виховання розглядається як безперервний процес засвоєння ними установлених у суспільстві зразки поведінки, які в подальшому регулюватимуть вчинки дитини. В результаті такого морального виховання, дитина діятиме не для того, щоб отримати схвалення дорослого, її метою є відповідність моральній нормі, як важливого правила у суспільстві.

Моральні цінності формуються протягом життя. Найбільший вплив на них несе середовище, в якому дитина формується та росте. Тому сім'я є ключовою ланкою у даному процесі. Цінності, що наявні у сім'ї, швидко засвоюються дитиною та сприймаються як належне. Важливо постійно звертати увагу на те, які почуття дитина відчуває, що відчувають навколишні люди.

Невміння виразити свої почуття, оцінити їх – сучасна проблема дітей дошкільного віку. Вона негативно впливає на формування особистості та спілкування дитини з однолітками.

Моральне виховання у ЗДО та сім'ї повинно спрямовуватись не тільки на почуття і переживання, на засвоєння правил і норм поведінки, але і на розвиток спілкування з людьми, формування позитивного ставлення до людей в цілому [9].

Важливим показником морально-етичного виховання дітей середнього дошкільного віку є ціннісне ставлення до себе та інших. Позитивні уявлення про майбутнє викликають у дітей критичну оцінку до своїх недоліків та прагнення змінити їх з допомогою дорослого. Поведінка дитини показує його уявлення про самого себе і про те, якою б вона хотіла бути. Позитивне сприйняття дитини самої себе впливає на успішну діяльність, спілкування з однолітками, вміння бачити їх характерні якості в ситуаціях взаємодії.

Світогляд дитини з часом змінюється, як і ставлення до себе. Сприйняття світу є центральною ланкою, через нього дитина проходить та пізнає себе й навколишнє середовище.

Дорослим, які виховують дітей середнього дошкільного віку, необхідно пам'ятати, що в цьому віці у фізичному та розумовому розвитку дитини відбуваються значні зміни. При організації роботи з дітьми, вихователь повинен враховувати як вікові, так індивідуальні особливості дітей. Найбільший інтерес дитини цього віку належить сфері відносин між людьми. До цього періоду життя дитини накопичується багато знань, який постійно поповнюється. Вона починає ділитися своїми знаннями та досвідом з однолітками, що має позитивний вплив на її особистість. Ця взаємодія сприяє розвитку моральних якостей, таких як співробітництво, розуміння та емпатія. Коли діти діляться своїми знаннями та досвідом, вони вчаться бути ввічливими, відкритими та толерантними до інших. Це допомагає формувати в них моральні цінності, такі як взаємоповага, доброзичливість та взаємодопомога. Дитина середнього дошкільного віку здатна розрізняти спектр емоцій інших людей, у неї з'являються стійкі почуття і відносини. Формуються вищі почуття:

естетичні, інтелектуальні, моральні. Таку особливість враховують у моральному вихованні дітей. Моральне виховання дитини в більшості залежить від дорослого, так саме в спілкуванні з дорослим дитина дізнається, розуміє та узагальнює моральні норми та правила. У дитини необхідно формувати звичку моральної поведінки. Сприятиме цьому створення проблемних ситуацій та залучення в них, дітей у повсякденному житті.

Прийняття та засвоєння цінностей складний та довготривалий процес. На основі моральних цінностей формуються ціннісні уявлення, орієнтації, які в свою чергу являються особистісними якостями. Також на процес формування моральних цінностей впливає емоційна активність дитини. Емоційна активність – це зацікавленість, співчуття, бажання, оцінка тощо [5, с.138].

У дітей середнього дошкільного віку розвивається емоційна децентрація – це відчуття стану іншої людини, при якій поведінка дитини відповідає ситуації, що склалась. Тоді з'являється така риса особистості як емпатія (здатність співпереживати) [4, с. 49].

У середньому дошкільному віці дитина порівнює свої дії та вчинки з моральними нормами та правилами. У дитини з'являється довільна поведінка та її саморегуляція. Під впливом спілкування з дорослими при різних видах діяльності у дітей розвивається уявлення та поняття про навколишній світ, про норми моралі, а також ставлення до явищ, фактів, вчинків та поведінки людей.

Моральні цінності є важливим показником розвитку морального виховання дітей.

Отже, морально-етичне виховання дітей середнього дошкільного віку є важливим етапом у їхньому розвитку. Завдання цього виховання полягає в формуванні у дітей моральних цінностей, етичних норм, уміння взаємодіяти з оточуючими та вирішувати конфлікти. Зміст морально-етичного виховання передбачає ознайомлення з основними правилами поведінки, розвиток емпатії, співпраці та саморегуляції. Ці процеси сприяють формуванню гармонійної особистості, здатної до взаємодії зі світом навколо неї на основі моральних засад.

Список використаних джерел

- 1.Вовк, Л. П., Падалка, О. С., Вишківська В.Б., Піскун О.В. & Панченко, Г. Д. Виховання у цілісному педагогічному процесі: навч.-метод. комплекс. Київ: МП Леся, 2013. 183 с.
- 2.Скрипник В. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку: програма з духовно-морального виховання дошкільників: навч.-метод. посібник. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія». 2012. 184 с.
- 3.Ковтун Н. Співвідношення морального і вольового у контексті дослідження соціальної активності. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: зб. наук. пр.* / гол. ред. В. Г. Воронкова. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2013. Вип. № 53.
4. Лохвицька Л. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі». Тернопіль: Мандрівець, 2014. 128 с.
5. Токарева Л.Д. Формування морально – етичних цінностей як основа соціалізації дошкільника». Збірка матеріалів III Всеукраїнського психологічного конгресу з міжнародною участю «Особистість у сучасному світі». Київ: ДП «Інформаційно – аналітичне агентство», 2015. Ч 2. С.137-141.
6. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O. Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference, May 28 th - 29th. Rezekne, 2021.* Vol. II. P. 729-743.
- 7.Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. 2022. Volume I.* P. 404-414.
8. Shykyrynska O., Kanarova O., Medun L. Features of soft skills development children of senior preschool age in play activity: theoretical and methodological aspect. *Science and education*

for sustainable development. Katowice, 2022. P. 708-719.

9. Шикиринська О., Петришина Т. Особливості науково-методичного забезпечення у закладах дошкільної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2023. Випуск 69. С. 100-107.

ЗБАГАЧЕННЯ ЛЕКСИКОНУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ БЕСІД ІЗ ДІАЛОГІЧНИМ НАВАНТАЖЕННЯМ

Тетяна Шайденко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.Є. Перетяга, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ENRICHMENT OF CHILDREN'S VOCABULARY OF SENIOR PRESCHOOL AGE IN THE PROCESS OF CONVERSATION WITH DIALOGICAL LOAD

Tetiana Shaidenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості збагачення лексикону як підґрунтя розвитку мовлення дошкільників. Автор статті презентує можливості використання бесід з діалогічним навантаженням під час спілкування вихователів та батьків із дітьми старшого дошкільного віку.

Ключові слова: бесіда, бесіда з діалогічним навантаженням, лексикон дитини старшого дошкільного віку.

Abstract. The article reveals the features of vocabulary enrichment as the basis for the development of speech in preschool children. The author of the article presents the possibilities of using conversations with a dialogical load during communication between educators and parents with children of senior preschool age.

Key words: conversation, conversation with a dialogic load, vocabulary of a child of senior preschool age.

Щоденне спілкування зі значущими дорослими (батьки, вихователі) та з однолітками може надати старшим дошкільникам можливість вивчити нові слова й розширити значення цих слів у бесідах з іншими. Дослідники активно вивчають способи покращення обсягу та якості навчання дітей мови в закладах дошкільної освіти, аналізують зусилля щодо збільшення використання значущими дорослими адаптивних стратегій, які спонукають дітей брати участь у бесідах. Ці стратегії охоплюють запрошення дітей ініціювати бесіду, спонукання до черговості та розвиток дитячого мовлення. Так, Національна асоціація освіти дітей старшого дошкільного віку (National Association for the Education of Young Children – NAEYC [3]) — найбільша у світі організація, яка об'єднує різні точки зору, встановлює стандарти, розробляє керівні принципи, що визначають якість фахівців і програм для дітей дошкільного віку. Рішення асоціації передбачають, що вихователі закладів дошкільної освіти у всьому світі мають часто вести бесіди з дітьми (вербальні обміни), тобто вести лексично насичені та змістовні бесіди з дітьми. Дослідження З. Вейзмана та К. Сноу (Z.O. Weizman, С.Е. Snow [4]) показують, що ці вербальні обміни мають вирішальне значення для прискорення своєчасного мовленнєвого розвитку дітей. Дослідження бесід між батьками та дітьми вдома Ф. Зіммермана та його колег (F.J. Zimmerman [6]) показало, що бесіди можуть мати ще більший вплив на збагачення лексикону (запасу слів в активному та пасивному мовленні) дітей, ніж читання збірок оповідань дорослим. Участь батьків у бесідах та стимулювання діалогу про нещодавні спільні події та спогади може покращити дитячу

пам'ять, а також їхні мовні та мовленнєві здібності, збагатити лексикон дієсловами, прикметниками та прислівниками [7].

Для цілей нашого дослідження ми скористаймося визначенням української дослідниці К. Крутій, що *бесіди з діалогічним навантаженням*, як групи семантично випадкових висловлювань між двома або більше реципієнтами, охоплюють кілька висловлювань на одну й ту ж тему (тобто кожен говорить хоча б один раз) [5]. Отже, участь у бесідах, що складаються з кількох етапів, є важливим підґрунтям для збагачення лексикону дітей. Бесіди з діалогічним навантаженням є важливими для збагачення мовлення новими словами, оскільки вони надають дітям високоінформативні зустрічі з новими лінгвістичними формами; тобто є значна кількість сигналів, які допомагають дітям набувати нових лексичних форм [1]. Так, вихователь може запропонувати дітям, які грають у сюжетно-рольову гру «Доньки-матері», побути піцайолою (майстер з приготування піци), причому слово «піцайоло» є для дошкільників новим. У контексті цієї бесіди нове слово супроводжується діями: розкачати тісто, зібрати інгредієнти, поставити піцу в духовку тощо. Така бесіда також може сприяти збагаченню лексикону за рахунок збільшення семантично пов'язаних слів у мовленні дітей. Дорослий використовує чимало знайомих чи незнайомих слів, пов'язаних зі словом «піцайоло», які поглиблюють значення засвоєного слова та вводять нові слова (начинка, шинка, сир пармезан, хрустка скоринка тощо). *Бесіди з діалогічним навантаженням також можуть сприяти збагаченню лексикону та дитячому експериментуванню з продуктами (натуральними та пластиковими)*. На думку К. Крутій та І. Карук, здатність дітей використовувати бесіду з дорослим для отримання інформації про нові слова, експерименти зі словами, тобто створення окказіоналізмів, проявляється рано і допомагає пояснити значний обсяг вивчення та створення нових слів, що відбувається у дошкільному віці [2]. Вивчення бесід дорослих та дітей показує, що використання дорослими певних стратегій реагування, які викликають та розширюють дитячий лексикон, явно сприяє участі дітей у бесідах. Використання значущими дорослими цих стратегій, сприяє розгортанню діалогу, позитивно корелює з тим, як багато і часто діти спілкуються у малих групах зі своїми однолітками.

Бесіди з діалогічним навантаженням, на думку К. Крутій, – це спроби викликати в дітей вести бесіду, зазвичай у вигляді запитань. Відкриті запитання (наприклад, «Як ви думаєте, чому піца з сиром смачніша, ніж без сиру?») є спонуканням дітей до діалогу, оскільки функція відкритого запитання полягає в тому, щоб отримати розгорнуту відповідь від дитини. На думку К. Крутій та Л. Зданевич діти набагато частіше реагують на прямі запити (питання, прохання), ніж на бесіди без діалогічного навантаження [1; 5]. Бесіди з діалогічним навантаженням між дорослими та дітьми можуть бути особливо корисними для збагачення та розширення лексикону дошкільнят, оскільки вони, як правило, забезпечують дітям більш інформативні зустрічі з новими словами. Одним із ключових чинників збагачення лексикону старших дошкільнят є ступінь, у якому вихователі дозволяли дітям ініціювати теми для бесіди, тобто чи стежать вихователі за темами дітей на рівні бесіди, приділяючи особливу увагу вербальній ініціації. Цей стиль взаємодії пов'язано зі збагаченням лексикону дітей, оскільки аналіз досліджень спільної бесіди між батьками та/або вихователями і дітьми показує, що дошкільники засвоюють більше слів, коли дорослі говорять на теми, які цікавлять дітей і, навпаки, засвоюють менше слів, коли значущі дорослі ігнорують інтереси дітей та намагаються перенаправити їхню увагу.

Список використаних джерел

1. Крутій К., Зданевич Л. Виховний вплив дорослих на формування мовленнєво-мовної та лінгвістичної готовності дошкільників до навчання в школі: теоретичний аспект. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. 2019. № 8/40. С. 13–26. URL: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.8/40.164378>
2. Крутій К.Л., Карук І.В. Дитячі окказіоналізми як вид елементарного експериментування зі словом. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного*

- університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2021. Випуск 65. С. 35-40. URL: <https://vspu.net/nzped/index.php/nzped/issue/view/190/209>.
3. National Association for the Education of Young Children <https://www.naeyc.org/>.
4. Weizman Z. O., Snow C. E. Lexical input as related to children's vocabulary acquisition: Effects of sophisticated exposure and support for meaning. *Developmental Psychology*. 2001. № 37 pp. 265-279. URL: [10.1037/0012-1649.37.2.265](https://doi.org/10.1037/0012-1649.37.2.265).
5. Zdanevych I., Kruty K. Overcoming communicative deadadaptation of speech passive children of pre-school age. *Psycholinguistics* [this link is disabled](https://doi.org/10.1037/0012-1649.37.2.265). 2019. №26(1). P. 141–159. URL: <https://psycholing-journal.com/index.php/journal/article/view/710>.
6. Zimmerman F. J., Gilkerson J., Richards J. A., Christakis D. A., Xu D., Gray S. et al. Teaching by listening: The importance of adult-child conversations to language development. *Pediatrics*. 2009. № 124. P. 342-349. DOI: [10.1542/peds.2008-2267](https://doi.org/10.1542/peds.2008-2267).
7. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiashniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. 2022. Volume I. P. 404-414.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КАЗКИ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Світлана Шокал, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К. В. Мнишенко, доктор філософії (PhD), асистент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE FEATURES OF USING FAIRY TALES IN DEVELOPING SOCIAL COMPETENCE IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN

Svitlana Shokal, master's student

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynsky

Анотація: В статті проведено аналіз формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами казок в системі дошкільної освіти в Україні; розглянуто освітні напрями базового компонента дошкільної освіти, які спрямовані на соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами казок

Ключові слова: соціальна компетентність, дошкільна освіта, казки, формування особистості.

Abstract: This article analyzes the development of social competence in older preschool children through the use of fairy tales within the preschool education system in Ukraine. It examines educational directions of the basic component of preschool education aimed at fostering social competence in older preschool children through fairy tales.

Key words: social competence, preschool education, fairy tales, personality development.

У сучасному суспільстві все більше актуалізується питання інтеграції дитини в соціальне середовище, що набуває особливого значення. Основним завданням для науковців, вихователів та батьків є дослідження особистості дитини дошкільного віку та вплив на її формування та розвиток. Соціальному середовищу приділяється особлива роль, адже воно сприяє формуванню особистості дитини, закладаючи основні риси характеру, поведінки та існування в соціумі. Дошкільний навчальний заклад виступає як основна ланка та соціальний інститут, де відбувається процес соціалізації, закладаючись певні уміння, навички та життєвий досвід, які формують підґрунтя основ соціальної компетентності.

О. Кононко зазначає, що період дошкільного дитинства є «етапом виникнення та становлення особистості, закладання її ціннісного фундаменту, формування первинних

світоглядних уявлень». Дослідниця стверджує, що сталася зміна «від сприйняття її як суми рис до реалізації системного підходу; від погляду на дитину як об'єкт зовнішніх впливів до утвердження її як суб'єкта життєдіяльності; від визначення пріоритету однієї з детермінант розвитку (біологічної чи соціальної) до усвідомлення важливості кожної з них та властивості активності особистості як фундаментальної здатності ставати і бути автентичним суб'єктом життя» [3].

У програмі виховання та навчання дітей від двох до семи років «Дитина», зазначено, що на дошкільному віці вихователь орієнтується на такі ознаки особистісного розвитку дошкільника: свідомість, яка проявляється в ставленні дитини до всього навколишнього розсудливо, зважено, критично, уміє робити вибір, надає перевагу комусь або чомусь, вимагає від дорослих або однолітків пояснень, доказів; активність, виявляється у самостійності дитини;

Дослідники вивчали компетентність з різних аспектів, включно з філософськими (І. Давидова, Е. Дюркгейм), психологічними (А. Брушлінський, З. Гончарова) та педагогічними (І. Архипова, В. Краєвський) підходами. Багато вітчизняних науковців, таких як М. Айзенбарт та Л. Артемова, детально досліджували проблему соціальної компетентності дошкільників.

За твердженням І. Рогальської Яблонської, компетентнісний підхід є ключем до розуміння соціальної компетентності дитини, що базується на здатності до самостійного вибору поведінки у суспільстві і соціальному середовищі, інтеграції в соціум через соціально педагогічний супровід [5].

Визначення «соціальної компетентності» у наукових роботах є множинним і кожен автор надає цьому поняттю власне тлумачення. «Соціальна компетентність» аналізується через такі основні категорії як «соціалізація», «компетентність» та «життєва компетентність», що є ключовими складовими цього поняття.

Згідно з «Енциклопедією освіти», «соціалізація» означає процес і результат, в яких індивід активно засвоює та відтворює соціальний і культурний досвід – знання, цінності, норми, традиції. Цей процес важливий для розвитку особистості і є двостороннім, включаючи не тільки прийом соціального досвіду, але й активну участь в соціальних взаємодіях [2].

Т. Кравченко описує соціалізацію як процес, в якому дитина засвоює норми та правила суспільства, формуючи основні атрибути своєї особистості через включення у суспільне життя та активне виконання соціальних ролей. Цей процес заснований на натуральному взаємодії з реальністю та цілеспрямованих виховних заходах [4].

Науковець Н. Чернуха у своїх дослідженнях виділяє кілька компонентів соціалізації: пізнавальний, який включає навчання; комунікативний, що охоплює всі форми комунікацій; діяльнісний, що стосується засвоєння норм і правил суспільства; праксеологічний, що відноситься до практичної реалізації знань і навичок; і ціннісний, який залучає особисте ціннісне ставлення до соціальних явищ [6].

І. Бех визначає психологічну структуру компетентності як здатність особистості до взаємодії з соціальним середовищем, що передбачає опанування різноманітними способами дій, які забезпечують її культурне функціонування у соціумі. Це включає не тільки набуття практичних навичок, але й знань про ці способи дій, а також формування потреби жити і адаптуватися до суспільства [1].

Для ефективної соціалізації дітей дошкільного віку та розвитку їх соціальних навичок можна застосовувати такі методи: читання казок та обговорення їх змісту, проведення ігор драматизацій, перегляд телепередач та мультфільмів, а також прослуховування аудіоказок і роботу з різними формами театральної діяльності.

Вчені, такі як О. Бріцина, С. Русова, А. Карнаухова, Т. Науменко, О. Потєбня, К. Ушинський, І. Франко, активно досліджували роль казки у розвитку дитини. Зокрема, К. Ушинський підкреслював неперевершену цінність народної казки порівняно зі спеціально створеними оповіданнями, вказуючи на її глибокий вплив на дитячу уяву та емоції. Казки

грають значущу роль у житті дітей, вони не лише знайомлять з новим соціальним середовищем через пригоди улюблених героїв, але й сприяють розвитку фантазії. Діти люблять вигадувати нові кінцівки для казок, створювати власні історії і навіть переосмислювати ролі героїв. Улюблені казки про тварин не тільки розважають, але й виховують основні моральні якості, такі як чуйність, доброзичливість, порядність.

Зміст українських народних казок відображає багатовікові традиції, формуючи основні соціальні норми та правила поведінки, які діти сприймають у процесі різноманітних ігор та театралізованих занять. Це дозволяє закріпити важливі життєві уроки та сприяє всебічному розвитку особистості дитини в рамках діяльності дошкільних навчальних закладів. Через казки діти вступають у суспільство, набуваючи розуміння, естетичне сприйняття, моральні та трудові цінності. Вони активно засвоюють загальноприйняті норми та цінності, що допомагає формувати такі якості, як гуманність, доброта, повага, відповідальність і чесність. Навички самостійності і працьовитості, відчуття справедливості та гідності також розвиваються. Слухаючи казки Василя Сухомлинського, діти старшого дошкільного віку вчаться бути чуйними до старших і молодших, допомагати друзям у складних ситуаціях і аналізувати свою поведінку в колективі.

Українські народні казки поділяються на три основні жанри: казки про тварин (наприклад, «Рукавичка», «Солом'яний бичок»), соціально побутові казки (наприклад, «Наймит і пан», «Лінива дівчина») та чарівні казки (наприклад, «Телесик»). Ці казки переплітаються між собою як за змістом, так і за художньою виразністю. Чарівні та соціально побутові казки особливо цікаві та корисні для дітей передшкільного віку. Соціально побутові казки часто мають персонажів із реального життя і зосереджені на подіях, що мають пряме відношення до реальності, тому героями часто є члени родини або представники різних соціальних верств. Вони зазвичай позбавлені чарівних елементів і будуються на інтелектуальній кмітливості героїв (наприклад, «Язиката Хвеська», «Мудра дівчина»).

Чарівні казки зберігають старовинні звичаї та обряди наших предків. Ці казки часто розповідають про героїчні дії головного героя проти злих сил, що шкодять людям, і тому також відомі як героїчні казки. Казки відіграють важливу роль у формуванні дуального світу «добро проти зла», де виховується розуміння справедливості, сміливості проти боягузтва та інших життєвих контрастів.

Таким чином, казки стають ключовим інструментом соціалізації дітей старшого дошкільного віку. Вони не лише розширюють світогляд малюків, але й підтримують їх самоствердження, саморозвиток та самопізнання. Казки відкривають дітям широкі можливості для всебічного розвитку, знайомлять їх із соціальними та моральними цінностями та стандартами поведінки у суспільстві. Вони також виховують важливі якості, такі як єдність, довіра, емпатія і взаємодія, які є фундаментом для формування соціальної компетентності особистості.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Теоретико прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці. *Педагогіка і психологія*. № 2(63). 2009. С. 26-31.
2. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України; головний редактор В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Кононко О. Л. Про базову програму розвитку дошкільника «Я у світі». *Дошкільне виховання*. 2008. № 8. С. 29.
4. Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи: монографія. Київ: Фенікс, 2009. 416 с.
5. Рогальська І. П. Теоретико методичні засади соціалізації особистості у дошкільному дитинстві: автореф. дис...докт. пед. наук: 13.00.05 – соціальна педагогіка. Луганськ., 2009. 45 с.
6. Чернуха Н. М. Інтеграція виховних впливів суспільства в сучасному освітньому середовищі: монографія. Луганськ: Альма матер, 2006. 302 с.

7. Шикиринська О., Петришина Т. Особливості науково-методичного забезпечення у закладах дошкільної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. 2023. Вінниця: ТОВ «Друк плюс». Випуск 69. С. 100-107.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Марина Шостак, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FEATURES OF THE FORMATION OF MEDIA LITERACY CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

Marina Shostak, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкриваються особливості формування медіа грамотності дітей старшого дошкільного віку. Акцентується на залученні дітей до створення власної медіа продукції.

Ключові слова: медіаосвіта, медіа грамотність дітей старшого дошкільного віку, медіа середовище.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the formation of media literacy of older preschool children. Emphasis is placed on involving children in creating their own media products.

Key words: media education, media literacy of older preschool children, media environment.

Сьогодні сприйняття світу дитиною значною мірою залежить від того, як його подають медіа, оскільки медіасередовище є невід'ємним чинником впливу на дитину дошкільного віку. Ускладнюється питання тим, що медіа надають різнобічну інформацію про світ, взаємовідносини між людьми, тощо. Вплив медіа є успішним завдяки тому, що здійснюється не прямо, а опосередковано. Тому сьогодні актуалізується питання оволодіння дошкільниками вміннями критично оцінювати медіа контент, а для вихователя – використовувати пізнавальний, соціокультурний потенціал медіа та нівелювати негативний вплив [1]. То ж особливим аспектом формування медіаграмотної особистості дитини стає медіаосвіта.

Дитина з моменту народження фактично перебуває у медіа середовищі, оскільки сучасне помешкання наповнене різноманітними медіа засобами – телевізор, інтернет, телефон з підключенням до інтернету, планшет, тощо. Тому дошкільник мимоволі спілкується зі світом, ще не застосовуючи вербальних засобів. Все зазначене визначає актуальність медіаосвіти в закладі дошкільної освіти.

Розпочинати формування медіа грамотності дітей старшого дошкільного віку варто поступово, спочатку пропонуючи дітям сприйняття медіа текстів, а потім озвучування тексту, переказ змісту, перерахування подій, що відбуваються, пояснення ставлення до персонажів тощо [2, с.38]. Різноманітні способи навчальної діяльності дітей дошкільного віку з медіа текстом узагальнила О.С.Качура (Рис. 1).

Власне, здійснювати медіаосвіту можемо вже з дітьми раннього віку, скажімо, розглядаючи фотографію з дітьми, ознайомлюючи їх із змістом, вихователь здійснює пояснення та розповідає про подію, що зазначена на фото, заохочує дітей до відповідей на нескладні питання, самостійних чи спільних дій (разом із дорослими) з фотографією, малюнком чи відео. Що старші діти, то складніші завдання їм пропонуємо. Для аналізу

фотографій можна використовувати той же алгоритм роботи, що й для малюнків. Крім аналізу світлин, можна пропонувати завдання, які передбачають для дітей самостійне фото або відео знімання [2].

Рис. 1. Способи взаємодії дитини з медіа текстом

У межах дошкільної медіаосвіти акцент, на нашу думку, необхідно робити на творче сприймання медіа і розвиток здатності створювати власну медіапродукцію (мінікнижка, відеокнига, журнал, газета, відеоролик рекламної тематиці, реклама у вигляді плакату, афіша, телерепортаж, медіарепрезентація, діафільм з озвучуванням і таке інше). Створення власного медіапродукту з метою його подальшого використання (наприклад, навчальний діафільм, відеокнига, газета або журнал) сприяє формуванню в дітей дошкільного віку продуктивної мотивації медіаосвітнього процесу. Безперечно, необхідною умовою для ефективного здійснення медіаосвіти є готовність вихователя [3; 4].

Методика дошкільної медіаосвіти інтегрована в різні освітні лінії Базового компонента дошкільної освіти. До прикладу розглянемо, як можна формувати медіа грамотність дітей дошкільного віку у межах освітньої лінії «Дитина у природному довкіллі». Ми можемо зацікавити дітей до спостереження за природою, запропонувавши їм зробити репортаж про те, як розвиваються бруньки навесні або як росте цибулина. По завершенню фоторепортажу пропонуємо дітям представити результати своєї роботи та обмінятися враженнями та роздумами. Гілочку, за якою ведемо спостереження та фотографуємо щодня варто позначити (наприклад, пов'язати на неї кольорову стрічку), а цибулинку кожна дитина вирощує сама. Можна також долучати дітей до знімання кадрів майбутніх діафільмів. Тут уже під час роботи над створенням фотографій діти на практиці знайомляться з поняттями план, ракурс, освітлення тощо. Така діяльність може бути як індивідуальною, так і груповою [6].

Варто зазначити, що за умови неконтрольованого використання дітьми дошкільного віку медіа у них можуть виникнути певні труднощі в безпосередньому спілкуванні з дорослими та однолітками у реальному світі: дитина не може сформулювати свою думку, виникають труднощі в побудові зв'язного повідомлення в усній формі; спостерігається фізична «скутість» в процесі спілкування. Значним чином попередити та допомогти у подоланні цих труднощів можна через формування у дошкільнят медійних навичок та розвиток творчості шляхом залучення їх до медіадіяльності.

Підсумовуючи, зазначимо, що в даній статті ми лише актуалізували проблему формування медіа грамотності дітей старшого дошкільного віку. Предметом подальших досліджень є дослідження підходів, методів, прийомів та засобів у розробленні медіа ігор для дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosviti-v-ukraini-nova-redaktsiya/>
2. Медіаграмотність і критичне мислення в закладі дошкільної освіти: навчально-методичний посібник / за редакцією О.В.Волошенюк; В.Ф.Іванова; Г.А.Дегтярьова. Київ: АУП, ЦВП, 2020. 79 с.
3. Шикиринська О.В. Інноваційні підходи у формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти в контексті євроінтеграційних процесів. *Підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах інтеграції України в європейський освітній простір*: колективна монографія. Вінниця, 2023. 150-158 с.
4. Шикиринська О., Петришина Т. Особливості науково-методичного забезпечення у закладах дошкільної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. 2023. Вінниця: ТОВ «Друк плюс». Випуск 69. С. 100-107.
5. Shykyrynska O., Kanarova O., Medun L. Features of soft skills development children of senior preschool age in play activity: theoretical and methodological aspect. Science and education for sustainable development: Publishing House of University of Technology, Katowice, 2022. P. 708-719. URL: <https://cutt.ly/k1LSFrz>.
6. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiachniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27, 2022. 404-414.

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДОЗНАВСТВА

Анна Ягнич, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: К. В. Мнишенко, доктор філософії (PhD), асистент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF THE FOUNDATIONS OF NATIONAL AND PATRIOTIC FEELINGS OF CHILDREN OF MIDDLE SCHOOL AGE THROUGH ETHNOLOGY

Anna Yahnich, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті проведено аналіз формування національно-патріотичних почуттів у дітей середнього дошкільного віку через використання засобів народознавства в системі дошкільної освіти в Україні; розглянуто освітні напрями базового компоненту дошкільної освіти, які спрямовані на формування патріотичних почуттів через ознайомлення з історією, культурою та традиціями своєї країни.

Ключові слова: національно-патріотичні почуття, дошкільна освіта, народознавство, формування особистості, патріотизм.

Abstract. The article analyzes the formation of national-patriotic feelings in children of middle preschool age through the use of ethnographic tools in the system of preschool education in Ukraine; the educational lines of the basic component of preschool education, which are aimed at the formation of patriotic feelings through familiarization with the history, culture and traditions of one's country, are considered.

Key words: national-patriotic feelings, preschool education, ethnology, personality formation, patriotism.

Національно-патріотичне виховання має важливе значення для будь-якої країни, оскільки воно формує основи національної свідомості та почуття приналежності до власної культури, історії та держави. Ообливо актуальним дане питання є в умовах Російсько-української війни, де росіяни хочуть знищити все і всіх, що пов'язане з Україною. Діти середнього дошкільного віку переживають час, коли вони починають усвідомлювати своє місце у світі та стають активними учасниками соціального життя. Тому важливо використовувати народознавство як засіб формування національно-патріотичних почуттів у цьому віковому періоді.

Значний внесок у дослідження теми патріотичного виховання присвятили свої дослідження такі вчені: Л. Артемова, А. Богуш, А. Виноградова, Н. Гавриш, Н. Лисенко, Л. Лохвицька, К. Мнишенко, Т. Поніманська та ін. Проте сучасні реалії життя в Україні ставлять нові виклики до національно-патріотичних почуттів дітей середнього дошкільного віку

Одним з найважливіших аспектів формування національно-патріотичних почуттів є знайомство з історією та культурою своєї країни для формування патріотизму, що являє собою одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури.

Базовий компонент дошкільної освіти, який визначено державним стандартом дошкільної освіти затверджено 2021 року [1] та реалізується через програми та навчально-методичне забезпечення в закладах освіти, та має на меті формування життєвої компетентності дитини. Ця компетентність включає в себе різні аспекти, серед яких особливе значення має поняття «бути громадянином своєї країни, патріотом свого народу». Це важливий аспект формування особистості, який впливає на розвиток дитини та її подальше виховання.

Зміст базового компоненту включає в себе освітні напрями, які забезпечують засвоєння дитиною способів розвитку, набуття знань, умінь і навичок. Основні освітніми напрями цього компоненту включають: «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина в природному довкіллі», «Дитина у світі мистецтва», «Гра дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Мовлення дитини» [1].

Формування патріотичного виховання дошкільників відображене у кожній з освітніх напрямків [4]:

- освітній напрямок «Особистість дитини», що спрямований на формування елементарних уявлень дитини про себе як носія свідомості та самосвідомості, сприйняття себе в контексті відносин з іншими. Під час розвитку цієї лінії у дітей виробляються навички спілкування, сприйняття власної ролі у суспільстві та усвідомлення важливості відносин з іншими людьми, що покладає основи патріотичного ставлення до спільної держави.

- освітній напрямок «Дитина в соціумі», який спрямований на формування уявлення дитини про країну, народи, нації, суспільство, людство, а також на виховання готовності сприймати соціальний досвід та робити добрі вчинки, де діти навчаються поважати свою країну, її культуру та традиції, а також розвивати в собі відчуття патріотизму та відповідальності за добробут свого суспільства.

- освітній напрямок «Дитина у природному довкіллі», у якому формується моральний став до природи та природного довкілля. Тут діти вчаться поважати навколишній світ, рідний край, що відображає їх патріотичні почуття та готовність зберігати природні ресурси для майбутніх поколінь.

- освітній напрямок «Дитина у світі мистецтва», де діти знайомляться з національною культурою, її надбаннями, мистецтвом та традиціями. Це сприяє формуванню в них ціннісного ставлення до українських мистецьких традицій та творів українських митців, що також відображає їх патріотичні почуття.

– освітній напрямок «Гра дитини», де є можливість ознайомитись з українськими народними іграшками та місцями їх виготовлення. Це допомагає їм відчувати себе часткою національної культури та зберегти і передати її надбання майбутнім поколінням.

– освітній напрямок «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», в якому стимулюється активне сприймання соціального довкілля та формування інтересу до довкілля та самого себе. Це включає усвідомлення важливості бути частиною свого народу та розвиток почуття патріотизму.

– освітній напрямок «Мовлення дитини» за якого формується уявлення дітей про українську мову як державну та розвиваються навички спілкування з використанням етикетної української лексики, що є важливим елементом національної самосвідомості та патріотизму.

Згідно з зазначеного, базовий компонент дошкільної освіти в Україні спрямований на гармонійний розвиток особистості дитини, включаючи формування в ній патріотичних почуттів та готовності до активної участі у житті своєї країни.

Тому в практичній сфері діти потребують можливостей вивчати історію своєї держави в доступній формі, наприклад, через інтегровані казки, розповіді, ігри та ілюстрації. Важливо, щоб вони зрозуміли велич і досягнення свого народу, а також зрозуміли національні свята та традиції [5]. Так використання народних казок та історичних розповідей допомагає дітям зрозуміти значення певних подій та героїв для їх країни. Наприклад, розповідь про героїчну боротьбу за незалежність чи подвиги відомих національних героїв. Доцільно робити приурочення до свят, адже організація святкових заходів з нагоди свят дозволяє дітям відчувати себе часткою великої спільноти та освоїти традиції свого народу, особливо в час коли десятки років ми були програвали культурну війну росії, через що в українців виникало почуття меншовартості. Тому важливим завданням є показати дітям українську культуру, наприклад через призму народних свят, Великодні свята та різноманітні веснянки; влітку – зелені свята, Івана Купала, обжинки, Спаса; восени – Свято врожаю, Покрова; взимку – день святого Миколая, Різдвяні свята, Стрітіння [2, с.129].

Державні символи України, прапор та герб, відіграють важливу роль у формуванні національної ідентичності та патріотичних почуттів, адже діти мають навчитися розпізнавати та поважати національні символи, такі як прапор, герб, гімн, а також знати їх значення та історію, тому використання ігрових методик та квестів про значення національних символів допомагають дітям зрозуміти їх важливість. Наприклад, ефективним буде проведення гри «Знайди прапор» або «Побудуй герб».

Крім того, залучення дітей середнього дошкільного віку до малювання та виготовлення різних національних символів-оберегів на наших воїнів-захистників (прапорів, гербів тощо), сприяє їх активній участі в процесі формування національно-патріотичних почуттів та самосвідомості.

У період війни актуальними для дітей стали підготовлені в період розвитку незалежної України фільми, анімаційні фільми, телевізиви, аудіокниги, які несуть досить великий інформаційний матеріал про культуру та традиції нашу державу та спрямовані на розвиток любові до Батьківщини та малої батьківщини кожної людини. Поглиблення участі дітей у національних традиціях та обрядах є важливим елементом їх національного виховання. Це допомагає їм відчувати себе часткою свого народу та оволодіти цінностями та традиціями. Виконання національних танців, пісень Володимира Івасюка чи Назарія Яремчука сприяють збереженню та популяризації національної культури, а вивчення рідної мови є важливим аспектом формування національної ідентичності, тому діти повинні зрозуміти, що мова є ключем до культурного спадку свого народу [6, с.11].

На основі цього можна формувати предметно-розвивальне етнічне середовище для дітей, що міститиме: музичний куточок, «українську кухню», «світлицю», куточок книги, куточок природи та куточок народної гри. Відповідно наповнення цих куточків має відповідати їх патріотичній тематиці та бути зорієнтованим на формування національно-патріотичних почуттів дітей.

Варто підкреслити, що використання інтерактивних методів навчання є ефективним способом залучення дітей до процесу вивчення національної історії, культури та традицій. Організація екскурсій до музеїв Тараса Шевченка чи Лесі Українки, історичних пам'яток, місць національного значення дозволяє дітям зорієнтуватися у власній культурі та історії. Також ефективним стане залучення дітей до групових проєктів на народознавчі теми (наприклад, створення презентацій про історичні події, народних героїв тощо) сприяє розвитку та збагаченню їх знань [7].

Формування національно-патріотичних почуттів серед дітей середнього дошкільного віку є складним, але вкрай важливим завданням. Використання народознавства в якості основного засобу навчання дозволяє створити сприятливі умови для розвитку національної свідомості та патріотичних почуттів у молодого покоління. Такий підхід допоможе сформувати у дітей повагу до власної культури, історії та традицій, що буде сприяти формуванню гармонійної особистості та активного громадянина своєї країни.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні / Міністерство освіти і науки України. URL: <http://surl.li/jyzr>.
2. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі: Навч. посіб. Київ: Вища шк., 2002. 407 с.
3. Вишківська В.Б., Шикиринська О.В. Особливості підготовки майбутніх учителів до виховання патріотизму як необхідної якості сучасного громадянина. The driving force of science and trends in its development: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference (Vol. 4). United Kingdom: European Scientific Platform, 2021. P. 69-72.
4. Єпіхіна М. А., Курило Н. О. Формування основ патріотичного виховання у дошкільників засобами народознавства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2017. Вип. 1. С. 96-100.
5. Мазур К. Організація патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського музичного фольклору. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 2018. Вип. 52. С. 89-93.
6. Сулаєва Н. В. Розвиток патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку в період війни. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі*: зб. наук. праць / за заг. ред. О. А. Гнізділової, відпов. ред. Н. В. Ковалевська. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. Вип. 6. С. 9-14.
7. Формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку. URL: <http://zolotiipivnik.in.ua/formuvannya-patriotychnyh-pochuttiv-u-ditej-doshkilnogo-viku.html>

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОГО МИСТЕЦТВА

Діана Яцюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Науковий керівник: К. В. Мнишенко, доктор філософії (PhD), асистент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF AESTHETIC COMPETENCE IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN THROUGH THE MEANS OF FINE ARTS

Diana Yatsyuk, master's student

Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: В статті проведено аналіз формування естетичної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами художнього мистецтва в системі дошкільної освіти в Україні; розглянуто освітні напрями базового компоненту дошкільної освіти, які спрямовані на формування естетичної компетентності через ознайомлення з художнім мистецтвом

Ключові слова: естетична компетентність, дошкільна освіта, мистецтво, формування особистості, художнє мистецтво.

Abstract: This article analyzes the formation of aesthetic competence in older preschool children through fine arts within the preschool education system in Ukraine; it examines the educational directions of the basic component of preschool education aimed at developing aesthetic competence through exposure to fine arts.

Key words: aesthetic competence, preschool education, art, personality development, fine arts.

Сьогодні суспільство цінує особистості здатні до творчості, оригінальності і унікальності в діях. Особливо важливими є люди, що мають глибоке розуміння мистецтва, вміють оцінювати естетичні аспекти реальності та використовують у своєму житті категорії краси, гармонії і досконалості. Виявлено, що такі індивіди не тільки легко адаптуються до суспільних умов, але й вносять творчі елементи у життя та сприяють розвитку мистецтва.

Значення реалізації завдань естетичного виховання відображене у Законі «Про дошкільну освіту» та Базовому компоненті дошкільної освіти України. У нормативно-правових документах підкреслюється важливість художньо-естетичного розвитку дошкільників п'яти-шести років і вміння використовувати різні засоби та види образотворчої діяльності, що в цілому сприяє здобуттю мистецько-творчої компетентності [1].

Проблему естетичного виховання дітей в історичному контексті досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, серед яких Н. Джола, Н. Ветлугіна, Т. Казакова, Т. Халезова, В. Котляр, І. Ликова, Л. Шульга, Т. Поніманська, Г. Сухорукова та інші. Сьогодні під естетичним вихованням розуміють процес формування у молодій особистості здібності цілеспрямовано сприймати, розуміти і оцінювати красу у навколишньому світі, природі, праці, та мистецтві.

У старших дошкільників вже сформовані передумови для розвитку базової художньо-естетичної компетентності. Вони здатні осмислювати різноманітні цінності та познайомлені з різними формами мистецтва, такими як образотворче, музичне, театральне та літературне. Діти цього віку виявляють емоційну реакцію на естетичні аспекти життя та мистецтва та здатні виразити свої почуття через мистецькі активності. Вони також можуть оцінювати власні дії та дії інших, дотримуватися правил та норм поведінки. Відзначаються початкові прояви естетичного смаку, включаючи чуття лінії, форми, кольору та ритму.

Дитина обдарована природними характеристиками, які сприяють розвитку її естетичних здібностей, такими як спонтанність, емоційність, щирість і відкритість світові, а також багата уява та фантазія. Ці якості підсилюють її прагнення до естетичного самовираження. З віком, як зростають естетичні потреби дитини, розвиваються її естетичні здібності. Виникає духовна потреба в естетичних переживаннях, яку педагогам важливо розвивати поряд зі здібностями до естетичної діяльності. Такий процес "естетичної взаємодії" здібностей та потреб максимально сприяє розвитку творчості і формуванню художньо-естетичного смаку у дитини [3].

Дослідники Л. Одерій та А. Роздимаха описують естетичну здібність як набір індивідуально-психологічних характеристик особистості, які відкривають шляхи для ведення творчої естетичної діяльності. Особливо, художні здібності виступають як прояв та спеціалізація естетичних здібностей, включаючи не лише здатність до естетичного сприйняття, переживання та оцінки творів мистецтва, але й до створення власних художніх вартостей.

Художньо-естетичний розвиток дошкільнят визначається як постійний процес якісних змін у ставленні до реальності та мистецтва, який здійснюється через навчання, виховання та самовиховання під впливом дошкільних закладів, сім'ї та інших соціальних інститутів. Одним з ключових завдань естетичного виховання є введення дитини у світ краси та гармонії, де краса є невід'ємною від добра і має значення для надихання та благородства життя.

Дошкільникам необхідно пояснювати, що світ наповнений не тільки необхідним та корисним, але й красивим. Вихователі мають навчити дітей бачити, розуміти, відчувати та переживати красу. В. Сухомлинський вважав красу потужним засобом виховання чутливості душі, стверджуючи, що без почуття краси, захоплення та натхнення неможливо стати справжньою людиною та протистояти злу. Він описував красу як «яскраве світло, що освітлює світ, виправляє наш дух, совість, почуття та переконання».

Програми розвитку, навчання та виховання дошкільників містять розділ присвячений художньо-естетичному та креативному розвитку вже з раннього віку. Художньо-естетична складова включає читання та розповідання художніх творів, інсценування, драматизацію, музику, образотворчу діяльність, які сприяють розвитку творчих здібностей дітей, їх уяви та самостійності.

Художньо-естетичний розвиток дошкільнят визначається як безперервний процес якісних змін у їхньому ставленні до реальності та мистецтва, який є результатом цілеспрямованих виховних заходів з боку освітніх закладів, сім'ї та інших соціальних інститутів. Завданням естетичного виховання є залучення дитини до світу краси і гармонії, що сприяє її духовному зростанню [2].

Задача вихователів полягає в тому, щоб навчити дошкільнят бачити, розуміти, відчувати і переживати красу. В. Сухомлинський стверджував, що краса є потужним засобом виховання чутливості душі, вважаючи, що без сприйняття краси неможливо виховати справжню людину і навчити її боротися зі злом. Краса, за словами педагога, є яскравим світлом, яке освітлює світ і впливає на наш дух, совість, почуття і переконання.

Варто відзначити, що освітні програми для розвитку, навчання та виховання дошкільників включають спеціальний розділ, присвячений художньо-естетичному і креативному розвитку дітей з раннього віку. Художньо-естетична частина програм включає діяльності, такі як читання та розповідання літературних творів, інсценування та драматизація, музичні заняття та образотворчу діяльність [8; 9]. Завдання розділу «Креативний розвиток» спрямовані на розвиток творчих здібностей дітей, їхньої уяви та самостійності у реалізації творчих ідей, що включає застосування різних форм творчості: інсценування, драматизацію, реалізацію художніх проєктів, створення предметів із різних матеріалів, а також пізнавальну діяльність, пов'язану з природою.

Науковці вказують, що художньо-естетичний розвиток дітей на різних вікових стадіях має свої особливості, які впливають на підходи до організації освітньої діяльності у цьому напрямі [5; 6]. Діти певного віку проявляють особливі уміння та навички, які сприяють формуванню ключових аспектів художньо-естетичної компетентності, а саме: емоційно-чуттєвого ставлення до навколишнього світу і творів мистецтва; пізнавального розуміння різних видів мистецтва та їх виразних засобів; практичного оволодіння художніми та творчими техніками; ціннісного формування естетичних уподобань і суджень; та креативного прояву ініціативи та самостійності [7].

Розвиток художньо-естетичної компетентності дітей відбувається через заняття з різних видів мистецтва, таких як образотворче, декоративно-ужиткове мистецтво, музика, хореографія, а також через ознайомлення з літературою, відвідини театрів і музеїв, і спілкування з природою. Старший дошкільник здатен висловлювати своє ставлення до різних видів мистецтва і орієнтуватися в їх основних жанрах та техніках, проявляючи здатність до самостійної творчої діяльності [7].

Загалом, можна відзначити, що значущими інструментами розвитку художньо-естетичної компетентності у старших дошкільників є різноманітні форми мистецтва

(образотворче, музичне, літературне, театральне, декоративно-ужиткове тощо), дитячий дизайн та природа. Взаємодія з мистецтвом допомагає дитині висловлювати свої почуття через слова, інтонації та візуальні образи, що стимулює до використання засобів художнього вираження як олівців, пензлів чи музичних інструментів. Розвиваються такі якості, як творчість, фантазія, активність, самостійність та уважність. Тому важливо, щоб дорослі сприяли розвитку у дітей здатності до сприйняття краси природи, мистецтва та результатів естетичної діяльності, що сприятиме їх художньо-естетичному розвитку, удосконаленню талантів та формуванню естетичних переконань і смаків.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти України / під керівництвом Т.О.Піроженко. Київ: Видавництво, 2021. 26 с.
2. Білан О.І. Українське дошкілля: програма розвитку дитини дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 264 с.
3. Борщ Р.М. Радість творчості: програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 72 с.
4. Кривошея Т.М. Розкриймо дітям красу математичних міркувань. *Початкова школа*. 2000. №3. С. 11-14.
5. Мнишенко К. В., Волошина О. В. Педагогічні умови формування основ художньо-естетичної культури вихованців дошкільних установ засобами народної творчості. *Особистісно-професійний розвиток учителя: погляди стейкхолдерів*: монографія. 2021. С. 277-294.
6. Мнишенко, К. В. Особливості естетичного виховання дітей у процесі ознайомлення з народною творчістю. *Розвиток освіти і науки: проблеми, теорія, досвід і перспективи: матер. II заоч. Всеукр. наук.-практ. конф.* 2021. С. 77-79.
7. Шевчук А. Дитина у світі культури: орієнтири до освітньої лінії. *Дошкільне виховання*. 2012. № 9 . С. 15-21.
8. Шикиринська О., Бондарчук О. Педагогічний супровід естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (IX школа методичного досвіду): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 22-23 листопада 2022року*. Вінниця, 2022. 380-386 с.
9. Шикиринська О.В. Розвиток естетичної культури майбутніх вихователів засобами сучасних цифрових інструментів. *Теорія і практика естетичного виховання у закладах освіти: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції / за ред. О. С. Радул. Кропивницький. 2021. с.197-198.*

Наукове електронне видання

Головний редактор – Наталя Пахальчук
Комп'ютерна верстка – Ольга Бондарчук

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Редколегія не несе відповідальності за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Позиція редколегії не завжди збігається з думками авторів.

Розміщено в репозитарії бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Режим доступу: <https://dspace.vspu.edu.ua>

21001, Вінниця, вул. Острозького, 32
Факультет дошкільної і початкової освіти
(0432) 61-22-66
Кафедра дошкільної освіти

e-mail: kdo@vspu.edu.ua